

שבוע פרשת מצורע - שבת הגדול

(14 - 20 April 2024)

ו' - י"ב ניסן תשפ"ד

מפרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתָּ דִגְגָךְ וְתִירְשֶׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאֵכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְכֶם וְעָצַר אֶת הַשְּׂמִימִים וְלֹא יִהְיֶה מִמֶּר וְהִאֲדַמָּה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַרְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּכֶם בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתָּיִכֶם לְתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשְּׂמִימִים עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתְּלֵי תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבַּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ בְּמוֹד: מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמַתְחֵל לִימֵי הַחוּדוּשׁ. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר פָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבִגְדֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׂמַעוּ אֵל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים
לי בית יי גלך: ב עמדות היו רגלינו
בשעריך ירושלים: ג ירושלים הבנויה
כעיר שחברה לה יחדו: ד ששם עלו
שכמים שכמיה עדות לישראל להדות
לשם יי: ה כי שמה ישבו כסאות למשפט
כסאות, לבית דוד: ו שאלו שלום
ירושלים ישליו אהבוך: ז יהי שלום
בחילך שלוח בארמנותיך: ח למען אחי
ורעי אברהם נא שלום בך: ט למען בית
יי אלהינו אבקשה טוב לך:

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב
שעברו כבר בגלות:

א שיר המעלות אליך
נשאתי את עיני הישבי
בשמים: ב הנה כעיני
עבדים אל יד אדוניהם
כעיני שפחה אל יד
גברתה כן עינינו אל
יי אלהינו עד שיחננו:
ג חננו יי חננו כי רב
שבענו בוז: ד רבת שבעה
לה נפשנו הלעג השאננים
הבוז לגאי יונים:

קכד

א שיר המעלות לדוד לולי יי
שהיה לנו יאמר נא ישראל:
בלולי יי שהיה לנו בקום
עלינו אדם: ג אזי חיים בלעינו
בחרות אפם בנו: ד אזי המים
שטפונו נחלה עבר על-נפשנו:
ה אזי עבר על-נפשנו המים
היודונים: ו ברוך יי שלא נתנו
טרף לשניהם: ז נפשנו כצפור
נמלטה מפח יוקשים הפח
נשכר ואנחנו נמלטנו: ח עזרנו
בשם יי עשה שמים וארץ:

תחילת זמן קידוש לבנה: יום שני בערב, ז' ניסן

נקודות משיחות קודש - מזמור קכג מתוך "תהילות מנחם"

א-ד - אליך נשאתי את עיני הישבי בשמים . . חננו הוי' חננו כי רב שבענו בוז.
רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי יונים

מזמור שכולו תחינה על הגאולה

א. הכותרת של המזמור הוא "המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות".
ונראה שזהו תוכן כללות המזמור, החל מפסוק א' - "אליך נשאתי את עיני הישבי בשמים"
- יהודי מרים את עיניו לאביו שבשמים ומבקש שיהי' סיום וקץ הגלות. עד לפסוק ד' - "כי
רב שבענו בוז. רבת שבעה לה נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי יונים" - כבר עבר זמן ארוך
בגלות, ושבענו מלעג ובוז.

המשך בעמוד 225

ברכת האילנות

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם שלא
חסר בעולמו כלום ובקרא בו בריות טובות ואילנות טובות ליהנות
בהם בני אדם ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

תוכן עניינים

מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 205..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
205..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
208..... לקוטי תורה.

אדמו"ר האמצעי

- 213..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 214..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 215..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 216..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 218..... ספר המאמרים - תרפ"ט
219..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
221..... רשימת הרבנית רבקה
225..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 34..... ילקוט לוי יצחק על התורה
35..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
165..... נביאים וכתובים.
175..... עין יעקב - מסכת ברכות
226..... נקודה משיחת קודש מעובדת
227..... חומש לקריאה בציבור
237..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש
238..... לוח זמנים
239..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה עבדים היינו לפרעה במצרים,
שבת פרשת מצורע, שבת הגדול, י"ב ניסן ה'תשל"ג..... 5

התוועדיות

- מכתב כללי, ר"ח ניסן ה'תשל"ג..... 11
מכתב כללי, י"א ניסן ה'תשל"ג..... 13
שיחת ש"פ מצורע, שבת הגדול, י"ב ניסן ה'תשל"ג..... 17

לקוטי שיחות

- פרשת מצורע, כך כב..... 28

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 36..... חומש יומי - פרשת מצורע.
52..... לוח לתהלים היומי.
53..... תניא יומי.
61..... אמירת הנשיאים לתחילת חודש ניסן.
64..... לוח 'היום יום'.

רמב"ם

- 66..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם.
70..... שלושה פרקים ליום.
141..... פרק אחד ליום.
163..... ספר המצוות

לימוד מוהולק לפי ימים

- 167..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת נזיר
176..... גמרא עם ביאור - מסכת בבא מציעא.
205..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'.

רשימת הרבנית רבקה בעמוד 221

חדש השבוע

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר בתורה, והובא בהגדה של פסח:

1
2 עֲבָדִים¹ הָיִינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָרְעָה בְּמִצְרַיִם² והקדוש ברוך הוא
3 הוֹצִיאֵנוּ מִמִּצְרַיִם, שְׂזוּהֵי הַתְּשׁוּבָה עַל הַכְּתוּב לִפְנֵי כֵן פִּי יִשְׁאַלְךָ
4 בְּנֵךְ מָחָר (ופירוש רש"י שהכוונה למחר לאחר זמן, היינו בכל הדורות
5 הַבָּאִים) לֵאמֹר מָה הָעֲדוֹת
6 וְהַחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר
7 צִוְּהָ ה' הוֹי' אֱלֹקֵינוּ אִתְּכֶם³,
8 שֶׁהִיא שְׂאֵלַת בֶּן חָכָם⁴, מִבֵּין
9 אַרְבַּעַת הַבְּנִים שֶׁבַּהֲגָדָה שֶׁל פֶּסַח:
10 חָכָם, רִשְׁעִי, חָם וְשֹׂאֵינוּ יוֹדֵעַ לִשְׂאֹל,
11 וְכַדְמוּכָח וְהַהוֹכָחָה שֶׁמְדוּבָר בְּכֵן
12 חָכָם הִיא מְזוּהָ⁵ שֶׁמְפָרֵט הַבֶּן
13 הַשּׂוֹאֵל אֶת פְּרִטֵי הַמְצוּוֹת
14 עֲדוֹת וְחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים, שֶׁהֵם
15 סוּגִים שׁוֹנִים שֶׁל הַמְצוּוֹת, עֲדוֹת –
16 מְצוּוֹת שֶׁהֵם עֲדוֹת וְסִימָן כִּמוֹ מְצוּוֹת
17 הַחֲגִים, חוֹקִים – הַמְצוּוֹת שֶׁאֵין לָהֶם
18 טַעַם מוֹכֵן בִּשְׂכַל הָאֲנוּשִׁי, כִּמוֹ דִּינֵי
19 טוֹמָאָה וְטִהָרָה. וּמִשְׁפָּטִים – הַמְצוּוֹת
20 הַמּוֹבְנֹת בַּהֲגִינן כִּמוֹ דִּינִים שֶׁבֵּין אָדָם
21 לַחֲבֵרוֹ וְאֵינוֹ אוֹמֵר בְּכִלְלוֹת מָה
22 הָעֲבוּדָה הַזֹּאת גו'. שֶׁהוּא נוֹסֵחַ
23 הַשְּׂאֵלָה שֶׁל הַבֶּן שֶׁאֵינוֹ חָכָם.
24 וְנִתְבָּאֵר לְעִיל⁶ בַּמֶּאֱמָר דִּיבּוֹר
25 הַמִּתְחִיל 'כִּי יִשְׁאַלְךָ בְּנֵךְ' שֶׁנֶּאֱמַר בִּי"א
26 נִיסָן שָׁנָה זוֹ תוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל
27 הַשְּׂאֵלָה מָה הָעֲדוֹת וְהַחֲקִים
28 וְהַמְשַׁפְּטִים אֲשֶׁר צִוְּהָ ה' הוֹי'
29 אֱלֹקֵינוּ אִתְּכֶם, דְּכִינָן
30 שֶׁהַפְּנוּנָה הַמְטָרָה וְהַחֲכִלִית שֶׁל
31 הַמְצוּוֹת הִיא שִׁיחָהּ אֲשֶׁר צִוְּהָ
32 גו', 'צוּה' מְלִשׁוֹן צוּתָא וְחִיבּוּר,
33 הֵינְנוּ, לְפַעֲלוֹ צוּתָא וְחִיבּוּר
34 שֶׁל הָאָדָם הַמְקִיִּים אֶת הַמְצוּוֹת וְעוֹשֶׂה

ביאור בדרך אפשר

35 אֶת רִצּוֹן ה' לְכַעַל הַרְצוֹן הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהַמְצוּוֹת הֵן רִצּוֹנוֹ, הֲרִי
36 לְכֹאֲרָה צְרִיף לְהִיּוֹת עֲנִיָן זֶה שֶׁל הַתְּחַבְּרוֹת לֵאלוּקוֹת דְּוָקָא עַל
37 יְדֵי עֲנִיָּנִים בְּחֵינּוֹת וְדִרְגוֹת בֵּאלוּקוֹת נַעֲלוֹת יוֹתֵר שֶׁלְמַעְלָה מִרְצוֹנוֹת
38 פְּרִטִיִּים, וְלָמָּה נַעֲשֶׂה זֶה עַל יְדֵי עֲדוֹת וְחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים
39 שֶׁהֵם רִצּוֹנוֹת אֱלֹקִיִּים בְּמְצוּוֹת פְּרִטוֹת
40 מִסּוּרִמוֹת וּמוֹנֵדֵרוֹת?
41 וְעוֹד זֹאת, שֶׁהַשְּׂאֵלָה שֶׁל הַבֶּן
42 הַחָכָם הִיא אֵיךְ אֲפָשֶׁר לְפַעֲלוֹ
43 צוּתָא וְחִיבּוּר שֶׁל הָאָדָם עִם
44 הָאֱלֹקוֹת עַל יְדֵי עֲדוֹת חֲקִים
45 וְהַמְשַׁפְּטִים [דְּאֵפִילוֹ אִם נִתְרַץ
46 אֶת הַשְּׂאֵלָה הַקְּדוּמָת בַּחֲסֵבֵר מִתְקַבֵּל
47 מִדּוּעַ הוֹצֵרָךְ לְהִיּוֹת בְּאוֹפֵן
48 זֶה דְּוָקָא וְלֹא בְּאוֹפֵן אַחֵר,
49 עֲדִינָן יוֹקָשָׁה אֵיךְ אֲפָשֶׁר
50 לְהִיּוֹת צוּתָא וְחִיבּוּר עַל יְדֵי
51 עֲדוֹת וְחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים וְאֵיךְ
52 הַחִיבּוּר הַזֶּה אֵכָן נִפְעַל, דְּהִנְהָ,
53 עֲדוֹת מוֹרָה שֶׁהָאָדָם נִמְצָא
54 בְּמַעֲמָד וּמַצְבֵּי שְׂצָרִיף
55 לְעֲדוֹת⁷, שֶׁעֲנִינָה הוּא לְגַלוֹת דְּבַר
56 שְׁלּוּלֵי נִאֲמָרָה הַעֲדוֹת לֹא הִיָּה יוֹדֵעַ
57 הֵינְנוּ, שֶׁהָאָדָם נִמְצָא בְּמַצְבֵּי רוּחָנוֹ
58 נַחוֹת שְׂאֵלָקוֹת הוּא בְּהַעֲלָם
59 וְהַסְתָּר אֲצִלוֹ, שֶׁהֲרִי עַל דְּבַר
60 גְלוּי אֵין שְׂפִיף עֲנִיָן הָעֲדוֹת
61 וְאִם הֲרִי גְלוּי וְיודֵעַ, הַעֲדוֹת עֲלֵיו הִיא
62 מִיּוֹתֵרָת, וְאֵפִילוֹ עַל מִילְתָּא
63 דְּעֵבִידָא לְאֵגְלוּי⁸ דְּבַר שַׁעֲתִיד
64 לַהֲתַגְלוֹת (אֵף שֶׁכַּעַת אֵינוֹ גְלוּי) לֹא

19 עֲדוֹת וְחֲקִים וְהַמְשַׁפְּטִים], דְּהִנְהָ, עֲדוֹת מוֹרָה שֶׁהָאָדָם נִמְצָא בְּמַעֲמָד וּמַצְבֵּי
20 שְׂצָרִיף לְעֲדוֹת⁷, הֵינְנוּ, שְׂאֵלָקוֹת הוּא בְּהַעֲלָם וְהַסְתָּר אֲצִלוֹ, שֶׁהֲרִי עַל דְּבַר
21 גְלוּי אֵין שְׂפִיף עֲנִיָן הָעֲדוֹת, וְאֵפִילוֹ עַל מִילְתָּא דְּעֵבִידָא לְאֵגְלוּי⁸ לֹא הַצְרִיכָה

(1) מאמר זה הוא המשך למאמר שלפניו – ד"ה כי ישאלך בנך די"א ניסן (תורת מנחם התוועדויות חע"א ע' 3 ואילך).
(2) ואתחנן ו, כא. הגדה של פסח. (3) שם, כ. (4) הגש"פ. מירושלמי פסחים פ"י ה"ד. מכילתא (הובא בפרש"י) עה"פ בא יג, יד. (5) ד"ה ויקם עדות ביעקב הש"ת (סה"מ ע' 53). וראה ד"ה כי ישאלך הש"ת (סה"מ ע' 44). (6) ד"ה כי ישאלך פ"ב (תורת מנחם התוועדויות חע"א ע' 4 ואילך). (7) בכ"ז ראה סה"מ הש"ת שם (ע' 51). וראה גם לקו"ת פקודי ד, סע"א ואילך. (8) ר"ה כב, ב. ושי"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

40 יוֹתֵר לַפְעוּל עֲנֵנָּה הַמְסִירַת נֶפֶשׁ מֵאֲשֶׁר בְּהָרָאשׁ כְּפִי שְׂרוּאִים
 41 גַּם בְּגִשְׁמִיּוֹת שִׁיּוֹתָר קָל לְהִתְגַּבֵּר לְהִכְנִיס אֶת הָרֹגֶל בְּמִים רוֹתְחִים, לְמִשְׁלַל,
 42 מֵאֲשֶׁר אֶת הָרָאשׁ, וְכַמְבוּאָר בְּמֵאֲמָרֵי הַרְבִּי הַרִּי"צ שֶׁלֹּכֵן רוּאִים בְּפוּעֵל בּוֹמְנֵי
 43 גְזִירוֹת וּרְדִיפוֹת עַל הַיְהוּדוֹת, רַחֲמָנָא לִיעֲלֹן, שְׂרוּקָא אֲנִשִּׁים פְּשוּטִים, שְׂאִינִם
 44 בְּעֵלֵי הַשְּׁגָה גְדוּלִים, מוֹסְרִים אֶת נַפְשָׁם
 45 וְעוֹמְדִים גַּם בְּנִיסְיוֹנוֹת קָשִׁים. דְּהִנְהָ, **בְּאֲשֶׁר הָאָדָם נִמְצָא בְּמִצְב**
 46 **יְרוּד וְנַחֲוֹת, מִבְּחִינָה רוֹתְחִית, עַד**
 47 **שֶׁשְׂקוּעַ בְּתַאֲוֹת גְּשְׁמִיּוֹת**
 48 **וּבְעֵנִינֵי הָעוֹלָם, הָרִי קָל יוֹתֵר**
 49 **לְבוֹא לְמִסִּירַת נֶפֶשׁ, וּוִייל עַר**
 50 **הָאָט נִיט מִיט וּוְאָס צו**
 51 **פֶּאָרְבִּיטֶן, כִּי אֵין לוֹ בְּמָה לְהַחֲלִיף,**
 52 **כְּלוּמָר מִשְׁהוּ בְּתַמְרוּהָ שְׁלֵא יִרְצָה**
 53 **לוֹתוֹת עֲלֵיו מָה שְׂאִינֵן כֵּן בְּשֶׁכָּל**
 54 **דְּקְדוּשָׁה, שְׁהוּא לְבוּשׁ**
 55 **הָרָאשׁוֹן דְּשִׁלְשַׁת הַלְּבוּשִׁים**
 56 **אֲמַצְעֵי הַבִּיטוּי דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית**
 57 **(מִחֻשְׁבָּה, דִּיבּוּר וּמַעֲשָׂה), הָאָט עַר**
 58 **דָּאךְ מִיט וּוְאָס צו פֶּאָרְבִּיטֶן,**
 59 **הָרִי יֵשׁ לוֹ עִם מָה לְהַחֲלִיף, הֵינּוּ יֵשׁ**
 60 **בִּידוֹ אֶת הַשְּׁכָל שֶׁקְשָׁה לוֹ לוֹתוֹת עֲלֵיו**
 61 **וּבְמִילָא קְשָׁה לוֹ יוֹתֵר לְבוֹא**
 62 **לְעֵנֵן הַמְסִירַת נֶפֶשׁ שְׁלַמְעֵלָה**
 63 **מִהַשְּׁכָל.**
 64 **וּכְיָדוּעִי¹¹ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת**
 65 **הַבִּיאוּר בְּמָה שְׁנֶאֱמַר בְּמִשְׁהָ**
 66 **(שְׁעֵנִינוּ שְׁכָל דְּקְדוּשָׁה),**
 67 **וְהָאִישׁ מִשְׁהָ עֲנִיו מְאֹד מְכַל**
 68 **הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי**
 69 **הָאָדָמָה¹², שְׁזָהוּ הָעֲנָוָה הַגְּדוּלָה**
 70 **וְהָעֲצוּמָה שֶׁל מִשָּׁה רַבִּינוּ מִפְּנֵי**
 71 **שְׂרָאָה גּוֹדֵל הַמְסִירַת נֶפֶשׁ**
 72 **שְׁבִדּוֹר דְּעִקְבָתָא דְּמִשְׁיָחָא, וְעַל זֶה נֶאֱמַר¹³ כֵּן**
 73 **שְׁבִדּוֹר דְּעִקְבָתָא דְּמִשְׁיָחָא**
 74 **הַדּוֹרוֹת שֶׁל סוֹף הַגְּלוּת שֶׁהֵם דּוֹרוֹת**
 75 **נַחֲוִתִים מִבְּחִינַת שְׁכָל וְהַשְּׁגָה לַגְּבִי הַדּוֹרוֹת הַקּוֹדְמִים. וְעַל זֶה נֶאֱמַר¹³**
 76 **הַכְּתוּב בְּתַהֲלִים כֵּן בְּקִדְשׁ חֲזִיתִיךָ, וּמִפְּרָשִׁים בְּחִסְדֵיךָ הַלּוֹאִי**
 77 **בְּקִדְשׁ חֲזִיתִיךָ¹⁴, בְּתַחֲלִית הָעֵינָן נֶאֱמַר 'צִמָּא לָךְ נַפְשִׁי כִּמָּה לָךְ בְּשִׁרִי**
 78 **בְּאֲרִץ צִיָּה וְעִיף בְּלֵי מִים' וְהַהֲמֵשֵׁךְ הוּא 'כֵּן בְּקִדְשׁ חֲזִיתִיךָ' וּמִפְּרָשִׁים, הַלּוֹאִי**

1 הַצְּרִיכָה הַתּוֹרָה עֲדוּת⁹, וְכַמְבוּאָר בְּלִיקוּטֵי תוֹרָה לְאֲדַמּוּר הוֹקֵן:
 2 "עֵנִן עֲדוּת וְעִדִים שְׁהִיא הַגְּדָה הַנֶּאֱמָנָת אֵין שִׁיךְ אֵלָא עַל דְּבַר הַנְּסִתָר וְנַעֲלָם
 3 מֵעֵינֵי הַכֹּל, עַל זֶה צִרִיךְ עֲדוּת שִׁיעִירוֹ עַל זֶה, אֲבָל עַל דְּבַר הַנְּגַלָה אֵין צִרִיךְ
 4 וְאֵין שִׁיךְ עֲדוּת. וְאִפִּילוֹ עַל מִילְתָא דְּעִבְרָא לְאֲגִלוּי מִמֶּשׁ מִיד לֹא הַצְּרִיכָה
 5 הַתּוֹרָה עֲדוּת". וְכִינּוֹן שְׁהָאָדָם
 6 זְקוּק לְקִיּוּם הַמְצֻוֹת בְּאִפְסָן
 7 שְׂצָרִיכִים עֲדוּת, הָרִי זֶה
 8 מוֹרָה שְׂאֵלְקוּת הוּא אֲצֵלוֹ
 9 בְּהַעֲלֵם וְהַסְתֵּר וְכַמְבוּאָר בְּמֵאֲמָר
 10 הַנּוֹכַח, דִּיבּוּר הַמַּתְחִיל 'כִּי יִשְׂאֲלֶךְ'
 11 הַשְּׁצוּרִךְ בְּקִיּוּם הַמְצֻוֹת בְּאִפְסָן שֶׁל
 12 'עֲדוּת' הוּא הוֹכַחָה שֶׁהָאָדָם הַמְקִיּוּם
 13 אֶת הַמְצֻוֹת הוּא בְּמִצְב כּוֹזָה שְׁעֵנִינִי
 14 אֵלּוּקוֹת לֹא גְלוּיִים אֲצֵלוֹ עַד שֶׁהֵם
 15 אִפִּילוֹ לֹא 'מִילְתָא דְּעִבְרָא לְאֲגִלוּי',
 16 וְהַמְצֻוֹת שְׁמִקְיָם הֵם רַק כְּמוֹ עֲדוּת עַל
 17 עֵינֵי אֵלּוּקוֹת, הֵינּוּ כְּמוֹ עֲדִים הַמְגִידִים
 18 עֲדוּת כְּדִי שִׁיאֲמִינוּ עַל דְּבַר שְׁלֵא נִיכַר
 19 וְלֹא גְלוּי, וְמִזָּה מוֹכֵן שְׁהוּא בְּמִצְב
 20 רוֹתְחֵי נַחֲוֹת.
 21 וְכֵן הוּא בְּעֵנֵן הַחֲקִיָּה,
 22 מְלִשׁוֹן חֲקִיָּה, הֵינּוּ הַתְּחַבְּרוּת
 23 חֲזוּקָה כְּמוֹ אוֹתִיּוֹת הַחֲקוּקוֹת כֹּאֲבָן
 24 שְׁהוּא עַל יְדֵי הַשְּׁתַּדְּלוּת
 25 וְיִגִיעָה דְּרָקָא, כְּדִי לְהַגִּיעַ לְחִיבּוּר
 26 שֶׁל 'חֲקִיָּה' נִרְדַּשׁ מֵאֲמָן רַב, הֵינּוּ
 27 שְׁהָאָדָם הוּא בְּמִצְב וְיִמְצָב
 28 שְׂצָרִיךְ לִיגִיעָה כְּדִי לַפְּעוּל
 29 בְּעֲצָמוֹ הָעֵנֵן דְּקִיּוּם הַמְצֻוֹת
 30 וְאִם כֵּן הָרִי הוּא בְּמִצְב נַחֲוֹת, כִּי אִם
 31 הִיָּה בְּמִצְב נַעֲלָה יוֹתֵר הִיָּה יִכּוֹל
 32 לְהַגִּיעַ לְחִיָּקָה' גַּם לֹלָא מֵאֲמָן
 33 וְיִגִיעָה.
 34 וְכֵן הוּא בְּעֵנֵן הַמְשֻׁפְּטִים,
 35 שְׁהוּא עֵנֵן הַשְּׁכָל, כֹּאֲמוֹר
 36 שְׁמִשְׁפָּטִים' הֵן הַמְצֻוֹת הַמּוֹכּוֹנוֹת וּמִתְקַבְּלוֹת גַּם בְּשֶׁכָל הָאֲנוּשֵׁי דְּאֵף שְׁזָהוּ
 37 שְׁכָל דְּקְדוּשָׁה, שֶׁלֹּכֵן הוּא מְחִיב אֶת קִיּוּם מְצוּוֹת ה', מְכַל מְקוּם,
 38 יְדוּעַ שְׁבִדּוּגַת הַשְּׁכָל קְשָׁה יוֹתֵר לַפְּעוּל עֵנֵן הַמְסִירַת נֶפֶשׁ,
 39 וְכִיָּדוּעַ הַמְשָׁל בְּזָה¹⁰ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת מְרָאשׁ וְרָגֵל, שְׁבִרְגֵל קָל

(9) כ"ה בלקו"ת פקודי שם. ובסה"מ ה'ש"ת שם: על מילתא דעבידא לאגלווי אין צריכים עדות גמורה. (10) סה"מ תרמ"ח ס"ע קפז ואילך. תרפ"ה ע' רסב ואילך. תש"ט ס"ע 119 ואילך. ועוד. (11) ראה סה"מ עטר"ת ע' תסד. תרפ"ט ע' סט. וש"נ. (12) בהעלותך יב, ג. (13) תהלים סג, ג. (14) ראה לקו"ת דרושים לשמע"צ צב, ב. סה"מ תרפ"ט ע' קסט. וש"נ. כתר שם טוב הוספת סימן סד. ד"ה מזמור לדוד גו' צמאה לך גו' תשכ"ד (תורת מנחם התוועדות חל"ט ע' 249 ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 שכאשר נמצאים 'בקרש', כאשר יש גילוי אלוקות, יהיה צמאון ותשוקה
 2 לאלוקות כמו כאשר נמצאים בארץ ציה, בזמן של העלם והסתר, פִּינָן
 3 שְׂבִרְגַת מִשָּׁה שְׁהוּא עֲנִין הַחֲכָמָה וְשָׁכַל דְּקָדוּשָׁה, קָשָׁה
 4 יוֹתֵר לְפַעֲלוֹ עֲנִין הַמְּסִירֵת נַפְשׁ כִּי מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ הִיא עֲנִין עַל־שָׁכַל,
 5 למעלה מטעם ודעת, וקשה לבטל את
 6 השכל. וְכָל זֶה מוֹרָה עַל
 7 שְׁפִלוֹת הַמְּדַרְיָגָה שְׂבַעֲנִין
 8 הַעֲדוֹת וְהַחֲקִים וְהַמְּשַׁפְּטִים,
 9 כמפורט לעיל כיצד בכל שלוש
 10 העניינים של עדות, חוקים ומשפטים
 11 מדובר במצב רוחני נחות, וְאִם כֵּן
 12 אֵיךְ יִכּוֹל הָאֵדָם לְפַעֲלוֹ עַל יְדֵי
 13 זֶה קִיּוֹם הַמִּצְוֹת בְּשִׁלוּשָׁה אֹפְנִים
 14 אֵלּוֹ עֲנִין הַצְּוֹתָא וְחִיבּוּר עִם
 15 האלוקות, שזהו התוכן הפנימי של
 16 הכתוב אֲשֶׁר צָוָה הַנְּיָן אֶלְקִינוּ
 17 אֲתָכֶם?
 18 וְעַל זֶה בָּאָה הַתְּשׁוּבָה,
 19 עֲבָדִים הֵינּוּ כו', שְׁהוּא
 20 מְלִשׁוֹן עוֹרוֹת עֲבוּדִים¹⁵, כְּמוֹ
 21 שְׁתַּחֲבָּא לְעִיל בְּמֵאמֵר דִּיבּוּר-
 22 הַמִּתְחִיל כִּי יִשְׁאֵל הַנוֹכַח בְּאֲרוּכָה.
 23 וְשֵׁם נִתְבָּאֵר שֶׁעִין 'עוֹבֵד אֱלֹקִים' הוּא
 24 מְלִשׁוֹן עִיבּוּד עוֹרוֹת, וְהַכּוֹנֵה לַיַּגִּיעָה
 25 לַשְׁנוֹת וְלוֹזֶכֶן אֵת גִּשְׁמִיּוֹת וְחוֹמְרִיּוֹת
 26 הָעוֹלָם, וְהַשִּׁיכּוֹת לְעֲבָדִים הֵינּוּ
 27 לַפְרַעַה בְּמִצְרַיִם הִיא שׂוֹיֶכֶן זֶה נִעֲשֶׂה
 28 עַל יְדֵי הַעֲבוּדָה הַקְּשָׁה שֶׁבִּנֵי יִשְׂרָאֵל
 29 בְּמִצְרַיִם עֲבָדוּ 'בְּחֹמֵר וּבִלְבָנִים וּבְכָל
 30 עֲבוֹדָתָם אֲשֶׁר עֲבָדוּ בָּהֶם בְּכַרְךָ' שֶׁעַל
 31 יְדֵי זֶה הוֹדֵכֶן הָעוֹלָם וְנִעֲשֶׂה רֵאוּי
 32 לְקַבֵּל אֵת גִּילּוֹי הָאֱלֹקוֹת שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל
 33 יְדֵי עֲדוֹת, חוֹקִים וּמִשְׁפָּטִים בְּאֹפֶן
 34 שִׁיפֵעַל בְּגִשְׁמִיּוֹת הָעוֹלָם וְיִבְטַל אֵת
 35 חוֹמְרִיּוֹת הָעוֹלָם, וְעֵינִן שֶׁם הַמִּשְׁךְ
 36 הַבִּיאוּר.
 37 (ב) אֲמַנְם עֲדִינן צָרִיךְ לְהִבִּין אֵיךְ שִׁיף לֹמֵר הָעֲנִין דְּעֲבָדִים
 38 הֵינּוּ, מְלִשׁוֹן עִיבּוּד עוֹרוֹת, שֶׁעִנֵּינוּ הוּא זִיכּוּר הַגִּשְׁמִיּוֹת וְהַחֹמְרִיּוֹת,
 39 לְגַבֵּי פְרַעַה מְלָךְ מְצֻרִים, הָרִי הַפִּירוּשׁ דְּעוֹרוֹת עֲבוּדִים הוּא
 40 שְׁהַעוֹרוֹת שְׁאוֹתָם מְעַבְדִים, הֵינּוּ הַעֲנִינִים הַגִּשְׁמִיִּים שְׁאוֹתָם מִזְכִּכִּים,

41 שְׂיִיכִים לְאִישׁ יִשְׂרָאֵל הַיהוּדִי שְׂמַעְבַּד וּמוֹכֵךְ אוֹתָם, מֵה שְׂאִין
 42 כֵּן בְּעֲבָדִים הֵינּוּ לְפְרַעַה בְּמִצְרַיִם, שְׁהַפִּירוּשׁ הַפְּשׁוּט בְּזָה
 43 שְׂבִינֵי יִשְׂרָאֵל הֵיוּ עֲבָדִים אֲצֵל פְּרַעַה מְלָךְ מְצֻרִים שְׁהִיָּה
 44 באותו הזמן מוֹשֵׁל בְּכִיפָה¹⁶, מוֹשֵׁל עַל הָאָרֶץ שֶׁנִּמְצָאָה תַּחַת כִּיפַת
 45 הַשָּׁמַיִם, וְהִיָּה מוֹשֵׁל גַּם עַל בְּנֵי
 46 יִשְׂרָאֵל, מִמְּשָׁלָה וְשִׁלְטָה עַד כַּדִּי
 47 כֵּן שְׂוִיעֲבִידוֹ מְצֻרִים אֵת בְּנֵי
 48 יִשְׂרָאֵל בְּכַרְךָ¹⁷, וְאִם כֵּן אֵיךְ
 49 אֲפָשֶׁר לוֹמֵר עַל זֶה עֲבוּדָה
 50 בְּעוֹלָם שֶׁעָשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִלְל גְּזִירַת
 51 פְּרַעַה וְעוֹבֵד פְּרַעַה הָעֲנִין דְּעֲבָדִים
 52 מְלִשׁוֹן עוֹרוֹת עֲבוּדִים הֵינּוּ
 53 אִיזִיה עִידוֹן וְזִיכּוּר נִפְעַל עַל יְדֵי עֲבוּדָה
 54 ? זו.
 55 אֵךְ הָעֲנִין הוּא, דְּהִגָּה¹⁸,
 56 פְּרַעַה בְּשׁוֹרֵשׁ וּמְקוֹר הָעֲנִין, לְמַעֲלָה
 57 בְּאֱלֹקוֹת (שְׁהִיָּה כֵּל דְּבַר בְּעוֹלָם יֵשׁ לוֹ
 58 שׁוֹרֵשׁ וּמְקוֹר עֲלִיּוֹן) הוּא אוֹתִיּוֹת
 59 הָעֲרִיף¹⁹, שְׁהוּא עֲנִין עֲרִיף
 60 דְּאֲרִיף אֲנַפִּין, הַבְּחִינָה הִיא
 61 ה'אֲחֹרִיִּים' (הַחִיצוֹנִית) שֶׁל דְּרָגָה
 62 גְּבוּהָה בְּאֱלֹקוֹת, בְּחִינָה ב'כַּתֵּר עֲלִיּוֹן'
 63 הַנִּקְרָא 'פְּנִים אֲרוֹכוֹת' (עַל שֵׁם שִׁישׁ
 64 בַּה גִּילּוֹי אֹרֵךְ, בְּשׁוֹנֵה מִזְעִיר
 65 אֲנַפִּין, פְּנִים קְטַנוֹת, שִׁישׁ בַּה גִּילּוֹי אֹרֵךְ
 66 מוֹעֵט וּמוֹצֵמֵצִים) וְשִׁרְשׁוֹ שֶׁל עֲנִין
 67 'פְּרַעַה' הוּא מְעוֹלָם הַתְּהוּ
 68 שְׂקָדָם לְתִיקוֹן, כְּמִבּוּאֵר בְּתוֹרַת
 69 הַסּוּד, לְפָנֵי בְרִיאוֹת הָעוֹלָמוֹת ב'סֹדֵר
 70 הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת' שֶׁל עוֹלָם הַתִּיקוֹן, בְּרֵאָה ה'
 71 אֵת עוֹלָם הַתְּהוּ. 'עוֹלָם הַתִּיקוֹן', הֵינּוּ
 72 אִוּרוֹת הַסְּפִירוֹת הַמְּאִירִים בְּאֹפֶן מְדוּד
 73 וּמוֹתָאם לְכֻלֵּי הַמַּקְבְּלִים וְאוֹלוֹ ב'עוֹלָם
 74 הַתְּהוּ" הָאִוּרוֹת מְאִירִים בְּעוֹצְמָה רַבָּה
 75 שֶׁלֹּא לְפִי כֻלֵּי הַמַּקְבְּלִים שְׂאִין זֶה
 76 הַקְּדִימָה שֶׁל 'תְּהוּ' ל'תִּיקוֹן' אֵינֶנּה רִק
 77 קְדִימָה בְּזִמְנוֹ, אֲלָא גַּם קְדִימָה וְיִתְרוֹן בְּמַעֲלָה, וְהִיתְרוֹן שֶׁל עוֹלָם
 78 הַתְּהוּ עַל עוֹלָם הַתִּיקוֹן הוּא שְׁהָאוֹרוֹת דְּתְהוּ הֵם אוֹרוֹת תִּיקוֹן
 79 שְׁמֵאִירִים בְּתוֹקֶף, אוֹרוֹת גְּדוּלִים, וְלִכֵּן כְּשֶׁנִּפְּלוּ הָאוֹרוֹת דְּתְהוּ
 80 בְּשִׁבְיַת הַכְּלִים כְּמִבּוּאֵר בְּתוֹרַת הַסּוּד, שֶׁמִּפְּנֵי תוֹקֶף וְרִיבּוּי הָאוֹרוֹת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 דתוהו, היו האורות מרובים והכלים מועטים, מה שגרם לשיבירת הכלים'
 2 ותוצאה משבירה זו נפלו ניצוצות מאורות דתוהו למטה ביותר,
 3 למקומות נחותים מבחינה רוחנית, לארץ מצרים, מלשון מצרים
 4 וגבולים הגבלה והסתר על האור האלוקי.
 5 וכידוע מה שכתוב בלקוטי
 6 תורה מהארזי"ל²⁰ על
 7 הפסוק²¹ בתורה לא על הלחם
 8 לבדו יחיה האדם, כי על כל
 9 מוצא פי הו' יחיה האדם,
 10 שלא על הלחם לבדו, מצד
 11 עצמות הלחם, יחיה האדם,
 12 חיות האדם על ידי הלחם שהוא אוכל
 13 אינה מהלחם עצמו אלא החיות היא
 14 על כל מוצא פי הו' דבר ה'
 15 שמלוכש ממש בהלחם.
 16 דהיינו מאמר הקדוש ברוך הוא
 17 באחד מעשרה המאמרות שבהם נברא
 18 העולם תדשא הארץ דשא²²
 19 שממאמר זה נמשכת ההתהוות והקיום
 20 והחיות של כל מיני הצמחים ובכלל זה
 21 מיני הדגן שמהם נעשה הלחם. אף
 22 צריך להבין²³ דהלא בריוק
 23 כשם שבצמחים מלוכש דבר ה' גם
 24 באדם מלוכש דבר הו' ממצמר נעשה אדם²⁴, ואם
 25 פן למה לשם מה, לאיזה צורך
 26 יקבל האדם חיות מהלחם
 27 שמלוכש בו מאמר תדשא
 28 כו', אף הענין הוא, דבחינת
 29 דומם צומח חי ובכלל זה
 30 הצמחים שמהם נעשה הלחם שרשן
 31 הוא מבחינת עולם התהו
 32 שקדם לבחינת עולם התיקון
 33 כו', והאור האלוקי שבעולם התהו
 34 נעלה יותר מהאור האלוקי שבעולם
 35 התיקון, כאמור לעיל, אלא
 36 שגשגתו של האורות מעולם התהו
 37 בריבוי המדריגות ועל ידי
 38 שיבירת הפלים עד שרדו
 39 משרושם ומקורם העליון למטה
- מטה ונתהווה מהם דברים גשמיים של דומם, צומח וחי.
 והאדם שרשו מעולם התיקון. ולכן אפילו בני ישראל
 שהם המובחר והמעולה שבמין המדבר, מקבלים חיותם
 ממוצא פי הו' שבהלחם, וכמו שנאמר פי לא גו' יחיה
 האדם, ו'אדם' היינו בני ישראל,
 כדברי הגמרא אתם קרויים אדם
 ואין העכו"ם קרויים אדם²⁵,
 כי מוצא פי הו' שבמין החי,
 ועל אחת כמה וכמה מוצא פי
 הו' שבמין הצומח שהוא מין נחות
 יותר מהחי, הוא למעלה יותר
 ממוצא פי הו' שבהאדם,
 ויותר מזה הוא במוצא פי
 הו' שבהאדמה שבה טמון כוח
 הצומח, שלכן מאחר שבאדמה טמון
 כוח נעלה הפל היה מן
 העפר²⁶, כלשון הכתוב בקהלת,
 והסיבה לכך שהניצוצות בדברים
 הנחותים יותר באים משרוש ומקור
 נעלה יותר, ולכן הניצוצות שבאדמה
 נעלים יותר מאלה שבצומח, ואלה
 שבצומח נעלים יותר מאלה שבחי,
 ובכללות שורש הדומם-צומח-חי נעלה
 משרוש האדם הוא דכל הגבוה
 ביותר נופל למטה יותר²⁷,
 וכמהשל מהאבן שבראש
 החומה הנופל למטה יותר
 כאשר חומת אבנים נופלת, האבנים
 שבראש החומה נופלים נמוך יותר
 ורחוק יותר מהאבנים שבחלק תחתון
 והנמוך של החומה שנופלות קרוב
 יותר. וזהו ענין ר"ב ניצוצות
 של אלוקות שנפלו במצרים,
 וכמו שנאמר²⁸ שכאשר בני
 ישראל יצאו ממצרים וגם ערב
 ר"ב עלה אתם, דקאי שהכונה
 היא על הר"ב ניצוצות
 שנתבררו וחזרו והתעלו לקדושה
 בגלות מצרים²⁹, שזהו הכמות
 של ר"ב ניצוצות מספר הכי גדול
- למטה ביותר, לארץ מצרים, מלשון מצרים
 וגבולים. וכידוע מה שכתוב בלקוטי תורה
 מהארזי"ל²⁰ על הפסוק²¹ לא על הלחם לבדו
 יחיה האדם, כי על כל מוצא פי הו' יחיה
 האדם, שלא על הלחם לבדו, מצד עצמות
 הלחם, יחיה האדם, אלא על כל מוצא פי הו'
 שמלוכש ממש בהלחם, דהיינו מאמר תדשא
 הארץ דשא²². אף צריך להבין²³ דהלא גם
 באדם מלוכש דבר הו' ממצמר נעשה אדם²⁴,
 ואם פן למה יקבל חיות מהלחם שמלוכש בו
 מאמר תדשא כו', אף הענין הוא, דבחינת
 דומם צומח חי שרשן הוא מבחינת עולם
 התהו שקדם לבחינת עולם התיקון כו', אלא
 שגשגתו של האורות ועל ידי שיבירת הכלים
 שגרם לשיבירת הכלים, מה שגרם לשיבירת הכלים'
 ותוצאה משבירה זו נפלו ניצוצות מאורות דתוהו למטה ביותר,
 למקומות נחותים מבחינה רוחנית, לארץ מצרים, מלשון מצרים
 וגבולים הגבלה והסתר על האור האלוקי.
 וכידוע מה שכתוב בלקוטי תורה מהארזי"ל²⁰ על הפסוק²¹ בתורה לא על הלחם לבדו יחיה האדם, כי על כל מוצא פי הו' יחיה האדם, שלא על הלחם לבדו, מצד עצמות הלחם, יחיה האדם, חיות האדם על ידי הלחם שהוא אוכל אינה מהלחם עצמו אלא החיות היא על כל מוצא פי הו' דבר ה' שמלוכש ממש בהלחם. דהיינו מאמר הקדוש ברוך הוא באחד מעשרה המאמרות שבהם נברא העולם תדשא הארץ דשא²² שממאמר זה נמשכת ההתהוות והקיום והחיות של כל מיני הצמחים ובכלל זה מיני הדגן שמהם נעשה הלחם. אף צריך להבין²³ דהלא בריוק כשם שבצמחים מלוכש דבר ה' גם באדם מלוכש דבר הו' ממצמר נעשה אדם²⁴, ואם פן למה לשם מה, לאיזה צורך יקבל האדם חיות מהלחם שמלוכש בו מאמר תדשא כו', אף הענין הוא, דבחינת דומם צומח חי ובכלל זה הצמחים שמהם נעשה הלחם שרשן הוא מבחינת עולם התהו שקדם לבחינת עולם התיקון כו', והאור האלוקי שבעולם התהו נעלה יותר מהאור האלוקי שבעולם התיקון, כאמור לעיל, אלא שגשגתו של האורות מעולם התהו בריבוי המדריגות ועל ידי שיבירת הפלים עד שרדו משרושם ומקורם העליון למטה

(20) עה"פ עקב ח, ג. וראה לקו"ת צו יג, סע"ב ואילך. ועוד. (21) עקב שם. (22) בראשית א, יא. (23) בכ"ז – ראה לקו"ת צו שם. (24) בראשית שם, כו. (25) ראה יבמות סא, רע"א. (26) קהלת ג, כ. (27) ראה בארוכה שערי אורה שער הפורים ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"ב ואילך. פל"ב ואילך. (28) בא יב, לח. (29) כנפי יונה ח"ג סנ"ו. הובא במגלה עמוקות אופן נח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

במשך רב כזה אשר דור הולך ודור בא וכל א' מישראל מכור חלקו שצריך
 לברר, ומה גם שמספרן של ישראל שצריכים לברר הרפ"ח הם ס' ריבוא
 כיוצאי מצרים, והרי עתה ב"ה ישראל רבים יותר ממספר זה יוסף ה' עליהם
 כו', וכל-שכן בזמן הקדמונים, שהיה נמצא כפרים שהיו בהם יותר מס'
 ריבוא... אלא שהוא משום שלמטה
 בעשייה נתפרדו הניצוצין לאלפים
 ורובות אין מספר, ומספר רפ"ח הוא
 באצילות, ושם הם גם כן מספר ס'
 ריבוא נשמות כלליים שהם צריכים
 לברר רפ"ח חלקים גדולים, הן
 הניצוצות שבאצילות. וכמו שלמטה
 נתרבה מספר הנשמות כנ"ל כך נתרבו
 מאד הניצוצים לאלפי אלפים חלקים
 קטנים, ולכן נמשך הגלות שעדיין לא
 נשלם כל הביירוים כו', וכישושם
 הביורו יבוא הגואל במהרה בימינו
 אמן".

ג) וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי שֶׁל
 עֲבָדִים הַיִּינוּ לְפָרְעָה
 בְּמִצְרַיִם, שֶׁתְּכַלִּית יְרִידַת
 אֲבוֹתֵינוּ לְמִצְרַיִם הַיְהוּת 'עבדים',
 מלשון עיבוד עורות, לזכך את שמיות
 העולם הַיֵּאֱמָר הַיֵּאֱמָר לְבָרֵךְ וְלַהֲעֵלֹת
 הַנִּיצוּצִין שֶׁל הַקְּדוּשָׁה הַאֱלוּקִית
 דְּתֵהוּ שֶׁנִּפְּלוּ לְמִצְרַיִם
 בְּשִׁבְיַת הַכּוֹלֵם שֶׁל עוֹלָם הַתְּהוֹוָה,
 כּאֲמֹר לַעֲלֵי, שֶׁהֵם נִיצוּצִים
 נִעְלָמִים בְּיֹתֵר, כְּנֹכַח לַעֲלֵי
 שֶׁהָאוֹרוֹת שֶׁבְּעוֹלָם הַתְּהוֹוָה הֵם אוֹרוֹת
 תְּקִיפִים וְאוֹרוֹת גְּדוּלִים וְזֶהוּ עֲנִין
 עֲבָדִים הַיִּינוּ לְפָרְעָה, וְהַקֶּשֶׁר
 שֶׁל עֲבוּדָה זוֹ שֶׁל בִּירוּר הַנִּיצוּצוֹת
 שֶׁעֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם לַעֲנֵן 'פרעה' הוא משום שְׁזֵהוּ בִירוּר הַנִּיצוּצוֹת
 שֶׁבִירוּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם הוּא מְצָד שׁוֹרֵשׁ נִיצוּצֵי הַקְּדוּשָׁה
 בְּכַחֲנֵית פְּרַעְיָה כְּפִי שְׁהִיא לַמַּעֲלָה בְּאֱלוּקוֹת דְּבִיָּה אֲתַפְרִיעוּ כָּל
 נְהוּרֵינִי³³. שְׁבוּ תִּגְלוּ כָּל הָאוֹרוֹת, כִּלְשׁוֹן הוֹוֵה, וְזֶהוּ גַם הַמַּעֲנָה
 עַל הַשְּׂאֵלָה שְׁשׂוֹאֵל הַבֵּן הַחֹסֵם בְּפִסּוּק 'כִּי יִשְׁאַלְךָ בֶּןְךָ אֵיךְ נַעֲשֵׂה
 צְוֹתָא וְחִיבוּר שֶׁל הָאֵרֶם עִם הָאֱלוּקוֹת עַל יְדֵי עֲדוּת וְחֻקִּים
 וּמְשַׁפְּטִים הַמְּלוּבְּשִׁים בְּעֲנִינִים גְּשָׁמִיִּים דְּוָקָא וְלֹא עַל יְדֵי
 עֲבוּדָה נַפְשִׁית רוּחָנִית שֶׁלְכֹאוּרָה נַעֲלִית יוֹתֵר, שְׁזֵהוּ מְצָד גּוֹדֵל מַעֲלָת
 נִיצוּצֵי הַקְּדוּשָׁה שֶׁנִּתְּלַבְּשׁוּ בְּדְבָרִים הַגְּשָׁמִיִּים דְּוָקָא כְּמִבּוּאֵר

מִהֶרֶפ"ח נִיצוּצוֹת שֶׁנִּפְּלוּ בְּשִׁבְיַת הַכּוֹלֵם בְּסֶךְ הַכֵּל, וְהֵם אוֹתָם
 ר"ב נִיצוּצוֹת גַּם הָיוּ נִיצוּצוֹת הַכֵּי גְדוּלִים³⁰ עִם רִבּוּי אוֹר, וְכוּלָם
 כִּל ר"ב נִיצוּצוֹת אֵלוֹ נִתְּבָרְרוּ בְּקוּשֵׁי הַשְּׁעִבּוּד שֶׁבְּגִלּוֹת מִצְרַיִם,
 וְלָכֵן נֶאֱמַר לְגַבֵּי מִצְרַיִם לֹא תוֹסִיפוּן לָשׁוּב בְּדֶרֶךְ הַזֶּה
 עוֹד³¹, כִּינּוּן שֶׁכָּבֵר נִתְּבָרְרוּ
 כָּל הַנִּיצוּצוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ
 מִצְרַיִם³² וְאֵין צוּרֵךְ שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל
 יַחֲזוּר לְמִצְרַיִם, וְאַחַר כֵּן אַחֲרֵי
 בִירוּר ר"ב הַנִּיצוּצוֹת בְּגִלּוֹת מִצְרַיִם
 נִשְׁאַרוּ מִתּוֹךְ הֶרֶפ"ח נִיצוּצוֹת רַק
 פ"ו נִיצוּצוֹת, בְּגִימְטְרִיאָה
 אֱלֹקִים²⁹, שֶׁמְבָרְרִים בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל בְּשָׂאֵר הַגְּלוּיּוֹת, עַד
 לְגִלּוֹת זֶה הָאֲחֵרוֹן (וְמָה)
 שְׁצָרִיךְ לָזֶה לְבִירוּר הַנִּיצוּצוֹת
 שְׁנוֹתָרוּ לֹא מְבוֹרָרִים בִּיצִיאַת מִצְרַיִם
 זְמַן רַב יוֹתֵר, אִף שֶׁהֵן רַק פ"ו נִיצוּצוֹת, הוּא מְפִינּוּן
 שְׁנֵתְפָזְרוּ וְנִתְּבָרְרוּ לְפִירוּרִים קְטָנִים בְּיֹתֵר
 פ"ו נִיצוּצוֹת וְלִכְאוּרָה לְבִירוּר
 מִסְפָּר קָטָן יוֹתֵר שֶׁל נִיצוּצוֹת (פ"ו)
 צָרִיךְ פְּחוֹת זְמַן מֵאִשֶׁר לְבִירוּר מִסְפָּר
 גְּדוֹל שֶׁל נִיצוּצוֹת (ר"ב), הוּא מְפִינּוּן
 שְׁנֵתְפָזְרוּ פ"ו הַנִּיצוּצוֹת וְנִתְּבָרְרוּ
 לְפִירוּרִים קְטָנִים בְּיֹתֵר
 וּבְיֹתֵר³⁰).

וּכְמִבּוּאֵר בְּעִינֵן זֶה בִּתְהוּרָה אוֹר'
 לְאִדְמוּר' הַזֶּקֶן:
 27 "... וְכֹל מָה שִׁירוּדוֹ יוֹתֵר בִּירוּר
 28 הַמְּדֻרָגָה נִתְּרַבָּה יוֹתֵר הַפִּירוּר, הַדֵּינּוּ
 29 שֶׁכֵּל חֵלֶק וְכֹל נִיצוּץ נִתְּחַלֵּק עוֹד
 30 לְנִיצוּצוֹת וְחֻלְקִים רַבִּים... כִּי הֵנָּה יָדוּעַ
 31 עַל פִּסּוּק וְרוּחַ אֱלֹקִים מִרְחַפֵּת, רִפ"ח
 32 מַת, הַדֵּינּוּ רִפ"ח נִיצוּצֵין שֶׁנִּפְּלוּ מֵעוֹלָם
 33 הַתְּהוֹוָה עִם הַכּוֹלֵם שֶׁנִּשְׁבְּרוּ. וּמִסְפָּר רִפ"ח הוּא כַחֲנֵית הַפִּירוּר שֶׁל הַנִּיצוּצִין
 34 שֶׁנִּפְּלוּ כְּמוֹ שְׁהוּ עֲדִינּוּ בְּאֲצִילוֹת שְׁהוּ רֵאשִׁית יְרִידַתן שֶׁזֶה נִתְּפָרְדוּ לְמִסְפָּר
 35 רִפ"ח, וְהוּוּ רִפ"ח מַת כו'. אֲבָל אַחַר כֵּן כִּשְׁנִפְּלוּ מֵאֲצִילוֹת לְעוֹלָם הַבְּרִיאָה
 36 אוֹי כֹּל נִיצוּץ מִרִפ"ח נִיצוּצֵין הַנִּגְלֵי שֶׁבְּאֲצִילוֹת נִתְּחַלֵּק שֶׁם בְּבִרְיָה לְחֻלְקִים
 37 רַבִּים מְאֹד, וְכִשְׁנִפְּלוּ מִבְּרִיאָה לְיִצִירָה אוֹי נִתְּחַלֵּק עוֹד לְחֻלְקִים וְנִיצוּצִין
 38 קְטָנִים, וְכֵן מִיצִירָה לְעֵשִׂיָה נִתְּחַלֵּק עוֹד וְנִתְּפָרְדוּ עוֹד בִּיּוֹתֵר לְאֵלִפִים וְרִבּוּת.
 39 'יבוא יובן מה שנמשך הגלות כל כך הרבה יותר מן י"ז מאות שנה, וידוע
 40 שהכונה הכל לברר הרפ"ח ניצוצין, וכשיוגמרו הביירוים יבא משיח במהרה
 41 בימינו אמן. ואם כן הוא תמוה, וכי אפשר שלא נתברר עדיין רפ"ח ניצוצין

תו"א בא ס, ג. מאמרי אדה"ז: תקס"ה ח"א ס"ע רט ואילך; על פרשיות התורה ח"ב ע' תתפח. (30) ראה תו"א וישב כז, ד. (31) שופטים יז, טז. (32) ראה ספר הליקוטים להאריז"ל ר"פ תצא. (33) זח"א רי, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 לעיל ששורש החיות של הרוםם והצומח והחי נעלית מאד, יותר משורש חיות
2 האדם. וְהוּא גַם הַדְּיוּק דְּעֵדוּת וְחֻקִּים, שכן נקראו המצוות בפסוק
3 זה שְׁמוּרָה עַל מַעֲמַד וּמַצֵּב שְׁאֵלֻקוֹת הוּא בְּהַעֲלֵם וְהַסְתֵּר
4 שכדי להביא אותם לידי גילוי יש צורך בעדים, וְצִרְיָךְ יִגְיַעַה
5 וְהַשְׁתַּדְּלוּת כּו' כדי שיהיו באופן
6 של 'חִקְיָה', עַד לְמַשְׁפָּטִים, 1
7 שֶׁהֵם מְצוּוֹת שְׁעַל פִּי הַשֶּׁכֶל, 2
8 גַם שֶׁכֶל שֶׁל נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, 3
9 שֶׁקִּשָּׁה בְּיֹתֵר לְכָרוֹ, 4
10 כְּמִבּוֹאֵר בַּתְּנַיָּא³⁴ לגבי חומרת
11 העיסוק בחכמת אומות העולם (וזה
12 לשונו: "ועוד זאת יתרה טומאתה של
13 חכמת האומות עובדי גלולים על
14 טומאת דברים בטלים שאינו מלביש
15 ומטמא רק המדות מיסוד הרוח הקדוש
16 שבנפשו האלהית בטומאת קליפת נוגה
17 שבדברים בטלים... ולא בחינת חב"ד
18 שבנפשו מאחר שהם דברי שטות
19 ובורות שגם השוטים ועמי הארץ
20 יכולים לדבר כן. מה שאין כן בחכמת
21 האומות עובדי גלולים הוא מלביש
22 ומטמא בחינת חב"ד שבנפשו האלהית
23 בטומאת קליפת נוגה שבחכמות
24 אלו..."), וְכִידּוּעָא³⁵ בתורת הסוד
25 שֶׁכֶּלְלוֹת הַעֲבוּדָה שֶׁבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
26 עוֹבְדִים אֵת ה' בְּזִמְנָן הִזָּה אֵינָה
27 אֶלָּא בְּכִירוֹת וְתִקּוּן שֶׁבַע
28 הַמְּדוּת דְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, מֵה
29 שְׁאִין בֶּן הַשְּׁלִשָּׁה מוֹחִין
30 (שֶׁכֶּל) דְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, אִי
31 אֶפְשָׁר לְכָרוֹ עַכְשָׁיו בּוֹמֵן
32 הַגּוֹלוֹת, וּבִירוֹר זֶה יִהְיֶה לְעֵתִיד
33 לְבוֹא בִּימֹת הַמֶּשִׁיחַ.
34 וּמַצֵּד הַקּוֹשִׁי וְהִגְיַעַה
35 שֶׁבְּעֲבוּדָה דְּעֵדוּת חֻקִּים
36 וּמַשְׁפָּטִים, כְּמִבּוֹאֵר לַעֲלֵל בְּאִרְכּוֹת,
37 הִנֵּה דְּוָקָא עַל יָדָם כֹּאשֶׁר עִם כֹּל הַקּוֹשִׁי וְהִגְיַעַה מִקִּימִים אֵת הַמְּצוּוֹת
38 נַעֲשֶׂה הַעֲנָנָן דְּצוּנְתָא וְחִיבוּר, אֲשֶׁר צָוָה הוֹי' אֱלֹקֵינוּ
39 אֲתַכֶּם.

14 (ד) וְהִנֵּה כֶּשֶׁם שְׁוִיּוּצֵיאֲנּוּ הוֹי' אֱלֹקֵינוּ מִשֶּׁם
15 גו', כְּמוֹ כֵּן כִּימִי צִאֲתָךְ מֵאַרְצָךְ
16 מְצָרִים אֲרָאֲנוּ נִפְלְאוֹת³⁶, כִּימִי לְשׁוֹן רַבִּים, בִּינָן
17 שֶׁכֶּל הַמְשָׁךְ הַזְּמָן מֵט"ו בְּנִיסָן עַד לְגֵאוּלָּה
18 הַעֲתִידָה הוּא עֲנִין יְצִיאַת מְצָרִים³⁷, אֶלָּא שֶׁהַעֲנָנָן
19 דִּיִּצִיאַת מְצָרִים כְּפִשׁוּטוֹ הִיָּה עַל יְדֵי הַעֲבוּדָה
20 בְּחוּמָר וּבְלִבְנִים כְּפִשׁוּטָם³⁸, מֵה שְׁאִין בֶּן
21 בְּגֵאוּלָּה הַעֲתִידָה שֶׁתִּהְיֶה עַל יְדֵי הַעֲבוּדָה
22 בְּחוּמָר דָּא קַל וְחֵמֵר, וּבְלִבְנִים דָּא לִיבּוֹן
23 הַלְּתַתָּא³⁹, וְגֵדוּל תְּלַמּוּד שֶׁמִּבִּיא לִידֵי מַעֲשֶׂה⁴⁰,
24 מַעֲשֶׂה הַצְּדָקָה שֶׁשֶׁקוּלָּה כְּנָגֵד כֹּל הַמְּצוּוֹת⁴¹,
25 וְהוּא עֵיקַר הַעֲבוּדָה בְּזִמְנָן הַזֶּה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב
26 בְּאַגְרַת הַקֶּדֶשׁ⁴², וְעַל יְדֵי זֶה מְקִימִים אֵת סוֹכַת

(34) ראה תניא ספ"ח. סה"מ אע"ת ע' קסה. ד"ה בראשית ברא תש"כ (תורת מנחם התוועדותיות חכ"ד ע' 115). (35) מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ה ח"ב ע' תתב ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי דברים ח"א ע' ד ואילך. סה"מ שבהערה הקודמת. (36) מיכה ז, טו. (37) ראה ד"ה כימי צאתך תש"ח רפ"ב (סה"מ תש"ח ע' 164). ובכ"מ. (38) שמות א, יד. (39) זח"ג קנג, א (ברע"מ). הובא ונתבאר בתו"א, תו"ח ואוה"ת ר"פ שמות. (40) קידושין מ, ב. וש"נ. (41) ב"ב ט, א. ירושלמי פאה פ"א ה"א. תניא פל"ז (מח, ב). (42) סימן ט.

ביאור בדרך אפשר

4 דָּוִד הַנוֹפֵלֵת, בְּגָאוּלָה
5 הָאֲמִיתִית וְהַשְּׁלִימָה עַל יָדֵי
6 מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ.

ביאור בדרך אפשר

1 מעשה הצדקה", וְעַל יָדֵי זֶה כֹּל
2 העבודה של בני ישראל בכל הפרטים
3 הנוכרים לעיל מְקִימִים אֶת סוּפְתָה

מכתב כללי - ראש חודש ניסן ה'תשל"ג

ב"ה. ראש חודש ניסן, ה'תשל"ג

ברוקלין נ.י.

אל בני ובנות ישראל

בכל מקום שהם

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

לחודש ניסן, ולנקודתו המרכזית: חג הפסח, יש שייכות וקשר מיוחדים עם ראש החודש שלהם, הוא ראש-חודש ניסן, כפי שהדבר רמוז גם ב"מבוא" לחודש ניסן ולחג הפסח, זו **פרשת החודש**, הנקראת בתורה בשבת שלפני ראש-חודש ניסן (או בשבת ראש-חודש ניסן).

כל הפרשה נקראת בשם "פרשת החודש", למרות ש"החודש" (=הזה לכם) מהווה רק ההתחלה של הפסוק השני שבפרשה, ואילו תוכן הפרשה הוא בנוגע לקרבן הפסח וחג-הפסח והלכותיהם. מובן מכך, שתוכן הפסוק אינו רק הקדמה לעניין הפסח, אלא יש לו קשר מיוחד איתו.

שאלת השאלה: במה מתבטאת התלות של "החודש הזה לכם גוי' ראשון הוא לכם לחודש השנה" – התחלת מנין חדשי השנה מחודש ניסן – בענייני הפסח? יתר על כן: מאחר שלכל דבר בתורה יש תוכן פנימי עמוק – ודאי שביחס לעניין הקשור בפסח (ויציאת מצרים) שהוא "יסוד גדול ועמוד חזק בתורתנו ובאמונתנו" יש לתוכן זה משמעות כללית מרחיקת לכת.

* * *

יש לבני ישראל – על-פי התורה – שני סידורים כלליים בלוח השנה: אחד שתחילתו באחד בתשרי – ראש-השנה, ועוד אחד שתחילתו ב"החודש הזה", ניסן, שהוא ראשון לכל החדשים.

המנין המתחיל בחודש תשרי, מובן: זה הזמן של בריאת העולם, והוא מותאם לארחות הטבע כפי שקבע הקב"ה בעולם – "זרע וקציר" וגוי' – הזריעה שזמנה בחודש תשרי, ולאחר מכן, בחודש ניסן, מתחיל קציר שעורים, ולאחר מכן (בתקופת חג השבועות) קציר חיטים וכו'.

(* תרגום חופשי).

לחודש ניסן, ולנקודתו המרכזית: כשמו חודש של גאולה (שמו"ר פט"ו, יא. וראה ר"ה ד, א). אוה"ת להצ"צ ד"ה החודש הזה (ע' רסד).
נקראת בשם "פרשת החודש": ראה מגילה כט, א ואילך. וברש"י (שם) ד"ה ברביעית: ששם פרשת הפסח.

"החודש . . השנה": בא יב, ב.

"יסוד . . ובאמונתנו": ס' החינוך, מצוה כא.

שני סידורים כלליים: ראה ר"ה בתחילתה. שמו"ר שם. לקו"ת להארי"ז פי ויצא, ד"ה ענין הז' כוכבי לכת. שם פי בא (בטעהמ"צ). ד"ה החודש הזה (הש"ת), ח.

המנין המתחיל בחודש תשרי . . ניסן: ראה עקדה, שער לח. וראה ד"ה החודש הזה, תרס"ו.

"זרע וקציר" . . תשרי . . ניסן: ראה ב"מ קו, ב.

המנין של בני ישראל, המתחיל בחודש ניסן, מדגיש את ההנהגה הניסית, שלמעלה מדרך הטבע, בחיי בני ישראל, כפי שהדבר מוסבר מיד ע"י קשירת עניינו של ניסן כראש חדשים עם ענין הפסח, שהרי הפסח ויציאת מצרים היו ניסים ונפלאות, למעלה מדרך הטבע לגמרי.

שני אופני ההנהגה קיימים, אך ההוראה מפרשת החודש, שחודש **ניסן** הוא הראשון **לכל** חדשי השנה, היא שאיש ישראל צריך לדעת את האמת, שאפילו כאשר בעיניו הוא רואה רק את ההנהגה הטבעית, הרי כשיתכל בעומק יתר יבין וייווכח שלאמיתו של דבר מונהג הכל ע"י השגחה פרטית ובאופן ניסי, עד שאפילו דבר טבעי כקציר שעורים וחיטים וכו' אינו תוצאה מ"כוחי ועוצם ידי", מחרישה וזריעה חצי-שנה לפני כן, כי-אם "ברכת ה' היא תעשיר";

וכפי שהיה הדבר לגבי כל בני ישראל **בלי יוצא מן הכלל**, שביציאתם ממצרים היה להם יום-יום את ה"מן", וגם אחר כך, כניסתם ל"ארץ נשבת", לארץ ישראל, הייתה בתחילת חודש ניסן והם זכו בשדות וכרמים מוכנים לקצירה וכו'.

* * *

במבט שטחי, עלול להיראות כאילו מהווה האמור סתירה לסדר של "אדם לעמל יולד", מאחר שסוף סוף אין העיקר עמלו של האדם כי-אם הברכה האלוקית.

אך נוסף על כך, שגם זה ציווי של הקב"ה: "אין סומכין על הנס" – הרי כבר הוסבר במכתב קודם שב"עמל" ישנן דרגות שונות, כפי שהעבודה בימי החול שונה מן העבודה ביום השבת, שאז צריך להיות העמל בעניינים רוחניים, ובכלל: אפילו בעמל לפי משמעותו הפשוטה, של חרישה וזריעה בזמנים המתאימים וכו', בא העמל של האדם רק ליצור "לבושים" וכלים בדרך הטבע, אך עליו לדעת ולזכור שהברכה באה מאת הקב"ה.

* * *

היו זמנים בהם ראו בני ישראל באופן מוחשי ניסים גלויים, כפי שהללו אירעו יום-יום בבית המקדש. אבל אפילו בימי הגלות הנוכחיים, כאשר העולם עטוף בחשיכה, ואין הניסים נראים בעיני בשר, הרי זה רק כפי שאמרו חז"ל: "אין בעל הנס מכיר בניסו". אבל כל אדם, ובפרט יהודי, כשיתבונן בכל מה שהתרחש אתו במשך זמן מסויים – יראה את ההשגחה הפרטית, עד לאופן של הנהגה ניסית.

* * *

וזו ההוראה הכללית והיסודית מ"החודש הזה לכם ראש חדשים": כשבני ישראל עומדים ערב "יציאת מצרים", בראשית "חיים" חדשים, הן לכלל והן לפרט, נתן לנו אז הקב"ה סדר חדש – למנות את חדשי השנה החל מחודש ניסן דוקא. ההוראה מתורת **אמת**, שהיא תורת חיים (לחי

ניסים ונפלאות: רמב"ם הל' חומ"צ רפ"ז. תפילת נשמת. וראה מאו"א נ, כא.
קציר . . "ברכת ה'": להעיר מהירושלמי (הובא בתוד"ה אמונת, שבת לא, א) שמאמין בחי העולמים וזורע.

"ברכת . . תעשיר": להעיר מהקדמת אדהאמ"צ לסי' דרך חיים.
זכו . . מוכנים: דברים ו, יא (לא מזכיר בקרא בפ"י שדות – כי פשוט הוא מאחר שנכנסו לארץ בניסן, וראה יהושע ה, יא).

"אדם לעמל יולד": איוב ה, ז. סנה' צט, ב. וראה ד"ה זה שנת תרפ"ט.
"אין סומכין על הנס": זח"א קיא, ב. וראה שם רל, ב. פסחים סד, ב.
במכתב קודם: יא ניסן תשל"ב.

ניסים . . בבית המקדש: אבות פ"ה מ"ה.
"אין . . בניסו": נדה לד, א: מאי דכתיב עושה נפלאות כו' (בשינוי לשון). וראה רד"ה לעושה נפלאות תש"ד (תורת הבעש"ט).

יום-יום), המהווה את התפיסה האמיתית והמושג היהודי של הנהגת העולם, היא – לראות תמיד את ההשגחה הפרטית ואת ההנהגה שלמעלה מדרך הטבע, אפילו כשהיא מוסתרת ב"לבושים טבעיים".

* * *

את זאת גם הדגיש דוד המלך בהרבה מזמורי תהלים שאמרם כ"נעים זמירות ישראל" – עבור ובשם כל ישראל בכל הדורות – וכן במזמור "בך ה' חסיתי" (- לא רק בזמנים מסויימים, כי-אם תמיד, בכל יום, ולפיכך -) "אל אבושה לעולם".

ודבר זה מביא להנהגה אשר נראה בברור שהיא הנהגה ניסית, עד שכל הדברים העלולים להפריע לחיים כפי הדרוש בכלל, ולתורה ולמצוות בפרט, הרי לא רק שהם מתבטלים, אלא "ונהפוך הוא", הם הופכים להיות אפילו מסייעים לטוב ולהקלת החיים הנכונים, כסיום המזמור: "גם לשוני כל היום תהגה צדקתך, כי בושו כי חפרו מבקשי רעתי",

כל האנשים והדברים, שלא רק שלא היו מקודם מסייעים, כי-אם אף ביקשו לעשות רעה, הרי לא רק שיהיו חסרי אונים ובטלים, אלא אף יתביישו ביחסם הקודם.

* * *

ויהי רצון שחודש ניסן, חודש הגאולה, יביא לכל אחד שחרור וחירות מכל הדברים המצירים (גורמים לצרות ח"ו) או מהווים "מצרים" (=מגבילים), ושתהיה ההכנה הראויה ליום-טוב של חג המצות, זמן חרותנו.

בכבוד ובברכת חג הפסח כשר ושמח,

מנחם שניאורסאהן

כל ישראל בכל הדורות: שעל כל אחד מהם נאמר כי חלק הווי עמו גוי. וראה זחי"ג (חצר, ב) דלא יהב להו לרבבא כו', ובלקוטי לוי יצחק לשם, שהוא ע"ד האמור בהגדה: לא עי"י מלאך כו' ולא אחר. "בך ה' חסיתי": תהלים עא, א. וראה לקו"ת אמור (לה, ג): יצי"מ כו' הווי דוקא. **המצירים:** ראה ב"ר (פטי"ז, ה) כל המלכיות נקי ע"ש מצרים, ע"ש שהם מצירות לישראל. "מצרים" (=מגבילים): אפילו מצרים דקדושה. וראה לקו"ת שה"ש כח, ד. אור תורה להה"מ, עה"פ החודש הזה. ד"ה החודש הזה, תרכ"ו פ"ד.

מכתב כללי - י"א ניסן ה'תשל"ג

ב"ה י"א ניסן, ה'תשל"ג

ברוקלין נ.י.

אל בני ובנות ישראל

בכל מקום שהם

ה' עליהם יחיו

שלום וברכה!

בהמשך למכתב הקודם, וכדי להבהיר יותר את ה"נקודה" שבוטאה בו – ש"השגחה פרטית", לפי משמעותה היהודית האמיתית, היא כפשוטה: בכל יום ובכל פרט, וש"הנהגה ניסית" אינה מוגבלת לניסים גלויים בלבד, כי-אם גם בחיי יום-יום ישנה הנהגה ניסית, אלא ש"אין בעל הנס מכיר בניסו" –

(* תרגום חופשי.

למכתב הקודם: דר"ח ניסן, תשל"ג.

ש"השגחה . . ובכל פרט: ראה תורת הבעש"ט בזה: ד"ה על כן יאמרו, תרצ"ו פ"ב (בסה"מ קונטרסים ח"ב), ובמאמר שם: מזה יוצא לנו ענין עמוק בעבודה כו'. בהוספות לכתר שם טוב (הוצאת קה"ת) סי' קיט ואילך. וש"כ.

מן הראוי להוסיף נקודות מספר, וכן להביא לידי ביטוי את הלקח מכל האמור, מלבד ידיעת השקפת העולם היהודית – גם ביחס למעשה בפועל, שכן "המעשה הוא העיקר".

* * *

"הנהגה ניסית" עשויה להיות בשני אופנים: א. ניסים גלויים ומוחשיים, כדוגמת הניסים שהיו קשורים ביציאת מצרים, כלומר ניסים שהם למעלה מדרך הטבע לגמרי ומנוגדים לטבע ניגוד מוחלט. ב. ניסים כדוגמת נס-פורים, שהיה "לבוש" בלבושי טבע.

הניסים של יציאת מצרים – החל באותות ומופתים במצרים, ועד לגאולת עם **שלם**, נער וזקן, בנים ובנות, לאחר מאות שנות שעבוד בארץ שאפילו עבד אחד לא היה יכול לברוח משם, ונוסף לכך גאולה **ביד רמה וברכוש גדול** – ניסים אלה מהווים מאורעות שהכל, בלי יוצא מן הכלל, ראו אותם בבירור ובהירות כניסים גלויים.

שונה היה הנס של פורים, אף שגם במקרה זה היו ניסים – עד ל"ונהפוך הוא", הפיכה מוחלטת עד "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר" – הרי היה נס פורים מלושב בלבושי הטבע: אסתר נעשית מלכה, מרדכי יושב בשער המלך ומציל את המלך מהתנקשות בחייו, אסתר משתדלת אצל המלך לבטל את הגזירה וכו', כפי שמסופרים הפרטים במגילת אסתר, למרות שאפילו כל מאורע כשלעצמו, וכל-שכן **הצטרפות המאורעות** בימים ההם ובזמן הזה, היה נס, כפי שאנו אומרים פעמים רבות: ניסים ופירוקן וגבורות ותשועות ונפלאות.

* * *

גם ב"הנהגה טבעית" ישנם שני אופנים: א. הנהגה שבאופן חיכוני היא **טבעית לגמרי**. ב. הנהגה שבה נראית בבירור ההשגחה הפרטית.

דוגמה לאופן הראשון, הוא הענין של "זרע וקציר": הזריעה ואחרי-כן הקצירה מהוות תופעה טבעית **לגמרי**, עד כדי כך שעל-מנת לראות בהן את ההשגחה האלוקית יש להתבונן עמוקות, כיצד ההשגחה הפרטית מזמנת יחד תופעות טבעיות שונות – רוחות וגשמים והשפעות השמש – כל אחת במועדה הנכון, וכך הלאה.

האופן השני, של השגחה פרטית גלויה – או כפי שהעולם מכנה אותה בשם "הצלחה", "מזל", "מציאה", וכיוצא באלה, כינויים המבטאים רק את השלילה, את העובדה שאינם הישגי שכל האדם או עמלו, ותורת-אמת מגלה את האמת, שזו היא השגחה פרטית, וברכת ה' בבני חיי מזוני – הוא:

ניסים גלויים . . בלבושי טבע: תו"א ק, א. שערי אורה ע' 118.
מאות שנות שעבוד: כמש"נ ועבדום וענו אותם (לך טו, יג). סנה' צא, א. וראה שמו"ר פ"א, ח וי"ל.
שאפילו עבד אחד: מכילתא יתרו יח, יא.
ל"ונהפוך הוא": להעיר אשר ונהפוך מן הקצה אל הקצה דאחשורוש בנוגע להמן – היה זה במשך משתה אחד (השני) דאסתר.
"ליהודים . . ויקר": אסתר ח, טז. וראה רש"י מגילה טז, ב (וראה תרגום שם) – אשר על אורה זו תורה וכו' גזר המן, ונהפוך הוא.
שאנו אומרים: ב"ועל הנסים" (כנוסח אדה"ז בסידורו).
ב"הנהגה טבעית": . . **שני אופנים**: להעיר אשר שבעת ימי הבנין (דהעולם והטבע) הם חול ושבט (מלי וז"א – נגלות. משא"כ חו"ב – נסתרות). וראה ג"כ ד"ה והי' כי תבוא, תרס"ו.
רוחות . . השמש: ראה מים רבים, תרל"ו פצ"ט ואילך.
"הצלחה": ראה אוה"ת (כרך ב') ס"פ וישב.
בבני חיי מזוני: ראה זח"א מג, סע"ב. ל"ית להאריז"ל פי תולדות. ביאור"ז – לאדהמ"צ – לירא קטו, א. לקוטי לוי"צ לחו"ג, ע' רצט.

נחת אמיתי בלתי רגיל מן הצאצאים, בריאות איתנה מתמדת, הצלחה בלתי רגילה
בפרנסה וכיוצא בזה.

* * *

וזו הנקודה שהודגשה במכתב הקודם כלימוד מ"החודש הזה לכם": ע"י כך שהתורה
קבעה בישראל מנין שלפיו מתחילים כל החודשים בחודש ניסן, חודש שתוכנו ועניינו הוא "כי
בו יצאת ממצרים" באמצעות ניסים גלויים של הקב"ה, מלמדת אותנו התורה שכך היא הנהגת
הקב"ה בכל חדשי השנה, הן כשנראים ניסים גלויים, הן כשנראים ניסים בלבושים טבעיים, הן
כשנראית השגחה פרטית והן כשנראה רק הטבע – תמיד צריך יהודי לדעת ולזכור שהקב"ה הוא
בורא העולם והשליט היחיד והמלא על העולם, והוא המנהיג את כל העולם, על כל פרטיו ופרטי
פרטיו, ועל-אחת-כמה-וכמה – את ה"עולם קטן – זה האדם", כל אדם ביחוד, על כל פרטי חייו
היום-יומיים.

לפי זה, **מובן מאליו** שבכל פרט מחייו, יהא "קטן" ככל שיהא, טמונה הוראה – והדבר
צריך להיעשות לפי ההוראה – ממי שהוא משגיח במיוחד על פרט זה, וכל דבר אינו מסוגל לשנותה,
שכן הדבר "נמנה" מחודש ניסן, מהניסים הגלויים שביציאת מצרים.

* * *

בהמשך גם לזה שמובא במכתב הקודם, שדוד המלך ציין, בשמו של כל יהודי, בספר
תהלים את הענין של השגחה פרטית **תמידית**, ומשום כך: "בך ה' חסיתי" – "אל אבושה" (ושני
הדברים הללו – "לעולם", ודבר זה מביא לידי כך ש"לשוני כל היום תהגה צדקתך" (וההשגחה
הפרטית נראית בגלוי) "כי בושו כי חפרו מבקשי רעתי",

וההמשך לזה בא מיד – בקשר עם ההנהגה הניסית: "לשלמה, אלקים, משפטיך למלך
תן, וצדקתך לבן-מלך" – ההנהגה שהייתה בתקופת שלמה המלך: "ידין עמך בצדק" (כפי שהיו
מפורסמים משפטי שלמה באופן העל-טבעי), כשגם כל מלכותו בכללה הייתה באופן של למעלה
מדרך הטבע לגמרי, עד שבלי כל מלחמה היה: "וירד (=וישלוט). . . עד אפסי ארץ" עד "כל גויים
יעבדוהו".

ומזמור זה הוא גם רמז, כפי שחכמינו ז"ל מסבירים, לזמנו והנהגתו של המלך המשיח,
כאשר הטבע יתרומם לדרגה של למעלה מדרך הטבע, עד שבמקום הסדר של "זרע וקציר" – של

בריאות איתנה מתמדת: ראה רמב"ם הל' דעות פ"ד ה"כ-כא: כל כו' אלא א"כ כו' או כו' או כו' ושינוי
וסת כו'. ב"מ (קז, ב): והסיר הו"י ממך כו'.

בורא . . והשליט: ראה ס' החינוך, מצוה כא. ולהעיר שזהו ג"כ הרמזים דשבת ושביעית.

כל העולם . . ופרטי פרטיו: כתורת הבעש"ט הנ"ל, וראה דרך חיים ספ"ט.

שבכל פרט . . הוראה: ראה הפס"ד בטושו"ע או"ח סרל"א.

ניסן, מהניסים: להעיר מברכות נז, רע"א.

ציין . . בספר תהלים: וכידוע ראיית אדה"ז לתורת הבעש"ט בהשג"פ – מתהלים לו, ז (ע"פ דרז"ל
חולין סג, א) – רשימות הצי"צ לתהלים שם.

"לשלמה . . אמנ ואמן": תהלים עב, א-יט.

שלמה המלך . . המלך המשיח: מפרשי התהלים שם ובמדרז"ל.

משפטי שלמה: כבמדרש תהלים עה"פ משפטיך למלך תן – שהי שלמה דן כיוצרו. ועיין ר"ה כא, סע"ב.

שבלי כל מלחמה: דה"א כב, ט.

הטבע יתרומם: ומש"כ הרמב"ם הל' מלכים רפ"ב (משא"כ להראב"ד שם) – ראה רדב"ז שם (ולא
זכיתי להבין תירוצו דא"י שאני – שהרי הרמב"ם שולל ביטול מנהגו של עולם. ואולי ל"פ כוונתו שיהי בא"י

זריעה תחילה, ולאחר מכן קצירה, ולאחר מכן ביצוע של שורת מלאכות, כדישה, טחינה, לישה ואפיה, עד שנוצר "ולחם לבב אנוש יסעד" – יהיה אז "יהי פיסת בר בארץ", שמשמעותו על-פי חז"ל, לפי הפירוש המתייחס למלך המשיח, היא, ש"ארץ ישראל תוציא גלוסקאות וכלי מילת",

ההנהגה בעולם תהיה כה ניסית, עד שאפילו לגבי ניסי יציאת מצרים היא תיחשב כנס, וכפי הפירוש לפסוק "כימי צאתך מארץ מצרים – אראנו נפלאות", שאפילו לגבי ניסי יציאת מצרים ייראו אז "נפלאות", פלא על פלא.

* * *

ויהי רצון, שכשם שקירוב בוא המשיח הוא ע"י "היום אם בקולו תשמעו", התנהגות בהתאם לציווי הקב"ה, דבר הרמוז גם בתחילת המזמור: "משפטיך למלך תן וצדקתך לבן מלך", שכן כל יהודי דומה למלך ולבן-מלך,

יקיים כל אחד וכל אחת בחיי יום-יום את ה"משפטים" וה"צדקה" כפי שדורש הקב"ה, ומ"היום", ודבר זה ימחר ויביא את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, ויתקיים האמור בסיום המזמור: "...אלקי ישראל" (שהוא) "עושה נפלאות לבדו" (יהא) "וימלא כבודו את כל הארץ, אמן ואמן".

בכבוד ובברכה לחג הפסח כשר ושמו
ולקיום היעוד בקרוב ממש: כימי צאתך
מארץ מצרים אראנו נפלאות
מנחם שניאורסאהן

לא בתור ביטול מנהגו של עולם, כ"א הנהגה ניסית דבניי – ע"ד המן וכו' בהיותם במדבר. אבל גם עפ"י צריך לחלק בין תחילת ימיה"מ (כלי הרמב"ם לקמן וכדלהלן) שהרי בימי בן כוזיבא לא היתה כזאת – ראה ה' מלכים פי"א הי"ג). ולפענ"ד – כיון שמרז"ל בשבת (דלהלן) א"א לפרשו כמשל שהרי מסיים לגלגל כו' אחוי ל' כו' – עכצ"ל דס"ל להרמב"ם דשתי תקופות בימיה"מ. וכיון דבן-כוזיבא טעו בו שהוא המלך המשיח (ראה ה' מלכים שם) אף שלא נראה חידוש בעולם – מכריח מזה הרמב"ם שהכתובים (ומרז"ל) המדברים **בתחילת** יציאת חוטר מגזע ישי גו' – משל הם. וידועים דברי הר"מ (זח"ג קכה, רע"א) דמסטר"הו דע"ה לית כו' אלא שעבוד מלכות בלבד. וראה עה"ק ח"ב פל"ח. אבל עייגי"כ פיה"מ להרמב"ם פ' חלק (שמפרש דשבת הני"ל דלא כפשוטו). מאמר תחיית המתים. (דמש"כ דמשל הן אין זה החלטי כו' ואם הוא כפשוטו הרי יהי' נס כו' כעין אמרם לא הזיק נחש ועקרב בירושלים). ובחסידות בכ"מ דאין בין עוה"ז לימיה"מ אלא ש"מ, מ"מ וגר זאב גו' (כפשוטו) וכמו חמורו דרפב"י (שבזה אפ"ל נס – דלמה יעשה נס זה) – ראה ש' האמונה' בסופו (לאחר תחה"מ). וככה בתחילתו. ועוד.

ש"ארץ ישראל .. מילת: שבת ל, סע"ב.

הפירוש לפסוק: מיכה ז, טו. אוה"ת עה"פ ס"ג וס"ט.

על-ידי "היום .. תשמעו": סנהדרין צח, סע"א.

כל יהודי .. הוא מלך .. בן מלך: זח"ב כו, ב. (תקו"ז בהקדמה א, ב. שבת סז, א).

ה"משפטים" וה"צדקה": כולל הכל וכמשי"נ דרך הוי' לעשות צדקה ומשפט (וירא יח, יט. וראה אוה"ת שם).

"עושה נפלאות לבדו": להעיר שע"ז דרז"ל (נדה לא, א) שאין בעל הנס מכיר בניסו.

אמן ואמן: להאיר מהא דהאומר הן הן (בליל הפסק) הוי שבועה (שבועות לו, א). וראה או"ת להה"מ ס"פ בהר.

לחג הפסח כשר ושמו: כי מצוותו במצות – וצ"ל ושמתם את המצות – ובד' כוסות יין המשמח אלקים ואנשים. וראה לקוטי לוי"צ – אגרות (ע' קצז) שכשר ר"ת כמוצא של רב למזו על בירור הניצוצין שהוציאו ישראל ממצרים כמ"ש ואח"כ יצאו ברכוש גדול, שמו הו"ע הדי' כוסות, מוחין דאבא, דאימא כמ"ש בפע"ח.

התוועדות

בס"ד. שיחת ש"פ מצורע, שבת הגדול, י"ב ניסן, ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

- 1 כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין.
- 2 א. בנוגע לשם "שבת הגדול" – הנה אע"פ שמצינו כמה דעות בטעם הדבר¹, ו"אלו ואלו דברי
- 3 אלקים חיים"², ישנו הענין כפי שהוא הלכה למעשה – כפי שמביא רבינו הזקן בשו"ע³: "לפי שנעשה
- 4 בו נס גדול .. וז"ש⁴ למכה מצרים בבכוריהם" (כמשנת פעם בארוכה⁵).
- 5 וצריך להבין:
- 6 למה מביא רבינו הזקן הטעם ד"למכה גו"⁶, בה בשעה שיכול להביא טעם ערב ("געשמאקער") –
- 7 שבו קיימו בני" את הציווי⁶ "משכו וקחו לכם", "משכו ידיכם מעבודה זרה (שהרי "מתחילה עובדי
- 8 עבודה זרה היו .. תרח כו"⁷) וקחו לכם צאן של מצוה"⁸ (שקשור לא רק עם הענין הפרטי של קרבן
- 9 פסח, אלא עם כללות הענין של עבודת ה'), באופן שהוא מן הקצה אל הקצה!
- 10 ומה גם שענין זה ה' קשור עם מס"נ – דכיון שהשהה ה' העבודה זרה של מצרים⁹, הרי מובן
- 11 שלקחתו וקשירתו לכרעי המטה¹⁰ על מנת לשחטו כו' (באופן של פירסום, בכדי לבטל את הע"ז של
- 12 מצרים) הו"ע של מס"נ, וכפי שאמר משה לפרעה: "הן נזבח את תועבת (יראת) מצרים לעיניהם ולא
- 13 יסקלוננו"¹¹, וכיון שזהו ענין שנאמר בתורה הרי זה ענין אמיתי;
- 14 ולא עוד אלא שזוהי מס"נ על ענין שאין בו חיוב של מס"נ, וכמו מס"נ על "ערקתא דמסאנא"¹².
- 15 ומובן, שהטעם דקיום ציווי הקב"ה, ובפרט באופן של מס"נ, הו"ע ערב יותר מאשר הטעם ד"למכה
- 16 מצרים בבכוריהם". ואעפ"כ, מביא רבינו הזקן דוקא את הטעם ד"למכה מצרים בבכוריהם", ולא את
- 17 הטעם דלקיחת השה כו'.
- 18 ובפרט שרבינו הזקן עצמו הוצרך להביא את המאורע דלקיחת השה – שגרם את הענין ד"למכה
- 19 מצרים בבכוריהם" – "שפסח מצרים ה' מקחו מבעשור לחודש .. וכשלקחו ישראל פסחיהם .. נתקבצו
- 20 בכורי אומות העולם אצל ישראל ושאלום למה זה הם עושין כך, אמרו להם זבח פסח הוא לה' שיהרוג
- 21 בכורי מצרים, הלכו בכוריהם אצל אבותיהם ואל פרעה לבקש מהם שישלחו את ישראל ולא רצו, ועשו
- 22 הבכורות עמהם מלחמה וכו'"; ואעפ"כ, מבאר רבינו הזקן להלכה שטעם השם "שבת הגדול" הוא לא
- 23 בגלל לקיחת השה, אלא בגלל הנס ל"מכה מצרים בבכוריהם" דוקא.
- 24 וביותר יפלא – מצד הלימוד וההוראה שצ"ל מכל דבר (שהרי "אני נבראתי לשמש את קוניי"¹³, ובודאי
- 25 נותן הקב"ה כח לקיים זאת בפועל), שמוכנת ההוראה שלמדים מלקיחת השה בנוגע לענין המס"נ כו';
- 26 אבל אינו מובן מהי ההוראה מהענין ד"למכה מצרים בבכוריהם" ליהודי שנמצא בזמן הגלות ובחוץ
- 27 לארץ כו'! ?

(1) ראה הגש"פ הגדה שלמה (להר"מ כשר) במבוא פי"ב. וש"נ.

(2) עירובין יג, ב. וש"נ.

(3) או"ח רסת"ל.

(4) תהלים קלו, יו"ד.

(5) ראה גם שיחת ש"פ צו, שה"ג, יו"ד ניסן דאשתקד ס"ז

(6) ואילך (תורת מנחם – התוועדות חס"ח ע' 22 ואילך). וש"נ.

(6) בא יב, כא.

(7) נוסח הגש"פ.

(8) מכילתא עה"פ. פרש"י שם, ו.

(9) ראה פרש"י ויגש מו, לד. וארא ח, כב. טואו"ח שם.

(10) ראה טור שם.

(11) וארא שם (ובפרש"י).

(12) סנהדרין עד, ריש ע"ב.

(13) משנה וברייתא קידושין בסופה.

- 1 ועכצ"ל, שבענין ד"למכה מצרים בבכוריהם" יש עליו גם לגבי ענין המס"נ שבלקחת השה, וכפי
2 שיתבאר לקמן.
- 3 ב. ובהקדמה – ששבת הגדול הוא הכנה ליצי"מ, שאז התחיל ענין הגיור של בני" (כדאיתא במסכת
4 יבמות¹⁴), שנעשו מציאות חדשה – "גר שנתגייר כקטן שנולד דמי"¹⁵, ואז התחיל אצלם כללות הענין
5 של עבודה בכח עצמו, שזוהי תכלית ירידת הנשמה למטה (כמובן מהמבואר בהמשך תרס"ו¹⁶).
- 6 ובפרטיות יותר:
- 7 עבודת האדם היא בב' ענינים: העבודה עם עצמו, והעבודה עם הזולת, ובלשון חז"ל¹⁷: "קשוט עצמך
8 ואח"כ קשוט אחרים", שבזה נכללת גם הפעולה בעולם.
- 9 וכיון ש"את העולם נתן בלבם"¹⁸, מובן, שהפעולה עם הזולת והעולם ישנה גם באדם עצמו (לא בחי'
10 אדם קדמון, אלא אדם כפשוטו בעולם למטה) – "עולם קטן זה האדם"¹⁹. ולהעיר גם מדברי הרמב"ם²⁰
11 "צריך כל אדם שיראה עצמו .. כאילו חציו זכאי וחציו חייב וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב",
12 שמזה מובן, שעניני האדם הם בהתאם לעניני העולם.
- 13 ג. לכאורה אפשר לומר שב' הענינים (עצמך ואחרים) כפי שהם באדם עצמו הם נפש האלקית ונפש
14 הבהמית: נפש האלקית, "נפש השנית בישראל היא חלק אלקה ממעל ממש"²¹ – היא עיקר מציאותו
15 של איש ישראל (עצמך), וכדברי הרמב"ם²² שכל אחד מישראל "רוצה להיות מישראל .. לעשות כל
16 המצוות וכו'", ו"גם בשעת החטא היתה באמנה אתו ית"²³; ואילו נפש הבהמית היא הזולת שבאדם
17 עצמו.
- 18 אבל באמת אי אפשר לומר שנפש הבהמית היא הזולת שבאדם עצמו – כיון שנפש הבהמית היא דבר
19 נפרד מנפש האלקית (שהיא עיקר מציאותו של איש ישראל).
- 20 ואע"פ שמבואר בהמשך תער"ב²⁴ שנפש האלקית ניתנת לכל אחד מישראל באופן המתאים לנפשו
21 הבהמית, ועד שמתאחדים זה עם זה להיות מציאות אחת, הרי הענין ד"בראשית", שבריאית העולם היא
22 "בשביל ישראל"²⁵, ר"ת יש ששים ריבוא אותיות לתורה²⁶, שכנגדם הם ששים ריבוא נש"י – קשור עם
23 הנשמה (נפש האלקית) דוקא.
- 24 ועכצ"ל, שב' הענינים (עצמך ואחרים) שבאדם עצמו ישנם גם בנפש האלקית עצמה.
25 והענין בזה:
- 26 בנפש האלקית עצמה יש בחי' שנקראת בשם חוץ, כפי שמבאר הצ"צ (ברשימותיו לתהלים²⁷)
27 שהמדות הם בבחי' חוץ לגבי המוחין, ועד"ז יש לומר שגם המוחין הם בחי' חוץ לגבי האמונה שלמעלה
28 מהשכל, ובפרט לגבי עצם הנפש²⁸.
- 29 ומזה מובן שבנפש האלקית עצמה ישנו הענין ד"יפוצו מעינותיך חוצה"²⁹ – לא רק "חוצה" בפשטות,
30 "חוצה" היותר רחוק, אלא החל מהמקום היותר קרוב למעיין, אלא שהוא כבר מחוץ למעיין עצמו, שזהו
31 עצם ונקודת נפש האלקית שנקראת בשם מעיין, להיותה בדוגמת המעיין (שחלוק מנהר או באר כו')
32 שנובע טיפין טיפין, ומטהר בכל שהוא ובזוחלין (דכיון שהוא מחובר למקור, לא נוגע שיעור כמות

(22) הל' גירושין ספ"ב.
(23) תניא ספכ"ד.
(24) ח"א ע' תרטז [ח"ג ע' תתמב].
(25) פרש"י ורמב"ן ר"פ בראשית.
(26) מג"ע אופן קפו.
(27) יהל אור ע' תנה.
(28) ראה לקו"ש ח"כ ע' 181 הערה 14.
(29) משלי ה, טז. וראה תענית ז, א.

(14) מו, א"ב. וש"נ.
(15) שם כב, א. וש"נ.
(16) ע' קנז [רו. וש"נ].
(17) ב"מ קז, סע"ב. וש"נ.
(18) קהלת ג, יא.
(19) תנחומא פקודי ג. ועוד.
(20) הל' תשובה פ"ג ה"ד.
(21) תניא רפ"ב.

1 המים, ואין צורך שיהיו במקום מסויים שמכיל ומודד אותם, כיון שיש בזה העצם כו'³⁰, ובעבודה הו"ע
 2 נקודת האמונה, וממנה נמשך חוצה – בשכל המושג ואח"כ במדות, שזהו הזולת שבנה"א עצמה.
 3 ד. אמנם, תכלית הכוונה בירידת הנשמה למטה היא – לא בשביל העבודה של נה"א עצמה (כולל
 4 גם הזולת שבה), כי אם בשביל עבודתה עם הזולת שמחוץ הימנה, החל מנפש הבהמית, ועד לכללות
 5 העולם:
 6 ירידת הנשמה למטה היא ירידה גדולה ביותר – "מאיגרא רמה לבירא עמיקתא"³¹, שע"ז נעשית גם
 7 ירידה (שינוי) בנשמה עצמה,
 8 שהרי בנוגע למעמד ומצב הנשמה בהיותה למעלה נאמר³² "חי הוי' אלקי ישראל אשר עמדתי לפניו"
 9 – "אין עמידה אלא תפלה"³³, שהיתה עומדת במדרגה נעלית ביותר ביראה ואהבה – "לית פולחנא
 10 כפולחנא דרחימותא"³⁴, מצד גודל מעלת השגתה באלקות באופן דאלקות בפשיטות ועולמות
 11 בהתחדשות³⁵,
 12 ואילו בירידתה למטה לבירא עמיקתא, שאלקות בהתחדשות ועולמות בפשיטות, מצד העלם והסתר
 13 הלבושים כו',
 14 – שהרי לולי זאת, תבטל הבירא עמיקתא כו', דכשם שמצד גילוי העצמות לא שייך שתהי' מציאות
 15 העולם, כך גם מצד גילוי הנשמה, שהיא למעלה גם מה"איגרא רמה", להיותה "חלק אלקה ממעל ממש",
 16 חלק מן העצם, שכשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו (כתורת הבעש"ט³⁶) –
 17 זקוקה הנשמה להתייגע בהתבוננות בשכל בכדי להתפעל כו', ולאחרי כל עבודתה ויגיעתה לא תגיע
 18 למעלתה כפי שהיתה קודם ירידתה למטה, כמבואר בתניא ש"גם שיהי' צדיק עובד ה' ביראה ואהבה
 19 רבה בתענוגים לא יגיע למעלת דביקותו בה' בדחילו ורחימו בטרם ירידתו לעוה"ז החומרי, לא מינה
 20 ולא מקצתה, ואין ערך ודמיון ביניהם כלל"³⁷, כיון ש"נשמת האדם (בהיותה למטה) אפילו הוא צדיק
 21 גמור עובד ה' ביראה ואהבה בתענוגים .. אינה בטילה במציאות לגמרי .. רק הוא דבר בפני עצמו ירא
 22 ה' ואוהבו"³⁸, "יש מי שהוא אוהב"³⁹.
 23 ויש להוסיף בזה, שירידת הנשמה למטה היא ירידה גדולה הרבה יותר מהירידה של אור וזיו השמש
 24 להאיר מחוץ לשמש לגבי מעלתו כפי שהי' כלול בשמש, שהרי השמש הוא נברא, ואילו הנשמה היא
 25 ניצוץ בורא⁴⁰, ובירידתה למטה נעשית בבחי' נברא⁴¹.
 26 וכיון שכן, נשאלת השאלה: לשם מה היתה ירידת הנשמה למטה? !
 27 אך הענין הוא – כמבואר בתניא⁴² (מע"ח⁴³) ש"הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל כו', ולא
 28 הוצרכה להתלבש בעוה"ז (בגוף ונפש החיונית) וכו' רק כדי להמשיך אור לתקנם כו'", ובשביל זה יש
 29 צורך בניצוץ בורא שירד ויומשך להיות בבחי' נברא, כדי לפעול בירור נה"ב והגוף וכללות העולם, ועד
 30 לחוצה ותחתון ביותר, היינו, לא רק דרגת האור שהוא "חוצה" ו"תחתון" לגבי העצמות, אלא חוצה
 31 ותחתון שאין למטה ממנו.

(30) ראה תורת מנחם – התוועדויות חט"ו ע' 50. וש"נ.

(31) ע"פ ל' חז"ל – חגיגה ה, ב.

(32) מלכים א יז, א. ועוד. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 147 הערה

53. וש"נ.

(33) ברכות ו, ב. וש"נ.

(34) ראה זהר ח"ב נה, ב. ח"ג רסז, א. לקו"ת שלה מב, ג.

(35) ראה המשך תער"ב ח"ב ס"ע תתקלד [ח"ד ע' אירסט]

ואילך. סה"מ תש"ו ע' 30. ועוד.

(36) ראה כש"ט בהוספות סרכ"ז. וש"נ.

(37) פל"ז (מח, סע"א).

(38) פל"ה (מה, סע"א ואילך).

(39) תו"א בהוספות (ויקהל) קיד, ד. ובכ"מ.

(40) ראה לקו"ת ראה כו, א. ובכ"מ.

(41) ראה ביאורו"ז לאדהאמ"צ פינתס קיד, ד ואילך. ולהצ"צ

ע' תקמו ואילך. ועוד.

(42) פל"ז (מח, ב).

(43) שכ"ו פ"א.

1 וע"ד שמצינו שכדי לפעול הענין דיצי"מ, הוצרך להיות גילוי נעלה ביותר – "לא ע"י מלאך ולא ע"י
2 שרף כו' אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו . . אני הוא ולא אחר"⁷, כמבואר בדרושי כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב)
3 נ"ע⁴⁴ שזהו גילוי העצמות שלמעלה אפילו מהגילוי דעולם האצילות כו', שדוקא משם יכולה להיות
4 הירידה למטה ביותר לפעול הענין דיצי"מ.

5 ה. ועפ"ז מובן גם בנוגע לענינו של שבת הגדול שמהוה הכנה ליצי"מ:

6 המס"נ של בני" בלקיחת השה לקרבן פסח (נוסף על המס"נ של משה רבינו ללכת לפרעה ולדרוש
7 ממנו "שלח את עמי ויעבדוני"⁴⁵, ועד להתראה על מכת בכורות שהי' במצב של סכנת נפשות ממש) –
8 אף שגדלה מעלתה ביותר בעבודת בני", הרי זה כמו מעלת העבודה דאהבה בתענוגים כו' שאינה בערך
9 למעלת הנשמה בהיותה למעלה, קודם ירידתה למטה להיות "דבר בפני עצמו ירא ה' ואוהבו", "יש מי
10 שהוא אוהב".

11 ובסגנון אחר קצת: מהי התועלת בענין המס"נ – בה בשעה שהוא עדיין בבחי' "יש מי שהוא
12 אוהב"?!

13 ולכן מבאר רבינו הזקן בשו"ע, שענינו של שבת הגדול הוא הנס ד"למכה מצרים בבכוריהם" – שזהו
14 ענין הקשור עם החידוש שבירידת הנשמה למטה לפעול בעולם דוקא:

15 תוכן הנס ד"למכה מצרים בבכוריהם" הוא – שציווי הקב"ה ע"י משה רבינו שיקחו ישראל פסחיהם
16 (זבח פסח לה' שיהרוג בכורי מצרים) הי' באופן שחדר בדרגת התחתונים – בכורי מצרים (שזהו התוקף
17 דמצרים שהיתה מדינה קשה עם מלך קשה כו'⁴⁶), שערכו מלחמה עם המצריים ופרעה שלא רצו לשלח
18 את בני",

19 [ואע"פ שהסיבה לזה היא בגלל שהתיירו כו' – הרי אצל גוי לא נוגע ענין המחשבה (כפי שמצינו
20 לגבי כמה דינים⁴⁷), כי אם המעשה בפועל דוקא (ולא כמו בישראל ש"מחשבה טובה הקב"ה מצרפה
21 למעשה"⁴⁸),]

22 והיינו, שענין המס"נ נעשה באופן ד"ונהפוך הוא"⁴⁹, שבכורי מצרים (תחתונים) מסרו נפשם לערוך
23 מלחמה עם המצריים ופרעה, כתוצאה מציווי הקב"ה.

24 ו. וכיון ש"קבעו נס זה לזכרון לדורות בשבת" (ו"לא קבעוהו בעשירי לחודש סתם (שבו אירע הנס,
25 "שפסח מצרים הי' מקחו מבעשור לחודש . . ואותו היום שבת הי") . . כדרך שנקבעו כל המועדים"³,
26 ש"מיני' מתברכין כולהו יומין"⁵⁰, כולל גם ימי הפסח – מודגשת בגלוי שייכותו לימים שלאח"ז, שיומשך
27 יפעל בנוגע לענין הגאולה⁵¹.

28 * * *

29 ז. אע"פ⁵² שבכלל ישנו דין ש"אל יעמוד אדם במקום סכנה"⁵³ – אין זה שייך לענין שבני" נמצאים
30 בגלות (מצרים), שכל המלכיות נקראו ע"ש מצרים⁵⁴), בגלל שהקב"ה שלח אותם לשם.

(50) זח"ב סג, ב. פח, א.
(51) חסר הסיים (המו"2).

(52) ברשימת ההנחה, שחסר ההתחלה. ולכאורה המשך הענין
הוא – שכיון שדורשים עבודה דבירור התחתון ביותר, אפשר
לטעון שזה מקום סכנה כו' (המו"2).

(53) שבת לב, א. וש"נ.

(54) ב"ר פט"ז, ד.

(44) ראה סה"מ אע"ר ע' עה. המשך תער"ב ח"ב ע' תתקד
[ח"ד ע' אירנב]. סה"מ תרע"ב-תרע"ו ע' סז.

(45) וארא ז, טז-כו. ועוד.

(46) ראה פרש"י יתרו יח, יו"ד.

(47) ראה ירושלמי תרומות פ"א ה"א (הובא בתוס' חולין יב,
סע"ב). צפע"נ השלמה לח"ד ע' יד. וראה גם אג"ק ח"א ע' ריא.

(48) קידושין מ, א. ועוד.

(49) אסתר ט, א.

והענין בזה:

1
 2 כתיב⁵⁵ "מגיד דבריו ליעקב ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל
 3 לעשות"⁵⁶. וכיון שהציווי שלא לעמוד במקום סכנה כולל גם שאסור לשלוח את חבריו למקום סכנה,
 4 והשולח את חבריו למקום סכנה וניזק ה"ה מתחייב בתשלום הנזק כו'⁵⁷, הרי מובן, שכאשר הקב"ה
 5 שולח את בני לגלות, בודאי שומר אותם שלא יהי' להם נזק ח"ו.
 6 וכמו בנוגע לירידת הנשמה למטה, ש"משביעין אותו כו'⁵⁸, גם מלשון שובע⁵⁹, היינו, שנותנים לו
 7 את הכחות הדרושים למלא את השליחות שבירידת נשמתו למטה, כך, שאין מקום לדאגה מענין של נזק
 8 ח"ו, וכפי שהקב"ה מבטיח ש"לא ידח ממנו נדח"⁶⁰ [ולא רק לאחרי משך זמן, כיון שהקב"ה "מאריך
 9 אף"⁶¹, אלא תיכף ומיד], ואדרבה, יהי' רק ענין של עליות כו'.
 10 וכן הוא בנוגע לשליחות של הקב"ה ע"י הממוצע – "משה עבדו"⁶², ואתפשטותא דמשה שבכל
 11 דרא⁶³, עד לכ"ק מו"ח אדמו"ר בדורנו זה – שאע"פ ש"כל הדרכים בחזקת סכנה"⁶⁴, הרי כיון שנוסע
 12 בשליחותו של הרבי, בודאי נותנים לו את כל הכחות הדרושים לכך. – כפי שהוא מצד עצמו, אין לו
 13 כח לזה, אבל כאשר שולח אותו בר-סמכא, הרבי, בודאי נותן לו את הכחות הדרושים למילוי השליחות.
 14 ח. אמנם, כאשר נמצא במקום השליחות, הרי זה צריך להיות באופן ש"את יהודה שלח לפניו גו'
 15 להורות גו'⁶⁵, "לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה"⁶⁶, והיינו, שצריך לזכור שתפקידו להפיץ שם
 16 את תורתו של הקב"ה, ולהזהר שלא לסור ממילוי השליחות אפילו סטי' קלה ("איין קער"), וכתורת
 17 הבעש"ט⁶⁷ על הפסוק⁶⁸ "וסרתם ועבדתם אלהים אחרים", ש"כאשר האדם מפריד את עצמו מהשי"ת,
 18 אזי מיד הוא עובד ע"ז, ולא יש דבר ממוצע כו".
 19 ויש לעשות זאת מבלי להתפעל מפרעה מלך מצרים⁶⁹ שרוצה לשלוט עליו ולשעבד אותו כדי לבנות
 20 עבורו "פיתום ו"רעמסס" (ככל הביאורים שבדבר), גם כאשר רוצים לפתות אותו שפרעה בעצמו משתתף
 21 במלאכה זו – כפי שמצינו שכל הענין של שעבוד מצרים התחיל מזה ש"פרעה נטל סל ומגריפה, וכל
 22 מי שהי' רואה .. הי' עושה .. ועשו אומנות עמו כל היום לפי כחן .. כיון שהחשיך .. אמר להם חישובו
 23 את הלבנים .. כזה אתם מעמדין לי בכל יום"⁷⁰, ומזה מובן שאם בני" לא היו מתפעלים עד לאופן של
 24 יציאה מהכלים... סוגרים את הספרים ויוצאים להשתתף עם פרעה בעשיית הלבנים, אזי לא הי' כלל
 25 שעבוד מצרים!
 26 כאשר במקום לעסוק במילוי השליחות מתחילים להתעסק עם "לבנים" של פרעה – לא מצד השליחות,
 27 אלא מצד פרעה – אזי נעשה פרעה בעה"ב עליו, ועד שמשעבד אותו לבנות עבורו "פיתום" ו"רעמסס"!
 28 וכמו"כ אין להתפעל מהנשיא של המדינה, פרעה מלך מצרים, ולחשוב, שבכל מקום שבו נמצא נשיא
 29 המדינה צריך גם הוא להתכבד בכך שיהי' נוכח שם וכו', אלא כפי שלמדים מהסיפור דימי הפורים,
 30 שסיבת העונש של בני" היתה בגלל ש"נהנו מסעודתו של אותו רשע"⁷¹; המאכל הי' אמנם כשר, אבל
 31 העונש הי' על החנאה מסעודה זו!

(63) תקו"ז תס"ט (קיב, רע"א. רע"א). קיד, רע"א).

(64) ירושלמי ברכות פ"ד ה"ד. ועוד.

(65) ויגש מו, כח.

(66) פרש"י עה"פ.

(67) צוואת הריב"ש סע"ו.

(68) עקב יא, טז.

(69) נזכר גם מאמר המדרש (ב"ר פצ"א, ז) בנוגע ליוסף ש"בשעה שהי' מבקש לישבע לשקר הי' נשבע בחי פרעה".

(70) ראה תו"ש שמות א, יג (אות קלה). וש"נ.

(71) מגילה יב, א. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות חס"א

ע' 63. וש"נ.

(55) תהלים קמו, יט.

(56) שמור"ר פ"ל, ט.

(57) ראה שו"ע חו"מ סקע"ו סמ"ח (ברמ"א). וראה גם תורת

מנחם – התוועדויות חס"ד ע' 168. וש"נ.

(58) נדה ל, ב. תניא בתחלתו.

(59) ראה תניא עם לקוט פירושים מרבתינו נשיאינו לשם (ע'

ט ואילך). וש"נ.

(60) ע"פ שמואל"ב יד, יד. וראה תניא ספ"ט. הל' ת"ת

לאדה"ז פ"ד סה"ג. וש"נ.

(61) ירושלמי תענית פ"ב ה"א. ועוד.

(62) בשלח יד, לא.

ט. וכאשר ההנהגה במילוי השליחות היא באופן האמור, הנה לא זו בלבד שאין זה מקום סכנה, אלא עוד זאת, שפועלים גם על פרעה מלך מצרים שהוא בעצמו נעשה מסייע, כמ"ש⁷² "ויהי בשלח פרעה את העם", והיינו, שלא זו בלבד ש"ברח העם"⁷³, אלא שפרעה בעצמו משלח את העם ממצרים [ומוסיף לשלח עמהם מענייני מצרים⁷⁴, ע"ד "למכה מצרים בכוריהם"], לאחר שדורשים ממנו "שלח את עמי ויעבדוני"⁴⁵,

6 — ולא כמו אלו שאומרים⁷⁵ "שלח את עמי" בלבד, מבלי להוסיף העיקר: "ויעבדוני" [ומה גם שזהו היפך הדין ש"כל פסוקא דלא פסקי' משה אנן לא פסקינן"⁷⁶];

8 ומובן, שכאשר הענין ד"שלח את עמי" הוא מצד "ויעבדוני", הרי זה באופן נעלה יותר [וע"ד שמצינו בנוגע למצות צדקה, שאע"פ שהמאבד סלע ומצאו עני ונתפרנס בו קיים מצות צדקה⁷⁷, הרי זה שלא בערך לגבי נתינת צדקה מתוך כוונה לקיים מצות צדקה] —

11 ובאופן ש"לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם"⁷⁸, כיון שסיימו לברר שם את כל ניצוצות הקדושה כו"⁷⁹, ולכן יוצאים משם "ביד רמה"⁸⁰ ו"ברכוש גדול"⁸¹.

* * *

14 י. נוסף על כללות הענין דשבת הגדול, ישנו גם ענינה של פרשת השבוע שקורין ביום הש"ק זה, ובקביעות שנה זו — פרשת מצורע, שכיון שקורין אותה בשבת הגדול, בהכרח שיש שייכות ביניהם (אף שבקביעות אחרת קורין פרשה אחרת).

17 ויובן ע"פ המבואר במפרשי החומש שמחד גיסא מבארים פשטות הכתובים, ומאידך גיסא יש בפירושם סודות התורה באופן גלוי (לא רק כמו "יינה של תורה" שבפירוש רש"י⁸², שאין זה בגלוי כ"כ), כמו פירוש הרמב"ן, שהוא מפשטי המקרא, ואעפ"כ כותב בעצמו⁸³ שיש בפירושו "דברים נעימים .. לידועים חן" (ועד"ז פירוש אור החיים הקדוש — כמנהג העולם שכאשר מזכירים את האור החיים מוסיפים "הקדוש"⁸⁴, ועד"ז של"ה הקדוש).

22 ובכן, מצינו בפירוש הרמב"ן⁸⁵ השייכות דמצורע לפסח: "אמר ר"א .. המצורע ותורת הבית המנוגע .. הם כדמות פסח מצרים".

24 ומודגש גם בכך שבשניהם ישנו הענין של טבילת אגודת אזוב בדם: בפסח — "ולקחתם אגודת אזוב וטבלתם בדם גו"⁸⁶, ובמצורע — "את הצפור החי' יקח גו' ואת האזוב וטבל אותם גו' בדם גו"⁸⁷.

26 יא. נתבאר גם הענין בעבודה — שאזוב הו"ע המדות⁸⁸, והרי ידוע⁸⁹ שעיקר העבודה בעוה"ז היא בבירור המדות (ולא בענין המוחין שקדמו לעולם)⁹⁰; וטבילה הו"ע הביטול (טבילה אותיות הביטול⁹¹), וטבילה צ"ל במים ש"כל גופו עולה בהן"⁹² — "עולה" דייקא, מלשון עלי', שזהו ע"ד מ"ש

(84) ראה גם תורת מנחם — התועודיות ח"כ ע' 177.

(85) פרשתנו יד, ד.

(86) בא יב, כב.

(87) פרשתנו שם, ו.

(88) ראה ספר הערכים חב"ד (כרך ח) בערכו (ע' צד. ע' צז ואל"ך). וש"נ.

(89) ראה לקו"ש ח"י"ח ע' 159. תורת מנחם — התועודיות חנ"ג ע' 312. וש"נ.

(90) ראה בארוכה מאמרי אדהאמ"צ דברים בתחלתו. וש"נ.

(91) ראה סידור (עם דא"ח) בכוננות המקוה בסופן (רלט, ד).

(92) עירובין ד, ב. וש"נ. רמב"ם הל' מקואות רפ"ד. טוש"ע

י"ד רסר"א. וראה גם תורת מנחם — התועודיות חס"ח ס"ע 168. וש"נ.

(72) ר"פ בשלח.

(73) שם יד, ה.

(74) ראה תו"א בשלח סא, ג. וראה גם פרדר"א רפמ"ב.

(75) ראה גם תורת מנחם — התועודיות ח"ס ע' 192.

(76) תענית כז, ב. וש"נ.

(77) ספרי ופרש"י תצא כד, יט. ועוד.

(78) בשלח שם, יג.

(79) ראה ל"ת וסה"ל להאריז"ל ר"פ תצא.

(80) בשלח שם, ח.

(81) לך לך טו, יד.

(82) ראה סה"ש תרצ"ו ע' 137. תרצ"ז ס"ע 197 (נעתק

ב"היום יום" כט שבט).

(83) בהקדמה לפירושו עה"ת.

1 הרמב"ם⁹³ שענין הטבילה הוא "לטהר נפשו . . (עיי"ז ש) הביא נפשו במי הדעת הטהור", ומסיים במ"ש⁹⁴
2 "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם גו". וכללות העבודה צריכה להיות מתוך חיות, כמודגש בענין
3 "הצפור החי".

4 נתבאר גם מ"ש באוה"ח⁹⁵ ש"הצפור החי" קאי על משיח בן דוד, ופי' הכתוב⁹⁶ "ושלח את הצפור
5 החי' על פני השדה", שמלכות בית דוד תהי' שולטת בכל העולם.

6 ונתבאר גם השייכות לכל אחד מישראל, ע"פ הידוע שנשמת משיח כוללת את כל נשמות בני"י, ויש
7 ניצוץ משיח בכל אחד מישראל⁹⁷, כפי שמרומז במ"ש⁹⁸ "דרך כוכב מיעקב", שקאי על משיח⁹⁹, וקאי
8 גם על כל אחד מישראל¹⁰⁰ (וכן מ"ש בתהלים¹⁰¹ "לשלמה אלקים משפטך למלך תן וצדקתך לבן מלך"
9 – מבואר במפרשים¹⁰² שקאי על משיח, ונת"ל¹⁰³ שקאי גם על כל אחד מישראל). ולכן, מהגאולה
10 הפרטית דכל אחד מישראל באים לגאולה הכללית – כן תהי' לנו, ש"כימי צאתך מארץ מצרים אראנו
11 נפלאות"¹⁰⁴.

12 יב. המשך השיחה¹⁰⁵ – ביאור השייכות דמצורע למשיח (כדאיתא בגמרא¹⁰⁶ ששמו של משיח
13 "חיוורא" (מצורע)) וביהמ"ק (כדאיתא במדרש¹⁰⁷ "והצרוע זה בית המקדש"), ע"פ המבואר בלקו"ת¹⁰⁸
14 בפ' הכתוב¹⁰⁹ "אדם כי יהי' בעור בשרו גו", "אדם" דייקא, ש"הוא במדרגה גדולה¹¹⁰ . . שלימו דכולא
15 . . שמוכשרין מעשיו ותיקן כל הדברים כו", וענין הנגעים ש"הם אורות עליונים" (שזהו הטעם למ"ש
16 הרמב"ם¹¹¹ שמצות נגעים אינו נהוג בזמננו זה אחר החורבן) – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס
17 בלקו"ש חל"ז ע' 33 ואילך.

18 * * *

19 יג. דובר לעיל¹¹² שבהמשך למ"ש¹⁰¹ "לשלמה אלקים משפטך למלך תן וצדקתך לבן מלך" –
20 נאמר¹¹³: "יהי פסת בר בארץ", שעל זה דרשו בסיום מסכת כתובות¹¹⁴: "עתידה ארץ ישראל שתוציא
21 גלוסקאות וכלי מילת, שנאמר יהי פסת בר בארץ"; ולאחרי שנימנו עוד כמה מעלות בנוגע לארץ ישראל
22 וירושלים – נאמר בסיום המסכת "דור שבן דוד בא קטיגוריא בתלמידי חכמים", שלכאורה אינו שייך –
23 ואדרבה: בסתירה – למאמרים שלפנ"ז (ומתאים יותר לסיום מסכת סוטה); ולאח"ז מסתיימת המסכת
24 במאמר: "עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות", כדברי התוס': "לפי שרוצה לסיים בדבר
25 טוב נקט לה הכא כו".

שנפעל במ"ת (תנחומא וארא טו. ועוד), בניגוד לפסח (שקשור
עם מצורע) שהי' לפני ביטול הגזירה.

(106) סנהדרין צח, ב (ובפרש"י).

(107) איכ"ר פתיחתא כא (א' מורא'דיקער מדרש"!).

(108) תוריע כב, ב.

(109) שם יג, ב.

(110) וכמובן גם מזה ש"אדם" ר"ת אדם דוד משיח (תו"א
ויחי מו, ד. ובכ"מ), וקשור גם עם משה – גואל ראשון הוא גואל
אחרון (נסמן בתורת מנחם – התועדויות חע"ב ע' 14).

(111) הובא בלקו"ת תוריע כב, ב. וראה לקו"ש חכ"ב ע' 56
הערה 9.

(112) שיחת י"א ניסן ס"ג ואילך (תורת מנחם שם ע' 12
ואילך).

(113) שם, טז.

(114) קיא, ב.

(93) הל' מקוואות בסופן.

(94) יחזקאל לו, כה.

(95) פרשתנו שם, ט.

(96) שם, ז.

(97) ראה מאור עינים ס"פ פינחס.

(98) בלק כד, יז.

(99) ראה רמב"ן עה"פ. רמב"ם הל' מלכים רפי"א.

(100) ראה ירושלמי מע"ש פ"ד ה"ו.

(101) תהלים עב, א.

(102) ראה תרגום וראב"ע עה"פ.

(103) ד"ה כי ישאלך די"א ניסן פ"ד (תורת מנחם –

התועדויות חע"ב ס"ע 7). שיחת י"א ניסן סי"ב (שם ע' 22).

(104) מיכה ז, טו.

(105) בסיום השיחה נזכר גם אודות פרשת אחריימות
שמתחילים לקרוא במנחה – שהיא מהפרשיות שנאמרו ביום
הקמת המשכן (ראה גיטין ס, א), שבו נשלם ענין ביטול הגזירה

- 1 ונתבאר¹¹⁵ בנוגע לשיטת הרמב"ם בענין זה – שמ"ש הרמב"ם¹¹⁶ ש"כימות המשיח . . עולם כמנהגו
2 נוהג, וזה שנאמר בישיע'י¹¹⁷ וגר זאב עם כבש . . משל וחידה וכו', הרי זה רק בהתחלת תקופת ימות
3 המשיח, אבל בתקופה שלאח"ז יהיו גם ענינים שהם שינוי מנהגו של עולם.
- 4 המשך הדברים – בנוגע לחילוקי האגדות אודות בן כוזיבא, אם "נהרג בעוונות"¹¹⁸ או ש"שלחו
5 חכמים לבדקו אי מורח ודאין . . וכיון דלא עביד הכי, קטלוהו"¹¹⁹ (שבדאי אין זו מחלוקת במציאות),
6 שבפועל נהרג ע"י אוה"ע ("שבט אפי"¹²⁰), לאחר שנתחייב מיתה ע"פ פס"ד ב"ד¹²¹; והטעם שבפי"א¹¹⁸
7 מזכיר הרמב"ם אודות האפשרות ש"המלך המשיח . . מחי' מתים"¹²² – נכלל בשיחה שהוגהה ע"י כ"ק
8 אדמו"ר שליט"א, ונדפסה בלקו"ש חכ"ז ע' 191 ואילך הערות *63-69.
- 9 יד. ולאחרי המאמר "עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת, שנאמר יהי פסת בר בארץ"
10 (כנ"ל), ושאר המעלות של ארץ ישראל, שבהמשך לזה הובאו הנהגות של כמה אמוראים שמראים גודל
11 חיבת הארץ, ולדוגמא¹²³: "קיימי משמשא לטולא ומטולא לשמשא" (כשהשמש הגיע למקום שהן יושבין
12 וגורסין וחמה מקדרת עליהן, עומדין משם לישב בצל, ובימי הצנה עומדין מן הצל ויושבין בחמה, כדי
13 שלא יוכלו להתרעם על ישיבת ארץ ישראל) – הובא גם המאמר "דור שבן דוד בא קטיגוריא בתלמידי
14 חכמים . . בזווי ובזווי דבזווי".
- 15 בהמשך לזה דובר אודות המצב באה"ק, ובין הדברים נאמר, שלדאבוננו רואים עתה הענין
16 ד"קטיגוריא בתלמידי חכמים", בנוגע להתנכלות לתלמידי הישיבות לנתקם מלימוד התורה (ע"י העברתם
17 למוסדות שנקראים בשם "הסדר" כו', שבמשך כל שנות קיומם לא יצא מהם אפילו רב אחד)¹²⁴; וכן
18 בנוגע לאלו שמנצלים את העובדה שיש להם סמיכה לרבנות¹²⁵, כדי להכניס גוים (כולל גם נאצ'ים) לארץ
19 ישראל ולרשום אותם בתור יהודים, ועוד מכריזים שזה "הישג דתי".
- 20 והזכיר גם אודות "שר הדתות" – הממונה על "משרד הדתות", דתות לשון רבים (ועד שמדגישים
21 זאת גם בשפת הגויים: הלשכה לעניני דתות) – שאמר שזה "הישג דתי" שלומדים בבתי-הספר אודות
22 "אותו האיש"¹²⁴, כך, שנוסף לכך ש"מכרו" את "עם ישראל" ו"תורת ישראל" (ע"י חוק הגיור שלא
23 כהלכה¹²⁶), רוצים לפגוע רח"ל גם באלקי ישראל!
- 24 וכן הזכיר אודות אלו שלא מוכנים לעזוב את ה"כסא"¹²⁷ ולהתפטר מהממשלה, ואמר שיש ללמוד

בזמן שהעולם הי' נוהג כמנהגו, כמו יצי"מ וקרי"ס וכיו"ב (וראה לקו"ש שבפנים הערה 31).

123 קיא, ריש ע"ב (ובפרש"י).

124 ראה גם שיחת י"א ניסן סכ"ד (תורת מנחם –

התוועדיות חע"ב ע' 31 ואילך).

125 נזכר גם הדיוק "קטיגוריא בתלמידי חכמים", ולא על

ת"ח, שגם במעמד ומצב כזה יושבים ולומדים כו'.

126 נזכר גם שבזמן הבחירות (לרבנות הראשית) שכרו רב

אחר כדי להחליף את הרב שעמד על כך שגיור יהי' כהלכה – דבר שלא הי' לעולמים!

וכן הזכיר את דברי הגמרא בסיום מסכת סוטה (ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חס"ו ע' 255 הערה 63. וש"נ): "פני הדור

כפני הכלב", שכלב רץ לפני בעליו, אבל מחזיר פניו לאחוריו לראות אם בעליו הולך עמו!...

127 עכ"פ עד הבחירות... שהוא עדיין "יושב ראש" (א' גאנצער יא' טיבע דאס"), ובידו ה"מפתח" להחליט כרצונו, וגם

כשאומר לאחרים שיכולים להחליט כרצונם – סוטר בפניהם ומחליט אח"כ כרצונו!

115 שם סכ"ב (תורת מנחם שם ע' 30). וש"נ.

116 ה' מלכים רפי"ב.

117 יא, ו.

118 רמב"ם שם פי"א ה"ג.

119 השגות הראב"ד שם – מסנהדרין צג, ב.

120 ישעי' יו"ד, ה.

121 כ"ק אדמו"ר שליט"א הקדים לביאור ענין זה כעין

דוגמא – המדובר בהתוועדות הנ"ל (סל"ו ואילך – תורת מנחם שם ע' 44 ואילך. וש"נ. וראה גם לקמן סי"ז) בענין פס"ד בתורה על יסוד ראיית רוחניות הענינים כפי שהם למעלה, לאחר שנתאמת והונח גם בשכל האדם, שזהו גם הטעם לאמירת דבר תורה ששמע מפי רבו מבלי להזכיר שם אומרו, כיון שנתאמת בשכלו כו'.

122 נתבאר גם שהאפשרות שמשיח יחי' מתים יכולה להיות

באופן שאין בו שינוי מנהגו של עולם (כמו כללות הענין דתחיית המתים בתקופה הב' דימות המשיח שלא הזכירו הרמב"ם בפ"ב) – שהרי מצינו זאת גם לפני ימות המשיח, כמו אלישע שהחי את בן השונמית (מלכים-ב ד, לה), וכן הסיפור שעליו אמרו "זוטי דאית בכז מחי' מתים" (ע"ז יו"ד, ב). וכמו כל הנסים שאירעו

(* = ביטוי מליצי: אדם גדול וחשוב.

1 הוראה (ע"פ תורת הבעש"ט¹²⁸ שכל דבר שרואים או שומעים יש בו הוראה בעבודת ה') מגוי בלבנון
2 שהתפטר מהממשלה בגלל מחדל שבתחום אחריותו.

3 (וסיים:) ויה"ר שבהתועדות הבאה יוכלו לדבר – מתוך מנוחה – רק אודות ענינים של הליכה מחיל
4 אל חיל בקדושה (בניגוד ל"הישג דתי" הנ"ל),

5 ועד לקיום היעוד שבסיום המסכת: "עתידין כל אילני סרק שבארץ ישראל שיטענו פירות, שנאמר¹²⁹
6 כי עץ נשא פריו תאנה וגפן נתנו חילם" – גפן דייקא, שקשור עם לימוד התורה (כידוע ש"יין" (גפן)
7 רומז על פנימיות התורה¹³⁰), וקשור גם עם ענין השמחה ("משמח¹³¹ אלקים ואנשים"¹³²) והשירה, ועד
8 לשירה העשירית¹³³ (שכוללת כל השירות, מ"אז ישיר", עד "ונודה לך שיר חדש")⁵¹.

9 * * *

10 טו. מאמר (כעין שיחה) ד"ה עבדים היינו כו'.

11 * * *

12 טז. נהוג ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, וכרגיל בשנה זו – נתעכב על פסוק שרש"י
13 אינו מפרשו, על היסוד המדובר כמ"פ אודות גודל הדיוק בפירוש רש"י באופן שלא חסר ולא יתיר.

14 ובכן: בפרשת השבוע¹³⁴ נאמר "וכפר על הבית וטהרו".

15 ואינו מובן: מה שייך המושג של כפרה – "וכפר" – בנוגע לבית? בשלמא ענין הטהרה – "וטהרו"
16 – הרי זה בגלל שלפנ"ו נטמא הבית; אבל מה שייך כאן ענין הכפרה!?

17 הרמב"ן כתב ש"הכפרה הזאת בצפור המשתלח שתשא הצפור את כל עונותיו אל מחוץ לעיר אל
18 פני השדה, כענין הכפרה בשעיר המשתלח וכו'", והיינו, שהכפרה היא על בעל הבית.

19 אבל, הבן חמש למקרא לא יודע זאת, ובפשטות תמוה לומר ש"וכפר" קאי על בעל הבית, בה בשעה
20 ש"וטהרו" קאי על הבית. ואם זו היא כוונת רש"י, ה"י לו לפרש זאת¹³⁵.

21 ולהעיר, שבתרגום יונתן בן עוזיאל על הפסוק¹³⁶ "ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם", נאמר
22 "ומשתכח גבר דבני ביתא בחטופין", "פי' בגזילה, שהנגעים באים בעון גזילה כו"¹³⁷, ועפ"ז מובן הצורך
23 בענין הכפרה.

24 אבל אי אפשר לומר כן בפירוש רש"י – שהרי רש"י מפרש מ"ש¹³⁶ "כי תבואו אל ארץ כנען גו'
25 ונתתי נגע צרעת", ש"בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם, לפי שהטמינו אמוריים מטמוניות של
26 זהב בקירות בתיהם¹³⁸ כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, וע"י הנגע נותן הבית ומוצאן"¹³⁹.

27 והכרחו של רש"י שלא לפרש שהנגעים באים בעון גזילה – לפי שמשמעות לשון הכתוב הוא ש"כי
28 תבואו אל ארץ כנען" אזי מיד "ונתתי נגע צרעת בבית גו'", עוד לפני שתהי' להם אפשרות לעבור על

135) בהמשך הדברים נזכר גם פירוש רש"י על הפסוק (צו
ה, טו) "ויחטא את המזבח" – חטאו וטהרו מזרות להכנס
לקדושה, "לכפר עליו" – מעתה כל הכפרות.

136) פרשתנו שם, לד.

137) פי' יונתן.

138) אף שלכאורה צריך להבין טעם הדבר – שהרי היו
סבורים שבנ"י לא יוכלו לכבוש את ארץ כנען, בגלל ל"א המלכים
שבה, וסיוחן ועוג שהיו שומרים עליהם (חסר הביאור בענין זה
– המו"ז).

139) ראה גם לקו"ש חל"ב ע' 92 ואילך.

128) ראה כש"ט בהוספות סקע"ט ואילך. וש"נ.

129) יואל ב, כב.

130) ובוזה גופא יש חילוק בין "יין" ל"שמן" (ראה אמ"ב
שער הק"ש ספנ"ג ואילך), וכמבואר בזה שיש צורך בשניהם כו'
(נוסף על נגלה דתורה).

131) ס' שופטים ט, יג. וראה ברכות לה, א.

132) כולל גם אלו שלפני שפועלים בהם ענין השמחה, צריך
לפעול לכל לראש שיהי' בגדר "אנשים", ו"אנשים" שיש להם
שייכות ל"אלקים".

133) מכילתא בשלח טו, א. תנחומא בשלח יו"ד.

134) יד, נג.

1 עון גזילה. ואם משום שיתכן שהאמוריים גזלו את מטמוניות הזהב שהטמינו בקירות בתייהם – אין בכך
2 כלום, שהרי אפילו ממון ששייך לגוי ע"פ דין עובר אח"כ לרשותו של ישראל, עאכ"כ ממון שהגיע לגוי
3 ע"י גזילה.

4 * * *

5 יז. נהוג גם לבאר ענין בהערות אמור"ר על הזהר, וכיון שאין הערות על הזהר דפרשת השבוע,
6 נתעכב על ענין בלקוטי לוי"צ אגרות-קודש, במכתב אור ליום ד' י"ט שבט תרצ"ב¹⁴⁰ (שהיתה שנה
7 מעוברת, כמו שנה זו), בביאור מ"ש בביאורי הזהר פ' וישלח¹⁴¹, ש"התנאים ואמוראים הי' פס"ד שלהם
8 רק ע"פ מבטם בשרש החכמה שבתורה כמו שהיא למעלה כו".

9 ומבאר, שהלימוד וההשכלה דחכמי המשנה והתלמוד אינו לימוד והשכלה דשכל אנושי פשוט כמו
10 השכל וההבנה דשאר בני אדם, שהרי אנו מוצאים בכ"מ ששכלם בתורה הי' באופן אחר לגמרי,

11 – ומצינו שהיו יכולים לעשות נסים גדולים ביותר, כמו ברפכ"י בגינאי נהרא¹⁴², וזוטרא דבכו מחי
12 מתים¹⁴³, וכדומה, ומצינו בחכמי המשנה מי שהי' תורתו אומנתו כמו רשב"י¹⁴⁴, שמה שאצלנו הוא נסים,
13 הי' אצלו כמו דרך הטבע אצלנו. והנהגתו הטבעית דרשב"י הי' שכלום אדם חורש כו'¹⁴⁵, אלא שהדבר
14 יעשה מעצמו, וכמו שאיברי להו חרובא ועינא דמיא¹⁴⁶ (ואצלו מה שנקרא נס הוא בחי' ומדרי' יותר
15 גבוה ממה שנקרא אצלנו נס, וע"ד האמור במד"ר¹⁴⁷ שמה ניסן של ישראל, ומי הי' ניסו של משה,
16 הקב"ה, שנאמר¹⁴⁸ ה' נסי. והוא במלחמת עמלק, שבכדי לנצח עמלק ולמחותו, הוא ממקום גבוה ביותר
17 ממה שאצלנו נק' נס) –

18 ובע"כ לומר שהבנתם בתורה לא הי' רק בשכל אנושי שבטבע בלבד, רק שכל א' מהם הביט וראה
19 בחכמה דתורה כמו שהיא למעלה, ולפי שרש נשמתו כו'.

20 ואעפ"כ אין זה בסתירה לכך שהתורה "לא בשמים היא"¹⁴⁹, ו"אין משגיחין בבת קול"¹⁵⁰ [ולכן
21 בפלוגתא במתיבתא דרקיעא עם קוב"ה בענין ספק אם בהרת קדמה לשער לבן, "אמרי מאן נוכח, נוכח
22 רבה בר נחמני"¹⁵¹, שהכרעת הפס"ד הוצרכה להיות ע"י נשמה בגוף למטה דוקא¹⁵²] – כיון שלאחרי
23 שראו למעלה כו', המשיכו זה (בדרך מעביר או בהתלבשות) בשכל אנושי שלהם, כך, שהפס"ד שלהם
24 הי' ע"פ שכל אנושי¹⁵³.

25 ומוסיף לבאר¹⁵⁴, ש"מה שלא בשמים היא ואין משגיחין בכ"ק וכדומה, הוא, בבחי' שנקרא שמים
26 ובבחי' שנקרא ב"ק אין משגיחין, והרי כמה בחי' יש בתורה למעלה גופא, תורה דאצי' ותורה דבריאה
27 (שהיא התורה שלנו¹⁵⁵ נכידוע¹⁵⁶ בפירוש "ועל תורתך שלמדתנו": תורתך – כפי שהיא באצילות,
28 שלמדתנו – כפי שהיא בעולם הבריאה; ולכן התחלת התורה היא באות ב', לרמז שהתורה שאנו לומדים
29 היא מדריגה הב' שבתורה[.]) וכן בכל עולם ועולם כו'¹⁵⁷.

30 יח. בסיום השיחה נזכר אודות ענין השמחה, שפורצת גדר¹⁵⁸, ובהתאם לכך, יחלקו עתה משקה לאלו
31 שנוסעים למקומות רחוקים, ובפרט מעבר לים, כדי לערוך התועדויות, החל ממוצאי שבת, שהוא יום

(140) ע' רסג ואילך. (150) ב"מ שם. וש"נ.
(141) כ, ב. (151) שם פו, א.
(142) חולין ז, א. (152) ראה לקו"ש ח"ב ע' 68, ובהערות שם.
(143) ע"ז שבהערה 122. (153) ראה גם לעיל הערה 121. וש"נ.
(144) שבת יא, א. (154) ריש ע' רסו.
(145) ברכות לה, ב. (155) "כמ"ש בל"ת להאריז"ל פ' בראשית, ובלקו"ת בד"ה
ואכלת ושבעת" – לקוטי לוי"צ כאן.
(146) שבת לג, ב. (156) ראה לקו"ש חט"ו בתחלתו. וש"נ.
(147) ע"ר פנ"ט, ה. (157) חסר המשך הענין (המו"ק).
(148) בשלח יז, טו. (158) ראה סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך. ועוד.
(149) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

1 ההילולא של הצ"צ, שזהו זמן מסוגל לבקש ולפעול השפעות בנוגע לבני חיי ומזוני רויחי, ובפרט בנוגע
2 ללימוד התורה וקיום המצוות⁵¹.

3 * * *

4 יט. הביאור בפירוש רש"י:

5 הסיבה לכך שיש צורך בענין של כפרה – "וכפר על הבית" – יש לומר, שזהו לפי שבזמן שהבית
6 הי' בבעלותו של הגוי, הי' בו ענין של עבודה זרה.

7 ואע"פ שבנ"י כבשו כבר את בתי הגוים וביערו מהם כל ענין של ע"ז – נשאר עדיין הע"ז שהטמינו
8 הגוים בקירות בתיהם (ע"ד שהטמינו מטמוניות של זהב כו').

9 והטעם שרש"י מפרש שסיבת הנגעים היא כדי שבנ"י ימצאו את המטמוניות של זהב, אף שלכאורה
10 אפשר לומר שהסיבה לכך היא בכדי שלא יכשלו בהחזקת ע"ז בקירות בתיהם – כי, אם משום הע"ז
11 שבקירות הבתים, לא הי' די בכך ש"חילצו את האבנים אשר בהן הנגע"¹⁵⁹, אלא היו צריכים לנתן את
12 כל הבית, ועכצ"ל, שעיקר הסיבה היא כדי שימצאו את המטמוניות כו', אלא כיון שיש גם ענין של ע"ז,
13 יש צורך גם בענין של כפרה – "וכפר על הבית".

14 כ. ויש להוסיף בזה – מ"ינה של תורה" בשייכות לפירוש רש"י:

15 מבואר באגה"ת שענין ה"כפרה" הוא (לא רק "לשון קינוח שמקנה לכלוך החטא"¹⁶⁰, אלא גם) "לכפר
16 לפני ה' להיות נחת רוח לקונו כו"¹⁶¹.

17 ומזה מובן, שענין הכפרה שייך גם כשנמצאים בתכלית העילוי, כך, שכולם זקוקים לענין הכפרה,
18 אפילו אלו שמתו בעטיו של נחש הקדמוני – חטא עה"ד¹⁶² (מלבד רבינו הקדוש שלא נהנה מעוה"ז
19 אפילו באצבע קטנה¹⁶³), כי, גם כאשר כל הענינים הם בשלימות, ישנו עדיין עצם הירידה למטה כו',
20 ששם נעשה "דבר בפני עצמו, ירא ה' ואוהבו"³⁸, "יש מי שהוא אוהב"³⁹, ולכן צ"ל ענין הכפרה כו'.

21 וכן הוא גם בענין "וכפר על הבית וטהר", שקאי גם על ה"בית" ברוחניות – כללות העולם – שענין
22 הכפרה והטהרה הוא "לתקן עולם במלכות שד"¹⁶⁴, לעשות לו ית' דירה בתחתונים¹⁶⁵, כפי שיהי' בפועל
23 ובגלויי בביאת משיח צדקנו, שאז יקויים היעוד¹⁶⁶ "והי' ה' למלך על כל הארץ גו' ה' אחד ושמו אחד",
24 "כשאני נכתב אני נקרא"¹⁶⁷, בעגלא דידן.

25 [בסיום ההתוועדות התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "והיא שעמדה". ולאחרי תפלת מנחה,
26 התחיל לנגן הניגון "על אחת כמה וכמה"].

164) נוסח התפלה – "ועל כן נקוה לך".

165) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר

פי"ג, ו. תניא רפל"ו. ובכ"מ.

166) זכר"י יד, ט.

167) פסחים נ, סע"א. וש"נ.

159) פרשתנו שם, מ.

160) פ"א.

161) פ"ב.

162) שבת נה, ב. וש"נ.

163) כתובות קד, א.

לקוטי שיחות

פרשת מצורע

כרך כב

מתורגם ללשון הקודש

21 (ב) ב"הזוב את זובו" מדובר אודות "בעל שתי ראיות
22 ובעל שלש ראיות שתורתן מפורשת למעלה"⁷.

ב.

הקשיים על פירוש רש"י

23 אך יש להבין: על פירוש זה, שמדובר כאן על שני
24 סוגים – "בעל ראיה אחת" ו"בעל שתי ראיות ובעל שלש
25 ראיות" – מתעוררים מספר קשיים לפי הפשט⁸, כי:

26 (א) מדוע כתובה "תורתו" של בעל ראיה אחת רק בסוף
27 הפרשה, לאחר הסוגים האחרים, ולאחר הפסוק⁹ "והזרתם
28 את בני ישראל מטומאתם...", ולא לפני כן, בדיני זב או
29 בעל קרי¹⁰, ובמיוחד שהוא גם בעל ראיה אחת, ולא ייתכן
30 "שתי ראיות" אלא אם כן היתה קודם "ראיה אחת"?

31 (ב) לפי זה יוצא, שאת המילים "זאת תורת" יש להסב
32 לשני הצדדים¹¹: לגבי "תורת הזב" הכוונה במילים אלו
33 היא לתורה הבאה לאחר מכן, שהיא "תורת הזב", ולגבי
34 "והדוה בנדתה והזב את זובו..." הכוונה של "זאת תורת"
35 היא לנאמר לפני כן ("המפורשת למעלה")!

36 (ג) לפי זה הסיכום של כל הפרשיות הקודמות כלל
37 איננו מתאים לסדר שבו הן מופיעות: פרשת הזב כתובה
38 לפני "איש כי תצא ממנו שכבת זרע" ונדה, ואילו כאן נאמר
39 "והזב את זובו" (כשהכוונה בכך, לפי רש"י, היא לזב אשר
40 תורתו "מפורשת למעלה") לאחר "והדוה בנדתה" –

א.

"זאת תורת הזב"

1 לאחר הפרשיות העוסקות בדיני הזב¹, איש כי תצא
2 ממנו שכבת זרע², הנידה³ והזבה⁴, מסיימת התורה
3 ואומרת בסוף הפרשה: "זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו
4 שכבת זרע... והדוה בנדתה והזב את זובו ולנקבה..."

5 על כך מפרש רש"י: "זאת תורת הזב, בעל ראיה אחת
6 ומהו תורתו. ואשר תצא ממנו שכבת זרע, הרי הוא כבעל
7 קרי טמא טומאת ערב. והזב את זובו, בעל שתי ראיות
8 ובעל שלש ראיות שתורתן מפורשת למעלה".

9 מסבירים המפרשים⁵, שההכרח של רש"י לפרש
10 שב"זאת תורת הזב" אין הכוונה ל"תורת הזב" שאודותיה
11 דובר לפני כן בפרשה, אלא על "בעל ראיה אחת", אשר
12 "תורתו" נאמרת בפסוק כאן – "ומהו תורתו, ואשר תצא
13 ממנו שכבת זרע" – הוא מכך שהתורה שבה ואומר בפסוק
14 הבא "והזב את זובו ולזכר".

15 לפיכך מסביר רש"י, ששני פסוקים אלו⁶ – "זאת תורת
16 הזב ו"הזב את זובו" – עוסקים בשני ענינים:

17 (א) ב"זאת תורת הזב" מדובר אודות "בעל ראיה
18 אחת", והתורה מפרידה בינו לבין הזב בכלל, משום שחלה
19 עליו הלכה אחרת – "ומהו תורתו" – של "בעל ראיה
20 אחת" – "הרי הוא כבעל קרי".

(אף שמסיים פירושו "טמא טומאת ערב"), ומשמע שאין זו הוכחת רש"י לפירושו.

(9) טו, לא.

(10) וגם: מסתימת לשון רש"י "ומהו תורתו. ואשר תצא ממנו גר" משמע, שכונת רש"י היא (לא להקיש זב לואשר תצא ממנו גר – כמ"ש במפרשי רש"י ותו"כ כאן – כ"א) שה"ראו" ד"ואשר תצא ממנו גר" הוא כמו "ראו הביאור" (ראה רש"י שמיני י, ט וברא"ם שם. שיחת ש"פ שמיני תשמ"א), שאינו גלאטיק (=חלק) כ"כ כבפש"מ. ובפרט בנדוד, שבפסוק שלאח"ז ממנו עוד סוגים (בהמשך לפסוק זה), והוא"ו בהם הוי וא"ו המוסיף.

(11) ראה ס' זכרון כאן.

(1) פרשתנו טו, ב ואילך.

(2) שם, טז ואילך.

(3) שם, יט ואילך.

(4) שם, כה ואילך.

(5) ראה רא"ם, ס' הזכרון ובאר יצחק כאן. וראה קרבן אהרן לתו"כ כאן.

(6) ופירושי רש"י על ב' הפסוקים הם המשך אחד.

(7) נפרש"י לעיל (טו, ג) מ"מדרשו". וראה בארוכה לקמן בפנים.

(8) אף שלאידך – לפי פרש"י יומתק זה שהפסוק (לב) מסיים "לטמאה בה" – שלכאורה תיבות אלו מיותרות –

כי כוונת הפסוק היא לפרש תורת הזב, שהוא טמא ("לטמאה בה") כמו "ואשר תצא ממנו גר" (אבל – רש"י לא העתיק תיבות אלו בפירושו

26 שלש פעמים, לכן מסיק רש"י, שהכוונה ב"זאת תורת הזב"
 27 היא ל"בעל ראייה אחת" וב"והזב את זובו" הכוונה היא
 28 ל"בעל שתי ראיות ובעל שלש ראיות".
 29 אך קשה להסביר כך, משום שכפילות הלשון כאן –
 30 "והזב את זובו" אינה מעוררת כל כך קושי לפי הפשט,
 31 אלא זה בדומה ובהמשך לכפילות הלשון של "והדוה
 32 בנדתה"¹⁸, ואין מקום לומר, שמשום כך צריך רש"י
 33 להסביר פירוש דחוק כל כך, ולומר שזהו הפשט של "זאת
 34 תורת הזב ואשר...".

35 בנוסף לכך: אף אם נאמר שכפילות הלשון "והזב את
 36 זובו" מעוררת בכל זאת קושי לפי הפשט, הרי אופן
 37 הלימוד – שכפילות זו רומזת לשני סוגים – הוא "מדרש"
 38 כפי שאומר רש"י לפני כן¹⁴ לגבי ההבחנה בין "שתי
 39 ראיות" לבין "שלש ראיות", הנלמדת מ"מנה הכתוב ..
 40 ראיות שתיים .. ראיות שלש", שאין זה "פשוט" אלא
 41 "מדרשו" –
 42 וכך צריך היה רש"י להדגיש כאן שפירושו זה הוא
 43 "מדרשו".

ד.

"זאת תורת" – כל הסוגים מהקל אל הכבד

44 ייש לומר, שההסבר לכך הוא:
 45 הביטוי "זאת תורת הזב" הוא בדומה לנאמר "זאת
 46 תורת העולה... המנחה וגו'", שהכוונה היא לכל סוגי
 47 העולות המנחות וכדומה¹⁹. לכן מסביר רש"י ש"כאן כוללת
 48 התורה ורוצה לפרט את כל סוגי הזב, ולפי הסדר: מן הקל
 49 אל החמור"²⁰.

– הרי מסיים שזהו מפני ש"לפי פשוטו (ד)זאת תורת הזב איירי בבעל
 ראי' אחת".
 (14) טו, ג.
 (15) ע"ד זה שהדין ד"ולאיש אשר ישכב עם טמאה" נפרט כאן בפ"ע
 ושלא במקומו. וראה לקמן הערה 20.
 (16) טו, יד-טו. שם, כט-ל.
 (17) ולא ממש, שהרי שם מנה הראיות, וכאן סוגים בזב. וראה לקמן
 הערה 26.
 (18) והרי רש"י לא פירש טעם כפל לשון זה – אף שיש פירושים
 ע"ד הדרש (ראה תו"כ עה"פ. שבת סד, ב. נדה נד, ב).
 (19) פרש"י ויקרא ו, ב. שם, ז.
 (20) ואף שמסיים ב"ולאיש אשר ישכב עם טמאה" – אף שטומאתו
 אינה חמורה כ"כ כמו זב וזבה (שהרי אין צריך קרבן לכפר על טומאתו)
 – כי בזה יש גם איסור (כרת). ולהעיר מבחיני כאן (בטעם שסיים הכתוב
 עם "אשר ישכב עם טמאה").

1 ואין מובן: מדוע מסביר רש"י (שדרכו היא לפי פשוטו
 2 של מקרא¹²), ששני הסוגים שבהם מדובר הם "בעל ראייה
 3 אחת" ו"בעל שתי ראיות ובעל שלש ראיות". לכאורה,
 4 הוא היה צריך להסביר, ש"זאת תורת..." זהו רק סיכום
 5 של הנאמר לפני כן, והכוונה של "זאת תורת הזב" היא
 6 ל"בעל שתי ראיות", ושל "הזב את זובו" – "בעל שלש
 7 ראיות"¹³, כפי שרש"י כבר ציין לפני כן, בתחילת פרשת
 8 הזב¹⁴, שיש הבדל ביניהם: "שתיים לטומאה והשלישית
 9 מזיקתו לקרבן".
 10 ואת העובדה שהתורה אינה מציינת את הזב בעל שלש
 11 הראיות במקומו – לפני "ואשר תצא ממנו..." – אלא
 12 ביחד עם הזבה, ניתן להסביר, שזאת משום שרק על שני
 13 אלו חל דין מיוחד, (שמפרידם משאר הסוגים)¹⁵, שעליהם
 14 להביא קרבן¹⁶ כדי לכפר על טומאת הזיבה.

ג.

"פשוטו" או "מדרשו"?

15 לכאורה, ניתן היה לתרץ, שקשה כאן לרש"י כפילות
 16 הלשון – "והזב את זובו" – שלא כפסוק הקודם ששם
 17 נאמר "זאת תורת הזב", כשהביטוי "זב" מופיע פעם אחת
 18 בלבד. ומכך מסיק רש"י שמדובר כאן על שני סוגים של
 19 "זב"
 20 – בדומה¹⁷ להסברו של רש"י לפני כן על ההבחנה
 21 הנ"ל בין "בעל שתי ראיות" לבין "בעל שלש ראיות"
 22 מכפילות הלשון בשני הפסוקים שם: "מנה הכתוב הראשון
 23 ראיות שתיים .. זב מבשרו זובו .. ומנה הכתוב השני ראיות
 24 שלש .. בזובו רר בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו" –
 25 וכיון שבשני פסוקים אלו ביחד מוזכר הביטוי "זב"

(12) שמה מובן שאין לומר שרש"י כותב זה מפני שכן הוא בתו"כ
 כאן – כי הלימוד בתו"כ [שבפסוק הוקש זב בין לבעל קרי ובין לדוה
 בנדתה כו' – ראה רבינו הלל וקרובן אהרן שם. מפרשי רש"י כאן] הוא
 ע"ד הדרש (ובפרט שרש"י משנה מלשון התו"כ כאן – ראה רא"ם וגו'
 כאן. וראה לקמן סעיף ח ואילך).
 ברש"י פסחים (סז, ריש ע"ב) דפסוק "זאת תורת הזב" איירי בבעל
 ראי' אחת "דלא מנה ב' בהאי קרא אלא תרא זיבה דאולינן בחר מניינא
 דקרא כדאמרינן במגילה (ת, א) מנה הכתוב שתיים וקרא טמא כו'" –
 והרי רש"י הביא לעיל (טו, ג) דרשה זו (כדלקמן סעיף ג).
 אבל קשה לומר שזהו ג"כ הכרחו של רש"י כאן בפירושו עה"ת
 (וסומך על פירושו לעיל) – כי (נוסף לזה, שא"כ הול"ל ע"ז "ומדרשו",
 כמ"ש לעיל שם על הדרשה (דמגילה) שהביא – הרי) ע"ד הפשט אין
 לדמות פסוקים) דילן לפסוקים (ודרשה) דלעיל, כדלקמן הערה 26.
 (13) ולהעיר, שלגירסת הרא"ם וגו"א בתו"כ כאן, הפסוק, "זאת תורת
 הזב" קאי (גם) על בעל שתי ראיות, ו"והזב את זובו" (רק) על בעל שלש
 ראיות ונמ"ש בגו"א שזה שרש"י לא כתב כן הוא מפני "שפירש הפשט"

28 אך עדיין אין ברורה לשון רש"י "שתורתן מפורשת
29 למעלה" – שדיניהם, כולל ההבדלים שביניהם²⁴, כבר
30 "מפורשת למעלה": צריך היה לומר, "שתורתן נדרשת
31 למעלה", כפי שרש"י בעצמו אומר "למעלה" שההבדל בין
32 שתי ראיות לבין שלש ראיות איננו הפשט של הפסוקים,
33 אלא "מדרשו"?

ו.

"מדרשו" הכרחי לצורך "פשוטו"

34 ההסבר לכך הוא: רש"י מביא לפני כן את "ומדרשו",
35 שלא כמקומות אחרים, שבהם לפי "מדרשו" הפירוש
36 בפסוק שונה מאשר לפי "פשוטו". אלא, בענינו, גם לפי
37 "מדרשו" זהה פירוש הפסוק ל"פשוטו"²⁷ ("מדרשו" היא
38 בעיקר תוספת עוד ענין הנרמז בפסוק).

39 מצד שני, לא זו בלבד שהדרש "מיישב" את הפשט,
40 אלא הוא הכרחי לפי "פשוטו"²⁸, כי דוקא לפי הדרש
41 (ובלשון רש"י²⁹ – אגדה ליישב פשוטו של מקרא), מובנת
42 ההרחבה בלשון הפסוק, התמוהה לפי "פשוטו":

43 בתחילה³⁰ מופיעים שני פסוקים: "איש כי יהיה זב
44 מבשרו זובו טמא הוא. וזאת תהיה טומאתו בזובו רר בשרו
45 את זובו או החתים בשרו מזובו טומאתו היא", ולאחר
46 מכן, בפסוק הבא, מפורטים הדינים של טומאת הזב – "כל
47 המשכב...".

48 אין מובן: מדוע מפרידה התורה בין "וזאת תהיה
49 טומאתו בזובו" לבין דיני הטומאה – "כל המשכב...". –
50 באמצעות המילים "רר בשרו... או החתים בשרו...". שאינן
51 עוסקות בדיני טומאת הזב, אלא מתארות שני אופנים של
52 זיבה ("רר בשרו" – "ריר שיוצא צלול"³¹). "החתים בשרו"
53 – "שיוצא עב וסותם את פי האמה"³¹) –

54 המילים "רר בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו"

1 לפי זה מובן מדוע התורה כותבת "והזב את זובו
2 לזכר" לא במקום שמדובר אודות הזב לפני כן בפרשה,
3 אלא ביחד עם "ולנקבה" – הזב ביחד עם הזבה, מפני
4 שעל שניהם חלה אותה חומרה.

5 אך לפי זה קשה: כאן נאמר בתחילה "תורת הזב",
6 לפני "ואשר תצא ממנו..." – "ואשר" בתוספת וא"ו – דבר
7 המצביע על כך שגם ה"זב" כאן הוא פרט בתוך הסוג
8 הכללי של "זב". ולפי זה יוצא שיש זב אשר דינו קל יותר
9 מ"ואשר תצא..."!

10 וכיון שאין לומר שזב בעל שתי ראיות יהיה שווה
11 בדינו ובודאי שלא קל יותר מ"ואשר תצא..."²¹, הכרחי
12 לומר שב"זאת תורת הזב" הכוונה היא ל"בעל ראיה
13 אחת".

ה.

מנין שיש שני סוגים ב"והזב את זובו"?

14 אך יש להבין את דברי רש"י "והזב את זובו, בעל שתי
15 ראיות ובעל שלש ראיות שתורתן מפורשת למעלה":

16 מן הדיק בלשון רש"י "בעל שתי ראיות ובעל שלש
17 ראיות"²² שתורתן²³ מפורשת למעלה" מוכח, שלפי רש"י
18 מדובר בפסוק "והזב את זובו" על שני סוגי זב²⁴. ואין
19 מובן: כתוצאה מן ההסבר שהוזכר לעיל בסעיף ד' הכרחי
20 לומר רק שב"זאת תורת הזב" מדובר אודות "בעל ראיה
21 אחת", וב"והזב את זובו" מדובר אודות זב שדינו חמור
22 מ"ואשר תצא ממנו..." ומ"והדוה בנדה"²⁵. אך מנין נובע
23 ההכרח לומר בפשוטות הפסוקים כאן ש"והזב את זובו"
24 כולל שני סוגים – "בעל שתי ראיות ובעל שלש ראיות"²⁶?

25 לכאורה ניתן להשיב, שמכיון שרש"י כבר ציין לפני
26 כן, כ"מדרשו", שיש שני סוגי זב (שתי ראיות ושלש
27 ראיות), הוא מפרט כאן שוב את שני הסוגים הללו.

26 במפרשים (רבינו הלל וקרובן אהרן לתו"כ כאן. רא"ם, גו"א ושפ"ח כאן) דג' זיבות שנאמרו כאן (בב' הפסוקים) מורות על בעל ג' זיבות. והוא ע"ד פרש"י לעיל טו, ג (וראה לעיל הערה 12). אבל ע"ד הפשט אינו דומה פרש"י לעיל לנדרו"ד, כי בפסוק דילן ("והזב את זובו") נאמרו רק ב' זיבות (אף ש"ל שמצטרף ל"זאת תורת הזב"): משא"כ בפרש"י לעיל, שבהכתוב שאיירי בבעל שתי ראיות נאמרו ב' זיבות בפ"ע, ובכתוב שאיירי בבעל ג' ראיות – ג' ראיות בפ"ע.

27 ראה ע"ד באר יצחק לעיל שם.
28 להעיר ממשנת (לקרי'ש [המתורגם] חכ"א ע' 37 ואילך) בביאור דברי רש"י (וארא ו, ט בסופו) "יתיישב המקרא על פשוטו.. והדרשה תדרש", שכוונת רש"י בזה היא, שהפשט מכריח הדרש, ע"ש.

29 בראשית ג, ח.

30 טו, ב"ג.

31 פרש"י שם.

21 שהיה זב חמור מבעל קרי, כמפורש בפרשת זב. ואין לומר שזב בעל שתי ראיות יהי' קל מבעל קרי (שטמא אף ברא"י אחת).

22 בדפוס ראשון ושני וכמה כת"י רש"י – תיבה זו ליתא.

23 בדפוס שני וכמה כת"י רש"י – "שתורתו". אבל בדפוס רש"י שלפנינו הוא ככפנים. ובא' מכת"י רש"י (תתח"י) – שתורתם.

24 בכאר מים חיים (לאחי המהר"ל) כאן משמע, שמפרש שכוונת רש"י היא (לא לב' סוגים בוב, כ"א) לבעל "דיבוי זיבות" (בנגוד ל"בעל רא"י אחת"). ו"תורתן מפורשת למעלה" היינו הצד השווה בין בעל ב' וג' ראיות (שצריכים ד' נקיים).

אבל מאריכות לשון רש"י "בעל שתי ראיות ובעל שלש ראיות שתורתן כו" משמע, שכוונתו לב' הסוגים שהזכיר לעיל בפירושו. ואולי היתה לפניו הגירסא שבדפוס שני דרש"י (הנ"ל בהערה שלפניו).

25 או עכ"פ שקול כנדה. וראה רמב"ן סוף פרשתנו ("על דרך הפשט").

30 "טמא הוא" – אלא בכך ש"שתיים לטומאה והשלישית
31 מזקינתו לקרבן"³⁵. אין נאמר "מחייבתו קרבן", אלא
32 בלשון "זיקה" שמשמעותה צורך בדבר חדש וצדדי.
33 ולפי זה מובנים דברי רש"י בסוף הפרשה "בעל שתי
34 ראיות ובעל שלש ראיות שתורתן מפורשת למעלה", כי
35 הבדל זה בין שתי ראיות לבין שלש ראיות הכרחי גם לפי
36 "פשוטו", כדלעיל. ולכן, כאשר רוצה רש"י לבאר תורתו
37 של איזה "זב" היא "מפורשת למעלה"³⁶ – ולא כבעל
38 ראייה אחת שתורתו כתובה רק בסוף הפרשה – הוא מציין
39 את שני הסוגים של הזב.

ה.

שני אופנים בהבנת מזהות סוגי הזב

40 מן הענינים המופלאים בדרך ההלכה שבפירוש רש"י
41 זה:
42 התוכן של דברי רש"י בסוף הפרשה מופיע ב"תורת
43 כהנים" על הפסוק, אך במספר שינויים, כפי שמבארים
44 מפרשי רש"י³⁷. אך יש שינוי בניסוח ביניהם, אשר לא
45 מצאתי שמתייחסים לו, ויש לומר, שבהבדל זה טמון ענין
46 עמוק, והבדל בין שיטת ה"תורת כהנים" – הלכה – לבין
47 פירוש רש"י – פשוטו של מקרא:
48 בתורת כהנים נאמר: "זו שראיה אחת .. זה
49 שראיה³⁸ שתי ראיות .. זה שראיה שלש ראיות". ואילו רש"י
50 משנה³⁹, ואומר: "בעל ראיה אחת .. בעל שתי ראיות ובעל
51 שלש ראיות".
52 כדי להבין זאת יש להקדים, שבגמרא⁴⁰ אנו מוצאים
53 שני אופני לימוד על ההבדל שבין שתי ראיות לבין שלש
54 ראיות:
55 (א) דרשת רבי סימאי⁴¹, שאותה מביא כאן רש"י⁴²:
56 "מנה הכתוב שתיים וקראו טמא, שלש וקראו טמא, הא
57 כיצד, שתיים לטומאה ושלוש לקרבן".

1 היו צריכות להופיע, לכאורה, בפסוק הקודם: "איש כי
2 יהיה זב מבשרו, רר בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו,
3 זובו טמא הוא", ורק לאחר מכן: "וזאת תהיה טומאתו כל
4 המשכב...?"
5 על כך משיב "מדרשו" – "מנה הכתוב הראשון ..
6 וקראו טמא .. הכתוב השני .. וקראו טמא": בכך רומזת
7 התורה לשני סוגים של זב, שטומאתם אינה זהה. ולכן הם
8 כתובים בשני פסוקים נפרדים – "הכתוב הראשון .. הכתוב
9 השני"³² – וכל אחד מהם בנפרד "קראו טמא", משום
10 שטומאתם אינה זהה.

11 מה הם שני סוגי הזב, והיכן נרמז ההבדל שביניהם
12 בפסוק? על כך אומר רש"י, שכל "זוב" המוזכר בפסוק
13 רומז לראיה נוספת. ולכן ה"כתוב הראשון" מדבר על בעל
14 שתי ראיות, וה"כתוב השני" עוסק במי שראה שלש ראיות.
15 יוצא, שפשוטו של מקרא מחייב, שאין לדרוש את
16 כפילות הלשון, אלא שיש שני סוגים של זב – בעל שתי
17 ראיות ובעל שלש ראיות.

ז.

הבדלי הדינים הכרחי לפי הפשט

18 כיון ש"מדרשו" בענינו הוא הכרחי לצורך "פשוטו",
19 כדלעיל, מובן, שגם ההבדל בד"ן ביניהם, שמציין רש"י –
20 "שתיים לטומאה והשלישית מזקינתו לקרבן" – איננו רק
21 ציטוט מלשון חז"ל³³, שאינו נוגד לפשט, אלא הוא הכרחי
22 לצורך הבנת פשוטו של מקרא.
23 וההסבר לכך הוא: כיון שהמילים "וזאת תהיה
24 טומאתו" מוסכות בפשטות למילים "טמא הוא" הכתובות
25 בפסוק הקודם, אודות בעל שתי ראיות, צריך לומר, שדיני
26 הטומאה הכתובים בהמשך הפרשה חלים גם על בעל שתי
27 ראיות³⁴.
28 הכרחי אפוא לומר, שהתוספת של בעל שלש ראיות
29 לעומת בעל שתי ראיות אינה בעצם הטומאה ובצורתה –

26 – כ"א) מפני "שתורתן מפורשת למעלה", וכאן הוא הסך-הכל
מהפרשיות דלמעלה.
37) רא"ם וגו"א כאן.
38) בכמה דפוסים "זו שראתה". אבל לכאורה צ"ל כהגירסא
שהובאה בפנים (שהרי קאי על א).
39) ביל"ש כאן גרס (בתו"כ): בעל שתי ראיות.
40) נדה שם.
41) דרשתו הובאה גם במגילה שם. וכן סתם בפיה"מ להרמב"ם ריש
זבים.
42) ראה בארוכה נחלת יעקב כאן.

32) ע"פ המבואר בפנים יומתק טעם הוספה זו של רש"י (הראשון
.. השני) על לשון הש"ס (מגילה ח, א. נדה מג, ב).
33) מגילה ונדה שם (בשנוי לשון קצת).
34) משא"כ ע"ד הדרש וההלכה, שיש לימוד מיוחד שבעל שתי
ראיות צריך ז' נקיים (תו"כ פרשתנו טו, יג. מגילה שם, א"ב).
35) אף שגם הקרבן שייך לטומאת הזב, שהרי בא לכפר מזובו
(פרשתנו טו, טו) – מ"מ אינו דין בהטומאה (כמו הדינים שלפנ"ז).
36) וזה גופא היא כוונת רש"י במ"ש "שתורתן מפורשת למעלה" –
שההכרח לפרש ד"והזב את זובו" קאי על "בעל ב' ראיות ובעל ג'
ראיות", הוא (לא מלשון הכתוב כאן – כפירוש המפרשים שנסמנו בהערה

23 מצטרפות ביחד וחל על האדם דין של בעל שלש ראיות
24 או לאו. זוהי מחלוקת (לדעת רבי אליעזר בן יהודה⁴⁶) בין
25 בית שמאי לבין בית הלל:

26 אם טומאת בעל שתי ראיות היא ענין בפני עצמו, יוצא
27 שמיד לאחר שתי הראיות חלה עליו חובה לספור שבעה
28 נקיים, ורק אם הוא רואה מיד ראייה שלישית, הרי ברור
29 שהוא בעל שלש ראיות.

30 ולפי זה יוצא, שאם היתה לאחר שתי הראיות הפסקה,
31 והתברר באופן גלוי שאין הוא בעל ראייה נוספת, הרי זה
32 ענין חדש ואיננו מצטרף לשתי הראיות הקודמות⁴⁷.

33 אך אם טומאתו של בעל שתי ראיות היא חלק
34 מטומאתו של בעל שלש ראיות, צריך להסיק מכך, שגם
35 לאחר שעבר יום אחד משבעת הנקיים, שלאחר שתי
36 הראיות, מצטרפת הריאה השלישית לשתי הקודמות. כי
37 ספירת שבעת הנקיים לאחר שתי הראיות אינה משום
38 שראיית שתי ראיות מחייבת כשלעצמה, אלא משום שהן
39 חלק "ומקצת" של שלש ראיות⁴⁸.

י.

"זב שראה" או "בעל ראייה"

40 וזהו ההבדל בין שני אופני הלימוד שלעיל:

41 לפי הדרשה שלומדים על זב בעל שתי ראיות מן
42 הפסוק "מזובו - מקצת זובו טמא", הרי זב בעל שתי
43 ראיות הוא "מקצת" של זב גמור, בעל שלש ראיות.

קרי (לדעת המהרש"א (גדה עב, ב) דלב"ש "בראי" שני של זב הוא זב גמור למפרע". אבל ראה משנה אחרונה זבים שם).

אבל להעיר דבשומרת יום כנגד יום ס"ל לב"ש דגם "הרואה יום אחד עשר" שא"פ להצטרף לזבה גדולה הוי שומרת יום דאורייתא (משנה סוף נדה), ובנדו"ד (זב בעל ראי' אחת) ס"ל דהראיות מצטרפות. אבל ראה לקו"ש שם (ע' 119 ואילך) ש"ל, שלב"ש גם ברואה יום י"א ישנו הענין דחיי לצטרפו לזבה גדולה, אלא שהוא בכח, ע"ש. ואכ"מ.

47 ולכן לא קבלו ב"ה מ"ש להם ב"ש (תוספתא שם, ב) "הואיל ונזקק לספירת שבעה בטל הראי' את יום הטהור" - כי אף ש"בטל הראי' את יום הטהור", אא"פ להראי' שלאח"ז להצטרף להראיות שלפניו, כי כבר חל עליו הגדר זב בעל שתי ראיות.

48 עפ"ז יש מקום לומר, שגם אם הי' הפסק יתור מיום א' מצטרפת ראי' הג' לב' ראיות הראשונות, מכיון שכל הטומאה (וספירת ז' נקיים) של ב' ראיות הוא מפני שהן ההתחלה של שלש ראיות. אלא שלדעת ר"א ב"ר ינאי בתוספתא שם, גם לב"ש מצטרפות הראיות רק אם היו כולם בתוך ג' ימים. וראה משנה אחרונה זבים שם.

1 (ב) דרשת חכמים: "זובו חדא, רר בשרו תרי, את זובו
2 תלת, לימד על זב בעל שלש ראיות שחייב בקרבן. או
3 החתים בשרו מזובו טמא, מקצת זובו טמא, לימד על זב
4 בעל שתי ראיות שטמא משכב ומושב".

5 ויש לומר, שיש הבדל בין שני אופני הלימוד, לגבי
6 מהותו של זב בעל שתי ראיות, שניתן להסבירה בשני
7 אופנים⁴³:

8 (א) זב בעל שתי ראיות ובעל שלש ראיות הם שונים
9 במהותם. טומאתו של בעל שתי ראיות אינה אותה טומאה
10 כשל שתי הראיות של בעל שלש ראיות, אלא היא מהות
11 שונה - שתי הראיות כשלעצמן מחייבות טומאת זב
12 וספירת שבעה נקיים.

13 (ב) טומאתו של בעל שתי ראיות היא חלק מטומאת
14 הזב בעל שלש ראיות. וכיון שהוא חלק משלש ראיות, חל
15 עליו גם חלק מדיני הטומאה של בעל שלש ראיות.

16 לפי זה ניתן לבאר את הנאמר בתרגום יונתן בן עוזיאל
17 על הפסוק⁴⁴ "איש כי יהיה זב..." - "חמא תלת זימני",
18 ואינו מזכיר כלל את דינו של בעל שתי ראיות: טומאתו
19 של בעל שתי ראיות היא חלק מבעל שלש ראיות.

ט.

"נפקא מינא" להלכה למעשה

20 אחת התוצאות, שאפשר לומר, שנובעות מכך לגבי
21 ההלכה למעשה היא⁴⁵: אם היתה הפסקה - יום - בין
22 הראיה השלישית לבין שתי הראיות הראשונות - האם הן

43 ראה ע"ד* חקירה זו בשומרת יום כנגד יום, אם היא פרט בזבה גדולה או גדר בפ"ע - לקו"ש (המתורגם) ח"ז ע' 111 ואילך (ע"ש באורך).

44 טו, ב.

45 גם י"ל שזוהי פלוגתת ר' יוסי וחכמים (זבים פ"א מ"ה) אם ראה אחת מרובה כשתים הוי כשתי ראיות, כמו ראה אחת מרובה כשלש שילפינן מקרא דהוי כג' ראיות, דלר"י אין הדין מבעל ג' נמשך לבעל ב' (פיה"מ להרמב"ם שם) - אף שלכאורה כש"כ הוא דמורבה כשתים צ"ל מתחלק לשתיים (כמ"ש במשנה אחרונה שם).

46 זבים פ"א מ"א. ובתוספתא שם (פ"א, ב) דחזר רע"ק להיות שונה כדבוי.

ולהת"ק במשנה (זבים שם. משנה ראשונה דרע"ק תוספתא שם, א) דפלוגתת ב"ש וב"ה היא ב"ראה אחת ובשני הפסיק ובשלישי ראה שתיים" - י"ל שס"ל שפליגי בגדר דבעל ראי' אחת אי הוי פרט זוב (גמור) או לא, ותלוי בפלוגתתם שלפניו (במשנה ותוספתא שם. וראה חסדי דוד לתוספתא שם) אי בעל ראי' אחת הוי כשומרת יום או כבעל

* אבל לא ממש, כי שם השאלה היא האם הענין דשומרת יום הוא מפני שראי' יכולה להצטרף ולהביא לידי זיבה גדולה: משא"כ בנדו"ד. שדין טומאת זב בעל שתי ראיות הוא גם כשהראי' היא מסוג אחר שאין שייך לצרפה לשלש ראיות - כי טומאת ב' ראיות היא גם אם ראי' האי' היתה באונס. משא"כ טומאת ג' ראיות הצריך קרבן היא רק אם ראי' האי' היתה ברצון (גדה לה, א. רמב"ם הל' מחוסרי כפרה פ"ב ה"ה).

9 להן אותה מהות, וההבדל הוא רק בכמות הראיות שכבר
10 היו.
11 אך רש"י המביא, כדלעיל, את דרשת רבי סימאי,
12 סובר, שמדובר באנשים שונים – "בעל" אחר "שראה",
13 ולכן הוא מדייק ומפרט בלשונו⁵² "בעל ראה אחת .. בעל
14 שתי ראיות ובעל שלש ראיות"⁵³ – כל אחד מהם הוא
15 "בעל" לעצמו בנפרד.

(משיחת ש"פ מצורע תשכ"ה)

51) ולהעיר, שגם לעיל שם הלשון בתור"כ הוא: מקצת זוכו .. את שראה שתי ראיות – דלא כהלשון בנדה שם "לימד על בעל ג' ראיות .. מקצת זוכו טמא לימד על בעל ב' ראיות כו".
52) לשון זה ("בעל ב' .. בעל ג'") רגיל בכ"מ (וכ"ה הלשון גם בהדרשה ד"מזובו מקצת זוכו", כבהערה שלפניו) – והדיוק שבפנים הוא מזה שרש"י משנה מלשון התור"כ על אחר.
53) ולא "בעל שתי ראיות ושלש ראיות".

1 ואילו לפי דרשת רבי סימאי "מנה הכתוב שתיים..." –
2 התורה מפרטת "שתיים" בנפרד, ו"שלש" בנפרד, בשני
3 פסוקים נפרדים – הרי אלה הם שני סוגים שונים של זב⁴⁹.
4 ולפי זה ניתן לבאר גם את ההבדל בין הניסוח ב"תורת
5 כהנים" לבין לשון רש"י בסוף הפרשה:
6 ב"תורת כהנים" מובא תחילה⁵⁰ הלימוד "מזובו –
7 מקצת זוכו". ולכן נאמר כאן "זה שראה⁵¹ שתי ראיות ..
8 שלש ראיות" – ביטוי זה מדגיש את הראיות בפועל. יש

49) ואף שגם לר' סימאי איצטרך הדרשה "מזובו, מקצת זוכו מביאין קרבן כו" (מגילה שם. וראה רש"י שם ד"ה מזובו), וכן יליף שבעל ב' ראיות טעון ד' נקיים דכתיב "מזובו וספר, מקצת זוכו וספר" (מגילה שם ואילך) – (מ"מ: א) שזהו רק בלימוד ע"ד ההלכה, (ב) היסוד שיש חילוק בין ב' וג' (לר' סימאי) הוא מזה ש"מנה הכתוב שתיים כו", ו"מזובו" ילפינו רק באיזה ענין הם חלוקים (שתיים לטומאה ושלש לקרבן. וכן דגם שתיים טעון ד' נקיים).
50) ע"ה"פ טו, ג. וראה שם, יג. שם, טו.

המשך ביאור למס' ברא מציעא ליום שני עמ' א

26 בפסוק (שם) 'נעלו', ולמידים מכך שרק נעל וכל הדומה לנעל,
27 דהיינו בליים, אין – אכן קונה, אך מידי אהרינא – דבר אחר שאינו
28 כלי לא קונה. ומאי טעמיה דרב ששית, משום דאמר קרא (שם),
29 'לקיים כל דבר', ולמידים מכך שאפשר לקיים ולעשות את הקנין
30 בכל דבר ואף בפירות.
31 שואלת הגמרא: לרב נהמן נמי התיב – הרי כתוב 'לקיים כל דבר',
32 ומשמע בכל דבר ואפילו בפירות. משיבה הגמרא: רב נחמן מפרש
33 דהוא 'לקיים כל דבר' בא ללמד דנקנין פמנעל – שגם בגאולה'
34 דהיינו מכירה בקנין סודר, וגם ב'תמורה' דהיינו קנין שמחליפין
35 שזה בשוה מתקיים הקנין על ידי מנעל, ולא בא הפסוק לומר במה
36 עושים את קנין החליפין. שואלת הגמרא: ורב ששית נמי התיב
37 'נעלו', ומשמע דוקא כלי. משיבה הגמרא: אמר לך רב ששית,
38 שתיבת 'נעלו' אינה באה למעט שרק כלי בעין נעל קונה בחליפין,
39 אלא באה ללמד מה נעלו דבר המסויים – כשם שנעל' הוא דבר
40 שלם, אף קונים בכל דבר המסויים ושלם, לאפוקי – להוציא חצי
41 רמון ורצי אגוז דלא – שלא עושים בו חליפין.
42 מביאה הגמרא שנוסח השטר שכותבים כראיה על קנין חליפין,
43 מוכיח כמי ההלכה במחלוקות שהובאו לעיל: אמר רב ששית בריה
44 דרב אידי, פמאן – כדעת מי פתיבין האידינא – נוהגים עתה לכתוב
45 בשטרות המעידים שנעשה קנין סודר, נוסח זה 'פמנא דבשטר
46 למקניא ביה', תיבת 'פמנא' דהיינו כלי, באה לומר שהקנין נעשה
47 רק בבלי כרב נחמן, ולאפוקי מדרב ששית דאמר שקונין גם בפירות.
48 ותיבת 'דבשטר' באה לומר שהקנין נעשה בדבר הראוי לקנין,
49 ולאפוקי מדשמואל – להוציא מדעת שמואל דאמר שקונין

1 הגמרא מביאה ברייתא שנחלקו בה התנאים באותה מחלוקת
2 שנחלקו רב ולוי: פתנאי – מחלוקת רב ולוי היא כמחלוקת התנאים
3 ששנינו בברייתא, בפסוק בו נתחדש קנין חליפין (רות ד ז), נאמר
4 'וואת לפנים בישראל על הנאולה ועל התמורה לקיים כל דבר שלף
5 איש נעלו ונתן לרעהו', מפרשת הברייתא את הפסוק, 'נאולה' זו
6 מקיבד, כלומר שמכר לו דבר על מנת שהקונה ישלם מעות למוכר
7 לאחר מכן, ובאים לקיים דבר המכירה על ידי קנין סודר, וכן הוא
8 הפסוק אומר (ויקרא כז לג) 'ואם המר ימירנו והיה הוא והמורתו
9 יהיה קדש לא ינאל', שאם אדם המיר בהמת קדשים בבהמת חולין
10 אינו יכול לפדות את בהמת התמורה, הרי שגאולה היא פדיה
11 והיינו מכירה. ותיבת 'תמורה' זו חליפין, כלומר שמחליף כלי
12 תמורת חפץ אחר, וכן הוא – הפסוק (שם כז י) אומר 'לא יחליפנו
13 ולא ימר אתו', ובהמשך הפסוק (שם) נאמר, 'לקיים כל דבר שלף
14 איש נעלו ונתן לרעהו', מבארת הברייתא מי נתן למי את נעלו,
15 דעת תנא קמא, שבויעו והקונה נתן לנאול את נעלו, ועל ידי זה
16 הקנה לו הגואל את השדה. רבי יהודה אומר שהנאול (המקנה) נתן
17 לבועו את נעלו. הרי מבוואר שרב אמר כתנא קמא, ולוי אמר כרבי
18 יהודה.
19 מביאה הגמרא דין נוסף בקנין חליפין: תנא בברייתא, קונין בקנין
20 חליפין בכלי אף על פי שאין בו שוה פרוטה.
21 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים אם רק כלי נעשה חליפין: אמר
22 רב נהמן לא שנו שקונים בקנין חליפין אלא בכלי, אבל פסדי –
23 בפירות, דהיינו כל דבר שאינו נחשב כלי לא, ואפילו הוא שוה
24 הבה. רב ששית אמר, קונים אפילו בפירות.
25 מבארת הגמרא: מאי טעמא דרב נהמן, משום דאמר קרא – כתוב

ילקוט לוי יצחק על התורה

ומנעלים שייכים לתפילין של ראש ותפילין של יד
כמארוז"ל בשבת דף ס"א ע"א, ועיין בפרע"ח שער התפלה
סמוך לסוף פרק ג בד"ה מהרנ"ש נלענ"ד עי"ש.

והברכות הם כפי סדר דלמטה למעלה, מתחילה
לבישת מנעלים שעשה לי כל צרכי, ואח"כ אוזר ישראל
בגבורה תפילין של יד, ואח"כ עוטר ישראל בתפארה
תפילין של ראש.

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד תנד

**מוז - והיה לאות על ידכה ולמוטפת בין עיניך כי
בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים**

קלב

**ביאור סמיכת סדר ברכות השחר - מלמטה למעלה, א)
שעשה לי כל צרכי - לבישת מנעלים, ב) אוזר ישראל
בגבורה - תפילין של יד, ג) עוטר ישראל בתפארה -
תפילין של ראש**

בברכת השחר נסמכו ג' ברכות זה אחר זה:

ברכת שעשה לי כל צרכי, ברכת אוזר ישראל בגבורה,
וברכת עוטה ישראל בתפארה. והטעם:

ברכת שעשה לי כל צרכי, נאמר על לבישת מנעלים.

ברכת אוזר ישראל בגבורה, על תפילין של יד, כי תפילין
של יד² הוא בזרוע שמאל בגבורה.

ברכת עוטר ישראל בתפארה, על תפילין של ראש³.

1 שו"ע אדמו"ר הזקן או"ח סי' מו סעיף ב.

2 ראה מנחות לו, א. (מובא לעיל סי' קכו). אור התורה ואתחנן ע' שיח
סעיף ג. שמו"ב.

3 ראה שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות תפילין סימן כה סעיף ט וז"ל:
הרא"ש ז"ל ה' מברך ברכת השחר עד עוטר ישראל בתפארה, והי'
מוניח תפילין ואח"כ מברך עוטר ישראל בתפארה כדי ליתן שבח והודי'

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום שלישי עמ' א

16 באופניהם, כָּאֵן - בברייתא ששינו 'נתנה מעל' מדובר בְּסֶפֶר נְבִי, וְהִתְנִי
17 שמעות קונות אצלו, ואילו כָּאֵן - בברייתא ששינו 'לא מעל עד
18 שימשוך' מדובר בְּסֶפֶר יִשְׂרָאֵל, שאין מעות קונות אצלו, שְׁמַע
19 מִיָּנָה.
20 הובאה לעיל דעת רבי יוחנן, שמעות קונות מטלטלין מן התורה.
21 וְכֵן אָמַר רַב נְחֻמִּי, דְּבַר תּוֹרָה מְעוֹת קוֹנוֹת. מביאה הגמרא ראייה
22 מברייתא כרבי יוחנן, וְכֵן בְּדָקָה לֹא מְתַנִּיתִיהּ וְאִשְׁבַּח, כלומר, לוי
23 הגיה בתוספתא שסידר והוסיף בה דין זה, חנווני שנטל פרוטה של
24 הקדש וְנִתְּנָה בשוגג לְסִיטוֹן - לחנווני גדול, והיינו שהסיתון היה
25 מוכר בהקפה לחנוונים עניים והם פורעים לו מעט מעט כשהם
26 מוכרים, ובתחילה היו נותנים לו ערבון דמים מועטים על הכל,
27 וכך עשה חנווני זה, נתן לסיתון פרוטה של הקדש כערבון בעד
28 פירות הרבה, אף על פי שלא משך עכשיו אלא מעט פירות, הרי
29 זה מְעָל. הרי מבואר כרבי יוחנן שמעות קונות מטלטלין מן התורה.

1 דבר המחוסר משיכה לא מעל, משום שמעות אינן קונות, וְהִתְנִי
2 בברייתא, אם נִתְּנָה - את המטבע של הקדש לְסֶפֶר, הנותן מְעָל.
3 ובסֶפֶר, הָא - הרי השוכר אותו פְּעִי לְמִשְׁךְ תְּסַפֶּרְתָּ - צריך
4 למשוך את כלי התספורת כדי לשכרו, שכל דבר שיש בו מה
5 למשוך אינו קונה עד שימשוך, ומדוע מעל מיד כשנתן את
6 המטבע. מתרצת הגמרא: הָאָּא בְּמֵאָא עֲסָקְוֵן, בְּסֶפֶר נְבִי, הָלֵא פִּר
7 מְשִׁיבָה הוּא - שאין קונים ממנו במשיכה, כיון שקנין משיכה
8 למדים ממנה שנאמר (ויקרא כה יד) 'או קנה מיד עֲמִיתְךָ, ורק
9 מישראל הקרוי 'עמיתך' קונים במשיכה, אולם מגוי מעות קונות
10 ולא משיכה, ולכן הנותן פרוטה של הקדש לספר גוי מעל מיד.
11 הגמרא מביאה ראייה לתירוצה: תְּנִיָּא נְמִי הָבִי - כך גם שינו
12 בברייתא, נִתְּנָה - את פרוטת הקדש לְסֶפֶר או לְסֶפֶן או לְכָל בְּעָלִי
13 אוֹמְנִי, לֹא מְעָל עַד דְּמִשְׁךְ את כלי האומנות. ולכאורה שתי
14 הברייתות קְשִׁינָא אֶהְרִי - סותרות זו את זו, שהרי לעיל שינו
15 שהנותן לספר מעל מיד, אֵלֵא לֹא שְׁמַע מִיָּנָה שהברייתות חלוקים

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

בכל מצוה ובכל חג את הקשר לביאת המשיח. שכן, בימות המשיח יהיה שלמות הגלוי של אמת ענינה של מצוה זו ושל חג זה.

(שיחת ש"פ מקץ תנש"א)

הגאולה נקראת על שם גומרה

"אין המצוה נקראת אלא על שם גומרה" (סוטה יג, ב). הרי אומר: אף שתורתם ועבודתם של ה"ראשונים כמלאכים" נעלים באין ערך מעבודתו של דורנו זה, הנה "אין הגאולה נקראת אלא על שם גומרה" דוקא, שכן, הגאולה תבוא בזכות עבודתם של בני ישראל בדורנו זה, שעל ידה נגמרת ונשלמת עבודת בני ישראל בכל הדורות.

(לקוטי שיחות ח"ט, עמ' 104)

תובעים מיהודי דבר והפוכו

תורת החסידות מסבירה את גדל העלוי שנפעל על ידי הירידה לגלות. וזהו שנאמר "אודך ה' כי אנפת בי" - בביאת המשיח יודו ישראל להקדוש ברוך הוא על הגלות, משום שאז יראו את גדל העלוי שנוצר על ידה. אלא שאסור שידיעה זו תפגע חלילה ברצון ותשוקה לצאת מהגלות, לצד ידיעה זו, יש לזעק - ובאמת - "כי לישועתך קוינו כל היום". תובעים מיהודי דבר והפוכו: מצד אחד עליו להאמין שיש ענין טוב בגלות, ובניחוד עם זה עליו לזעק בכל לבו שברצונו לצאת מהגלות.

(שיחת ליל הושענא רבה תשד"מ)

משיח כבר יתרוץ

אדמו"ר ה"צמח צדק" דבר פעם בדבר ביאת המשיח בזמן פנה שעליו נאמר שאין המשיח בא אז. שאלו אחד השומעים: היתכן? והרי נאמר שאין הוא בא בזמן זה. השיב ה"צמח צדק": שיבוא, וכאשר יבוא ויתרוץ כל הקשיות - יתרוץ גם קשאי זו!

(לקוטי שיחות ח"א, עמ' 272)

למוד תורה בבטול

בהלכות מלקים (פרק יא הלכה ב) כותב הרמב"ם אודות מלך המשיח "ואם יעמד מלך מבית דוד הוגה בתורה ועוסק במצוות כדוד אביו".

והדייק כדוד אביו, כי מלכותו של דוד לא היתה באפן של התנשאות ורוממות אלא כפי שנתנבא יחזקאל (לו, כד) "ועבדי דוד מלך עליהם" - באפן של בטול ושפלות.

כלומר, לא רק עסק המצוות שלו הוא בבטול כדוד אביו אלא גם למוד התורה שלו, הקשור בהבנה והשגה, הוא מתוך יגיעה ובטול.

(לקוטי שיחות חכ"ה ע' 265-6. מתוך "לקראת שבת")

עבודה קטנה

ישנם השואלים - הדורות שקדמו לנו בצעו את רבה ככלה של עבודת עם ישראל בעולם הזה, ואם כן - איזה ערך יש ל"קטנות" שעלינו לעשות ולהוסיף בדורנו זה?

- אף על פי כן צריכים לדעת, שב"פכים קטנים" אלו תלוייה השלמות של עבודת כל הדורות שקדמו לנו. דוקא "קטנות" זו היא שתביא את עבודתם לתכליתה ולשלמותה, ואז תבוא הגאולה.

(לקוטי שיחות ח"ה, עמ' 34)

הבטחון ימהר את הגאולה

צריכים לבטח בביאת המשיח בבטחון גמור, בלי שום פקפוק, ובאפן של "אחכה לו בכל יום שיבוא", שמיד ממש יבוא משיח. וזאת, גם כשמצד "חשבונות" של שכל וטבע אינו רואה שום מקור לזה. ובטחון זה עצמו ימהר ויחיש את ביאתו.

(לקוטי שיחות ח"ז, עמ' 57)

לחפש בכל דבר את הקשר למשיח

יהודי השקוע ב"אחכה לו בכל יום שיבוא" - מחפש

חומש יומי

פרשת מצורע

~ יום ראשון ו' ניסן ~

א ומליל י' עם משה למימר :

יד (א) וידבר יהוה אל־משה לאמר:

ב דא תהי אורימא דסגירא ביומא דדכותה ויתתי לות כהנא :

(ב) זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו והובא אל־הכהן:

גז"ז זאת תהיה תורת המצורע וגו' • (מגילה כא) מלמד, שאין מטהרין אותו בליקה.

~ נקודות משיחות קודש ~

גם הנמוך ביותר מובא אל הכהן

הנמצא במצב כזה, מבטיחה התורה שסופו לעשות תשובה. וזהו הרמז בלשון "והובא אל הכהן" – שמשמעותו שייבא בעל־פירוחו, דכיון שהקב"ה יערה עליו רוח מפורם, ודאי שישׁיב אל המכה. וכיון שסוף־כל־סוף רצון ה' הוא שתהיה התשובה מפנימיותו של המצורע, לכך נאמר "ויצא הכהן", שאף שתחלת התשובה היא בדרך מתנה מלמעלה, המרוממת את המצורע "אל הכהן", הרי שהעבודה אחר־כך היא להמשיך את הקדושה "החוצה", לדרגת האדם כפי שהוא מצד־עצמו, וזהו הרמז בכך שהכהן יוצא אל המצורע.

זאת תהיה תורת המצורע . . והובא אל־הכהן: ויצא הכהן אל־מחוץ למחנה (יד, ב"ג) ולקאורה צריך ביאור לשון הכתוב "והובא אל הכהן", שהרי נאסר על המצורע להכנס למחנה ישראל, והיאך יבוא אל הכהן, ואכן המשך הכתוב הוא "ויצא הכהן" – שבא אל המצורע "מחוץ למחנה". בן צריך ביאור הלשון "והובא", ולא נכתב "ובא". והביאור בנה בדרך הסידורית: עונשו של המצורע לישיב בדר מחוץ למחנה, מגיע מחמת חטאו החמור שדבר לשון־הרע (רש"י תוריע יג, מו), ואם בן הימצאותו מחוץ למחנה היא בגלל שבדרגתו הרוחנית נמצא הוא מחוץ לגבול הקדושה. וגם על יהודי

(על־פי לוקטרי שיחות חלק ז, עמוד 100 – מותר לקראת שבת')

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

עליהם לשון הרע (שמואל א' כב), ושאול שקבלו נהרג באותו עון, שנגאמר (שמואל ב' א ט) עמד נא ומתתני פי אהזני השבץ, ואין שבץ אלא בגדי כהונה שנגאמר (שמות כח לט) ושבצת הכתנת שש, ודואג שאמרו נטרד מן העולם הזה ומן העולם הבא, שנגאמר (תהלים נב ט) גם אל יתצדך לנצח וגו' (תנחומא ב). ועוד מצינו שקשה לשון הרע מעבודה זרה וגילוי עריות ושפיכות דמים, כדאימא בערכין (טו):

כתיב (משלי יח כא) מות וחיים ביד לשון, מות אם ספר לשון הרע, וחיים אם עסק בתורה. והתורה היא רפואתו של לשון הרע, שנגאמר (שם טו ד) מרפא לשון עץ חיים, שעל ידי שהוא עוסק בתורה הוא נמנע מלשון הרע. וקשה לשון הרע משפיכות דמים, שהרופא הורג נפש אחת, והמספר לשון הרע הורג שלשה, האמרו והמקבלו והנגאמר עליו, כמו שמצינו בדואג שנהרגו אנשי נוב עיר הכהנים שנגאמר

יד (ב) זאת תהיה. מפאן סמכו רבותינו ז"ל לומר דעל לשון הרע נגעים באים, המצורע קרי ביה המוציא שם רע (ערכין טו). וגם מצינו ארבעה שנטרדו מן העולם על ידי לשונם, בלעם דואג ואחיתופל וגיתזי וכו', כדאימא בחלק (ראה סנהדרין צ. תנחומא א). וגם אלו אין להם חלק לעולם הבא (סנהדרין שם). וגם כתיב (קהלת ה ה) אל תתן את פיך לחטיא את בשרך, במאי, בצרעת (תנחומא א). ועוד

ג) ויצא הכהן אל-מחוץ למחנה וראה הכהן והנה נרפא נגע-הצרעת מן-הצרוע:

כ"ט - אל-מחוץ למחנה. חוץ לשלש מחנות שנשתלח שם בימי חלוטו.

ד) וצוה הכהן ולקח למטהר שתי-צפרים חיות טהרות ועץ ארו ושני תולעת ואזב:

כ"ט - חיות. (חולין קמא) פרט לטרפות. טהרות. פרט לעוף טמא. לפי שהנגעים באין על לשון הרע (ערכין טו), שהוא מעשה פטופטי דברים, לפיכך הזקוק לטהרתו צפרים, שמפטפטין תמיד בצפצוף קול. ועץ ארו. לפי שהנגעים באין על גסות הרוח. ושני תולעת ואזב. מה תקנתו ויתרפא? ישפיל עצמו מגאותו כתולעת וכאזב. עץ ארו. מקל של ארו. ושני תולעת. לשון של צמר צבוע זהורית (ב"מ כ"ט).

ה) וצוה הכהן ושחט את-הצפור האחת אל-כלי חרש על-מים חיים:

כ"ט - על-מים חיים. נותן אותם תחלה בכלי, כדי שיהא דם צפור נפר בהם, וכמה הן? רביעית.

ו) את-הצפור החיה יקח אתה ואת-עץ הארו ואת-שני התולעת ואת-האזב וטבל אותם ואת הצפור החיה בדם הצפור השחטה על המים החיים:

כ"ט - את-הצפור החיה יקח אתה. מלמד שאינו אוגדה עמהם, אלא מפרישה לעצמה, אבל העץ והאזב פרוכים יחד בלשון הזהורית, כענין שנאמר: "ואת-עץ הארו ואת-שני התולעת ואת-האזב", קיחה אחת לשלשתן. יכול, כשם שאינה בכלל אגדה, כן לא תהא בכלל טבילה? תלמוד-לומר: "וטבל אותם ואת הצפור החיה", החזיר את הצפור לכלל טבילה.

ז) והיה על המטהר מן-הצרעת שבע פעמים וטהרו ושלח את-הצפור החיה על-פני השדה:

ח) וכבס המטהר את-בגדיו וגלח את-כל-שערו ורחץ במים וטהר ואחר יבוא אל-המחנה וישב מחוץ לאהל שבעת ימים:

כ"ט - וישב מחוץ לאהל. (ת"כ, חולין קמא) מלמד שאסור בתשמיש המטה.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
א) תורה ג
ב) והוא אל הכהן. קרי ביה והוא בא. שאין לו מי יביאנו שהכל גדלים ומתרחקין ממנו, שנאמר (לעיל יג מה) בדרך ישוב מחוץ למחנה מושבו (תנחומא)
ג) וישחט את הצפור האחת. למה שוחט אחת ומשלח אחת, לומר שאם יעשה תשובה אין הצרעת חוזרת עליו (תנחומא א) תורה ו
ד) ולקח למטהר שתי צפרים. הוא עשה מעשה פטיט וכו' (ערכין טז)
ה) תורה ה

ט ויהי כיומא שביעאָה יגלח ית כל שערה
 ית רישה וית דקנה וית גביני עינוהי וית כל
 שערה יגלח ויצפע ית לבושהי ונסחי ית
 כסרה כמא ונדפי :

(ט) וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יִגְלַח אֶת־כָּל־שְׁעָרוֹ אֶת־
 רֵאשׁוֹ וְאֶת־זָקְנוֹ וְאֶת גְּבַת עֵינָיו וְאֶת־כָּל־שְׁעָרוֹ
 יִגְלַח וּכְבָּס אֶת־בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְטָהַר :

כט"א אֶת־כָּל־שְׁעָרוֹ וּגּוֹ' • כָּל־ל וּפְרָט וּכְלָל, לְהַבִּיא כָּל מְקוֹם כְּנוּס שְׁעַר וְנִרְאָה.

י ויביומא תמינאָה יסב תרין אמרין שלמין
 ואמרתא חדא בת שתא שלמתא ותלתא
 עסרונין סלתא מנחתא דפילא כמשח ולגא
 חד דמשחא :

(י) וּבַיּוֹם הַשְּׂמִינִי יִקַּח שְׁנַיִם־כִּבְשִׁים תְּמִימִם וּכְבֹשֶׁה
 אַחַת בַּת־שְׁנַתָּה תְּמִימָה וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים סֶלֶת
 מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְלֶגַע אֶחָד שֶׁמֶן :

מצרע טעונין נסכים (סוטה י"ז) • ולג אחד שמן • להזות
 עליו שבע ולתן ממנו על תנוף אָזְנוֹ ומתן בהזות.

כט"ב וּכְבֹשֶׁה אַחַת • לַחֲטָאת. וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים •
 לְנִסְכֵי שְׁלֹשָׁה כִּבְשִׁים הַלְלוּ, שַׁחֲטָתוֹ וְאַשְׁמוֹ שֶׁל

יא ויקים כהנא דמדפי ית גברא דמדפי
 ויתיהון קדם יי בתרע משפן זמנא :

(יא) וְהִעֲמִיד הַכֹּהֵן הַמַּטְהֵר אֶת הָאִישׁ הַמַּטְהֵר
 וְאַתֶּם לִפְנֵי יְהוָה פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד :

כט"ג לִפְנֵי ה' • (מנחות צא. כלים פ"א) בְּשַׁעַר נִקְנוֹר וְלֹא בְעִזְרָה עֲצֻמָּה, לְפִי שֶׁהוּא מְחַסֵּר כְּפוּרִים.

יב ויסב כהנא ית אמרא חדא ויקרב יתה
 לאשמא וית לגא דמשחא וארים יתהון
 ארמא קדם יי :

(יב) וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־הַכֹּבֵשׁ הָאֶחָד וְהִקְרִיב אֹתוֹ
 לְאַשֶׁם וְאֶת־לֶגַע הַשֶּׁמֶן וְהִנִּיף אֹתָם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה :

כט"ד ויקריבו אתו לאשם • וקריבנו לתוף העזרה לשם אשם. והניף • שהוא טעון תנופה חי. והניף
 אתם • את האשם ואת הלג.

כט"ה וְהִקְרִיב אֹתוֹ לְאַשֶׁם • וְהִנִּיף • שֶׁהוּא טְעוּן תְּנוּפָה חַי. וְהִנִּיף
 אֹתָם • אֶת הָאֵשֶׁם וְאֶת הַלֵּג.

~ יום שני ז' ניסן ~

יג ויבוס ית אמרא באתר די כוס ית
 חטאתא וית עלתא באתר קדיש ארי
 כחטאתא אשמא הוא לכהנא קדש קודשין
 הוא :

(יג) וְשַׁחַט אֶת־הַכֹּבֵשׁ בַּמְּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט אֶת־
 הַחֲטָאת וְאֶת־הָעֹלָה בַּמְּקוֹם הַקָּדֵשׁ כִּי פַחֲטָאת
 הָאֵשֶׁם הוּא לִכְהֵן קֹדֶשׁ קִדְשִׁים הוּא :

לכהן • בכל עבודות התלויות בכהן, השנה אשם זה
 לחטאת, שלא תאמר: הואיל ויצא דמו מכלל שאר
 אשמות להנתן על תנוף ובהזות, לא יתא טעון מתן
 דמים ואמורים לגבי מזבח? לכך נאמר: "כי פחטאת
 האשם הוא לכהן". יכול הוא דמו נתן למעלה
 כחטאת? תלמוד לומר וכו', בתורת כהנים'.

כט"ו בַּמְּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט וּגּוֹ' • עַל יַד־הַמִּזְבֵּחַ
 בְּצִפּוֹן, וּמָה תִּלְמוּד־לומֵר? וְהֲלֹא כָּבֵר נֶאֱמַר בְּתוֹרַת
 אֵשֶׁם בְּפָרֶשֶׁת "צו אֶת אֹהֶרֶן", שֶׁהָאֵשֶׁם טְעוּן שַׁחֲטוֹ
 בְּצִפּוֹן? לְפִי שֶׁיֵּצֵא זֶה מִכָּל־אֵשֶׁם לְדוֹן בְּהַעֲמֵדָה.
 (ובחס ב) כֹּחַל תִּהְיֶה שַׁחֲטוֹ בַּמְּקוֹם הַעֲמֵדָתוֹ? לְכֹף
 נֶאֱמַר: "וְשַׁחַט... בַּמְּקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁחַט וּגּוֹ'". כִּי
 פַחֲטָאת • כִּי כָּל־הַחֲטָאוֹת. הָאֵשֶׁם • הִזָּה. הוּא

יד וַיִּסַּב פְּהֵנָא מִדְּמָא דְאַשְׁמָא וַיִּתֵּן פְּהֵנָא
עַל רוּם אוּדְנָא דְמַדְבְּי דִּמְיִנָא וְעַל אֲלִיּוֹן
יְדָה דִּמְיִנָא וְעַל אֲלִיּוֹן רִגְלָה דִּמְיִנָא :

(יד) וְלָקַח הַפֹּהֵן מִדָּם הָאָשָׁם וְנָתַן הַפֹּהֵן עַל־תְּנוּף
אֲזַן הַמַּטְהָר הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֱן יְדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֱן
רִגְלוֹ הַיְמָנִית:

כט"ו ◀ תנוף • גדר אמצעי שבאזן; ו'לשון "תנוף" לא נודע לי, והפותרים קורים לו: טנדרו"ס. ב'הן • גודל.

טו וַיִּסַּב פְּהֵנָא מִלְּגָא דְמִשְׁחָא וַיִּרִיק עַל יְדָא
דְכִהְנָא דְשִׁמְאֵלָא :

(טו) וְלָקַח הַפֹּהֵן מִלֵּג הַשָּׁמֶן וַיִּצַק עַל־כַּף הַפֹּהֵן
הַשְּׂמָאֵלִית:

טז וַיִּטְבֹּל פְּהֵנָא נֹת אֲצַבְעָה דִּמְיִנָא מִן
מִשְׁחָא דִּי עַל יְדָה דְשִׁמְאֵלָא וַיְדִי מִן מִשְׁחָא
בְּאֲצַבְעָה שְׁבַע זְמַנִּין קָדָם יי :

(טז) וַטְבֹּל הַפֹּהֵן אֶת־אֲצַבְעוֹ הַיְמָנִית מִן־הַשָּׁמֶן אֲשֶׁר
עַל־כַּף הַשְּׂמָאֵלִית וְהוּזָה מִן־הַשָּׁמֶן בְּאֲצַבְעוֹ שֶׁבַע
פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה:

כט"ז ◀ לפני ה' • (ח"ט) כנגד בית קדשי הקדשים.

יז וּמִשְׁאֵר מִשְׁחָא דִּי עַל יְדָה יִתֵּן פְּהֵנָא עַל
רוּם אוּדְנָא דְמַדְבְּי דִּמְיִנָא וְעַל אֲלִיּוֹן יְדָה
דִּמְיִנָא וְעַל אֲלִיּוֹן רִגְלָה דִּמְיִנָא עַל דְּמָא
דְאַשְׁמָא :

(יז) וּמִיֵּתֵר הַשָּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף יִתֵּן הַפֹּהֵן עַל־תְּנוּף
אֲזַן הַמַּטְהָר הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֱן יְדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בֶּהֱן
רִגְלוֹ הַיְמָנִית עַל דָּם הָאָשָׁם:

יח וְדָא שְׂמָר בְּמִשְׁחָא דִּי עַל יְדָא דְכִהְנָא
יִתֵּן עַל רִישׁ דְּמַדְבְּי וַיִּכְפֹּר עַל־וְהִי פְּהֵנָא קָדָם
יי :

(יח) וְהַנּוֹתֵר בְּשָׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף הַפֹּהֵן יִתֵּן עַל־רֹאשׁ
הַמַּטְהָר וַיִּכְפֹּר עָלָיו הַפֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה:

יט וַיַּעֲבֹד פְּהֵנָא נֹת חֲטָאָתָא וַיִּכְפֹּר עַל דְּמַדְבְּי
מִסּוּבְתָהּ וַיִּכְתֹּר בֵּן כּוֹס יֵת עֲלֵתָא :

(יט) וַעֲשֵׂה הַפֹּהֵן אֶת־הַחֲטָאֹת וַיִּכְפֹּר עַל־הַמַּטְהָר
מִסּוּבְמָאָתוֹ וְאַחֵר יִשְׁחַט אֶת־הָעֵלָה:

כ וַיִּסַּק פְּהֵנָא יֵת עֲלֵתָא וַיִּת מִנְחָתָא לְמַדְבְּחָא
וַיִּכְפֹּר עַל־וְהִי פְּהֵנָא וַיִּדְבְּי :

(כ) וְהָעֵלָה הַפֹּהֵן אֶת־הָעֵלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה הַמְּזֻבַּחַה
וַיִּכְפֹּר עָלָיו הַפֹּהֵן וְטָהַר: ׀

כט"ח ◀ ואת־המנחה • מנחת נסכים של בהמה.

~ יום שלישי ח' ניסן ~

כא וְאִם מִסְפֵּן הוּא וְלִית יְדָה מִדְּבָקָא וַיִּסַּב
אִמֵּר חַד אֲשִׁמָּא לְאַרְמָא לְכַפֵּרָא עַל־וְהִי
וְעִסְרוּנָא סִלְתָּא חַד דְּפִיל בְּמִשַׁח לְמִנְחָא
וְלָגָא דְמִשְׁחָא :

(כא) וְאִם־דָּל הוּא וְאִין יְדוֹ מִשְׁנֵת וְלָקַח כִּבֵּשׁ אַחֵר
אֲשֶׁם לְתַנּוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשְׂרוֹן סִלְתָּא אַחֵר בְּלוּל
בְּשָׁמֶן לְמִנְחָה וְלֵג שָׁמֶן:

כ"י וְעִשְׂרוֹן סֹלֶת אֶחָד • לְכַבֵּשׁ זֶה שֶׁהוּא אֶחָד, | עַל הַבְּהוֹנוֹת, וְשִׁמְן שֶׁל נֹסְכֵי הַמִּנְחָה לֹא הִזְקַק
זָבִיא עִשְׂרוֹן אֶחָד לְנֹסְכָיו. וְלֵג שִׁמְן • לְתֵת מִמֶּנּוּ
הַפְּתוּב לְפָרֶשׁ.

כב) וְשִׁתֵּי תָרִים אֹו שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֲשֶׁר תִּשְׁיֹג יָדוֹ
וְהָיָה אֶחָד חֲטָאת וְהָאֶחָד עֹלָה:
כב וּתְרִין שְׁפָנִינִין אֹו תְרִין בְּנֵי יוֹנָה דֵי תַדְבַּק
יְדָה וְהָיָה חֵד חֲטָאתָא וְחֵד עֹלָתָא:

כג) וְהָבִיא אִתְּם בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְמַהֲרָתוֹ אֶל־הַכֹּהֵן
אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה:
כג וְיָנִיתִי תְהוֹן בַּיּוֹמָא תְמִינָא לְדַבְּרוּתָהּ לְנֹת
פְּהֵנָא לְתַרְע מִשְׁפֹּן זְמַנָּא לְקָדָם יי:

כ"י בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְמַהֲרָתוֹ • שְׁמִינִי לְצַפְרִים וּלְהִזָּאת עַץ אֶרֶז וְאֶזוּב וּשְׁנֵי תוֹלַעַת.

כד) וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־כֶּבֶשׂ הָאֵשֶׁם וְאֶת־לֶג הַשִּׁמְן
וְהִנִּיף אִתְּם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה:
כד וְיִסַּב פְּהֵנָא יְת אַמְרָא דְאַשְׁמָא וְיֵת לְגָא
דְמִשְׁחָא וְאַרְיִם תְּהוֹן פְּהֵנָא אַרְמָא קָדָם יי:

כה) וְשָׁחַט אֶת־כֶּבֶשׂ הָאֵשֶׁם וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדָּמָם
הָאֵשֶׁם וְנָתַן עַל־תְּנוּפָה אֹזֶן־הַמִּטְהָר הַיְמָנִית וְעַל־כֹּהֵן
יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־כֹּהֵן רִגְלוֹ הַיְמָנִית:
כה וְיִכּוֹס יְת אַמְרָא דְאַשְׁמָא וְיִסַּב פְּהֵנָא
מִדָּמָא דְאַשְׁמָא וְיִתֵּן עַל רוּם אֹוּדְנָא דְמִדְבִּי
דְיִמִּינָא וְעַל אֵלִיּוֹן יְדָה דְיִמִּינָא וְעַל אֵלִיּוֹן
רִגְלָה דְיִמִּינָא:

כו) וּמִן־הַשִּׁמְן יִצַּק הַכֹּהֵן עַל־כַּף הַכֹּהֵן הַשְּׂמֹאלִית:
כו וְיִמֵּן מִשְׁחָא יְרִיק פְּהֵנָא עַל יְדָא דְכַהֲנָא
דְשְׂמֹאלָא:

כז) וְהָיָה הַכֹּהֵן בְּאַצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן־הַשִּׁמְן אֲשֶׁר
עַל־כַּפּוֹ הַשְּׂמֹאלִית שִׁבְעַ פְּעָמִים לִפְנֵי יְהוָה:
כז וְיַדֵּי כַהֲנָא בְּאַצְבָּעָה דְיִמִּינָא מִן מִשְׁחָא דֵי
עַל יְדָה דְשְׂמֹאלָא שִׁבְעַ זְמַנִּין קָדָם יי:

כח) וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַשִּׁמְן אֲשֶׁר עַל־כַּפּוֹ עַל־תְּנוּפָה
אֹזֶן הַמִּטְהָר הַיְמָנִית וְעַל־כֹּהֵן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־כֹּהֵן
רִגְלוֹ הַיְמָנִית עַל־מְקוֹם דָּם הָאֵשֶׁם:
כח וְיִתֵּן פְּהֵנָא מִן מִשְׁחָא דֵי עַל יְדָה עַל רוּם
אֹוּדְנָא דְמִדְבִּי דְיִמִּינָא וְעַל אֵלִיּוֹן יְדָה
דְיִמִּינָא וְעַל אֵלִיּוֹן רִגְלָה דְיִמִּינָא עַל אַתְר
דְמָא דְאַשְׁמָא:

כ"י עַל־מְקוֹם דָּם הָאֵשֶׁם • אִפְלוּ נִתְקַנַּח הַדָּם; לְמַד שְׂאִין הַדָּם גּוֹרֵם אֶלָּא הַמְקוֹם גּוֹרֵם.

כט) וְהִנּוֹתָר מִן־הַשִּׁמְן אֲשֶׁר עַל־כַּף הַכֹּהֵן יִתֵּן
עַל־רִאֵשׁ הַמִּטְהָר לְכַפֵּר עָלָיו לִפְנֵי יְהוָה:
כט וְיַדֵּי שְׂתָאָר מִן מִשְׁחָא דֵי עַל יְדָא דְכַהֲנָא
יִתֵּן עַל רִישָׁא דְמִדְבִּי לְכַפְּרָא עֲלוּהִי קָדָם יי:

ל) וְעָשָׂה אֶת־הָאֶחָד מִן־הַתָּרִים אֹו מִן־בְּנֵי הַיוֹנָה
מֵאֲשֶׁר תִּשְׁיֹג יָדוֹ:
ל וְיַעֲבֵד יְת חֵד מִן שְׁפָנִינָא אֹו מִן בְּנֵי יוֹנָה
מִדֵי תַדְבַּק יְדָה:

לא) אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁיֹג יָדוֹ אֶת־הָאֶחָד חֲטָאת וְאֵת
הָאֶחָד עֹלָה עַל־הַמִּנְחָה וְכַפֵּר הַכֹּהֵן עַל הַמִּטְהָר
לִפְנֵי יְהוָה:
לא יְת דֵי תַדְבַּק יְדָה יְת חֵד חֲטָאתָא וְיְת חֵד
עֹלָתָא עַל מִנְחָתָא וְיַכְפֵּר פְּהֵנָא עַל דְמִדְבִּי
קָדָם יי:

(לב) וְזֹאת תּוֹרַת אֲשֶׁר-בּוֹ נִגַע צָרַעַת אֲשֶׁר לְאֶתְשֵׁינָה
 יְדוּ בְּמַהֲרָתוֹ: פ

~ יום רביעי ט' ניסן ~

לג ומליל יי עם משה ואֶל־אֶהָרֶן לְאָמְרוּ: (לב) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶהָרֶן לְאָמְרוּ:

לד כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְכֶם
 לְאֶחָזָה וְנִתְתִּי נִגַע צָרַעַת בְּבַיִת אֶרֶץ אֶחָזְתְּכֶם:
 לה אֲרִי תַעֲלוּן לְאֶרְעָא דְכְנַעַן דִּי אֲנָא זְהִב
 לְכוּן לְאַחְסָנָא וְאַתֵּן מִכְתֵּשׁ סִגְרִיו בְּבֵית
 אֶרְעָא אַחְסַנְתְּכוּן:
 לו אֲרִי תַעֲלוּן לְאֶרְעָא דְכְנַעַן דִּי אֲנָא זְהִב
 לְכוּן לְאַחְסָנָא וְאַתֵּן מִכְתֵּשׁ סִגְרִיו בְּבֵית
 אֶרְעָא אַחְסַנְתְּכוּן:

שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבָּר, וְעַל־יְדֵי הַנִּגַע נֹתֵן הַבַּיִת
 וּמוֹצֵאן.
 כש"י וְנִתְתִּי נִגַע צָרַעַת • (ויקרא רבה) בְּשׂוֹרָה הִיא לָהֶם
 שֶׁהַנִּגְעִים בָּאִים עֲלֵיהֶם, לְפִי שֶׁהִטְמִינוּ אֲמוּרִיִּים
 מִטְּמוּנֹת שֶׁל זָהָב בְּקִירוֹת בְּתֵיחֶם כֹּל אַרְבָּעִים שָׁנָה

~ נקודות משיחות קודש ~

הטמנת האמוריים ארבעים שנה

כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן . . וְנִתְתִּי נִגַע צָרַעַת בְּבַיִת אֶרֶץ
 אֶחָזְתְּכֶם:
 בְּשׂוֹרָה הִיא לָהֶם . . לְפִי שֶׁהִטְמִינוּ אֲמוּרִיִּים מִטְּמוּנֹת
 שֶׁל זָהָב בְּקִירוֹת בְּתֵיחֶם כֹּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל
 בְּמַדְבָּר. (יד. לד. ובפירוש רש"י)
 צָרִיף בִּיאור מַה הַכְרִיחַ אֶת הַמְדַרְשׁ (שֶׁהוּא מְקוּרָו שֶׁל
 רש"י) לְפָרֵשׁ שֶׁהָיוּ מִטְּמִינִים "כֹּל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ
 יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבָּר", וְהָרִי אֶפְשֶׁר לְפָרֵשׁ בְּפִשְׁטוֹת, שִׁיתְּכֶן
 שֶׁהַטְּמִנָּה הַחֲלָה בְּעַקְבוֹת מַפְלַת סִיחוֹן וְעוֹג שֶׁהָיוּ
 הָאוּמוֹת "בְּטוֹחִין עֲלֵיהֶם" (רש"י תחילת בלק), שְׂאֵז נֶאֱחָזוּ
 בְּפֶתַח וְהַחֲלוּ לְהִטְמִין אוֹצְרוֹתֵיהֶם?
 וְיֵשׁ לוֹמַר הַבִּיאור בְּזֶה: הַטְּמִנַת הַמָּמוֹן יֵשׁ בָּהּ דָּבָר
 וְהִיפּוּכוֹ. מִצַּד אֶחָד, מְגַלֶּה הִיא עַל הַפֶּתַח שֶׁמָּא יְבֹאוּ
 יִשְׂרָאֵל וַיִּנְצְחוּם בְּמַלְחָמָה וַיִּקְחוּ אֶת מָמוֹנָם. אִךְ מֵאֵיֶדֶךָ,
 מִרְאָה הִיא גַם עַל תְּקוּהַ שְׁעוֹד יְשׁוּבוּ לְמִקְוֵמוֹתֵיהֶם,

(על-פי לקוטי-שיחות חלק לב, עמוד 91 - מתוך 'לקראת שבת')

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

לד) וְנִתְתִּי. אָמַר לָהֶם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא
 הוּא לְיִשְׂרָאֵל: רְאוּ מַה בֵּינֵיכֶם
 לְאוּמוֹת הָעוֹלָם, אוּמוֹת הָעוֹלָם כְּשֶׁהֵן
 חוֹטְאִין אֲנִי מַלְקָה בָּהֶם תַּחֲלִילָה
 וְאַחֲרֵי־כֵן בְּבֵיתָהֶם, שְׁנֵאֲמַר (בראשית יב
 ט) וַיִּנְגַע ה' אֶת פְּרַעֲהַ וְגו'. אָבֵל אֶתֶם
 אִם חֲטַאתֶם בְּתִיכֶם אֲנִי מַלְקָה
 תַּחֲלִילָה, שְׁנֵאֲמַר וְנִתְתִּי נִגַע צָרַעַת
 בְּבַיִת אֶרֶץ אֶחָזְתְּכֶם. וְכִי מַה חֲטָאוּ
 הַעַצִּים וְהָאֲבָנִים, אֲלֵא כִּדִּי שִׁירָאוּ
 וַיִּקְחוּ מוֹסֵר. וְכֵן אֶתֶּה מוֹצֵא כְּשֶׁחֲטָאוּ
 יִשְׂרָאֵל וְרָצָה הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא

(לח) **וּבֹא אֲשֶׁר-לוֹ הַבַּיִת וְהִגִּיד לַפֶּהַן לְאֹמֵר כִּנְנַע**
נִרְאָה לִי בַּבַּיִת:
 לה וייתי דדילה ביתא ויחזי לכהנא למימר
 כמכתשא אתחזי לי בביתא :

כ"ט - כננע נראה לי בבית • (נגנים פ"ב, ת"ט) אפלו תלמיד-חכם שיודע שהוא נגע ודאי, לא יפסק דבר ברור
 לומר: 'נגע נראה לי', אלא: "כננע נראה לי".

(לו) **וְצִוָּה הַפֶּהַן וּפָנּוּ אֶת-הַבַּיִת בְּטָרִם יָבֵא הַפֶּהַן**
לְרֹאוֹת אֶת-הַנֶּנֶע וְלֹא יִטְמֵא כָּל-אֲשֶׁר בַּבַּיִת וְאַחַר
כֵּן יָבֵא הַפֶּהַן לְרֹאוֹת אֶת-הַבַּיִת:
 לו ויפקד כהנא ויפנוו ית ביתא עד לא יעול
 כהנא למחזי ית מכתשא ולא יסתאב כל די
 בביתא ובתר כן יעול כהנא למחזי ית
 ביתא :

כ"י - בטרם יבא הפהן וגו' • שפל זמן שאין כהן
 נזקק לו, אין שם תורת טמאה. ולא יטמא כל-אשר
 בבית • (ט"ח) שאם לא פנחו ויבא הפהן ויראה הנגע,
 נזקק להסגר וכל מה שבתוכו יטמא. ועל מה חסה

תורה? אם על פלי שטף - יטבילם ויטהרו, ואם
 על אכלין ומשקין - יאכלם בימי טמאתו. הא לא
 חסה תורה אלא על פלי חרס, שאין להם טהרה
 במקרה.

(לז) **וְרֹאָה אֶת-הַנֶּנֶע וְהִנֵּה הַנֶּנֶע בְּקִירַת הַבַּיִת**
שֶׁקְעוּרוֹת יִרְקַקְתָּ אוֹ אֲדַמְדַּמְתָּ וּמְרֵאִיהֶן שֶׁפֶל
מִן-הַקִּיר:
 לז ויחזי ית מכתשא והא מכתשא ככתלי
 ביתא פחתין ירקון או סמקון ומחזיהון מפיד
 מן כתלא :

כ"ג - שקעורות • (ט"ח) שוקעות במראיהן.

(לח) **וַיֵּצֵא הַפֶּהַן מִן-הַבַּיִת אֶל-פֶּתַח הַבַּיִת וְהִסְגִּיר**
אֶת-הַבַּיִת שִׁבְעַת יָמִים:
 לח ויפוק כהנא מן ביתא לתרע ביתא וינסגר
 ית ביתא שבועא יומין :

(לט) **וַיָּשָׁב הַפֶּהַן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְרֹאָה וְהִנֵּה פָּשָׁה**
הַנֶּנֶע בְּקִירַת הַבַּיִת:
 לט ויתוב כהנא ביומא שביעאה ויחזי והא
 אוסיפת מכתשא ככתלי ביתא :

(מ) **וְצִוָּה הַפֶּהַן וְחִלְצוּ אֶת-הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בְּהֵן הַנֶּנֶע**
וְהִשְׁלִיכוּ אֹתָהֶן אֶל-מַחוּץ לְעִיר אֶל-מְקוֹם טָמֵא:
 מ ויפקד כהנא וישלפון ית אבניא די בהן
 מכתשא וירמוז יתהון למברא לקריתא לאתר
 מסאב :

כ"ד - וחלצו את-האבנים • כתרגומו: 'וישלפון',
 ישלום משם, כמו: (דברים כה) "וּחִלְצָה נַעֲלוּ", לשון
 הסרה. אל-מקום טמא • (ת"ט) מקום שאין טהרות

משתמשות שם. למדך הכתוב, שהאבנים הללו
 מטמאות מקומן בעודן בו.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עזו והדר
 ולבהרת (פסוק נו). וזהו שאמר הכתוב
 (משלי יט כט) נכוננו ללצים שפטים, אמר
 הקדוש-ברוך-הוא עד שלא בראתיו
 תקנתי לו את אלו. משל לעבד רע
 שנמכר בשוק והלך אדם לקנותו

שנאמר אחר כן (פסוק נח) ולצרעת
 הנגד. ועדיין אם חזר בו מוטב ואם
 לא לוקה בגופו, שנאמר לבסוף (להלן
 טו ב) איש כי יהיה זב. וגם לוקה
 בשלשה מינין הללו, לשאת ולספחת

(תנחומא ד): תורה לה

~ נקודות משיחות קודש ~

שני גדרים בשכונת לרשע

א. רשע הגר בסמיכות למישהו, פועל שניו לרעה במעשי השכן, ולכן "אוי לשכנו" כי הרשע יפועל עליו לרעה. ב. השכינות לרשע הרי היא סימן שגם השכן דומה לו, דנה שגרים זה ליד זה הוא מפגי שדומים הם אחד לשני. וזהו "אוי לשכנו", כי השכינות לרשע מראה שגם השכן באמת דומה הוא להרשע.

והוא הדבר באבן המנוגע. לדעת רש"י הרשע פועל רק על מעשי השכן. ואם כן, רק אבן שנדבק בו הנגע חזבים לחצו, דאז אמרינן דחלק המנוגע שבאבן פועל גם על חלק השני שיהיה מנוגע.

מה שאין כן אם מפרשים ששכינות היא סימן, שגם אם לא נראים האנשים כדומים זה לזה, הרי השכינות מוכיחה שבאמת דומים הם, הנה בענייננו, גם אם לא נראה הנגע כלל באבנים אלו, יש להוכיח מכף שסמוכים הם לאבן המנוגע, שגם אבנים אלו שכיכות לנגע. ולכן חזבים לחלצים.

(יעיין לקוטי-שיחות חלק לג, עמוד 10 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

וצוה הפהן וחלצו את האבנים (יד, מ)
וחלצו - מלמד ששניהם חולצים, מפאן אמרו: אוי לרשע אוי לשכנו (תורת כהנים על הפסוק)
במפרשים מצינו כמה פירושים בדין "שניהם חולצים":

רש"י כותב (סוף מסכת סוכה דבור-המתחיל אוי לרשע. ועוד) "ב'תורת כהנים' תניא, וחלצו את האבנים, נגע באבן שבמקצוע, שניהן חולצין". והינו, דפירוש דין זה לשיטתו הוא, שאם נראה נגע באבן שבמקצוע, שהוא אבן הנראה בשני בתיים, חזבים לחלוץ את האבן כולה, אף את חלק האבן שבבית שלא נראה בו הנגע.

אף יש מפרשים (ראה משנה אחרונה לנגעים פרק יב משנה ו, ופרק יג משנה ב) שגם אם נראה נגע בבית שני בתיים, חזב גם השכן לחלוץ את האבנים שבכותל ביתו שפנגד הנגע, אף שבביתו לא נראה הנגע, וגם לא נגע הנגע באבניו.

ויש לפרש שדבר זה תלוי בפירוש הכלל ד"אוי לרשע אוי לשכנו", דיש לומר בשני אופנים:

מא ונת ביתא יקלפון מגיו סחור סחור וירמיו נת עפרא די קליפו למפרא לקריתא לאתר מסאב:

(מא) ואת הבית יקצע מבית סביב ושפכו את העפר אשר הקצו אל מחוץ לעיר אל מקום טמא:

כהנים נדרש כן, שיקלף הטיח שסביב אבני הנגע. הקצו. לשון קצה, אשר קצעו בקצוע הנגע סביב.

כ"ט • יקצע • (דריצ"ר בלע"ז) • ובלשון משנה יש הרבה. מבית • (ת"כ) • מבפנים. סביב • סביבות הנגע. ב'תורת

מב ויסבון אבניא אחרנין ויעלון באתר אבניא ועפר אחרן יסב וישוע נת ביתא:

(מב) ולקחו אבנים אחרות והביאו אל תחת האבנים ועפר אחר יקח ויטח את הבית:

מג ואם יתוב מכתשא ויסגי בביתא בטר דישלפון נת אבניא ובטר דקליפו נת ביתא ובטר דיתשע:

(מג) ואם ישוב הנגע ופרח בבית אחר חלץ את האבנים ואחרי הקצות את הבית ואחרי הטוח:

לומר: "ושב הפהן", "ואם ישוב". מה 'שיבה' האמורה להלן בסוף שבוע, אף 'שיבה' האמורה כאן בסוף שבוע.

כ"ט • הקצות • לשון העשות, וכן הטוח, אבל "חלץ את האבנים" מוסב הלשון אל האדם שחלצן, והוא משקל לשון כבד, כמו 'כפר', 'דבר'. ואם ישוב הנגע וגו' • (ת"כ) • יכול חזר בו ביום, יהא טמא? תלמוד-

מד ויעול כהנא ויחזי והא אוסף מכתשא בביתא סגירות מחזרא היא בביתא מסאב הוא:

(מד) ובא הפהן וראה והנה פשה הנגע בבית צרעת ממארת הוא בבית טמא הוא:

נרפא הנגע, לא טהרתי אלא את הרפואי. מה יעשה לו? 'ביאה' אמורה למעלה ו'ביאה' אמורה למטה: מה בעליזנה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע, דגמר לה זהו שיבה זהו ביאה, אף בתחתונה כף וכו' כדאימא ב'תורת כהנים'. גמרו של דבר: אין נתיצה אלא בנגע החוזר אחר חליצה וקצוי וטיחה, ואין החוזר צריך פשיון. וסדר המקראות כף הוא: 'ואם-ישוב', 'ונתץ', 'והבא אל-הבית', 'והאכל בבית', 'ויבא הפהן וראה והנה פשה'. ודבר הכתוב בעומד בראשון, שנותן לו שבוע שני להסגרו, ובסוף שבוע שני להסגרו בא וראה שפשה, ומה יעשה לו? חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע. חזר - נותץ, לא חזר - טעון צפרים, שאין בנגעים יותר משלשה שבועות. ואם-בא יבא. לסוף שבוע שני. וראה והנה לא-פשה. מקרא זה בא ללמד בעומד בעיניו בראשון ובשני, מה יעשה לו? יכול יטהרנו, כמשמעו של מקרא: 'וטהר הפהן את הבית'? תלמוד-לומר: 'כי נרפא הנגע', לא טהרתי אלא את הרפואי, ואין רפואי אלא הבית שהקצה והוטח ולא חזר הנגע. אבל זה, טעון חליצה וקצוי וטיחה ושבוע שלישי. וכן המקרא נדרש: 'ואם-בא יבא', בשני, 'וראה והנה לא-פשה', וטיחנו, ואין טיחה בלא חלוץ וקצוי; 'ואחרי הטוח את-הבית וטהר הפהן את-הבית', אם לא חזר לסוף השבוע, 'כי נרפא הנגע', ואם חזר, כבר פרש על החוזר שטעון נתיצה.

כ"ט. וְבֹא הַפֶּהֶן וְרָאָה וְהָנֵה פֶּשֶׁה • (ת"כ) יכול לא יהא החוזר טמא, אלא-אם-כן פשה? נאמר: 'צרעת ממארת' בביתים, ונאמר: 'צרעת ממארת' בבגדים: מה להלן טמא את החוזר אף-על-פי שאינו פושה, אף כן טמא את החוזר אף-על-פי שאינו פושה. אם-כן, מה תלמוד-לומר: 'והנה פשה'? אין כן מקומו של מקרא זה, אלא 'ונתץ את-הבית' היה לו לכתב אחר: 'ואם-ישוב הנגע... וראה והנה פשה'! ? הא לא בא ללמד אלא על נגע העומד בעיניו בשבוע ראשון, ובא בסוף שבוע שני ומצאו שפשה, שלא פרש בו הכתוב למעלה כלום בעומד בעיניו בשבוע ראשון. ולמדך כן בפשיון זה, שאינו מדבר אלא בעומד בראשון ופשה בשני. ומה יעשה לו? יכול יתצנו כמו שסמך לו: 'ונתץ את-הבית'? תלמוד-לומר: 'ושב הפהן', 'ויבא הפהן', נלמד ביאה משיבה; מה שיבה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע, אף ביאה חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע. ואם חזר, נותץ. לא חזר, טהור (ת"כ). ומנין שאם עמד בנה ויבנה, חולץ וקוצה וטח ונותן לו שבוע? תלמוד-לומר: ('ויבא') 'ואם בא יבא', במה הכתוב מדבר? אם בפושה בראשון, הרי כבר אמור. אם בפושה בשני, הרי כבר אמור. הא אינו אמור: ('ויבא') 'ואם בא יבא', אלא את שבא בסוף שבוע ראשון ויבא בסוף שבוע שני 'וראה והנה לא-פשה', זה העומד מה יעשה לו? יכול יפטר וילך, כמו שכתוב כן: 'וטהר הפהן את-הבית'? תלמוד-לומר: 'כי

מה ויתרע ית ביתא ית אבננהי וית אעוהי וית כל עפר ביתא ויפק למברא לקרתא לאמר מסאב:

(מה) ונתץ את-הבית את-אבניו ואת-עציו ואת כל-עפר הבית והוציא אל-מחויץ לעיר אל-מקום טמא:

מו ודייעול לביתא כל יומין דינסגר יתה יהי מסאב עד רמשא:

(מו) והבא אל-הבית פלימי הסגיר אתו יטמא עד-הערב:

יכבס את-בגדיו. אין לי אלא אוכל, שוכב מנין? תלמוד-לומר 'והשכב'. אין לי אלא אוכל ושוכב, לא אוכל ולא שוכב מנין? תלמוד-לומר: 'יכבס', 'יכבס', רבה. אם-כן למה נאמר: 'אכל ושכב'? לתן שעור לשוכב כדי אכילת פרס (ברכות מא.)

כ"ט. פלימי הסגיר אתו • (ת"כ) ולא ימים שקלף את נגעו. יכול שאני מוציא המחלט שקלף את נגעו? תלמוד-לומר: 'פלימי'. יטמא עד-הערב • (ת"כ) מלמד, שאין מטמא בגדים. יכול אפלו שהה בכדי אכילת פרס? (עירובין סב) תלמוד-לומר: 'והאכל בבית

מו ודישפובי בביתא יצבע ית לבושוהי ודייכיל בביתא יצבע ית לבושוהי:

(מו) והשכב בבית יכבס את-בגדיו והאכל יכבס את-בגדיו:

מח ואם מעל ייעול כהנא ויחזי והא לא
אוסף מכתשא כביתא בטר דישוע ית ביתא
וידבי כהנא ית ביתא ארי אמסי מכתשא :

(מח) וְאִם-בָּא יבֹא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהִנֵּה לְאִפְשָׁה הַנִּגַּע
בְּבֵית אַחֲרֵי הַטֹּחַ אֶת-הַבַּיִת וְטָהַר הַכֹּהֵן אֶת-הַבַּיִת
כִּי נִרְפָא הַנִּגַּע:

מט ויסיב לדבא ית ביתא תרמין צפריין
ואעא דארזא וצבע זהורי ואזבא :

(מט) וְלָקַח לְחֹטֵא אֶת-הַבַּיִת שְׁתֵּי צִפְרִים וְעֵץ אֲרֹז
וְשָׁנֵי תוֹלַעַת וְאֵזֹב:

נד ויפוס ית צפרא חדא למאן דחסף על מי
מבוע :

(נד) וְשָׁחַט אֶת-הַצֹּפֵר הָאֶחָד אֶל-פְּלִי-חֲרָשׁ עַל-מַיִם
חַיִּים:

נא ויסיב ית אעא דארזא וית אזבא וית צבע
זהורי וית צפרא חיתא ויטבול יתהון בדמא
דצפרא דנכיסא ובמי מבוע ונדי לביתא
שבוע זמנין :

(נא) וְלָקַח אֶת-עֵץ-הָאֲרֹז וְאֶת-הָאֵזֹב וְאֶת שְׁנֵי
הַתּוֹלַעַת וְאֶת הַצֹּפֵר הַחַיָּה וְטָבַל אֹתָם בְּדָם הַצֹּפֵר
הַשְּׁחוּטָה וּבַמַּיִם הַחַיִּים וְהִזָּה אֶל-הַבַּיִת שִׁבְעַת
פְּעָמִים:

נב וידבי ית ביתא בדמא דצפרא ובמי מבוע
ובצפרא חיתא ובאעא דארזא ובאזבא
ובצבע זהורי :

(נב) וְחֹטֵא אֶת-הַבַּיִת בְּדָם הַצֹּפֵר וּבַמַּיִם הַחַיִּים
וּבַצֹּפֵר הַחַיָּה וּבְעֵץ הָאֲרֹז וּבְאֵזֹב וּבְשָׁנֵי הַתּוֹלַעַת:

נג וישלח ית צפרא חיתא למברא לקרתא
לאפי חקלא ויכפר על ביתא וידבי :

(נג) וְשָׁלַח אֶת-הַצֹּפֵר הַחַיָּה אֶל-מַחוּץ לְעִיר אֶל-פְּנֵי
הַשָּׂדֶה וּכְפָר עַל-הַבַּיִת וְטָהַר:

~ יום חמישי י' ניסן ~

נד דא אורייתא לכל מכתש סגירותא
ולנתקא :

(נד) זֹאת הַתּוֹרָה לְכָל-נִגַּע הַצָּרַעַת וְלַנְּתִק:

נה ולסגירות לבושא ולביתא :

(נה) וּלְצָרַעַת הַבְּגָד וּלְבַיִת:

נו ולעמקא ולעדנא ולבהרא :

(נו) וּלְשָׂאת וּלְסַפְּחַת וּלְבַהֲרַת:

נז לאלפא ביומא מסאבא וביומא דכנא דא
אורייתא דסגירותא :

(נז) לְהוֹרֹת בְּיוֹם הַטָּמֵא וּבְיוֹם הַטָּהָר זֹאת תּוֹרַת
הַצָּרַעַת: פ

כ"י - להורות ביום הטמא וגו' - אינה יום מטהרו ואינה יום מטמאו.

א ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר :

טו (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַהֲרֹן לֵאמֹר:

(ב) דָּבְרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתֶּם אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב מִבְּשָׂרוֹ זֹכּוֹ טָמֵא הוּא:

ב מלילו עם בני ישראל ותימרון להון גבר
גבר ארי יהי דאים מבשרה דובה מסאב
הוא:

אף הנזב, ממקום שטמא טמאה קלה – קרי, מטמא טמאה תמונה – זיבה. זוכו טמא • (ת"כ) למד על הטפה שהיא מטמאה (גדה נ"ח). זוב דומה למי בצק של שעורין ודחוי (ס"א ודה"ה), ודומה ללבן ביצה המזוורת. שכבת זרע, קשור ללבן ביצה שאינה מזוורת.

כ"ט • כִּי יִהְיֶה זָב • יכול זב מפל מקום זהא טמא? תלמוד-לומר: "מבשרו", ולא כל בשרו (ת"כ. גדה מג). אחר שחלק הפתוב בין בשר לבשר, זכיתי לדין טמא בזב וטמא בזבה: מה זבה, ממקום שהיא מטמאה טמאה קלה – גדה, מטמאה טמאה תמונה – זיבה.

(ג) וְזֹאת תִּהְיֶה טְמֵאתוֹ בְּזֹכּוֹ רַר בְּשָׂרוֹ אֶת־זֹכּוֹ אוֹ־הַחֲתִים בְּשָׂרוֹ מִזֹּכּוֹ טְמֵאתוֹ הוּא:

גודא תהי סוכתה בדובה רר בשרה ית
דובה או חתים בשרה מדובה סוכתה היא:

טמא הוא, ומנה הפתוב השני ראיות שלש וקראו "טמא", שנאמר: "טמאתו בזוכו, רר בשרו את-זוכו או-החתים בשרו מזוכו, טמאתו הוא", הא כיצד? שתיים לטמאה, והשלישית מזקיקתו לקרבן.

כ"ט • רר • לשון ריר שזב את בשרו. את-זוכו • כמו ריר שיוצא צלול. או-החתים • שיוצא עב וסותם את פי האמה ונסתם בשרו מטפת זוכו; זהו פשוטו. ומדרשו: (מגילה ח' גדה מ"ג) מנה הפתוב הראשון ראיות שתיים וקראו "טמא", שנאמר: "זב מבשרו זוכו

יטמא יטמא די ישכוב עלוהי דוכנא יהי מסאב וכל מנא דיייתב עלוהי יהי מסאב:

(ד) פֶּלֶא־הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר יֹשֵׁב עָלָיו הַזָּב וְכֹל־הַפְּלִי אֲשֶׁר־יֹשֵׁב עָלָיו יִטְמָא:

לכך, יצא זה שאומרים לו: 'עמד ונעשה מלאכתנו'. אשר-ישוב • 'ישב' לא נאמר, אלא: "אשר-ישוב עליו" הנזב, במיוחד תמיד לכך.

כ"ט • פֶּלֶא־הַמִּשְׁכָּב • הראוי למשכב. יכול אפלו מיחד למלאכה אחרת? תלמוד-לומר: "אשר ישכב", אשר שכב' לא נאמר, אלא: "אשר ישכב", המיוחד תמיד

(ה) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ יִכַּסּוּ בְגָדָיו וְרַחֲוֵי וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב:

ה וגבר די יקרב במשכבה יצבע לבושוהי
ויסחי במיא ויהי מסאב עד רמשא:

אדם, לטמא בגדים; והמגע שאינו משכב, אינו אלא ולד הטמאה, ואינו מטמא אלא אכלין ומשקין.

כ"ט • וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכָּבוֹ • למד על המשכב שקמור מן המגע, שזה נעשה אב הטמאה לטמא

(ו) וְהַיֹּשֵׁב עַל־הַפְּלִי אֲשֶׁר־יֹשֵׁב עָלָיו הַזָּב יִכַּסּוּ בְּגָדָיו וְרַחֲוֵי בְּמִים וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב: (תצי הספר)

ו ודייתב על מנא דיייתב עלוהי דוכנא
יצבע לבושוהי ויסחי במיא ויהי מסאב עד
רמשא:

כ"ט • וְהַיֹּשֵׁב עַל־הַפְּלִי • (ת"כ) אפלו לא נגע, אפלו עשרה בלים זה על זה, כלן מטמאין משום מושב, וכן במשכב.

(ז) וְהַנֹּגֵעַ בְּבֶשֶׂר הַזָּב יִכַּסּוּ בְּגָדָיו וְרַחֲוֵי בְּמִים וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב:

ז ודייקרב בכסר דוכנא יצבע לבושוהי
ויסחי במיא ויהי מסאב עד רמשא:

(ז) וְהַנֹּגֵעַ בְּבֶשֶׂר הַזָּב יִכַּסּוּ בְּגָדָיו וְרַחֲוֵי בְּמִים וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב:

(ח) וְכִי־יִרְק הַזָּב בְּטָהוֹר וְכַסּוּ בְּגָדָיו וְרַחֲוֵי בְּמִים וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב:

ח וארי ירוק דוכנא בדכנא יצבע לבושוהי
ויסחי במיא ויהי מסאב עד רמשא:

(ח) וְכִי־יִרְק הַזָּב בְּטָהוֹר וְכַסּוּ בְּגָדָיו וְרַחֲוֵי בְּמִים וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב:

כ"ט • וְכִי־יִרְק הַזָּב בְּטָהוֹר • (ת"כ. גדה נה) ונגע בו או נשאו, שהרק מטמא במשא.

(ט) וְכַל-הַמְרַכֵּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא: ט וְכַל מְרַכָּב דִּי יִרְכַּב עֲלוֹהֵי דוֹכְנָא יְהִי מְסָאָב: מְסָאָב: טמא על-פי שלא ישב עליו, כגון: התפוס של סרגא, שקורין ארצו"ן, טמא משום מְרַכֵּב. וְהָאֵפָּךְ שְׁקוּרִין אֲלֵיוֹ"ש, טמא טמאת מושב.

(י) וְכַל-הַנֹּגֵעַ בְּכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַּחְתּוֹ יִטְמָא עַד-הָעֶרֶב וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם יִכַּסּ בְּגָדָיו וְרַחֵץ בַּמַּיִם וְיִטְמָא עַד-הָעֶרֶב: י וְכַל דִּיִּקְרַב בְּכֹל דִּי יְהִי תַּחְתּוֹהֵי יְהִי מְסָאָב עַד רַמְשָׂא וְדִיטוּל יְתֵהוֹן יִצַּע לְבוּשׁוֹהֵי וְנִסְחֵי בְּמִיָּא וְיְהִי מְסָאָב עַד רַמְשָׂא:

ט"ז וְכַל-הַנֹּגֵעַ בְּכֹל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַּחְתּוֹ • (ט"ז) שֶׁל זָב. בֵּא וְלִמַּד עַל הַמְרַכֵּב שִׁיחָא הַנּוֹגֵעַ בּוֹ טְמָא, וְאִין טְעוּן כְּבוּס בְּגָדִים, וְהוּא חֲמַר בְּמִשְׁכָּב מִבְּמַרְכָּב.

(יא) וְכֹל אֲשֶׁר יִגְעֻבוּ הַזָּב וְיָדָיו לֹא-שָׁטַף בַּמַּיִם וְיִטְמָא עַד-הָעֶרֶב: יא וְכֹל דִּי יִקְרַב בֵּה דוֹכְנָא וְיִדוּהֵי לָא שָׁטַף בְּמִיָּא וְיִצַּע לְבוּשׁוֹהֵי וְנִסְחֵי בְּמִיָּא וְיְהִי מְסָאָב עַד רַמְשָׂא:

ט"ח וְיָדָיו לֹא שָׁטַף בַּמַּיִם • בְּעוֹד שֶׁלֹּא טָבַל מִטְּמֵאָתוֹ, וְאִפְלוּ פֶסֶק מְזוּבּוֹ וְסָפַר שְׁבָעָה וּמְחָסַר טָבִילָה, מְטַמָּא בְּכֹל טְמֵאוֹתָיו. וְזֶה שֶׁהוֹצִיא הַכְּתוּב

(יב) וְכִלְי־חֲרָשׁ אֲשֶׁר-יִגְעֻבוּ הַזָּב יִשְׁבַּר וְכֹל-כִּלְי־עֵץ יִשָּׁטַף בַּמַּיִם: יב וְיִמָּאן דְּחִסְפָּה דִּי יִקְרַב בֵּה דוֹכְנָא יִתְבַּר וְכֹל מֵאֵן דְּאֵעַ יִשְׁתַּטַּף בְּמִיָּא:

~ נקודות משיחות קודש ~

כלי חרס, עץ, ומתכת - בעבודת ה'

אָמַנְם, כְּשֶׁהָאָדָם עוֹסֵק בְּ"אַחוּרֵיו" שֶׁהֵם עֲנִיגֵי עוֹלָם הַזֶּה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהִשָּׁאֵר בְּדִרְגָּה נְעִלִית שֶׁל קְדוּשָׁה וְטִהָרָה, עֲלוּל הוּא לְחֹשֶׁב שֶׁעַל-יְדֵי־זֶה גַם נִשְׁמָתוֹ "נִטְמָאָה" בְּטוּמְאָת עוֹלָם הַזֶּה. וְזֶהוּ "אִין כְּלֵי חֲרָס נִטְמָא מֵאַחוּרֵיו", שֶׁהַנְּשִׂמָה הַטְּהוּרָה נִשְׁאָרָת בְּקְדוּשָׁתָה וְטִהָרְתָה, וְאֵינָה נִטְמָא עַל-יְדֵי הַהֲתַעֲפָקוֹת בְּדְבָרִים שֶׁהֵם לְצוּרָהּ הַגּוֹף. אַף כִּדִּי שֶׁלֹּא לְהִטְמָא בְּטוּמְאָת עוֹלָם הַזֶּה, עַל הָאָדָם לְהִשָּׁאֵר בְּבַחֲיַת "כְּלֵי חֲרָס", שֶׁיִּרְגֵּשׁ אֶת עֲצָמוֹ בְּכִיטוּל "וְנִפְשִׁי כְּעֶפֶר לִפְלַ תְּהִי־הִ", מֵה־שְׂאִי־כֵן אִם הוּא בְּבַחֲיַת "כְּלֵי עֵץ", שֶׁעֵץ צוּמַח וְגָדֵל, וְרוֹמֵז עַל מִי שֶׁמְרַגֵּשׁ אֶת עֲצָמוֹ כְּגָדוּל, אוֹ שֶׁהוּא בְּבַחֲיַת "כְּלֵי מִתְכָּת", שֶׁמְקַשֶּׂה אֶת עֲצָמוֹ כְּכָרוֹל, וְאֵינוֹ מִתְנַהֵג בְּכִיטוּל וּבְעֲנָוָה, הָרִי אִזּוֹ נִטְמָא הוּא מֵאַחוּרֵיו, וְעֲנִיגֵי עוֹלָם הַזֶּה יָכוּלִים לְטַמָּא אֶף אֶת נִשְׁמָתוֹ חֲסִי־וְשָׁלוֹם. (על-פי לקוטי־שיחות חלק יז, עמוד 170 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

וְכִלְי־חֲרָשׁ אֲשֶׁר-יִגְעֻבוּ הַזָּב יִשְׁבַּר, וְכֹל-כִּלְי־עֵץ יִשָּׁטַף בַּמַּיִם: (טו, יב) יְכוּל אִפְלוּ נִגַּע בּוֹ מֵאַחוּרֵיו כּוֹ, תְּלַמּוּד-לוֹמַר אֲשֶׁר יִגַּע בּוֹ וְכוּ'. (תורת כהנים) הַדִּין הוּא שֶׁאִין כְּלֵי חֲרָשׁ נִטְמָא מֵאַחוּרֵיו, מֵה־שְׂאִי־כֵן כְּלֵי עֵץ אוֹ כְּלֵי מִתְכָּת, שֶׁנִּטְמָאִים גַּם אִם נִגַּע הִטְמָא "מֵאַחוּרֵיו". וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ זֶה בְּדֶרֶךְ הַרְמָז, בְּעִבּוּדַת הָאָדָם לְקוּנוֹ: כְּלֵי חֲרָשׁ שֶׁעֲשׂוּי מֵעֶפֶר, רוֹמֵז עַל הָאָדָם שֶׁ"סוּדוֹ מֵעֶפֶר". וְ"אַחוּרֵיו" רוֹמֵז עַל גּוֹף הָאָדָם, שֶׁלְגַבִּי נִשְׁמָתוֹ נִקְרָא "אַחוּרֵים". וְהֵנָּה טַעַם הַטְּבִיעַ הַקָּב"ה בְּעוֹלָמוֹ, שֶׁאִין הָאָדָם יָכוֹל לְעִסּוֹק בְּכֹל זְמָנוֹ בְּעֲנִינִים וְרַחֲנִיִּים בְּלִבְדִּי כְּגוֹן תּוֹרָה וְעִבּוּדָה, אֲלֵא מוֹכַרְחַת הוּא לְהִתְעַפֵּק גַּם בְּעֲנִיגֵי "אַחוּרֵיו", כְּאִלְּהַ וּשְׁתִּיָּה וּפְרִנְסָה וְכִיּוּצָא בְּזֶה, בְּכִדִּי שֶׁתּוּכַל הַנְּשִׂמָה לְהִשְׁמַר בְּגוֹף הָאָדָם.

כ"ט - וְכָל־חַרְשׁ אֲשֶׁר־יַגַּע־בּוֹ הַזָּב • יְכוּל אֶפְלוּ נָגַע בּוֹ מֵאֲחֻרָיו וְכוּ', כַּדְאִיתָא בְּתוֹרַת פְּהִינִים: 'עַד אֵיזְהוּ מַגְעוֹ שֶׁהוּא פְּכָלוֹ? הָיִי אוֹמֵר: זֶה הַפְּטוּ'.

(יג) וְכִי־יִטְהַר הַזָּב מִזּוּבּוֹ וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטַהַרְתּוֹ וְכַפֵּס בְּגָדָיו וְרַחֵץ בְּשָׂרוֹ בְּמֵי חַיִּים וְטָהַר: יג וְאֵרִי דְדָפִי דּוֹכְנָא מְדוּבָה וְיִמְנִי לָהּ שִׁבְעַת יוֹמִין לְדַכּוּתָהּ וְיִצְפַּע לְבוּשׁוּהִי וְיִסְחִי בְּשָׂרָהּ בְּמֵי מְבוּעַ וְיִדְפִי:

כ"ט - וְכִי־יִטְהַר • כְּשִׁפְסַק. שִׁבְעַת יָמִים לְטַהַרְתּוֹ • שִׁבְעַת יָמִים טְהוֹרִים מִטְמֵאת זִבְהָ, שְׁלֵא יֵרָאֵה זָב, וְכֵן רְצוּפִין (נדה סח).

(יד) וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח־לוֹ שְׁתֵּי תְרִים אוֹ שְׁנֵי בָנִים יוֹנָה וּבָא לְפָנָי יְהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּתְּנֵם אֶל־הַכֹּהֵן: יד וְכִי־יִמָּא תְּמִינָאָה יִסַּב לָהּ תְּרִין שְׁפִינִין אוֹ תְּרִין בָּנֵי יוֹנָה וְיִיטִי לְקָדָם וְיִ לְתַרַע מִשְׁפָּן זְמָנָא וְיִתְּנִין לְכַהֲנָא:

(טו) וַעֲשֵׂה אֹתָם הַכֹּהֵן אֶחָד חֲפָאת וְהָאֶחָד עֹלָה וְכָפַר עָלָיו הַכֹּהֵן לְפָנָי יְהוָה מִזּוּבּוֹ: טו וְיַעֲבֵד יְתֵהוֹן כַּהֲנָא חַד חֲטָאתָא וְחַד עֹלָתָא וְיִכַּפֵּר עֲלוּהִי כַּהֲנָא קָדָם וְיִ מְדוּבָה:

~ יום שישי י"א ניסן ~

(טז) וְאִישׁ כִּי־תִצָּא מִמֶּנּוּ שִׁבְכַת־זֶרַע וְרַחֵץ בְּמֵי אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב: טז וְיִגְבֵּר אֵרִי תְּפִיק מִגָּה שִׁכְבַת זֶרַעָא וְיִסְחִי בְּמִיָּא יָת כָּל בְּשָׂרָהּ וְיִהִי מְסָאָב עַד רַמְשָׂא:

(יז) וְכָל־בְּגַד וְכָל־עוֹר אֲשֶׁר־יְהִיָּה עָלָיו שִׁבְכַת־זֶרַע וְכַפֵּס בְּמֵי אֶת־הָעֶרֶב: יז וְכָל לְבוּשׁ וְכָל מִשְׁפָּח דִּי יְהִי עֲלוּהִי שִׁכְבַת זֶרַעָא וְיִצְטַבַּע בְּמִיָּא וְיִהִי מְסָאָב עַד רַמְשָׂא:

(יח) וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשָּׁכַב אִישׁ אֹתָהּ שִׁבְכַת־זֶרַע וְרַחֲצוּ בְּמֵי אֶת־הָעֶרֶב: יח וְאִתְמָא דִּי לְשִׁכּוּב גְּבֵר יְתֵה שִׁכְבַת זֶרַעָא וְיִסְחִין בְּמִיָּא וְיִסָּאָבִין עַד רַמְשָׂא:

כ"ט - וְרַחֲצוּ בְּמֵי • גְזֵרַת מִלְּךָ הִיא שִׁתְּמָא הָאִשָּׁה בְּכִיָּאָה, וְאִין הַטַּעַם מְשׁוּם נִגְעַע בְּשִׁכְבַת זֶרַע, שְׁהָרִי מַגְעַע בֵּית־הַסְּתָרִים הוּא.

(יט) וְאִשָּׁה כִּי־תְהִיָּה זָבָה דָּם יְהִיָּה זָבָה בְּבִשְׂרָהּ שִׁבְעַת יָמִים תְּהִיָּה בְּנִדְתָּהּ וְכָל־הַנֶּגַע בָּהּ יִטָּמָא עַד־הָעֶרֶב: יט וְאִתְמָא אֵרִי תְהִי דִיבָא דָם יְהִי זָבָה בְּבִשְׂרָהּ שִׁבְעָא יוֹמִין תְּהִי בְּרִיחֻקָּהּ וְכָל דִּיִּקְרַב בָּהּ יְהִי מְסָאָב עַד רַמְשָׂא:

כ"ט - כִּי־תְהִיָּה זָבָה • (ת"כ) יְכוּל מֵאֶחָד מִכָּל אֲבָרֶיהָ? תְּלַמּוּד־לוֹמַר (ויקרא ט): "וְהִיא גֹלְתָה אֶת־מְקוֹר דָּמֶיהָ", אִין דָּם מִטְמָא אֶלָּא הַבָּא מִן הַמְקוֹר (נדה יז). דָּם יְהִיָּה זָבָה בְּבִשְׂרָהּ • אִין זָבָה קְרוּי זָב לְטָמָא, אֶלָּא־אִם־כֵּן הוּא אָדָם. בְּנִדְתָּהּ • כְּמוֹ (איוב יח יח): "וּמִתְּכַל יִנְדָּהוּ", שְׁהִיא מְנַדָּה מִמֶּנּוּ כָּל אָדָם. תְּהִיָּה בְּנִדְתָּהּ • אֶפְלוּ לֹא רָצְתָה אֶלָּא רָאִיָּה רֵאשׁוּנָה.

(ב) וְכֹל אֲשֶׁר תִּשָּׁבַע עָלָיו בְּנִדְתָהּ יִטְמָא וְכֹל אֲשֶׁר-תִּשָּׁבַע עָלָיו יִטְמָא:

כֹּל דִּי תִשָּׁבַע עֲלוֹהֵי בְּרִיחוּקָה יְהִי מְסָאָב וְכֹל דִּי תִיתֵב עֲלוֹהֵי יְהִי מְסָאָב:

(כא) וְכֹל-הַנִּגָּע בַּמִּשְׁכָּב יִכַּסּ בְּגָדָיו וְרַחֵץ בַּמַּיִם וְיִטְמָא עַד-הָעֶרֶב:

כא וְכֹל דִּיקָרֵב בַּמִּשְׁכָּב יִצְבַּע לְבוּשׁוֹהֵי וְיִסְחִי בְּמִיָּא וְיִהִי מְסָאָב עַד רַמְשָׂא:

(כב) וְכֹל-הַנִּגָּע בְּכָל-כְּלִי אֲשֶׁר-תִּשָּׁבַע עָלָיו יִכַּסּ בְּגָדָיו וְרַחֵץ בַּמַּיִם וְיִטְמָא עַד-הָעֶרֶב:

כב וְכֹל דִּיקָרֵב בְּכָל מְנָא דִּי תִיתֵב עֲלוֹהֵי יִצְבַּע לְבוּשׁוֹהֵי וְיִסְחִי בְּמִיָּא וְיִהִי מְסָאָב עַד רַמְשָׂא:

(כג) וְאִם עַל-הַמִּשְׁכָּב הוּא אֹו עַל-הַכְּלִי אֲשֶׁר-הוּא יִשְׁבַת עָלָיו בְּנִגְעוֹ-בּוֹ יִטְמָא עַד-הָעֶרֶב:

כג וְאִם עַל מִשְׁכָּבָא הוּא אֹו עַל מְנָא דִּי הִיא יִתְבָּא עֲלוֹהֵי בְּמִקְרָבָה בַּהּ יְהִי מְסָאָב עַד רַמְשָׂא:

כד וְאִם עַל-הַמִּשְׁכָּב הוּא • (ת"כ) הַשׁוֹכֵב, אֹו הַיּוֹשֵׁב עַל מִשְׁכָּבָה אֹו עַל מוֹשְׁבָה, אִפְלוּ לֹא נִגַּע בָּהּ, אָף הוּא בְּדַת טְמֵאָה הָאֲמוּרָה בַּמִּקְרָא הָעֲלִיוֹן, שְׁטַעוֹן כְּבוֹס בְּגָדִים. עַל-הַכְּלִי • לְרִבּוֹת אֶת הַמִּרְכָּב. בְּנִגְעוֹ בּוֹ יִטְמָא • אִינוּ מְדַבֵּר אֶלָּא עַל הַמִּרְכָּב, שְׁנִתְרַבָּה מ"ע-הַכְּלִי". בְּנִגְעוֹ-בּוֹ יִטְמָא • וְאִינוּ טַעוֹן כְּבוֹס בְּגָדִים, שְׁהַמִּרְכָּב אֵין מְנַעוּ מְטַמָּא אָדָם לְטַמָּא בְּגָדִים.

(כד) וְאִם שָׁכַב יִשְׁכַּב אִישׁ אִתָּהּ וְתִהְיֶה נִדְתָהּ עָלָיו וְיִטְמָא שְׁבַעַת יָמִים וְכֹל-הַמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר-יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא:

כד וְאִם מִשְׁכַּב יִשְׁכּוּב גְּבַר יְתֵה וְתִהִי רְחוּקָה עֲלוֹהֵי וְיִהִי מְסָאָב שְׁבַעַת יוֹמִין וְכֹל מִשְׁכָּבָא דִּי יִשְׁכּוּב עֲלוֹהֵי יְהִי מְסָאָב:

כה וְתִהְיֶה נִדְתָהּ עָלָיו • (ת"כ. נדה לג) יְכוּל יַעֲלֶה לְרַגְלָהּ, שְׂאִם בָּא עָלֶיהָ בְּחֻמְשֵׁי לְנִדְתָהּ, לֹא יִטְמָא אֶלָּא שְׁלֹשָׁה יָמִים כְּמוֹתָהּ? תִּלְמוּד-לוֹמַר: "וְיִטְמָא שְׁבַעַת יָמִים".

כה וְאִשָּׁה כִּי-יִזְוַב זֹבַב דְּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֵת-נִדְתָּהּ, אֹו כִּי-תִזְוַב עַל-נִדְתָּהּ בְּלִימֵי זֹבַב טְמֵאָתָהּ בְּיָמֵי נִדְתָּהּ תִּהְיֶה טְמֵאָה הוּא:

כו וְאִשָּׁה כִּי-יִזְוַב זֹבַב דְּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֵת-נִדְתָּהּ, אֹו כִּי-תִזְוַב עַל-נִדְתָּהּ בְּלִימֵי זֹבַב טְמֵאָתָהּ בְּיָמֵי נִדְתָּהּ תִּהְיֶה טְמֵאָה הוּא:

כו וְאִשָּׁה כִּי יִזְוַב זֹבַב דְּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֵת-נִדְתָּהּ, אַחַר שְׁיָצְאוּ שְׁבַעַת יָמֵי נִדְתָּהּ. אֹו כִּי-תִזְוַב אֶת מְשַׁלֵּשֵׁת הַיָּמִים הַלְלוּ. עַל-נִדְתָּהּ • (נדה עג) מְפֻלַּג מִנִּדְתָּהּ יוֹם אֶחָד, זֹו הִיא זָבָה, וּמִשְׁפֹּטָה חָרוּץ בְּפִרְשָׁה זֹו. וְלֹא בְּדַת הַנִּדָּה, שְׁזֹו טַעוֹנָה סְפִירַת שְׁבַעַת נְקִיָּים

דעת זקנים מבעלי התוספות - עזר והדר

זכר וְאִשָּׁה כִּי יִזְוַב זֹבַב דְּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֵת-נִדְתָּהּ, אַחַר שְׁיָצְאוּ שְׁבַעַת יָמֵי נִדְתָּהּ, אֹו כִּי-תִזְוַב אֶת מְשַׁלֵּשֵׁת הַיָּמִים הַלְלוּ. עַל-נִדְתָּהּ • (נדה עג) מְפֻלַּג מִנִּדְתָּהּ יוֹם אֶחָד, זֹו הִיא זָבָה, וּמִשְׁפֹּטָה חָרוּץ בְּפִרְשָׁה זֹו. וְלֹא בְּדַת הַנִּדָּה, שְׁזֹו טַעוֹנָה סְפִירַת שְׁבַעַת נְקִיָּים

כז וְאִשָּׁה כִּי יִזְוַב זֹבַב דְּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֵת-נִדְתָּהּ, אַחַר שְׁיָצְאוּ שְׁבַעַת יָמִים נִדְתָּהּ, אֹו כִּי-תִזְוַב אֶת מְשַׁלֵּשֵׁת הַיָּמִים הַלְלוּ. עַל-נִדְתָּהּ • (נדה עג) מְפֻלַּג מִנִּדְתָּהּ יוֹם אֶחָד, זֹו הִיא זָבָה, וּמִשְׁפֹּטָה חָרוּץ בְּפִרְשָׁה זֹו. וְלֹא בְּדַת הַנִּדָּה, שְׁזֹו טַעוֹנָה סְפִירַת שְׁבַעַת נְקִיָּים

כז וְאִשָּׁה כִּי יִזְוַב זֹבַב דְּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֵת-נִדְתָּהּ, אַחַר שְׁיָצְאוּ שְׁבַעַת יָמֵי נִדְתָּהּ, אֹו כִּי-תִזְוַב אֶת מְשַׁלֵּשֵׁת הַיָּמִים הַלְלוּ. עַל-נִדְתָּהּ • (נדה עג) מְפֻלַּג מִנִּדְתָּהּ יוֹם אֶחָד, זֹו הִיא זָבָה, וּמִשְׁפֹּטָה חָרוּץ בְּפִרְשָׁה זֹו. וְלֹא בְּדַת הַנִּדָּה, שְׁזֹו טַעוֹנָה סְפִירַת שְׁבַעַת נְקִיָּים

כז וְאִשָּׁה כִּי יִזְוַב זֹבַב דְּמָהּ יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֵת-נִדְתָּהּ, אַחַר שְׁיָצְאוּ שְׁבַעַת יָמִים נִדְתָּהּ, אֹו כִּי-תִזְוַב אֶת מְשַׁלֵּשֵׁת הַיָּמִים הַלְלוּ. עַל-נִדְתָּהּ • (נדה עג) מְפֻלַּג מִנִּדְתָּהּ יוֹם אֶחָד, זֹו הִיא זָבָה, וּמִשְׁפֹּטָה חָרוּץ בְּפִרְשָׁה זֹו. וְלֹא בְּדַת הַנִּדָּה, שְׁזֹו טַעוֹנָה סְפִירַת שְׁבַעַת נְקִיָּים

~ נקודות משיחות קודש ~

לתודה, ורביעית יין לנזיר, ואחד-עשר יום שבין נדה לנדה - הלכה למשה מסיני").

(מראי מקומות והגהות לתניא עמ' ט)

ואשה פי יזוב זוב דמה ימים רבים (טו, כה) אחד עשר יום שבין סוף נדה לתחלת נדה (רש"י) שמעתי מאמור"ר הרה"ג והרה"ח שליט"א: מנא - ראשי תבות: תודה נזיר יא. (הפננה למאמר ר"ל נדה עב, ב): "תצי לג שמן

כו כל משכבא די תשכוב עלוהי כל יומי דובה כמשכב רחוקה יהי לה וכל מנא די תיתב עלוהי מסאב יהי פסאבת רחוקה:

(כו) כִּלְהִמְשָׁכְבִּי אֲשֶׁר־תִּשְׁכַּב עָלָיו כָּל־יְמֵי זוֹבָה כְּמִשְׁכַּב נְדָתָה יְהִי־לָהּ וְכִלְהִפְלִי אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו טָמֵא יְהִי כַּטְּמֵאת נְדָתָה:

כו וכל דיקרב פהון יהי מסאב ויצפע לבושהי ונחסי במיא ויהי מסאב עד רמשא:

(כו) וְכִלְהִנְגוּעַ בָּם יִטְמָא וְכַפֵּם בְּגֵדֵי וְרַחֵץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרְבִי:

כח ואם דכיאת מדובה ותמני לה שבעת יומין ובתר בן תדפי:

(כח) וְאִם־טְהַרְהָ מְזוֹבָה וְסִפְרָה לָהּ שְׁבַעַת יָמִים וְאַחַר תִּטְהַר:

~ שבת קודש י"ב ניסן ~

כט וביומא תמינאה תסב לה תרין שפנינין או תרין בני יונה ותיתי תהון לנת פהנא לתרע משפן זמנא:

(כט) וּבְיָוִם הַשְּׁמִינִי תִקַּח־לָהּ שְׁתֵּי תַרְיָם או שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה וְהִבְיֵאתָ אוֹתָם אֶל־הַפֶּתַח אֲהֶל מוֹעֵד:

ל ויעבד פהנא ית חד חטאמא וית חד עלתא ויכפר עלה פהנא קדם יי מדוב סוכתה:

(ל) וַעֲשֵׂה הַפֶּתַח אֶת־הָאֶחָד חֲטָאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה וְכִפֹּר עָלֶיהָ הַפֶּתַח לִפְנֵי יְהוָה מִזֹּב טְמֵאתָה:

לא ותפרשון ית בני ישראל מסואבתהון ולא ימותון פסואבתהון פסאבהון ית משפני די ביניהון:

(לא) וְהִזְרַתֶּם אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִטְּמֵאתָם וְלֹא יָמוּתוּ בְּטְמֵאתָם בְּטְמֵאָם אֶת־מִשְׁפַּנִּי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם:

ימתו בטמאתם • קרי ה'פרת' של מטמא מקדש קרוי 'מיתה'.

כס"א • והזרתם • אין 'נזירה' אלא פרישה, וכן (ישעיה) א: "נזרו אחר", וכן (בראשית מח): "נזיר אחריו". ולא

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

ארבעים סאה. וסמך לדבר (ישעיה ח) מי השלח ההלכים לאט, בגימטריא ארבעים סאה (במדבר יח כא): תורה כט חסלת פרשת מצורע

טובלת בהן. וכתוב (פסוק טז) ורחץ במים את כל פשרו, ודרשו רבותינו ו"ל (עירובין ד) מים שכל גופו עולה בהן, ושיערו חכמים מי מקנה

(כח) ואחר תטהר. במי מקנה שיש בהן ארבעים [סאה]. וכן דרשו רבותינו ו"ל (עבודה זרה עה) אף במי נדה ויתקטא (במדבר לא כ), מים שהנדה

זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע
לטמאה בה:

זאת תורת הזב בעל ראיה אחת. ומהו תורתו. ואשר תצא ממנו שכבת זרע. הרי הוא כבעל קרי, טמא טמאת ערב.

והדוה בנדתה והזב את זובו לזכר ולנקבה
ולאיש אשר ישכב עם טמאה:

והזב את זובו בעל שתי ראיות ובעל שלש ראיות, שתורתן מפרשת למעלה:

צ' פסוקים, עיד"ו סימן. חסלת פרשת מצורע

ההפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רלא - רלו

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום וביעי עמ' א

24 אפילו שומר הנם נמי לא הוי, ולפיכך אפילו אם פשעו בשמירת
25 המעות הרי הם פטורים.
26 אמרו ליה רבנן לרבא - שאלו החכמים את רבא, והא בעי לקבולי
27 עליה מי שפרע, שהרי חזרו בהם לאחד מתן מעות, ואם כן מדוע
28 לפטרם, הרי אולי לא ירצו לקבל על עצמם מי שפרע ויתנו
29 לקונה את השומשמן, ונמצא הפסד המעות הוא של המוכרים.
30 אמר להו רבא לחכמים, הכי נמי - אכן צריך לתת עליהם קללת
31 מי שפרע, ואם לא ירצו המוכרים, יהיה הפסד המעות עליהם,
32 ויתנו לקונים את השומשמן.
33 הגמרא מביאה דעה אחרת כיצד היה המקרה עם השומשמן: אמר
34 רב פפי, אמר לי רבינא - רב פפי מספר מה שרבינא אמר לו, לדידי
35 אמר לי תהוא מרבנן אמר לי אחד מהחכמים ורב מכות שמייה,
36 ואמר לה - ויש אומרים שאחד החכמים רב שמואל בר זוטרא
37 שמייה, וכך אמר אותו חכם, דאי הווי יהבי ליה כל חלקא דעלמא -
38 שאם היו נותנים לאותו שהיה המעשה עמו את כל הרכוש שיש
39 בחלל העולם, לא הווי קא משיני בדיבוריה - לא היה משנה בדיבורו
40 לחזור בו ממכירת השומשמן. אלא גדידי הוה עובדא - מעשה זה
41 היה עמי, וכך היה המעשה, תהוא יומא אפניא דמעלי שבתא הוה
42 לפנות ערב קודם כניסת השבת, והוה יתיבנא - והייתי יושב
43 בביתי, ואתא תהוא נכרא וקאי אבקא - ובא אותו האדם ועמד
44 בפתח ביתי, ואמר לי, אית קד שומשמי לזבני - האם יש לך
45 שומשמן למכור לי,

1 מביאה הגמרא אפשרות לדהות ראייה זו: הכא במאי עסקינן יתכן
2 שרבי יוחנן דיבר בגזון שנמלו הלוי ממנו ומהישראל וזכה לגמרי
3 בפירות המעשר האלו, והוה הלוי והפקידו אצלו, וכיון שפירות
4 המעשר שייכים לגמרי ללוי, לכן יכול לעשותם תרומת מעשר,
5 שאין הישראל יכול לחזור בו ואין שום חשש בזה. דוחה הגמרא
6 אפשרות זו: אי הכי אימא סיפא - המשך דבריו של רבי יוחנן הם,
7 נתנו הישראל לכן לוי אחר, אין לו ללוי הראשון עליו אלא תרעומת
8 - מותר לו להקפיד על הישראל שלא קיים את הבטחתו. ואי
9 סלקא דעתך שמדובר בגזון שנמלו והפקידו אצלו, אם כן
10 אמאי אין לו עליו אלא תרעומת, הרי כיון דמשביה קנאם בקנין
11 גמור וממונא אית ליה גביה - יש לו ללוי טענת ממון על הישראל,
12 אלא לאו, שמע מינה שרבי יוחנן דיבר בבלא נמלו הלוי מהישראל.
13 מסיימת הגמרא: שמע מינה, אכן רבי יוחנן דיבר כשלא נטלו ויש
14 להביא ראייה שסובר שבמתנה מועטת יש משום מחוסר אמנה.
15 דנה הגמרא האם לאחר החזרה מן המקד, נחשב המוכר שומר על
16 המעות: תהוא נכרא, דיהיב זוזי אשומשמי - נתן מעות עבור
17 שומשמן ולא משך אותם, לטוף אינך שומשמי והדרו בהו - חזרו
18 המוכרים מן המקד, ואמרו ליה לקונה, לית לן שומשמי - אין אנו
19 רוצים לתת לך שומשמן, שקול זוזך - קח את מעותיך בחזרה. אך
20 הלוקח לא שקול זוזיה - לא לקח מעותיו. לבסוף איננו - נגנבו
21 אותם המעות. אתו לקמיה דרבא, אמר ליה רבא לקונה, כיון דאמרי
22 לך שקול זוזך ולא שקלית - כיון שהמוכרים אמרו לך לקחת את
23 מעותיך ולא לקחת אותם, לא מבקעא שומר שקר דלא הוי, אלא

לוח תהלים

יום ראשון, ו' ניסן < פרק כ. מפרק לה עד סוף פרק לח

יום שני, ז' ניסן < פרק כ. מפרק לט עד סוף פרק מג

יום שלישי, ח' ניסן < פרק כ. מפרק מד עד סוף פרק מה

יום רביעי, ט' ניסן < פרק כ. מפרק מט עד סוף פרק נד

יום חמישי, י' ניסן < פרק כ. מפרק נה עד סוף פרק נט

יום שישי, י"א ניסן < פרק כ. מפרק ס עד סוף פרק סה

שבת קודש, י"ב ניסן < פרק כ. מפרק סו עד סוף פרק סח

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון ו' ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נה, הגהה (ושם מאיר... עד עמ' 110, רצון זו).

תורה ומצוות, הוא למעלה מעלה בעולם האצילות, ששם הוא מהות ועצמות מדותיו ותכנה, מיוחדות במאצילן אין-סוף ברוך-הוא, ושם הוא מהות ועצמות רצון העליון אין-סוף ברוך-הוא, והארטן לבר היא מאירה בבריאה יצירה-עשה,

בכל עולם מהן לפי מעלתו. ואף שנפש האדם העוסק בתורה ומצוה זו אינה מאצילות, – אם-כן כיצד בכוחו של אותו אדם להביא את ה"יחוד" ב"עולם האצילות"?

מכל-מקום הרי רצון העליון המלוכש במצוה זו, – ולמעלה מכך, הרצון העליון המלוכש בתורה, והוא הוא – הרצון העליון, עצמו הדבר-הלכה והתורה שעוסק בה, הוא – הרצון העליון, הוא אלהות ואור אין-סוף המאציל ברוך-הוא, – שהאציל את עשר ספירות "עולם המאציל", שהוא

– אור אין-סוף, ורצונו אחד, וברצונו ותכנה האציל מדותיו המיוחדות בו ותכנה, – הרי שהרצון העליון הוא מקור המדות, ועל-ידי גלוי רצונו המתגלה על-ידי עסק תורה ומצוה זו, הן – המדות, נכללות זו בזו ונמתקות הגבורות בחדים, בעת רצון זו):

הגהה בהגהה הבאה, אומר רבנו הזקן, שבהתגלות הרצון העליון הנוצרת למעלה בעולמות העליונים, על ידי עליית התורה והמצוות ב"עת רצון" – מתהווה התכללות במדות שבאותם עולמות, וה"גבורות" נמתקות ב"חסדים" (שממילא נוצרת על-ידי-זה השפעה של חסדים למטה בעולם הזה); אלא, כפי שמסיים רבנו הזקן, עיקר ה"יחוד" של המדות, יוצרות המצוות ב"עולם האצילות".* (ושם מאיר ומתגלה גם-כן היחוד העליון הנעשה בכל מצוה ותלמוד תורה, שהוא יחוד – התאחדות והתכללות, מדותיו ותכנה, – מן הספירות שבאותם עולמות, שנכללות זו בזו, ונמתקות הגבורות בחדים, – שנהיה טוב בלבד, על-ידי עת רצון העליון אין-סוף ברוך-הוא, המאיר ומתגלה בבחינת גלוי רב ועצום, באתערותא דלתתא – על ידי התעוררות הבאה מלמטה – היא – ההתעוררות מלמטה, עשיית המצוה או עסק התורה של מלכש רצון העליון אין-סוף ברוך-הוא. – ההתגלות של אותו רצון – "עת רצון" – מביאה להתכללות במדות ולהמתקת הגבורות. אף עקר היחוד – המתהווה על ידי

ליקוטי אמרים

מגשמיותו ונגלה כבוד ה' וגו' כנ"ל באריכות* ובוה יובן היטב הא דדחילו ורחימו נקראי' גרפינ ר"מ כדכתי' ובשתי' יעופף [וכמ"ש הרח"ו ז"ל בשער היחודים פי"א] שהכנפים בעוף הן זרועות

מעלה בעולם האצילות ששם הוא במאצילן א"ס ב"ה ושם הוא מהות ועצמות רצון העליון א"ס ב"ה והארטן לבר היא מאירה בבי"ע בכל עולם מהן לפי מעלתו ואף שנפש האדם העוסק בתורה ומצוה זו אינה מאצילות מ"מ הרי רצון העליון המלוכש במצוה זו והוא הוא עצמו הדבר הלכה והתורה שעוסק בה הוא אלהות ואור א"ס המאציל ב"ה שהוא ורצונו אחד וברצונו ית' האציל מדותיו המיוחדות בו ית' וע"י גלוי רצונו המתגלה ע"י עסק תורה ומצוה זו הן נכללות זו בזו ונמתקות הגבורות בחדים בעת רצון זו):

האדם כו' ובתיקונים פי' שהעוסקים בתורה ומצות בדחילו ורחימו נקראים

– על ידי התעוררות הבאה מלמטה – היא – ההתעוררות מלמטה, עשיית המצוה או עסק התורה, שבהן מלכש רצון העליון אין-סוף ברוך-הוא. – ההתגלות של אותו רצון – "עת רצון" – מביאה להתכללות במדות ולהמתקת הגבורות. אף עקר היחוד – המתהווה על ידי

הגהה (ושם מאיר ומתגלה ג"כ היחוד העליון הנעשה בכל מצוה ות"ת שהוא יחוד מדותיו ית' שנכללות זו בזו ונמתקות הגבורות בחדים ע"י עת רצון העליון א"ס ב"ה המאיר ומתגלה בבחי' גלוי רב ועצום באתערותא דלתתא היא עשיית המצוה או עסק התורה שבהן מלוכש רצון העליון א"ס ב"ה אך עיקר היחוד הוא למעלה מהות ועצמות מדותיו ית' מיוחד' א"ס ב"ה ושם הוא מהות ועצמות רצון העליון א"ס ב"ה והארטן לבר היא מאירה בבי"ע בכל עולם מהן לפי מעלתו ואף שנפש האדם העוסק בתורה ומצוה זו אינה מאצילות מ"מ הרי רצון העליון המלוכש במצוה זו והוא הוא עצמו הדבר הלכה והתורה שעוסק בה הוא אלהות ואור א"ס המאציל ב"ה שהוא מדותיו המיוחדות בו ית' וע"י גלוי רצונו המתגלה ע"י עסק תורה ומצוה זו הן נכללות זו בזו ונמתקות הגבורות בחדים בעת רצון זו):

~ יום שני ז' ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נה, ובוה יוכנ... עד עמ' 110, כמ"ש בר"מ).

– על כך מביא רבנו הזקן בהגהה זו מ"תיקוני זוהר" תיקון מ"ה – שם מוסברים הדברים יותר בפרוטרוט: * (וּבְתִקּוּן מ"ה, – כתוב: דְּעוּפָא הוּא מַט"מ, – "עוּפָא" הוּא בְּחִינַת "מַט"ט", וכשם שהעוּפָא מורכב מראש, גוף וכנפיים – כך הדבר גם בבחינת מט"ט:

רִישָׁא דְלִיָּה – י', –

הראש של בחינת מט"ט,

הוא ה"נוד" משם הוי'

– בחינת חכמה, עליה

רומזת האות יו"ד, וְגוּפָא

– נֶא"ו, הגוף של בחינת

מט"ט, הוא ה"ו"א"ר"

משם הוי' – בחינת

המדות שהן במספר

ששה, ולכן הן מרומזות

באות ו', וְתִרְיִן גְּדַפִּין –

ה' ה' בּו', – שתי

הכנפיים הן שתי

ה"הא"י"ן משם הוי',

שהן בחינות בינה

ומלכות, וְהִינוּ עוֹלָם

הִיצִירָה שְׁנִקְרָא מַט"מ,

– כפי הידוע, רומזת

בחינת מט"ט, ל"עולם

היצירה" הנקרא

"מט"ט", וּבִי' –

ב"עולם היצירה", הן

גופי הַלְבוּת שְׂבִמְשֵׁנָה,

וְרִישָׁא דְלִיָּה הֵן תַּמְחִין

וּבְחִינֹת חֻקְמַה־בִּינָה"

דַּעַת, – כענין הראש

בכמה מקומות, שהוא

בחינת המוחין חכמה-

בינה-דעת. ולגבי ענין

המשנה שמקומה ב"עולם

היצירה", הרי זה: שְׁהֵן פְּנִימִיּוֹת הַחֻלְבוֹת וְסוּדָן וְטַעְמֵיהֶן,

שכן במשנה הרי ישנם גם ענינים אלה, וְתִרְיִן גְּדַפִּין דְּחִילוֹ

וְרַחֲמֵי – ושתי הכנפיים (שענינם לעוּפָא בהם ככמה

מקומות – הערות כ"ק אדמו"ר שליט"א) המכוונות ליראה

ואהבה – הֵן ה' עֲלָאָה, – שידוע בכמה מקומות – שְׁהִיא

רַחֲמֵי, – שהן: ה' עילאה (ה"הא"ה הראשונה שבשם הוי')

שכפי הידוע בכמה מקומות, היא מרמזת ל"אהבה", וְה'

(ושם מאיר ומתגלה ג"כ היחוד העליון הנעשה בכל מצוה ות"ת שהוא יחוד מדותיו ית' שנכללות זו בזו ונמתקות הנבורות בחסדים ע"י עת רצון העליון א"ם ב"ה המאיר ומתגלה בבחי' גילוי רב ועצום באתערותא דלתתא היא עשיית המצוה או עסק התורה שבהן מלוכש רצון העליון א"ם ב"ה אך עיקר היחוד הוא למעלה מהות ועצמות מדותיו ית' מיוחד' במאציל א"ם ב"ה ושם הוא מהות ועצמות רצון העליון א"ם ב"ה והארטן לבר היא מאירה בבי"ע בכל עולם מהן לפי מעלתו ואף שנפש האדם העוסק בתורה ומצוה זו אינה מאצילות מ"מ הרי רצון העליון המלוכש במצוה זו והוא הוא עצמו הדבר הלכה והתורה שעוסק בה הוא אלהות ואור א"ם המאציל ב"ה שהוא מדותיו המיוחדות בו ית' וע"י גילוי רצונו המתגלה ע"י עסק תורה ומצוה זו הן נכללות זו בזו ונמתקות הנבורות בחסדים בעת רצון זו):

הנהגה

(ובתיקון מ"ה דעופא הוא מט"ט רישא דיליה י' וגופא וא"ו ותרין גדיפין ה' ה' כו' והיינו עולם היצירה שנקרא מט"ט ובו הן גופי הלכות שבמשנה ורישא דיליה הן המוחין ובה"ח חב"ד שהן פנימיות החלכות וסודן ומעמיהן ותרין גדיפין דחילו ורחימו הן ה' עילאה שהיא רחימו

וּבְזָה – כמה שלמדנו, שאהבה ויראה מעלות את התורה והמצוות למעלה, ושם מתגלה הרצון העליון ומתהווה על ידי כך יחוד העליון – יוֹבֵן הַיִּטֵב, הָא דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵי נִקְרָאִים "גְּדַפִּין" דְּרֵךְ מְשַׁל, – מה שיראה ואהבה נקראות "כנפיים" למשל,

דְּבְרֵיב: – כמו

שכתובי': "וּבְשֵׁתִים

דְּעוּפָא" – הכוונה לשני

הענינים של אהבה

ויראה, [וּבְמֵי שְׂבִיב

הָרַב חַיִּים וְיִטְאֵל ז'ל

בְּשַׁעַר הַיְחוּדִים' פְּרָק

יא], שְׁהַכְּנָפִים בְּעוּפָא

הֵן – כמו, זְרוּעוֹת

הָאָדָם כו'; – כשם

ששתי המדות אהבה

ויראה מכוונות "זרועות

האדם", למשל: "חסד

דרועא ימינא, גבורה

דרועא שמאלא" (=חסד

– זרוע ימנית, גבורה –

זרוע שמאלית) – כך

ה"כנפיים" בעוּפָא,

מכוונות לאהבה ויראה;

וּבְתִקּוּנֵים' פְּרָשׁ, –

בספר "תיקוני זוהר"

פירשו: שְׁהַעוֹסְקִים

בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת דְּחִילוֹ

וְרַחֲמֵי – ביראה

ואהבה, נִקְרָאִים

"כְּנָפִים", וְאִם לֹא – אם

חסרות האהבה והיראה

בתורה ובמצוות,

נִקְרָאִים "אֶפְרוֹחִים",

דְּלֹא יִכְלִין לְפַרְחָא. –

ליקוטי אמרים

מגשמינותו ונגלה כבוד ה' וגו' כנ"ל באריכות* ובוה יובן היטב הא דחילו ורחימו נקראי' גדיפין ר"מ כדכתי' ובשתיים יעופף [וכמ"ש הרח"ו ז"ל בשער היחודים פי"א] שהכנפים בעוּפָא הן זרועות

מעלה בעולם האצילות ששם הוא מהות ועצמות מדותיו ית' מיוחד' במאציל א"ם ב"ה ושם הוא מהות ועצמות רצון העליון א"ם ב"ה והארטן לבר היא מאירה בבי"ע בכל עולם מהן לפי מעלתו ואף שנפש האדם העוסק בתורה ומצוה זו אינה מאצילות מ"מ הרי רצון העליון המלוכש במצוה זו והוא הוא עצמו הדבר הלכה והתורה שעוסק בה הוא אלהות ואור א"ם המאציל ב"ה שהוא מדותיו המיוחדות בו ית' וע"י גילוי רצונו המתגלה ע"י עסק תורה ומצוה זו הן נכללות זו בזו ונמתקות הנבורות בחסדים בעת רצון זו):

האדם כו' ובתיקונים פי' שהעוסקים בתורה ומצוות בדחילו ורחימו נקראים בניים ואם לאו נק' אפרוחים דלא יכלין לפרחא* כי כמו שכנפי העוּפָא אינם עיקר העוּפָא ואין חיותו תלוי בהם כלל כדתנן ניטלו אנפיה כשרה והעיקר הוא ראשו וכל גופו והכנפיי' אינם

שאין באפשרותם לפרוח, מפני שחסרות להם הכנפיים, ובעניננו: חסרות האהבה והיראה. מדוע, אכן, נקראות אהבה ויראה, בשם "כנפיים"? הנהגה – מה שרבנו הזקן אומר כאן, שאהבה ויראה נקראות "כנפיים" (גדיפין), מפני שכשם שהכנפיים אינן עיקר העוּפָא, הן משמשות רק לצורך זה, שעל ידן יוכל העוּפָא לעוף ולפרוח – כך גם אהבה ויראה מעלות את התורה והמצוות, כפי שרבנו הזקן הביא מ"תיקוני זוהר"

11. ישע' ו, ב. 12. "אולי צ"ל: וא"ו [שאו מתורץ כו"כ בהג"ה זו. וק"ל]. - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

מחמת בושתו מגדלות ה', **היא מ"הנסתרות** - השייכות ל'ה' אלהינו, והיא - "יראה עילאה" זו, **בהכמה עלאה** - שעליה מרמזת יו"ד של שם הוי"ה ברוך-הוא, כמו שכתוב **מְהִימָנָא**: מכל האמור לנו למודים, שאהבה ויראה נקראות "כנפיים" (גדפין); ובהתאם למה שלמדנו שאהבה ויראה מעלות את התורה והמצוות - יובנו הדברים היטב:

תתאה - שידוע בכמה מקומות - **היא יראה תתאה**, - וה"א" השניה שבשם הוי", מרמזת, כפי הידוע בכמה מקומות, ל"יראה תתאה" (המדריגה התחתונה שביראה), שהיא - **עול מלכות שמים ופחד ה', כפחד המלך הרהר-משל, שהיא** - יראה זו, היא **יראה חיצונית ונגלית; מה שאין כן יראה** - המדריגה העליונה שביראה, שהיא **ירא בשת**, - הוא ירא

ליקוטי אמרים

וה' תתאה היא יראה תתאה עול מלכות שמים ופחד ה' כפחד המלך ד"מ שהיא יראה חיצונית ונגלית משא"כ יראה עילאה ירא בושת היא מהנסתרות לה' אלהינו והיא בחכמה עילאה יו"ד של שם הוי"ה ב"ה כמ"ש בר"מ):

רק משמשים לראשו וגופו לפרחא בהון וכך ד"מ התורה ומצות הן עיקר היחוד העליון ע"י גילוי רצון העליון המתגלה על ידיהן והדחילו ורחימו הם

~ יום שלישי ח' ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 110, כי כמו שכנפיי... עד עמ' נו, כמ"ש בפע"ח):

אהבה ויראה "גדפין" (כנפיים), מפני שהן מעלות את התורה והמצוות, כשם שהכנפיים מרימות את העוף למעלה. הגהה על מה שרכנו הזקן אמר, שהמקום בו מתגלה הרצון אור איך-סוף ברוך-הוא והיחוד, הוא בעולמות ה"יצירה"

כי כמו שכנפיי העוף אינם עקר העוף, ואין חיותו - של העוף, תלוי בהם כלל, - בכנפיים שהרי העוף יכול לחיות גם בלי הכנפיים, כדתנן: - **כפי שלמדנו¹³: "נמלו אנפיה - כשרה" - גם כשניטלו כנפיו - העוף כשר, והעקר - של העוף, הוא ראשו וכל גופו, והכנפיים אינם רק משמשים לראשו וגופו לפרחא בהון; - הכנפיים משמשות לעוף, כלי שרת שראשו וגופו יוכלו לעוף; וכך הרהר-משל, התורה ומצות הן עקר היחוד העליון, על-ידי גילוי רצון העליון המתגלה על-ידיהן, - על ידי התורה והמצוות, ורחימו - והיראה והאהבה, הם מעלים אותן - את התורה והמצוות, למקום שיתגלה בו הרצון אור אין שהן יצירה ובריאה***

ליקוטי אמרים

הגהה

(ובתיקון מ"ה דעופא הוא ממ"ט רישא דיליה י' וגופא וא"ו ורתין גדפין ה' ה' כו' והיינו עולם היצירה שנקרא ממ"ט וכו' הן גופי הלכות שכמשנה ורישא דיליה הן המוחין ובה"כ ה"ד שהן פנימיות ההלכות וסודן ומעמיהן ורתין גדפין דחילו ורחימו הן ה' עילאה שהיא רחימו וה' תתאה היא יראה תתאה עול מלכות שמים ופחד ה' כפחד המלך ד"מ שהיא יראה חיצונית ונגלית משא"כ יראה עילאה ירא בושת היא מהנסתרות לה' אלהינו והיא בחכמה עילאה יו"ד של שם הוי"ה ב"ה כמ"ש בר"מ):

הגהה

(או אפילו בעשיה ב"ם דקדושה מקום מצות מעשיות וכן מקרא אבל במשנה מתגלה היתוד ואור אין סוף ברוך הוא ביצירה

כי כמו שכנפי העוף אינם עיקר העוף ואין חיותו תלוי בהם כלל כדתנן ניטלו אנפיה כשרה והעיקר הוא ראשו וכל גופו והכנפיי אינם רק משמשים לראשו וגופו לפרחא בהון וכך ד"מ התורה ומצות הן עיקר היחוד העליון ע"י גילוי רצון העליון המתגלה על ידיהן והדחילו ורחימו הם מעלים אותן למקום שיתגלה בו הרצון אור אין שהן יצירה ובריאה* והנה אף דרחילו ורחימו הם ג"כ מתרי"ג מצות אעפ"כ נקראין גדפין להיות

וה"בריאה" - ומבהיר בהגהה * (או אפילו בעשיה ב"ם דקדושה, מקום מצות מעשיות, - גם שם, יכולה להיות עליות המצוות והתגלות היחוד העליון, וזאת בשעה שמקיימים את המצוות מתוך קבלת עול, שקבלת עול מלכות שמים, יש לה שייכות ל"עולם העשיה", וכן מקרא. - המצוה שב"מקרא" היא לבטא את הפסוקים בדיבור, הרי שיש לכך שייכות ל"עולם העשיה", כי דיבור הוא ענין של "מעשה זוטא", אבל במשנה מתגלה היתוד ואור אין-סוף ברוך-הוא ביצירה, - כי משנה היא הרי פסק

והעקר - של העוף, הוא ראשו וכל גופו, והכנפיים אינם רק משמשים לראשו וגופו לפרחא בהון; - הכנפיים משמשות לעוף, כלי שרת שראשו וגופו יוכלו לעוף; וכך הרהר-משל, התורה ומצות הן עקר היחוד העליון, על-ידי גילוי רצון העליון המתגלה על-ידיהן, - על ידי התורה והמצוות, ורחימו - והיראה והאהבה, הם מעלים אותן - את התורה והמצוות, למקום שיתגלה בו הרצון אור אין סוף ברוך-הוא ותיחוד, שהן - המקום הוא, עולמות יצירה ובריאה. - ולכן נקראות

13. "במשנה: 'נשתברו' (תולין פ"ג מ"ד). אלא שמזה נלמד דגם ניטלו כשרה (ראה ט"ז ר"ס נג) - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

ב"משנה", **כִּי בְּלֶן** - גם מקרא, גם משנה וגם תלמוד, הן **בְּאַצִּילוֹת**. - והיחוד מתהווה ב"עולם האצילות"; ההבדל מתבטא רק בכך, עד היכן מתפשטים על ידי הלימוד, היחוד וההתגלות של אור אין-סוף. **אָבֵל קִבְּלָה אֵינָה מִתְּפַשְּׁמַת בְּלֶל מְאַצִּילוֹת**

לְבְרִיאָהּ יִצְרָה עֲשֵׂיהָ,
- בלימוד תורת הקבלה, מתהווה ה"יחוד" כולו וההתגלות, ב"עולם האצילות" דוקא, ואין זה מתפשט כלל בעולמות שלמטה מ"עולם האצילות". **כְּמוֹ שֶׁבָּתוּב בְּפָרִי עֵץ חַיִּים**: - למדנו, שאהבה ויראה

נקראות "גדפין" (כנפיים), מפני שהכנפיים בעוף אינן נחשבות לעיקרו של העוף, תפקידן מתבטא רק בכך שעל ידן פורה העוף למעלה - כך גם ביחס של אהבה ויראה לגבי תורה ומצוות: העיקר הוא (קיומן של) תורה ומצוות, ענינן של אהבה ויראה הוא רק שעל ידן עולות למעלה התורה והמצוות. רבנו הזקן מעיר להלן, שגם אהבה ויראה הן הרי מתרי"ג המצוות, אי-כך מדוע הן נקראות "גדפין" (כנפיים) בלבד? -

ההלכות: כשר או פסול או חייב וכדומה, דבר זה בא ממדות חסד או גבורה, ולכן יש לכך שייכות ל"עולם היצירה", ו**בְּתַלְמוּד בְּבְרִיאָה**. - בתלמוד" מתגלה יחוד אור אין-סוף ברוך-הוא, ב"עולם הבריאה"¹⁴, **דְּתֵינְנוּ**, - משמעות הדבר אינו שה"יחוד" מתהווה רק ב"עולם העשייה" או ב"עולם היצירה", ולא בעולמות שלמעלה מהם, שהרי "מקרא" קדוש יותר מאשר "משנה" (כפי שאנו רואים שמותר להניח חומש על גבי משניות, ולא להיפך), כך גם קדושה יותר "משנה" מאשר "תלמוד", אם-כן

מדוע סדר ההתגלות הוא להיפך - "מקרא" בעולם התחתון ביותר - "עשייה", "משנה" בעולם עליון יותר - "יצירה", וכך הלאה? - אלא משמעות הדבר היא: **שֶׁבְּתַלְמוּד מְקַרָּא מִתְּפַשְּׁמַת** - ומתגלה, **תֵּיחֻד וְאֹר אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא מְאַצִּילוֹת עַד הָעֲשִׂיָה, וּבְמִשְׁנָה עַד הַיְצִירָה לְבָדָה**, - ולא גם ל"עולם העשייה", כפי שהדבר ב"מקרא", ו**בְּתַלְמוּד עַד הַבְּרִיאָה לְבָדָה**, - ולא גם ל"עולם היצירה", כפי שהדבר

ההלכות: כשר או פסול או חייב וכדומה, דבר זה בא ממדות חסד או גבורה, ולכן יש לכך שייכות ל"עולם היצירה", ו**בְּתַלְמוּד בְּבְרִיאָה**. - בתלמוד" מתגלה יחוד אור אין-סוף ברוך-הוא, ב"עולם הבריאה"¹⁴, **דְּתֵינְנוּ**, - משמעות הדבר אינו שה"יחוד" מתהווה רק ב"עולם העשייה" או ב"עולם היצירה", ולא בעולמות שלמעלה מהם, שהרי "מקרא" קדוש יותר מאשר "משנה" (כפי שאנו רואים שמותר להניח חומש על גבי משניות, ולא להיפך), כך גם קדושה יותר "משנה" מאשר "תלמוד", אם-כן מדוע סדר ההתגלות הוא להיפך - "מקרא" בעולם התחתון ביותר - "עשייה", "משנה" בעולם עליון יותר - "יצירה", וכך הלאה? - אלא משמעות הדבר היא: **שֶׁבְּתַלְמוּד מְקַרָּא מִתְּפַשְּׁמַת** - ומתגלה, **תֵּיחֻד וְאֹר אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא מְאַצִּילוֹת עַד הָעֲשִׂיָה, וּבְמִשְׁנָה עַד הַיְצִירָה לְבָדָה**, - ולא גם ל"עולם העשייה", כפי שהדבר ב"מקרא", ו**בְּתַלְמוּד עַד הַבְּרִיאָה לְבָדָה**, - ולא גם ל"עולם היצירה", כפי שהדבר

ליקוטי אמרים

הנהגה

ובתלמוד בבריא' דהיינו שבלימוד מקרא מתפשט היחוד ואור א"ם ב"ה מאצילו' עד העשיה ובמשנה עד היצירה לברא ובתלמוד עד הבריאה לברא כי כולן באצילות אבל קבלה אינה מתפשטת כלל מאצילות לבי"ע כמ"ש בפרע"ח):

~ יום רביעי ט' ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 110, והנה אף דרחילו ורחימו... עד עמ' נו, באריכות:

ל"תכלית", לקיום התורה והמצוות, אלא היא "תכלית" לעצמה - היא "אֶהְבֶּה בְּתַעֲנוּגִים", - מדריגה עליונה ביותר באהבה, להתענג מאלקות, ל**הִתְעַנֵּג עַל ה' מַעֲיֵן עוֹלָם הַבַּא** - ענינו של עולם הבא, הוא הרי "נהנין מזיו השכינה" - תענוג מאלקות, ואהבה זו היא מעין התענוג שבעולם הבא, ו**קִבְּלַת שֶׁכֶר**, - באהבה זו יש גם משום קבלת שכר (ולא ענין של עבודה), כלומר: יש לאותו אדם, כאן למטה בעולם הזה, מעין, משהו, מהשכר שנותנים בעולם הבא עבור עבודה; ו**וְהַיּוֹם לְעִשְׂוֹתָם, וְלְמַחֵר לְקַבֵּל**

ליקוטי אמרים

הנהגה

(או אפילו בעשיה בי"ם דקדושה מקום מצות מעשיות וכן מקרא אבל במשנה מתגלה היחוד ואור אין סוף ברוך הוא ביצירה ובתלמוד בבריא' דהיינו שבלימוד מקרא מתפשט היחוד ואור א"ם ב"ה מאצילו' עד העשיה ובמשנה עד היצירה לברא ובתלמוד עד הבריאה לברא כי כולן באצילות אבל קבלה אינה מתפשטת כלל מאצילות לבי"ע כמ"ש בפרע"ח):

ו**הֵנָּה, אֶף דְּרַחֲלֵו וְרַחֲמוּ** - יראה ואהבה, **הֵם גַּם-כֵּן מִתְרִי"ג מְצוֹת, אֶף-עַל-פִּיבֵן נִקְרְאוּ** - התורה והמצוות, "גְּדַפִּין", - כנפיים, ל**הַיּוֹת כִּי תִכְלִית הָאֶהְבֶּה הִיא הָעֲבוּדָה מְאֵהְבָה**. - הרי, אף שגם אהבת ה' היא מצוה, אבל התכלית במצוה זו, היא לא אהבה כשלעצמה, אלא שהאהבה תביא לעבודת ה'. ומכיוון שהאהבה משמשת כאמצעי לעבודת התורה והמצוות, היא (וכן היראה) נקראת "גדפין" (כנפיים) - כמו הכנפיים שתפקידן לשמש את גוף העוף. ו**וְהַיּוֹם לְעִשְׂוֹתָם, וְלְמַחֵר לְקַבֵּל**

ו**הֵנָּה, אֶף דְּרַחֲלֵו וְרַחֲמוּ** - יראה ואהבה, **הֵם גַּם-כֵּן מִתְרִי"ג מְצוֹת, אֶף-עַל-פִּיבֵן נִקְרְאוּ** - התורה והמצוות, "גְּדַפִּין", - כנפיים, ל**הַיּוֹת כִּי תִכְלִית הָאֶהְבֶּה הִיא הָעֲבוּדָה מְאֵהְבָה**. - הרי, אף שגם אהבת ה' היא מצוה, אבל התכלית במצוה זו, היא לא אהבה כשלעצמה, אלא שהאהבה תביא לעבודת ה'. ומכיוון שהאהבה משמשת כאמצעי לעבודת התורה והמצוות, היא (וכן היראה) נקראת "גדפין" (כנפיים) - כמו הכנפיים שתפקידן לשמש את גוף העוף. ו**וְהַיּוֹם לְעִשְׂוֹתָם, וְלְמַחֵר לְקַבֵּל**

14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולכאורה קשה בכ"ז, דמקרא מקודש יותר ממשנה (שלכן הדין דמניחין מקרא - חומש - על המשנה,

ללמוד תורה? אלא, ה"צמא" כאן מתכוון, שהוא צמא ומקוננת בו אהבה חזקה לאלקות. ועל כך אומר לו הנביא ומצביע שעליו לרוות את צמאונו לאלקות – בלימוד התורה, ובלשון ה"תניא": **כִּי לְפִי פְּשֻׁמוֹ** – של הפסוק "הוי כל צמא, שהצמאון הוא ללימוד התורה, **אֵינֹ מוֹכֵן, דְּמִי שְׁהוּא צָמֵא וּמְתַאֲוֶה לְלֵמַד, פְּשִׁימָא שְׂלִמְד מַעְצָמוֹ, וְלָמָּה לֹא –** איפוא, **לְנִבְיָא לְצַעֵק עָלָיו "הוי"? –** אלא, משמעות המלה "צמא" כאן, היא, שהוא צמא לאלקות, ולו היתה באהבה כזו (להקב"ה) כשלעצמה, משום

ליקוטי אמרים

לקבל שכרם ומי שלא הגיע למדה זו למעום מעין עוה"ב אלא עדיין נפשו שוקקה וצמאה לה' וכלתה אליו כל היום ואינו מרוה צמאונו כמי התורה שלפניו הרי זה כמי שעומד בנהר וצועק מים מים לשחות כמו שקובל עליו הנביא הוי כל צמא לכו למים. כי לפי פשוטו אינו מובן דמי שהוא צמא ומתאוה ללמוד פשימא שילמוד מעצמו ולמה לו לנביא לצעוק עליו הוי וכמ"ש **כמו"א באריכות:**

שְׂכָרָם¹⁵. – והרי כתוב "היום" לעשותם, "היום" – בעולם הזה הוא הזמן ל"מעשה", ל"עבודה", ו"למחר" – בעולם הבא, ב"גן עדן", הוא הזמן של קבלת שכר. לפיכך, הרי "היום", כאן בעולם הזה, ובזמן של "עבודה" – נוגעת האהבה המביאה ל"עבודה" ולקיום תורה ומצוות. ומי שלא הגיע למדה זו, למעם מעין עולם הפא, – "אהבה בתענוגים" שהיא מעין עולם הבא, אלא עדיין נפשו שוקקה וצמאה לה' וכלתה אליו כל היום, ואינו מרוה צמאונו – לאלקות, כְּמִי הַתּוֹרָה שְׂלִפְנָיו – הרי זה כְּמִי שְׁעוֹמֵד בְּנֶהַר וְצוֹעֵק: "מים! מים!" לשתות, כְּמוֹ שְׂקוּבֵל עָלָיו הַנְּבִיא¹⁶: "הוי כל צמא לכו למים", – חכמינו ז"ל מפרשים: "מים" היינו "תורה" – "אין מים אלא תורה"¹⁷ – ואותו "צמא" שהנביא קובל עליו, אינו מתכוון שהוא צמא ללימוד התורה, שהרי אם כך, ירוה בעצמו את צמאונו בלימוד תורה – אם־כן מדוע קובל עליו הנביא וקורא לו

"תכלית" – היה יכול להסתפק בעבודת התפילה המביאה את האהבה והצמאון לאלקות; אך, כיוון שה"תכלית" היא ה"עבודה" הבאה מן האהבה – לכן "צועק" הנביא, ומכריז, שבל יסתפק באהבה עצמה, אלא – ילמד תורה, ובכך ירוה את צמאונו לאלקות ויגיע ל"תכלית" האהבה, **וְכִמּוֹ שְׁנַתְּבֵאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בְּאֲרִיכוֹת:**

~ יום חמישי י' ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נו, פרק מא ברם צריך... עד עמ' נו, עבודת עבד.

אהבת ה' ויראת ה' – המצוות הן אז, כגוף בלי נשמה. בפרק מ"א, אותו אנו מתחילים ללמוד, יוסבר, שיראת ה' היא ראשיתה ועיקרה של עבודת ה', ולמרות שכאמור, אהבת ה' היא שורש קיומן של מצוות־עשה, בכל זאת, לא די ב"אהבת ה'" בלבד לשם קיום מצוות־העשה, ומן ההכרח לעורר, לשם כך, לכל הפחות, גם דרגה קטנה של "יראת ה'", כי צריך לשרת את הקב"ה באופן של עבודה דוקא (עבודת ה'), ככתוב: **"ועבדתם את ה' אלקיכם"**, "ואותו תעבודו", כמו עבד המשרת את אדונו. ובעבודת עבד נדרש ענין היראה. לכן, יראה היא ראשיתה ועיקרה של עבודה (ובאהבת ה' ויראת ה' – יראה קודמת לאהבה). **פְּרָם, צְרִיף לְהִיּוֹת לְזִכְרוֹן תְּמִיד –** ולתשומת לב מתמדת את **רְאִשִׁית הַעֲבוּדָה** – עבודת ה', **וְעִקְרָהּ וְשִׂרְשָׁהּ. וְהוּא, כִּי אֵת שְׁתִּירָאָהּ הִיא שְׂרָשׁ לְ"סוּר**

פְּרָק מֵא. כפי שמוכר בדרך־השער של ספר זה, מבוסס ספר ה"תניא", על הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שקרוב וקל ליהודי לקיים תורה ומצוות עם הלב, מתוך אהבת ה' ויראת ה'; אהבת ה' היא השורש לקיומן של כל מצוות־העשה, שלצורך קיומן כראוי, הדבר צריך להיות תוצאה של אהבתו של יהודי להקב"ה ורצונו להיות דבוק בו – שבגלל זה הוא מקיים מצוה, משום שעל ידה הוא מתדבק עם הקב"ה; יראת ה' היא שורש לקיומן של כל מצוות הלא־תעשה, הימנעותו של יהודי לעבור עבירה, באה מיראתו ופחדו להמרות ציוויו של הקב"ה. בפרקים הקודמים למדנו גם כן, שאהבת ה' ויראת ה' הן "כנפיים" (גדפין), על ידן מתעלות התורה והמצוות בספירות העולמות העליונים; כשחסרה בקיום המצוות הכוונה של

אבל לא להיפך) וכן משנה מתלמוד, והתגלותם, כנ"ל, בהיפך: מקרא בעולם הכי תחתון - עשי', משנה כו'. - אבל הפי' בזה: דהיינו שבלימוד... ראה תו"א יז, רע"א. 15. עירובין כב, א. 16. ישעי' נה, א. 17. בבא קמא יז, א.

כָּל עֲלָמִין – הקב"ה "ממלא" את כל העולמות ומחיה אותם בחיות פנימית. חיות זו אפשר שתהא מורגשת בנבראים, ונבראים אפשר שתהיה להם השגה והבנה בחיות אלקית זו, וְסוֹכְבֵי כָּל עֲלָמִין, – והקב"ה "סוכב" את כל העולמות, הוא מחיה אותם גם

בחיות שאינה מורגשת בנבראים ואין ביכולת הנבראים להשיג חיות זו; וְכִמּוֹ שֶׁתְּנוּבֵי: "הָלֵא אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ אֲנִי מֵלֵא", – אומר הקב"ה, וּמִנִּיחַ הָעֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים – הקב"ה "מניח" את הנבראים של העולמות העליונים והתחתונים, כלומר, כל אלה אינם מהווים תכלית הבריאה, ואין הקב"ה מייחד מלכותו עליהם, שייקרא אלוקה ומלך שלהם, אלא, וּמִיַּחַד

מְלָכוּתוֹ עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּכָלֵל, – שכן, הקב"ה נקרא "מלך ישראל", וְעֲלָיו בְּפָרְט, – מייחד הקב"ה את מלכותו, בִּי חֵיב אָדָם לִזְמַר: בְּשִׁבְלֵי נִבְרָא הָעוֹלָם, – כל כוונת הבריאה, שהיא כדי שהקב"ה יהיה מלך, הרי זה "בשבילי", שיהיה מלך עלי, ובפשטות – האמת אכן כך היא, כי כל ישראל הם הרי קומה אחת שלימה, כמו גוף אחד, המכיל אברים שונים – הרי כל אבר נוגע לגוף כולו, וכשאדם הוא חסוֹשֵׁלּוּם בעל מוס, ביד או ברגל, מהווה הדבר פגם בכל הגוף, כולל הראש – כך גם ביחס למה שהקב"ה מייחד מלכותו על עם ישראל, הרי כאשר חסר משהו ביהודי אחד – חסר בקומת כלל ישראל כולה. ענין זה, שהקב"ה מייחד מלכותו עליו בפרט, מטיל על היחיד יתר אחריות ויתר קבלת עול מלכות שמים – ובפרט לפי ביאורו של הרבי שליט"א (בשיחתו הנדפסת בסוף פרק זה), הרי זה חל עליו במיוחד בתור יחיד. וְהוּא גַם הוּא מְקַבֵּל עָלָיו – מצדו, מְלָכוּתוֹ, לְהִיּוֹת מֶלֶךְ עָלָיו, – שהקב"ה יהיה מלך עליו, וְלַעֲבָדוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ כְּכֹל מִיְּנֵי עֲבוֹדַת עֶבֶד, – בענין זה עליו להתעמק במחשבתו, כדי לקבל על עצמו עול מלכות שמים. שכן, יהודי בכלל צריך שיהיה לו עול מלכות שמים ולהיות נכון לעשות רצון הקב"ה, כמו עבד שעושה רצון אדונו.

מֵרַע – למרות שיראת ה' היא השורש להימנעות מעשיית רע, שלא לעבור על מצות לא-תעשה, וְהָאֱהָבָה – היא שורש, לְ"וַעֲשֵׂה טוֹב", – לקיום מצוות-עשה, אֶת-עַלְפִּירְכֵּן לֹא דִי לְעוֹרֵר הָאֱהָבָה לְבַדָּה לְ"וַעֲשֵׂה טוֹב", – גם לשם קיומן של מצוות-העשה, לא די

ליהודי לעורר בקרבו "אהבת ה'" בלבד, ואילו "יראת ה'" תישאר חבויה עמוק בלבו; וּלְפָחוֹת צָרִיךְ – לשם קיום המצוות, לְעוֹרֵר תַּחֲלָה הִירָאָה הַטְּבָעִית הַמְּסֻתֶרֶת כָּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, – המביאה, שְׁלֵא לְמַדְד בְּמֶלֶךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים הַקְּדוֹשִׁי בְּרוּךְ-הוּא, בְּנוֹכַח לְעֵיל, – שבלב כל יהודי ישנה יראה מסותרת טבעית – פחד שלא להמרות ציוויי של

הקב"ה. יראה זו לכל הפחות, עליו לעורר כדי לקיים "ועשה טוב", כלומר: לאמיתו של דבר, על יהודי לעורר יראה מהקב"ה על ידי התבוננות בגדלות ה', אך אם אין בכוחו להגיע לכך – עליו, לכל הפחות, לעורר את היראה הטבעית המסותרת בלבו, שלשם כך לא נדרש ממנו להתעמק בגדלות ה', באותה מדה שהדבר נדרש, כשהוא רוצה לעורר את המדרגה העליונה יותר שביראה (על ידי התבוננות). שְׁתֵּהָא – יראה זו, בְּהִתְגַּלּוֹת לְבוֹ אוֹ מַחוֹ עַל-כָּל-פְּנִיָּם. – גם בהתעוררות יראה זו, ישנם שני אופנים: א) הוא מעורר את היראה עד לידי הרגשתה בלבו. ("בהתגלות לבו"). ב) אין בכוחו לעורר יראה זו בהרגשת הלב, אלא, שתהא מורגשת במוחו ובמחשבתו בלבד ("מוחו על-כל-פנים"), דְּתִינּוּ – כיצד מעורר אדם בקרבו יראה זו? – על ידי שהוא מביא את עצמו לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַחְשַׁבְתּוֹ עַל-כָּל-פְּנִיָּם – כדי לעורר יראת ה' בהתגלות בלב – יש להתבונן מתוך העמקת הדעת, ואילו אם אין בכוחו של אדם להגיע לכך – עליו לפחות להתבונן במחשבתו, בלי העמקת הדעת, בְּגִרְלַת אֵין-סוּף בְּרוּךְ-הוּא, וּמְלָכוּתוֹ אֲשֶׁר הוּא – מלכותו, היא, "מְלָכוּת כָּל עוֹלָמִים" – עֲלִיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, – וככל שגדולה יותר מלכותו של מלך, היא מעוררת יותר מורא ופחד מהמלך, וְאִיהוּ "מֵמֵלֵא

~ יום שישי י"א ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' נו, והנה ה' נצב... עד עמ' 112, ותפילין.

וְיַעֲמִיק – ויתעמק, בְּמַחְשְׁבָהּ זוּ וַיֵּאָרֶיךָ בָּהּ כְּפִי יִכְלֹת
הַשְּׁגָתָ מִחוּ וּמַחְשְׁבָתָּ, וְכְפִי הַפְּנָאִי שְׁלוֹ, – שיש ביכולתו
להקדיש להתבוננות זו. שעתה של התבוננות זו, היא: לְפָנַי
עֶסֶק הַתּוֹרָה אוּ הַמְצֻוָה, כְּמוֹ – למשל, לְפָנַי לְבִישַׁת
טְלִית וְתַפְלִין. – לפני

שהוא עוסק בעבודת ה', בלימוד תורה או בקיום מצוות, יתעמק בהתבוננות האמורה, כדי שה"עבודה" שהוא עומד לעשות תהיה מתוך יראת ה' שהוא יעורר בקרבו על ידי התבוננות. להלן מסביר רבנו הזקן ענין נוסף של התבוננות, שאיננה התבוננות כללית שצריכה להיות כאמור לפני עבודת ה' בכלל – אלא התבוננות פרטית, לפני עשותו מצוה פרטית – התבוננות זו קשורה בתוכנה וחידישה של כל מצוה, והשפעתה על נפשו.

להלן מסביר רבנו הזקן, שהתבוננות זו (כדי לעורר את היראה הטבעית במוחו כו') צריכה להיות לא רק שהקב"ה מייחד עליו מלכותו באופן כללי – כי אם, יתירה מזו, ובלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא רק מייחד מלכותו בכללות כ"א עוד

זאת": "וְהִנֵּה ה' נֹצֵב עָלָיו", ו"מֵלֵא כָּל הָאָרֶץ" – הוא רק, כְּבוֹדוֹ, וּמְבִיט עָלָיו, – לא זו בלבד שהקב"ה נמצא בכל מקום ורואה כל דבר, אלא, הוא מביט עליו באופן מיוחד, וּבִוְחָן בְּלִיּוֹת וְלֵב – הקב"ה בוֹחֵן וּרְעִינֹתָיו

ליקוטי אמרים

והנה ה' נצב עליו ומלא כל הארץ כבודו ומביט עליו ובוֹחֵן כְּלִיּוֹת וְלֵב אִם עוֹבְדוֹ כְּרָאוּי. ועל כן צריך לעבוד לפניו באימה וּבִירָאָה כְּעוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְיַעֲמִיק בְּמַחְשְׁבָהּ זוּ וַיֵּאָרֶיךָ בָּהּ כְּפִי יִכְלֹת הַשְּׁגָתָ מִחוּ וּמַחְשְׁבָתָּ וְכְפִי הַפְּנָאִי שְׁלוֹ לִפְנֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה אוּ הַמְצֻוָה כְּמוֹ לִפְנֵי לְבִישַׁת טְלִית וְתַפְלִין

הפנימיים של האדם, אִם עוֹבְדוֹ כְּרָאוּי, וְעַל כֵּן צָרִיךְ – האדם, לְעַבֵּד לְפָנָיו בְּאִימָה וּבִירָאָה, – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא רק כזה שנמצא במדינת המלך, כי אם", כְּעוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. – כמי שעומד בעצמו לפני מלך.

~ שבת קודש י"ב ניסן ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 112, וגם יתבונן... עד עמ' 112, הלב והמוח כו'.

ללמוד, או בְּצִיצִית וְתַפְלִין אֵלָיו, – אם ההתבוננות היא לפני שהוא עומד ללבוש ציצית או להניח תפילין – יתבונן איך שהרצון העליון מלוּבֵשׁ בְּצִיצִית וּבְתַפְלִין אֵלָיו שהוא עומד ללבוש – שכן, זהו רצונו של הקב"ה, שיהודי ילבש ציצית

ויניח תפילין, וּבְקִרְיָאתוֹ – בקריאת ולימוד התורה שלו, כאשר ההתבוננות היא לפני עסקו בתורה, או בְּלְבִישַׁתוֹ – ציצית ותפילין, של המתבונן לפני לבישה זו, הוּא מְמַשֵּׁךְ אוֹרוֹ וְיִתְבַרֵךְ עָלָיו, דְּהֵינּוּ עַל "חֵלֶק אֵלֹהִים מִמַּעַל" שְׁבִתוֹךָ גּוֹפֵו, – על נפשו האלקית, המחיה את גופו שהיא 'חלק אלקה ממעל', וזאת כדי, לְכַלֵּל וְלְכַמֵּל בְּאוֹרוֹ וְיִתְבַרֵךְ. – זו תהיה פעולת התורה שהוא לומד והציצית שהוא לובש, על נפשו האלקית בכלל, וביתר פירוט הרי פעולת הנחת תפילין על כוחות הנפש האלקית, היא, כפי שנלמד מיד, על המוח והלב – וְדָרְךָ פְּרָטָ,

וְגַם יִתְבּוֹנֵן, אֵיךְ שְׂאוֹר אֵין־סוּף בְּרוּךְ־הוּא, ה"סוּבֵב כָּל עֲלָמִין" ו"מֵמֵלֵא כָּל עֲלָמִין", – כל העולמות, הוּא רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, – כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שהרצון העליון הוא מקור חיות כל העולמות, המחיה אותם באופן של "סובב"

ו"ממלא" – ורצון זה, הוּא מְלַבֵּשׁ בְּאוֹתִיּוֹת וְחֻכְמַת הַתּוֹרָה, – אותיות התורה הנאמרות על ידו, וחכמת התורה שהוא מבין – בהן מלוּבֵשׁ רְצוֹן הַקְּב"ה, כְּפִי שְׁלִמְדֵנוּ בְּפֶרֶק ד',

ליקוטי אמרים

וְגַם יִתְבּוֹנֵן אֵיךְ שְׂאוֹר אֵין סוּף ב"ה הַסּוּבֵב כָּל עֲלָמִין וּמִמֵּלֵא כָּל עֲלָמִין הוּא רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן הוּא מְלוּבֵשׁ בְּאוֹתוֹ וְחֻכְמַת הַתּוֹרָה אוּ בְּצִיצִית וְתַפְלִין אֵלָיו וּבְקִרְיָאתוֹ אוּ בְּלְבִישַׁתוֹ הוּא מְמַשֵּׁךְ אוֹרוֹ ית' עָלָיו דְּהֵינּוּ עַל חֵלֶק אֵלֹהִים מִמַּעַל שְׁבִתוֹךָ גּוֹפֵו וְיִתְבַרֵךְ

שהרצון העליון התלבש באותיות הדיו שנכתבו על קלף של ספר תורה ובחכמת התורה – מה שחכמת התורה מחייבת שהדבר כשר או פסול, בכך גלום הרצון העליון, כך רוצה הקב"ה שדבר זה יהיה כשר או פסול – וכשאדם מתבונן לפני עסקו בתורה יתעמק בכך, איך ששאוֹר אֵין־סוּף בְּרוּךְ־הוּא (הרצון העליון), מלוּבֵשׁ בְּאוֹתִיּוֹת וּבְחֻכְמַת הַתּוֹרָה הוּא עוֹמֵד

3. בראשית כח, יג.

לְבַטֵּל וְלַכְלֹל בְּחֵינַת הַדַּעַת שְׁבִנְפֵּשׁוּ, - החלק השלישי שבמוח, הַכּוֹלֵל - מוח הדעת כולל בתוכו, הַסֵּד וְגַבְוֵרָה, שְׁהֵן יְרָאָה וְאַהֲבָה שְׁבִלְבּוֹ, - מוח הדעת כולל אותן ועל-ידו הן נוצרות. שכן, על ידי התקשרות והתעמקות מוח ה"דעת"

ליקוטי אמרים

בגדולת ה' - נוצרות המדות יראת ה' ואהבת ה' - כפי שלמדנו בסוף פרק ג. - ותפקידו של אדם הוא למסור את כוח ה"דעת" שבנפשו, בְּבַחֲיַנַת דַּעַת הָעֲלִיּוֹן - בבחינת ה"דעת" שלמעלה, הַכּוֹלֵל הַסֵּד וְגַבְוֵרָה, הַמְלַבֵּשׁ - הדעת העליון מלוכש,

ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלוכשות דרך פרט בפ' קדש והיה כי יביאך דהיינו שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל חו"ג שהן יראה ואהבה שבלכו בבחי' דעת העליון הכולל חו"ג המלוכש בפ' שמע והיה אם שמוע והיינו כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו'

בְּפִרְשֵׁיּוֹת: "שָׁמַע", "וְהָיָה אִם שָׁמַע", וְהֵינּוּ כְּמוֹ שֶׁפָּתוּב בְּ"שְׁלֹחַן עֲרוּךְ": - שהכוונה בשעת הנחת תפילין, צריכה להיות: לְשַׁעֲבַד הַלֵּב וְהַמֹּחַ כו'; - להקב"ה. זוהי פעולת מצות תפילין על הנפש האלקית בכלל, ועל כוחות השכל והמדות שלה בפרט.

- באופן מפורט, תהיה הפעולה על נפשו: בְּתַפְלִין - על ידי התפילין שהוא מניח, תהיה הפעולה, לְבַטֵּל וְלַכְלֹל בְּחֵינַת חֻמְתּוֹ וּבִינַתוֹ שְׁבִנְפֵּשׁוּ הָאֱלֹהִית, בְּבַחֲיַנַת חֻמְתּוֹ וּבִינַתוֹ שֶׁל אֵינְ-סוּף בְּרוּךְ-הוּא, הַמְלַבֵּשׁוֹת דְּרַךְ פְּרָט בְּפִרְשֵׁיּוֹת: "קִדְשׁ", "וְהָיָה כִּי יִבְיִאֲךָ", -

בפרשיות "קדש" ו"והיה כי יביאך" שבתפילין, מלוכשות חכמתו ובינתו של אינ-סוף ברוך-הוא: בפרשת "קדש" - חכמה, ובפרשת "והיה כי יביאך" - בינה⁴; וחכמתו ובינתו של האדם המניח את התפילין, נכללות ובטלות

בחכמתו ובינתו של אינ-סוף ברוך-הוא שבשתי פרשיות אלו. דְּהֵינּוּ - במה מתבטאת ונראית התכלותן וביטולן של חכמתו ובינתו? - הרי זה, שְׁלֹא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֻמְתּוֹ וּבִינַתוֹ שְׁבִנְפֵּשׁוּ, בְּלִתי לְבַדּוֹ, - שישתמש בחכמתו ובינתו לתורה ומצוות בלבד, להבין את התורה וגדלות ה' וכו'; וְכֵן

4. "כמבואר בארוכה בדרושי תפילין שבפע"ח, בסידור (שעם מאמרי החסידות), באמרי בינה וכו' - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.
5. אורח חיים סימן כה, סעיף ה.

המשך ביאור למס' בנא מציעא ליום שני עמ' 1

נחלקו, רַבֵּי שְׁמַעוֹן לִית לֵיהּ דְּרַב הַסְדָּא - רבי שמעון אינו סובר שנתקנה תקנת משיכה אף על הלוקח כפי שאמר רב חסדא, ולכך אין הלוקח יכול לחזור בו, ורַבֵּנּוּ אִית לְהוּ דְּרַב הַסְדָּא - רבנן סוברים שתיקנו אף על הלוקח כדברי רב חסדא, ושניהם יכולים לחזור בהם.
הגמרא מוסיפה להקשות ממשנתנו על ריש לקיש: תַּנּוּ בַּמִּשְׁנֵיתֵינוּ, שאמנם כשנתן מעות ולא משך את החפץ יכול לחזור בו, אֲבָל מכל מקום אֲמַרו חַכְמֵי עַל הַחֲזוֹר בּוּ, מִי שִׁפְרַע מְדוֹר הַמְּבּוּל הוּא עֲתִיד לִפְרַע מִמֵּי שְׁאִינּוּ עוֹמֵד בְּדִיבּוּרוֹ. שואלת הגמרא: אִי אֲמַרְתּ בְּשִׁלְמָא מְעוֹת קוֹנוֹת וּכְדַעַת רַבֵּי יוֹחָנָן, מוּבֵן שְׁמִשּׁוּם הָכִי קָאִי בְּאֲבָלִי - משום קנין זה עומד החזור בו בקללת 'מי שפרע', שחזר בו על כל פנים מקנין המועיל מן התורה, אֲלָא אִי אֲמַרְתּ כְּרִישׁ לְקִישׁ שאף מן התורה מְעוֹת אֵינּוּ קוֹנוֹת, אֲמַאי קָאִי בְּאֲבָלִי - מדוע החזור בו עומד בקללה זו, והרי לא נעשה כאן שום קנין. מתרצת הגמרא: מְשׁוּם דְּבָרִים - משום שחזר בו ממה שדיברו וסיכמו ביניהם.
שואלת הגמרא: וּבְדָבָרִים מִי קָאִי בְּאֲבָלִי - וכי על דברים בלבד עומד החזור בו בקללת 'מי שפרע', וְהֵתְנִיָּא - והרי שינינו ברייתא,

1 שאין מעות קונות מן התורה, היינו רק אֲלִיבָא דְרַבֵּנּוּ - לדעת רבנן החולקים עליו וסוברים שקודם משיכה בין המוכר ובין הקונה יכולים לחזור בהם.
4 הגמרא שבה ומקשה לאידך גיסא, לדעת רבי יוחנן. שואלת הגמרא: בְּשִׁלְמָא לְרִישׁ לְקִישׁ הַסּוֹבֵר שְׁלִפֵי רַבְנָן מַעוֹת אֵינֵם קוֹנוֹת מִן הַתּוֹרָה כֻּלָּה, הֵינּוּ דְאִיבָא בֵּין רַבֵּי שְׁמַעוֹן לְרַבֵּנּוּ, שרבנן סברו שאין מעות קונות מן התורה, ולכן בין הלוקח ובין המוכר יכולים לחזור בהם, ואילו רבי שמעון סבר שזהו רק תקנת חכמים שקודם משיכה אפשר לחזור מן המקח, ולכן רק למוכר תיקנו חכמים שיוכל לחזור בו. אֲלָא לְרִבֵּי יוֹחָנָן הַסּוֹבֵר שאף לדעת רבנן מעות קונות מן התורה, אם כן מִאי אִיבָא בֵּין רַבֵּי שְׁמַעוֹן לְרַבֵּנּוּ, שמחמת כן נחלקו במשנתנו מי יכול לחזור בו.
13 משיכה הגמרא: אִיבָא בֵּינֵיהוּ דְרַב הַסְדָּא - יש ביניהם מחלוקת אם תקנת משיכה נאמרה כדברי רב חסדא, דְאֲמַר רַב הַסְדָּא הֵלֵךְ (מט); כְּדִרְךָ שֶׁתִּקְנוּ מְשִׁיבָה בְּמוֹכְרֵין כִּף תִּקְנוּ מְשִׁיבָה בְּלֹקְחוֹת, כלומר, כשם שתיקנו חכמים שיכול המוכר לחזור בו כל עוד לא משך הקונה, כך תיקנו מטעם זה שגם הלוקח יכול לחזור בו, שמעתה כל שכן שיטרח המוכר להציל, משום שיחשוש שמא הקונה יראה דליקה באה ויחזור בו, ויפסיד המוכר את הכל. ובזה

אמירת הנשיאים

יש לקרוא בכל יום ויום מן ר"ח ניסן עד י"ב בו דבר יום ביומו מי"ב נשיאים. וכיום י"ג זאת חנוכת המזבח. ואחר שקרא הפרשה של אותו יום, יאמר יהיה רצון, של אחר הנשיאים, וגם כהנים ולוים אומרים אותו:

יום ראשון, ו' ניסן

ביום הששי נשיא לבני נד אלִיָסָף בְּנֵי־דְעוּאֵל: קָרְבָנוּ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מִלֵּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְשֶׁמֶן לְמִנְחָה: כֹּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מִלֵּאָה קִטְרֶת: פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתֻדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִיָסָף בְּנֵי־דְעוּאֵל:

יום שני, ז' ניסן

ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בְּנֵי־עַמִּיהוּד: קָרְבָנוּ קַעֲרַת־כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם | מִלֵּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְשֶׁמֶן לְמִנְחָה: כֹּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מִלֵּאָה קִטְרֶת: פֶּר אֶחָד בֶּן־בְּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שָׁנָתוֹ לְעֹלָה: שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת: וְלִזְבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתֻדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֱלִישָׁמַע בְּנֵי־עַמִּיהוּד:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתין קדישין דמתחדשין בצפריים ומצפצפין ומשבחין ומצללין על עמא קדישא ישראל. רבוננו של עולם, תכנים ותעיל הנד ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וזלתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משבט

ליום שני ז' ניסן
אפרים

ליום ראשון ו' ניסן
נד

שקראתי בתורתך פְּרָשָׁה שֶׁל הַנְּשִׂיא הַיּוֹם, אֲזִי יֵאָרֶוּ נָא עָלַי כָּל נְצוּצֵי קַדִּישִׁין וְכָל הָאוֹרוֹת הַקְּדוּשׁוֹת הַבְּלוּלוֹת בַּקֹּדֶשׁ זֶה הַשְּׁבֵט לְהַבִּיחַ וְלְהַשְׁכִּיל בְּתוֹרַתְךָ וּבִירְאָתְךָ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנְךָ כָּל יְמֵי חַיֵּי אֲנִי וְזַרְעִי וְזַרְעֵי הַבְּלוּלוֹת בַּקֹּדֶשׁ זֶה הַשְּׁבֵט וְעַד עוֹלָם אָמֵן:

יום שלישי, ח' ניסן

ביום השמיני נשיא לבני מנשה גמליאל בן-פדהצור: קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן גמליאל בן-פדהצור:

יום רביעי, ט' ניסן

ביום התשיעי נשיא לבני בנימן אבדן בן-גדעני: קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אבדן בן-גדעני:

יום חמישי, י' ניסן

ביום העשירי נשיא לבני הן אחיעזר בן-עמישדי: קרבנו קערת-כסף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כסף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן-בקר איל אחד כבש-אחד בן-שנתו לעלה: שעיר-עזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שנים אילם חמשה עתדים חמשה כבשים בני-שנה חמשה זה קרבן אחיעזר בן-עמישדי:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתיו קדישין דמתחדשין כצפריים ומצפצפין ומשבחין ומצלאין על עמא קדישא ישראל. רבנו של עולם, תכנים ותעיל הנך ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וזלתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משבט

ליום חמישי י' ניסן

דן

ליום רביעי ט' ניסן

בגנזן

ליום שלישי ח' ניסן

מנשה

שקראתי בתורתך פרושה של הנשיא היום, אזי יאירו נא עלי כל נצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הפלולות בקדשת זה השבט להבין ולהשכיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם אמן:

יום שישי, י"א ניסן

ביום עשתי עשר יום נשיא לבני אשר פגעיאַל בן־עכָרן: קרבָנוֹ קערת־כֶּסֶף אחת שלשים ומאה משקלה־ מזרק אחד כֶּסֶף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן־בָּקָר אֵיל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: שעיר־עִזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שְׁנַיִם אֵילִם חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זֶה קרבן פגעיאַל בן־עכָרן:

שבת קודש, י"ב ניסן

ביום שנים עשר יום נשיא לבני נפתלי אחרע בן־עינן: קרבָנוֹ קערת־כֶּסֶף אחת שלשים ומאה משקלה־ מזרק אחד כֶּסֶף שבעים שקל בשקל הקדש שניהם | מלאים סלת בלולה בשמן למנחה: כף אחת עשרה זהב מלאה קטרת: פר אחד בן־בָּקָר אֵיל אחד כבש־אחד בן־שנתו לעלה: שעיר־עִזים אחד לחטאת: ולזבח השלמים בקר שְׁנַיִם אֵילִם חמשה עתדים חמשה כבשים בני־שנה חמשה זֶה קרבן אחרע בן־עינן:

יהי רצון שאומרים אחר אמירת הנשיאים בניסן:

יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתאיר היום בחסדך הגדול על נשמתיו קדישין דמתחדשין כצפריים ומצפצפין ומשבחין ומצללין על עמא קדישא ישראל. רבוננו של עולם, תכניס ותעיל הנד ציפרי קדישי לאתר קדישא דאיתמר עליה עין לא ראתה אלהים וזלתך. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שבאם אני עבדך משבט

לשבת קודש י"ב ניסן
נפתלי

ליום שישי י"א ניסן
אשר

שקראתי בתורתך פְּרִשָּׁה של הנשיא היום, אזי יאירו נא עלי כל נצוצין קדישין וכל האורות הקדושות הפלולות בקדשת זה השבט להבין ולהשפיל בתורתך וביראתך לעשות רצונך כל ימי חיי אני וזרעי וזרע זרעי מעתה ועד עולם אמן:

המשך ביאור למס' ברא מציעא ליום ראשון עמ' ב

7 הגמרא מביאה נידון חדש: אָמַר רבָּה אָמַר רב הונא, אם אחז בידו מעות ואמר לחבירו, קָבֹד לִי חפֶץ שֶׁלךָ בָּאֵלוֹ המעות שבידי, וחבירו לא הקפיד לשאול כמה מעות הם אלא הסכים וקיבלם מיד הלוקח, קָנָה הלוקח את החפץ במעות הללו, ואין אחד מהם יכול לחזור בו.

1 'הולך' ומתקבל באותה מדינה לא בצנעא ולא בפרהסיא - לא
2 בסתר ולא בגלוי, כיון שבני המדינה שונאים אותו, אָגַל פְּסֻלְתוֹ
3 מלכות דְּסֻגֵי לֵיהּ - שהולך ומתקבל בצנעא, אֵימָא - היינו אומרים,
4 אֶבְתֵי - עדיין מטבע הוא, וְאִין מִטְבַּע נִקְנָה בְּחַלִּיפִין, לִכְךָ צְרִיכָא -
5 הוצרך רב אחא להשמיענו שאף מטבע שפסלו מלכות אינו
6 חשוב מטבע.

לוח היום יום ...

ה'תש"ג

ו ניסן

יום ראשון

יום ראשון

שיעורים. חומש: מצורע, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: להללח.
תניא: הגהה (ושם . . . 110 רצון זו).

הַנְּסִיּוֹן הַרְאָה, אֲשֶׁר כְּשִׁמְמַעְטִים בְּחִקְרוֹת, וְעוֹבְדִים בְּסֵדֶר וּבִתְקָף עַל פִּי הַנְּעִימוֹת שֶׁל תּוֹרָה, יְמִין מְקַרְבֵּת וּשְׂמַאל דּוֹחָה, אֲזִי פּוֹעֲלִים בְּוִדְאִי, וּבַפֶּרֶט בְּעִנְיָנִים הַעֲקָרִים מֵעֲקָרֵי הַדָּת.

ה'תש"ג

ז ניסן

יום שני

יום שני

שיעורים. חומש: מצורע, שני עם פירש"י.
תהלים: לט"ג.
תניא: ובוזה יובן . . . 110 בר"מ.

גוסס 'ויהי בנסע': וְכַרְצוֹן כָּל עַמּוּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל.
כְּנֹוֹי מִשְׁפָּחָה שֶׁל רַבְּנֵי הַזֶּקֶן: בְּרוּכָאוּיִטְשׁ.
כְּנֹוֹי מִשְׁפָּחָה שֶׁל בְּנֵי אַדְמוֹר"ר הָאֲמָצְעִי: שְׁנִיאֹרִי.
כְּנֹוֹי מִשְׁפָּחָה שֶׁל ה"צִמַח צֶדֶק": שְׁנִיאֹרְסָאֵהן.

ה'תש"ג

ח ניסן

יום שלישי

יום שלישי

שיעורים. חומש: מצורע, שלישי עם פירש"י.
תהלים: מדר"מח.
תניא: כי כמו . . . נו בפע"ח.

כָּל נִשְׁמָה יֵשׁ לָהּ עֲבוֹדָה פְּרָטִית בְּמַחִין וּמְדוּת כְּפִי טְבֵעָה וְעִנְיָנָה. וְכַתִּיב "מֵאִיבֵי תַחְכֻּמֵי", מֵהַהֲטוּת הַרְעוֹת שֶׁמְרַגֵּשׁ בְּמְדוּתוֹ הַטְּבָעִיּוֹת, מִזֶּה מֵתַחַסֵּם וַיִּדְעַ אִיךָ לְכַלֵּל תְּקוּן מְדוּתוֹ וְשֶׁעָבֹד הַכַּחוֹת שֶׁלוֹ בְּעֲבוֹדַת ה' יִתְבָּרַךְ.

ה'תש"ג

ט ניסן

יום רביעי

יום רביעי

שיעורים. חומש: מצורע, רביעי עם פירש"י.
תהלים: מט"ג.
תניא: והנה אף דדחילו . . . באריכות.

נִיט הַיִּזְעָר אֹן גַּעֲלָד אִזּו דְּעָר אִיִּדִישְׁעָר רֵיכְטוּם. דְּעָר אִיִּדִישְׁעָר אִיִּבִיקְעָר רֵיכְטוּם אִזּו, אַז מַעַן אִזּו אִידֵעַן וּוְאָס הִיטְעַן אָפּ תּוֹרָה אֹן מְצוֹת, אֹן מ'בְּרִיִּינְגַט אֹיף דְּעָר וּוְעֵלְט קִינְדֵּעָר אֹן אִיִּנִיקְלֵאךְ וּוְאָס הִיטְעַן אָפּ תּוֹרָה אֹן מְצוֹת.

— תרגום —

לֹא בְּתִים וּמָמוֹן הֵם הָעֵשֶׂר הַיְהוּדִי. הָעֵשֶׂר הַיְהוּדִי הַנְּצָחִי הוּא, שְׂאָנֵנו יְהוּדִים הַשּׁוֹמְרִים תּוֹרָה וּמְצוֹת, וּמְבִיאִים לְעוֹלָם בְּנִים וּנְכָדִים הַשּׁוֹמְרִים תּוֹרָה וּמְצוֹת.

יום חמישי

יום חמישי

י ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מצורע, חמישי עם פירש"י.
תהלים: נה-נט.

תניא: פרק מא. ברם . . . עבודת עבד.

בְּדַבַּר הַתְּעֻמָּוֶלָה בְּעֵינֵי טְהָרַת הַמְּשַׁפָּחָה בְּמוֹשָׁבוֹ, יִתְבּוֹנֵן בְּזֶה: אֵלֹו יִצְיָר, אֲשֶׁר ה' אָנָּה לִידּוֹ לְהַצִּיל מוֹשֵׁב יְהוּדִים מִכְּפִלְיוֹן, רַחֲמָנָא לְצַלָן, הִנֵּה בָּטַח הָיָה מוֹסֵר נַפְשׁוֹ עַל זֶה, וְהָיָה מְהַלֵּל וּמְשַׁבַּח אֶת ה' יִתְבַּרְךָ, עַל גְּדוֹל הַחֶסֶד לְזִכּוֹתוֹ בְּזִכּוֹת גְּדוֹל כְּזֶה. כֵּן וְיוֹתֵר מִכֵּן הִיא תְּעֻמָּוֶלָה זֹה, שֶׁהִיא הַצֵּלַת נַפְשׁוֹת מִמָּוֶשׁ.

יום שישי

יום שישי

יא ניסן

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: מצורע, ששי עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.

תניא: והנה ה' . . . 112 ותפילין.

בְּיוֹם הַהֵלֵדָת, עַל הָאָדָם לְהַתְּבוּדָה, וּלְהַעֲלוֹת זְכוּרוֹתָיו וּלְהַתְּבוֹנֵן בָּהֶם, וְהִצְרִיכִים תְּקוּן וְתִשׁוּבָה יָשׁוּב וְיִתְקַנֵּם.

שבת קודש

שבת

יב ניסן, שבת הגדול

ה'תש"ג

הַפְּטוּרָה: וְאַרְבָּעָה אַנְשִׁים. בְּמִנְחָה: עֲבָדִים הֵינּוּ.

שיעורים. חומש: מצורע, שביעי עם פירש"י.
תהלים: ס"סח.

תניא: וגם יתבונן . . . 112 והמוח כו'.

מִזְמַן יְצִיאַת מִצְרַיִם נִקְרְאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל "צְבָאוֹת ה'". הַהִפְרָשׁ בֵּין עֲבָדִים – שֶׁנִּקְרְאוּ כֵּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – וְצְבָאוֹת, הוּא: עֲבָד עוֹשֵׂה עֲבוֹדַת רַבּוֹ – וּבְזֶה כְּמָה דְרָגוֹת, נֹקֵב מְרָגְלִיּוֹת, עוֹשֵׂה שְׂאֵר מְלָאכּוֹת, עוֹשֵׂה מְלָאכּוֹת פְּשׁוּטוֹת – וַיֵּשׁ בְּזֶה יִגִּיעַה וְעָמַל רַב, אֲבָל אֵין זֶה עֵינֵין שֶׁל מְסִירַת נַפְשׁ. צָבָא הֵם עֲבָדִים שְׁעוֹבְדִים בִּיגִיעַה רַבָּה וְעָמַל וּבְמִסִּירַת נַפְשׁ, הֵן בְּמִלְחַמַת הַגָּנָה וְהֵן בְּמִלְחַמַת תְּנוּפָה, וְעוֹמְדִים עַל מְשֻׁמְרָתָם בְּתַכְלִית הַתְּקָף מְבַלִּי הַתְּפַעַל מֵהַמְּנַגֵּד וְשׁוֹנֵא, וְעֲבוֹדָתָם זֹה אֵינָה עֵינֵין שֶׁל הַשְּׂגָה, כִּי הֵם מֵתְנַהֲגִים עַל פִּי הוֹרָאת מְצַבִּיָּאם.

וְהִנֵּה נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם הָיוּ בְּתַכְלִית הַשְּׁפָלוּת בְּעֵינֵינוּיִם קִשִּׁים וּמְרִים, וְעַם זֶה לֹא שָׁנוּ שְׁמֵם וּלְשׁוֹנָם וּלְבוּשֵׁיהֶם, וְעָמְדוּ עַל מְשֻׁמְרָתָם בְּתַכְלִית הַחֹזֵק, כִּי יָדְעוּ שֶׁהַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הַבְּטִיחַ לְגֵאל אוֹתָם, וְהַמְּתַנַּהֵג כְּזֶה בְּמִצְבָּב זֶה הוּא מְצַבָּא ה', דְּה' עוֹזְרוֹ בְּדֶרֶךְ מְלַמְעֵלָה מִן הַטָּבַע בְּטָבַע.

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון ו' ניסן ~

'אין בין העולם הזה לימות המשיח'

וב'ארבעה טורי אבן' ביאר: 'אלו ואלו דברי אלקים חיים' ואין סתירה בין שתי הדעות: לדעת שמואל (סנהדרין צו, ב) יש קץ לגלות, וכשיגיע זמן הגאולה יגאלו ישראל אף ללא תשובה, ובמצב זה לא ישתנו סדרי עולם בגאולה, כדברי שמואל "אין בין העולם הזה לימות המשיח...". ואילו אם תהיה הגאולה כאשר ישראל זכאים, לאחר שחזרו בתשובה, יהיו בימות המשיח "כל הטובות שמתנבאין בהן הנביאים לישראל". והרמב"ם כתב את שתי האפשרויות: כאן הביא כדברי רבי חייא, שדברי הנביאים יתקיימו בימות המשיח, ולהלן (בפרק הבא) כדברי שמואל, שעולם כמנהגו הולך ו"אין בין העולם הזה לימות המשיח", כדי לא להכריע בעניינים אלו, כמו שכתב בהלכות מלכים (פ"ב ה"ב) "כל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם היאך יהיו עד שיהיו, שדברים שתומים הן אצל הנביאים".

הלכות תשובה פרק ה, הלכה ז: כל הטובות שמתנבאין בהן הנביאים לישראל... בימות המלך המשיח, בזמן שתחזור הממשלה לישראל... אמרו חכמים: כל הנביאים בלן לא נתנבאו אלא לימות המשיח. הקשה ה'כסף משנה': כאן כתב הרמב"ם שכל הטובות שהתנבאו הנביאים לישראל תהינה בימות המשיח, כדעת רבי חייא בר אבא (שבט טו, א) שנבואת הנביאים "וכתתו חרבותם לאתים... לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה" נאמרה לימות המשיח. ומשמעות הגמרא (שם) היא שדעה זו חולקת על דעת שמואל האומר "אין בין העולם הזה לעולם הבא אלא שיעבור גלויות", היינו, שבימות המשיח לא ישתנו סדרי עולם ויהא צורך בכלי מלחמה (והפוסק "לא ישא גוי אל גוי חרב... אינו מדבר בימות המשיח). ואילו להלן (פ"ט ה"ב) כתב הרמב"ם כדעת שמואל ש"ימות המשיח עולם כמנהגו הולך... אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבור מלכות בלבד!"

~ יום שני ז' ניסן ~

בין תורה למצוות

הרמב"ם שגם במצוות יעסוק אדם שלא לשמה. אמנם בתורה יש לומר שאף אם לומד שלא לשמה ובלא כוונה, הרי הוא מקיים את המצוה (ובזכותה יבוא לקיומה בלימוד לשמה), וכמו שמצינו באוכל מצה בפסח בלא כוונה שיוצא ידי חובתו, כי "מצוות התלויות באכילה... כיון שיש בהן הנאה לגוף, אף שלא נתכוין לצאת באכילה זו – יצא ידי חובתו שהרי על כרחו נהנה הגוף מאכילה והרי זו נקראת אכילה, ונמצא שקיים מצות האכילה" (ש"ע אדה"ז א"ח ס"י תעה סכ"ח, ע"פ ה"רן ר"ה ד, ב). וכך גם בתלמוד תורה – השמחה וההנאה בעת הלימוד היא מכלל המצוה, וגם אם לא יתכוין לשם מצוה נהנה מהלימוד ומקיים מצות תלמוד תורה. ומדויקים דברי הרמב"ם שרק בתורה יכול לעסוק אף שלא לשמה ולא במצוות: כי העוסק בתורה, גם אם שלא לשמה, יבוא בזכות קיום מצות תלמוד תורה ללימוד לשמה, מה שאין כן העוסק במצוה שלא לשמה שאין בזה קיום מצוה, לא יגיע לידי עשייתה לשמה.

הלכות תשובה פרק י, הלכה ה: אמרו חכמים: 'לעולם יעסק אדם בתורה, אפלו שלא לשמה – שמתוך שלא לשמה, בא לשמה'. מדוע לא הזכיר הרמב"ם שגם במצוות יש לעסוק אף שלא לשמה, כדברי הגמרא (פסחים נ, ב): "לעולם יעסוק אדם בתורה ומצוות אע"פ שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה"? מבאר האדמו"ר מסוכטשוב: חז"ל קבעו שיש לעסוק במצוה גם שלא לשמה, כי גם בעשיית המצוה שלא לשמה המצוה מתקיימת. ובזכות עשיית המצוה (אף שהיא שלא לשמה) יבוא לעשותה לשמה. והנה, מצוה הנעשית שלא לשמה הרי עשייתה היא ללא כוונה לשם מצוה, וכיון שמצוות צריכות כוונה – "אם עשאה בלא כוונה לצאת ידי חובתו... לא יצא ידי חובתו מן התורה" (ש"ע אדה"ז א"ח ס"ו ס"ה, וראה רמב"ם הל' שופר פ"ב ה"ד) ואם-כן העושה מצוה בלא כוונה לא קיים את המצוה, ועשייה זו לא תביא אותו לקיום המצוה בכוונה ולשמה, ולכן לא כתב

(אגלי טו, בהקדמת הספר)

~ יום שלישי ח' ניסן ~

הרהור ב'אחדות ה'" במקומות האסורים

הדבר מותר (משנה שכיר א"ח סי' כג).

מאידך, יש שהוכיחו לאיסור מהמסופר בגמרא (מנחות מג, ב) על דוד המלך שחלשה דעתו כשנכנס למרחץ וראה עצמו ערום ללא מצוות, ואם מותר להרהר במרחץ באחדות ה' הרי יכול היה לקיים מצוה זו ומדוע חלשה דעתו?

אך יש לדחות, כי אף אם מותר להרהר בעניינים אלו בבית המרחץ, מכל-מקום הצטער דוד על שחסרה לו מעלת המצוות המעשיות שבהן דווקא תלויה קדושת אברי הגוף, ולכן התיישבה דעתו רק כשזכר במילה שבבשרו, כמבואר שם (ראה לבושי מרדכי י"ד מהד"ת סי' קעא, ובמשנה שכיר שם).

ולמעשה כתבו הפוסקים כי אע"פ שגם במקומות אלו צריך שתהא ידיעת ואמונת ה' במוחו ולבו, אך זהו כידיעה כללית, ללא מחשבה והרהור בעניין (ראה לבושי מרדכי שם, והמצוין בפסקי תשובות סי' פה ס"ג), ו"אם אסור לחשוב במקום זה אודות 'המחליף פרה בחמור' אף ששניהם (פרה וחמור) יכולים להימצא במקום זה, על אחת כמה וכמה שאסור לחשוב אודות 'עצמות ומהות'" (תורת מנחם תשמ"ג ח"ג עמ' 1601).

הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה ד: וְלֹא קָרַיתָ שְׁמַע בְּלִבְךָ, אֲלֵא כָּל עֵינֶיךָ שֶׁהוּא מְדַבְּרִי קֹדֶשׁ – אֲסוּר לְאָמְרוּ בְּבֵית הַמֶּרְחָץ וּבְבֵית הַכֶּסֶא.... וְלֹא לְאָמְרוּ בְּלִבְךָ, אֲלֵא אֶפְלוּ לְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ מְדַבְּרֵי תוֹרָה בְּבֵית הַכֶּסֶא, וּבְבֵית הַמֶּרְחָץ, וּבְמָקוֹם הַמְּנַפֶּת... אֲסוּר.

האם איסור הרהור בדברי תורה בבית הכיסא ובבית המרחץ, כולל גם הרהור במציאות ואחדות ה'? לכאורה הדברים קל וחומר: אם בכל דברי התורה אסור להרהר – כל שכן בנושאים אלו. אולם מאידך יתכן כי דווקא לגודל מעלתם אין דבר הפוגם בהם, כשם שהתירו המקובלים לשוחח שיחת חולין בתפילין דרבנותם משום שקדושתם נעלית ביותר ואין כל פגם וטומאה נתפסים בהם (ראה חכמת שלמה א"ח סי' פה).

יש שהוכיחו להיתר מלשון המגיד משרים' (מדברי המלאך שהתגלה לרבי יוסף קארו, בעל השולחן ערוך): "ותמיד תיחד כל מחשבותיך ליראתו ותורתו, ואפילו בעת עומדך במקום מטונף תהרהר בשפלותך ודלותך, ואשר הטבתי לך", ואם מהרהר בטובות שנתן לו הקב"ה, בהכרח מהרהר בו עצמו, ואם-כן

~ יום רביעי ט' ניסן ~

שאלת הגשמים ב"שומע תפילה"

וה'כסף משנה' ביאר:

בפירוש המשנה כתב הרמב"ם שב"ארץ ישראל ובארצות שאורים כאוירה" זמן השאלה הוא בשבעה במרחשון, אך בשאר ארצות הצריכות גשם בזמן אחר שואלים בזמן הצריך להם, והוסיף "כאילו הוא שבעה במרחשון". וכוונתו שכדוגמת ארץ ישראל שזמן השאלה בה הוא בשבעה במרחשון – והוא הזמן שצריכים שם גשמים – כך גם בארצות אלו זמן השאלה היא בזמן שהם צריכים לגשם, ואינו בא "לפרש באיזו מקום מתפילה ישאלו", ובהלכה זו פירש שישאלו ב'שומע תפילה'.

וב'ארבעה טורי אבן' (על הרמב"ם כאן, וכעין זה בשפ"א תענית יד, ב) ביאר:

הרמב"ם בפירוש המשנה מבאר שתחילת שאלת גשמים בברכת השנים בארץ ישראל היא בשבעה במרחשון, ובארצות שעדיין אינם צריכים לגשם – זמנם ששים יום אחר תקופת תשרי, ויש מקומות שזמנם מתחיל אף מאוחר יותר. אך כל זה לגבי התחלת זמן השאלה, שהיא בברכת השנים, בכל מקום לפי זמנו, כי בכל מקומות אלו עדיין הם ימות

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק ב, הלכה יז: מְקוֹמוֹת שֶׁהֵן צָרִיכִין לְגַשְׁמִים בְּיָמֹת הַחֹמֶה, כְּגוֹן אֵי הַיָּם הַרְחֹקִים – שׁוֹאֲלִין אֶת הַגַּשְׁמִים בְּעַת שֶׁהֵן צָרִיכִין לָהֶן, בְּשׁוֹמֵעַ הַתְּפִלָּה.

והקשה הרא"ש (תשובות כלל ד סי' ט):

בפירוש המשנה (תענית פ"א מ"ג) כתב הרמב"ם שבשאר ארצות צריכה להיות שאלת הגשמים בזמן שהם צריכים לגשם באותו מקום "ויעשו אותו הזמן כאילו הוא שבעה במרחשון", ומשמע ששואלים שם את הגשם בברכת השנים. והרי זו סתירה לדבריו בהלכה זו שבמקומות אלו "שואלין את הגשמים בעת שהן צריכין להן בשומע תפלה"!

ותירץ: דברי הרמב"ם בפירוש המשנה ששאלת הגשם היא בברכת השנים, אמורים על מקום הנחשב 'ארץ' (מקום של אנשים רבים), ובכל ארץ, שאלת הגשם בברכת השנים היא בזמן שארץ זו צריכה גשם. ואילו בהלכה זו מדובר במקומות מבודדים, שאינם נחשבים 'ארץ' בפני עצמם, והרי הם כיחידים ו"שואלין את הגשמים בעת שהן צריכין להן בשומע תפלה" (ככל יחיד המבקש צרכיו בשומע תפילה).

שואלים את הגשמים בשמונע תפילה (כבקשת צרכיו של היחיד) וזו כוונת הרמב"ם בהלכה זו.

הגשמים ברוב העולם. אך מיום ראשון של פסח שמתחילים ימות החמה ומפסיקים לשאול כי ברוב העולם הגשמים מזיקים, הרי המקומות שצריכים אז גשמים (איי הים הרחוקים)

~ יום חמישי י' ניסן ~

'תורתו אומנותו' – גם היום?

היום אינו צריך להפסיק, ולכן אמר רבי יוחנן "כגון אנו מפסיקין לקריאת שמע ולתפלה" משום שהיו עסוקים במלאכה לפרנסתם, אך מי ש"תורתו אומנותו ואינו עושה מלאכה כלל", אינו צריך להפסיק מלימודו לתפילה אף שדרגתו הרוחנית נמוכה בהרבה מזו של האמוראים (ערוך השולחן א"ח סי' קו סי"ב).

וביאור הדברים:

"מפסיקים לקריאת שמע ואין מפסיקים לתפילה" על אף שלדעת הרמב"ם שתייהן מצוות מדאורייתא (ראה לעיל פ"א ה"א), כי לקריאת שמע יש זמן קבוע ואם לא יקרא עכשיו לא יוכל לקרוא אחר כך, אולם לתפילה אין זמן קבוע מהתורה (וזמני התפילה הם רק מדרבנן) ולכן אינו צריך להפסיק מלימודו כדי להתפלל עכשיו (אליה רבה קו. ה).

אך זהו רק במי שתורתו אומנותו ואינו מפסיק למלאכה, אבל מי שעוסק במלאכה, הרי בלא-הכי כאשר יפסיק מלימודו כדי ללכת למלאכתו יהא חייב להתפלל, ואם כן עדיף שיתפלל עתה תפילה בזמנה וימשיך ללמוד לאחר מכן (ראה דגל ראובן ח"א סי' ו).

הלכות תפילה פרק ו, הלכה ח: **מִי שֶׁהָיָה עוֹסֵק בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, וְהִגִּיעַ זְמַן הַתְּפִלָּה – פּוֹסֵק וּמְתַפְּלֵל; וְאִם הָיָה תּוֹרְתוֹ אֲמוֹנָתוֹ וְאִינוֹ עוֹשֶׂה מְלָאכָה כָּלֵל, וְהָיָה עוֹסֵק בְּתוֹרָה בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה – אֵינוֹ פּוֹסֵק, שֶׁמִּצְוֹת תְּלִמּוּד תּוֹרָה גְּדוּלָּה מִמִּצְוֹת הַתְּפִלָּה.**

וכך אמרו במקור ההלכה בגמרא (שבת יא, א): "חברים שהיו עוסקים בתורה – מפסיקים לקריאת שמע, ואין מפסיקים לתפילה".

אך יש לתמוה על הרמב"ם, כי בגמרא שם הובאו דברי רבי יוחנן "לא שנו אלא כגון רשב"י וחבריו שתורתו אומנותו, אבל כגון אנו מפסיקין לקריאת שמע ולתפלה", ואם בזמן האמוראים כבר לא היה מי שבדרגת 'תורתו אומנותו', כיצד פוסק זאת הרמב"ם למעשה, וכי אנו גדולים מהאמוראים?!

ונראה כי לדעת הרמב"ם הגדרת 'תורתו אומנותו' אינה תלויה בדרגתו הרוחנית של האדם אלא במצבו הכלכלי – מי שעוסק במלאכה לפרנסתו עליו להפסיק מלימודו כדי להתפלל, ומי שאינו צריך לעסוק במלאכה ויכול ללמוד כל

~ יום שישי י"א ניסן ~

חובת התפילה בציבור

בישוב תוך מיל למקום שמתפללין שם בעשרה, חייב לילך בכל יום בוקר וערב להתפלל בעשרה (וכ"כ המשנה ברורה סקנ"ב). ויתירה מזו כתב אדה"ז (ע"פ דברי הרא"ש ברכות פ"ז סי' כ) "תפילת הציבור אע"פ שהוא מצוה מדבריהם היא גדולה ממצות עשה של תורה הואיל ומקדשין בה ה' ברכים, שהרי מותר לעבור על מצות עשה של תורה (המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבודו. ברכות מז, ב) ולשחרר עבדו כדי להשלימו לעשרה".

וכיון שחובת מצוה להתפלל בציבור, גם תלמיד חכם העוסק בתורה לא יתפלל ביחידות, כי רק רשב"י וחבריו שתורתם אומנותם אין מפסיקים לימודם כדי להתפלל (שבת יא, א), וכיון שבזמנינו אין דין 'תורתם אומנותם' כדי להיפטר מתפילה ("אנו מפסיקין... לתפילה כיון שמבלעדי כן אנו מבטלין הרבה").

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק ה, הלכה א: **הַתְּפִלָּת הַצְּבֹר נִשְׁמַעַת תָּמִיד... לְפִיכָה, צָרִיךְ אָדָם לְשַׁתֵּף עִצְמוֹ עִם הַצְּבֹר, וְלֹא יִתְפַּלֵּל יְחִידִי, כֹּל זְמַן שֶׁיִּכְוֹל לְהַתְּפַלֵּל בְּצִבּוֹר.**

וב'שלחן ערוך' (אור"ח סי' ט"ז) כתב: "ישתדל אדם להתפלל בבית הכנסת עם הציבור, ואם הוא אנוס שאינו יכול לבוא לבית הכנסת – יכוין להתפלל בשעה שהציבור מתפללים".

וכתב ה'אגרות משה' (אור"ח ב, סי' כז): תפילה בעשרה אינה רק מעלה יתירה והידור אלא חיוב מצוה, כי לדעת רש"י ותוספות (חולין קכב, ב ד"ה לגבל) הנמצא בדרך וצריך להתפלל ובמרחק של ארבעה מיל לפניו יש מקום שמתפללים בעשרה, צריך להמשיך ללכת כדי להתפלל שם בעשרה, ואם המקום לאחריי חייב לחזור עד מיל. וכן נפסק בשלחן ערוך (אור"ח סי' צ ט"ז). ואדמו"ר הזקן (אור"ח סי' צ ט"ז) הוסיף: "הוא הדין הדר

ולילך לבית הכנסת אלא יתפלל בביתו בעשרה, ואם לא ימצא עשרה טוב לו שיתפלל יחידי משיתבטל מלימודו בשעת הליכה לבית הכנסת, ומסיים: "ואף על פי כן, לא ירגיל עצמו בכך שלא ילמדו עמי הארץ ממנו ויתבטלו מבית הכנסת."

אדה"ז סי' קו ס"ד), אינם יכולים להיפטר גם מתפילה בעשרה (אגרות משה שם).
ואדמו"ר הזקן (סי' צ ס"ז) הביא את דעת הרמ"א (שם סי"ה) שאף בזמנינו "מי שתורתו אומנתו ואינו מתבטל כלל כי אם לדברים הכרחים לצרכי גופו ולימודו – אין לו לבטל מלימודו

~ שבת קודש י"ב ניסן ~

קריאה בתורה בפחות מעשרה?

אלא תשעה".
והקשה ה'לב שלם' (על הרמב"ם כאן): הרי דין זה הוא בכל דבר שבקדושה, ש"אם התחילו בהן בעשרה והלכו מקצתן... יגמרו השאר" (לעיל פ"ה ה"ו) ומה החידוש לענין שמונה הפסוקים? וביאר: החידוש כאן הוא, שאפילו אם יצאו כל התשעה ולא נשאר אלא אחד מותר לקרוא אותם, שלא כבכל דבר שבקדושה, שאם התחילו בעשרה ויצאו מקצתם – גומרים אותו "והוא שנשתיירו רובן" (אור"ח סי' נה ס"ב).
וה'מנחה הטהורה' (מנחות שם) תירץ: בכל דבר שבקדושה מתחילים אותו בתנאי שיש עשרה, ורק "אם התחילו בהן בעשרה והלכו מקצתן" יכולים לגמור, ואילו בקריאת שמונת הפסוקים התחדש שמותר להתחיל בקריאתם גם אם אין עשרה.
וה'שלחן ערוך' (אור"ח סי' תכח ס"ז) לא הביא להלכה כשיטת הרמב"ם אלא כפירוש רש"י והראב"ד, שפסוקים אלו "אין מפסיקין בהם, אלא יחיד קורא את כולם".

הלכות תפלה וברכת כהנים פרק יג, הלכה ו: שְמוֹנָה פְסוּקִין שְבַסוּף הַתּוֹרָה, מִתֵּר לְקְרֹאת אוֹתָן בְּבֵית הַכְּנֶסֶת בְּפָחוֹת מֵעֶשְׂרֵה... הוֹאִיל וּמִשְׁמַעֵן שֶׁהֵן אַחַר מִיתַת מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, הָרִי נִשְׁתַּנּוּ; וּלְפִיכָּךְ מִתֵּר לְיָחִיד לְקְרֹאת אוֹתָן.
את מאמר הגמרא (מנחות ל, א) ששמונת הפסוקים האחרונים שבתורה המתארים את מיתת משה רבינו "יחיד קורא אותן בבית הכנסת" מפרש רש"י (ד"ה יחיד): מי שהתחיל לקרואם אינו מפסיק באמצע ואדם שני ימשיך לקרוא, אלא המתחיל ימשיך לקרוא.
והרמב"ם מפרש אחרת: קריאת שמונה פסוקים אלו היא גם אם אין בבית הכנסת עשרה אנשים, ואפילו נשאר רק אחד, קוראים פסוקים אלה כקריאה בציבור, בכרחה תחילה וסוף.
והראב"ד תמה: איך יתכן שלקריאת פסוקים אלו נמצאים פחות מעשרה, הרי זה "ענין זרות מאוד והצבור היכן הלכו"? (ולכן נקט כפירוש רש"י) וביאר ה'כסף משנה': "משכחת לה שיהיו עשרה בבית הכנסת ויצא אחד מהם או שלא היו בבית הכנסת

בס"ד. ברכת כ"ק אדמו"ר שליט"א לאנ"ש שיחיו שברכו אותו, י"א ניסן*, ה'תשל"ג

בלתי מוגה

כל המברך מתברך בברכתו של הקב"ה, שתוספתו מרובה על העיקר¹.
ותומשך הברכה בכל הענינים הכללים והענינים הפרטיים.
חג הפסח כשר ושמח.

(1) ב"ר פס"א, ד.

(* אחרי חזרתו מהציון הק', התפללו תפלת מנחה, וקודם נסיעתו לביתו נכנסו זקני אנ"ש לברכו.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

(6 מידות מגונות. 7 ליצנות. 8 כוולל וסובא הלהוט אחר האכילה והשתייה, וסופו גם ללסטם את הבריות. 9 כלומר: עבירות שאין בהן מעשה, רק מחשבה, כגון: מידות רעות ומושחתות.

ד. ואל ידמה אדם בעל-תשובה שהוא מרחק ממעלת הצדיקים מפני העונות והחטאות שעשה - אין הדבר כן, אלא אהוב ונחמד הוא לפני הבורא כאלו לא חטא מעולם. ולא עוד, אלא ששכרו הרבה, שהרי טעם טעם החטא ופרש ממנו וכבש יצרו. אמרו חכמים: מקום שפעל-תשובה עומדין, אין צדיקים גמורין? כולין לעמד בו¹⁰, כלומר: מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם, מפני שהן פושטים את יצרים יותר מהם.

(10) (ברכות לד:): שנאמר: שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' (ישעיה נז, ט). הקדים ה' לומר: שלום ל"רחוק" שנתקרב, כלומר: לבעל תשובה עוד בטרם שאמר שלום ל"קרוב", זהו צדיק גמור שהיה תמיד קרוב אליו.

ה. כל הנביאים פלן ציוו על התשובה, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה¹¹. וכבר הבטיחה תורה, שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שנאמר: "והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו', ושבת עד ה' אלקיך... ושבת ה' אלקיך וגו'".

(11) רבי אליעזר אומר: "אם ישראל עושים תשובה - נגאלים; ואם לאו - אין נגאלים. אמר לו רבי יהושע: אם אין ישראל עושים תשובה - אין נגאלים?! אלא הקדוש ברוך הוא מעמיד להם מלך שגזירותיו קשות כהמן וישראל עושים תשובה ומחזירים למוטב" (סנהדרין צז:).

~ נקודות משיחות קודש ~

"ושבת עד ה' אלקיך".

יש שהקשו מדוע לא מנה הרמב"ם מצות התשובה במנין המצוות, והלא מפסוק זה מוכח לכאורה החיוב למצות התשובה.

והביאור בזה: הרמב"ם עצמו מבאר כאן שהפסוק הנ"ל הוא סיפור דברים והבטחה לישראל שבסוף גלותן יעשו תשובה וי"ל שטעמו עמו כי כן הוא פשט סגנון המקרא - סיפור הדברים אשר יקרא באחרית הימים.

ולוא דמספתינא ממה שלא מצאתי לע"ע בספרים בפירוש, הנה לפענ"ד י"ל בפשיטות שהציווי על התשובה הוא בפסוק "ומלתם את ערלת לבבכם וערפכם לא תקשו עוד" שפירושו ציווי למול את ערלת הלב

~ יום ראשון ו' ניסן ~

הלכות תשובה

פרק שביעי

(1) התנהגות אדם בעל תשובה; כמה מעולה מעלת התשובה.

א. הואיל ורשות כל אדם נתונה לו כמו שבארנו, ושתדל אדם לעשות תשובה ולהתנדות בפניו מחטאיו ולנער בפיו² מחטאיו, כדי שזימות והוא בעל-תשובה, ויזכה לחיי העולם הבא.

(2) מלשון הכתוב: נוער כפיו מתמוך בשוחד (ישעיה לג, טו), כלומר: לא די ב"וידוי שפתיים" לבד, אלא גם להתרחק מכל חטא ועוון.

ב. לעולם יראת אדם עצמו כאלו הוא נוטה לזמות, ושמא זמות בשעתו³ ונמצא עומד בחטאו, לפיכך ישוב מחטאיו מיד; ולא יאמר, כשאזקין אשוב, שמא זמות טרם שיזקין. הוא ששלמה אמר בחכמתו: "בכל עת יהיו בגדיך לבנים".

(3) בשעה זו שהוא עומד בה כחוטא, ובטרם שהספיק עוד לחזור בתשובה. (4) (אבות פרק ב, משנה י) "שוב יום אחד לפני מיתתך". ואמרו (שבת קנג): "שאלו תלמידיו את רבי אליעזר: וכי אדם יודע איזהו יום ימות? אמר להם: וכל שכן! ישוב היום, שמא ימות מחר ונמצא כל ימיו בתשובה". (5) כדי שתהא מוכן ומזומן בכל עת שיקראוך, ורש"י ז"ל בפירושו אומר: "התקן עצמך בכל שעה במעשה טוב, שאם תמות היום - תיכנס בשלום. ומשל שלמה החכם את הדבר הזה לאדם שהזמינו המלך לסעודה ולא קבע לו זמן, אם חכם הוא או פיקח - מיד מכבס כסותו ורוחץ וסך. וכן יום מחר עד עת ייקרא אל הסעודה - וכן יהיו כל שעה בגדיו לבנים והוא רוחץ וסך. כך דרשוהו רבותינו במסכת שבת" (שם).

ג. אל תאמר שאין תשובה אלא מעברות שיש בהן מעשה, כגון זנות וגזל וגנבה; אלא פשם שצריך אדם לשוב מאלו, כף הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו, ולשוב מן הפעם ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההתולף ומרדיפת הממון והפכוד ומרדיפת המאכלות⁴ וכו' ויצא בהן - מן הפל צריך לחזור בתשובה. ואלו העונות קשים מאותן שיש בהן מעשה, שפזמן שאדם נשקע באלו, קשה הוא לפרש מהם. וכן הוא אומר: "יעזב רשע דרכו וגו'".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כי אם יהיה כניחו בן־יהויקים חותם על יד ימיני... משם אתקנך; וכתוב: ביום ההוא אקחך" וגו'. את הגזירה מניין? - שנאמר: "כתבו את האיש הזה עירי". וכתוב: "ובני כנייה: אסיר, שאלתיאל" וגו'.

ז. פמה מעלה²⁰ מעלת התשובה - אמש היה זה מבדל מה' אלהי ישראל, שנאמר: "עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלהיכם"; צועק ואינו נענה, שנאמר: "פי תרבו תפלה וגו'"; ועושה מצות וטורפין²¹ אותן בפניו, שנאמר: "מי בקש זאת מידכם רמס חצרי"; "מי גם ככם ויסגר דלתים וגו'"; והיום הוא מדבק בשכינה, שנאמר: "ואתם הדבקים בה' אלהיכם"; צועק ונענה מיד, שנאמר: "והיה טרם יקראו ואני אענה"; ועושה מצות ומקבלין אותן בנחת ושמחה, שנאמר: "פי כבר רצה האלהים את מעשיך". ולא עוד, אלא שמתאווים להם, שנאמר: "וערכה לה' מנחת יהודה וירושלים, כימי עולם"²² וכשנים קדמניות²³.

(20) לשון נופל על הלשון. (21) חובטים ומרסקים, כמו: דרסה וטרפה בכותל (חולין פרק ג, משנה ג). ועולליהם ירוטשו (הושע יד, א), תרגם יונתן: ועולמהון יטרפון (הערוך). (22) בימי משה. (23) בימי שלמה, שקיבל ה' את קרבנותיהם ברצון ואש של מעלה הייתה רבוצה על המזבח כארי (יומא כא:).

ח. בעלי־תשובה, דרכן להיות שפלים וענוים ביותר. אם חרפו אותן הפסילים במעשיהם הראשונים ואמרו להן: אמש היית עושה פך וכף, ואמש היית אומר פך וכף - אל ירגישו²⁴ להן, אלא שומעין ושמחים ויודעין שזו זכות להם; שכל זמן שהם בושים ממעשיהם שעברו ונכלמים מהן - זכותם מרבה ומעלתם מתגדלת. וחטא גמור הוא לומר לבעל־תשובה: זכר מעשיך הראשונים²⁵! או להזכירן לפניו כדי לבישו, או להזכיר דברים וענינים הדומין להם כדי להזכיר מה עשה - הפל אסור, ומזהר עליו בכלל הונת דברים, שהזהירה תורה עליה, שנאמר: "ולא תונו איש את עמיתו".

(24) אל ישימו לב להם. (25) (בבא מציעא נח:).

פָּרָק שְׁמִינִי

(1) שכר הצדיקים ופירעון הרשעים בעולם הבא; אם יש גוף בעולם הבא, או אכילה ושתיה וכדומה.

א. הטובה הצפונה לצדיקים היא חיי העולם הבא, והיא החיים שאין מות עמה, והטובה שאין עמה רעה. היא שפתיב בתורה: "למען ייטב לך והארבת ימים". מפי השמועה²⁶ למדו: "למען ייטב לך" - לעולם שפלו טוב; "והארבת ימים" - לעולם שפלו

ולחסיר את קשיות הערף שישנה כבר. ולא הגדיר הכתוב אם כבר גרמו לעבירה בפועל (ענין התשובה) או לא, ובמילא נכללו שני הענינים בציווי זה.

ומה שלא מנה הרמב"ם מצות התשובה במנין המצוות הוא מפני שתשובה היא ציווי כולל לכל התורה כולה, שהרי עניינה הוא החלטת האדם לקיים כל מצוות התורה, ומצוות כלליות לא מנה הרמב"ם כמו שכתב בסהמ"צ שורש ד' ומביא שם ג"כ הציווי ומלתם גו'.

לקוטי שיחות, חלק י"ט, עמוד 532. חלק ל"ט עמוד 166 מתוך רמב"ם "פרס המלך")

ו. גדולה תשובה, שמקרכת את האדם לשכינה¹², שנאמר: "שובה ישראל עד ה' אלקיך", ונאמר: "ולא שבתם עדי נאם ה'", ונאמר: "אם תשוב ישראל נאם ה', אלי תשוב", פלומר: אם תחזר בתשובה - פי תדבק. התשובה מקרכת את הרחוקים: אמש היה זה שנאווי לפני המקום, משקץ ומרחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד, קרוב וידיד¹³. וכן אתה מוצא, שפלושון שהקדוש־ברוך־הוא מרחיק החוטאים, בה מקרב את השבים - בין יחיד, בין רבים, שנאמר: "והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני אל חיי"¹⁴. ונאמר ביכניהו פרשעו: "כתבו את האיש הזה עירי"¹⁵ גבר לא יצלח כימי; "אם היה פניהו בן־יהויקים מלך יהודה חותם¹⁶ על־יד ימיני פי משם אתקנך¹⁷ וגו'". וכיון ששב בגלותו, נאמר בזרבל פנו¹⁸: "ביום ההוא נאם ה' צבאות אקחך זרבל בן־שאלתיאל עבדי נאם ה' ושמתיך פחותם"¹⁹.

(12) (יומא פו:). (13) וכן מצינו (ילקוט, תהילים מה:): כל העושה תשובה מעבירה שבידו הקדוש־ברוך־הוא מוסיף וקורא לו שם חביב. בוא וראה בבני קורת, משעשו תשובה נקראו: שושנים וידידים, שנאמר: למנצח על שושנים לבני קורת משכיל שיר ירדות (תהילים מה, א). (14) ובפסוק שלאחריו: "אמרו לאחיהם: עמי". וכן אמרו (פסיקתא רבתי, פרק מד:): "הוא הפה שאמר: כי אתם לא עמי (הושע א, ט), חזר וריפא ואמר: ואמרת ללא עמי - עמי אתה (שם ב, כה). (15) בודד וגלמוד, מחוסר בנים. אם יש לו בנים - ימותו בחייו; ואם אין לו - לא יהיה לו (רד"ק). (16) הטבעת שחותמים בה הכתבים נקראת: "חותם", והיא לא תסור מיד האדם לא ביום ולא בלילה. (17) אנתק ואסירך משם. (18) בנו לאו דווקא, שהרי זרובבל היה בן־פדייה, בן־שאלתיאל, בן־אסיר, בן־יכניה, כמפורש בספר (דברי־הימים ג, יז) - אלא בני בנים הרי הם כבנים. (19) ואמרו חז"ל (פסיקתא דרב כהנא, הובאת בילקוט, ירמיה כב:): "גדולה תשובה שביטלה הגזירה וביטלה השבועה, את השבועה מניין? - שנאמר: "חי אני, נאום ה',

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10) דרך משל. 11) שהרי "ישיבה" היא סמל המנוחה והשלוה. 12) הדעת שקנו להם בחייהם היא עטרת תפארת שבראשם. 13) מפני שבה הגיעו להכרת הבורא, המביאה לחיי עוה"ב. 14) שאין הכוונה לעטרה ממש, שכן מצינו (שה"ש רבה) אמר ר' יצחק: חזרנו על כל המקרא ולא מצינו שעשתה בת"שבע עטרה לשלמה בנה", אלא כולו משל וסמל. ראה לקמן (פ"י, ה"ג). 15) שהרי "שמחה" שם מופשט הוא. 16) "ועטרותיהם בראשיהם" משל הוא, ומסמל את החכמה והדעת אשר עמהם. 17) בעוה"ז. לשון נופל על לשון. הראב"ד משיג על רבינו ואומר: "דברי האיש הזה בעיני קרובים למי שאומר: אין תחיית המתים לגופות אלא לנשמות בלבד. וחיי ראשי! לא היתה דעת חז"ל על זה. שהרי אמרו: "עתידים הצדיקים שיעמדו בלבושיהם" (כתובות קיא:); וכן אמרו: "צדיקים שעתידי הקב"ה להחיותם אינם חוזרים לעפרם, אלא עומדים בגוייתם" (סנהדרין צב.), ועוד הרבה כיו"ב. וכל אלה מוכיחים כי בגוייתם הם עומדים חיים; אבל אפשר שהבורא ישים גוייתיהם חזקות ובריאות כגויית המלאכים וכגויית אליהו זכור לטוב, ויהיו העטרות כמשמען וכפשוטן ולא יהיה משל? "וה"כסף-משנה" מפשר בין רבינו ובין הראב"ד ואומר: "לי נראה שאין חילוק בין רבינו והראב"ד ואין הבדל בשיטותיהם אלא בשמות בלבד: לרבינו - העולם שלאחר המות יקרא: "עולם הבא", כמבואר בדבריו בסוף פרק זה. וכל אותם מאמרי חז"ל, שהראב"ד הביאם להסתייע בהם, הם ל"עולם התחיה", כשהבורא יפקוד את המתים להחיות אותם, אלא שהראב"ד קורא לעולם התחיה: עולם הבא. ובכך עלו דברי שניהם כהוגן, ואלו ואלו דברי אלהים חיים". ואף על פי שלא הזכיר רבינו בפרק זה "עולם התחיה", אולם כבר דיבר על אמונתנו בתחיית המתים לעיל (פ"ג, ה"ו), וקבע אותה כיסוד גדול בתורת היהדות בין שלשה-עשר עיקרי הדת בפירושו למשנה (סנהדרין פ"י), ואלה דבריו שם: "ותחיית המתים הוא יסוד מיסודי משה רבינו ע"ה; ואין דת ואין דבקות בדת יהודית למי שלא יאמין בזה".

ג. פל נפש האמורה בענין זה¹⁸, אינה הנשמה הצריכה לגוף¹⁹, אלא צורת הנפש²⁰, שהיא הדעה שהשיגה מהבורא פפי כחה, והשיגה הדעות הנפדרות²¹ ושאר המעשים²²; והיא הצורה שבאננו ענינה בפרק רביעי מהלכות יסודי התורה²³, היא הנקראת נפש בענין זה. חיים אלו - לפי שאין עמהם מות, שאין המות אלא ממאורעות הגוף, ואין שם גוף נקראו צורר החיים שנאמר והיתה נפש אדני צרורה בצרור החיים²⁴. וזהו השכר שאין שכר למעלה ממנו והטובה שאין אחריה טובה והיא שהתאוו לה כל הנביאים²⁵.

18) כגון: והיתה נפש אדוני (שמואל"א כה, כט) וכדומה. 19) היא הנשמה החיונית נחלת כל חי למינהו הצריכה לגוף ותלויה בו, ושעם מותו תאבד גם היא. 20) צורת הנפש החיונית, נשמת הנשמה החיונית. 21) הם מלאכי מעלה

אך³, וזהו הוא העולם הפא. שכר הצדיקים הוא, שיזכו לנעם זה ויהיו בטובה זו; ופרעון⁴ הרשעים הוא, שלא יזכו לחיים אלו, אלא יכרתו וימותו. וכל מי שאינו זוכה לחיים אלו, הוא המת שאינו חי לעולם, אלא נכרת ברשעו ואבד בבהמה, וזהו פרת הפתובה בתורה, שנאמר: "הפרת תפרת הנפש היא"; מפי השמועה למדו⁵: "הפרת" - בעולם הזה, "תפרת" - לעולם הפא; פלומר, שאותה הנפש שפרשה מן הגוף בעולם הזה, אינה זוכה לחיי העולם הפא, אלא גם מן העולם הפא נכרתת.

2) עיין למעלה (הלכות יסודי התורה פ"ה, ה"ד). 3) (קידושין ט:). 4) שילום שטר חובם, כלומר: ענשם. 5) (סנהדרין סד:). 6) שימות קודם זמנו וערירי. 7) מרן ה"כסף-משנה" אומר: "ממה שכתב רבינו כאן, וכן ממה שכתב להלן (ה"ה): "הנקמה שאין נקמה גדולה ממנה" נראה, שאין שום עונש וצער אחר לרשע אלא ה"כרת" הזה בלבד; ודבר זה אינו לא כפי דברי התורה ולא כפי דברי רז"ל. שהרי לפי הדברים האלה אין עונש אדם אלא כרת - והלא אין התורה מחייבת כרת לכל אדם, ונמצאת פוטר בטענה זו את כל החוטאים מן העונש?! התשובה על כל זה נתן הרמב"ם ז"ל. ראה לקמן בפרקנו (סוף ה"ה, בביאור).

ב. העולם הפא אין בו גוף וגויה, אלא נפשות הצדיקים בלבד בלא גוף כמלאכי השרת. הואיל ואין בו גויות - אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא דבר מכל הדברים שגופות בני-אדם צריכים להן בעולם הזה. ולא יאָרע⁸ דבר בו מן הדברים שמאָרעין לגופות בעולם הזה, כגון ישיבה ועמידה ושנה ומיתה ועצב ויחזק וכיוצא בהן. כך אמרו חכמים⁹ הראשונים: העולם הפא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא תשמיש, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם פראשיהן ונהנין מזיו השכינה. הרי נתפרר לה שאין שם גוף, לפי שאין שם אכילה ושתייה. וזה שאמרו: "צדיקים יושבים" - דרך חידה¹⁰ אמרו, פלומר: הצדיקים מצויין שם בלא עמל ובלא גיעה¹¹. וכן זה שאמרו: "עטרותיהן פראשיהן", פלומר: דעת שידעו¹² - שבגללה זכו לחיי העולם הפא¹³ - מצויה עמהן, והיא העטרה שלהן. פענין שאמר שלמה: "בעטרה¹⁴ שעטרה-לו אמו". והרי הוא אומר: "ושמחת עולם על ראשם", ואין השמחה גוף כפי שתנוח¹⁵ על הראש; כך עטרה שאמרו חכמים כאן¹⁶ היא הידיעה. ומהו זהו שאמרו: "נהנין מזיו השכינה" - שיודעים ומשיגין מאמתת הקדוש-ברוך-הוא, מה שאינם יודעים והם בגוף האפל השפל¹⁷.

8) ויש שמנקדים אותו בקל: יארע. 9) (ברכות יז:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

תִּפְתָּר הַנֶּפֶשׁ הַהִיא עֲוֹנָה כָּה"ל³⁰. וְזֶהוּ הַאֲבָדוֹן³¹ הוּא שְׁקוּרִין אוֹתוֹ הַנִּבְיָאִים דְּרַף מְשָׁל: "בְּאֶרֶשְׁחַת"³², וְ"אֲבָדוֹן"³³, וְ"תִפְתָּה"³⁴, וְ"עֲלוּקָה"³⁵, וְכָל לְשׁוֹן כְּלָיָה וְהִשְׁחָתָה קוֹרְאִין לוֹ, לְפִי שֶׁהִיא הַכְּלָיָה שְׁאִין אַחֲרֶיהָ תְּקוּמָה, וְהַפְּסֵד שְׁאִינוֹ חוֹזֵר לְעוֹלָם³⁶.

29) כענף הנכרת מן האילן עץ החיים. (30) כשלא עשה החוטא תשובה, ועוונות עמו (שבועות יג.). (31) הנאמר בעונש כרת: והאבדתי את הנפש ההיא מקרב עמה (ויקרא כג, ל), שאבדה הנפש את הנועם הגדול שהיתה ראויה לו מפאת שהיתה זכה וטהורה, שלוקחה ממקום כבוד המלאכים או למעלה מהם - וזה עונש גדול ואבדון חמור. (32) (תהלים נה, כד.). (33) (שם פח, יב.). (34) (ישעיה ל, גל). מדורת אש, ונגזר מן תופת: מקום השריפה בניבין-הנוס בדוומה של ירושלים, ששם היו מעבירים את בנייהם באש. ולפי שאותו מקום היה מימות יאשיה מלך יהודה הפחות שבמקומות, שהשליכו שם נבילות וכל טמא - לפיכך נקרא דין הרשעים: תופת וגיהנם. כמו שנקרא שכר הצדיקים: גן-עדן, להיותו מבחר כל המקומות (רד"ק, שורש תופת). ראה (עירובין יט.). (35) (משלי ל, טו) תולעת מים המוצצת דם. יש מפרשים: רוח רעה בצורת חיה מוצצת דם טרפה. (36) הלכה זו נתנה מקום לטעות, כאילו רבינו כופר בדינה של גיהנם (עיי' למעלה ה"א בביאורנו), וכך הבינו רבני צרפת מדברי רבינו ז"ל, המתאר את העונש הגדול ביותר באבדון הנפש וכריתתה מחיי עולם הבא ומתעלם מדינה של גיהנם. וכמעט שרצו לנגזר את "ספר המדע", לולא קם הרמב"ן ז"ל וערך אגרת לרבני צרפת (בשנת ד"א תתקצ"ב לבריאת העולם), ובה הוא תובע עלבוננו של רבינו ושואל: "ומחסרם, רבותינו, הודיעונו מה לכם ולספר ההוא? כי שמענו שאתם אומרים, כי הוא ככופר בדינה של גיהנם, מפני שאמר: "הנקמה שאין למעלה ממנה היא: שתיכרת הנפש" - ואני לא האמנתי לשמועה כי קראתם אחריו מלא. הלא רבותינו אמרוה באותה לשון (ספרא, אמור): "לפי שהוא אומר "כרת" בכל מקום, ואיני יודע מהו; כשהוא אומר: והאבדתי את הנפש (ויקרא כג, ל) - לימד על הכרת שאינו אלא אבדון. והסיושולים מלכפור שיש גיהנם ותפתה... וכך הוא בעיני אני צעיר תלמידכם: כל חייבי כריתות יורדים תחילה לגיהנם ונידונים בה שנים-עשר חודש, ונפשם כלה ומתבטלת והולכת לה. וזהו שאמרו ז"ל (ר"ה יז): "לאחר שנים-עשר חודש, גופם כלה ונשמתם נשרפת ורוח מפזרתם תחת כפות רגלי הצדיקים", כלומר: מאותה שעה ואילך אינה במקום דין ולא במקום תענוג, אלא בטלה ואובדת - ונמצאו דברי הרב קיימים. ומה שאמר: "הנקמה שאין אחריה נקמה - הוא האבדון", כוונתו: לסוף האבדון ותכליתו, אחרי שנתייסר תחילה בעונש גיהנם. וחלילה לו שיכפור בדין הראשון שבתחילתה, שהרי אמר (לעיל פ"ג, ה"ה): "דנים אותם כפי חטאייהם" - ובודאי בגיהנם הם נידונים להתם חטאת העוברים... וזה דעתנו בדברי הספר הזה. לכן נשאנוהו על כפים, ושמונהו בין העינים. וכבר ראו כל בני לוינו והרב הגדול אברהם בר' דוד (הראב"ד) הספר ההוא ולא ציוו

למדרגותיהם השונות, ונקראים: צורות נפרדות, או "שכלים נפרדים", מפני שהם צורות רוחניות שאינן מחוברות בגוף, כמבואר לעיל (הלכות יסודי התורה פ"ב, ה"ג). (22) מעשה בראשית ומעשה מרכבה. (23) (הלכות ח"ט). (24) החיים הנצחיים הצרורים לעד ולא יפרדו. וכן בתרגום יונתן שם: ותהא נפשא דרבוני גניזא בגנו חיי עלמא. (25) כמו: מה רב טובך אשר צפנת ליראיך (תהלים לא, כ) וכדומה, כמבואר לקמן בסמוך (ה"ז).

ד. וְכִמְהָ שְׁמוֹת נִקְרְאוּ לָהּ²⁶. דְּרַף מְשָׁל²⁷: "הַר ה'", ו"מְקוֹם קְדוֹשׁ", ו"דְּרַף הַקְּדוֹשׁ", ו"חֲצָרוֹת ה'", ו"נַעַם ה'", ו"אֶהֱל ה'", ו"הִיכָל ה'", ו"בֵּית ה'", ו"שַׁעַר ה'". וְחֲכָמִים קְרָאוּ לָהּ דְּרַף מְשָׁל, לְטוֹבָה זוֹ הַמְזַמֶּנֶת לְצַדִּיקִים: סְעוּדָה²⁸, וְקוֹרְיִן לָהּ בְּכָל מְקוֹם: הָעוֹלָם הַבָּא.

(26) לטובה זו. (27) ודמיון, כדי לשבר את האוזן שאינה שומעת דברים מופשטים מגשמיות. (28) (אבות פ"ג, מ"ט) "והכל מתוקן לסעודה", שכוונתה: לחיי עולם הבא. הראב"ד משיג: "ואם זו היא הסעודה - אין כאן כוס של ברכה". כוונתו למה שאמרו חז"ל (פסחים קיט:): עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים ביום שיגמול חסדו לזרעו של יצחק, לאחר שאוכלים ושותים נוטל הקב"ה כוס של ברכה ומחזר על כל האבות... עד שמגיע לדוד והוא נוטל ומברך". ולכן הוא שואל: אם הוא כדברי רבינו, הלא אין כאן סעודה - וכוס של ברכה מניין? והכס"מ מתרץ: "אותה כוס של ברכה מיועדת ל"עולם התחיה"; ומה ששנינו: "והכל מתוקן לסעודה" - היינו "עולם הבא" שאחר המות, שהוא "עולם הנפשות". כי שיטת רבינו היא: עולם הבא ותחיית המתים שני דברים שונים הם. עוה"ב אין בו גוף כלל ואינו אלא לנפשות, ולכן אין בו לא אכילה ולא שתיה וכדומה; אבל בעולם התחיה ודאי שיש גוף - שהתורה היא גם לגופות - ויש שם אכילה ושתייה. וכדברי רבינו מפורש גם בזהר (בראשית, קלה): "סעודת הצדיקים לעתיד לבוא תהיה על-דרך הכתוב: ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו (שמות כד, יא). הצדיקים שזכו ניוונים עד שישגו השגה שלימה בזיו ה', ואין אכילה ושתייה אלא זו - וזוהי הסעודה. ומניין? - ממש, שכתוב בו: ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, לחם לא אכל ומים לא שתה (שמות לד, כח). מדוע לא אכל ולא שתה? - מפני שהיה ניוון מזיו של מעלה. ובדרך זו תהא סעודת הצדיקים לעתיד לבוא, אמר ר' יהודה: אם כן מהו ליתן, ומהו שור הבר? - להמוני העם תוקנו. שראו החכמים שהגלות נמשכת ואין כח ביד ישראל לסבול עול הצרות, סמכו על פסוקים שבתורה וחיזקום ועודדום שמוזמנים הם לאכול ולשתות בסעודה גדולה שהקב"ה יתקן להם - ועל זה רוב ההמון נושא וסובל עול הגלות. אבל אמנות הצדיקים וכיסופם הוא: לשמוח בה', ככתוב: נגילה ונשמחה בך (שה"ש א, ד) - "בך" ולא באכילה.

ה. הַנֶּפֶשׁ, שְׁאִין נִקְמָה גְדוֹלָה מִמֶּנָּה - שְׁתִּפְתָּר²⁹ הַנֶּפֶשׁ וְלֹא תִזְכָּה לְאוֹתָן הַחַיִּים, שְׁנֵאֲמַר: "הַפְּתָר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁנֵהֲנִין בְּהֵן יִשְׂרָאֵל לִימֹת הַמְּשִׁיחַ⁴⁶ בְּזִמְנֵן שְׁתָּשׁוּב
הַמְּמַשְׁלָה לְיִשְׂרָאֵל; אֲבָל טוֹבֵת חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא אֵין
לָהּ עֲרָךְ וְדַמְיוֹן, וְלֹא דְמוּהָ הַנְּבִיאִים⁴⁷, כְּדֵי שְׁלֹא
יִפְחַתוּ אוֹתָהּ בְּדַמְיוֹן. הוּא שִׁישְׁעִיָּהוּ אָמַר: "עֵין
לֹא-רָאָתָה אֱלֹהִים זֹלְתָךְ יַעֲשֶׂה לְמַחֲכָה-לוֹ",
כְּלוּמַר: הַטּוֹבָה שְׁלֹא רָאָתָה אוֹתָהּ עֵין נְבִיא, וְלֹא
רָאָה אוֹתָהּ אֱלֹא אֱלֹהִים - עֲשֶׂה אוֹתָהּ הָאֱלֹהִים
לְאָדָם שְׁמַחֲכָה לוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים⁴⁸: כָּל הַנְּבִיאִים
כְּלָן לֹא נִבְאוּ אֱלֹא לִימֹת הַמְּשִׁיחַ, אֲבָל הָעוֹלָם הַבָּא
- עֵין לֹא רָאָתָה אֱלֹהִים זֹלְתָךְ.

42) רבינו כיוון למה שאמרו חז"ל (ברכות ד.): "למה נקוד
על לולא? אמר דוד לפני הקב"ה: מובטח אני בך שאתה
משלם שכר טוב לצדיקים לעתיד לבוא, אבל איני יודע אם
יש לי חלק ביניהם אם לאו". (43) (שם, לד:). (44) כמו
שהיא באמת. (45) תקפה. כלשון נתחומא (פ' ויקרא).
46) שאין ביניהם ובין עוה"ז אלא שעבוד מלכות לבד. ראה
לקמן (פ"ט, ה"ב). (47) בדמיונות ומשלים, כמו שנאמר:
וביד הנביאים אדמה (הושע יב, יא). (48) (ברכות לד:).

ח. זֶה שְׁקָרְאוּ אוֹתוֹ חֲכָמִים הָעוֹלָם הַבָּא, לֹא מִפְּנֵי
שְׁאִינוּ מְצוֹי עֲתָהּ, וְזֶה הָעוֹלָם אוֹבֵד⁴⁹ וְאֶחָר-פָּךְ
יָבוֹא אוֹתוֹ הָעוֹלָם - אֵין הַדְּבָר כֵּן; אֱלֹא הִרִי הוּא
מְצוֹי וְעוֹמֵד, שְׁנֵאָמַר: "אֲשֶׁר צִפְנֵת⁵⁰ לִירְאִיךָ פְּעֵלֶת
וְגו'". וְלֹא קָרְאוּהוּ עוֹלָם הַבָּא, אֱלֹא מִפְּנֵי שְׁאוֹתֵן
הַחַיִּים כִּי לֹא לְאָדָם אַחַר חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה שְׁאִינוּ
קִיָּמִים בּוֹ בַּגּוֹף וְנַפְשׁוֹ, וְזֶהוּ הַנְּמַצָּא לְכָל אָדָם
בְּרֵאשׁוֹנָה.

49) אומר הראב"ד: נראה כמכחיש שאין העולם חוזר לתהו
ובהו והקדוש-ברוך הוא מחדש עולמו, והרי אמרו (סנהדרין
צז:). שיתא אלפי שנין הוה עלמא וחד חריב", ונמצא שהוא
עולם חדש? ומתריך ה"כסף-משנה": כבר ביארנו שאין
רבינו מדבר אלא בעולם שהוא אחר המות, והקבלה שקיבלו
חז"ל שהעולם יחרב, אינה ענין לדברי רבינו על עולם הבא.
וכדברי רבינו מפורש בתחומא (ויקרא, אות ח). (50) הרי
הוא קיים, צפון ועומד.

פֶּרֶק הַשִּׁיעִי

1) ביאור הפסוקים שנראה מהם, כאילו שכר הצדיקים
ופירעון הרשעים הכול בעולם הזה.

א. מֵאַחַר שְׁנוּדַע שְׁמַתֵּן שְׁכָרְן שֶׁל מְצוֹת, וְהַטּוֹבָה
שְׁנֹזְכָה לָהּ אִם שְׁמַרְנוּ דְרָךְ ה' הַפְּתוּב בְּתוֹרָה, הִיא
חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שְׁנֵאָמַר: "לְמַעַן יִיטֵב לָךְ וְהֵאָרְכַת
יָמֶיךָ"; וְהַנְּקָמָה שְׁנוֹקְמִים מִן הַרְשָׁעִים שְׁעֵזְבוּ
אֲרָחוֹת הַצְּדָק הַפְּתוּבוֹת בְּתוֹרָה הִיא הַפְּרָת, שְׁנֵאָמַר:
"הַפְּרָת³ תִּפְרָת הַנְּפֶשׁ הִיא עֲוֹנָה בָּהּ" - מֵהוּ זֶה
שְׁפָתוֹב כְּכָל הַתּוֹרָה כְּלָהּ: אִם תִּשְׁמְעוּ - יִגִּיעַ לָכֶם
כָּף, וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ - יִקְרָה אֶתְכֶם כָּף; וְכָל אוֹתֵן

לגנוז. ואין אחד מהם על לומדיו חרבו חוגר; אבל כולם
איוו לו וחזו בו ופתחו ואין סוגר" (אגרת הרמב"ן, קובץ
"אגרות קנאות", לפסיאה).

ו. שְׁמָא תִּקְלַב בְּעֵינֶיךָ טוֹבָה זוֹ, וְתִדְמָהּ, שְׁאִין שְׁכַר
הַמְּצוֹת וְהִיּוֹת הָאָדָם שְׁלָם בְּדַרְכֵי הָאֱמֶת, אֱלֹא
לְהִיּוֹתוֹ אוֹכֵל וְשׂוֹתָהּ מֵאֲכָלוֹת טוֹבוֹת, וּבֹעֵל צוּרוֹת
נְאוֹת, וְלוֹכֵב בַּגְּדֵי שֵׁשׁ וְרִקְמָה, וְשׂוֹכֵן בְּאֶהֱלֵי-שָׁן,
וּמְשַׁתְּמֵשׁ בְּכָלֵי כֶסֶף וְזָהָב, וְדַבְרִים הַדּוּמִים לְאֵלוֹ,
כְּמוֹ שְׁמַדְמִין אֵלוֹ הַעֲרַבִּים הַטְּפָשִׁים הָאֲוִילִים
הַשְּׁטוּפִים בְּזִמָּה³⁷. אֲבָל הַחֲכָמִים וּבְעֵלֵי-דַעָה יַדְעוּ,
שְׁכָל הַדְּבָרִים הָאֵלוֹ דְבָרֵי הַבָּאִי וְהַבָּל הֵם, וְאֵין בָּהֶם
תּוֹעֵלָת. וְאֵינָה טוֹבָה גְדוֹלָה אֲצִלְנוּ בְּעוֹלָם הַזֶּה;
אֱלֹא מִפְּנֵי שְׁאִינוּ בְּעֵלֵי גוֹף וְגוּיָה, וְכָל הַדְּבָרִים
הָאֵלוֹ³⁸ צָרְכֵי הַגּוֹף הֵם וְאֵין הַנְּפֶשׁ מִתְאַוָּה לָהֶם
וּמְחַמְדֵתָן, אֱלֹא מִפְּנֵי צִרְךָ הַגּוֹף כְּדֵי שְׁיִמְצָא חֲפָצוֹ
וְיַעֲמֵד עַל בְּרִיּוֹ³⁹; וּבְזִמְנֵן שְׁאִין שָׁם גּוֹף, נִמְצָאוּ כָּל
הַדְּבָרִים הָאֵלוֹ בְּטָלִים. הַטּוֹבָה הַגְּדוֹלָה שְׁתִּהְיֶה בָּהּ
הַנְּפֶשׁ בְּעוֹלָם הַבָּא, אֵין שׁוּם דְרָךְ בְּעוֹלָם הַזֶּה
לְהַשְׁיִיגָה וְלִידַע אוֹתָהּ. שְׁאִין אָנוּ יוֹדְעִים בְּעוֹלָם הַזֶּה
אֱלֹא טוֹבֵת הַגּוֹף וְלֹא אָנוּ מִתְאַוִּין; אֲבָל אוֹתָהּ
הַטּוֹבָה גְדוֹלָה עַד מְאֹד, וְאֵין לָהּ עֲרָךְ⁴⁰ בְּטוֹבוֹת
הָעוֹלָם הַזֶּה אֱלֹא דְרָךְ מְשָׁל; אֲבָל בְּדַרְךָ הָאֱמֶת,
שְׁנַעֲרָךְ טוֹבֵת הַנְּפֶשׁ בְּעוֹלָם הַבָּא בְּטוֹבוֹת הַגּוֹף
בְּעוֹלָם הַזֶּה כְּמֵאֲבָל וּבְמִשְׁתָּהּ - אֵינוּ כֵן⁴¹; אֱלֹא
אוֹתָהּ הַטּוֹבָה גְדוֹלָה עַד אֵין חֲקַר וְאֵין לָהּ עֲרָךְ
וְדַמְיוֹן. הוּא שְׁאָמַר דָּוִד: "מִה רַב טוֹבְךָ אֲשֶׁר צִפְנֵתָ
לִירְאִיךָ וְגו'".

37) (קידושין מט:): עשרה קבים זנות ירדו לעולם: תשעה
נטלה ערביא וכר'. (38) אכילה ושתייה ודומיהן. (39) על
בריאות גופו השלימה. (40) שיווי ודמיון, מלשון: ומה
דמות תערכו לו (ישעיה מ, יח). (41) מפני שאין שום
דמיון כלל ביניהם, ולו גם דמיון רחוק, וכן יאמר רבינו
בפירושו למשנה (סנהדרין פ"י): "הוי יודע, כי כמו שלא
ישג הסומא עין הצבעים, ואין החרש משיג הקולות - כן
לא ישיגו הגופות התענוגים הנפשיים. וכמו שהדגים אינם
יודעים את יסוד האש, לפי היותם ביסוד המים שהוא הפכי
- כן אין נודע בעולם הזה הגופני תענוג העולם הרוחני. וכן
אנחנו כשיזכה מי מאתנו ועלה לאותה מעלה אחרי מותו -
אינו משיג התענוגים הגופניים ואינו רוצה בהם".

ז. וְכִמָּה כְּמָה דָּוִד וְהַתְּאוּהָ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא,
שְׁנֵאָמַר: "לֹאֲלֹא⁴² הָאֱמֶתִי לְרֵאוֹת כְּטוֹב ה' בְּאַרְצֵן
חַיִּים". כְּבָר הוֹדִיעֵנוּ הַחֲכָמִים הַרְאִשׁוֹנִים⁴³,
שְׁטוֹבֵת הָעוֹלָם הַבָּא אֵין פֶּחַ בְּאָדָם לְהַשְׁיִיגָה עַל
בְּרִיָּה⁴⁴, וְאֵין יוֹדַע גְּדוֹלָה וּפְיָה וְעֲצָמָה⁴⁵ אֱלֹא
הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא לְבִדּוֹ; וְשְׁכָל הַטּוֹבוֹת שְׁמַתְנַבְּאִים
בָּהֶם הַנְּבִיאִים לְיִשְׂרָאֵל אֵינָן אֱלֹא לְדַבְרִים שְׁבַגְנוּךְ,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המְצוֹת, כְּדֵי שְׂתֹאבְדוּ מִחַי הָעוֹלָם הַבָּא, וְנִמְצָא שֶׁאֵבְדָתָם שְׁנֵי עוֹלָמוֹת. שְׁבֻזְמָן שֶׁאֵדָם טְרוֹד בְּעוֹלָם הַזֶּה בְּחָלִי וּבְמִלְחָמָה וְרַעְבוֹן, אֵינּוּ מִתְעַסְק, לֹא בְּחִכְמָה וְלֹא בְּמִצְוֹת, שֶׁבָּהֶן זֹכִינ׳ לַחַי הָעוֹלָם הַבָּא.

2) ואמרו חז"ל (קידושין ט:): "למען ייטב לך" - ליום שכולו טוב וכו'. 3) (סנהדרין סד): "הכרת" - בעוה"ז: "תכרת" - לעוה"ב, כמבואר בפרק הקודם. 4) המפורשים בפרשיות התוכחה (ויקרא, כו: דברים, כח). 5) כוונתו לכתוב: אלה דברי הברית וגו' (שם, ט), והלא מכל אלה משמע שהשכר והעונש מיועד לאדם, לכלל ולפרט, בעולם הזה - וזה סותר לדברינו הקודמים? 6) סדר הדברים והצעתם. ונוסח אוקספורד: הציע. 7) את כל הכתוב בתורה. 8) שאינו מעקם את הכתובים ואינו מגלה פנים בתורה שלא כהלכה. 9) כלומר: טובת עוה"ז תהיה לנו לצדקה. שתאפשר לנו לשמור ולעשות, לזכות על ידי זה לחיי נצחיים בעולם הנפשות, שהם העיקר והתכלית למין האנושי. 10) במתכוון, בלי אונס והכרח. 11) כי מרוב טובה שכחו את ה' מיטיבם. 12) שכן אמרו חכמינו (שבת לא): במתים חפשי (תהלים פח, ו) - "כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצוות". 13) ועסקתם בהתמסרות ובשכחה עצמית בדברים המוליכים את האדם שולל. 14) כדברי הכתוב: זנות ויין ותירוש יקח לב (הושע ד, יא).

~ נקודות משיחות קודש ~

"כדי שלא נעסק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנינו ללמוד בחכמה, ולעשות המצוה בו".

כאן מיעט רק שלא נעסוק כל ימינו ומשמעו שמקצת כן, כי מדבר בזמן הזה שצריך להיות מיעוט עסק לצורך פרנסתו משא"כ בנוגע לעתיד-לבוא כתב "לא יהי עסק כל העולם אלא לדעת את ה' בלבד" כי זה שתהי' אכילה ושתייה ו"עמל מעט" למצוא מחייתם - לא יהי' באופן של עסק ביגיעה והשתדלות.

לקוטי שיחות חלק כ"ז עמוד 239
מתוך רמב"ם "פרס המלך"

ב. ומפני זה נתאוו כל ישראל, נביאיהם ותחמיהם, לימות המשיח, כדי שינוחו ממלכות¹⁵, שאינן מניחות להן לעסק בתורה ובמצוות בהגן, וימצאו להם מרגוע ורפוא בחכמה, כדי שיזכו לחיי העולם הבא. לפי שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת, שנאמר: "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונאמר: "ולא ילמדו איש את אחיו ואיש את רעהו", ונאמר: "והסירתי את לב האבן ממשרשם". מפני שאותו המלך שיעמד מזרע דוד, בעל חכמה יהיה יותר משלמה, ונביא גדול הוא קרוב למשה רבנו¹⁶; ולפיכך ילמד כל העם ויורה אותם דרך-ה', ויבואו כל הגויים לשמעו, שנאמר: "והיה באחרית

הדברים בעולם הזה, כגון שבע ורעב, ומלחמה ושלוה, ומלכות ושפלות, ושיבת הארץ וגלות, והצלחת מעשה והפסדו¹⁴, ושאר כל דברי הברית - כל אותן הדברים אמת היו ויהיו. ובזמן שאנו עושים כל מצות התורה, גיענו אלינו טובות העולם הזה בלן; ובזמן שאנו עוברים עליהן, תקראנה אותנו הרעות הפתובות. ואף על פי כן אין אותן הטובות הן סוף מתן שכרן של מצוות ולא אותן הרעות הן סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצוות. אלא כך הוא הכרע¹⁵ כל הדברים, הקדוש ברוך הוא נתן לנו תורה זו, עיץ-חיים היא, וכל העושה כל הפתוב בה ויודעו דעה גמורה נכונה¹⁶, זוכה בה לחיי העולם הבא. ולפי גדל מעשיו ורב חכמתו הוא זוכה. והבטיחנו בתורה, שאם נעשה אותה בשמחה ובטובת נפש ונהגה בחכמה תמיד, ושיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה, כגון חלי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן; וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את דינו לעשות התורה, כגון שבע ושלוה ורבויה כסף וזהב, כדי שלא נעסק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן, אלא נשב פנינו ללמוד בחכמה ולעשות המצוה, כדי שנוצח לחיי העולם הבא. וכן הוא אומר בתורה, אחר שהבטיח בטובות העולם הזה: "וידקה תהיה לנו וגו'¹⁷". וכן הודיענו בתורה, שאם נעזב התורה מדעת¹⁸ ונעסק בהבלי הזמן, כענין שנאמר: "וישמן ישראל ויבועט", שדין האמת יסיר מן העוֹזְבִים כל טובות העולם הזה, שהן חזקו ידיהם לבעט¹⁹, ומביא עליהם כל הרעות המונעים אותן מלקנות העולם הבא, כדי שיאבדו ברשעים. הוא שכתוב בתורה: "תחת אשר לא עבדת את ה' וגו'. ועבדת את איביך אשר ישלחנו ה' בך". נמצא פרוש כל אותן הברכות והקללות על דרך זו, כלומר: אם עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו - משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות מכם, עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסק בה כדי שתזכו לחיי העולם הבא, וייטב לך - לעולם שכלו טוב, ותאריך ימים - לעולם שכלו ארוך, ונמצאתם זוכים לשני העולמות: לחיים טובים בעולם הזה, המביאים לחיי העולם הבא; שאם לא יקנה פה חכמה ומעשים טובים, אין לו פמה יזכה, שנאמר: "פי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאלו"²⁰. ואם עזבתם את ה' וישגיתם²¹ במאכל ובמשקה וזנות²² ודומה להם - מביא עליכם כל הקללות האלו ומסיר כל הברכות, עד שיהיו ימיכם בכהלה ופחד, ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַיָּמִים נִכּוֹן יְהִיֶּה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים". וְסוֹף כָּל הַשָּׂכָר כְּלֹא¹⁷ וְהַטּוֹבָה הַאֲחֵרונה שְׁאִין לָהּ הַפֶּסֶק וְגִרְעוֹן, הוּא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אָבֵל יָמוֹת הַמְּשִׁיחַ הוּא הָעוֹלָם הַזֶּה, וְעוֹלָם כְּמוֹנְהוּ הוֹלֵךְ, אֵלֶּא שְׁהַמְלָכוֹת תִּחְזֹר לְיִשְׂרָאֵל. וְכִבֵּר אָמְרוּ חֲכָמִים הֶרְאִישׁוּנֵם¹⁸: "אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לְיָמוֹת הַמְּשִׁיחַ אֵלֶּא שְׁעֵבֹד מַלְכוּת בַּלְבָּד"¹⁹.

הַיָּמִים נִכּוֹן יְהִיֶּה הַר בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים". וְסוֹף כָּל הַשָּׂכָר כְּלֹא¹⁷ וְהַטּוֹבָה הַאֲחֵרונה שְׁאִין לָהּ הַפֶּסֶק וְגִרְעוֹן, הוּא חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אָבֵל יָמוֹת הַמְּשִׁיחַ הוּא הָעוֹלָם הַזֶּה, וְעוֹלָם כְּמוֹנְהוּ הוֹלֵךְ, אֵלֶּא שְׁהַמְלָכוֹת תִּחְזֹר לְיִשְׂרָאֵל. וְכִבֵּר אָמְרוּ חֲכָמִים הֶרְאִישׁוּנֵם¹⁸: "אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לְיָמוֹת הַמְּשִׁיחַ אֵלֶּא שְׁעֵבֹד מַלְכוּת בַּלְבָּד"¹⁹.

(15) משעבוד מלכויות. (16) (מדרש תולדות אות יד) הנה ישכיל עבדי ירום ונשא וגבה מאד (ישעיה נב, יג) – כולו נאמר על משיח בן-דוד: שיהיה גדול מן האבות ונישא ממשה (במובן השררה, וקרוב למשה במובן הנבואה). (17) כלומר: כל זה אינו עדיין השכר הסופי, התכליתי. (18) (שבת סג.). (19) שנפרוק מעל צוארנו עול הגויים. השווה (הלכות מלכים, פרק יג). וכן מבואר כל זה ביתר שאת בפירושו רבינו למשנה (סנהדרין פ"ו).

~ יום שני ז' ניסן ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) עבודת ה' מאהבה או מיראה; והמלמד לקטנים ועמי הארץ, על איזה דרך ילמדם; העסק בתורה לשמה.

א. אל יאמר אדם: הריני עושה מצות התורה ועוסק בחכמתה כדי שאקבל² כל הברכות הנתונות בה, או כדי שאזכה לחיי העולם הבא ואפרש מן העברות שהזהירה תורה מהן כדי שאנצל מן הקללות הנתונות בתורה או כדי שלא אפטר מחיי העולם הבא. אין ראוי לעבד את ה' על הדרך הזה, שהעובד על הדרך זה הוא עובד מיראה ואינה מעלת הנביאים ולא מעלת החכמים; ואין עובדים ה' על הדרך זה אלא עמי-הארץ³ והנשים והקטנים, שמתחנכין אותן לעבד מיראה, עד שתתקנה דעתן ויעבדו מאהבה⁴.

(2) (אבות פרק א, משנה ג.). (3) המוני עם שאין בידם תורה וחכמה, אבל מנומסים במידות ובהרגלים נאים המועילים לחיזוק החברה ויישוב הארץ. ולפיכך נקראו: "עמי הארץ" שחברתם טובה ליישוב הארץ (על פי פירוש המשנה לרבינו, אבות פרק ה, משנה ז.). (4) וכה יאמר רבינו בפירוש המשנה (סנהדרין פרק י, משנה א): "לפי שאין האדם עושה מעשה אלא כדי שתגיע לו ממנו תועלת, או שיסור ממנו איזה הפסד; ואם אינו כן, יהיה אצלו אותו המעשה הבל וריק. היאך ייאמר לבעל תורה: עשה אלה המעשים לא מחמת יראת העונש מאת השם יתברך, ולא כדי לנחול שכר טוב? זה דבר קשה עד מאוד, לפי שלא כל בני-אדם משיגים את האמת כאברהם אבינו (שעבד את ה' מאהבה). לכן התירו להמון כדי שיתיישבו על אמונתם, לעשות את המצוות – לתקוות שכר; ולהינזר מן העבירות – מיראת העונש, "מזורים אותם על זה עד ששיינו את האמת וידעוה".

ב. העובד מאהבה, עוסק בתורה ובמצוות והולך

(5) מאליה, כמו שאמרו (נדרים סב.): "למוד מאהבה וסוף הכבוד לבוא". (6) (סוטה לא.). (7) שנאמר (ישעיה מא, ח): זרע אברהם אוהבי.

ג. וכיצד היא האהבה הראויה? הוא, שיאהב את ה' אהבה גדולה, יתרה, עזה מאד, עד שתהא נפשו קשורה באהבת ה', ונמצא שוטה⁸ בה תמיד פאלו חולה חלי האהבה, שאין דעתו פנויה מאהבת אותה אשה והוא שוטה בה תמיד - בין בשבתו, בין בקומו, בין בשעה שהוא אוכל ושותה - יתר מזה תהיה אהבת ה' בלב אוהביו שוטים בה תמיד, כמו שצונו: "בכל לבבך ובכל נפשך". והוא ששלמה אמר דרך משל: "כי חולת אהבה אני"; וכל שיר-השירים משל הוא לענין זה⁹.

(8) הוגה ועוסק בה. (9) שכל דברי אהבה האמורים שם, אינם אלא משל לאהבת ה' בין כנסת-ישראל האהובה לאוהבה אביה שבשמים.

ד. אמרו חכמים הראשונים¹⁰: שמה תאמר, הריני למד תורה בשביל שאהיה עשיר, בשביל שאקרא רבי, בשביל שאקבל שכר בעולם הבא - תלמוד לומר: "לאהבה את ה'" - כל מה שאתם עושים, לא תעשו אלא מאהבה¹¹. ועוד אמרו חכמים¹²: "במצותיו חפץ מאד" - ולא בשכר מצותיו. וכן היו גדולי החכמים מצוים לנבונני תלמידיהם ומשפיליהם ביחוד¹³: "אל תהיו בעבדים המשמשים את הרב וכו'", אלא מפני שהוא הרב ראוי לשמשו, כלומר: עבדו מאהבה.

(10) (ספרי, עקב אות מח; נדרים סב.). (11) אהבת ה' ומצוותיו, ולא על מנת לקבל פרס, שכר טוב. וכה יאמר רבינו בפירושו למשנה (סנהדרין פרק י): ואתה, המעיין, הבן זה המשל שאני ממשיך לך: שים בדעתך כי נער קטן הביאוהו אצל המלמד ללמדו תורה, וזהו הטוב הגדול לו לענין מה שישג ממנו השלימות. אלא שהוא, למיעוט שני וחולשת שכלו, אינו מבין מעלת אותו הטוב... ולפיכך בהכרח יצטרך המלמד לזרו אותו בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שניו, ויאמר לו: קרא ואתן לך אגוזים או

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַעוֹסֵק בָּהּ, לֹא לִירְאָה וְלֹא לִקְבֹּל שְׂכָר, אֲלֵא מִפְּנֵי אַהֲבַת אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ שְׂצוּהָ בָּהּ - הֲרִי זֶה עוֹסֵק בָּהּ לְשִׁמְהָ. וְאָמְרוּ חֲכָמִים: "לְעוֹלָם יַעֲסֹק אָדָם בַּתּוֹרָה וְאִפְלוּ שְׂלֵא לְשִׁמְהָ, שְׁמַתוּף שְׂלֵא לְשִׁמְהָ בָּא לְשִׁמְהָ"¹⁴. לְפִיכֵף כְּשֶׁמְלַמְדִין אֶת הַקְּטָנִים וְאֶת הַנְּשִׂיִם וְכָלֵל עַמִּי-הָאָרֶץ, אֵין מְלַמְדִין אוֹתָן אֲלֵא לְעַבְד מִירְאָה וְכִדִי לִקְבֹּל שְׂכָר; עַד שֶׁתִּרְבֶּה דַעְתָּן וְיִתְחַפְּמוּ חֲכָמָה יִתְרָה, מְגַלִּים לָהֶם רִז זֶה מְעַט מְעַט וּמְרַגְלִין אוֹתָן לְעֵנְיָן¹⁵ זֶה בְּנַחַת, עַד שֶׁיִּשְׁיַגְוֶהוּ וְיִדְעֶהוּ וְיַעֲבֹדוּהוּ מֵאַהֲבָה.

(14 פסחים נ:). אבל ללמוד על מנת לקנטר את חבריו - אסור, ועליו אמרו (ברכות ז:). העושה שלא לשמה נוח לו שלא נברא. וכן אמרו (תענית ז:): "כל העוסק בתורה שלא לשמה - נעשית לו סם המוות". (15) שלא זו הדרך הנכונה ללמוד על מנת לקבל פרס.

ו. דָּבָר יָדוּעַ וְיָבֹרֵר, שְׂאִין אַהֲבַת הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נִקְשְׂרֵת בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם עַד שֶׁיִּשְׁגָּה¹⁶ בַּה תְּמִיד פְּרָאוֹי וְיַעֲזֹב כָּל מָה שְׁבַעְעוֹלָם חוּץ מִמֶּנָּה, כְּמוֹ שְׂצוּהָ וְאָמַר: "בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ". אֵינוֹ אוֹהֵב הַקְּדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא אֲלֵא בְּדַעַת שְׂיַדְעֶהוּ¹⁷; וְעַל פִּי הַדְּעָה תִּהְיֶה הָאַהֲבָה: אִם מְעַט - מְעַט, וְאִם הִרְבֶּה - הִרְבֶּה. לְפִיכֵף צְרִיף הָאָדָם לִיחַד עֲצָמוֹ לְהִבִּין וְלִהְשָׁפִיל בְּחֻמּוֹת וּתְבוּנוֹת הַמוֹדִיעִים לוֹ אֶת קוֹנּוֹ, כְּפִי פֶת שֵׁישׁ בְּאָדָם לְהִבִּין וְלִהְשִׁיג, כְּמוֹ שְׂפָאֲרָנוּ בְּהַלְכוֹת יִסוּדֵי הַתּוֹרָה¹⁸.

(16) שיעסוק בה תמיד, מלשון הכתוב: באהבתה תשגה תמיד (משלי ה, יט). לפי רבי משה הדרשן (הובא ברש"י, שם) מקור המלה בערבית, והוראתו: עסוק. והראב"ד פירש: מלשון שגיאה - שבכלל אהבתו לה, ישגה בענייניו היום-יומיים שלא ישים אליהם לב. וכן אמרו (עירובין נד:). על רבי אלעזר בן-פדת, שהיה יושב ועוסק בתורה בשוק התחתון של ציפורי, וסדינו שהתעטף בו מוטל בשוק העליון של ציפורי, וסמכו עליו את הפסוק: "באהבתה תשגה תמיד", וכפירוש רש"י, שם: "בשביל אהבתה תעשה עצמך שוגה ופתי להניח עסקיך ולרוץ לדבר הלכה". וראה בירושלמי (ברכות פרק ה, סוף הלכה א). "ריש לקיש היה מהרהר בדברי תורה ויצא מחוץ לתחום בשבת ולא הרגיש. לקיים מה שנאמר: "באהבתה תשגה תמיד". (17) כפי ידיעתו - אהבתו, לפי שאי אפשר לאהוב דבר שאין יודעים ומכירים אותו. (18) (פרק ד, הלכה יב).

מָה אַהֲבַתִּי תוֹרַתְךָ כָּל הַיּוֹם הִיא שִׁיחִתִּי

סֵפֶר שְׁנֵי וְהוּא סֵפֶר אַהֲבָה

הַלְכוֹתָיו שֵׁשׁ. וְזֶהוּ סִדּוּרָן:

א. הַלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע. ב. הַלְכוֹת תְּפִלָּה וּבִרְפַת

תאנים. ובוה הוא קורא ומשתדל, לא לעצם הקריאה - לפי שאינו יודע מעלתה - אלא כדי שיתנו לו אותם המגדים, שאכילתם יקרה אצלו יותר מן הקריאה. ולפיכך חושב את הלימוד עמל ויגיעה הוא עמל בה, כדי שישגי באותו עמל את התכלית האהובה אצלו, והיא - אגוז אחד, או מעט דבש. וכשיגדל ויחזק שכלו וייקל בעיניו אותו הדבר שהיה אצלו נכבד לפניו, יזרוהו ויעוררו חפצו בדבר אחר חמוד יותר, ומלמדו יאמר לו: קרא ואקח לך מנעלים יפים, או בגדים חמודים. ובוה ישתדל לקרוא לא לשם עצם הלימוד, אלא לאותו המלבוש, והבגד הוא נכבד בעיניו יותר מן התורה. וכאשר יהיה יותר שלם בשכלו, ויתבזה בעיניו הדבר הזה, ישים נפשו למה שהוא גדול ממנו, ויאמר לו רבו: למוד פרשה זו ואתן לך דינר אחד או שניים. וכך הוא קורא ומשתדל ולוקח אותו הממון, והוא נכבד אצלו יותר מן הלימוד - לפי שתכלית הלימוד אצלו, שישגי את הדינר שהבטיחוהו. וכשתהיה דעתו גדולה ונקלה בעיניו זה השיעור יתאוה למה שהוא יותר נכבד ויאמר לו רבו; למוד, כדי שתהיה ראש ודיין, ויכבדוך בני אדם ויקומו מפניך. והוא קורא ומשתדל כדי להשיג מעלת הכבוד, ותהיה תכלית הלימוד אצלו: הכבוד שיכבדוהו בני אדם וינשאו אותו וישבחוהו. וכל זה מגונה. ועל לימוד כזה יאמרו החכמים: "שלא לשמה", כלומר: שיעשה המצוות וישתדל בתורה לא לאותו הדבר בעצמו (החכמה), אלא בשביל דבר אחר זולת החכמה. והזהירונו חכמינו על זה ואמרו (אבות פרק ד, משנה ה): "אל תעשם עטרה להתגדל בה ולא קרדום לחפור בה... ולא תהיה אצלו תכלית לימוד החכמה אלא לדעת אותה בלבד. וכן אין תכלית האמת אלא שידע שהוא אמת והתורה אמת, ותכלית ידיעתה - לעשותה. ואסור לאדם השלם לומר: כשעשה אלה המצוות - שהן המידות הטובות, ואתרחק מן העבירות - שהן המידות הרעות, מה הגמול שאקבל עליהן? לפי שזה כמו שיאמר הנער: מה יתנו לי כשאני קורא? והם אומרים לו: דבר פלוני. לפי שאנו רואים מיעוט שכלו - שהוא מבקש לתכלית, תכלית אחרת - אנו משיבים לו כסכלתו, כמו שנאמר: "ענה כסיל כאיוולתו". (12) (עבודה-זרה יט.). (13) לנבונים ולמשכילים דווקא ולא לכולם, כי אחרים עלולים לטעות ולחשוב שאין בשמים לא גמול ולא עונש, כמו שקרה באנטיגנוס איש סוכו (אבות פרק א, משנה ג. שדרש לפני תלמידיו: "אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס". כוונתו הייתה לעבוד את ה' מאהבה ולא מיראה. וטעו שני תלמידיו צדוק ובייתוס, אמר האחד לחבירו: הנה הרב אמר בפירוש, שאין לאדם גמול ולא עונש ואין תקווה כלל כי לא הבינו כוונתו. וסמך האחד את חבריו ופרשו מן החכמים ויסדו כיתות הכופרות בתורה שבעל-פה ובקבלת החכמים, ונקראו: צדוקים ובייתוסים על שמם. הוא שהתנא מזהיר (שם, משנה י"א): "חכמים, היזהרו בדבריכם!" (על פי פירוש רבינו, שם).

ה. כָּל הַעוֹסֵק בַּתּוֹרָה כְּדִי לִקְבֹּל שְׂכָר אוּ כְּדִי שְׂלֵא תִגִיעַ עָלָיו פְּרַעְנוֹת - הֲרִי זֶה עוֹסֵק שְׂלֵא לְשִׁמְהָ. וְכָל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ביום להועיל לכל מעשינו במשך היום, כי בהיות האדם זוכר בבוקר אחדות ה' ומלכותו, ויתן אל לבו כי עיני ה' פקוחות על כל דרכיו וכל צעדיו יספור – תהיה לו מחשבה זו והודאת פיו בדבר הזה למשמר, שלא יחטא כל היום ההוא. וכן תועיל לו הודאתו זו בלילה, לשמור עליו כל הלילה מן החטא (מלשון ה' חינוך', מצוה ת"כ). (3) הקדים הכתוב קריאת-שמע של ערבית, כסדר בריאת העולם שהתחיל היום מן הלילה, ככתוב: ויהי ערב ויהי בוקר יום אחד (בראשית א, ה). (4) ברכות פ"א, מ"ג.

ב. ומה הוא קורא? שלש פְּרָשִׁיּוֹת, אֵלוֹ הֵן: שְׁמַע⁵, וְהִיָּה אִם שְׁמַע⁶, וַיֵּאמֶר⁷. ומקדימין לְקִרְוֹת פְּרִשְׁת שְׁמַע⁸, מִפְּנֵי שֵׁיש בַּהּ יְחִוּד הַשָּׁם⁹ וְאֶהְבֶּת¹⁰ וְתִלְמָדוּ¹¹, שֶׁהוּא¹² הַעֲקָר הַגְּדוֹל שֶׁהִפֵּל תְּלוּי בּו¹³. וְאַחֲרֶיהָ - וְהִיָּה אִם שְׁמַע¹⁴, שֵׁיש בַּהּ צְוּיָה עַל (זְכִירַת) שְׁאָר כָּל הַמִּצְוֹת¹⁵. וְאַחֲרֵיכֶן - פְּרִשְׁת צִיצִית¹⁶, שֶׁגַּם הִיא יֵש בַּהּ צְוּיָה זְכִירַת כָּל הַמִּצְוֹת¹⁷.

(5) דברים ו, ד. (6) שם, יא, יג. (7) במדבר טו, לו. (8) האמונה בה' שהוא אחד ואין שני לו – ה' אלהינו ה' אחד". (9) שעלינו לאהבו, ככתוב: "ואהבת את ה' אלהיך". (10) מצות תלמוד תורה – ככתוב: "ושוננתם לבניך ודברתם". (11) חזון אל יחוד ה'. (12) כלשון רבינו בהל' יסודי התורה (פ"א, ה"ו): "וכל המעלה על דעתו שיש שם אלוה אחר חוץ מזה... כופר בעיקר – שזה הוא העיקר הגדול שהכל תלוי בו". וכוונת רבינו לומר: שפרשת "שמע" יש בה מלבד אהבת ה' ותלמודו, גם מצות יחוד ה', ולפיכך קוראים אותה לפני פרשת "והיה אם שמוע" שאין בה עיקר גדול זה, אע"פ שיש בה אהבת ה', ככתוב: "לאהבה את ה' אלהיכם: וכן תלמוד, ככתוב: "ולמדתם אותם את בניכם" (הגהות "מעשה רב" לרמב"ם דפוס וילנה). (13) ככתוב: "והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי". (14) היא פרשת "ויאמר" המדברת במצות ציצית. (15) "וזכרתם את כל מצוות ה'", וראויה היא פרשת "והיה אם שמוע" להקדימה ל"ויאמר" שאין בה "אהבת ה' ותלמודו, הנאמרים ב"והיה אם שמוע" (מעשה רב). וכבר קדמו בזה הרדב"ז, ח"א אות נ"ו ב"לשונות הרמב"ם".

ג. אַף-עַל-פִּי שְׁאִין מִצְוֹת צִיצִית נוֹהֶגֶת בְּלֵילָה¹⁶ - קוֹרְאִין אוֹתָהּ בְּלֵילָה¹⁷, מִפְּנֵי שֵׁיש בַּהּ זְכִרֹן יְצִיאַת מִצְרַיִם¹⁸, וּמִצְוָה לְהַזְכִּיר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּיּוֹם וּבְלֵילָה, שְׁנֵאמַר: לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ. וּקְרִיאַת שְׁלֹש פְּרָשִׁיּוֹת אֵלוֹ עַל סֵדֶר זֶה הִיא הַנְּקִרְאָת קְרִיאַת-שְׁמַע²⁰.

(16) שנאמר בה "וראיתם אותו", ולילה לאו זמן ראייה הוא. (17) בקריאת-שמע של לילה. (18) "אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים". (19) המלה "כל" באה לרבות את הלילות (ברכות יב:), כי אף-על-פי שיציאת מצרים חלה ביום, ככתוב: "ממחרת הפסח יצאו בני ישראל" וגו' (במדבר לג, ג) – התחלת הגאולה בלילה היתה, שבלילה ניתנה להם הרשות לצאת, ככתוב: "ויקרא למשה ולאהרן

פְּהַנִּים. ג. הַלְכוֹת תְּפִלִּין מְזוּזָה וְסֵפֶר תּוֹרָה. ד. הַלְכוֹת צִיצִית. ה. הַלְכוֹת בְּרֻכּוֹת. ו. הַלְכוֹת מִילָה. וְהַמִּצְוֹת הַנִּקְלָלִים בָּהֶם מְפָרְשִׁים בְּשִׁמּוֹתָם בְּמִקּוּמָם.

הַלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע

מִצְוֹת עֲשֵׂה אַחַת וְהִיא, לְקִרְוֹת קְרִיאַת שְׁמַע פְּעַמִּים בַּיּוֹם. וּבְאֹר מִצְוָה זוֹ בְּפָרְקִים אֵלוֹ:

פָּרֶק רֵאשׁוֹן

(1) כמה פרשיות הוא קורא; נוסח ברכות קריאת שמע ומי תיקן; זמן קריאתה בערב ובבוקר.

א. פְּעַמִּים בְּכָל יוֹם קוֹרְאִין קְרִיאַת-שְׁמַע: בְּעֶרֶב וּבְבֹקֶר², שְׁנֵאמַר: וּבְשֶׁכְבְּךָ³ וּבְקוּמְךָ - בְּשִׁעָה שְׁדָרְךָ בְּנֵי-אָדָם שׁוֹכְבִין, וְזֶה הוּא לֵילָה; וּבְשִׁעָה שְׁדָרְךָ בְּנֵי-אָדָם עוֹמְדִין, וְזֶה הוּא יוֹם⁴.

~ נְקוּדוֹת מְשִׁיחוֹת קוּדֵשׁ ~

סְמִיכוֹת הַלְכוֹת קְרִיַת שְׁמַע לְהַלְכוֹת הַשׁוּבָה.

בסמיכות הלכות תשובה להלכות ק"ש נרמזת הוראה למעשה: שאף שתנועת התשובה היא למעלה ממדידה והגבלה, יש להחדירה בתוך גדר הזמן – חיוב ק"ש פעמיים בכל יום.

בתחילת הלכות תשובה, כתב: "ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד. . . וכן יתנחם על שעבר. . . ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם".

כלומר: אע"פ שעבודת התשובה בתוכנה היא תנועה שלמעלה ממדידה והגבלה לגמרי, הבאה מהתעוררות ברגע מיוחד "בשעתא חדא וברגעא חדא", מכל-מקום צריך לחברה ולהחדירה בגדרי הזמן שלאחרי כן – "שלא ישוב לזה החטא לעולם".

בנוסף, תשובה מאהבה פועלת לא רק מכאן ולהבא אלא גם על זמן העבר שנעשה בו שינוי, כמודגש מהנפק"מ להלכה במקדש אשה על מנת שאין עליה עבירות שאם עשתה תשובה מיראה אינה מקודשת כיון שהעבירות שהיו עליה בשעת קידושין לא נעקרו, אבל אם עשתה תשובה מאהבה שאז "נעקר עווננו מתחילתו" מקודשת, כיון שבשעת הקידושין לא היו עליה עבירות כלל כיון שתשובתה פעלה גם על העבר.

יין מלכות ספר מדע סימן נב מתוך רמב"ם "פרס המלך"

(2) מפני שהאדם נפתה אחר הבלי העולם ונמשך אחר תאוותו – צריך הוא לזכרון תמידי במלכות שמים וביחוד ה' לשמרו מן החטא. על כן היה מחסדי ה' לזפותנו, וציונו לזכרו בקביעות וכווננה גמורה בשתי העתים האלה: אחת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. הקורא קריאת-שמע, מברך לפניה ולאחריה. ביום מברך שמים²⁷ לפניה ואחריה; ובלילה מברך שמים לפניה ושמים לאחריה²⁸.

27 שתי ברכות. 28 ברכות פ"א, מ"ד. ושבע ברכות אלו סמכון חז"ל על הפסוק (תהלים קיט, קסד) "שבע ביום הלתיך" (ירושלמי ברכות פ"א, ה"ה).

ו. ברכה ראשונה שלפניה ביום - 'יוצר אור ובורא חשך' וכו', וברכה שניה - 'אהבת עולם'²⁹ אהבתנו. ושל אחריה - 'אמת ויציב'. וברכה ראשונה שלפניה בלילה - 'מעריב ערבים' וכו', שניה לה - 'אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת' וכו'. וברכה ראשונה של אחריה - 'אמת ואמונה', שניה לה - 'השפיבנו'.

29 כדעת החכמים (ברכות יא): החולקים על שמואל, האומר: שהנוסח הוא "אהבה רבה", ומקרא מסייע להם, שנאמר: "ואהבת עולם אהבתיך" (ירמיה לא, ב). והגאונים הכריעו לומר שחרי - "אהבה רבה", וערבית - "אהבת עולם", כדי לצאת ידי שניהם, וכן המנהג האשכנזי. ('טור' או"ח סי' ס).

ז. ברכה ראשונה שלפניה, בין ביום בין בלילה, פותח בה ב'ברוך' וחותם³⁰ בה ב'ברוך'³¹; ושאר ברכותיה - חותם בכל אחת מהן ב'ברוך', ואין להם פתיחה ב'ברוך'³². ברכות אלו, עם שאר כל הברכות³³ הערוכות פני כל ישראל - עזרא הסופר ובית-דינו תקנום³⁴; ואין אדם רשאי לפחות מהם ולא להוסיף עליהם. מקום שהתקינו לחתם ב'ברוך' - אינו רשאי שלא לחתם; ומקום שהתקינו שלא לחתם³⁵ - אינו רשאי לחתם³⁶. מקום שהתקינו שלא לפתח ב'ברוך' - אינו רשאי לפתח; ומקום שהתקינו לפתח - אינו רשאי שלא לפתח³⁷. פללו של דבר: כל המשנה ממטבע³⁸ שטבעו חכמים בברכות - הרי זה טועה, וחוזר ומברך פמטבע³⁹. וכל שאינו אומר 'אמת ויציב' בשחרית ואמת ואמונה בערבית, לא יצא ידי חובתו⁴⁰.

30 ומסיים. 31 ברוך אתה ה' יוצר המאורות; וכן בערב הוא מסיים "ברוך אתה ה' המעריב ערבים". 32 מפני שהן סמוכות זו לזו, וכלל הוא "כל ברכה הסמוכה לחברתה (שלפניה) אינה פותחת בברוך" (ברכות מו.), מפני שחתם בראשונה בברוך, אינו צריך לפתוח בו בשניה. וגם הברכה שלאחר קריאת-שמע (אמת ויציב), נקראת סמוכה לחברתה, כי אין קריאת-שמע נחשבת הפסק, הואיל והברכות בשבילה תוקנו, (רש"י שם). 33 כל הברכות לאו דוקא, שהרי יש ברכות שחכמי המשנה תקנון, כגון: ברכת "הטוב והמטיב", שתקנוה ביבנה כנגד הרוגי ביתר שניתנו לקבורה (ברכות מח:), וראה הלכות ברכות פ"ב, ה"א) אלא רוב הברכות

לילה, ויאמר: קומו צאו מתוך עמי" (שמות יב, לא), והוא שאמר הכתוב (דברים טז, א): "הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה" (ברכות טו). 20 (ברכות פרק ב' מ"ב). ובירושלמי (ברכות פ"א, ה"ה) אמרו: "מפני מה קוראים שלש פרשיות אלו בכל יום? אמר רבי לוי, מפני שעשרת הדברות כלולין בהן".

ד. הקורא קריאת-שמע - בשהוא גומר פסוק ראשון, אומר בלחש ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד, וחוזר וקורא כדרכו²¹ 'אהבת את ה' אלהיך' עד סופה. ולמה קורין כן²²? מסרת היא בידינו, שבשעה שקבץ יעקב אבינו את בניו במצרים בשעת מיתתו, צום וזרזם על יחוד השם, ועל דרך ה' שהלך בה אברהם ויצחק אביו. ושאל אותם ואמר להם: בני, שמא יש בכם פסלות²³, מי שאינו עומד עמי ביחוד השם; פגעין שאמר לנו משה רבנו: 'פן יש בכם איש או אשה וגו'? ענו כלם ואמרו: 'שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד', פלומר: 'שמע ממנו, אבינו ישראל - ה' אלהינו ה' אחד'²⁴. פתח הזקן ואמר: 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'²⁵. לפיכך נהגו כל ישראל לומר שבת ששפח בו ישראל הזקן אחר פסוק זה²⁶.

21 וצריך להפסיק מעט בין "עולם ועד" ל"ואהבת" ('טור' אורח-חיים סימן סא), והטעם: כדי ליתן ריוח בין קבלת מלכות שמים לדברים אחרים, ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" מכלל קבלת מלכות שמים הוא, (ראה פסחים נו.). 22 הלא אין זה פסוק מפרשת "שמע", ומה ענינו לכאן? 23 פסול ופגם באמונתכם בה' ובאחדותו. 24 (פסחים נו.) "כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא אחד". 25 דברי הודאה לה' שבניו צדיקים, ואין בהם פסול. 26 אבל מתוך שמה רבינו לא אמרו, התקינו לאמרו בלחש (שם). והכסף-משנה שואל: היכן מצינו שיעקב זרזם על יחוד ה', והלא בגמרא (פסחים, שם) לא אמרו אלא שביקש יעקב לגלות את קץ הימין לבניו, ולא שאלם על אמונתם ביחוד ה'? והוא מראה מקור הדברים בספרי פרשת ואתחנן על הפסוק שמע ישראל וגו'. והדברים מפורשים יותר ב'מדרש רבה' בראשית (פ' צח). וכן ב'דברים רבה' (פ"ב) "מהיכן זכו ישראל לקריאת-שמע? בשעה שנטה יעקב למיתה, קרא לכל השבטים ואמר להם: שמא משאני נפטר מן העולם אתם משתחוים לאלוה אחר... אמרו לו: שמע ישראל... והוא אמר בלחיש: ברוך שם כבוד וגו'. ומפני מה נוהגים לאמרו ביום הכיפורים בקול רם? כתב ה'טור' או"ח (סימן תרי"ט) על-פי ה'מדרש רבה' (שם) "בשעה שעלה משה למרום, שמע למלאכי השרת שהיו אומרים להקב"ה ברוך שם וגו', והוריד אותה לישראל. (אבל אין אומרים אותו בפרהסיא, מפני שמה לקחו בסתר, שלא ידעו המלאכים ויקנאו בנו). וביום הכיפורים שאנו נקיים כמלאכי השרת, אומרים אותו בפרהסיא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מ"א). כמו ששינונו: "חכמים עשו סייג לדבריהם, כדי שלא יהא אדם בא מן השדה בערב, ואומר: אלך לביתי, ואוכל קמעה ואישן קימעה ואח"כ אקרא קריאת-שמע ואתפלל, וחוטפתו שינה, ונמצא ישן כל הלילה. אבל אדם בא מן השדה בערב - נכנס לבית הכנסת - אם רגיל לקרות - קורא... וקורא קריאת-שמע ומתפלל. ואוכל פתו ומברך" (ברכות ד:). וזוהי ה'פשיעה' שכתב רבינו, שבזמן שאדם אוכל ושותה לפני קריאת-שמע, הרי הוא בא לידי שינה ונמצא מבטל מצות קריאת-שמע, לפיכך יהיה זהיר לקרותה קודם שיאכל, מיד אחר צאת הכוכבים (כסף-משנה).

י. הַקּוֹרֵא קְרִיאַת־שְׁמַע שֶׁל עֶרְבִית אַחַר שְׁעֵלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר, קִדְּם הַגִּיץ⁵⁰ הַחֲמָה - לֹא יֵצֵא יָדֵי חוּבְתוֹ; אֶלֶּאֱ-אִם כִּן הָיָה אֲנוֹס, כְּגוֹן שְׁפוּרֵי⁵¹ אֹרֶז חוּלָה וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן. וְאֲנוֹס שֶׁקָּרָא בְּעֵת זֶה אֵינּוּ אוֹמְרֵי הַשְּׂפִינָנוּ⁵².

50) מלשון הנצו הרימונים (שיר השירים ו, יא). והיא השעה שהשמש מתחילה לזרוח בראשי ההרים (רבינו יונה). 51) ונרדם לאחר עמוד השחר; אבל אם עבר ואיחר במזיד - לא יצא ידי חובתו (ברכות ט). והטעם שיש לחלק בין מזיד לאנוס, הוא: שהתורה אמרה "ובשכבך" - בשעה שדרך בני אדם שוכבים, ומסרה הדבר לחכמים שיפרשו עד אימתי הוא זמן שכיבה. והם פירשו שעיקר זמן שכיבה הוא עד שיעלה עמוד השחר. ולפיכך אפילו מי שאיחר במזיד ולא קראה עד חצות, יכול לקרוא עד שיעלה עמוד השחר, ולפי שיש אנשים השוכבים גם אחר עלות השחר קודם הנץ החמה, אמרו שעדיין זמן קריאה הוא לגבי אנוסים, אבל לא לגבי מזידים (כסף-משנה). 52) שאין עתה תחילת זמן שכיבה אלא סוף זמן שכיבה (שם, וברש"י).

יא. וְאֵי־זֶה הוּא זְמַנָּה בַּיּוֹם? מִצְוַתָּה שְׂיִתְחִיל לְקִרְוֹת קִדְּם הַגִּיץ הַחֲמָה⁵³, כְּדֵי שְׂיִגְמֹר לְקִרְוֹת וּלְבָרֵךְ בְּרַכָּה אַחֲרוֹנָה⁵⁴ עִם הַגִּיץ הַחֲמָה⁵⁵. וְשַׁעֲרֵי זֶה⁵⁶ - כְּמוֹ [עֲשׂוּרֵי] שְׁעָה⁵⁷ קִדְּם שְׁתַּעֲלֶה הַשָּׁמֶשׁ⁵⁸. וְאִם אַחֲרֵי וְקָרָא קְרִיאַת־שְׁמַע אַחַר שְׁתַּעֲלֶה הַשָּׁמֶשׁ - יֵצֵא יָדֵי חוּבְתוֹ, שְׁעוֹנָתָה עַד סוֹף שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת בַּיּוֹם⁵⁹ לְמִי שְׁעָבַר וְאַחֲרָי⁶⁰.

53) אחרי עלות השחר. 54) של קריאת-שמע המסיימת ב"גאל ישראל". 55) התחלת יציאת השמש, וכדברי הגמרא (ברכות ט:): "ותיקין (בעלי מדות טובות ומחבבי מצוה) היו גומרים אותה עם הנץ החמה, כדי שישמון גאולה לתפילה ונמצא מתפלל ביום", (שזמן הנץ החמה לדברי הכל יום הוא) - וזהו מנהג ותיקין הידוע. 56) של תחילת נץ החמה. 57) שהוא כשש דקות. 58) גוף השמש כולו הנראה על כל פני הארץ, בעוד שעם הנץ החמה, "היא מטפטפת (זורחת) על ראשי ההרים" (כלשון הירושלמי ברכות פ"א, ה"ה). וכדאי להעיר שגירסת דפוס שוינצינו היא "כמו שיעור שעה קודם שתעלה השמש". והרמ"א ב'טור' או"ח סימן נח, תומך בגירסת זו ואומר: שכל היודע מעט בחכמת התכונה יודע, ששיעור הנץ החמה שהוא

(מעשה רוקח). 34) ברכות לג ע"א. 35) כגון: ברכת הפירות, והמצוות, שאינן חותמות בברוך. 36) ברכות יא, ע"א. 37) (שם): "מקום שאמרו להאריך - אינו רשאי לקצר; לקצר - אינו רשאי להאריך". ופירש רבינו שם, "כל ברכה שיש בתחילתה ברוך ובסופה ברוך, נקראת: ארוכה; ושאינה כן, נקראת: קצרה". ויהיה איפוא פירוש המשנה לדעת רבינו: מקום שאמרו להאריך: לפתוח ולחתום בברוך - אינו רשאי לקצר, כלומר: שלא להתחיל, או שלא לחתום בברוך. 38) מטבע - צורה ונוסח של קבע. 39) דוקא ששינה בפתחת הברכה או בחתימתה, כגון שחתם במקום שתיקנו שלא לחתום; אבל אם שינה רק בנוסח הברכה, שאמרה במלים אחרות שאין בהן משום שינוי הכוונה - אינו חוזר ומברך, כדברי רבינו לקמן הל' ברכות (פ"א, ה"ו), וכביאור הכסף-משנה שם. 40) ברכות יב, כלומר: אפילו אמר הברכות האלו, אלא שלא התחיל בהן "אמת ויציב", או "אמת ואמונה" - לא יצא ידי קריאת הברכות כראוי (כסף-משנה), ושתי הברכות האלו יש להן חשיבות יתירה, ונסודו על הפסוק: (תהלים צב, ג) "להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות", וכפירוש רש"י (ברכות שם): "ברכת אמת ויציב - כולה על החסד שעשה עם אבותינו היא, שהוציאם ממצרים וקבע להם הים והעבירים; וברכת אמת ואמונה מדובר בה אף על העתידות, שאנו מצפים שיקיים לנו הבטחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים". ולפיכך אם לא אמרן בנוסח הברכות, לא יצא ידי חובת הברכה כראוי, לפי שעיקרן ניתקנו לומר שהקב"ה אימת הבטחתו במצרים, ועתיד לְאִמְתָּה לְנו לַעֲתִיד־לְבוֹא (כסף-משנה).

ח. הַקִּדְּמֵי בְּרַכָּה שְׁנֵיהֶם לְבִרְכָה רִאשׁוֹנָה - בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה, בֵּין לְפָנֶיהָ בֵּין לְאַחֲרֶיהָ - יֵצֵא, לְפִי שְׂאִין סֹדֵר בְּפִרְכּוֹתָי⁴¹. בְּשַׁחֲרִית פִּתַח יוֹצֵר אוֹר' וְסִיִּים מְעַרְבֵי עֶרְבִים⁴² - לֹא יֵצֵא. פִּתַח בְּמַעְרֵיב עֶרְבִים⁴³ וְסִיִּים בְּיוֹצֵר אוֹר' - יֵצֵא. וּבְעַרְבֵי פִתַח בְּמַעְרֵיב עֶרְבִים' וְסִיִּים בְּיוֹצֵר אוֹר' - לֹא יֵצֵא. פִּתַח בְּיוֹצֵר אוֹר' וְסִיִּים בְּמַעְרֵיב עֶרְבִים' - יֵצֵא; שְׁפָל הַבְּרָכוֹת הוֹלְכוֹת אַחַר חֲתִימָתָן⁴⁴.

41) ברכות יב, ע"א. 42) שבמקום "יוצר המאורות", חתם בברכת "המעריב ערבים". 43) במקום "יוצר אור". 44) שם. ט. אֵי־זֶהוּ זְמַן קְרִיאַת־שְׁמַע בַּלַּיְלָה? מִצְוַתָּה מְשַׁעֵת יְצִיאַת הַכּוֹכָבִים⁴⁵ עַד חֲצֵי הַלַּיְלָה. וְאִם עָבַר וְאַחֲרֵי וְקָרָא עַד שְׁלֹא עָלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר⁴⁶ - יֵצֵא יָדֵי חוּבְתוֹ⁴⁷; שְׁלֹא אֲמָרוּ⁴⁸ עַד חֲצוֹת, אֶלֶּא כְּדֵי לְהַרְחִיק אֶדָּם מִן הַפְּשִׁיעָה⁴⁹.

45) שמאז מתחיל זמן שכיבה, והתורה אמרה "ובשכבך". 46) הוא האור הנוצץ בפאת מזרח קודם עלות השמש, בכדי שעה וחומש שעה (מלשון רבינו בפירושו למשנה ברכות פ"א, מ"א). 47) שמן התורה, כל הלילה הוא זמן קריאת שמע, שהרי נאמר: "בשכבך", כל זמן שבני אדם שוכבים - והוא כל הלילה. 48) החכמים. 49) העבירה, (ברכות פ"א,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בַּתּוֹרָה פְּדֻכָּוִים³⁹ אוּ מְגִיחָה⁴ אֶת הַפְּרָשִׁיּוֹת הָאֵלוּ בְּעוֹנֵת קְרִיאָה - יִצְאָה⁵; וְהוּא⁶ שְׂפִינָן לְבוּ בְּפִסּוּק רֵאשׁוֹן.

(2) ברכות יג: , שהפסוק הראשון מדבר ביחוד ה', והוא עיקר קבלת מלכות שמים, ולפיכך צריך כוונת הלב. (3) לשם לימוד בעלמא. (4) בודק את הספר לראות אם יש בו טעות, שאפילו לקריאה אינו מתכוין. (5) שם, יג. (6) ובלבד.

ב. קַל אָדָם קוֹרֵין פְּדֻכָּוִי - בֵּין עוֹמְדִין, בֵּין מְהַלְכִין, בֵּין שׁוֹכְבִין⁸, בֵּין רוֹכְבִין עַל גְּבֵי בְהֵמָה⁹. וְאִסּוּר לְקִרּוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע וְהוּא מוּטָל וּפְנֵי טוּחוֹת¹⁰ בְּקִרְקַע¹¹, אוּ מְשַׁלֵּף עַל גְּבוּ וּפְנֵי לְמַעְלָה. אֲבָל קוֹרֵא הוּא וְהוּא שׁוֹכֵב עַל צִדּוֹ. וְאִם הָיָה פֹּעֵל בְּשֵׁר הַרְבֵּה וְאִינוּ יָכוֹל לְהַתְּהַפֵּף עַל צִדּוֹ, אוּ שְׁהִיָּה חוֹלָה - נוֹטֵה מֵעַט לְצִדּוֹ וְקוֹרֵא¹².

(7) כי דברי התורה "ובשכבך ובקומך" אינם מכוונים למצב של שכיבה או עמידה אלא לזמן שכיבה וקומה, כלומר: בערב ובבוקר (ברכות י:). ואלה שיושבים ומתפללים, וכשמגיעים לקריאת-שמע הם קמים, ומתכוונים להחמיר על עצמם לקבל מלכות שמים בעמידה - טעות היא בידם, שהרי בפירוש אמרו בית-הלל (שם) "כל אדם קורא כדרכו" (הגהות מיימוניות בשם רש"י, וכן בשו"ע או"ח סימן סג, סעיף ב'). (8) על צדס, כמבואר בסמוך. (9) ברכות ל: "היה רוכב על החמור והגיע זמן תפילה... ישב במקומו ויתפלל". ואם בתפילה שכולה צריכה כוונה - כך, בקריאת-שמע שאין בה צורך כוונה, אלא בפסוק הראשון בלבד - על-אחת-כמה-וכמה (קובץ). והכסף-משנה מציין מקורו בקידושין (לג:). (10) דברקות, כלומר: שפניו כלפי הקרקע. (11) ברכות יג: כי אסור לקבל מלכות שמים דרך שררה וגאווה. ושכיבה זו נקראת בלשון הגמרא "פרקדין". (12) שם.

ג. מִי שְׁהִיָּה מְהַלֵּף עַל רִגְלָיו - עוֹמֵד בְּפִסּוּק רֵאשׁוֹן¹³, וְהִשְׁאָר קוֹרֵא וְהוּא מְהַלֵּף. הֵיָּה יִשְׁנֵן¹⁴ - מְצַעְרִין אוֹתוֹ וּמְצַעְרִין אוֹתוֹ עַד שִׁיקְרָא פִּסּוּק רֵאשׁוֹן¹⁵. וּמְפָאן וְאֵילָף אִם אֲנַסְתּוּ שְׁנָה, אִין מְצַעְרִין אוֹתוֹ¹⁶.

(13) לפי שאינו מיושב בדעתו כל-כך כשהוא מהלך, ואינו יכול לכוין כראוי (ירושלמי ברכות פ"ב, ה"א), ובמדרש תנחומא (לך, אות א) אמרו: "אסור לקבל עליו מלכות שמים כשהוא מהלך, אלא יעמוד במקום אחד, ויכוין לבו לשמים באימה וביראה ברתת ובוזיע, ביחוד ה', ויקרא שמע ישראל... ואחר-כך ברוך שם כבוד וכו', וכשמתחיל "ואהבת" - רצה מהלך, רצה עומד". (14) מנמנס, אף-על-פי שאינו ישן ממש. (15) בכוונה. (16) אלא קורא כשהוא מנמנס, ואף-על-פי שאינו מכוין בה כראוי (ברכות יג:).

ד. מִי שְׁהִיָּה עוֹסֵק בְּמְלָאכָה - מְפַסֵּק עַד שִׁיקְרָא פְּרָשָׁה רֵאשׁוֹנָה כְּלָה¹⁷. וְכֵן הָאֲמַנִּין¹⁸ בְּטִלִּין

תחילת זריחת השמש עד שיעלה כל גוף השמש הוא כשיעור שעה מלאה". (59) (ברכות ט:): "שכן דרך מלכים לעמוד בשלוש שעות", והרי זה בכלל "ובקומך", שהוא זמן קריאת-שמע של שחרית. ושיעור שלש שעות הוא רבע היום, כדברי רבינו בפירושו למשנה (ברכות פ"א, מ"ג): "ודע כי כל השעות הנזכרות בכל, הן השעות הזמניות". וענין הזמניות הן השעות שיש מהן י"ב שעות ביום, וי"ב שעות בלילה. ומה שאמר "עד שלש שעות" כאילו אמר עד כלות רביע היום, בין שיהיה יום תקופת תמוז, בין שיהיה יום תקופת טבת. (60) אבל לכתחילה - מצוה לקרות כמנהג ותיקין האמור לעיל.

יב. מִי שְׁהִקְדִים וְקָרָא קְרִיאַת־שְׁמַע שֶׁל שְׁחִרִית אַחֵר שִׁיעַלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר, אָף-עַל־פִּי שְׁהַשְׁלִים קֶדֶם שְׁתַּגִּין הַחֲמָה - יִצְאָ יְדֵי חוֹבְתוֹ⁶¹. וּבְשַׁעַת הַדְּחִק, כְּגוֹן שְׁהִיָּה מְשַׁפִּים לְצֵאת לַדֶּרֶךְ⁶² - קוֹרֵא לְכַתְחֵלָה מְשַׁעְלָה עֲמוּד הַשַּׁחַר⁶³.

(61) ברכות ה: , הואיל ויש אנשים הקמים משנתם בזמן זה, הרי זה ג"כ נקרא: "ובקומך". (62) וחושש שלא יוכל לכוין לבו שם בקריאת-שמע. (63) שם. וכתב הרב מנוח, שכן הדין אם יש בעיר קבורת המת, או ברית מילה, וכן ביום הערבה (הושענא רבה) שמרבים בו בתחנונים, יכולים לקרותה מיד אחר עמוד השחר.

יג. הַקוֹרֵא אַחֵר שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת בַּיּוֹם, אֶפְלוּ הֵיָּה אָנוּס - לֹא יִצְאָ יְדֵי חוֹבַת קְרִיאַת־שְׁמַע בְּעוֹנָתוֹ⁶⁴. אֵלָא הָרִי הוּא כְּקוֹרֵא בַּתּוֹרָה⁶⁵. וּמְכַרְף לְפָנָיָה וְלֹא־תַרְיָה כָּל הַיּוֹם, אֶפְלוּ אַחֵר וְקָרָא אַחֵר שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת⁶⁶.

(64) בזמנה. (65) שהרי אינו גרוע משאר כל אדם הקורא פרשה בתורה, אלא שגדול שכו הקורא קריאת-שמע בעונתה יותר מהעוסק בתורה (ברכות י:). (66) (שם), והכסף-משנה מקשה: למה לא יהיה זמן קריאת-שמע של שחרית כל היום, ונאמר שמשמעות לשון התורה "ובקומך" כל זמן שבני אדם קמים, דהיינו כל היום, כמו שזמן קריאת-שמע של ערבית הוא כל הלילה, מפני שאנו מפרשים מלת "ובשכבך" כל זמן שבני אדם שוכבים על מיטתם, והוא כל הלילה? ויפה תירץ ה'טורי זהב' בשולחן-ערוך או"ח (סימן נ"ח ס"ק ד), שדוקא בשכיבה אנו אומרים בשעה שבני אדם שוכבים, והוא כל הלילה. שהרי כל זמן ששוכב לא ישתנה שם "שכיבה"; לא כן ב"קומה" שמשנתה שם קומה לשיבה והילוך, ואין נקראת קומה, אלא כשקם ממיתתו והוא בתחילת היום.

פְּרָק שְׁנִי

(1) כוונת קריאת שמע עד היכן היא מעכבת; הפועלים אם מבטלים מלאכתם לקריאת שמע; שצריך לדקדק באותיותיה וכיצד ידקדק; למי מותר לומר שלום בין הפרקים.

א. הַקוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא כוֹן לְבוּ בְּפִסּוּק רֵאשׁוֹן שְׁהוּא שְׁמַע יִשְׂרָאֵל - לֹא יִצְאָ יְדֵי חוֹבְתוֹ²; וְהִשְׁאָר, אִם לֹא כוֹן לְבוּ - יִצְאָ. אֶפְלוּ הֵיָּה קוֹרֵא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכיוצא בה, והוא יפסיק מאכילה לקריאת שמע, הרי זה הפסק ממש (כסף-משנה). (30 סוכה, שם).

ז. מי שִׁירָד לְטַבֵּל³¹ - אִם יְכוּל לְעֵלוֹת וּלְהִתְפַּסֹּת קִדְּם שֶׁתִּגַּן הַחֲמֵה³², יַעֲלֶה וְיִתְפַּסֶּה וְיִקְרָא. וְאִם הָיָה מִתְיָרָא שֶׁמָּא תִּגַּן הַחֲמֵה קִדְּם שֶׁיִּקְרָא - יִתְפַּסֶּה בְּמֵים שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּהֵן וְיִקְרָא. וְלֹא יִתְפַּסֶּה, לֹא בְּמֵים הַרְעִים שֶׁרִיחָן³³ רַע, וְלֹא בְּמֵי הַמְּשָׁרָה³⁴, וְלֹא בְּמֵים צְלוּלִים³⁵, מִפְּנֵי שֶׁעֲרֹנוֹ נִרְאִית בְּהֵן³⁶. אֲבָל מִתְפַּסֶּה הוּא בְּמֵים עֲכוּרִין³⁷, שֶׁאִין רִיחָן רַע, וְקוֹרָא בְּמִקּוּמוֹ.

(31 מטומאתו. (32 שהוא זמן קריאת שמע-של ותיקין (ראה לעיל פ"א הי"א ובביאורו). (33 שאסור לקרוא דברי תורה במקום שיש ריח רע משום בזיון, וחכמינו (ברכות כד:) קראו על העושה כן את הפסוק: "כי דבר ה' בזה". (34 מים ששורים בהם פשתן וקנבוס וריחם רע. (35 זכים ושקופים. (36 והתורה אמרה "ולא יראה כן ערות דבר ושב מאחריך" (דברים כג, טו). (37 שאינם צלולים (ברכות כה:).

ח. הַקּוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע, לֹא יִרְמֵז³⁸ בְּעֵינָיו וְלֹא יִקְרֵץ בְּשִׁפְתָיו, וְלֹא יִרְאֶה בְּאֶצְבָּעוֹתָיו³⁹, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קְרִיאַתוֹ עֲרָאִי. וְאִם עָשָׂה כֵן - אֶף-עַל-פִּי שֶׁיִּצָּא יָדֵי חוֹבְתוֹ, הָרִי זֶה מְגַנְהוֹ⁴⁰. וְצָרִיף לְהִשְׁמִיעַ⁴¹ לְאָזְנוֹ כְּשֶׁהוּא קוֹרָא. וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ - יִצָּא וְצָרִיף לְדַקְדֵּק בְּאוֹתֵיּוֹתָיו; וְאִם לֹא דַקְדֵּק - יִצָּא⁴².

(38 רמז שהוא לצורך דבר אחר שלא מעניין הקריאה. (39 יומא יט: "וכולן לשון אחת הן, אלא שזה נופל על העינים, וזה נופל על האצבעות, שנאמר (משלי ו, יג): קורץ בעיניו מולל ברגליו, מורה באצבעותיו" (לשון רש"י שם). (40 ועל העושה כן, עליו הכתוב אומר (ישעיה מג, כב): "ולא אותי קראת יעקב", כלומר: אינך מכוין בקריאתך אלי, והכתוב אומר "ודברת בם" עשה אותם קבע (תדירי ולא מקרי) ואל תעשם ארעי (מקרי וטפל) (יומא, שם). (41 שיחתוך קריאתו בשפתיו, לא שיקרא בלבו (כסף-משנה), משום שנאמר "שמע ישראל" - השמע לאונך מה שאתה מוציא מפִּיך (ברכות טו). (42 ברכות טו:

ט. בֵּיצֵד יִדְקֵדֵק? יִשְׁמַר שְׁלֹא יִרְפֶּה הַחֹזֵק⁴³, וְלֹא יִחַזֵּק הַרְפֵּה⁴⁴; וְלֹא יִנְיַח הַנָּדָר⁴⁵, וְלֹא יִנְיַח הַנֶּחֱסֵה⁴⁶. לְפִיכָף⁴⁷ צָרִיף לְתֵן רוּחַ בֵּין הַדְּבָקִים, בֵּין פֶּל שְׁתֵּי אוֹתוֹת הַדּוּמוֹת, שֶׁאֲחַת מֵהֶן סוֹף תִּכָּה וְהָאֲחֶרֶת תִּחַלַּת תִּכָּה הַסְּמוּכָה לָהּ; פְּגוּן 'פְּכָל לְכַבֵּף' - קוֹרָא "פְּכָל" וְשׁוּהָה, וְחוֹזֵר וְקוֹרָא "לְכַבֵּף"; וְכֵן יִצָּבְדָתָם מִהֲרָה; 'הַכְּנֵף פְּתִיל'⁴⁸. וְצָרִיף לְבָאֵר זַיִן שֶׁל 'תְּזַכְּרוּ'⁴⁹. וְצָרִיף לְהִרְאִיף בְּדִלְתֵי שֶׁל 'אֲחָד', כְּדִי שֶׁיִּמְלִיכֶהוּ בְּשָׂמִים וּבְאֲרֵץ וּבְאֲרָבֶע רוּחוֹת⁵⁰. וְצָרִיף שְׁלֹא יִחַטֵּף בְּחֵי"ת, כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה כְּאֹמֵר "אִי חַד"⁵¹.

מִמְּלֹאכְתָן בְּפִרְשֵׁה רְאוּשָׁה, כְּדִי שְׁלֹא תִהְיֶה קְרִיאַתָּן עֲרָאִי; וְהַשְּׂאָר - קוֹרָא הוּא¹⁹ כְּדַרְכּוֹ וְעוֹסֵק בְּמִלְאכְתּוֹ. אֲפִלוּ הָיָה עוֹמֵד בְּרֹאשׁ הָאֵילָן אוֹ בְּרֹאשׁ הַפֶּתֶל²⁰ - קוֹרָא בְּמִקּוּמוֹ וּמְכַרְף לְפָנָיָה וּלְאַחֲרֵיהָ²¹.

(שם טז), ואף-על-פי שאין כל הפרשה צריכה כוונה אלא פסוק ראשון בלבד, בכל זאת כדי שלא תהא קריאתו נראית כ"קריאת עראי" הצריכוהו החכמים להפסיק ממלאכתו ולקרוא. (כסף-משנה בשם הר"י"ף). (18 פועלים העוסקים במלאכת אחרים, אע"פ שיש בקריאתם משום ביטול מלאכה, והם משועבדים למלאכת בעליהם. (19 אפילו זה שעוסק במלאכת עצמו. (20 ואין דעתו מיושבת עליו כל-כך, שהרי מפחד הוא שמא יפול. (21 ולא הטריחוהו החכמים לירד למטה ולקרוא (שם). וכתב הרב מנחם: "בעל הבית שאינו עוסק במלאכה, אלא עומד על פועליו לזרום בעבודה - יורד למטה וקורא".

ה. הָיָה עוֹסֵק בְּתִלְמוּד תּוֹרָה וְהִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת-שְׁמַע - פּוֹסֵק וְקוֹרָא²² וּמְכַרְף לְפָנָיָה וּלְאַחֲרֵיהָ. הָיָה עוֹסֵק בְּצָרְכֵי רַבִּים - לֹא יִפְסֹק²³, אֲלֵא יִגְמַר עִסְקִיהֶן וְיִקְרָא, אִם נִשְׂאָר עֵת לְקִרְוֹת²⁴.

(22 (שבת יא.), שקריאת-שמע יש לה זמן קבוע, וקודמת לתלמוד תורה שאין לה זמן קבוע, אלא כל היום מצוותה היא, וכן אמרו (ברכות י'): "גדול הקורא קריאת-שמע בעונתה, יותר מהעוסק בתורה". (23 שהרי עוסק במצוה הוא, ופטור מקריאת-שמע, וכן אמרו (ברכות יא.) על הפסוק: "ובלכתך בדרך" בלכת שלך (הפרטית) אתה חייב לקרות שמע ולא בלכתך בדרך מצוה (לחם-משנה). הרבה נתלבטו מפרשי הרמב"ם למצוא מקור ישיר להלכה זו, ויפה הראה הגאון ר' אליהו דוד רבינוביץ תאומים (אדר"ת), שהדברים מפורשים בתוספתא (ברכות פ"א): "מעשה ברבי עקיבא ורבי אליעזר, והגיע זמן קריאת-שמע ולא קראו מפני שעוסקים בצרכי ציבור היו" וכו'. (24 משמע שאפילו יעבור זמן קריאת-שמע בעודו עוסק בצרכי ציבור, לא יפסיק (כסף-משנה).

ו. הָיָה עוֹסֵק בְּאֲכִילָה²⁵, או שְׁהִיָּה בְּמִרְחֵץ, או שְׁהִיָּה עוֹסֵק בְּתַסְפֵּרֶת²⁶, או שְׁהִיָּה מְהַפֵּךְ בְּעוֹרוֹת²⁷, או שְׁהִיָּה עוֹסֵקִין בְּדִין²⁸ - גּוֹמֵר, וְאַחֲרֵי-כֵן קוֹרָא קְרִיאַת-שְׁמַע²⁹. וְאִם הָיָה מִתְיָרָא שֶׁמָּא יַעֲבֹר זְמַן קְרִיאַתוֹ וּפְסֹק וְקָרָא - הָרִי זֶה מְשַׁבַּח³⁰.

(25 שהתחיל באכילתו בהיתר, קודם זמן קריאת-שמע. (26 בגילוח שערו. (27 לבדוק אם עובדו כתיקונם. (28 דיינים היושבים בדִין. (29 הואיל ועדיין יש שהות לקרוא, אינו מחוייב להפסיק (סוכה לח.). וטעם הדבר שבאכילה, רחיצה ותספורת וכו' אינו פוסק, ואילו בדברי תורה הוא פוסק וקורא? (לעיל ה"ד) - משום שהמפסיק מתלמוד תורה לקריאת-שמע אין הפסקו הפסק גמור, שגם קריאת-שמע בכלל תלמוד תורה היא; אבל העוסק באכילה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אַחַת וּכְפֹלָה, כְּגוֹן שֶׁקְרָא 'שְׁמַע שְׁמַע' - מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ.⁵⁸

54) בסדר הפוך, שמקדים לקרוא הפסוק המאוחר למוקדם. 55) ברכות טו, ע"א. 56) שלכתחילה צריך להקדים "שמע" שיש בו קבלת מלכות שמים, ל"והיה אם שמוע" שיש בו קבלת המצוות, וכמבואר לעיל (פ"א, ה"ב). 57) שגם לפי מקומן בתורה הן רחוקות זו מזו, ואינן סדורות כפי סדר קריאתנו, שהרי פרשת "ציצית" קודמת בתורה לכולן, ובסדר קריאתנו היא האחרונה. 58) (ברכות לג:) שנראה כמקבל עליו שתי מלכיות, וכאילו שתי רשויות הן. ברם הכופל פסוק שלם, אינו אלא מגונה, אבל אין משתקין אותו; שאין זה דומה למקבל עליו שתי מלכיות אלא למתלווצץ בעלמא (ע"פ רש"י שם). ובירושלמי (ברכות פ"ה, ה"ג) אמרו: "אין הדברים הללו אמורים אלא בציבור, אבל ביחיד - תחנונים הם". והכסף-משנה מעיר: "אע"פ שקורא פסוק וכופלו - הרי זה מגונה", בכל זאת עדיף יותר לכיין לבו ולקיים מצות קריאת-שמע כתיקונה ולכפול אותה אם לא כיון בפעם הראשונה, ולא איכפת לנו אם יקרא "מגונה". ומה שאנו אומרים "ה' הוא האלהים" שבע פעמים ביום הכיפורים וביום הערכה (הושענא רבה) מנהג כשר הוא, שמשבחים את ה', שדר למעלה משבעה רקיעים, וגם במקרא (מלכים א, יח, לט) נכפל פסוק זה פעמיים (תוספות ברכות לד, ושו"ע או"ח סימן סא, סעיף יב).

יב. קְרָאָה סְרוּגִין⁵⁹ - יֵצָא; אֶפְלוּ שָׁהָה בֵּין סְרוּג לְסְרוּג כְּדִי לְגַמֵּר אֶת פְּלֵה⁶⁰, יֵצָא; וְהוּא שֶׁיִּקְרָא עַל הַסֵּדֶר. קְרָאָה מִתְנַמְנֵם, וְהוּא מִי שְׁאִינוּ עָר וְלֹא נִרְדָּם בְּשָׁנָה - יֵצָא⁶¹; וּבְלֵבֵד שֶׁיִּהְיֶה עָר בְּפִסּוּק רֵאשׁוֹן.⁶²

59) בהפסקות הפסקות, כלומר: קורא מעט ושוהה, וחוזר וקורא מעט ושוהה (רע"ב, מגילה פ"ב, מ"ב). 60) ברכות כד: ר"ה לד: 61) ברכות יג: 62) כדי שיקראנו בכונה, וכמבואר לעיל (ה"ג).

יג. סִפֵּק קְרָא קְרִיאַת-שְׁמַע סִפֵּק לֹא קְרָא - חוּזֵר וְקוֹרֵא⁶³, וּמְבַרֵךְ לְפָנֶיהָ וְלֹא תִרְיָה⁶⁴. אֲבָל אִם יָדַע שֶׁקְרָא, וְנִסְתַּמֵּק לוֹ אִם בָּרַךְ לְפָנֶיהָ וְלֹא תִרְיָה אוֹ לֹא בָרַךְ - אִינוּ חוּזְרֵי. וּמְבַרֵךְ. קְרָא וְטַעְמָה⁶⁶ - יִחְזֹר לְמָקוֹם שֶׁטַעְמָה⁶⁷. נִעְלַם מִמֶּנּוּ בֵּין פְּרָשָׁה לְפְרָשָׁה, וְאִינוּ יוֹדְעֵי אֵי-זוּ פְּרָשָׁה הַשְּׁלִים וְאֵי-זוּ צָרִיף לְהַתְחִיל⁶⁸ - חוּזֵר לְפְרָשָׁה רֵאשׁוֹנָה, שֶׁהוּא 'וְאֶהְבֶּתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגו'⁶⁹.

63) ברכות כא. מפני שמצות קריאת-שמע מן התורה היא. לפיכך עליו לחזור ולקרוא לצאת מידי הספק. 64) אע"פ שהברכות עצמן אינן אלא מדברי סופרים, בכל זאת חוזר ומברך, כי כך היתה תקנת החכמים מתחילה, שכל שחייב לקרוא את שמע, קוראה עם ברכותיה (תשובת הרשב"א סימן ש"ך, הובאה בכסף-משנה). 65) כי הברכות אינן אלא מדברי סופרים ואין חוזרים ומברכים מספק בדבר

43) הדגוש. שלא יבטא את האות הדגושה כרפויה, כגון: "ב"שדך במקום "ב"שדך. 44) "ב"ב"יתך במקום "ב"ב"יתך. 45) שלא יבטא שוא-נע כשהוא נח, כגון: לְכַבֶּדְךָ במקום לְכַבְּדְךָ. 46) שוא-נח כשוא-נע, כגון: וְאֶהְבֶּתָּ במקום וְאֶהְבֶּתְּ. והמדקדק ר' אליהו בחור נתן סימן לשוא-נע: א' ב' ג' ד' ה', כלומר: השוא הוא נע בחמשה אופנים אלה: א - באות הראשונה שבמילה: שְׁלֵמָה, דְּבָרִים. ב - שני שואים רצופים באמצע המילה, כגון: מִשְׁפָּטִי, בְּשֶׁכְּבֶדְךָ, השוא השני הוא נע. ג - גדולה, אחרי תנועה גדולה, כגון: שוֹמְרִים, פְּתָכָה. ד - אות דגושה, יְדָבְרוּ, הִפְרָכָה. ה - הדומות, שתי אותיות דומות, כגון: רִנְנָתָה, קָלְלָתָה; וזולת אלה, השוא הוא נח. וב"מגן אברהם" (או"ח ס"א ס"ק יג) נתן סימן לתנועה גדולה "פיתוחי חותם" כל אלה הנקודות הן גדולות, והיתר הן קטנות. ולדעת מפרשים אחרים (מגדל עזר, ועוד) הכוונה בדברי רבינו "נח ונד" על כל אות נחה שלא יניעה וכן להיפך, כגון: "בכל לבבך" הלמ"ד של "בכל" היא נחה, שכן היא בסוף המילה, והלמ"ד של "לבבך" היא נדה, ואם יניע את הלמ"ד של "בכל" הרי הוא מבליעה בלמ"ד של "לבבך", ויראה כאומר "בכה לבבך", וכן להיפך. 47) הואיל וצריך להקדק באותיותיה, ולהבחין בין נע לנח. 48) ברכות טו: . וסמכו חז"ל על הפסוק: "ולמדתם" שיהא למודך תם, שיתן ריוח בין הדבקים. וב"טור" (או"ח סא) הוסיף: שצריך ליתן ריוח בין "וחרה אף" שלא יהא נראה כקורא "וחרף". וכן צריך להקפיד להפסיק בכל מילה המתחילה באל"ף הבאה אחרי מילה המסיימת במ"ם, כגון: "ולמדתם אותם" שלא יהא נראה כקורא "מותם", וכן "ישמתם את" "וראתם אותם", ועוד. 49) ירושלמי ברכות פ"ב, ה"ד. שלא יהא נראה כקורא "תשכרו" שתעבדו את ה' על-מנת לקבל פרס ושכר, בניגוד לדברי חכמינו באבות (פ"א, מ"ג). 50) ברכות יג: כל המאריך באחד, מאריכים לו ימיו ושנותיו. 51) שאם הוא מקצר בחי"ת ומאריך באל"ף, הרי הוא כאומר "אי-חד" כלומר אינו חד אלא שנים; ואם הוא חוטף גם באל"ף, הרי אינו אומר שום מילה שהיא (כסף-משנה).

י. קוֹרֵא אָדָם אֶת 'שְׁמַע' בְּכָל לְשׁוֹן שֶׁיִּהְיֶה מְבִינָה⁵². וְהִקְרָא בְּכָל לְשׁוֹן, צָרִיף לְהִזְהַר מִדְּבָרֵי שְׁבוּשׁ שֶׁבָּאוּתוֹ הַלְשׁוֹן; וּמְדַקְדֵּק בָּאוֹתוֹ הַלְשׁוֹן⁵³ פְּמֹו שֶׁמְדַקְדֵּק בַּלְשׁוֹן הַקָּדָשׁ.

52) ברכות יג., שנאמר "שמע" בכל לשון שאתה שומע. 53) שישתמש בבטייים אמיתיים ונכונים, שיתאימו לתוכן "קריאת שמע" בעברית, ולא ישתמש בבטייים שאינם הולמים את המשמעות הנכונה של תוכן "קריאת שמע" (כסף-משנה).

יא. הַקּוֹרֵא לְמַפְרַע⁵⁴ - לֹא יֵצָא⁵⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּסֵדֶר הַפְּסוּקִים; אֲבָל אִם הִקְדִּים לְפְרָשָׁה לְפְרָשָׁה - אֶף-עַל-פִּי שְׁאִינוּ רְשָׁאִי⁵⁶, אֲנִי אוֹמֵר שֶׁיֵּצָא, לְפִי שְׁאִינָה סְמוּכָה לָהּ בְּתוֹרָה⁵⁷. קְרָא פְּסוּק, וְחֹזֵר וְקָרָא פְּעַם שְׁנִיָּה - הֲרִי זֶה מְגַנֵּה. קְרָא מְלָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שתיירא שיהרגנו, אלא אפי' מתיירא שיצערנו, מותר לו להפסיק (כסף-משנה).

יז. וְאֵלוּ הֵן בֵּין הַפְּרָקִים: בֵּין בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה לְשֵׁנִיָּה⁷⁶; בֵּין שֵׁנִיָּה לְשִׁמְעָה; בֵּין שִׁמְעָה לְוְהִיָּה אִם שִׁמְעָה; בֵּין וְהִיָּה אִם שִׁמְעָה לְוִיֵּאמְרוּ. בֵּין הַפְּרָקִים הָאֵלּוּ, שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכְּבוֹד, וּמְשִׁיב שְׁלוֹם לְכָל אָדָם. אֲבָל בֵּין וִיֵּאמְרוּ לְאַמְתּוֹ וְיִצְיִיב - הָרִי זֶה פְּאֻמְצַע הַפְּרָק, וְלֹא יִפְסִיק⁷⁷ אֶלָּא לְשֵׁאֵל מִפְּנֵי הִירְאָה וְלְהִשִּׁיב מִפְּנֵי הַכְּבוֹד.

76) בין "יוצר האורות" ל"אהבת עולם". ראה במוספנו "תשובות רבינו". (77) שכן כתוב (ירמיה י, י) 'וה' אלהים אמת, לפיכך אין מפסיקים בין סוף פרשת ויאמר: 'אני ה' אלהיכם' לאמת ויציב (ברכות יד:).

~ יום שלישי ח' ניסן ~

פְּרָק שְׁלִישִׁי

1) המקומות שאין קוראים בהם; אם נודמן לו להפריש חבירו מדבר האסור בבית המרחץ כיצד מפרישו; כנגד איזה ערוה אסור לקרות.

א. הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע, רוֹחֵץ יָדָיו בְּמֵי קָדִים שִׁיקְרָא. הַגִּיעַ זְמַן קְרִיאָתָהּ, וְלֹא מִצְאָ מַיִם קָדִים שִׁיקְרָא - לֹא יֵאָחַר קְרִיאָתָהּ וְיִלְחַץ לְבַקֵּשׁ מַיִם, אֶלָּא מְקַנְחָה יָדָיו בְּעֶפֶר אוּ בְצִוּוֹת³ אוּ בְקוֹרָה⁴ וְכִיּוֹצֵא בְהֵן וְקוֹרָא⁵.

2) ברכות טו. אף על פי שאין ידיו מלוכלכות - מצוה עליו לרחצן, שכן ידיים עסקניות הן, ושמה נגעו במקומות המכוסים בגוף, או בדבר מזוהם; וחז"ל סמכו רחיצה זו על הפסוק: ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבחה ה' (תהילים כו, ו). 3) אבן, והוא שם נרדף ל"צור", ונמצא בתנ"ך (שמואל-ב יז, יג; עמוס ט, ט). 4) העץ שעושים ממנו התקרה (הערוך). 5) ואין המים מעכבים, כי לא כתוב ארחץ במים אלא ארחץ בנקיון כפי - בכל דבר שהוא מנקה (ברכות שם). ולענין נטילת ידיים לתפילה (ראה לקמן הלכות תפילה פרק ד, הלכה ד).

ב. אֵין קוֹרֵין לֹא בְּבֵית הַמְּרֻחֵץ וְלֹא בְּבֵית הַפְּסָא⁶, אֶף-עַל-פִּי שְׁאֵין בוּ צוֹאָה; וְלֹא בְּבֵית הַקְּבֻרֹת וְלֹא בְּצֵד הַמֵּת⁷ עֲצָמוֹ. וְאִם הִרְחִיק אֲרַבַּע אַמּוֹת מִן הַקְּבֻר אוּ מִן הַמֵּת - מִתֵּר לְקוֹרָתָ⁸. וְכָל מִי שִׁיקְרָא בְּמִקּוֹם שְׁאֵין קוֹרֵין בוּ - חוֹזֵר וְקוֹרָא⁹.

6) (ברכות כו.) לפי שכתוב: "כי ה' אלוקין מתהלך בקרב מחניך... והיה מחניך קדוש" (דברים כג, טו), ומקומות אלה שמוזהמים הם, אין אתה קורא בהם "מחניך קדוש". 7) (ברכות יח.) משום שנאמר: "לועג לרש חרף עושהו" (משלי יז, ה), והקורא בבית הקברות כאילו לועג למתים, שאינם יכולים לקרוא. 8) (שם.) 9) כיוון שעבר על דברי חכמים קנסוהו לחזור ולקרוא, ואפילו היה שוגג, כדי שייזהר בפעם אחרת (כסף-משנה). וכן אמרו (ברכות כב:):

שאינו מן התורה (ראה לקמן הל' ברכות פ"ח, ה"ב). 66) שדילג על פסוק אחד, או אפילו על מילה אחת. 67) ויגמור ויקרא על הסדר, שאם לא יקרא הלאה, הרי זה כקורא למפרע, שלא יצא. 68) שיעוד שהתחיל לקרוא את שמע, ומוצא עצמו במקום הספק, ואינו יודע מה הספיק כבר להשלים, ומה עדיין לא קרא. 69) כי ההפסק הראשון בקריאת-שמע הוא בין "לעולם ועד" הנמשך לפסוק "שמע", שענינו קבלת מלכות שמים, ובין "ואהבת" שהוא ענין חדש (ברכות טז, וראה ב"י או"ח סי' סד).

יד. טַעַמָה בְּאֻמְצַע הַפְּרָק וְאֵינוּ יוֹדַע לְהִיכֵן פְּסָק - חוֹזֵר לְרִאשׁ הַפְּרָק⁷⁰. הִיָּה קוֹרֵא וְיִכְתְּבֵם, וְאֵינוּ יוֹדַע אִם הוּא בְּיִכְתְּבֵם שֶׁל שְׁמַע אוּ בְּיִכְתְּבֵם שְׁבִי'וְהִיָּה אִם שְׁמַע - חוֹזֵר לְיִכְתְּבֵם שֶׁל שְׁמַע. וְאִם נִסְתַּפַּק לוֹ אַחַר שִׁיקְרָא לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם - אֵינוּ חוֹזֵר, שְׁעַל הַרְגֵל לְשׁוֹנוֹ הוּא הוֹלֵךְ⁷¹.

70) שם. ודוק שאינו יודע אם קרא איזה פסוק מהפרק; אבל אם ברי לו שקרא פסוק אחד או שנים, ואח"כ טעה ודילג איזה פסוק - אינו צריך להתחיל אלא ממקום שדילג בלבד (כסף-משנה). 71) ברכות, שם. אבל בין "וקשרתם" של "שמע", לבין "וקשרתם" של "והיה אם שמוע", אי אפשר לו להסתפק, שהראשון בקמ"ץ וקשרתם, והשני בסגול וקשרתם (ט"ז או"ח סימן ס"ד בשם מהר"ל מפרגא).

טו. הִיָּה קוֹרֵא וּפְגַע בְּאַחֲרִים, אוּ פְגַעוּ בוּ אַחֲרִים - אִם הִיָּה בֵּין פְּרָק לְפְרָק, פּוֹסֵק, וּמִתְחִיל וְשׁוֹאֵל שְׁלוֹם⁷² מִי שְׁהוּא חֵיב בְּכְבוֹדוֹ; פְּגוֹן שֶׁפְּגַע בְּאָבִיו אוּ רֵבּוֹ אוּ מִי שְׁהוּא גְדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחֻקָּהּ; וּמְשִׁיב שְׁלוֹם לְכָל אָדָם שֶׁנָּתַן לוֹ שְׁלוֹם⁷³.

72) מקדים לשאול בשלומם, ואין צריך לומר שמותר לו להשיב אם הם הקדימו לומר לו שלום. 73) אבל להתחיל בשאלת שלום - אסור לו (ברכות יג:).

טז. הִיָּה קוֹרֵא בְּאֻמְצַע הַפְּרָשָׁה - אֵינוּ פּוֹסֵק וּמִתְחִיל לְשֵׁאֵל אֶלָּא בְּשְׁלוֹם מִי שְׁהוּא מְתִירָא מִמֶּנּוּ⁷⁴, פְּגוֹן מְלָךְ אוּ אֲנָס⁷⁵ וְכִיּוֹצֵא בְהֵן. אֲבָל מִי שְׁהוּא חֵיב בְּכְבוֹדוֹ, פְּגוֹן אָבִיו אוּ רֵבּוֹ - אִם נָתַן לוֹ שְׁלוֹם תְּחִלָּה, פּוֹסֵק וּמְשִׁיב לוֹ שְׁלוֹם.

74) שם. ואפילו באמצע הפסוק, חוץ מפסוק ראשון שבקריאת-שמע שאינו מפסיק, אם לא מפני הסכנה (ירושלמי ברכות פ"ב, ה"א). ובנוגע לקדיש, לקדושה ולברכו, הסכימו הפוסקים, שמותר לו להפסיק אפילו באמצע הפסוק, שהרי אין זה גרוע ממה שמפסיק מפני היראה ומשיב מפני הכבוד (שו"ע או"ח סימן סו סעיף ג). וכדאי להעיר שרבינו בתשובותיו, אומר: "אין ראוי להפסיק ביניהם בשום דבר, אפי' באחת הברכות - לפי שהוא עוסק במצוה, ולמה יפסיק ממנה בעד מצוה אחרת" (תשו' הרמב"ם הוצ' פריימן סי' לא). 75) חמסן. ולא רק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְנֶאֱמַר וְכִיּוֹצֵא בְהֵן - מִתֵּר לְאֶמְרָן בְּבֵית־הַכֹּהֵן.²²
 אָבֵל הַשְּׁמוֹת הַמִּיחָדִים, וְהֵן הַשְּׁמוֹת שֶׁאֵינָן
 נִמְחָקִין²³ - אֲסוּר לְהִזְכִּיר בְּבֵית־הַכֹּהֵן²⁴ וּבְבֵית־
 הַמֶּרְחֵץ יִשְׁוֶה²⁵. וְאִם נִזְדַּמְּן לוֹ לְהַפְרִישׁ מִן דְּבַר
 הָאֲסוּר²⁶ בְּבֵית־הַמֶּרְחֵץ אוֹ בְּבֵית־הַכֹּהֵן - מִפְּרִישׁ²⁷,
 וְאֶפְלוּ בְּלִשׁוֹן קֹדֶשׁ וּבְעֵינָיו קֹדֶשׁ²⁸.

(שבת דף מ עמוד ב) ומידת חסידות היא להחמיר שלא לומר בבית הכסא אפילו דברים של חול בלשון הקודש, (ספר חסידים סימן תקצ"ד, הובא ב"מגן אברהם" אורח חיים סימן פ"ה סעיף קט ב'). (21) השמות שמשבחים בהם את ה' על דרך הכינוי בלבד, ואינם שמותיו המיוחדים (ראה הלכות יסודי התורה פרק ו הלכה ה). (22) (שבת דף י עמוד ב). (23) שאסור למחוק, משום שנאמר: ואיבדתם את שמם... לא תעשון כן לה'... (דברים פרק יב, ד) ושבעה שמות הם שאינם נמחקים: יהוה, או: אדני, אל, אלוה, אלוקים, אהיה, שדי, צבאות, (ראה הלכות יסודי התורה פרק ו, הלכה ב). (24) (שבת דף י עמוד ב). ובעל כסף משנה תמה: שלא הזכיר רבינו שאסור לומר "שלוש" לחבירו במקומות אלה, משום שנאמר (שופטים פרק ו, פסוק כד) "ויקרא לו ה' שלום", כמבואר במסכת שבת (שם)? ויש לומר: שרבינו סובר שאין הלכה כאותה הסוגיא שבמסכת שבת. שהרי נאמר בסוטה (דף י עמוד א): שכל שם הניתן להימחק אינו שמו של הקדוש-ברוך-הוא אלא "מעין" שמו; והואיל ולא מנו חכמינו ז"ל (שבועות דף לה עמוד א) את השם "שלוש" בכלל אלה השמות שאינם נמחקים, — על כרחך אתה אומר ש"שלוש" אינו אלא כינוי בלבד ומותר לאמרו בבית הכסא (לחם יהודה). אולם בתוספות (סוטה דף י עמוד א, דיבור המתחיל "אלא") כתבו: ש"שלוש" אינו נמחק, ומסדר הברייתא בשבועות (דף לה עמוד א) תנא ושייר, לפיכך פסק ה"מגן אברהם" אורח חיים סימן פ"ה (סעיף קטן ג), שגם "שלוש" אסור להזכיר בבית הכסא. (25) מוסב רק על בית המרחץ, אבל בית הכסא אפילו חדש אסור להזכיר בו שם שמים, כמבואר לעיל (הלכה ג). (26) כגון שחבירו רוצה לעשות שם דבר איסור, והוא רוצה להרחיקו מזה. (27) כמסופר במסכת (שבת דף מ עמוד ב): "מעשה בתלמידו של רבי מאיר שנכנס אחריו לבית המרחץ (בשבת) וביקש להדיח הקרקע. אמר לו: אין מדיחין" (שם) שמוה ישווה הגומות שברצפה ויתחייב משום חורש) — הרי שאף בבית המרחץ לא נמנע רבי מאיר מלהורות לתלמידו דין בענייני שבת, כדי להפרישו מאיסור. (28) כרבי מאיר שהורה לתלמידו עניין (דין) קודש ובלשון הקודש.

ו. צוֹאת הָאָדָם וְצוֹאת פְּלָכִים וְחִזְרִין בְּזִמְן שֵׁישׁ בְּתוֹךְ עוֹרוֹת²⁹, וְכָל צוֹאֵה שְׂרִיחָה רַע פְּגוֹן אֶלֶף³⁰ - אֲסוּר לְקָרוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע פְּגָגְדָן³¹; וְכֵן פְּגָגְדַי־רְגָלִים שֶׁל אָדָם. אָבֵל מִי־רְגָלִים שֶׁל בְּהֵמָה, קוֹרִין פְּגָגְדָן³². קָטָן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְאָכֵל פְּזִית דְּגָן³³ בְּכִדְוֵי³⁴ שְׂיֵאכֵל הַגְּדוֹל פְּשִׁלְשָׁה בִּיצֵי דְגָן - אֵין מְרַחֵיקוֹ, לֹא מְצוֹאֲתוֹ וְלֹא מְמִי רְגָלִיו³⁵.

"הואיל וחטא (שהתפלל ומצא צואה במקומו), אף על פי שהתפלל, תפילתו תועבה".

ג. בֵּית־הַכֹּהֵן הַחֹדֶשׁ שֶׁהוֹכֵן וְעִדִּין לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ - מִתֵּר לְקָרוֹת קְרִיאַת־שְׁמַע לְנִגְדוֹ, אָבֵל לֹא בְּתוֹכוֹ¹⁰¹. מְרַחֵץ הַחֹדֶשׁ¹¹¹, מִתֵּר לְקָרוֹת פְּתוּכִי¹²¹. הֵיוּ שְׁנֵי בְתָיִם; זִמְן אֶחָד מֵהֶם לְבֵית הַכֹּהֵן, וְאָמַר עַל הַשְּׁנֵי 'וְזָה' - הֲרִי הַשְּׁנֵי סָפַק אִם הַזְּמִינוּ לְכָךְ¹³ אִם לֹא¹⁴. לְפִיכָךְ אֵין קוֹרִין בוֹ לְכַתְחִלָּה¹⁵; וְאִם קָרָא - יִצְאָ¹⁶. אָמַר: 'גַּם זֶה' - הֲרִי שְׁנֵיהֶם מְזַמְּנִין, וְאֵין קוֹרֵאִין בְּהֵן. חִצֵּר הַמֶּרְחֵץ, וְהוּא הַמְּקוֹם שֶׁבְּנֵי־אָדָם עוֹמְדִין בוֹ לְבוֹשֵׁין - מִתֵּר לְקָרוֹת בוֹ קְרִיאַת־שְׁמַע¹⁷.

(10) שעצם ההזמנה שהזמין את המקום לבית כסא פוסלתו מלקרות בו, הואיל ושמו מגונה ומאוס (שבת דף י עמוד ב; ברכות דף כו עמוד א). (11) שלא רחץ בו אדם מעולם. (12) הואיל ולא הייתה בו זוהמא מעולם, וגם שמו אינו מגונה כל כך (שם). (13) לבית הכסא. (14) כי אפשר שהתכוון לומר "זוה" לתשמיש אחר (נדדים דף ז עמוד א), ודיבור כזה שאינו מבואר כל צרכו נקרא בלשון התלמוד (שם) "יד", כי כשם שיד הכלי אינה עיקר הכלי אלא שהאוחז בה כל הכלי מיטלטל עימה, אף זה לא פירש אלא מקצת דבריו והיתר משתמע ממילא. (15) כי שמא "יד בית הכסא כבית הכסא". (16) הואיל והזמנה גרידא אינה מועילה אלא מדרבנן, לא החמירו בספק הזמנה, כי כלל הוא: "ספיקא דרבנן להקל" (ר"ן שם). (17) (שבת דף י עמוד א) מכיוון שאין בני אדם עומדים שם ערומים, אין ערוות דבר נראית שם, ואתה קורא בו: "והיה מחניך קדוש".

ד. וְלֹא קְרִיאַת־שְׁמַע בְּלִבְדָּה, אֶלֶּא פֶלַע עֵינָיו שֶׁהוּא מִדְּבַרֵי הַקֹּדֶשׁ¹⁸, אֲסוּר לְאֶמְרוֹ בְּבֵית־הַמֶּרְחֵץ וּבְבֵית־הַכֹּהֵן, וְאֶפְלוּ אֶמְרוֹ בְּלִשׁוֹן חַל. וְלֹא לְאֶמְרוֹ בְּלִבְדָּה, אֶלֶּא אֶפְלוּ לְהִרְהַר בְּלִבּוֹ בְּדַבְרֵי־תוֹרָה בְּבֵית־הַכֹּהֵן וּבְבֵית־הַמֶּרְחֵץ וּבְמְקוֹם הַטְּנֶפֶת, וְהוּא הַמְּקוֹם שֶׁיֵּשׁ בוֹ צוֹאֵה וּמִי־רְגָלִים - אֲסוּר¹⁹.

(18) כגון: דברי תורה ותפילה. (19) (ברכות דף כד עמוד ב) אמרו שם: כל הקורא דברי תורה במקומות המטונפים, עליו הכתוב אומר: "כי דבר ה' בזה" (במדבר פרק טו פסוק לא). וכתב הראב"ד, הובא בכסף משנה, שאין איסור להרהר בדברי תורה במקומות אלו אלא לכתחילה, כלומר: לכונן מחשבתו וליבו בדברי תורה — אסור; אבל אם היה תלמודו שגור בפיו והרהר לאונסו — אין בכך כלום, כמבואר בזבחים (דף קב עמוד ב). וכתוב בספר חסידים סימן תקמ"ו: שלפיכך ראוי לאדם לחשב חשבונותיו החילוניים בבית הכסא, כדי שלא יבוא להרהר בו בדברי תורה, והכתוב אומר: (תהילים פרק יב, פסוק ז) "אמרות ה' אמרות שהורות", ואין ראוי להם אלא מקום שטוהר.

ה. דְּבָרִים שֶׁל חַל, מִתֵּר לְאֶמְרָן בְּלִשׁוֹן קֹדֶשׁ בְּבֵית־הַכֹּהֵן²⁰. וְכֵן הַפְּנוּיִים²¹, פְּגוֹן 'רְחוּם' וְ'חַנוּן'

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עֲשֶׂרָה טְפָחִים או נְמוֹף מֵהֶם עֲשֶׂרָה טְפָחִים - יוֹשֵׁב בְּצַד הַמִּקְוֶה וְקוֹרֵא⁴⁴, שֶׁהָרִי נִפְסַק בִּיְנֵיהֶם. וְהוּא⁴⁵, שְׁלֹא יִגִיעַ לוֹ רֵיחַ רָע⁴⁶. וְכֵן אִם כָּפָה כְּלִי עַל הַצּוֹאָה או עַל מִימֵי-רִגְלָיִם - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהֵן עִמּוֹ בְּפִתּוֹ, הָרִי אֵלָיו כְּקַבּוּרִין⁴⁷, וּמִתָּר לְקָרוֹת כְּנִגְדֵין⁴⁸.

43) שצריך להתרחק מהם. (44) ואפילו כשהם בבית אחד עימו, הרי הם כברשות אחרת (ברכות כה:). (45) ובלבד. (46) ולפי זה כשהוא מתפלל בביתו ומריח ריח רע ממקום אחר, צריך הוא להפסיק בתפילתו ולשהות עד שיעבור הריח (כסף-משנה). (47) מכיוון שהם מכוסים, ככתוב: "וחפרת בה... וכיסית את צאתך" דברים כג, יד). (48) (ברכות כה:).

י. הִיָּה בִּינוֹ וּבֵין הַצּוֹאָה מְחֻצָּה שֶׁל זְכוּכִית - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹתָהּ מֵאַחֲרֵי הַזְכוּכִית, מִתָּר לְקָרוֹת בְּצִדָּהּ⁴⁹. נִתֵּן רְבִיעִית מִיָּם לְתוֹךְ מִי-רִגְלָיִם שֶׁל פֶּעַם אַחַת⁵⁰ - מִתָּר לְקָרוֹת עֲמֵהֵן בְּתוֹךְ אֲרָבַע אַמּוֹת⁵¹.

49) שאין הדבר תלוי בראייה אלא בכיסוי, כלשון הכתוב: "וכיסית את צאתך" - והרי מחיצת הזכוכית מכסה עליה (ברכות שם). (50) ולשתי פעמים שתי רביעיות וכן לעולם. (51) ואפילו קדמו המים למי הרגליים, אין הם מבטלים אותם בפחות מרביעית. ואין אומרים: "ראשון, ראשון בטל", כלומר: כל טיפה הנופלת למים, מתבטלת תיכף בנפילתה - אלא תמיד צריך שיהיה שיעור רביעית במים (שם). רביעית - רביעית הלוג והיא: כשיעור ביצה וחצי (שבת עו: ברש"י). ובלשון רבינו: "אצבעים על אצבעים ברום אצבעים וחצי אצבע" (הלכות נשיאת כפיים פרק ט"ו הלכה ד, על פי דברי התלמוד פסחים קט.). וכיצד משערים ביצה וחצי? - ממלא כלי במים ומערה את המים לכלי אחר, וייתן לכלי הראשון שלוש ביצים, ואחר כך יערה לתוכו את המים מהכלי השני, ומחצית המים ההם שנשארו בכלי השני - הוא שיעור של ביצה וחצי (על פי טור אורח-חיים סימן תנ"ו).

יא. הִיָּה צוֹאָה בְּגִמָּא - עוֹמֵד בְּסַנְדְּלוֹ עַל הַגִּמָּא וְקוֹרֵא⁵²; וְהוּא⁵³ שְׁלֹא יִהְיֶה סַנְדְּלוֹ נוֹגֵעַ בָּהּ⁵⁴. הִיָּה כְּנִגְדוֹ צוֹאָה מְעוּטָה בֵּיתָר, כְּמוֹ טֶפֶח - רוֹקֵק עֲלֶיהָ רַק עֵבָה עַד שֶׁתִּתְּפֶסֶף וְקוֹרֵא⁵⁵. הִיָּה נְטִישַׁת צוֹאָה עַל בְּשׂוֹר⁵⁶, או יָדָיו מְטַנְפוֹת מִבֵּית-הַכֶּסֶף, וְלֹא הִיָּה לְהֵן רֵיחַ רָע כְּלָל מִפְּנֵי קִטְנָן או יְבִשְׁתָּן - מִתָּר לְקָרוֹת, לְפִי שֶׁאֵין לְהֵן רֵיחַ רָע⁵⁷. אֲבָל אִם הִיָּה בְּמִקְוֵה⁵⁸, אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵינָה נִרְאֵית כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד - הוֹאִיל וְנִרְאֵית כְּשֶׁהוּא יוֹשֵׁב, אָסוּר לְקָרוֹת עַד שֶׁיִּקְנַח יָפָה יָפָה, מִפְּנֵי שֶׁהַצּוֹאָה לְחָה הִיא וְיֵשׁ לָהּ רֵיחַ רָע⁵⁹. וְכִמְהָ גְאוּנִים⁶⁰ הוֹרֵי, שֶׁאָסוּר לוֹ לְקָרוֹת אִם הִיוּ יָדָיו מְטַנְפוֹת; וְכֵן רְאוּי לְעֲשׂוֹת⁶¹.

52) שהרי היא מכוסה על ידי סנדלו. (53) ובלבד.

29) זה מוסב על צואת כלבים וחזירים, שנוהגים לתת אותה בעורות בשעת עיבודם ואז ריחה רע; אבל צואת אדם שריחה רע בכל אופן אפילו בלא עורות - אסור לקרות שמע כנגדה. (30) כגון: צואה אדומה של תרנגולין (כסף משנה). (31) (ברכות דף כה עמוד א; ירושלמי שם פרק ג, הלכה ה). (32) שאין ריחם רע, ולא מצינו להם איסור בשום מקום. והראב"ד משיג: שבירושלמי הנ"ל נאמר: "מי רגליים של חמור שבא מן הדרך אסור לקרוא כנגדן". ברם, נראה שנוסח הירושלמי של רבינו היה "מגללי חמור". ואמנם כן היא הגירסה בירושלמי שלפנינו. אגב, בירושלמי (שם) הוסיפו: "מרחיקים מצואת התרנגולים, ובלבד באדומים", והתוספות בברכות (דף כה עמוד א) נסתפקו בפירוש המלה "אדומים", ומעניין פירושו של בעל "ספר החרדים": אדומים - מארץ אדום, לפי שבארץ אדום היו השעורים רעות מאוד, כמבואר בכתובות (דף סד עמוד ב), והיו מאכילים התרנגולים שעורים וצואתם מסרחת, וכן בב"ח (אורח חיים סימן ע"ט). (33) שם כולל לחמשת מיני תבואה, והם: חיטים, שעורים, כוסמין, שיבולת שועל ושיפון. (34) בתוך שיעור הזמן. (35) (סוכה דף מב עמוד ב), והטעם - שאין ריחם רע.

ז. הִיָּה צוֹאָה יְבֵשָׁה פְּחָרְשׁ, אָסוּר לְקָרוֹת כְּנִגְדָּהּ³⁶. וְאִם הִיָּה יְבֵשָׁה יוֹתֵר מִפְּחָרְשׁ, עַד שֶׁאִם זְרָקָה תִּתְּפֶרֶף³⁷ - הָרִי הִיא כְּעֶפֶר, וּמִתָּר לְקָרוֹת כְּנִגְדָּהּ³⁸. מִי-רִגְלָיִם שֶׁנִּבְלְעוּ בְּקִרְקַע: אִם הִיוּ מִרְטִיבֵין הַיָּד³⁹ - אָסוּר לְקָרוֹת כְּנִגְדָּהּ; וְאִם לֹא - מִתָּר⁴⁰.

36) אף על פי שנתייבשה כבר כחרס עדיין שם צואה עליה (ברכות דף כה עמוד א). (37) תישבר לשברים רבים. אבל אם אינה נפרכת בזריקה, אף על פי שנפרכת בגלילה (על ידי הרגל), אינה נידונית כעפר, וזהו שכתב רבינו: "עד שאם זרקה וכו'" - למעט נפרכת על ידי גלילה (כסף משנה). (38) ודווקא שאין לה ריח רע, שאם לא כן, הרי היא כ"ריח שיש לו עיקר" ואסור לקרוא על ידו, כמבואר בסמוך (הלכה י"ב). (39) ואף על פי שאין בהרטבה זו "טופח על מנת להטפוח" (לחלח), כלומר: שיד זו הנרטבת אין בה כדי להרטיב גם אחרים - אסור לקרוא כנגדם (ברכות דף כה עמוד א). (40) אף על פי שרישומם ניכר בקרקע (שם).

ח. בְּמָה יִרְחִיק אָדָם מִצּוֹאָה וּמִמֵּי-רִגְלָיִם וְאַחֲרֵי-כֵן יִקְרָא? אֲרָבַע אַמּוֹת⁴¹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּזִמְן שֶׁהֵם מְלֹאחֲזָרִיו או מְצַדִּי; אֲבָל אִם הִיוּ כְּנִגְדֵין פְּנֵי - מִרְחִיק מֵהֵן עַד שֶׁלֹּא יִרְאֶה אוֹתָן, וְאַחֲרֵי-כֵן יִקְרָא⁴².

41) (שם כב:). (42) (שם כו.). וראוי להעיר, שמה שמתיר רבינו בהרחקת ארבע אמות בזמן שהם "מצדידי", אינו אלא כשאין אפשר לו לסלקם לאחוריו על ידי הליכה לפניו, כגון שנהר שוטף לפניו, אבל כשאפשר - הרי הם כ"לפניו" וצריך להרחיק מהם כמלוא עיניו (כסף משנה).

ט. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁴³? כְּשֶׁהִיָּה עֲמֵהֵן בְּפִתּוֹ בְּמִקְוֶה שֶׁהָיָה; אֲבָל אִם הִיָּה שָׁם מְקוֹם גְּבַה מֵהֵן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אף על פי שרק עכשיו התרחץ בנהר - אסור לקרוא כנגדו, מכיוון שפיו מלוכלך תמיד, יש לו דין של "גרף של רעי", הנידון כבית הכיסא, כמבואר לעיל (הלכה י"ב).

יד. הִיָּה קוֹרֵא וְהִגִּיעַ לְמָקוֹם הַטְּנֻפָּה⁷² - לֹא יִנִּיחַ יָדוֹ עַל פִּי⁷³ וְיִקְרָא⁷⁴, אֲלֵא יַפְסִיק עַד שְׂיַעֲבֹר מֵאוֹתוֹ מָקוֹם. וְכֵן הַקּוֹרֵא שְׂיַצְתָּה מִמְּנוֹ רֹיחַ מְלִמְטָה - יַפְסִיק עַד שֶׁתְּכַלֶּה בְּאִשָּׁה⁷⁵, וְחֹזֵר לְקִרְיָאתוֹ; וְכֵן בְּדַבְרֵי-תוֹרָה. יַצְתָּה רֹיחַ מִחֶבְרוֹ - אֶף-עַל-פִּי שְׂמִפְסִיק לְקִרְיַאת-שְׁמַע, אִינוּ פּוֹסֵק לְדַבְרֵי-תוֹרָה⁷⁶.

(72) מקום צואה או מי רגליים. (73) שיקרא בלחש, שלא יהא ניכר כלל שמרחש בשפתיו (פרישה, לטור אורח חיים סימן פ"ה). (74) (ברכות כד 75) ריח הרע, מלשון הכתוב (ויאל ב, כ) "ועלה באשו ותעל צחנתו". (76) (ברכות כה), והטעם - כי בדברי תורה אי אפשר לו לעזוב את בית המדרש וללמוד בחוץ; אבל בקריאת שמע - יצא לחוץ ויקרא (מפירוש רש"י שם).

טו. הִיָּה קוֹרֵא קְרִיאת-שְׁמַע בְּבֵיתוֹ, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם יֵשׁ שָׁם צוֹאָה אוּ מִי־רִגְלִים אוּ אֵין שָׁם - הָרִי זֶה מֵתָר לְקִרְוֹת⁷⁷. הִיָּה קוֹרֵא בְּאִשָּׁפָה, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם יֵשׁ שָׁם צוֹאָה אוּ אֵין שָׁם - לֹא יִקְרָא עַד שְׂיַבְדֵּק, שֶׁחֲזָקַת הָאִשָּׁפָה שְׁהִיא מָקוֹם הַטְּנֻפָּה. אֲבָל סִפֵּק מִי־רִגְלִים - אִפְלוּ בְּאִשָּׁפָה, מֵתָר לְקִרְוֹת⁷⁸.

(77) כי סתם בית הוא בחזקת נקי. (78) (ברכות, שם), והטעם - כי לא אסרה תורה לקרות בצד מי רגליים אלא כנגד עמוד הקילוח בלבד (זאת אומרת: בשעת זרימת השתן), ככתוב: (דברים כג, יג) "ויד תהיה לך מחוץ למחנה ויצאת שמה חוץ", כלומר: לא נאמר בהם כסוי, אלא יציאה לחוץ כדי שלא יקראו אחרים כנגד עמוד הקילוח. ברם החכמים גזרו שלא לקרות בצידם גם אחרי נפילתם לארץ, אבל לא גזרו אלא על וודאם ולא על ספיקם; אבל בצואה שנאמר בה: "וכסית את צאתך" (שם, יד) יש להחמיר אפילו בספיקא.

טז. כִּשְׁם שְׂאָסוּר לְקִרְוֹת כְּנֻגַד צוֹאָה וּמִי־רִגְלִים עַד שְׂיַרְחִיק, כִּף אָסוּר לְקִרְוֹת כְּנֻגַד הָעֵרוּהָ⁷⁹ עַד שְׂיַחֲזִיר⁸⁰ פָּנָיו. אִפְלוּ פּוֹתִי⁸¹ אוּ קָטָן, לֹא יִקְרָא כְּנֻגַד עֵרוּתָן, אִפְלוּ מִחֲצָה שֶׁל זְכוּכִית מְפֻסְקָת - הוֹאִיל וְהוּא רוֹאֶה אוֹתָהּ, אָסוּר לְקִרְוֹת עַד שְׂיַחֲזִיר פָּנָיו. וְכָל גּוֹף הָאִשָּׁה עֵרוּהָ. לְפִיכֶף לֹא יִסְתַּפֵּל בְּגוֹף הָאִשָּׁה כִּשְׁהוּא קוֹרֵא, וְאִפְלוּ אֶשְׁתּוֹ. וְאִם הִיָּה מְגַלָּה טֶפֶח⁸² מְגוּפָה, לֹא יִקְרָא כְּנֻגַדָּה⁸³.

(79) משום שנאמר (דברים כג, טו): "והיה מחניך קדוש ולא יראה בך ערוות דבר ושכ מאחריך". (80) אבל אינו צריך להרחיק ד' אמות כמו בצואה, כי לא הקפידה התורה אל על הראייה בלבד, ולפי זה אם עצם את עיניו, או בלילה, או סומא שאינו רואה את הערווה - מותר לקרות קריאת שמע כנגדה, מה שאין כן בצואה, אפילו כשאינו רואה

(54) שסנדלו נידון כמלבשו (שם). (55) ודווקא אלאחר כשהרוק בעביו, אבל לאחר שהרוק נבלע בצואה - הרי היא מגולה, ואסור לקרוא בצידה (ירושלמי ברכות פרק ג, הלכה ה). (56) התפשטות, מלשון: והינם נטושים על פני כל הארץ (שמואל א-א פרק ל, פסוק ט"ז). ועניינה: שאין שם עיקר צואה, אלא הגוף מטושטש ומלוכלך ממראה הצואה. (57) (ברכות כה), ומזו לזה "כל הנשמה תהלל יה" (תהילים קנ, ו) הפה והחוטם (אברים הנושמים) בכלל ההילול, ולא שאר האברים (מלשון רש"י שם). (58) בפי הטבעת. (59) (יומא ל). (60) רב האי גאון ומפרשים אחרים, הובאו בפירושו "רבינו יונה" לברכות (פרק ג). (61) שאף על פי שמצד הדין אין לאסור הקריאה, בשעה שידיו מטונפות, הואיל ואין להם ריח רע - בכל זאת מגונה הוא לקרוא קריאת שמע בידיים מטונפות. וחכמינו ז"ל (ברכות כה). סמכו על הפסוק: "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך" (תהילים לה, ו), כלומר: גם האברים שאינם נושמים כמו הפה והחוטם, צריכים להיות טהורים ונקיים בשעת קריאתנו אל ה'.

יב. רִיחַ רַע שְׂיֵשׁ לוֹ עֵקֶר⁶² - מִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת⁶³ וְקוֹרֵא, אִם פִּסַּק הָרִיחַ; וְאִם לֹא פִסַּק הָרִיחַ - מִרְחִיק עַד מָקוֹם שְׂפִסַּק הָרִיחַ. וְשָׂאִין לוֹ עֵקֶר, כְּגוֹן מִי שְׂיַצֵּא מִמְּנוֹ רֹיחַ מְלִמְטָה - מִרְחִיק עַד מָקוֹם שֶׁתְּכַלֶּה הָרִיחַ⁶⁴ וְקוֹרֵא⁶⁵. גֵּרֶף שֶׁל רְעִי וְעָבִיט שֶׁל מִי־רִגְלִים⁶⁶, אָסוּר לְקִרְוֹת קְרִיאת-שְׁמַע כְּנֻגַדָּן, וְאֶף-עַל-פִּי שְׂאִין בָּהֶם כְּלוּם וְאֵין לָהֶם רִיחַ רַע, מִפְּנֵי שֶׁהֵם כְּבֵית-הַכֶּסֶּא⁶⁷.

(62) צואה מונחת שם ומעלה ריח רע. (63) כשהיא מכוסה; שאילו הייתה מגולה ומונחת לפניו, היה צריך להרחיק ממנה כמלוא עיניו, כמבואר לעיל (הלכה ח). (64) אבל אינו צריך להרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח (ברכות כד). והראב"ד משיג וסובר שצריך להרחיק ארבע אמות ממקום שפסק הריח, כדעת רב חסדא בגמרא (שם), וכן נפסקה ההלכה בשולחן ערוך אורח חיים (סימן ט"ט, סעיף א). (65) (ברכות, שם). (66) שניהם כלי חרס הם, אלא רעי קרוי: גרף, ושל מי רגליים קרוי: עביט, מלשון רש"י (ברכות כה:). (67) הואיל ומיוחדים לכך, ואפילו יתן לתוכם רביעית מים אינה מועילה, כדין כל בית כיסא. ואם הם של זכוכית או של מתכת ורחוצים יפה ואין בהם ריח רע - מותר לקרות קריאת שמע בצידם (שולחן ערוך אורח חיים פרק ז, סעיף א).

יג. צוֹאָה עוֹבְרָת, כְּגוֹן שֶׁהִיָּתָה שְׂטָה עַל-פְּנֵי הַמַּיִם⁶⁸ - אָסוּר לְקִרְוֹת כְּנֻגַדָּה⁶⁹. וְפִי חֲזִיר - כְּצוֹאָה עוֹבְרָת דְּמִי⁷⁰, וְאָסוּר לְקִרְוֹת כְּנֻגַדוֹ עַד שְׂיַעֲבֹרוּ מִמְּנוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת⁷¹.

(68) או שהעבירו לפניו גרף של רעי וכיוצא בה. (69) שיעבירוהו לאחריו ארבע אמות, כמבואר לעיל (הלכה ח). (70) דומה. (71) מפני שפיו מלוכלך תמיד בצואה (ברכות כה:). ושם בגמרא הוסיפו: "אפילו עולה מן הנהר", כלומר:

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פְּתַבְנִית גְּדוּלִים, שְׂדִים נִכְנּוּ וּשְׁעָרָה צִמְחָה⁹⁰; וְאַחֲרֵי-כֵן לֹא יִקְרָא עַד שֶׁתִּפְסִיק טְלִית בִּינְיָהוּן. אֲבָל אִם עֲדִין לֹא הָיוּ שְׂדִים נִכְנּוּ וּשְׁעָרָה צִמְחָה - קוֹרֵא עִמָּהוּן בְּקֵרוֹב בְּשָׂר וְאִינוּ צָרִיף הַפֶּסֶק, עַד שֶׁיְהִי הַזְכָּר בֶּן שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהִנְקֵבָה בַּת שְׁתַּיִם - עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד⁹¹.

95) שעד אז לא באו לכלל ביאה ואין אדם מתאוה להם. (שם). (96) מלשון הכתוב (יחזקאל טז, ז), והוא השער הגדל במקום הערוה והוא מהווה סימן נערוה לבת, וסימן גדלות לבן ומפורש בניה (פרק ו, משנה א), וכן מבוארים פרטי סימני הנערות ב"משנה תורה" (הלכות אישות פרק ב). 97) כי מגיל זה ואילך נקראים הם בנידון דידין: גדולים (ברכות כד); ואפילו כשאנים מפותחים בגופם ולא הביאו "סימני נערות".

פְּרָק רְבִיעִי

1) מי הם הפטורים מקריאת שמע; אם הטמאים חייבים לקרות קריאת שמע וברכותיה, תקנת עזרא ובית דינו שבטלה.

א. נְשִׁים וְעֶבְדִים² וְקִטְנִים³ פְּטוּרִים מִקְרִיאַת-שְׁמַע⁴. וּמִלְמַדֵּין אֶת הַקִּטְנִים לְקִרְוָתָהּ בְּעוֹנָתָהּ, וּמִבְּרִיךְ לְפָנֶיהָ וְלֹא חֲרִיף, כְּדִי לְחַנְכֵן⁵ בְּמִצְוֹת. מִי שֶׁהָיָה לְבוּ טָרוּד וְנִחְפָז לְדַבֵּר מִצְוָה - פְּטוּר מִכָּל הַמִּצְוֹת⁶ וּמִקְרִיאַת-שְׁמַע⁷. לְפִיכֵף חָתָן שֶׁנֶּשֶׂא בְּתוּלָה, פְּטוּר מִקְרִיאַת-שְׁמַע עַד שֶׁיִּבְאָ עָלָיָהּ, לְפִי שְׂאִין דַּעְתוֹ פְּנִיָה, שְׂמָא לֹא יִמְצָא לָהּ בְּתוּלִים⁸. וְאִם שָׁהָה עַד מוֹצֵאִי⁹ שֶׁבַת וְלֹא כְעַל - חָיֵב לְקִרְוֹת מִמוֹצֵאִי-שֶׁבַת וְאִלָּן, שֶׁהָרִי נִתְקַרְרָה דַּעְתוֹ וְלָבוּ גַם¹⁰ אֶף-עַל-פִּי שְׂלֹא כְעַל¹¹.

2) כנענים, שנמכרו לישראל, ומחוייבים בכל המצוות שהנשים חייבות בהן. (3) הפחותים מי"ג שנה. ואע"פ שכבר הגיעו לחינוך במצוות, והאב מצווה ללמדם "לקרותה בעונתה" כבסמוך. (4) ברכות כ., והטעם שנשים ועבדים פטורים מקריאת-שמע - מפני שמצות קריאת-שמע נוהגת רק בשעות ידועות מן היום, וכל מצות-עשה "שהזמן גרמא", נשים ועבדים פטורים ממנה (הלכות עבודה-זרה פרק י"ב, הלכה ג). ובירושלמי ברכות (פ"ג, ה"ג) אמרו: "עבדים מניין? שנאמר: "שמע ישראל... ה' אחד" - את שאין לו אדון אלא הקב"ה, יצא העבד שיש לו אדון אחר". (5) אף-על-פי שמן התורה אין הקטנים בכלל המצוות, אבל מדברי סופרים הוא לחנם במצוות - ולפיכך חייב האב ללמד את בנו הקטן לקרותה בזמנה, כדי לחנכו במצוות, וכן אמר שלמה (משלי כב, ו): "חנוך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה". (6) שכן הלכה היא: "העוסק במצות פטור מן המצוה" (סוכה כה). (7) אף-על-פי שחשובה מאד, שיש בה קבלת עול מלכות שמים. (8) והרי הוא כטרוד לדבר מצוה. (9) שהוא כבר היום החמישי לנשואיו, שהרי זמן נשואיהם היה ביום רביעי, כדברי

אותה, כגון שעצם את עיניו וכדומה - אסור לקרות כנגדה. שכל זמן שהמקום מלוכלך אין אתה קורא בו "והיה מחניך קדוש" (שולחן ערוך אורח חיים סימן ע"ט סעיף א; סימן ע"ו סעיף ו). (81) (ברכות כה): שהייתי יכול לומר: הואיל "ובשר חמורים בשרם" (יחזקאל כג, כ), דינם כשאר בעלי חיים - קא משמע לן שאסור. "ומכוון זה אל העמים הפראים השוכנים בנקיקי הסלעים והולכים ערומים כחיותו שדה" ("תורה תמימה" פרשת תצא אות ע"ד). (82) ממקום שדרכו להיות מכוסה. (83) (ברכות כה). והעירו ב"הגהות מיימוניות" שדווקא באשתו צריך טפה, אבל באשה אחרת פחות מטפה נקרא ערוה ואסור לקרות כנגדה.

יז. וְכֵשֶׁם שֶׁהוּא אָסוּר פְּנֵד עֲרוֹת אַחֲרִים, כֵּף הוּא אָסוּר לְקִרְוֹת פְּנֵד עֲרוֹת⁸⁴; וְלֹא יִקְרָא בְּשֶׁהוּא עֵרֵם, עַד שֶׁיִּכְסֶה עֲרוֹתוֹ. הִיָּתָה חֲגוּרָה שֶׁל בְּגָד אוֹ עוֹר אוֹ שֶׁק עַל מְתוּי⁸⁵, אֶף-עַל-פִּי שֶׁשָּׂאָר גּוּפוֹ עֵרֵם - מִתָּר לֹא לְקִרְוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע⁸⁶; וְהוּא שְׂלֹא יְהִיָּה עֶקְבוֹ⁸⁷ נוֹגֵעַ בְּעֲרוֹתוֹ. הִיָּה יָשֵׁן בְּטְלִיתוֹ וְהָיָה עֵרֵם - חוֹצֵץ בְּטְלִיתוֹ מִתַּחַת לְבוֹ⁸⁸ וְקוֹרֵא. אֲבָל לֹא יַחֵץ צְוָאוֹ וְיִקְרָא, מִפְּנֵי שֶׁלְבוּ רֹאָה אֶת הָעֲרוּה, וְנִמְצָא פְּמִי שְׁקוֹרָא בְּלֹא חֲגוּרָה.

(84) (ברכות כה:). (85) והוא מכוסה ממתניו ולמטה. (86) (שם כד:). (87) כשהוא יושב ורגליו מקופלות תחתיו. והוא הדין לשאר איבריו שלא יגעו בכשרו בעת קריאתו, אלא "עקבו" משמיענו לרבותא: שאם אינו נוגע בערוותו אף על פי שהוא מכוון נגד ערוותו ורואה אותה, מותר לקרוא נגדו (רבינו יונה לברכות). (88) (שם כד:): שאם לא יפסיק בטליתו מתחת ליבו הרי ליבו רואה את הערוה ואסור. ומה שחילקו חז"ל בין "ליבו רואה" לשאר אברים, אפשר משום שמצינו בלב לשון "ראייה", ככתוב (קהלת א, טו): "וליבי ראה הרבה חכמה" ("תורה תמימה" פרשת תצא אות ע"ה).

יח. שְׂנִים שֶׁהָיוּ יִשְׁנִים בְּטְלִית אַחַת - פֶּל אֶחָד מֵהֶן אָסוּר לְקִרְוֹת, אֶף-עַל-פִּי שֶׁיִּכְסֶה מִתַּחַת⁸⁹ לְבוֹ; עַד שֶׁתִּהְיֶה טְלִית מִפְּסָקָת בִּינְיָהוּן, עַד שְׂלֹא יִגַע בְּשָׂר זֶה בְּבָשָׂר זֶה מִמְתַּנְיוֹ וְלִמְטָה⁹⁰. וְאִם הָיָה יָשֵׁן עִם אִשְׁתּוֹ אוֹ בְּנָיו וּבְנֵי-בֵיתוֹ הַקִּטְנִים⁹¹ - הָרִי גוֹפֵן כְּגוּפוֹ, וְאִינוּ מְרַגֵּשׁ מֵהֶן. לְפִיכֵף אֶף-עַל-פִּי שֶׁשָּׂאָר נוֹגֵעַ בָּהֶם, מִחֲזִיר פְּנִי⁹² וְחוֹצֵץ מִתַּחַת לְבוֹ⁹³ וְקוֹרֵא⁹⁴.

(89) ולא יהא ליבו רואה את ערוות עצמו. (90) שאם לא כן הרי בשר זה נוגע בזה ויבואו לידי הרהור עבירה (ברכות כד). (91) שהוא רגיל בהם ולא יביאוהו לידי הרהור. (92) אבל אם לא יחזיר פניו אי אפשר שלא יבוא להרהר בה. (93) שלא יהא ליבו רואה את ערוות עצמו. (94) (שם).

יט. עַד אֵימְתִי הֵם קִטְנִים לְעֵנֵן זֶה? עַד שֶׁיְהִיָּה הַזְכָּר בֶּן שְׁתַּיִם-עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד, וְהִנְקֵבָה בַּת אַחַת-עֶשְׂרֵה שָׁנָה⁹⁵ וְיוֹם אֶחָד; וְהוּא שֶׁיְהִיָּה תְּכַנְתָּם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְקוֹרְאִין, וְחוֹזְרִין לְהַסְפֵּד. אֵין הֵמָּת מוּטָל לְפָנֵיהֶם²⁷ - כָּל הַעֵם קוֹרִין קְרִיאַת-שְׁמַע, וְהָאֵבֶל יוֹשֵׁב וְדוֹמָם²⁸, לְפִי שְׂאִינוּ חַיֵּב לְקָרוֹת עַד שְׂיִקְבֹּר אֶת מָתוֹ.

25) שהעם שומע דברי הספד מפי החזנים המספידים ('טור') או"ח סימן ע"ב. 26) אבל לא כולם בבת אחת, משום כבוד המת. 27) כגון שהמת בבית אחר והם מספידים אותו כאן, או שהיה המת נתון (באותו החדר) לצד אחר (מלשון רש"י ברכות יט.). 28) ובגמרא (ברכות יט.) אמרו, שהאבל מצדיק עליו את הדין, ואומר: "צדיק אתה ה' על כל הבא עלי; יהי רצון מלפניך שתגדור את פרצותי ואת פרצות כל עמך ישראל ברחמים". וכן הוא ברי"ף וברא"ש.

ו. קָבְרוּ אֶת הַמֵּת, וְחוֹזְרוּ הָאֵבִלִים לְקַבֵּל תְּנַחוּמִין, וְכָל הַעֵם הוֹלְכִים אַחֲרֵיהֶם מִמְקוֹם הַקְּבָר לְמְקוֹם שְׁעוּמָדִים בּוֹ הָאֵבִלִים לַעֲשׂוֹת שְׂוֵרָה²⁹ לְקַבֵּל תְּנַחוּמִים: אִם יְכוּלִים הָעָם לְהַתְחִיל וְלִגְמֹר אֶפְלוֹ פְּסוּק אֶחָד³⁰ קִדְּם שְׂיִגְיֵעוּ לְשְׂוֵרָה - יַתְחִילוּ; וְאִם לֹא - לֹא יַתְחִילוּ; אֲלֵא יִנְחָמוּ אֶת הָאֵבִלִים³¹, וְאַחַר שְׂיִפְטְרוּ מִהֵן יַתְחִילוּ לְקָרוֹת³². בְּגִי אֲדָם הַעוּמָדִים בְּשְׂוֵרָה³³ - הַפְּנִימִיִּים, שֶׁהֵן רוֹאִין פְּנֵי הָאֵבִלִים, שְׂטוּרִין מִקְרִיאַת-שְׁמַע; וְהַחִיצוֹנִים, הוֹאִיל וְאִינָן רוֹאִין אֶת הָאֵבִלִים - חַיֵּבִין בְּקִרְיאַת-שְׁמַע בְּמִקוּמָן³⁴.

29) שהעם עומד בשורה מכאן ומכאן, והאבל עובר ביניהם ומנחמים אותו. 30) הוא הפסוק הראשון של קריאת שמע, שיש בו עיקר קבלת עול מלכות שמים. 31) (ברכות יז:) שתנחומי אבילים, מצוה מן התורה היא. ובכלל גמילות חסדים היא, שגומל חסד לחיים ולמתים כאחד. וגמילות חסדים מן התורה היא, כמו שאמרו חז"ל (בבא מציעא ל:): והודעת להם את הדרך ילכו בה וגו' (שמות יח, כ) "את הדרך" - זו גמילות חסדים, וכן מצינו בהקדוש-ברוך-הוא שניחם אבילים, שנאמר (בראשית כה, יא): "ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו" (ראה סוטה יד.). ולפיכך פטורים המנחמים מקריאת-שמע, שכבר אמרנו: העוסק במצוה פטור מן המצוה (רבינו יונה). 32) מדברי רבינו משמע שאין הדברים אמורים אלא כשיש עוד שהות לקרוא, אבל אם אין עוד שהות לקרוא - יתחילו בכל אופן, כיון שעדיין לא התחילו במצוות תנחומין (כסף-משנה, וראה מגן-אברהם או"ח סי' ע"ז סק"ד). 33) ונוסח אחר: בשורות. 34) ברכות יז, ע"ב. והראב"ד חולק, וסובר שאין הפירוש "פנימיים" כמשמעות דברי רבינו, אלא כל שהם קרובי האבל הצריכים לראותו, הם הנקראים: "פנימיים", ואפילו כשהם עומדים בשורה החיצונה; וכל שאינם ממשפחת האבל ואינם צריכים לראותו, נקראים: "חיצוניים", ואפילו הם עומדים בשורה הפנימית קרוב לאבל.

ז. כָּל מִי שֶׁהוּא פְּטוּר מִלְקָרוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע, אִם

המשנה (כתובות פ"א, משנה א) "בתולה נישאת ליום הרביעי". 10) מתוך שנתרגל בה, שוב אין עליו טרדת הנישואין. 11) ברכות טז, ע"א.

ב. אֵבֶל הַנוֹשֵׂא אֶת הַבְּעוּלָה, אֶף-עַל-פִּי שְׁעוּסָק בְּמַצְוָה - חַיֵּב לְקָרוֹת, הוֹאִיל וְאִין לוֹ דָּבָר שְׂמִבְלָבֶל דְּעֵתוֹ¹². וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

12) שהרי אינו מחשב על עסק בתולים.

ג. מִי שְׂמַת לוֹ מֵת שֶׁהוּא חַיֵּב לְהֵתְאָבֵל¹³ עָלָיו - פְּטוּר מִקְרִיאַת-שְׁמַע עַד שְׂיִקְבְּרוּ, מִפְּנֵי שְׂאִין דְּעֵתוֹ פְּנוּיָה לְקָרוֹת¹⁴. וְאִם הָיָה מְשַׁמֵּר אֶת הַמֵּת - אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינוּ מָתוֹ, פְּטוּר מִקְרִיאַת-שְׁמַע¹⁵. וְאִם הָיָה הַשׁוֹמְרִים שְׂנִים - הָאֶחָד מְשַׁמֵּר, וְהַשֵּׁנִי נִשְׁמָט¹⁶ לְמְקוֹם אַחֵר¹⁷ וְקוֹרֵא, וְחוֹזֵר וּמְשַׁמֵּר, וְנִשְׁמָט הָאֶחָד וְקוֹרֵא¹⁸. וְכֵן הַחוֹפֵר קְבֹר לְמַת, פְּטוּר מִקְרִיאַת-שְׁמַע¹⁹.

13) כגון אחד מששת קרוביו המנויים בפרשת אמור (ויקרא כא, ב"ד). 14) כלומר: אפילו כשיש מי שישתדל בכל צרכי המת, פטור האבל מקריאת-שמע, כי אין דעתו מיושבת עליו מפני אבלו (ירושלמי ברכות פרק ג, ה"א). וסמכו חכמינו ז"ל על הפסוק למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך (דברים טז, ג) - "ימים שאתה עוסק בהם בחיים, ולא ימים שאתה עוסק בהם במתים" (שם). 15) משום שהעוסק במצוה, פטור ממצוה אחרת. 16) מסתלק. 17) שאסור לקרוא בתוך ארבע אמות של מת - משום "לועג לרש", הואיל והמת אינו בכלל מצוות, והכתוב אומר: "לועג לרש חרף עושהו" (משלי יז, ה). 18) ברכות יח, ע"א. 19) שם יד, ע"ב.

ד. אֵין מוֹצִיאִין אֶת הַמֵּת לְקָבְרוֹ סְמוּךְ לְזִמְן קְרִיאַת-שְׁמַע²⁰, אֲלֵא-אִם-כֵּן הָיָה אֲדָם גְּדוֹל²¹. וְאִם הַתְּחִילוּ וְהוֹצִיאוּ וְהִגִּיעַ זְמַן הַקְּרִיאָה, וְהָן מְלוּיִן אֶת הַמֵּת - כָּל שֵׁישׁ לַמְטָה צָרָף בֵּהֶן, כְּגוֹן נוֹשְׂאֵי הַמְטָה וְחַלּוּפֵיהֶן וְחַלּוּפֵי חַלּוּפֵיהֶן²², בֵּין שֶׁהָיָה לְפָנֵי הַמְטָה, בֵּין שֶׁהָיָה לְאַחַר הַמְטָה - פְּטוּרִין. וְשֶׂאֵר הַמְּלוּיִן, שְׂאִין לַמְטָה צָרָף בֵּהֶן²³ - חַיֵּבִין²⁴.

20) שלא יתבטלו מקריאת-שמע בזמנה. 21) שם יט, ע"א. הואיל ואדם חשוב הוא אין כבודו שיתעסקו בשום דבר ואפילו בקריאת-שמע, עד שיקברוהו בכבוד ('בית יוסף' 'טור' או"ח סימן ע"ז). וכדאי להעיר שב'שולחן ערוך' לא הביאו חילוק זה להלכה; וכן ה'טור' לא כתב לחלק בין אדם פשוט לאדם חשוב, והטעם - מפני שאין בדורותינו אדם חשוב כזה, שיהא ראוי שלא יקראו קריאת-שמע בגללו עד שיקברוהו ('בית יוסף', שם). 22) רגילים היו להתחלק בנשיאת מיטת המת, שהכל חפצים לזכות בה. 23) אלא מלווים את המת משום כבודו בלבד. 24) ברכות יז, ע"ב.

ה. הָיָה עוֹסְקִין בְּהַסְפֵּד²⁵ וְהִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת-שְׁמַע, בְּזִמְן שֶׁהֵמָּת מָנַח לְפָנֵיהֶן - נִשְׁמָטִים אֶחָד אֶחָד²⁶

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קריין אסורים (ברכות כא:). (46) כלומר: בטלה מעצמה ולא שביטלהו בית-דין, שהרי "אין בית-דין יכול לבטל את דברי בית-דין חבירו אלא-אם-כן גדול ממנו בחכמה ובמנין" (עדות פרק א, משנה ה), ואחרי בית-דינו של עזרא לא קם עוד בית-דין כמוהו, אלא מתוך שלא היה כח ברוב הציבור לעמוד בה, לא כפה בית-דין את העם על קיום התקנה ובטלה מאליה. וכלל הוא: כל שלא פשט האיסור ברוב הציבור מחמת שאין בו כח לעמוד בו - הרי האיסור בטל מאילו, ואין צורך אפילו בבית-דין אחר שיבוא לבטלו (עבודה-זרה לו); (וראה הלכות ממרים פ"א, ה"ו). (47) ואין זה סותר לדברי רבינו לעיל (פ"ג, ה"ד), שאסור לקרוא "שמע" וכן להרהר בדברי תורה במקומות המטונפים - כי שם מדובר בדבר נמאס המונח לעינינו, או שאנו מרגישים בריחו הרע, ויש בזה משום בזיון שאומרים דברי תורה שם; אבל טומאת הטמאים האמורה כאן אינה דבר מורגש ומוחש, אלא דבר עיוני הוא: שאיש זה טמא הוא מצד גזירת התורה, ועל זה נאמר: "אין דברי תורה מקבלים טומאה" (כסף-משנה). (48) שלא טבלו מטומאת קרי. (49) ובנוגע לתפילה, ראה לקמן הלכות תפילה (פ"ד, הלכה ד"ו ובביאורנו שם). (50) ברכות כב, ואמרו שם: "מעשה בתלמיד אחד שהיה מגמגם (לא ביטא את תלמודו בצחות, כי בעל קרי היה) למעלה מרבי יהודה בן בתירא, אמר לו: בני! פתח פיך ויאירו דבריך, שאין דברי תורה מקבלים טומאה".

סליק הלכות קריאת-שמע

הלכות תפילה וברכת פהנים

יש בקללן שתי מצות עשה. א) לעבד את ה' בכל יום בתפילה. ב) לברך פהנים את ישראל בכל יום. ובאור שתי מצות אלו בפרקים אלו:

~ נקודות משיחות קודש ~
 "לעבד את ה' בתפילה".

אבל במנין המצוות כתב "להתפלל" שהוא לשון דיבור, כי במצוות המורכבות משני חלקים - מחשבה, ודיבור או מעשה, מונה את חלק הדיבור והמעשה שבה ולא את המחשבה, שהחייב הוא על הדיבור שבתפילה. ואף ש"תפילה שאינה ככוונה אינה תפילה" וכלי הרגש של תחינה ובקשה אין משמעות לאמירת מילות התפילה, מכל-מקום נחשבת מצות התפילה כמצוה שבדיבור.

ביסוד זה תתיישב גם השאלה הידועה מדוע לא מנה מצות התשובה במנין המצוות, כיון שגם בה ישנם שני חלקים. האחד הוא הוידוי בדיבור, והאחר הוא הקבלה בלב, ומכיון שבמצוות כאלו מונה רק חלק הדיבור והמעשה שבהם, לכן מנה רק הוידוי כמצוה ולא התשובה שעיקרה בלב ובמחשבה.

עד"ז מצינו במצות תלמוד תורה דקי"ל בשו"ע דאינו

רצה להקמיר על עצמו לקרות - קורא; והוא, שתהא דעתו פנויה עליו³⁵. אבל אם היה זה הפטור מלקרות מבבל³⁶ - אינו רשאי לקרות עד שתתישב דעתו עליו³⁷.

(35) כמו שמצינו ברבן גמליאל "שקרא בלילה הראשון שנשא" (אשה), ואמר לתלמידיו - שהעירו לו על כך - "איני שומע לכם לבטל ממני מלכות שמים אפילו שעה אחת" (ברכות פ"ב, מ"ה). (36) נרעש, בלתי מיושב. (37) כדי שיוכל לקרוא ק"ש בכוונה. והראב"ד שואל: ומה בכך (שאינו יכול לכיין), יקרא ויהא כקורא בתורה, ולא יהיה כפורק שם שמים מעליו? ולדעתו צריך כל חתן לקרות קריאת-שמע. וכבר כתבו התוספות (ברכות יז:): שבזמן הזה שאין אנו מכוונים היטב בקראנו את שמע בכל יום, גם החתן בליל נשואיו צריך לקרוא, ואף-על-פי שלא יכוין בה כראוי; כי אם לא יקרא, הרי זה נראה כיהירות, כאילו אומר: כל פעם אני מכוין בקריאתי, ורק היום איני בטוח אם אכוין בה כראוי, וכן נפסקה ההלכה בשו"ע (או"ח סימן ע, סעיף ג).

ח. כל הטמאין חייבין בקריאת-שמע, ומקריבין לפניה ולאחריה והן בטמאתן³⁸, אף-על-פי שאפשר להן לעלות מטמאתן³⁹ בו ביום, כגון הנוגעין בשרץ או בנגדה וזבה ומשכבה⁴⁰ וכיוצא בהן⁴¹. ועזרא ובית-דינו תקנו⁴², שלא יקרא בדברי-תורה בעל-קרי⁴³ לבדו, והוציאנוהו מפלל שאר הטמאין⁴⁴ עד שיטבל⁴⁵. ולא פשטה תקנה זו בכל ישראל, ולא היה כח פרב הצבור לעמד בה, לפיכך בטלה⁴⁶. וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת-שמע⁴⁷ והן בעלי קריין⁴⁸, לפי שאין דברי-תורה מקבלין טמאה⁴⁹, אלא עומדין בטהרתן לעולם, שנאמר: 'הלוא כה דברי פאש נאם יי' - מה אש אינה מקבלת טמאה, אף דברי-תורה אינם מקבלין טמאה⁵⁰.

(38) אף-על-פי שעדיין טומאתם עליהם. (39) על-ידי טבילה במקוה מים. (40) כנוסח בעל "מעשה רוקח" ועוד. ונוסח אחר: "ומשכבה". (41) כגון הנוגע בזה או בטמא מת, שמיד אחרי טבילתם נטהרים - בכל זאת מותרים לקרוא בדברי תורה בעוד טומאתם עליהם, שהרי אפילו זבים ומצורעים עצמם קיבלו את התורה בהר סיני (ברכות כב.). (42) בבא-קמא פב, ע"ב. (43) בעל מקרה לילה, כלשון הכתוב (דברים כג, יא. וראה ויקרא טו, טז). (44) המותרים לקרוא. (45) כי בעל קרי אין טומאתו באה לו אלא מתוך קלות ראש וזחות הדעת, לפיכך גזרו עליו (ברכות כב. וברש"י שם). וחכמינו ז"ל מצאו סמך לתקנה זו. נאמר בדברי תורה: "והודעתם לבניך ולבני בניך", וסמוך לו נאמר: "יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב" (דברים ד, ט"ו) מה להלן בעלי קריין אסורין (שהרי קודם מתן תורה נצטוו לפרוש מנשותיהם, ראה שמות יט, טו), אף כאן בעלי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יענה לכל אשר יקראוהו באמת". (7) שבכל יום. אלא הז"ל קבעו מנינם, כמבואר בסמוך (הלכה ה). (8) אלא באיזה נוסח שיזדמן לו לאדם - יתפלל. משנה - נוסח, מלשון הכתוב: משנה התורה הזאת (דברים יז, יח) שתרגומו: פתשגן אורייתא הדא. ופירוש פתשגן - נוסח (כסף-משנה בשם ה"ר מנוח). וכן 'הערוך', ערך: פתשגן, ויש גורסים: "מטבע התפילה". (9) לומר: שעה זו זמן תפילה היא, וכשעברה השעה - עבר זמנה; אלא כל השעות כשורת לתפילה, לא כקריאת-שמע שזמנה קבוע "בשכך ובקומך". אבל חכמינו ז"ל קבעו זמנה, כמו ששינו (תוספתא ברכות פ"ג): "כשם שנתנה תורה קבע לקריאת-שמע, כך נתנו חכמים קבע לתפילה".

ב. וּלְפִיכֶן¹⁰ נְשִׂים וְעֶבְדִים¹¹ תִּיבִין בְּתַפִּילָה, לְפִי שְׁהִיא מְצוּת עֲשֵׂה שְׁלֵא הַזְמַן גְּרָמָא¹². אֲלֵא חַיִּיב מְצוּה זֶה כֶּן הוּא¹³ - שְׁהִיא אָדָם מִתְחַנֵּן וּמִתְפַּלֵּל בְּכָל יוֹם, וּמַגִּיד שְׁבַחוֹ שֶׁל הַקְדוּשָׁ-בְרוּךְ-הוּא, וְאַחֲרֵיכֶן שׁוֹאֵל צְרִיכוֹ¹⁴, שְׁהוּא צְרִיךְ לָהֶם, בְּבִקְשָׁה וּבְתַחֲנִינָה, וְאַחֲרֵיכֶן נוֹתֵן שְׁבַח וְהוֹדָיָה¹⁵ לַה' עַל הַטּוֹבָה שֶׁהִשְׁפִיעַ לוֹ, כֶּן אֶחָד לְפִי כַחוּ¹⁶.

(10) הואיל ואין לתפילה זמן קבוע. (11) שהם פטורים מכל מצוות-עשה שהזמן גרמא. (ראה הלכות ע"ז פ"ב, ה"א). ובעבדים כנענים מדובר כאן שחייבים במצוות שניים חייבות (תגיגה ד.). (12) כי מן התורה זמנה היא (ברכות פ"ג, מ"ג). (13) כלומר: מכיון שאין מטבע התפילות ומנינן מן התורה, א"כ מה נתיחייבנו להתפלל? וכמה נתיחייבנו להתפלל? את זה הולך לבאר רבינו כאן ובהלכה הבאה, ומיישב: שיהא אדם מתחנן וכו' (כסף-משנה). (14) ברכות לב, ע"א: "דרש רבי שמלאי: לעולם יסדר אדם שבחו של הקדוש-ברוך-הוא ואחר-כך יתפלל (יבקש צרכיו), שכן מצינו במשה: ואתחנן אל ה'... אתה החילות להראות את עבדך... אשר מי אל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך... וכתוב אחריו: אעברה נא ואראה את הארץ הטובה (דברים, ג כד-כה) - הרי הקדים משה שבחו של מקום קודם שהציע לפניו את בקשתו. (15) המקור לזה ב'ספרי' (פרשת ברכה) 'ויאמר: ה' מסיני בא וזרח משעיר' - מגיד הכתוב, שכשפתח משה לא פתח בצרכם של ישראל תחילה עד שפתח בשבחו של מקום, שנאמר: ויאמר ה' מסיני בא וגו', ואח"כ פתח בצרכם של ישראל, שנאמר: ויהי בישורון מלך, וחזרו וחתם בשבחו של מקום, שנאמר: אין כאל ישורון (דברים לג, כו). (פרי מגדים' בפתחתו לשו"ע או"ח). וראה סמוכים לזה (ברכות לד.). (16) כח השגתו ויכלתו.

ג. אִם הָיָה רְגִיל¹⁷ - מְרַבֵּה בְתַחֲנִינָה וּבִקְשָׁה; וְאִם הָיָה עָרֵל שְׁפִתָּיִם¹⁸ - מְדַבֵּר כְּפִי יְכַלְתּוּ, וּבְכָל עַת שְׁיִרְצָה. וְכֵן מְנַיֵן הַתְּפִלוֹת - כֶּן אֶחָד כְּפִי יְכַלְתּוּ: יֵשׁ מִתְפַּלְלֵינָם פְּעַם אַחַת בְּיוֹם, וְיֵשׁ מִתְפַּלְלֵינָם פְּעָמִים הַרְבֵּה. וְהַפֵּל יְהִי מִתְפַּלְלֵינָם נֶכַח הַמְקַדְּשִׁי¹⁹, בְּכָל

מברך על הרהור משום דלאו כדבור דמי, שמעשה המצוה של ת"ת הוא הדיבור אע"פ שבתושבע"פ אם אינו מבין מה שאומר אין זה נחשב ללימוד כלל.
לקוטי שיחות, חלק ל"ח, עמוד 20 והערות 26-27
מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

(1) משורש פלל. וענינו - שפוט, כמו: ופללו אלהים (שמואל-א ב, כה): ונתן בפלילים (שמות כא, כב), והמתפלל מבקש מאת ה' פלילה ומשפט, כלומר: שישפטנו ברחמים, כדברי הנביא (ירמיה י, כד): יסרני ה' אך במשפט אל באפך פן תמעטיני.

פֶּרֶק רִאשׁוֹן

(1) אם מניין התפילות וזמנן מן התורה; אם מותר להוסיף במניין התפילות; אם מותר לציבור להתפלל תפילת נדבה.
א. מְצוּת עֲשֵׂה לְהַתְּפַלֵּל בְּכָל יוֹם, שְׁנֵאמַר: 'וְעֶבְדְּתֶם אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם²¹. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה²² לְמַדוּ, שְׁעִבּוּדָה זֶה הִיא תְּפִלָּה, שְׁנֵאמַר: 'וּלְעֶבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם²⁴ - אָמְרוּ חֲכָמִים²⁵: אֵיזוֹ הִיא עֲבוּדָה שְׁבִלֵב? זֶה תְּפִלָּה²⁶. וְאֵין מְנַיֵן הַתְּפִלוֹת²⁷ מִן הַתּוֹרָה; וְאֵין מְשֵׁנָה הַתְּפִלָּה הַזֹּאת מִן הַתּוֹרָה²⁸; וְאֵין לְתַפִּילָה זְמַן קָבוע²⁹ מִן הַתּוֹרָה.

(2) זו קריאת-שמע ותפילה (בבא-מציעא קז:). ואף-על-פי שלא נתפרש בפסוק זה שחייב תפילה הוא בכל יום - הדעת מחייבת זאת; שאם לא כן, נבוא לומר שהיא פעם אחת בכל ימי חייו - זהו דבר שלא תסבלהו הדעת (כסף-משנה). ואף-על-פי שאין ראיה לדבר - זכר לדבר, שנאמר: ולעמוד בבוקר להודות ולהלל לה' וכן לערב (דברי הימים-א כג, ל). ויש אומרים: הואיל ובסוף פסוק זה נאמר: "וברך את לחמך ואת מימך", והרי לחם ומים הם צרכים חיוניים שהאדם צריך להם בכל יום - לפיכך גם התפילה שאדם שואל בה צרכיו, היא בכל יום ('קריית ספר'). (3) כל דבר מתורה שבעל-פה שקיבלוהו הז"ל איש מפי איש עד למשה רבינו, ויש לו אסמכתא בקרא - קוראו רבינו: "מפי השמועה" ("יד מלאכי"). (4) הואיל ומן הפסוק הקודם "ועבדתם" שבו נצטוינו על עבודת ה' לא נתפרש עבודה זו מה טיבה. לפיכך הוצרך רבינו להביא פסוק זה שעבודת ה' היא עבודה שבלב, וזו - תפילה. ומאחר שהפסוק הזה אינו מדבר בתורת מְצוּה ומחייב אלא דרך סיפור דברים: אם שמוע תשמעו... לאהבה את ה' ולעבדו בכל לבבכם - ונתתי מטר ארצכם, לכן משמש הפסוק "ועבדתם" המקור למצוות תפילה (כסף-משנה). (5) תענית ב, ע"א. (6) המביעה רחשי לב האדם ושפך שיחו לפני קונו. - כאן סוף הלכה א (לפי דפוס מנטובה, שכ"ו). וה'חינוך' (מצוה תל"ג) אומר: "כבר הקדמתי לך שהברכות והטובות יחולו על בני אדם כפי פעולתם וטוב לבבם. ואדון הכל שבראם הדריכם במצוותיו שיזכו בהן, ופתח להם פתח אשר ישיגו בו כל משאלותיהם לטוב, והוא: שיבקשו ממנו ברוך-הוא, אשר בידו הסיפוק והיכולת למלא את כל חסרונם, כי הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מלשון הכתוב (ישעיה לב, ד): "ולשון עלגים תמהר לדבר צחות".

ה. וכן תקנו³², שיהא מנגן התפלות כמנגן הקרבנות: שתי תפלות בכל יום - כנגד שני תמידין³³; וכל יום שיש קרבן מוסף³⁴, תקנו בו תפלה שלישית כנגד קרבן מוסף³⁵. ותפלה שהיא כנגד תמיד של בקר, היא הנקראת תפלת השחר; ותפלה שכנגד תמיד של בין הערבים, היא הנקראת תפלת מנחה³⁶; ותפלה שכנגד המוספין, היא נקראת תפלת המוספין.

(32) אנשי כנסת הגדולה. (33) שהקריבו במקדש שנים ליום עולה תמיד; אחד בבוקר, והשני בין הערבים (במדבר כח, ג"ד). (34) כגון: בשבתות ובראשי חדשים. (35) ברכות כו, ע"ב. (36) על שם זמן תפילתה שהוא בעת מנוחת השמש והשקט אורה הגדול. "לרוח היום" (בראשית ג, ח) מתרגם אונקלוס: "למנח יומא" (רמב"ן לשמות יב, ו); ומעין זה ב"פירוש המשנה" לרבינו (ברכות פ"ד מ"א).

ו. וכן התקינו, שיהא אדם מתפלל תפלה אחת בלילה³⁷, שהרי איברי תמיד של בין הערבים מתעפלין³⁸ והולכין כל הלילה, שנאמר: 'היא העלה' וגו'; כענין שנאמר: 'ערכב³⁹ ובקר וצהרים אשיחה ואהמה וישמע קולי'. ואין תפלת ערבית חובה כתפלת שחרית ומנחה⁴⁰. ואף על-פי-כן נהגו כל ישראל בכל מקומות מושבותיהם להתפלל ערבית, וקבליה עליהם כתפלת חובה⁴¹.

(37) והיא הנקראת: תפילת ערבית. (38) נקטרים ונשרפים. (39) הרי שגם בערב יש תפילה (וראה ברכות לא.). (40) שם כז, ע"ב: "תפילת ערבית רשות". ויש להעיר שלדעת ה'תוספות' (שם) אין הכוונה ב"רשות" שיכול לבטלה מתי שירצה, אלא היא נחשבת "רשות" ביחס למצוה אחרת שזמנה עובר, אז תידחה תפילת ערבית מפניה, אבל בחינם אין לבטלה. (41) ר"ף פ"ד דברכות. ומכל-מקום, אין הש"ן חוזר על תפילת שמונה-עשרה בקול רם, כמו שהוא חוזר בשאר התפילות - מפני שאין תפילת ערבית חובה, ולפיכך אין לברך ברכות לבטלה; שהרי אין כאן אדם שנתחייב בה, כדי להוציאו ידי חובתו. מדברי רבינו (פ"א ה"ט).

ז. וכן תקנו תפלה אחר תפלת מנחה, סמוך לשקיעת החמה, פיוס התענית בלבד⁴², כדי להוסיף תחנה ובקשה מפני התענית; וזו היא התפלה הנקראת תפלת נעילה⁴³, פלומר - ננעלו שערי שמים בעד השמש ונסתרה, לפי שאין מתפללין אותה אלא סמוך לשקיעת החמה⁴⁴.

(42) כמו יום צום כיפור ושאר תעניות ציבור שגזורים בית-דין על כל צרה שלא תבוא, כגון: על עצירת גשמים וכדומה; אבל לא בט' באב ובי"ז בתמוז, שהם רק זכר

מקום שהיה²⁰. וכן היה הדבר תמיד²¹, ממשה רבנו ועד עזרא²².

(17) שיש לו לשון לימודים לדבר צחות. (18) כלומר: שאינו רגיל לערוך תפילות ותשבחות. (19) שיעמוד בתפילה כשפניו מכוונים לאותה רוח שבית-המקדש עומד שם, כמו שדרשו ב"משנתו של רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי" על הפסוק: "את ה' אלהיך תירא ואותו תעבוד" (דברים ו, יג): עבדה בתורתו, עבדהו במקדשו, כלומר: התפלל נוכח המקדש (כסף-משנה). ובברכות (ל). אמרו: מניין שיכוין את לבו כנגד בית-המקדש? שנאמר (ד"ה ב ו, לב): והתפללו אל הבית הזה, (השווה ספר המצוות לרבינו מצוה ה). (20) חוזר אל המתפלל: בין שיהיה בארץ בין שיהיה בחוץ לארץ. או שמוסב על המקדש: בין שיהיה במדבר, בין שיהיה בגלגל ובין שיהיה בירושלים - לעולם יתפללו נכחו (כסף-משנה). (21) שהיה כל אחד מתפלל כפי יכלתו. (22) שהיו מדברים בלשון הקודש ובקיאים בה.

ד. פיון שגלו ישראל בימי נבוכדנצר הרשע, נתערכו כפרס ויין ושאר האמות²³, ונולדו להם בנים פארצות הגוים, ואותן הבנים נתבלבלו שפתם, והיתה שפת כל אחד ואחד מערכת מלשונות הרבה²⁴; וכיון שהיה מדבר, אינו יכול לדבר כל צרכו בלשון אחת, אלא בשבוש, שנאמר: 'ובניהם חצי מדבר אשודדית' וגו', ואינם מפירים לדבר יהודית וכלשון עם ועם. ומפני זה, כשהיה אחד מהן מתפלל, תקצר לשונו לשאל חפציו או להגיד שבח הקדוש-ברוך-הוא בלשון הקדש, עד שיערכו עמה לשונות אחרות. וכיון שראה עזרא ובית-דינו כך, עמדו ותקנו²⁵ להם שמונה-עשרה ברכות על הסדר²⁶: שלש ראשונות²⁷ - שבח לה, ושלש אחרונות²⁸ - הודיה, ואמצעיות - יש בהן שאלת כל הדברים, שהן כמו אבות²⁹ לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הצבור³⁰ כלין, כדי שיהיו ערוכות בפי הפל וילמדו אותן, ותהיה תפלת אלו העלגים³¹ תפלה שלמה, כתפלת בעלי הלשון הצחה. ומפני ענין זה תקנו כל הברכות והתפלות מסדרות בפי כל ישראל, כדי שיהא ענין כל ברכה ערוף בפי העלג.

(23) ישבו בקרבם. (24) שפה בלולה, זירגון בלע"ז. (25) מגילה יז, ע"ב: "מאה ועשרים זקנים - ובהם כמה נביאים - תיקנו שמונה-עשרה ברכות על הסדר". (26) לפי סדר המקראות, להקדים המוקדם ולאחר המאוחר. (27) שהן: אבות, גבורות, וקדושה. (28) שהן: עבודה, הודאה ושם שלום. (29) דברים עיקריים. (30) וכמו שאמרו (ברכות לד.): "ראשונות - דומות לעבד שמסדר שבח לפני רבו, אמצעיות - דומות לעבד שמבקש פרס מרבו, אחרונות - דומות לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו". (31) שאינם יכולים להביע בקשתם כראוי,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מכיר את עצמו וזריו וזהיר ואמיד בדעתו, שיוכל לכוין בתפלתו מראש ועד סוף - אז קוראים בו: נדיב לב עלות (דברי הימים ב כט, לא); אבל אם אין יכול לכוין יפה - קרינן בו: למה לי רוב זבחיכם (ישעיה א, יא). והלואי שיוכל לכוין יפה בשלש תפילות הקבועות ליום. וכן הוסכם להלכה בשולחן ערוך או"ח סימן ק"ז, ס"ד.

למאורעות שאירעו בהם לפני, ראה לקמן (פרק י"ד, הלכה ב). (43) ובירושלמי (ברכות פ"ד, ה"א) אמרו: "מנין לנעילה? אמר רבי לוי: נאמר: גם כי תרבו תפילה. (ישעיה א, טו) מכאן: שכל המרבה בתפילה - נענה", כלומר: אף תפילת נעילה, לריבוי תפילה תקנוה. (44) כלומר: מתחילים אותה בעוד השמש על ראשי האילנות, ולכשתגמר תשקע השמש (ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א).

~ יום רביעי ט' ניסן ~

פָּרָק שְׁנַיִ

1) ברכת המינים למה תקנוה; תפילה קצרה (הבינונו) מתי יוצאים בה; סדר תפילות שבתות וימים טובים, וכל מאורעות השנה.

ח. נִמְצְאוּ הַתְּפִלוֹת בְּכָל יוֹם שָׁלֹשׁ: עֶרְבִית וְשַׁחֲרִית וּמִנְחָה; וּבְשַׁבְּתוֹת וּבְמוֹעֲדִים וּבְרָאשֵׁי-הַיָּמִים - אַרְבַּע: שָׁלֹשׁ שָׁל פֶּל יוֹם, וְהַתְּפִלָּה הַמוֹסְפִין; וּבְיוֹם-הַכַּפּוּרִים - חֲמֵשׁ: אַרְבַּע אֱלוֹ, וְהַתְּפִלָּה נְעִילָה.

א. בַּיָּמִי רַבָּן גַּמְלִיאֵל² רַבּוּ הָאֶפִיקוֹרוֹסִין³ בְּיִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ מַצְרִים לְיִשְׂרָאֵל⁴ וּמִסִּיתִין אוֹתָן לְשׁוֹב מֵאֲחֵרֵי הַשָּׁם. וְכִינֹן שָׂרְאָה שְׂוֹ⁵ גְדוֹלָה מִפֶּל צָרְכֵי בְנֵי-אָדָם - עֲמֵד הוּא וּבֵיתוֹ⁶-דִּינֹו וְהַתְּקִין פְּרָכָה אַחַת שֶׁתְּהִיָּה בָּהּ שְׁאֵלָה מִלְּפָנֵי הַשָּׁם לְאֶבֶד הָאֶפִיקוֹרוֹסִין, וְקָבַע אוֹתָהּ בַּתְּפִלָּה⁷, כְּדֵי שֶׁתְּהִיָּה עֲרוּכָה בְּפִי הַכֹּל. נִמְצְאוּ פֶּל הַבְּרָכוֹת שֶׁבַּתְּפִלָּה - תְּשַׁע-עֶשְׂרֵה⁸ בְּרָכוֹת.

ט. תְּפִלוֹת אֱלוֹ, אֵין פּוֹחֲתִין מֵהֶן, אֲבָל מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶם. אִם רָצָה אָדָם לְהַתְּפַלֵּל כָּל הַיּוֹם כְּלוֹ - הַרְשׁוֹת⁴⁵ בִּידוֹ. וְכָל אוֹתָן הַתְּפִלוֹת שְׁיוֹסִיף - כְּמוֹ מְקָרִיב גְּדוֹת. לְפִיכֶף צָרִיף שְׁיִחַדְשׁ⁴⁶ דְּבָר בְּכָל בְּרָכָה וּבְרָכָה מִן הָאֲמֻצְעִיּוֹת מֵעֵין הַבְּרָכוֹת⁴⁷. וְאִם חִדַּשׁ אֶפְלוּ בְּבְרָכָה אַחַת - דִּי, כְּדֵי לְהוֹדִיעַ שֶׁהִיא גְּדָבָה וְלֹא חוֹבָה. וְשָׁלֹשׁ רֵאוּנוֹת וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, לְעוֹלָם אֵין מוֹסִיפִין בָּהֶן וְלֹא פּוֹחֲתִין מֵהֶן וְאֵין מְשַׁנִּין בָּהֶן דְּבָר⁴⁸.

2) לדעת בעל ספר "היוחסין" ובעל "סדר הדורות" - הוא רבן גמליאל הזקן בן בנו של הלל הזקן. אולם לדעת חכמי ישראל האחרונים - הוא רבן גמליאל השני דיבנה שחי אחר החורבן, והיה נכדו של רבן גמליאל הזקן. (3) כנוסח הדפוסים האחרונים; ונוסח הראשונים "המינים". וה"מינים" - הם "בני כת ידועה שנטו מדרך האמת והדת וקראו לעצמם: מאמינים, וחז"ל קטעו המלה וקראום: מינים, כי יש ביניהם מינים ממינים שונים (הערוך). וכן כתוב בספר ("תולדות התפילה והעבודה" עמוד 31): "השמות 'מין' ו'מינות' כוללים כל מיני כפירה ואפיקורסות: 'צדוקים', 'בייתוסים' וכיוצא בהם". והמדקדק רבי אליהו בחור בספרו ("תשבי", ערך פקר) יאמר: מין ואפיקורס היו שני אנשים שלא היו בעלי אמונה ודת, ותלמידיהם נקראים על שמם: מינים ואפיקורסים. ויש אומרים: מינים, כמו: מאנים (ירמיה יג, י) הממאנים באמונה ("עבודת ישראל"). על המינים למיניהם ראה (הלכות תשובה פרק ג, הלכה ז). על ידי מלשינות ודילטוריא אצל השלטון הרומי. (5) הרחקת הצרה הזאת. (6) חכמי ישראל שביבנה. (7) היא ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה", הברכה השתים עשרה שבתפילת שמונה עשרה ונקראת: "ברכת המינים" (ברכות כח:). (8) ואנו קוראים אותה: "שמונה עשרה" על שם תחילתה.

45) ברכות כא, ע"א. (46) כדי שלא תהא תפילתו נראית כחובה, והיא דעת רבינו האי גאון. הובאה ברא"ש לברכות (פ"ג, אות ט"ו). (47) כגון: אם היה לו חולה - מבקש עליו רחמים בברכת "רפאנו", כפי צחות לשונו (לקמן פ"ו, ה"ג). (48) ברכות לד, ע"א. ומה שאנו נוהגים בעשרת ימי תשובה להוסיף בשלוש הראשונות: "וכרנו" "מי כמוך אב הרחמים", ובאחרונות: "וכתוב" ועוד - מפני שהן בקשות בצרכי רבים, אבל בצרכי יחיד אין מוסיפין בברכות אלו, ראה לקמן (פ"ו, ה"ג).

ב. כָּל תְּפִלָּה שֶׁבְּכָל יוֹם מִתְּפַלֵּל אָדָם תְּשַׁע-עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת אֱלוֹ עַל הַסֵּדֶר. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁמַּצָּא דַעְתּוֹ מְכוֹנָתוֹ¹⁰ וְלִשְׁנוֹ תְּמַהֵר לְקִרְוֹת. אֲבָל אִם הָיָה טְרוּד וְדַחֲוִיק¹¹, אוּ שֶׁקָּצְרָה לְשׁוֹנוֹ מִהַתְּפַלֵּל - יִתְּפַלֵּל שָׁלֹשׁ רֵאוּנוֹת, וּבְרָכָה אַחַת מֵעֵין פֶּל הָאֲמֻצְעִיּוֹת¹², וְשָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת, וְיֵצֵא יָדֵי חוֹבָתוֹ¹³.

י. אֵין הַצָּבוּר מִתְּפַלֵּלִין תְּפִלָּת גְּדָבָה, לְפִי שְׁאֵין הַצָּבוּר מְבִיאִין קָרְבָן גְּדָבָה⁴⁹. וְלֹא יִתְּפַלֵּל, אֶפְלוּ יָחִיד, מוֹסֵף שְׁתִּים: אַחַת חוֹבָת הַיּוֹם וְאַחַת גְּדָבָה, לְפִי שְׁאֵין מִתְּנַדְבִין קָרְבָן מוֹסֵף⁵⁰. וְיֵשׁ מִן הַגָּאוֹנִים מִי שֶׁהוֹרָה, שְׁאֵסוּר לְהַתְּפַלֵּל תְּפִלָּת גְּדָבָה בְּשַׁבְּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, לְפִי שְׁאֵין מְקָרִיבִין בָּהֶן גְּדָבָה, אֲלֹא חוֹבַת הַיּוֹם בְּלִבְדוֹ⁵¹.

49) שכל קרבינות הציבור, קרבינות חובה הם. (50) אלא היה בא חובה מטעם הציבור (דעת הרי"ף, ברכות סג). ולדעת הראב"ד, גם בלי טעם זה אסור להתפלל מוסף בנדבה, שלא אמרו: "הלואי ויתפלל אדם כל היום" (ברכות כא.), אלא בתפילת שמונה-עשרה של חול שהיא תפילת רחמים ותחנונים, לפיכך יכול הוא לכופלה ולהוסיף בה בקשות; אבל בתפילת שבת ויום-טוב שאינה אלא הודאה ושבח לה' - ודאי אסור להודות ולחזור ולהודות, שלא תהא ברכתו לבטלה. וכן בכל ברכות המצוות והפירות. (51) וכתב הרא"ש בתשובותיו (כלל ד): "צריך שיהא האדם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. ובשפחות ובקמים טובים³², מתפלל שבע ברכות בכל תפילה ותפילה מארבע תפילות של אותו היום³³: שלש ראשונות, ושלש אחרונות, ובכרחה אמצעית מעין אותו היום³⁴. בשפחות חותמין בכרחה אמצעית 'מקדש השבת', ובכרחה חותם בה 'מקדש ישראל והזמנים'³⁵. ואם היה שבת ויום-טוב - חותמים בה: 'מקדש השבת וישראל'³⁶ והזמנים. בראש-השנה חותמין בה: 'מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הזכרון'³⁷. ואם היה שבת, חותם בה: 'מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הזכרון'.

32 שאינם ימי תחינה ובקשה, כאשר ימי מנוחה ושמחה הם. 33 כמבואר לעיל (פרק א, הלכה ח). 34 מעניין היום. 35 הם המועדים, ונקראים: זמנים - מפני שכל המועדים שבתורה תלויים בזמנים ידועים: חג הפסח - בזמן האביב; חג השבועות - בזמן קציר חיטים; חג הסוכות - בזמן האסיף (רבינו בחיי, סוף פרשת בא). והקדים קדושת ישראל לשל זמנים - מפני שקדושת הזמנים תלוייה בקדושתם של ישראל: שבת דין מקדש אותם. כמו ששינונו (ראש השנה פרק ב, משנה ט) כתוב: אלה מועדי ה' אשר תקראו אתם (חסר ו') - "אין לי מועדות אלא אלו" אשר אתם תקראו, ובקריאת בית דין תלה הכתוב (ברטנורא). וזה לשון רבינו (הלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה י'): "שאינו הדבר מסור אלא להם; ומי שציווה לשמור המועדות הוא ציווה לסמוך עליהם". 36 ומקדימין כאן קדושת השבת לקדושת ישראל - מפני שקדושת השבת עומדת וקיימת מאז מששת ימי בראשית ואיננה תלוייה בקדושתם של ישראל, שהם יקדשוה על ידי קביעות בית דין (ביצה יז). 37 (מסכת סופרים פרק י"ט, הלכה ה), כי ביום הזה אנו מתפללים שיעלה זיכרונו לפני הקדוש-ברוך-הוא לטובה (ראש השנה טז).

ו. במה דברים אמורים³⁸? בתפלת ערבית ושחרית ומנחה, אבל תפלת המוספין של ראש-השנה מתפלל תשע ברכות: שלש ראשונות, ושלש אחרונות של כל יום, ושלש אמצעיות. ראשונה מן האמצעיות, ענינה מלכות³⁹; שנייה - זכרונות⁴⁰; שלישית - שופרות⁴¹. וחותם בכל אחת מהן מענינה⁴².

38 שמתפללים בראש השנה שבע ברכות בלבד. 39 שמתפללים על תיקון עולם במלכות שדי: שכל באי עולם יקבלו עליהם את עול מלכותו. 40 שניזכר בזיכרון טוב לפניו. 41 שיתקע בשופר גדול לחירותינו. וממקראות דרשו זאת, כתוב: אני ה' אלוהיכם (ויקרא כג, כב), וסמוך לזה: בחודש השביעי..., זיכרון תרועה וגו' (שם, כד) והעברת שופר תרועה (שם כה, ט), "אני ה' אלוהיכם" - אלו: מלכויות; "זיכרון תרועה" - אלו: זיכרונות; "שופר תרועה" - אלו: שופרות (ראש השנה לב, ירושלמי ראש השנה פרק

9) שיתפלל אדם אותן כולן כמו שהן. 10) שהיא צלולה והוא יכול להתרכז ולכוון. 11) שרוחו קצרה ואינו יכול לכוון. 12) שהיא דומה להן בתכנה, כלומר: הכוללת תמציתן של כל שלוש עשרה הברכות האמצעיות. 13) (ברכות כט).

ג. וזוהי הכרחה שתקנו מעין כל האמצעיות: "הביננו יי אלהינו לרעת את דרכיך¹⁴, ומול את לבבנו ליראתך¹⁵, לסלח¹⁶. היה לנו להיות גאולים¹⁷, רחמנו ממכאוב¹⁸, ודשננו¹⁹ ושכננו בנאות²⁰ ארצה, ונפוצים מארבע²¹ תקבין, ותתועים²² בדעתך ושפטנו²³, ועל הרשעים תניף ידך²⁴, וישמחו צדיקים בכנין עירך ובתקון היכלך²⁵ ובצמיחת קרן לרוד עבדך ובעריכת גר²⁶ לכן ישי משיחך. טרם נקרא אתה תענה, פדכר שנאמר: והיה טרם יקראו ואני אענה, עוד הם מדברים ואני אשמע'. פי אתה הוא עונה בכל עת, פודה ומציל מכל צוקה²⁷. ברוך אתה יי, שומע תפלה".

14) מכוונת כנגד ברכת "אתה חונן לאדם דעת". 15) כנגד "השיבנו אבינו לתורתך". 16) כנגד "סלח לנו". 17) כנגד ברכת "גואל ישראל". 18) כנגד "רפאנו". 19) מלשון: דישנת בשמן ראשי (תהילים כג, ה). 20) לשון נווה, כמו: בנאות דשא ירביצני (שם כג, ב), כנגד ברכת "ברך עלינו". 21) כנפות הארץ, כנגד "תקע בשופר גדול לחרותינו". 22) הם ישראל התועים בין הגויים ונשפטים על ידי מלכיהם במשפטים אשר לא כתורתך. 23) יהי רצון שישפטו על דעתך, שהם משפטי התורה ("בית יוסף" סימן ק"י), והיא כנגד ברכת "השיבה שופטנו כבראשונה". 24) לייסרם כרשעתם, מלשון: הנני מניף את ידי עליהם (זכריה ב, יג). והוא כנגד ברכת "ולמלשינים אל תהי תקווה". 25) כנגד הברכות: "על הצדיקים", ו"לירושלים עירך". 26) כלשון הכתוב: שם אצמיח קרן לדוד ערכתי נר למשיחי (תהילים קלב, יז), קרן - סמל השליטון והחזוק; ונר - סמל המלכות, כי המלך מאיר לעמו. ראה פירוש הרד"ק (תהילים שם), והיא כנגד "את צמח דוד". 27) כנגד "שמע קולנו".

ד. במה דברים אמורים²⁸? בימות התענה; אבל בימות הגשמים אינו מתפלל 'הביננו', מפני שצריך לומר שאלה²⁹ בכרפת השנים³⁰. וכן במוצאי שפחות וימים טובים אינו מתפלל 'הביננו', מפני שצריך לומר הכהה³¹ ב'חונן הדעת'.

28) שיוציאים ידי חובת תפילה בתפילת "הביננו". 29) היא הבקשה על הגשם: "ותן טל ומטר לברכה". 30) היא ברכת "ברך עלינו". 31) היא תפילת "אתה חוננתנו", המדברת בהבדלת ה' בין קודש לחול וכו'. ולכלול את שתי אלה: את "השאלה" וה"הבדלה" בתפילת "הביננו" אמרו חז"ל (ברכות כט). שאי אפשר, מפני שהיא תפילה בלתי רגילה שמתפללים רק בשעת הדחק - שמא יתבלבל המתפלל על ידי הכללה זו ויטעה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואין זה הפסק בין ברכת "גאל ישראל" לתפילת שמונה עשרה, כיוון שחכמינו קבועוהו לאמרו בתפילה הרי הוא נידון כתפילה ארוכה (ברכות ט:). (49) (תהילים יט, טו), ומתוך שרוד אמרו אחר שמונה עשר פרקים - כי שני הפרקים הראשונים: "אשרי האיש" ו"למה רגשו גויים" המסיים ב"אשרי כל חוסי בו" לאחד נחשבים - יתקנהו חכמינו לאמרו אחרי שמונה עשרה ברכות התפילה (ברכות, שם). (50) שלוש פסיעות (יומא ג:).

י. בראשי-החדשים ובחלו-של-מועד מתפלל ערבית, שחרית ומנחה, תשע-עשרה ברכות פשאר הקמים, ואומר ב'עבודה': ⁵¹ 'אלהינו ואלהי אבותינו יעלה ויבוא'. במוסף, בחלו-של-מועד, מתפלל תפלת המוסף ⁵² כמו שמתפלל ביום-טוב. ובראשי-החדשים מתפלל שבע ברכות: שלש ראשונות, ושלש אחרונות, ואמצעית מעין ⁵³ קרבן ראש-החדש, וחזרתם בה 'מקדש ישראל וראשי חדשים' ⁵⁴.

(51) בברכת רצה. (52) כנגד קרבן מוסף שהקריבו בחול המועד (שבת כד:). (53) מעניין. (54) (ברכות מט:).

יא. שבת שחלה בחלו-של-מועד, וכן ראש-החדש שחל להיות בשבת - מתפלל ערבית ושחרית ומנחה שבע ברכות פשאר השבתות, ואומר 'יעלה ויבוא' בעבודה. במוסף מתחיל בברכה אמצעית ⁵⁵ בענין שבת, ומשלים ⁵⁶ בענין שבת, ואומר קדשת היום באמצע ברכה, וחזרתם בה בראשי-החדשים: 'מקדש השבת וישראל וראשי חדשים' ⁵⁷, ובחלו-של-מועד חזרתם בה, כמו שהוא חזרתם ביום-טוב שחל להיות בשבת.

(55) כגון, בשבת ראש-חודש, שמתחיל: "אתה יצרת... כילית מלאכתך ביום השביעי". (56) לא שהוא חזרתם בשל שבת, אלא שאומר בסוף הברכה איזה עניין של שבת כגון "ישמחו במלכותך" וכדומה. וכן הוא אומר בסוף הברכה לפני החתימה: "ושבת קדשך להם הודעת" (ביצה יז, וכפירוש הכסף-משנה). (57) (ברכות מט:).

יב. ביום-טוב שחל להיות באחד בשבת, מתפלל בברכה רביעית בלילה: "ותודיענו ⁵⁸ משפטי צדקה ותלמדנו לעשות חקי רצונך. ותתן לנו יי אלהינו קדשת שבת וכבוד מועד ⁵⁹ וחסידת הרגל ⁶⁰. בין קדשת שבת לקדשת יום טוב הבדלת ⁶¹, ואת יום השביעי מששת ימי המעשה הקדשת ⁶² (והבדלת והקדשת את עמך ישראל בקדשתך ⁶³). ותתן לנו יי אלהינו מועדים לשמחה, חגים וזמנים לששון וכו'". ובמוצאי-שבת ובמוצאי-יום-טוב של כל השנה מבדיל ב'אתה חונן ⁶⁴, אף-על-פי שהוא מבדיל על הכוס ⁶⁵.

(58) (ברכות לג:). (59) שאסור בעשיית מלאכה, ומצוה

ג, הלכה ח). (42) חתימת מלכויות - ברוך אתה ה' מלך על כל הארץ וכו'; חתימת זיכרונות - ברוך אתה ה' זוכר הברית; חתימת שופרות - ברוך אתה ה' שומע תרועה. ראה לקמן ("סדר תפילות כל השנה").

ז. ביום-הקפורים מתפלל בכל תפלה מקמ ⁴³ תפלות שבע ברכות ⁴⁴: שלש ראשונות, ושלש אחרונות, ואמצעיות מעין היום; וחזרתם בכל אחת מהן: מלך על כל הארץ, מקדש ישראל ויום הקפורים ⁴⁵. ואם חל להיות בשבת - חזרתם בכל תפלה מהן: מלך על כל הארץ, מקדש השבת וישראל ויום הקפורים.

(43) והן תפילת ערבית בליל יום כיפורים, שחרית, מוסף, מנחה ונעילה. (44) (יומא פז:). (45) מסכת סופרים (פרק י"ט, הלכה ו).

ח. במה דברים אמורים? ביום צום של כל שנה ושנה, אכל ביום צום של שנת היובל מתפלל תפלת המוספים תשע ברכות, כמו שהתפלל במוסף ראש-השנה; והם אותן הברכות עצמן ⁴⁶, לא פחות ולא יותר. ואין מתפללין אותן אלא בזמן שהיובל נזהג ⁴⁷.

(46) כמו ששינונו: "שווה היובל לראש השנה לתקיעה ולברכות" (ראש השנה כו:). נאמר ביובל: והעברת שופר תרועה בחודש השביעי בעשור לחודש ביום הכיפורים (ויקרא כה, ט) שאין תלמוד לומר בחודש השביעי, שהרי נאמר כבר שיום הכיפורים בחודש השביעי - לומר לך: כל מה שאתה עושה בראש השנה שהוא בחודש השביעי, הוי עושה בעשור לחודש: מה כאן מלכויות, זיכרונות ושופרות - אף כאן מלכויות, זיכרונות ושופרות (ירושלמי ראש השנה פרק ג, הלכה ה). (47) והוא - כשכל שבטי ישראל יושבים בארץ, כגון: בימי בית ראשון לפני גלות ראובן, גד וחצי שבט מנשה (דברי-הימים-א ה, כו) שאז פסק היובל, שנאמר: וקראתם דרור בארץ לכל יושביה (ויקרא כה, י). ואמרו חז"ל (ערכין לב:): בזמן שכל יושביה עליה, ולא בזמן שגלו מקצתם. ראה (משנה תורה, הלכות שמיטה ויובל פרק י, הלכה ח).

ט. בכל תפלה מהתפלות פותח קדם לברכה ראשונה: יי שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך ⁴⁸. וכשהוא חזרתם בסוף התפלה אומר: יהיו לרצון ⁴⁹ אמרי פי וגו', ואחר-כך צועד לאחוריו ⁵⁰.

(48) (תהילים נא, יח), והמקרא שלאחריו "כי לא תחפרו זבח ואתנה". תפילת דוד היא על עוון שעשה במזיד שאין קרבן מכפר עליו - עוון בת שבע. והוא התפלל לה' שיהא עם פיו להורותו מה שידבר, כדי שתפילתו תעלה לרצון לפניו ויכופר עונו. וגם אנו שאין לנו מזבח וקריבנות שיכפרו בעדינו, פותחים את תפילתנו בדברי דוד אלה לבקש ממנו סיוע בכונת התפילה (על פי רבינו יונה לברכות פרק א).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרא"ש (תענית פרק ד, אות ל"ד) למה אין אנו מזכירים אותה בכל התפילות של תשעה באב, כשם שמזכירים "עלה ויבוא" בכל תפילות ראש חודש (חוץ ממוסף)? ורבינו יוסף קארו ז"ל מצדיק המנהג על פי מה ששינוי בברייתא (תענית כט.): שבתשיעי סמוך לחשיכה הציתו האויבים את בית המקדש וכו' הלכך באותה שעה מזכירין במנחה שפלות ירושלים ואבליה ומתפללים על תנחומיה (בית יוסף אורח חיים סימן תקנ"ז).

טו. פל ימות הגשמים אומר בברכה שניה⁷² מוריד הגשם, ובימות החמה⁷³ - מוריד הטל⁷⁴. מאימתי אומר מוריד הגשם? מתפלת המוספין של יום טוב האחרון של חג⁷⁵, עד תפלת שחרית של יום טוב הראשון של פסח⁷⁶, ומתפלת המוספין של יום טוב הראשון של פסח אומר מוריד הטל⁷⁷.

(72) היא ברכת "גבורות", הנקראת גם: ברכת "תחיית המתים". ומתוך שהגשמים שקולים כתחיית המתים (שאם אין גשמים אין יבול), קבעוה בתחיית המתים (ברכות לג.). (73) שאין גשמים יורדים בארץ ישראל ואין צורך בהם. (74) שהטל הוא דבר המתבקש לעולם: בין בימות הגשמים בין בימות החמה (תענית ד.). ומפני שאין מטבעו להיעצר - שאלמלא הוא אין העולם מתקיים - לא חייבוהו להזכיר אף בימות הגשמים שעיקר בקשתינו אז לגשם העלול להיעצר. וראה לקמן (פרק י הלכה ח). (75) הוא שמיני העצרת. אבל בכל ימי חג הסוכות - אף על פי שנידונים בו על הגשמים, ומן הראוי היה להזכירו מתפלת המוספים של יום הראשון של חג הסוכות. כמו שמזכירים "מוריד הטל" מתפילת המוספים של יום הראשון של חג הפסח - בכל זאת אין מזכירין בהם את הגשם, מפני שהוא סימן קללה בימי החג, שהרי צריכים לשבת בסוכה ולאכול בה. וחכמינו ז"ל קשלו: "משל למה הדבר דומה? לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו רבו קיתון על פניו" (סוכה כט.), כלומר: צא מלפני, אי אפשר בשימושך - ולפיכך התחלת זמן הזכרת הגשמים אינה אלא משמיני העצרת שאינו זמן סוכה. (76) שמאז והלאה אין הגשמים אלא סימן קללה (תענית ב.). (77) והטעם מפורש בירושלמי (תענית פרק א, הלכה ב): "כדי שיצאו כל המועדות בטל", כלומר: מפני שהטל הוא סימן יפה לעולם, התקינו שיזכרוהו מיום הראשון של פסח שהוא ראש כל מועדות, עד תפילת מוספין של שמיני עצרת שהוא אחרון המועדות, ואז יצאו כל החגים בטל.

טז. משבעה ימים במרחשון שואלין את הגשמים⁷⁸ בברכת שנים⁷⁹, פל זמן שמזכיר הגשם⁸⁰. במה דברים אמורים? בארץ ישראל; אבל בשנערי⁸¹ ובסוריא ובמצרים ובמקומות הסמוכות לאלו והדומין להן, שואלין את הגשמים ביום ששים אחר תקופת תשרי⁸².

(78) מתפללים לה' שיוריד גשמי ברכה, והיא הבקשה: "ותן טל ומטר"; ובשמיני עצרת מתחילים רק להזכיר גבורות גשמים, דרך ריזי - שכל המבקש מקדים ומרצה. ובתענית

לכבדו בכסות נקייה וכיוצא בזה. (60) היא הקרבת שלמי חגיגה בימי החג. (61) שביום טוב מותרת מלאכת צרכי "אוכל נפש", כגון: אפייה ובישול, ובשבת כל מלאכה אסורה, ואף מלאכת "אוכל נפש". (62) ככתוב: על כן ברח ה' את יום השבת ויקדשהו (שמות כ, יא). ולדעת הרא"ש (פסחים פרק י, אות י"א). הכוונה בזה לחג "שמיני עצרת", שהוא היום השביעי לששת ימי חול המועד של סוכות. וקדוש הוא מהם בזה: שבהם מותרת מלאכת "דבר האבד" ובו כל מלאכת עבודה אסורה. גם "דבר האבד" (63) שהכהנים מובדלים מהלוויים, והלוויים מובדלים מישראל. הרי שבישראל עצמם יש הבדל בין קדושת שבט לשבט (פסחים קד. ובתוספות שם). (64) שבתפילת י"ח. ומפני שהבדלה תלויה בחכמה - שהחכם יודע להבחין בין קודש לחול ובין טמא לטהור - קבעוה בברכת חכמה, היא "חונן הדעת" (ברכות לג.). וכן אמרו בירושלמי (ברכות פרק ה, הלכה ב) "אם אין דעת - הבדלה מניין"? (65) שעיקר התקנה בימי אנשי כנסת הגדולה הייתה לאמרה בשעת תפילה; ולא תיקנוה על הכוס מפני שעניים היו, ולא היה בידם לקנות יין; וכשהעשירו - תיקנוה לומר גם על הכוס, כדי לזכות בה התינוקות ואנשי הבית שישמעהו ויענו אמן אחריה (ירושלמי, שם).

יג. בתננה ובפורים מוסיפין ב'הודאה': על הנסים⁶⁶. שבת שחלה להיות בתננה - מזכיר על הנסים במוסף, כמו שמזכיר בשאר תפילות⁶⁷.

(66) (שבת כד.). (67) אף על פי שאין מוסף לחנוכה, ואלמלא יום השבת לא היה בא לידי תפילה זו, בכל זאת מחוייבים להזכיר של חנוכה גם במוסף, שלא לשנות מכל שאר תפילות היום (שם).

יד. בימי התענית, אפלו יחיד שהתענה⁶⁸, מוסיף ב'שומע תפלה'⁶⁹; 'עגנו' וכו'. ושלח צבור אומר בברכה בפני עצמה בין 'גואל' ל'רופא', וחותם בה: 'העונה בעת צרה'⁷⁰ (ומושיע); ונמצא מתפלל עשרים ברכות. בתשעה באב מוסיפין ב'בונה ירושלים': 'רחם'⁷¹ יי אלהינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלים עירך ועל העיר האבלה וכו'.

(68) שקיבל עליו להתענות תענית חלום וכדומה. (69) היא תפילת "שמע קולנו" שחותם בה ב"שומע תפילה". ואין היחיד חשוב שיקבעו לו ברכה מיוחדת נוספת כמו לשליח ציבור (תענית יג.). (70) ירושלמי (תענית פרק ב, הלכה ב). (71) ירושלמי (שם), ובנוסף התפילה שלפנינו "נחם", והיינו הך. ראה (ברכות מח: ברש"י דיבור המתחיל: "ובשבת"). והריטב"א (הובא ב"בית יוסף" אורח חיים סימן תקנ"ז) כותב: "דעתי, כיוון דמשום המאורע אומרים אותה על פי הירושלמי, צריך לאמרה בכל תפילות היום: ערבית שחרית ומנחה, אלא שבערבית ושחרית שהוא כ"מי שמתו מוטל לפניו ואינו בנחמה אומרים: 'רחם': ולמנחה אומרים: 'נחם', שדומה למי שנקבר מתו". ואנו נוהגים לומר תפילה זו בט' באב בתפילת מנחה בלבד. וכבר תמה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

87) (ברכות יב:) לפי שבימים אלו הוא מראה מלכותו לשפוט את העולם. 88) שהוא שופט את העולם; ואין זה דומה למובן החתימה של "מלך אוהב צדקה ומשפט", שפירושה: שהוא אוהב שברואיו יתנהגו בצדק ובמשפט. המלך המשפט: וכן נושאי ארון הברית (יהושע ג, יד) שהוא כמו "ארון הברית" (ראה רד"ק, שם). וראוי להעיר: שרבינו בתשובתו (בלשון ערבית) יאמר, שנוסח החתימה בכל השנה הוא: ברוך אתה ה' אוהב צדקה ומשפט "ואינו צריך להזכיר "מלך" אלא בעשרת ימי תשובה בלבד (ראה קובץ "תשובות הרמב"ם" סימן צ"ז, וכן ב"מעשה רוקח" דף א עמוד ב).

יט. יש מקומות שנהגו להוסיף בעשרת ימים אלו בברכה ראשונה: 'זכרנו לחיים וכו', ובשניה - 'מי כמוך אב הרחמים וכו', ובהודאה - 'זכר רחמיך וכו', ומוסיפין בברכה אחרונה 'בספר חיים' 89 וכו'. וכן יש מקומות שנהגו להוסיף בעשרת ימים אלו בברכה שלישית 'ויבך תן פחדך... ויבך כו' אבל בראש השנה וקיום הפורים מנהג פשוט הוא להוסיף בשלישית, 'ויבך תן פחדך' וכו'.

89) (מסכת סופרים פרק י"ט, הלכה ח) אלא ששם אמרו זה רק לעניין ראש השנה ויום הכיפורים ולא לעשרת ימי תשובה. ואף על פי שאמרו: "אל ישאל אדם צרכיו בשלוש ראשונות ואחרונות" – אין זה אלא בצרכי יחיד, אבל צרכי רבים שואלים (ברכות לד, ובתוספות שם דיבור המתחיל: "אל ישאל"), וראה לקמן (פרק ו, הלכה ג ובביאורו).

פרק שלישי

1) מאימתי זמן תפילת השחר; זמן מנחה גדולה וקטנה, ומי שעבר זמן התפילה ולא התפלל מה דינו.

א. תפילת השחר מצותה שיתחיל להתפלל עם הנץ החמה. וזמנה עד סוף שעה רביעית שהיא שלישית היום. ואם עבר או טעה והתפלל אחר ארבע עד חצות היום יצא ידי חובת תפילה אבל לא יצא ידי חובת תפילה בזמנה. שפ"ש שתפילה מצוה מן התורה כך מצוה מדבריהם להתפלל אותה בזמנה כמו שתקנו לנו חכמים ונביאים.

2) משעה שהחמה מתחילה לזרוח בראשי ההרים. וראה בביאורנו הלכות קריאת שמע (פ"א, הלכה י"א). וחכמינו ז"ל (ברכות ט:) סמכו זה על הפסוק (תהלים עב, ה) ייראוך עם שמש וגו'. כלומר: מתי מקבלים מוראך עליהם? עם שמש, כשהשמש יוצאת – וזה עם הנץ החמה (רש"י שם). בזמן שהיום שתיים-עשרה שעות. וכל שעות האמורות בענינים אלו, הן "שעות זמניות", כמו שביארנו (הלכות קריאת שמע פ"א, הלכה י"א). וחכמינו ז"ל (ברכות כו:) אמרו: "מפני מה תפילת השחר עד ארבע שעות? – שהרי תמיד של שחר קרב והולך עד ארבע שעות, וכן העיד רבי

(פרק א, משנה ג) אמרו: "כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת", כלומר: לפיכך אין שואלים את הגשמים לפני ז' במרחשון, מפני עולי הרגל שעוד לא הספיקו לשוב לבתיהם, שלא יטרידם הגשם, אבל משבעה במרחשון, שהוא המישה עשר יום אחר החג, כבר הספיקו כולם לשוב עד לנהר פרת שהוא המקום הרחוק ביותר מירושלים עיר הקודש. 79) (ברכות לג.) היא ברכת "ברך עלינו", מתוך שהגשמים פונסה, קבעום בברכת פונסה. 80) היינו: עד יום הראשון של חג הפסח, כאמור לעיל. 81) היא בבל, "בארץ שנער: (בראשית יא, יב) מתרגם אונקלוס: "בארעא דבבל". 82) (תענית י.), מתוך שהמקומות האלה נמוכים ואינם צריכים כל כך מהר למטר – לפיכך שואלים את הגשמים בתאריך מאוחר זה שהוא יום השישים לתקופת תשרי. שנת החמה שהיא שס"ה יום ורביע יום שהוא שש שעות, מתחלקת לארבע תקופות: תקופת ניסן, תקופת תמוז, תקופת תשרי ותקופת טבת. ואין בין תקופה לתקופה אלא תשעים ואחד יום, ושבע שעות וחצי (עירובין נו; הלכות קידוש החודש פרק ט, הלכה ב).

יז. מקומות שהן צריכין לגשמים בימות החמה, כגון איי הים הרחוקים - שואלין את הגשמים בעת שהן צריכין להן⁸³ ב'שומע תפילה'⁸⁴. ומקומות שהן עושין יום טוב שני ימים⁸⁵, אומר 'מוריד הגשם' בתפלת מוסף של יום ראשון של שמיני-עצרת⁸⁶, ומתפלל והולך כל ימות הגשמים.

83) ולא בז' במרחשון כמנהג ארץ ישראל – "שהרי הגשמים בארצות ההן אינם טובים להם, אלא ממימים ומאבדים; ואיך ישאלו אנשי זה המקום במרחשון, הלא זה מן השקר והאיוולת? (פירוש המשנה לרבינו תענית פרק א, משנה ג). 84) ככל יחיד השואל את צרכיו ב"שומע תפילה" לפני חתימת הברכה (עבודה-זרה ח.). ולא שואלים אותה ב"ברכת השנים", הואיל והמטר מזיק לרוב העולם בתקופת תמוז – אין זה זמן שאילת ציבור, ולכן הם נידונים כיחידים שאין מבקשים את צרכיהם אלא ב"שומע תפילה" (תענית יד:). 85) המקומות שבחוץ לארץ, ששלוחי בית דין לתשרי (המודיעים על יום קביעת החודש) לא היו מגיעים אליהם, שם היו עושים יום טוב שני ימים מפני הספק, והוא: יום טוב שני של גלויות. ואפילו כיום שבקאים בקביעות החודש על פי חשבון ידוע, אינם משנים מנהגם ממנהג אבותיהם (ביצה ד:). 86) שהוא ספק שביעי ספק שמיני. ומכיוון שהתחיל בבוקר בתפילת המוסף שוב אינו פוסק גם במנחה ובערבית, אף על פי שיש לחוש שמא שביעי הוא (תענית ה.).

יח. כל השנה פלה חותם בברכה שלישית האל הקדוש, ובכרפת עשתי-עשרה - 'מלך אוהב צדקה ומשפט'; ובעשרת הימים שמראש השנה עד מוצאי יום-הפורים חותם בשלישית 'המלך'⁸⁷ הקדוש, ובעשתי-עשרה - 'המלך המשפט'⁸⁸.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְתַשֵּׁע שְׁעוֹת וּמְחַצֵּה עַד שִׁישְׂאָר מִן הַיּוֹם שְׁעָה וָרַבִּיעַ¹³. וַיֵּשׁ לוֹ¹⁴ לְהַתְּפִלֵּל אוֹתָהּ עַד שֶׁתִּשְׁקַע הַחֲמָה¹⁵.

13) שהוא בעשר שעות ושלשה רבעים, כדעת רבי יהודה (ברכות כו:). וזמן זה מכוון כנגד הקטרת הקטורת של בין הערבים שהיתה מתשע שעות וחצי עד עשר ושלשה רבעים. וכן הכתוב אומר (תהלים קמא, ב): תכון תפילתי קטרת לפניך משאת כפי מנחת ערב – הרי שתפילת מנחה מכוונת כנגד הקטורת (תוספות' ברכות כו, ע"ב; לחם-משנה). 14) כלומר: אין בזה הלכה פסוקה, שהרי החכמים (שם) סוברים שזמנה עד הערב; והואיל ולא הכריעו בגמרא שם הלכה כדברי מי, ואמרו (שם, כז): "העושה כזה – עושה; והעושה כזה – עושה", לפיכך מי שרוצה לתפוס כדעת החכמים – יכול להתפלל עד שקיעת החמה. 15) כזמן הקרבת התמיד וזריקת דמו; אבל משקיעת החמה ומעלה, אע"פ שעדיין לא יצאו הכוכבים – אסור להתפלל מנחה, שגם זריקת הדם נפסלת משקיעת החמה ומעלה, כמבואר (זבחים נו). וכן דעת רבינו יונה לברכות (פ"ד, מ"א).

ה. תְּפִלַּת הַמוֹסְפִין זְמַנָּה אַחַר תְּפִלַּת הַשָּׁחַר עַד שֶׁבַע שְׁעוֹת בַּיּוֹם¹⁶. וְהַתְּפִלָּה אוֹתָהּ אַחַר שֶׁבַע שְׁעוֹת אֶף-עַל-פִּי שְׁפִשְׁעוֹ¹⁷ יֵצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ. מִפְּנֵי שִׁזְמַנָּה כָּל הַיּוֹם¹⁸.

16) שכן זמן הקרבת קרבן מוסף היה בשש שעות, שנאמר במוסף (ויקרא כז, לז): דבר יום ביומו, ולא נאמר "בבוקר" – וכל "יום" משמע איחור, כשם ש"בוקר" משמע הקדמה (מלשון רש"י פסחים נח.). 17) על שהתעצל ואיחר זמן התפילה לפי עיקר מצותה (ברכות כח). וראוי להעיר: שהמונח "פושע" משמעותו בתלמוד גם במוכן "עצל", ראה (ברכות מג:). "אל יכנס לבית-המדרש באחרונה – שלא יקראו לו: פושע", כלומר: מתעצל (כפירוש רש"י שם); וכן בחגיגה (ז): "מי מהם תעשם פושעים ומי מהם תעשם זריזים", (הגהות אדר"ת). כי כשם שה'זריזות' היא היסוד והשורש לכל מדה טובה ונכונה, כדברי רבי פנחס בן יאיר (סוטה פ"ט, משנה ט"ו): "זריזות מביאה לידי נקיות" וכו' עד לרוח הקודש – כך העצלות היא אם כל חטא ופשע. 18) שכן מוסף הולך וקרב כל היום, אלא שזריזים מקדימים למצוות (מגילה כ, ע"ב; וראה הלכות מעשה הקרבינות פ"ד, ה"ו).

ו. תְּפִלַּת הָעֶרֶב, אֶף-עַל-פִּי שְׂאִינָה חוֹבָה - הַתְּפִלָּה אוֹתָהּ, זְמַנָּה מִתְחִלַּת הַלֵּילָה עַד שִׁיעֲלָה עֲמוּד הַשָּׁחַר¹⁹. וְתְּפִלַּת נְעִילָה זְמַנָּה - פְּדֵי שִׁישְׁלִים אוֹתָהּ סְמוּךְ לְשִׁקְיעַת הַחֲמָה²⁰.

19) שכן אברי תמיד של בין הערבים מתעכלים והולכים כל הלילה, וכמבואר לעיל (פ"א, ה"ו). 20) ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א. ומבואר לעיל בבאורנו (פרק א, ה"ו).

יהודה בן בבא (עדיות פ"ו, מ"א) "על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות". שפעם אחת לא היו להם כבשים לתמידים ונשתהו (נתעכבו) להקריב התמיד, עד שהאיר להם הקב"ה את עיניהם ומצאו שני טלאים מבוקרים בלשכת התמיד, והקריבום בארבע שעות ביום, ועל אותה שעה העיר רבי יהודה בן בבא על תמיד של שחר שקרב בארבע שעות (ירושלמי ברכות פ"ד, ה"א). 4) ברכות כו, ע"א. ולדעת הכסף-משנה, מתפלל והולך עד שש שעות וחצי, שהוא זמן תפילת המנחה. שכל עוד שלא הגיע זמן מנחה אין לו להמנע מלהתפלל תפילת שחרית, ויצא ידי חובתו; ו"חצות" האמורה כאן, היא לאו דוקא. 5) תוספתא (ברכות, פ"ב).

ב. כְּבָר אֲמַרְנוּ⁶ שֶׁתְּפִלַּת הַמְּנַחָה כְּנֶגֶד תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים תִּקְנֵנוּ זְמַנָּה. וְלִפִּי שְׁהִיָּה הַתְּמִיד קָרֵב בְּכָל יוֹם בְּהִשָּׁע שְׁעוֹת וּמְחַצֵּה⁷ תִּקְנֵנוּ זְמַנָּה מִתְשֵׁע שְׁעוֹת וּמְחַצֵּה. וְהִיא הַנְּקִרְאָת 'מְנַחָה קְטָנָה'⁸. וְלִפִּי שֶׁבְּעֶרֶב הַפֶּסַח שָׁחַל לְהִיֹּת בְּעֶרֶב שֶׁבַת הָיוּ שׁוֹחֲטִין אֶת הַתְּמִיד בְּשֵׁשׁ שְׁעוֹת וּמְחַצֵּה⁹ אָמְרוּ שֶׁהַתְּפִלָּה מֵאַחַר שֵׁשׁ שְׁעוֹת וּמְחַצֵּה יֵצֵא. וּמִשְׁהֲגִיעַ זְמַן זֶה הֲגִיעַ זְמַן חַיּוּבָה. וְזוֹ הִיא הַנְּקִרְאָת 'מְנַחָה גְּדוּלָה'¹⁰.

6) לעיל (פ"א, ה"ה). 7) פסחים (פ"ה, מ"א). אף-על-פי שזמן שחיטתו הוא משינטו צללי ערב שהוא בשש שעות וחצי, היו מאחרים את זמן שחיטתו לשמונה וחצי – כדי שיספיקו להקריב לפניו כל הנדרים והנדבות שהיו היחידים מביאים, שאסור להקריבם אחרי תמיד של בין הערבים. ועד שהכינו אותו להקרבה על המזבח, כבר הגיעה שעה תשע וחצי (פסחים נח.). 8) ברכות כו, ע"ב. כי זמנה אינו אלא שעה ורבע בלבד. 9) כדי שיספיקו לשחוט אחריו את קרבן הפסח ולצלוחו מבעוד יום, שאין צלייתו דוחה את השבת (פסחים נח.). 10) ברכות כו, ע"ב. כי זמנה משש שעות וחצי עד תשע שעות וחצי. וגדול יותר מזמנה של מנחה קטנה (מפירוש רבינו חננאל לברכות כו: הובא ב"אוצר הגאונים" עמוד 31).

ג. נִהְגוּ אַנְשִׁים הַרְבֵּה לְהַתְּפִלֵּל גְּדוּלָה וּקְטָנָה וְהָאֲחַת רְשׁוּת. וְהוֹרוּ מְקַצֵּת הַגְּאוֹנִים שְׂאִין רְאוּי לְהַתְּפִלֵּל רְשׁוּת אֲלָא הַגְּדוּלָה. וְכֵן הָדִין נוֹתֵן. מִפְּנֵי שְׁהִיא כְּנֶגֶד דְּבָר שְׂאִינוּ תְּדִיר בְּכָל יוֹם¹¹. וְאִם הַתְּפִלָּה הַגְּדוּלָה חוֹבָה לֹא יִתְּפִלֵּל קְטָנָה אֲלָא רְשׁוּת¹².

11) שרק כשחל ערב פסח בערב שבת, שחטו את התמיד בשש שעות וחצי. 12) וצריך לחדש בה דבר, באחת מברכותיה, כדי להודיע שהיא נדבה ולא חובה. כמבואר לעיל (פרק א, ה"ט).

ד. הָא לְמִדַּת שְׁזַמַּן מְנַחָה גְּדוּלָה מִשְׁש שְׁעוֹת וּמְחַצֵּה עַד תְּשֵׁע שְׁעוֹת וּמְחַצֵּה. וְזַמַּן מְנַחָה קְטָנָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

33) לאו דוקא, אלא חצי היום ועוד חצי שעה שאז הגיע כבר זמן מנחה; שאם לא כן, כיון שלא הגיע עדיין זמן מנחה, אין יתפלל ראשונה תפילת מנחה? (כסף-משנה). 34) שתי פעמים תפילת 'שמונה-עשרה'. ואין אנו אומרים "עבר יומו בטל קריבנו", כי תפילה - רחמים הוא, וכל אימת שהוא מתפלל זמנו הוא (ברכות כו.). 35) אבל אם טעה ולא התפלל מוסף ביומו - אינו חוזר בערב להתפלל שתיים, שהרי מוסף אינו אלא הזכרת קריבנות היום, ואיך יזכור בערב את קריבנות היום שכבר עבר זמנם? (הגהות מיימוניות' בשם ה'תוספות', ברכות שם).

י. טעה ולא התפלל, לא תפלה זו ולא תפלה הסמוכה לה - אינו משלם אלא אחרונה בלבד. פיצד? טעה ולא התפלל, לא שחרית ולא מנחה - מתפלל ערבית שתיים: ראשונה - ערבית, והאחרונה - תשלומי מנחה. אבל שחרית אין לה תשלומין, שכבר עבר זמנה³⁶. וכן בשאר תפלות.

36) שלא מצינו בתלמוד שיעילו תשלומים לשהיה ארוכה כזו, וכן דעת ה'תוספות' (ברכות שם), והוא-הדין אם טעה ולא התפלל שחרית, והתפלל תפילת מנחה בזמנה; ובשלישית נזכר שלא התפלל שחרית - אין לה תשלומין, כיון ששהה כל-כך; שלא תיקנו תשלומין אלא בתפילה הסמוכה (לחם-משנה). וראוי להעיר: שבכל המקרים ההם, אם רוצה להתפלל ב"תורת נדבה" ושיחדש בה דבר, כפי המבואר לעיל (פ"א, ה"א) - הרשות בידו, ונכון לעשות כן (כסף-משנה).

יא. היו לפניו שתי תפלות, של מנחה ושל מוספין³⁷ - מתפלל של מנחה, ואחר-כך מתפלל של מוספין³⁸. ויש מי שמורה, שאין עושין בצבור בן, פדי שלא יטעו³⁹.

37) כגון שהגיע זמן תפילת מנחה, ועדיין לא התפלל תפילת מוסף. 38) ברכות כח, ע"א. שתפלת מנחה היא תדירה (נוהגת בכל יום), ותפילת מוסף אינה תדירה, והלכה היא: "תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם". 39) ויבואו להקדים ביום אחר, אפילו קודם שיגיע זמן מנחה, תפילת מנחה לתפילת מוסף. ונתכוין רבינו לתרץ את המנהג שאנו נוהגים ביום הכיפורים להקדים תפילת מוסף למנחה אפילו כשכבר הגיע זמן מנחה - שזה כדי "שלא יטעו". והעיר הכסף-משנה: שמהראוי לקצר ביום הכיפורים בפיוטים שבתפילת שחרית, כדי להתחיל מוסף קודם שיגיע זמן תפלת מנחה.

פְּרָק רְבִיעִי

1) חמישה דברים המעכבים את התפילה; המהלך במקום סכנה מה יתפלל.

א. חמשה דברים מעכבין את התפלה, אף-על-פי שהגיע זמנה: טהרת ידיים, וכסוי הערוה, וטהרת מקום תפלה, ודברים החופזים² אותו, וכןנת הלב.

ז. המתפלל תפלה קדם זמנה - לא יצא ידי חובתו, וחוזר ומתפלל אותה בזמנה. ואם התפלל תפלת שחרית בשעת הדחק²¹ אחר שעלה עמוד השחר²² - יצא²³. ויש-לו²⁴ להתפלל תפלת ערבית של לילי-שבת בערב-שבת, קדם שתשקע החמה²⁵. וכן יתפלל ערבית של מוצאי-שבת בשבת²⁶, לפי שתפלת ערבית לשות²⁷, אין מדרקדקין בזמנה; ובלבד שיקרא קריאת-שמע בזמנה אחר צאת הכוכבים²⁸.

21) כגון שהיה צריך לצאת לדרך. 22) אף-על-פי שיעקר מצותה משעת הנץ החמה. 23) ברכות ל, ע"א. 24) יכול הוא, אבל אינו מחוייב. 25) מסוף זמן מנחה קטנה שהוא בעשר שעות ושלושה רבעי שעה, הואיל ולרבי יהודה זה הוא סוף זמן מנחה - מותר לו להתחיל מכאן והלאה תפילת מעריב (ברכות כז:). וצריך שיקבל עליו קדושת שבת שלא יעשה מלאכה מאותה שעה ואילך (שם). 26) אף-על-פי שנראה כמקצר בקודש ועושהו חול. ואין הדברים אמורים, אלא במי שהוא אנוס לדבר מצוה, כגון: שצריך להחשיך על התחום על עסקי המת, או על עסקי חתן וכלה. והוא מבדיל ואינו מברך על הנר; וכן אסור בעשיית מלאכה עד צאת הכוכבים. אבל שלא לדבר מצוה - אינו מתפלל של חול עד יציאת הכוכבים (רב האי גאון, הובא ב'טור' א"ח, סימן רצ"ג; וכן ב'תוספות' לברכות שם). 27) זה מוסב רק על תפילת מוצאי שבת בשבת, אבל לתפילת שבת בערב שבת, אין צורך בטעם זה - שהרי מצוה היא להוסיף מחול על הקודש, ומכיון ששעה זו היא סוף מנחה קטנה לרבי יהודה, ראוי לו להתפלל בה תפילת מעריב של שבת. 28) ירושלמי ברכות פרק א, ה"א: "הקורא קודם לכן (לפני צאת הכוכבים) - לא יצא ידי חובתו".

ח. כל מי שעבר עליו זמן תפלה ולא התפלל - במזיד, אין לו תקנה²⁹, ואינו משלם. בשוגג³⁰, או שהיה אנוס או טרוד - משלם³¹ אותה תפלה בזמן תפלה הסמוכה לה; ומקדים תפלה שבזמנה, ואחריה מתפלל את התשלומין³².

29) ועליו אמרו חכמינו ז"ל: מעוות לא יוכל לתקן (קהלת א, טו) - זה שביטל (במזיד) תפילה של ערבית, או תפילה של שחרית (ברכות כו.). 30) ששכח להתפלל. 31) כאחד הפורע מה שחייב. 32) שם.

ט. פיצד? טעה ולא התפלל שחרית, ועבר חצי-היום - יתפלל מנחה שתיים: ראשונה - תפלת מנחה, והשניה - תשלומי שחרית. טעה ולא התפלל מנחה עד שתשקע החמה - יתפלל ערבית שתיים³⁴: ראשונה - ערבית, ושניה - תשלומי מנחה. טעה ולא התפלל ערבית עד שעלה עמוד השחר, מתפלל שחרית שתיים: ראשונה - שחרית, והשניה - תשלומי ערבית³⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(הלכות ברכות פרק ו, הלכה ב): "כל הנוטל ידיו בין לאכילה בין לתפילה - מברך תחילה: אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים". ונטילה זו חובה היא - אף כשאין ידיו מלוכלכות, כשם שהוא צריך ליטול ידיו לאכילת פת - אף שידייו נקיות (כסף-משנה). (5 ברכות שם; וכן בפסחים מו, ע"א. 6) ובגמרא (ברכות טו.) הגירסא: "בעפר, ובצורור ובקמטית".

ג. **במה דברים אמורים?** ⁷ **לפניו**; **אבל אם היה מקום המים לאחוריו** - אין מתיבין אותו לחזור לאחוריו, אלא עד מיל. **אבל אם עבר מן המים יותר - אינו חייב לחזור**, אלא מקנח ידיו ומתפלל. **במה דברים אמורים**, שאינו מטהר לתפילה אלא ידיו בלבד? **בשאר תפלות חוץ מתפלת שחרית**; **אבל שחרית, רוחץ פניו ידיו ורגליו**¹⁰ **ואחר-כך יתפלל. ואם היה רחוק מן המים - מקנח ידיו בלבד ואחר-כך יתפלל.**

(7) שמחוייב ללכת ד' מילין עד מקום המים. (8) שהמים נמצאים בדרך שלפניו. (9) ברכות טו, ע"א. וגירסת הגמרא שלפנינו היא: "מיל - אינו חוזר, פחות ממיל - חוזר"; ורבינו גירסא אחרת היתה לו: "יותר ממיל אינו חוזר, אבל מיל חוזר" (ב"י אור"ח, סי' צ"ב). מיל - בלשון רומית: מדת ארץ של אלף פסיעות. והפסיעה - שתי אמות, ואלפים אמה - המיל, ונזכר במשנה (יומא פ"ו, מ"ח), על-פי הערוך. (10) שבת נ, ע"ב: "רוחץ אדם פניו ידיו ורגליו בכל יום בשביל קונו, משום שנאמר: כל פעל ה' למענהו" (כלומר, הכל ברא לכבודו), וסובר רבינו: שאין לך "כבוד קונו" יותר מבשעת התפילה (מעשה רוקח). ותיקנו רחיצה זו בתפילת שחרית בלבד - לפי שבשחר אנו נעשים כבריה חדשה, ככתוב (איכה ג, כח): חדשים לבקרים רבה אמונתך, וצריכים אנו להודות לה' שבראנו מחדש לכבודו, לשרתו ולברך בשמו (מלשון הרשב"א תשובה סימן קצ"א). והראב"ד משיג ושואל: רגליו למה? כלומר: למה לו לרחוץ את רגליו? אולם רבינו מדבר במקום שהולכים בו יחפים, וכמבואר לקמן (פ"ה, הלכה ה), אבל במקום שאין רגליו מגולות - אין צורך ברחיצתן (טורי אבן).

ד. **כל הטמאין, רוחץ ידיו בלבד בטהורין ומתפללים**¹¹ - אף-על-פי שאפשר להם לטבול ולעלות מטמאתן, אין הטבילה מעפכת. **ויכבד בארנו**¹², **שעזרא תקן שלא יקרא בעל-קרי בלבד בדברי-תורה עד שיתטבל**¹³; **ובית-דין שעמדו אחר-כן התקינו אף לתפילה**¹⁴, **שלא יתפלל בעל-קרי בלבד עד שיתטבל. ולא מפני טמאה וטהרה נגעו בה**¹⁵, **אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויים אצל נשותיהם**¹⁶ **בתרנגולים**¹⁷, **ומפני זה תקנו טבילה לבעל-קרי לבדו, והוציאוהו מכלל הטמאין.**

(11) ברכות פ"ג, מ"ו: "זב שראה קרי וכו' צריכים טבילה, ורבי יהודה פוטר", משמע משם, שאילו לא ראה קרי -

~ נקודות משיחות קודש ~

חמשה דברים מעפבין את התפילה. . טהרת הידים, וכסוי הערוה, וטהרת מקום התפילה, ודברים החופזין אותו, וכןנת הלב.

ידועה השקו"ט בזה, שמכאן משמע שהעיכוב בכוונת הלב נוגע לכל התפילה כולה וא"כ הוא בסתירה למה שכתב בהלכות שלאח"ז "מי שהתפלל ולא כיוון את לבו, יחזור ויתפלל בכוונה, ואם כיוון את לבו בברכה ראשונה, שוב אינו צריך" היינו שכוונת התפילה אינה מעכבת אלא בברכה ראשונה.

והביאור בזה: בכוונת הלב ישנם שני גדרים: הגדר הכללי של תפילה וגדרה הפרטי של תפילה זו. על דרך שישנם שני גדרים בקבלת עול מלכות שמים, שמצד הגדר הכללי הוא תנאי בכל המצוות שנעשות בגלל קבלת עול ציווי ה', אבל גדרה הפרטי של מצות קריאת שמע הוא קבלת עול מלכות שמים (בפרשה ראשונה) וקבלת עול מצוות (בפרשה שניה). ומובן שרגש הקבלת עול בק"ש הוא באופן אחר מאשר רגש הקב"ע בקיום כל המצוות.

כמו"כ הוא בעניין כוונת הלב בתפילה: זה ש"כוונת הלב" היא אחד מהדברים המעכבים את התפילה הוא בגדרה הכללי של התפילה, כשאר הדברים שנמנו כאן כגון "טהרת מקום התפילה" שצריך להתפלל במקום הראוי לתפילה, ועד"ז "כוונת הלב" בגדרה הכללי שהלב יהיה ראוי לתפילה כפי שממשיך בהלכה שלאח"ז "כיצד היא כוונת הלב שיפנה את לבו מכל המחשבות ויראה עצמו כאלו הוא עומד לפני השכינה" וכוונה זו צריכה להיות במשך כל התפילה.

ומה שכתב ש"אם כיוון לבו בברכה ראשונה שוב אינו צריך" היינו כוונה בתפילה פרטית ("ברכה ראשונה") שצריכה להיות כוונה בתוכן תפילה זו.

[י"ן מלכות, ספר אהבה סימן ו']

מתוך רמב"ם "פרדס המלך"

(2) המביאים אתו להיות נחפו ונמהר בתפילתו, כגון: שהוא צריך לנקביו, כמבואר בסמוך (הלכה ט).

ב. **טהרת ידים פיצד, רוחץ ידיו במים עד הפרק**³ **ואחר כך יתפלל**⁴. **היה מהלך בדרך והגיע זמן תפילה ולא היה לו מים - אם היה בינו ובין המים ארבעה מילין, שהם שמונת אלפים אמה, הולך עד מקום המים ורוחץ, ואחר-כך יתפלל**⁵. **היה בינו ובין המים יותר על פן - מקנח ידיו בצורור או בעפר או בקורה**⁶ **ומתפלל.**

(3) מקום חיבור כף היד והזרוע, (וראה מס' ידים פ"ב, מ"ג; חולין קו:). (4) ברכות טו, ע"א. שנאמר (תהלים כו, ו): ארחץ בנקיון כפי, ואסובבה את מזבחך ה'. וכתב רבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25) בתשעה קבים, כמבואר בברכות (כב.). (26) כלומר: אף-על-פי שכבר בטלה תקנה של טבילה לתפילה. בכל זאת מחמירים הם על עצמם לרחוץ את כל גופם משום כבוד התפילה, הדרושת הכנת הגוף וטהרתו בעמדנו לפני ה'. (וראה ברכות כג.). (27) נגד רצונו, כגון מקרה לילה. (28) כי גם לפני ביטול התקנה היה פטור מכלום, לפיכך גם אחרי ביטול התקנה לא החמירו בו (כסף-משנה). (29) כלומר: אפילו כשנהגו באיזה מקום שהוא, שהחולה שראה קרי לאנסו ירחץ – אין תוקף למנהג זה והוא בטל, כי מנהג שטות הוא, הואיל וגם בזמן התקנה היה פטור מטבילה ומרחיצה. אבל הבריאה שראה לאנסו – ודאי שרוחץ הוא, לפי מנהג שנערך וספרד. והמקור שיש לחלק בין בריאה לחולה וכו', הוא במס' ברכות כב, ע"ב. (30) כלומר: אינם נוהגים לרחוץ. הואיל וגם אחרי הרחיצה ישארו בטומאתם, לא נהגו לרחוץ אלא מקנחין וכו'. אבל אם נהגו באיזה מקום לרחוץ – אין זה מנהג בטל ויש לו תוקף, שהרי בזמן התקנה היו מחוייבים בטבילה. (לחם-משנה).

ז. פסוי הערוה פיצד? אף-על-פי שפסה ערוותו כדרך שמכסין לקריאת-שמע³¹ - לא יתפלל עד שיכסה את לבו³². ואם לא כסה לבו, או שגאנס ואין לו במה יכסה - הואיל וכסה ערוותו והתפלל, יצא. ולכתחלה לא יעשה.

31) שטלית של בגד או של עור חגורה על מתניו, כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פ"ג, הלכה י"ז). (32) ברכות כה, ע"א. כי בתפילה "צריך הוא להראות עצמו כעומד לפני המלך ולעמוד באימה, אבל בקריאת-שמע אינו מדבר לפני המלך" (לשון רש"י, שם).

ח. טהרת מקום התפלה פיצד? לא יתפלל במקום הטנפת³³, ולא במרחץ, ולא בבית-הכסא, ולא באשפה, ולא במקום שאינו ברחוקת טהרה³⁴, עד שיבדקנו. פללו של דבר: פל מקום שאין קורין בו קריאת-שמע, אין מתפללין בו. וכשם שמרחיקין מצוואה וממי-רגלים³⁵ וריח רע ומן המת ומראית הערוה³⁶ לקריאת-שמע, כך מרחיקין לתפלה³⁷.

33) הוא המקום שיש בו צואה, כלשון רבינו הלכות קריאת שמע (פ"ג, ה"ד). (34) שיש להסתפק ולתלות שיש שם צואה. (35) ד' אמות בזמן שהם מלאחריו, ומלפניו – כמלוא עיניו. (36) שצריך להחזיר פניו ולא לקרות כנגד הערוה, כמבואר הכל לעיל הלכות ק"ש (פ"ג, ה"טז). (37) ברכות כו, ע"א. אמרו שם – "וכן תפילה".

ט. המתפלל ומצא צואה במקומו - הואיל וחסא, מפני שלא בדיק³⁸ עד שלא התפלל, חוזר ומתפלל במקום³⁹ טהור. הנה עומד בתפלה ומצא צואה כנגדו: אם יכול להלך לפניו כדי שיזרקנה⁴⁰ לאחוריו ארבע אמות - יהלך; ואם לאו⁴¹ - יסלקנה לצדדין⁴²; ואם אינו יכול - נפסיק. גדולי החכמים

הכל מודים שאינו צריך טבילה, למרות טומאתו מחמת זובו (הרי"ף, שם). (12) הלכות קריאת שמע פ"ד, ה"ח. (13) מפני שטומאה זו באה לו מחמת קלות ראש, החמיר בה (ברכות כב. וברש"י שם). (14) כי עזרא לא גזר לתפילה, משום שהיא רחמים ותחנונים, ושמה לא ימצא מיס לטבילה ונמצא נמנע מלהתפלל. וכן אמרו בירושלמי (ברכות פ"ג, ה"ד): "אמר רבי חייא, כל עצמן לא התקינו את הטבילה הזאת אלא מפני תלמוד תורה. שאם אתה אומר לו שהוא מותר (לתלמוד בלא טבילה) אף הוא אומר: אלך ואעשה צרכי וכו'. וראה (ב'מראה פנים' שם). ובעל 'טורי אבן' מגיה כאן תיבת "אף", וגורס "אך לתפילה", כלומר: עזרא תיקן לתורה ולתפילה, ובית-דין שאחריו בטלוה לתורה – שאין דברי תורה מקבלים טומאה – והעמידה אך לתפילה. וכן סובר הרי"ף לברכות (פ"ג). והיא גם דעת הכסף-משנה כאן. ויש סמוכין לדבריו מדברי רבינו עצמו בסמוך (ה"ה), כמו שנבאר. (15) שהרי אין דברי תורה מקבלים טומאה, כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ד, ה"ח). (16) ומשום טורח טבילה, ימנעו. (17) וכתוב בספרי אריסטו, שהתנגול לא ישיב תאוותו לעולם.

ה. לפיכך היו אומרים בזמן תקנה זו, שאפלו זב שראה קרי¹⁸, ונדה שפלט טהרה¹⁹ זרע, ומשמשת שראתה דם-נדה²⁰, צריכין טבילה לקריאת-שמע וכן לתפלה מפני הקרי, אף-על-פי שהם טמאין²¹; וכן הדין נותן²², שאין טבילה זו מפני טהרה, אלא מפני הגזרה, שלא יהיו מצויין אצל נשותיהן תמיד²³. וכבר בטלה גם תקנה זו של תפלה, לפי שלא פשטה בכל ישראל, ולא היה כח בצבור לעמוד בה²⁴.

18) שאין טבילתו לקריו מטהרתו מזובו, שהרי טמא הוא שבעת ימים מחמת זובו. (19) בתוך שלשה ימים לתשמישה, שפליטתה מטמאתה כטומאת קרי. (20) אחרי התשמיש. (21) שגם אחרי טבילתם לקרין – עדיין טמאים הם שבעת ימים מחמת טומאתם האחרת. (22) שלמרות טומאתם הנשאת, יטבלו לקרין. (23) ולא חילקו חכמים בין קרי לקרי. (24) ברכות כב, ע"א. וראה בבבאורנו לעיל הלכות קריאת שמע (פ"ד, ה"ח). מלשון רבינו כאן: "וכבר בטלה גם תקנה זו" משמע כדברי הטורי אבן שבהלכה הקודמת, שמקודם ביטלו תקנת עזרא לתורה, ואחר-כך ביטלו גם הטבילה לתפילה.

ו. מנהג פשוט בשנער ובספרד, שאין בעל-קרי מתפלל עד שרוחץ פל פשוט במים²⁵, משום הפון לקראת אלהיה ישראל²⁶. במה דברים אמורים? בקריאה או בחולה שבעל; אבל חולה שראה קרי לאנסו²⁷, פטור מן הרחיצה²⁸, ואין בזה מנהג²⁹. וכן זב שראה קרי ונדה שפלט טהרה שכתב-זרע - אין בהן מנהג³⁰, אלא מקנחין עצמן ורוחצין ידיהן ומתפללין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אור. וכן אמרו (ברכות נו, ע"ב): "עייטוש יפה לחולה". (54) ברכות כד, ע"ב. אלא שישים ידו על פיו שלא תראה פתיחתו המלאה ('טור' או"ח סימן צ"ז). (55) שהוא אנין הדעת, וקשה לו להבליע רוקו בטליתו. (56) אבל לא בפיו, משום קלות ראש. (57) שאינו יכול לכיין בתפילתו. (58) הכל במסכת ברכות, דף כד, ע"א.

יב. בקש להוציא ריח מלמטה, ונצטער הרבה ואינו יכול להעמיד עצמו⁵⁹ - מהלך לאחרי⁶⁰ ארבע אמות וממתין עד שתכלה הריח, ואומר: "רבון כל העולמים, יצרתנו נקבים⁶¹ נקבים חלולים חלולים, גלוי וידוע לפניך חרפתנו וקלמתנו; חרפה וקלמה בחיינו, תולעה ורמה במיתתנו". וחוזר למקומו ומתפלל.

(59) להתאפק. (60) אבל אינו מהלך לפניו, מפני שצריך שיהיו פניו כנגד המקום שהתחיל להתפלל. ואם היה מהלך לפניו, היה מניח לאחוריו ודומה כמי שפוסק לגמרי, שאין כוונתו לחזור לתפילתו (רבינו יונה). (61) ברכות כד, ע"ב. נקבים - כגון: הפה, החוטם והאזניים. חלולים - כגון: הלב, הכרס והמעיים (ראה ברכות ס: וברש"י שם).

יג. היה עומד בתפלה ונטפו מי-רגליו על ברקו - ממתין עד שיקלו המים⁶² וחוזר למקום שפסק. ואם שקה פדי לגמור את התפלה - חוזר לראש.

(62) ברכות כג, ע"א. וכתשובות הרמ"א (סימן צ"ח הובאה במגן-אברהם או"ח סימן ע"ח) כתב: "מי שיש לו חולי האבן, שמי רגליו מטפטפים תמיד לאנסו, מה יעשה כדי שיוכל להתפלל? יש להתיר לעשות לו בגד סביב אברו, והבגדים העליונים יהיו נקיים, ויכנס לבית הכנסת ויתפלל; ובשעת הטפת מי רגלים - יפסיק".

יד. וכן המשתיין מים, שוהה פדי הלוח ארבע אמות⁶³, ואחר-כך תפלל. ומשהתפלל - שוהה אחר תפלתו פדי הלוח ארבע אמות, ואחר-כך משתיין, פדי שיפסק דברי התפלה מפיו⁶⁴.

(63) מגילה כז, ע"ב. משום ניצוצות מי רגליו שלא יטפנו בגדיו. (64) שם: "שכל ארבע אמות, (כדי הילוך ארבע אמות אחר התפילה). תפילתו סדורה (שגורה) בפיו, ועדיין שפתיו מרחשות.

טו. פונת הלב כיצד? כל תפלה שאינה בכונה, אינה תפלה⁶⁵; ואם התפלל בלא כונה - חוזר ומתפלל⁶⁶ בכונה. מצא דעתו משבשת⁶⁷ ולבו טרוד - אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו. לפיכך הבא מן הדרך והוא עיף או מצר⁶⁸, אסור לו להתפלל עד שתתישב דעתו. אמרו חכמים⁶⁹: 'שקה שלשה ימים עד שינחת ותתקדר דעתו, ואחר-כך תפלל'.

(65) וזה לשון רבינו בחיי בספרו "חובת הלבבות" שער חשבון הנפש (פרק ג, חשבון תשיעי) 'ודע כי המילות

לא היו מתפללים בבית שיש בו שֶׁכֶר⁴³ ולא בבית שיש בו מורס⁴⁴ בעת עפוש⁴⁵, מפני שריחו רע, אף-על-פי שהמקום טהור.

(38) במקום "שאינו בחזקת טהרה" ידובר כאן (כסף-משנה). (39) ברכות כב, ע"ב. שכן אמרו שם: "אע"פ שהתפלל - תפילתו תועבה". וקראו לתפילה כזו: "זבח רשעים תועבה" (משלי כא, נו). (40) כלומר, שישאירנה. (41) כגון שנהר מושך לפניו, או שיש צואה בכל הכיוון שלפניו. (42) ברכות, שם. כלומר: ילך לצדדים עד שיתרחק ממנה ד' אמות; אבל לאחוריו אל יחזיר פניו, הואיל ומתפלל כנגד מזרח, אסור לו להפוך פניו נגד מערב ('פרישה', בשם רבינו יונה לברכות, שם). (43) עירובין סה, ע"א. כי ריח השכר משכרו וטורדו. (44) שם. מוריים - מלה רומית. ופירושה: מלח ניתך במים לכבוש בהם דבר מאכל; וביחוד נקרא כן הציר היוצא מדג כבוש ('הערוך'). (45) כשהוא מעלה עיפוש לבנוני על גבו וריחו רע.

י. דברים החופזים אותו כיצד? אם היה צריך לנקביו - לא תפלל; וכל הצריך לנקביו והתפלל - תפלתו תועבה⁴⁶, וחוזר ומתפלל אחר שיעשה צרכיו. ואם יכול להעמיד עצמו פדי פרסה⁴⁷ - תפלתו תפלה; ואף-על-פי-כן, לכתחלה לא תפלל עד שיקבדק עצמו יפה יפה. ויבדק נקביו⁴⁸, ויסיר פיהו⁴⁹ וניעו וכל דבר הטורדו⁵⁰, ואחר-כך תפלל.

(46) ברכות כג, ע"א. והוא-הדין שאסור להוציא גם שאר דברי תורה מפיו, כל זמן שגופו משוקץ מחמת שיהיו נקביו (הגהות מיימוניות). (47) פרסה - מרחק של ארבעה מילין, כמבואר בפסחים (צד). (48) ורבותינו בברכות (שם) דרשו את הפסוק (קהלת ד, יז): שמר רגלך כאשר תלך אל בית האלהים, לומר: "שמור נקיבך בשעה שאתה עומד בתפילה לפני". (49) הוא הרוק העבה היוצא מן הגרון ככת. ניעו - הוא היוצא מן הפה על-ידי נענוע כל שהוא ('תוספות' בבא-קמא ג: ד"ה "כחו וניעו") וזוכרים כברייתא (נדה נה:). (50) ומפריע אותו בתפילתו.

יא. מי שגהק⁵¹ ופהק⁵² ונתעטש⁵³ בתפלתו - אם לרצונו, הרי זה מגנה; ואם בדיק גופו קדם שיתפלל ובא לאנסו - אין בכך פלוס⁵⁴. נדמין לו רק בתפלתו - מבליעו בטליתו או בכגדו. ואם היה מצטער בכך⁵⁵ - וזרקו בידו⁵⁶ לאחוריו, פדי שלא יצטער בתפלה ונמצא טרוד⁵⁷. יצא ממנו ריח מלמטה, כשהוא עומד בתפלה, שלא לדעתו - שוהה עד שתכלה הריח, וחוזר לתפלתו⁵⁸.

(51) שהוציא רוח מהקיבה דרך הפה בקול. (52) שפתח פיו בהרחבה גדולה כאדם שרוצה לישון, או אחרי שעמד משנתו. ויש דורשין נוטריקון: גיהוק - גו הקים, כלומר: מקים ופושט גופו למעלה. פיהוק - פה הקים, שפוחת פיו הרבה (רש"י, ברכות כד). (53) הוא הזרירה: התפרצות הרוח מהנחירים, ונזכר במקרא (איוב מא, י) עטישתיו תהל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וטועה. (80) שם, סד, ע"ב. ואמרו שם: "דרך מיל, ושינה כל שהיא - מפגיגים את היין. במה דברים אמורים? כששתה רביעית; אבל שתה יותר מרביעית, כל-שכן שדרך טורדתו ושינה משכרתו". וכתב ה'טור' (או"ח סימן צ"ט): 'ושיכר א'ל ת'שית (ויקרא י, ט), ראשי תיבות: "ואם שתה כדי רביעית - אסור להתפלל: תפילת שיכור תועבה".

יח. וכן אין עומדין להתפלל, לא מתוך שחוק ולא מתוך קלות-ראש, ולא מתוך שיחה⁸¹, ולא מתוך מריבה, ולא מתוך פעס, אלא מתוך דברי-תורה⁸². ולא מתוך דין⁸³ והלכה⁸⁴, אף-על-פי שהם דברי-תורה, כדי שלא יהא לבו טרוד בהלכה; אלא מתוך דברי-תורה שאין בה עיון, כגון הלכות פסוקות⁸⁵.

(81) ליצנות. (82) ברכות לא, ע"א. (83) ישיבה בדין, כגון: הדיינים שיושבים בדין. (84) משא ומתן הלכתי, הדורש עיון, ויבוא להרהר בהם בעת תפילתו ולא יוכל לכיין. ונוסח אחר: דין הלכה. (85) שאין בהן מחלוקת ואינן צריכות עיון והרהור (שם).

יט. תפלות הפרקים⁸⁶, כגון תפלת מוסף ראש-הדף⁸⁷ ותפלת מועדות, צריכה להסדיר תפלתו ואחר-כך עומד ומתפלל, כדי שלא יפשל בה⁸⁸. היה מהלך במקום סכנה, כגון מקום גדודי⁸⁹ חיות ולסטים, והגיע זמן תפלה - מתפלל ברכה אחת, וזו היא: "צרכי עמך ישראל מרבים ודעתם קצרה"⁹⁰. יהי רצון מלפניך יי אלהינו, שתתן לכל אחד ואחד כדי פרנסתו ולכל גויה וגויה די מחסוריה, והטוב בעיניך⁹¹ עשה. ברוך אתה יי, שומע תפלה⁹². ומתפלל אותה בדרך פשהוא מהלך; ואם יכול לעמד - עומד. וכשהוא מגיע לישוב ותתקן דעתו - חוזר ומתפלל תפלה בתקנתה, תשעה-עשר ברכות⁹³.

(86) שהן לזמנים יודעים ולא תדירות. (87) שהיא פעם לשלשים יום. (88) מתוך שאינו רגיל בהן (ר"ה לה.). (89) קבוצות. (90) שאינם יודעים לפרש צרכיהם. (91) "לא תתן לנו מה שטוב בעינינו. אולי לא תהיה התכלית טובה; אלא הטוב בעיניך, שהוא הטוב הגמור, עשה לנו" (כסף-משנה בשם רבינו מנחם), וכן מצינו במקרא: עשה אתה לנו ככל הטוב בעיניך (שופטים י, טו). (92) ברכות כט, ע"ב. (93) שם ל, ע"א. וזה בין תפילת "הביננו" לתפילה קצרה: "תפילת "הביננו" צריכה שלוש ברכות הראשונות ושלוש ברכות האחרונות, ומתפלל אותה מעומד; וכשדעתו מתיישבת עליו - אינו חוזר ומתפלל. ותפילה קצרה שאין מתפללים אותה אלא במקום סכנה - אינה צריכה שלש ברכות ראשונות והאחרונות, ומתפלל אותה בין מהלך ובין מעומד; וכשהוא בא לביתו - הוא חוזר ומתפלל.

תהייה בלשון - כקליפה, והעיון במילות - כלב. ותפילה - כגוף; והעיון (הכוונה) - כרוח. וכשיתפלל המתפלל בלשונו ולבו טרוד בזולת עיון התפילה, תהיה תפילתו גוף בלא רוח, וקליפה בלא לב. וכן אמר הכתוב (ישעיה כט, יג): יען כי נגש העם הזה, בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני וכו' וכו'. ורבינו בספר ה"מורה" (חלק ג, פרק נא) יאמר: "אבל אם תתפלל בהנעת שפתיך ופניך אל הכותל, ואתה חושב במקחך וממכרך... לא תחשוב שהנעת לתכלית, אבל תהיה אז קרוב למי שנאמר בהם (ירמיה יב, ב) קרוב אתה בפיהם ורחוק מכליותיהם וכו'. (66) ברכות ל, ע"ב. וראה דברי רבינו לקמן (פרק י, הלכה א). (67) בלתי מיושבת. (68) מצטער. (69) עירובין סה, ע"א. שנאמר (עזרא ח, טו): ואקבצם אל הנהר הבא אל אהוה ונחנה שם שלשה ימים, ואבינה בעם וגו' - הרי שגם עזרא לא התחיל להתבונן כשבא מן הדרך רק אחרי שלשה ימים, שאז נתישבה דעתו. ואין אנו נוהרים בכל אלה בזמן הזה, כי בין כך אין אנו מכוונים כ"כ בתפילה (הגהות מיימוניות).

טז. כיצד היא הפונה? שיפנה את לבו מקל המחשבות, ויראה עצמו פאלו הוא עומד לפני השכינה⁷⁰. לפיכך צריכה לישב מעט קדם התפלה כדי לכונן את לבו, ואחר-כך יתפלל בנחת ובתחנונים. ולא יעשה תפלתו כמי שהיה נושא משאויו⁷¹ ומשליכו והולך לו. לפיכך⁷² צריכה לישב מעט אחר התפלה, ואחר-כך יפטר. חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת קדם תפלה ושעה אחת לאחרי תפלה, ומאריכין בתפלה שעה⁷³.

(70) סנהדרין כב, ע"א, שנאמר: שויתי ה' לנגדי תמיד (תהלים טז, ח). (71) ברכות כט, ע"ב. (72) כדי שלא יהא נראה כאילו תפילתו דומה עליו למשוי. (73) שם לב, ע"ב.

יז. שכור - אל יתפלל, מפני שאין לו⁷⁴ פונה. ואם התפלל, תפלתו תועבה⁷⁵. לפיכך חוזר ומתפלל פשיתרוקן⁷⁶ משכרותו. שתי⁷⁷ - אל יתפלל. ואם התפלל - תפלתו תפלה⁷⁸. אי-זה שכור? זה שאינו יכול לדבר לפני המלך. שתי? - יכול לדבר בפני המלך ואינו משתבש⁷⁹; אף-על-פי-כן, הואיל ושתה רביעית יין לא יתפלל עד שישיר יינו מעליו⁸⁰.

(74) שאין דעתו מיושבת עליו. (75) עירובין סד, ע"א. (76) ובדפוסים ראשונים (שונצינו, קושטא, "מעשה רוקח") הנוסח: "כשיתרונן מיינו", כלשון הכתוב: כגבור מתרונן מיינו (תהלים עח, סה), ופירושו: שהוא מסיר שכרון יינו ונעשה פקח כמו שהיה בטרם ששתה, וכתרגום יונתן: כגבור דמתפקח מן חמרא. ורש"י פירש שם: שהוא "מתעורר ומתגבר בדיבור להקיץ מיינו". (77) ששתה יין ושכר, אבל לא לשכרה. (78) עירובין, שם. (79) מתבלבל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**בירושלים - מְכֻנָּן פְּנִיּוֹ פְּנֵי הַמִּקְדָּשׁ¹⁴. הִיָּה עוֹמֵד
בַּמִּקְדָּשׁ - מְכֻנָּן פְּנִיּוֹ פְּנֵי הַמִּקְדָּשׁ¹⁵.
סוּמָא, וּמִי שְׁלֵא יְכוּל לְכוּן אֶת הַרוּחוֹת¹⁶, וְהַמְהַלֵּךְ
בְּסִפְיָנָה¹⁷ - יְכוּן אֶת לְבוֹ¹⁸ פְּנֵי הַשְּׂכִינָה וְיִתְפַּלֵּל.**

(12) (ברכות ל.), שנאמר (מלכים-א ח, מח): והתפללו אליך דרך ארצם אשר נתת לאבותם. (13) (שם), שנאמר (שם, מד): והתפללו אל ה' דרך העיר אשר בחרת בה. (14) שנאמר (דברי הימים-ב ו, לב): והתפללו אל הבית הזה. (15) שנאמר (שם, כו): והתפללו אל המקום הזה, הוא בית קודש הקדשים מקום משכן השכינה. (16) שאין הוא מבחין באיזה צד נמצאת ארץ ישראל או ירושלים. (17) בסירה ידובר כאן שאי אפשר לו להחזיר פניו לירושלים מפני פחד המים הזורמים בכיוון אחר. (18) "יפנה ליבו ורעיניו ויחשוב שפניו כנגד קודש הקדשים. רבינו בפירוש המשנה (ברכות פרק ד, משנה ה).

ד. תְּקוּן הַגּוֹף פִּיצֵד? כִּשְׁהוּא עוֹמֵד בְּתַפְלָה, צְרִיךְ לְכוּן אֶת רַגְלָיו זו בְּצֵד זו¹⁹, וְנוֹתֵן עֵינָיו לְמַטָּה, כְּאִלוֹ הוּא מְבִיט לְאַרְץ; וְיִהְיֶה לְבוֹ פְּנִיּוֹ לְמַעְלָה, כְּאִלוֹ הוּא עוֹמֵד בְּשָׂמַיִם²⁰. וּמְנִיחַ יָדָיו עַל לְבוֹ כְּפוֹתֵיץ²¹, הַיְמָנִית עַל הַשְּׂמָאלִית²², וְעוֹמֵד כְּעָבֵד לְפָנָיו רַבּוֹ, בְּאַיְמָה, בְּיָרְאָה וּפְחָד²³. וְלֹא יִנָּיֵחַ יָדָיו עַל חֻלְצֵי²⁴.

(19) (ברכות י'): שנאמר: ורגליהם רגל ישרה (יחזקאל א, ז) נראין כרגל אחת, כי מכיוון שעומד לדבר עם השכינה, צריך לסלק כל מחשבות החוץ מליבו ולדמות כאילו הוא מלאך השרת. וטעם אחר: רמז שנסתלקה ממנו התנועה לברוח, ולא להשיג שום חפץ מבלעדי ה' (בית יוסף אורח חיים סימן צה). (20) כתוב אחד אומר (מלכים-א ט, ג): והיו עיני וליבי שם (בבית המקדש) כל הימים; וכתוב אחד אומר (איכה ג, מא): נישא לבבנו אל כפיים – הא כיצד? מלמד: "שהמתפלל צריך שייתן עיניו למטה (כלפי ארץ ישראל, רש"י) וליבו למעלה, כדי שיתקיימו שני המקראות הללו" (יבמות קה:). (21) חבוקות אחת ברעותה כאילו הן קשורות. (22) רמז להכנעת יצר הרע שהוא נרמז בצד שמאל (בית יוסף סימן צ"ה). (23) כמו שמצינו: "רבא פכר ידיה ומצלי, אמר: כעבדא קמיה מריה" (שבת י:). (24) שנראה כעומד לפני ה' בקלות ראש. וכן לא יהא נשען ונסמך לשום דבר ("הגהות מיימוניות"). רבינו נמשך אחר גירסת הרי"ף הגורס בברכות (כד:): "ולא היה מניח ידו על סנטרו" (בשעת התפילה) ופירושו הערוך סנטרו – צידו, כמו: "סנטרו, והגו"ן נוספת (בית יוסף, סימן צ"ה).

ה. תְּקוּן הַמְּלַבּוּשִׁים פִּיצֵד? מְתַקֵּן מְלַבּוּשָׁיו תְּחִלָּה, וּמְצִיץ²⁵ עֲצָמוֹ וּמְהַדֵּר, שְׁנֹאֲמַר: 'הַשְּׂתַחֲוּוּ לְה' בְּהַדְרַת קִדְשׁ'. וְלֹא יַעֲמֹד בְּתַפְלָה בְּאַפְנֵדוֹת²⁶, וְלֹא בְּרֹאשׁ מְגֻלָּה²⁷ וְלֹא בְּרַגְלָיִם מְגֻלוֹת²⁸, אִם דֶּרֶךְ אַנְשֵׁי הַמְּקוֹם, שְׁלֵא יַעֲמֵדוּ בְּפָנָיו הַגְּדוּלִים אֲלֵא בְּבִתֵּי

~ יום חמישי י' ניסן ~

פְּרָק חֲמִישִׁי

(1) שמונה דברים שהמתפלל צריך להיזהר בהם; השתחווייה, כריעה וקידה ודיניהן; נפילת אפיים ומנהגיה.

א. שְׁמוֹנֵה דְבָרִים צְרִיךְ הַמִּתְפַּלֵּל לְהִזָּהֵר בָּהֶן וּלְעַשׂוֹתָן, וְאִם הִיָּה דְחוּק² אוּ נֶאֱנָס³, אוּ שְׁעָבֵר⁴ וְלֹא עָשָׂה אוֹתָן, אֵינן מְעַכְבִּין⁵. וְאֵלּוּ הֵן: עֲמִידָה, וְנִכְח הַמִּקְדָּשׁ, וְתַקּוּן הַגּוֹף, וְתַקּוּן הַמְּלַבּוּשִׁים, וְתַקּוּן הַמְּקוֹם, וְהַשְּׂוֹנֵת הַקּוֹל, וְהַפְּרִיעָה, וְהַשְּׂתַחֲוּיָה⁶.

(2) שנמצא במצב דחוק וקשה לו להיזהר בהם, כמבואר בסמוך (הלכה ב). (3) מחמת חולי וכיוצא בו. (4) בלי שום סיבה, במזיד. (5) לא כחמשת הדברים המנויים בפרק הקודם המעכבין את התפילה, ועל המתפלל לחזור לפעמים ולהתפלל. (6) כל שמונת הדברים האלה יבארם רבינו בהלכות הבאות.

ב. עֲמִידָה פִּיצֵד? אֵינן מִתְפַּלֵּל אֲלֵא מְעַמְד⁷. הִיָּה יוֹשֵׁב בְּסִפְיָנָה אוּ בַעֲגֵלָה - אִם יְכוּל לַעֲמֹד, יַעֲמֵד; וְאִם לֹא⁸, יֵשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ וְיִתְפַּלֵּל. חוֹלָה מִתְפַּלֵּל אִפְלוּ שׁוֹכֵב עַל צִדּוֹ; וְהוּא שְׂכֻל לְכוּן אֶת דַּעְתּוֹ⁹. וְכֵן הַצְּמָא וְהָרַעֵב, הָרִי הֵן בְּכֻלל חוּלָיִם; אִם יֵשׁ פּוּ יְכַלֵּת לְכוּן אֶת דַּעְתּוֹ - יִתְפַּלֵּל; וְאִם לֹא - אֵל תְּפַלֵּל¹⁰ עַד שְׂיֵאכֵל וְיִשְׁתֶּה. הִיָּה רוֹכֵב עַל הַבְּהֵמָה, אֶף-עַל-פִּי שֵׁשׁ לוֹ מִי שְׂיֵאִחַז בְּהֵמָתוֹ - לֹא יִרְד¹¹, אֲלֵא יֵשֵׁב בְּמִקְוָמוֹ וְיִתְפַּלֵּל, כְּדִי שִׁתְּהַא דַּעְתּוֹ מִיִּשְׁבָּת עָלָיו.

(7) (ברכות ל.) כי התפילה היא עבודת ה', כמו שכתוב: "ולעבדו בכל לבבכם" – ועבודת ה' צריכה להיות בעמידה, שנאמר (דברים י, ח): לעמוד לפני ה' לשרתו (טור אורח חיים סימן צ"ח). ולפיכך נקראת תפילת "שמונה עשרה" בפי החכמים גם בשם: "עמידה" (מסכת סופרים פרק טז, הלכה י"ב). (8) שהעגלה מתנועעת וכן הספינה (בית יוסף אורח חיים צד). (9) ורש"י היה נוהג שלא להתפלל בשעת חליו, וקרא רק קריאת שמע (הגהות מיימוניות). ואמרו חז"ל: אמר הקדוש-ברוך הוא: אני אמרתי להתפלל בבית הכנסת שבעריך; ואם אין אתה יכול לילך – התפלל על מיטתך; ואם אין אתה יכול – הרהר בלבבך, ובלבד שתדום מעבירה שבו, שנאמר (תהילים ד, ה): אימרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה (פסיקתא, הובאת בילקוט שמעוני). (10) (ירושלמי ברכות פרק ה, הלכה א) "המצייר – אסור להתפלל", מפני שאין דעתו מיושבת עליו. (11) כי אם ירד, קשה עליו עיכוב הדרך ותיטרד דעתו.

ג. נִכְח הַמִּקְדָּשׁ פִּיצֵד? הִיָּה עוֹמֵד בְּחוּצָה לְאַרְץ - מְחֻזֵּר פְּנֵי נִכְח אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל וּמִתְפַּלֵּל¹². הִיָּה עוֹמֵד בְּאַרְץ - מְכֻנָּן אֶת פְּנֵיּוֹ פְּנֵי יְרוּשָׁלַיִם¹³. הִיָּה עוֹמֵד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"... וְצִרְיָה לְפִתַּח חֲלוֹנוֹת או פְּתָחִים בְּנֶגֶד יְרוּשָׁלַיִם, כְּדִי לְהִתְפַּלֵּל בְּנֶגְדָן".

הצורך בחלונות אינו רק משום ש"גורמין לו שיכוון לבו שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע" אלא כדי שיעברו תפילותיו דרך ירושלים, כדמוכח מזה שהחלונות צריכים להיות "כנגד ירושלים" כי העליה ברוחניות קשורה עם העליה בגשמיות.

דוגמא לדבר מצינו בהקטרת הקטורת ביוה"כ שלדעת הרמב"ם אם לא נתן בקטורת את העשב ששמו (וענינו) "מעלה עשן" חייב מיתה משא"כ בקטורת של כל השנה. ובספרי על הפסוק "ישימו קטורה באפך" מפרש "ישימו קטורה זו קטורת שהיו מכניסים ביוה"כ לפני ולפנים" היינו עליית הקטורת "באפך", ועליית עשן הקטורת נעשית על ידי ה"מעלה עשן" שעיקרו ביוה"כ שאז הוא לעיכובא ובחיוב מיתה. שגם בזה קשורה העליה ברוחניות (ישימו קטורה באפך) עם העליה בגשמיות ("מעלה עשן").

(לקו"ש חלק י"ד עמוד 128 הערה 1
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

36 לפי שאין גבהות לפני המקום (ברכות י:). וכן הכתוב אומר (תהילים קל, א): ממעמקים קראתיך ה'.
37 (ברכות ה:): שנאמר (ישעיה לח, ב): ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל. ורבינו בתשובתו (הובאת בבית יוסף אורח חיים סימן ז) כתב: שהטעם שהצריכו להתקרב אל הקיר בעת התפילה, כדי שלא יהא לפניו דבר המבטל כוונתו. 38 (חלונות בלשון ערבית (אבן עזרא, שם).
39 כדי שתהא תפילתו מכוונת נגד בית-המקדש, שעליו אמר שלמה (מלכים-ט, ג): והיו עיני וליבי שם כל הימים (רבינו סעדיה גאון בפירושו לדניאל, שם). ורש"י (ברכות לד:): כתב: "חלונות גורמים לו שיכוון ליבו: שהוא מסתכל כלפי שמים ונכנע ליבו". וראה במוספיו "תשובות רבינו".
ובזוהר פרשת פקודי (עמוד רנ"א) מצריך שנים עשר חלונות לבית הכנסת על פי סוד כמוס, וכן נפסק להלכה בשולחן ערוך (אורח חיים סימן צ, סעיף ד). 40 כמאמרם (ברכות ו:): כל הקובע מקום לתפילתו - אלוקי אברהם בעזרו, שכן נאמר בו (בראשית יט, כז): וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם (שכבר התפלל שם). ולא רק שיתפלל בבית כנסת קבוע, אלא גם בבית הכנסת עצמו יקבע מקום קבוע לתפילתו (הגהות מיימוניות). וכן אמרו בירושלמי (ברכות פרק ד, הלכה ד) כתוב (שמואל-ב טו, לב): והי דוד בא עד הראש אשר ישתחוה שם לאלוקים. "השתחוה" לא נאמר אלא "ישתחוה" - מכאן שצריך אדם לייחד לו מקום בבית הכנסת להתפלל. 41 כמאמרם (ברכות דף ג, עמוד א): מפני ג' דברים אין נכנסים לחורבה: מפני החשד, מפני המפולת, ומפני המזיקין - ובה רבינו להשמיענו רבותא: שאפילו לתפילה, כשהוא בדרך ומתיירא

הַרְגְּלִים²⁹. וּבְכָל מְקוֹם, לֹא יֵאָחֵז תְּפִלִּין בְּיָדוֹ וְסִפְר־תּוֹרָה בְּזִרְעוֹ וְיִתְפַּלֵּל, מִפְּנֵי שְׁלִבּוֹ טְרוֹד בְּהֶן³⁰. וְלֹא יֵאָחֵז בָּלִים וּמַעוֹת בְּיָדוֹ³¹. אֲבָל מִתְפַּלֵּל הוּא וְלוֹלֵב בְּיָדוֹ בִּימֹת הַחַג, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַצְוֵת הַיּוֹם³². הִיָּה מְשׁוּי עַל רֹאשׁוֹ, וְהִגִּיעַ זְמַן תְּפִלָּה - אִם הָיָה פְּחוֹת מְאַרְבָּעָה קַבִּין, מִפְּשִׁילוֹ לְאַחֲרָיו³³ וּמִתְפַּלֵּל בוֹ. הִיָּה אַרְבָּעָה קַבִּין - מִנִּיחוֹ עַל-גַּבִּי קַרְקָע³⁴, וְאַחֲרָיָה יִתְפַּלֵּל. דֶּרֶךְ כָּל הַתְּכַמִּים וְתַלְמִידֵיהֶם, שֶׁלֹּא יִתְפַּלְלוּ אֶלָּא בְּשֵׁהֵן עֲטוּפִים³⁵.

25 ומקשט עצמו בבגדיו, וכן אמרו (ברכות ל:): "רב יהודה הווה מציין נפשיה, והדר מצלי". 26 בגד שילבש האדם על בשרו להזיע בו, שלא יטנף בגדיו החמודים בזיעה; ואין מנהג האדם לצאת בו לבדו עד שילבש עליו בגד אחר. (פירוש המשנה לרבינו, ברכות פרק ט, משנה ה).
27 "שאינו רשאי להוציא אזכרה מפיו כשראשו מגולה" (מסכת סופרים פרק י"ד, הלכה ט"ו). 28 (חגיגה יג:): "לאו דרך ארץ הוא לגלות רגליו לפני רבו. 29 נתכוון רבינו בזה להוציא כל בני מדינות ערב העומדים לפני גדוליהם ברגליים מגולות - שלהם מותר להתפלל ברגליים מגולות (כסף משנה). 30 שלא יפלו על הארץ ויתבזו (ברכות כג:). 31 כי ליבו טרוד, שמא יפלו מידו; הכלים יישברו והמעוֹת יתפזרו ויאבדו (שם). 32 ומתוך שחביבה עליו המצוה, אין משאה כבד עליו ואינו נטרד (סוכה מא: וברש"י שם) ומטעם זה מותר לאחוז מחזור תפילות בידו בשעה שמתפלל. הואיל והוא תופסו לצורך תפילה עצמה כדי להתפלל בעיון ובדיקוק, אין משאו כבד ואינו נטרד, והי זה דומה ללולב (רבינו יונה; ובשולחן ערוך אורח חיים סימן צ"ו, סעיף ב). 33 שאז אין כובד המשא מונעו מלכוון בתפילתו, לא כן בעודו על ראשו (בבא מציעא קה:). אלא ששם הנוסחא "הנושא משאו על כתיפו" ורבינו גורס "על ראשו" (בית יוסף, אורח חיים סימן צ"ו).
34 (שם) כי כובד המשא מונעו מלכוון בתפילתו. 35 בטליתם (שבת י:). ואלה דברי רבינו לקמן (הלכות ציצית פרק ג, הלכה י"א): "גנאי גדול הוא לתלמידי חכמים שיתפללו והם אינם עטופים. וכתב הב"ח (אורח חיים סימן צ"א) שלא נכון להתפלל וכסיות על ידיו, שזה דרך גאווה. ועליו הכתוב אומר: אל תבואני רגל גאווה ויד רשעים אל תנידני (תהלים לו, יב).

ו. תקון המקום פיצד? יעמד במקום נמוך³⁶, ויחזיר פניו לכתל³⁷. וצריך לפתח חלונות או פתחים בנגד ירושלים, כדי להתפלל בנגדן, שנאמר: 'וכוין³⁸ פתיחן לה בעליתה נגד ירושלים'³⁹ וגו'. וקובע מקום לתפלתו תמיד⁴⁰. ואין מתפלל פחרבה⁴¹, ולא אחוריה⁴² בית-הכנסת, אלא אם-כן החזיר פניו לבית-הכנסת. ואסור לישב בצד העומד בתפלה⁴³ או לעבר לפניו, עד שירחיק ממנו ארבע אמות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

47) לא במלאכת עצמן, אלא במלאכת נותן עבודה.
 48) שורת בניין החומה ונזכרת בתנ"ך (עזרא ו, ד): נדבכין די אבן גלל. וכן אבן על אבן (חגי ב, טו) תירגם יונתן: "נדבך על נדבך" (הערוך). ורבינו בפירושו המשנה (ברכות פרק ב, משנה ד) יאמר: "מנהג בוני הקירות בעפר להציב שני לוחות, ומשליכים העפר באמצע וירקעו אותם בכלי עץ יד עד יאחו תבנית הקיר ויקשר, ואחר כך מסירים הלוחות ההם מן הבניין אשר בנו (כמו שעושים הבונים כיום ליציקת מלט). והלוח האחד מאלו השניים אשר הם יבנה ויכוון הקיר קוראים אותו: "נדבך", וזה פירוש המלה על אמיתתה". 49) כי אי אפשר להם לכוון בתפילתם בעמדם למעלה, מפני הפחד שמא יפלו (ברכות דף ט"ז עמוד א).
 50) (ירושלמי שם פרק ב, הלכה ה). מפני שאלה האילנות מרובי ענפים הם יותר משאר האילנות, ויש טורח בעלייתם וביירידתם, לפיכך אמרו: יתפללו במקומם ולא יבטלו ממלאכת בעל הבית (רבינו יונה לברכות שם). 51) שהיו מקבלים רק מזונות בשכר עבודתם. 52) כי אין אנו חוששים לביטול מלאכת בעל הבית. הואיל ושכרם מועט (ברכות, שם). 53) ראה לעיל (פרק ב, הלכה ג). 54) אין מעמידים שליח ציבור (חזן) לפני התיבה, כלומר: אין מתפללים בציבור, מפני שיש בזה ביטול מלאכה יותר מדי. 55) לברכת כהנים (שם).

ט. השונית הקול פיצד? לא נגביה קולו בתפלתו ולא יתפלל בלבדו⁵⁶, אלא מחתך הדברים בשפתו ומשמיע לאזניו בלחש⁵⁷. ולא ישמיע קולו⁵⁸, אלא אם-כן היה חולה, או שאינו יכול לכוון את לבו עד שישמיע קולו - הרי זה מתר; ובלבד שלא יהא בצבור, כדי שלא תטרף דעתן מקולו⁵⁹.

56) בלי הנעת שפתיים וחיתוך דיבור. 57) (ברכות דף ל"א עמוד א) שנאמר בחנה אשת אלקנה (שמואל-א פרק א, פסוק יג): רק שפתיה נעות - מכאן למתפלל שיחתוך בשפתיו; וקולה לא ישמע (שם) - מכאן שאסור להגביה קולו בתפלתו. וכן אמרו (סוטה דף ל"ב עמוד ב): "מפני מה תיקנו תפילה בלחש? כדי שלא לבייש את עוברי עבירה" (המתורדים בתפילתם על עבירות שבידם). 58) אמרו חז"ל (ברכות דף כ"ד עמוד ב): "השמיע קולו בתפלתו - הרי זה מקטני אמונה (כאילו אין הקדוש-ברוך-הוא שומע תפילת לחש); המגביה קולו בתפלתו (בקול רם יותר) - הרי זה מנביאי השקר" שנאמר בהם (מלכים-א יח, כח): ויקראו בקול גדול. 59) (ברכות שם) והמנהג להשמיע קול בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים עורר תימהון רב בין הפוסקים, ויש שקראו תגר על זה. וה"בית יוסף" (אורח חיים סימן ק"א) ממליץ עליו ואומר: הואיל ואין אנו רגילים בברכות אלו; וגם שהימים האלה ימי תשובה הם, אנו משמיעים קולנו כדי לכוון יותר. ואין לחוש לטיירת הציבור, כי מתוך שחביבה להם התפילה נותנים דעתם, ולא יטעו למרות שמיעת הקול. וגם מצויים בידם מחזורים ולא יתבלבלו.

י. פריעה פיצד? המתפלל פורע חמש פריעות בכל

שמה יפסיקוהו עוברי דרכים - גם כן לא ייכנס להורבה (להם משנה). 42) (ברכות ו): פתחי בתי הכנסת היו במזרח, כמו במקדש ובמשכן: פניהם למערב ואחוריהם למזרח, והמתפלל אחורי בית הכנסת ואינו מחזיר פניו לבית הכנסת נראה ככופר במי שהציבור מתפלל לפניו, (רש"י שם). והכמינו ז"ל (שם) קראו עליו את הפסוק: סביב רשעים יתהלכון (תהילים יב, ט). 43) (שם דף לא עמוד ב) מפני שנראה כאילו חבירו מקבל עליו מלכות שמים, והוא אינו מקבל. וכתב רבינו האי גאון שאין הדברים אמורים אלא כשיושב בטל, אבל אם עוסק בתפילה, או שאר דברי שיר ושבח - מותר, שאין זה נראה כפורק מעליו מלכות שמים (הגהות מיימוניות). ורבותינו ז"ל למדה (שם) מחנה שאמרה לעלי הכהן: אני האשה הניצבת עימכה בזה להתפלל אל ה' (שמואל-א א, כו) שמשמע שהיא עמדה וגם הוא עמד בתוך ארבע אמותיה, מפני שאסור לישב בתוך ד' אמות של תפילה, ולא אסרו אלא הישיבה, ולא העמידה (רבינו יונה לברכות, שם).

ז. לא יעמד במקום גבה שלשה טפחים או יותר יתפלל⁴⁴; ולא על-גבי מטה, ולא על-גבי ספסל, ולא על-גבי כסא⁴⁵. היה נבון גבה - אם יש בו ארבע אמות על ארבע אמות, שהוא שעור הבה, הרי הוא כעליה ומתה להתפלל בו. וכן אם היה מקף מחצות מקל רוחותיו, אף-על-פי שאין בו ארבע אמות על ארבע אמות - מתה להתפלל בו, מפני שאין גבהו נכר, שהרי חלק רשות לעצמו⁴⁶.

44) (ברכות דף י' עמוד ב') "לפי שאין גבהות לפני המקום"; אבל אם אין המקום גבוה שלושה טפחים, הרי הוא נידון כגוף הקרקע ומותר. 45) אפילו פחותים מגובה שלושה טפחים - אסור להתפלל כשהוא עומד עליהם, משום חציצה; שהרי בעבודת המקדש אסור לו לעבוד על גבי כלי משום חציצה - ותפילה במקום עבודה היא (פרישה לאורח חיים סימן צ). וכן מבואר בטור (שם, סימן צ"ח). "שאינו רשאי להוציא אזכרה מפיו כשראשו מגולה" (מסכת סופרים פרק י"ד, הלכה ט"ו). 46) והרי זה נידון כרשות נפרדת לעצמה. ומטעם זה מותר לשליח ציבור לעמוד ולהתפלל על הבימה שבבית הכנסת, אף על פי שהיא גבוהה יותר משלושה טפחים, הואיל והיא רשות חלוקה לעצמה ("מגדל עז").

ח. האמנין שהיו עושין מלאכה⁴⁷ בראש האילן או בראש הנדבך⁴⁸ או בראש הכהל, והגיע זמן תפלה - יורדין למטה ומתפללין⁴⁹, וחוזרין למלאכתן. ואם היו בראש הנית או בראש התאנה - מתפללין במקומן, מפני שטרחן⁵⁰ מרבה. ומה הן מתפללין? אם היו עושין בסעודתן בלבד⁵¹ - מתפללין שלש תפלות של תשעה-עשר ברכות⁵². היו עושין בשכרן - מתפללין הבינוני⁵³. ובין כך ובין כך, אין יורדין לפני התבה⁵⁴ ואין נושאים את פניהן⁵⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּכָל מְקוֹם - עַל בְּרַפְּיֵים⁷⁵; קִידָה - עַל אַפְּיִים⁷⁶; הַשְּׁתַּחֲוּיָה - זֶה פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, עַד שֶׁנִּמְצָא מוּטָל עַל פְּנֵי אֲרָצָה⁷⁷.

(73) כמו שעשה משה, שנאמר בו: ואתנפל לפני ה' וגו' (דברים ט, כה); וכן מצינו ביהושע: ויפול על פניו ארצה וגו' (יהושע פרק ז, ו); וכן מצינו בתלמוד (מגילה דף כ"ב עמוד ב): "רב הגיע לבבל לבית הכנסת... וכל הציבור נפל על פניו", והטעם: כדי שיסדר תפילתו בשלושה סדרים: תחילה מתפלל מיושב בפסוקי דזמרה וקריאת שמע, ואחר כך מתפלל "שמונה עשרה" מעומד, ואחר כך מתפלל בנפילה - כסדר תפילת משה רבינו שכתוב בו: ואשב בהר (דברים פרק ט פסוק ט); ואנוכי עמדתי בהר (שם פרק י פסוק י); ואתנפל לפני ה', (שם פרק ט פסוק יח) טור אורח חיים (סימן קל"א). (74) בימי רבינו ואפילו בימי ה"טור" (ראה טור שם) עוד לא הייתה נוסחה קבועה לתפילת "תחנון" וכל אחד התחנן כרצונו. ואחר כך קבעה בנוסח ידוע שאנו אומרים אותו כיום: "רחום וחנון חטאתי לפניך" וכו'. (75) (ברכות דף לד עמוד ב), שנאמר: מכרוע על ברכיו (מלכים-א פרק ח, פסוק נ"ד) - הרי שלשון כריעה נופלת על כריעת ברכיים. (76) על הפנים, אינו אלא מטה פנים כלפי הארץ ואינו כורע על ברכיו. שנאמר (מלכים-א פרק א פסוק ל"א): ותיקוד בת שבע אפיים ארץ. (77) כמו שנאמר (בראשית פרק לו, פסוק י'): הבוא נבוא אני ואמך ואחיק להשתחוות לך ארצה (משמע כולו שטוח ארצה).

י. בְּשֵׁהוּא עוֹשֶׂה נְפִילַת פְּנִיִם אַחַר תְּפִלָּה - וַיֵּשׁ מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה קִידָה, וַיֵּשׁ מִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה הַשְּׁתַּחֲוּיָה. וְאִסּוּר לַעֲשׂוֹת הַשְּׁתַּחֲוּיָה עַל הָאֲבָנִים⁷⁸, אֲלֵא בַמְּקָדָשׁ⁷⁹, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנּוֹ בְּהִלְכוֹת עֲבֹדַת פּוֹכְבִּים⁸⁰. וְאִין אָדָם חָשׁוּב רִשְׁאֵי לְפָל עַל פְּנָיו, אֲלֵא-אִם-כֵּן הוּא יוֹדֵעַ בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא עֲדִיק פִּיהוֹשֻׁעַ⁸¹. אֲבָל מִטָּה פְּנֵיו מְעֻט, וְאִינוֹ כּוֹבֵשׁ אוֹתָן בְּקִרְקַע⁸². וּמִתָּר לְאָדָם לְהִתְפַּלֵּל בְּמָקוֹם זֶה וְלִפְל עַל פְּנָיו בְּמָקוֹם אַחֵר⁸³.

(78) שנאמר (ויקרא פרק כ"ו פסוק א): ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה - מכאן שאסור להשתחוות על רצפה של אבנים (מגילה דף כ"ב עמוד ב). (79) (שם) שנאמר: "בארצכם" - (בגבולין) אי אתה משתחוה, אבל אתה משתחוה על אבנים של בית המקדש". (80) (פרק ו הלכה ז). (81) שמובטח הוא שיענה בתפילתו בזכות מעשיו כיהושע, שנאמר בו (יהושע פרק ז, פסוק י'): ויאמר ה' אל יהושע: קום לך, למה זה אתה נופל על פניך. שאם אינו מובטח בצדיקתו לא ייפול - שמה לא ייענה ויחפרוהו (תענית דף י"ד עמוד ב). ובירושלמי (תענית פרק ב, הלכה ו) אמרו: שאין זה אלא כשמתפלל עם הציבור, שבושה היא לו שהקהל יהרהר אחריו שאינו ראוי להיענות, אבל בינו לבין עצמו - מותר. (82) אלא כמו שאנו עושים כיום (ברכות דף ל"ד עמוד ב). (83) מקורו במגילה (דף כ"ב עמוד ב), שמשופר שם על רב שלא נפל על פניו להתחנן תפילת "תחנון" וכל הקהל שבבית הכנסת נפל, ואמרו שם

תְּפִלָּה וְתַפְלָה: בְּבִרְכָה רִאשׁוֹנָה, בְּתַחֲלָה וּבְסוֹף⁶⁰; וּבִהְיוּיָהּ - בְּתַחֲלָה וּבְסוֹף; וּכְשֶׁגֹּמַר הַתְּפִלָּה - כּוֹרֵעַ וּפּוֹסֵעַ שְׁלֹשׁ פְּסִיעוֹת לְאַחֲרָיו⁶¹. וּכְשֶׁהוּא כּוֹרֵעַ⁶² - נוֹתֵן שְׁלוֹם מִשְׁמָאל עֲצָמוֹ, וְאַחֲרֵיָךְ מִיְמִין עֲצָמוֹ⁶³, וְאַחֲרֵיָךְ מִגְּבִיּה רִאשׁוֹ מִן הַכְּרִיעָה. וּכְשֶׁהוּא כּוֹרֵעַ בְּאַרְבַּע הַכְּרִיעוֹת - כּוֹרֵעַ בְּכַרְוֵף⁶⁴; וּכְשֶׁהוּא זוֹקֵף, זוֹקֵף בְּשֵׁם⁶⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּהִדְיוּט; אֲבָל בְּהֵן גְּדוּל כּוֹרֵעַ בְּתַחֲלַת כָּל בְּרָכָה וּבְסוֹף כָּל בְּרָכָה. וְהַמְלִיךְ - פִּיּוֹן שֶׁשְּׁתָּה בְּרִאשׁוֹנָה, אִינוֹ מִגְּבִיּה רִאשׁוֹ עַד שֶׁגֹּמַר כָּל תְּפִלָּתוֹ⁶⁶.

(60) (ברכות דף ל"ד עמוד א). (61) (יומא דף נ"ג עמוד ב) כתלמיד הנפטר מרבו. (62) בנוסח שונצינו וכן בכתב יד התימנים: "כשהוא כורע ונותן שלום וכו'". (63) מבואר בסמוך (הלכה י"א). (64) כשהוא אומר: "ברוך אתה". (65) כשהוא אומר: ה' (ברכות דף י"ב עמוד א), שנאמר: ה' זוקף כפופים (תהילים פרק קמ"ו, פסוק ח). (66) (ברכות לד:): "כל מה שהוא גדול ביותר צריך להכניע ולהשפיל עצמו" (לשון רש"י, שם).

יא. וְלָמָּה נוֹתֵן שְׁלוֹם לְשְׁמָאלוֹ תַחֲלָה? מִפְּנֵי שֶׁשְׁמָאלוֹ הוּא יְמִין שֶׁפְּנִיָּה פְּנָיו; כְּלוּמַר - כְּשֶׁהוּא עוֹמֵד לְפָנֵי הַמְּלִיךְ, נוֹתֵן שְׁלוֹם לְיְמִין⁶⁷ הַמְּלִיךְ, וְאַחֲרֵיָךְ לְשְׁמָאל הַמְּלִיךְ; וְקָבְעוֹ, שֵׁיפְטֵר מִן הַתְּפִלָּה כְּמוֹ שֶׁנִּפְטָרִין מִלְּפָנֵי הַמְּלִיךְ⁶⁸.

(67) שהימין היא חשובה יותר (ראה יומא נג:), וכן הוא אומר (דברים לג, ב): מימינו אש דת למו. (68) שנותנים לו שלום כשנפטרים ממנו. וגם המתפלל רואה עצמו כאילו שכניה ממול פניו, שנאמר (תהילים פרק ט"ז פסוק ח): שיויתי ה' לנגדי תמיד (יומא דף נ"ג עמוד ב וברש"י שם).

יב. כָּל הַכְּרִיעוֹת הָאֵלוֹ, צָרִיף שֵׁיכְרַע בְּהֵן עַד שֵׁיַתְּפַקְקוּ⁶⁹ כָּל חֲלִיּוֹת שֶׁבְּשִׁרְדָּה, וַיַּעֲשֶׂה עֲצָמוֹ כְּקִשְׁתׁ⁷⁰. וְאִם שָׁתָּה מְעֻט וַצֵּער עֲצָמוֹ, וְנִרְאָה כְּכוֹרֵעַ בְּכָל כַּחֲוֵי⁷¹ - אִינוֹ חוֹשֵׁשׁ⁷².

(69) שיראו הפקקים, הם הקשרים שבפרקי חוליותיו (רש"י ברכות דף כ"ח עמוד ב). מלשון "ובגפנים מן הפקק ולמעלה" (בבא בתרא דף פ' עמוד ב). (70) וכדאי להעיר שבתלמוד שם, לא נזכר "כקשת", אלא "עד שיראה איסר כנגד ליבו". וראה ברש"י שם ביאור. ואמר הרב האדר"ת שלפי דעתו הייתה נוסחת רבינו בתלמוד שם: עד שיראה יתר כנגד ליבו, ועל כן כתב: "שיעשה עצמו כקשת" ואז יראה נגד ליבו כיתר המתוח על גבי הקשת. (71) כלומר: שהכריעה קשה עליו ומצטער בה, כגון: זקן או חולה. (72) כי כבר יצא ידי חובתו, כאמרם: "כיוון שנענע בראשו - שוב אינו צריך" (ברכות, שם).

יג. הַשְּׁתַּחֲוּיָה פְּיָצָה? אַחַר שֶׁמִּגְּבִיּה רִאשׁוֹ מְכַרְיֵעַה חֲמִישִׁית, יֵשֵׁב לְאַרְץ, וְנוֹפֵל עַל פְּנֵיו⁷³ אֲרָצָה וּמִתְחַנֵּן בְּכָל הַתְּחִנָּנִים שִׁירְצָה⁷⁴. פְּרִיעָה הָאֲמוּרָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מתפלל עם הציבור היה מקצר ועולה מפני טורח הציבור; וכשהיה מתפלל בינו לבין עצמו, אדם מניחו בזוית זו ומוצאו בזוית אחרת - מפני כריעות והשתחויות". (7) אחרי גמר תפילת "שמונה-עשרה". (8) שהוא ארוך מאד (שם). (9) מענין. (10) ע"ז ח, ע"א.

ג. פיצד? הנה לו חולה, מבקש עליו רחמים בברכת חולים¹¹ כפי צחות לשונו¹². הנה צריך לפרנסה - מוסיף תחנה ובקשה בברכת השנים¹³, ועל דרך זה בכל אחת מהן¹⁴. ואם רצה לשאל כל צרכיו בשומע תפלה¹⁵ - שואל; אבל לא ישאל, לא בשלש ראשונות ולא בשלש אחרונות¹⁶.

(11) היא ברכת "רפאנו". (12) לפי ידיעתו ויכלתו. (13) היא ברכת "ברך עלינו" המדברת בתבואת השנה וביבולה (עבודה-זרה ח.ת.). (14) כגון: אם היה שוכח תלמודו - מאריך ב"חונן הדעת"; אם בעל תשובה הוא - מאריך ב"השיבנו" (רש"י, שם). (15) שהיא כוללת כל הבקשות (שם). (16) ברכות לד.: "ראשונות - דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו; אמצעיות - דומה לעבד שמבקש פרס מרבו; אחרונות - דומה לעבד שקבל פרס מרבו", שמשבחו והולך לו ('טור' או"ח סימן קיב). וראה לעיל (פ"א, ה"ד). ודוקא "צרכי יחיד" אין שואלים בהן, אבל "צרכי רבים" שואלים, שהרי תוכן כל שלש האחרונות, בקשת צרכי רבים הוא, ומטעם זה אנו אומרים: "יעלה ויבוא" "בעבודה". וכן בראשונות, שמסדר בהן שבח רבו, יכול לשאול "צרכי רבים" שזה שבח וכבוד לרב שרבים צריכים לו. ולפיכך אנו אומרים בהן: "זכרנו לחיים", "מי כמוך אב הרחמים" - בעשרת ימי תשובה. וכן מותר לומר בהן שאר דברי שבח וכבוד היום, ולפיכך אנו אומרים בהן "קרובין", דברי פיוט ("הגהות מיימוניות" על-פי דברי הגאונים ועוד).

ד. אסור לו לאדם שיטעם פלום¹⁷ או שיעשה מלאכה¹⁸, מאחר שיעלה עמוד השחר עד שיתפלל תפלת שחרית. וכן לא ישפים לפתח חבירו לשאל בשלמו קדם שיתפלל תפלת שחרית¹⁹. ולא יצא בדרך קדם שיתפלל; אבל טועם²⁰ ועושה מלאכה קדם שיתפלל מוסף וקדם מנחה²¹; אבל אינו סועד²² סמוך למנחה²³.

(17) ברכות י, ע"ב: "כל האוכל ושותה קודם שיתפלל, עליו הכתוב אומר: ואותי השלכת אחרי גוך (מלכים-א יד, ט), אל תקרא גוך - אלא "גאיך", אמר הקדוש ברוך הוא: לאחר שנתגאה זה (שהאכילה גורמת לידי גאווה, ככתוב (דברים ח, יב-יד): פן תאכל ושבעת... ורם לבבך וגוי) קיבל עליו מלכות שמים". ומותר לשתות מים לפני התפילה. כי אין בשתייתם משום גאות (כסף-משנה). וכן התיר הפרי חדש' (או"ח סימן פ"ט) לשתות קפה, כדי שיוכל לכוין דעתו ולהתפלל, וביחוד בארצות המזרח שאין הדעת מתיישבת בלי קפה; ורק הדברים המשכרים הם אסורים. (18) ברכות יד.: שנאמר (תהלים פה, יד): צדק לפניו יהלך,

הטעם: מפני שבמקומו הייתה ריצפה של אבנים ואסור להשתחוות עליה, ושואלת הגמרא שם: היה לו לילך למקום שהציבור עומד ויפול על פניו עימהם? וכו' וכו' הרי שאפשר להתפלל במקום אחד וליפול על פניו במקום אחר (לחם משנה).

טו. מנהג פשוט⁸⁴ בכל ישראל, שאין נפילת אפים בשבתות ובמועדים, ולא בראש השנה ולא בראשי-חדשים ובחגים ובפורים, ולא במנחה של צרכי שבתות וימים טובים⁸⁵, ולא בערבית⁸⁶ שבכל יום. ויש יחידים שנופלים על פניהם בערבית. ובימים-הכפורים בלבד נופלים על פניהם בכל תפלה ותפלה⁸⁷, מפני שהוא יום תחנה ובקשה ותענית.

(84) שנתקבל בכל ישראל. (85) כי כל אלה ימי חג ומועד, ואין מרבים בהם בתחנונים. (86) כי נפילת אפים רומזת למידת לילה, שהיא סמל לדינים קשים השוררים בלילה לפי תורת הקבלה, ואין ראוי לעורר דינים קשים בלילה שהיא כולה אומרת דין (בית יוסף סימן קל"א בשם "ספר צורות"). ובשולחן ערוך אורח חיים (סימן קל"א) הוסיפו עוד שאין אומרים "תחנון" בבית האבל, ובבית חתן ועוד, ראה שם. (87) ומנהגו: שאין אנו נופלים על פנינו בשום תפילה, חוץ מתפילת מוסף בחזרת השליח ציבור, כשאומר: והכהנים והעם וכו' (מעשה רוקח).

פ'ק ששי

1) העובר אחורי בית הכנסת בשעה שהציבור מתפלל בו איך יתנהג; אם מותר לטעום קודם התפילה, המלאכות שאסור לעשות לפני זמן התפילה; מי הם הפטורים מתפילה.

א. אסור לו לאדם לעבר אחורי² בית-הכנסת בשעה שהציבור מתפלל³, אלא-אם-כן הנה נושא משאו⁴, או שהיה לבית-הכנסת שני פתחים בשני רוחות; שהרואה אומר, שמא ילך ויפגס מפתח האחר. וכן אם הנה בעיר שני בתי-כנסיות, יאמר הרואה: שמא ילך לבית-הכנסת הרגיל בו. ואם יש לו תפלין בראשו, מותר לו לעבר, ואף-על-פי שאין שם אחד מכל אלו; שהתפלין מוכיחין עליו שהוא רודף אחר מצות ואינו ממבטלי תפלה⁵.

2) באותו הצד שבו הפתח. (3) ברכות סא ע"א, שכיון שאינו נכנס, נראה כפורק עול ומבוזה בית הכנסת (רש"י). (4) כי אז ניכר שמפני משאו נמנע מלהכניס. (5) שם.

ב. המתפלל עם הציבור, לא יאריך את תפלתו יותר מדאי; אבל בינו לבין עצמו - הרשות בידו⁶. ואם בא לומר אחר תפלתו⁷ אפלו פסדר ודוי יום-הכפורים⁸ - אומר. וכן אם רצה להוסיף בכל פרקה ופרקה מן האמצעיות מעין⁹ הפרקה - מוסיף¹⁰.

6) ברכות לא.: "כך היה מנהגו של רבי עקיבא: כשהיה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הסדין שהספרים מכסים את המספרים, שלא יפול השער הגזוז על בגדיהם, ובעל "הערוך" מפרש: מעפורת - "סודר שמעטף ראשו; וכשמגלח מניחו על ברכיו שיפול שם שערו". ויחפש באפר על עינו (מלכים א, כ, לה) מתרגם יונתן: וכריך במעפרא עינוהי. (36) שאינם רגילים לחגור עצמם בחווק. (37) שהיו חוגרים את עצמם באזור, וכן מעיד עליהם הכתוב (יחזקאל כג, טו): חגורי אזור במתניהם, וכשהם אוכלים צריכים להתירו. (38) בטליתם. כי כן דרכם של הדיינים להתעטף בטליתם מאימת השכינה, ושלא להפנות ראשם לכאן ולכאן, למען תהא דעתם מיושבת עליהם (מלשון רש"י שבת י.). (39) כבר, ועסקו בדינים שונים זה אחר זה, והיו מעוטפים ממושב הדין הראשון.

ז. אף-על-פי שתפלת ערבית רשות⁴⁰ - לא יבוא אדם ממלאכתו ויאמר: אכל מעט, ואישן מעט⁴¹, ואחר-כך אתפלל; שמה תאנס⁴² אותו שנה, ונמצא לשן פל הלילה. אלא מתפלל ערבית, ואחר-כך אוכל ושותה או ישן⁴³. ומתן להסתפר ולפנס למרחץ סמוך לשחרית, מפני שלא גזרו אלא סמוך למנחה, שהוא דבר המצוי⁴⁴, שרוב העם נכנסין שם ביום; אבל בשחר, דבר שאינו מצוי, לא גזרו בו⁴⁵.

(40) ראה לעיל (פרק א, הלכה ו). (41) מעט. (42) תתקפהו. (43) ברכות ד, ע"ב. (44) רגיל. (45) על-פי הכלל הידוע: "דבר שאינו שכיח - לא גזרו בו החכמים" (עירובין סג:).

ח. מי שהיה עוסק בתלמוד-תורה והגיע זמן התפלה - פוסק ומתפלל⁴⁶. ואם היה תורתו אמונתו⁴⁷ ואינו עושה מלאכה פלל, והיה עוסק בתורה בשעת תפלתו - אינו פוסק⁴⁸, שמצות תלמוד-תורה גדולה ממצות תפלה⁴⁹. וכל העוסק בצרכי רבים, כעוסק בדברי-תורה⁵⁰.

(46) כי אם אנו מפסיקים תורתנו למלאכתנו, כל-שכן שנפסיק לתפילה. (47) כגון רבי שמעון בן יוחאי וחבריו. (48) שבת יא, ע"א. (49) ורכינו בהל' ת"ת (פרק ג, ה"ג) אומר: "אין לך מצוה בכל המצוות כולן שהיא שקולה כנגד תלמוד תורה... שהתלמוד מביא לידי מעשה - לפיכך התלמוד קודם למעשה בכל מקום". (50) שתורתו אומנתו, ואינו מפסיק לתפילה (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א).

ט. אין המתפלל מפסיק תפלתו, אלא מפני סכנת נפשות בלבד. ואפלו מלך ישראל⁵¹ שואל בשלומו - לא ישיבנו⁵²; אבל פוסק הוא למלך עובד פוכבים, שמה יהרגנו. היה עומד בתפלה, וראה מלך עובד פוכבים או אנס⁵³ בא כנגדו - יקצרו⁵⁴; ואם אינו יכול⁵⁵ - יפסיק. וכן אם ראה נחשים ועקרבים באים כנגדו - אם הגיעו אליו, והיה דרכן באותן

וישם לדרך פעמיו - יתפלל קודם התפילה המצדיקה אותו לברואו, ואחר-כך יפנה לחפציו. (19) שם. שנאמר (ישעיה ב, כב): חדלו לכם מן האדם (אל תתעסקו בכבוד האדם, כשיש לכם לעסוק בכבוד ה') אשר נשמה באפו - כי במה נחשב הוא? במה חשבתו לזה (האדם) ולא לאלוה שהקדמת כבודו לכבוד ה'? אבל כשמצאו בדרך - שואל. (20) כגון אכילת פירות, או אפילו פת מועטת, שיש בו כדי לסעוד את הלב, כמבואר בשו"ע (סימן רפ"ו, סעיף ג). (21) ברכות כח, ע"ב. (22) סעודה קבועה. (23) חצי שעה קודם למנחה (שבת ט: ובר"ן שם).

ה. פיון שהגיע זמן מנחה גדולה²⁴, לא יפנס למרחץ, אפלו להזיע²⁵, עד שיתפלל, שמה יתעלה²⁶ ויבטל מן התפלה. ולא לאכל, אפלו אכילת עראי, שמה ימשך באכילה²⁷. ולא לדון, אפלו בגמרי-דין, שמה יפתר²⁸ הדין וימשך, ויבטל מן התפלה. וכן לא ישב לפני הספר לספור, אפלו תספרת הדייט²⁹, עד שיתפלל, שמה ישבר הזוג³⁰. ולא לפנס לברסקי³¹ סמוך למנחה עד שיתפלל, שמה יראה הפסד במלאכתו ויתעסק בה, ויתעכב מן התפלה. ואם התחיל באחת מאלו³² - לא יפסיק, אלא גומר, ואחר-כך מתפלל תפלת מנחה³³.

(24) שהוא בשש שעות וחצי (כמבואר לעיל פ"ג, ה"ב). (25) בלבד, מבלי שיתרחץ וישתטף בחמים ובצוננים. (26) יחלש מרוב הזיעה (שבת ט:). (27) ויבטל מן התפילה. (28) על-ידי טענות חדשות של בעלי הדין, בית-דין יחזור בו מהחלטתו הקודמת ויתחיל לעיין בדין מחדש, כאילו הוא בהתחלת דין. (29) רגילה, שאינה אמנותית כתספורת של כהן-גדול שהיא תספורת מיוחדת ודורשת זמן רב: ש"ראשו של שער זה בצד עיקרו של זה" (נדרים גא.), כלומר: שלא היה מספר כל ראשו לגמרי, אלא מניח כל השערות קצת, כדי שיהיה ראשו של שער אחד בצד עיקרו של השני הסמוך לו. (ראה הלכות כלי המקדש פרק ה, ה"ו). (30) של המספרים, ויצטרך לחזור אחר זוג אחר. (31) בית עיבוד עורות. (32) אפילו כשהתחיל באיסור שהוא בזמן מנחה. (33) הואיל ויש לו עוד שהות להתפלל עד הערב (שבת, שם), אבל כשאין לו עוד שהות להתפלל - יפסיק ויתפלל.

ו. מאימתי התחלת תספרת³⁴? משיניח מעפרת³⁵ של ספרין על ברפיו. ומאימתי התחלת מרחץ? משיפשט הבגד הסמוך לבשרו. ומאימתי התחלת הברסקי? משיקשר בגד בין פתפיו, כמו שהאמנין עושין. ומאימתי התחלת אכילה? לבני ארץ-ישראל³⁶ - משיטל ידיו, ולבני בבל³⁷ - משייתר חגורו. ומאימתי התחלת הדין? משייתעטפו³⁸ הדיינים וישבו. ואם היו יושבין³⁹ - משייתחילו בעלי-דינין לטעון.

(34) שאם התחיל בה אינו מפסיק לתפילת מנחה. (35) הוא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְלִשְׁלוֹם, וְהָאִירָה עֵינַי פֶּן אֵישׁן הַמּוֹת⁶. בְּרוּךְ אַתָּה
יְי, הַמְאִיר לְעוֹלָם כְּלֹו כְּכַבְדּוֹ⁷.

2) מלשון חבלי יולדה (הושע יג, ג), כי הער יותר מדי
אחזוהו צירים וחבלים עד שיישן, ולפ"ז ניקודו: חבלי. ויש
מפרשים, מענין חבלי בוץ (אסתר א, ו), כי ע"י השינה
תאסרנה העינים ככיתרים חזקים, ולפ"ז יהיה ניקודו: חבלי
(מתוך "עיון תפילה" לסדור "אוצר התפילות"). 3) מלשון
הכתוב (תהלים יז, ח). והוא השחור שבעין שהאור תלוי בו;
וע"ש שחורריתו קרוי: אישון, לשון חושך כמו: אישון לילה
ואפלה (משלי ז, ט) (רש"י, שם). 4) מחשבות, מלשון
הכתוב (דניאל ד, ב). 5) שלא יהא פסול בזרע.
6) מלשון הכתוב (תהלים יג, ד) שלא אמות בשנתי לישון
שנת המות, כי המיתה נקראת גם היא שינה: וישנו שנת
עולם (ירמיה נא, נז). 7) על שם הכתוב: והארץ האירה
מכבודו (יחזקאל מג, ב). שאחרי השינה מעמיד הבריות
לאור היום ללכת לעסקיהם (אבודרהם). ונוסח ברכה זו
נמצא בשינויים קלים במסכת ברכות (ס).

ב. וְקוֹרֵא פְּרָשָׁה רְאוּנָה מְקַרְיַת־שְׁמַע⁸ וְיִישֹׁן,
וְאֶפְלוּ אֲשֶׁתוֹ יִשְׁנָה עִמּוֹ⁹ (קוֹרֵא פְּסוּק רְאוּנָה אוֹ
פְּסוּקֵי רַחֲמִים, וְאַחֲרֵי־כֵן יִישֹׁן); וְאִם אֲנִסְתוֹ שְׁנָה -
קוֹרֵא אֶפְלוּ פְּסוּק רְאוּנָה אוֹ פְּסוּקֵי רַחֲמִים¹⁰,
וְאַחֲרֵי־כֵן יִישֹׁן.

8) ברכות ד, ע"ב: "אף-על-פי שקרא אדם קריאת-שמע
בבית הכנסת - מצוה לקרותה על מיטתו". וראוי להעיר,
שבנוסח התלמוד (ברכות ס:) הקדימו קריאת-שמע לברכת
"המפיל", ורבינו מקדים ברכת "המפיל" לקריאת-שמע -
מפני שהוא סומך על הירושלמי (ברכות פ"א, ה"א) האומר:
"רבי זעירא היה קורא את שמע, וחזרו וקורא עד שהיה
משתקע בשינה". מכאן משמע: שקריאת-שמע צריכה
להיות סמוכה לשנתו ("הגהות מיימוניות" בשם רב נסים
גאון). 9) כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ג, הלכה יח).
ובכת"י התימנים אין המשפט הזה. 10) כגון: "בידך
אפקיד רוחי וגו' (תהלים לא, ו) וכך נאמר בברכות (ה).
ובשבועות (טו:): הוסיפו עוד פסוקים של רחמים, כגון: ה'
מה רבו צרי וגו' (תהלים ג, ב), שרבי יהושע בן לוי היה
קוראם לפני שנתו.

ג. בְּשַׁעֲה שְׁיִיקֵן בְּסוּף שְׁנָתוֹ¹¹, מְבָרֵךְ וְהוּא עַל
מִטָּתוֹ כֶּן: "אֱלֹהֵי, נִשְׁמָה שְׁנָתָהּ בִּי טְהוֹרָה¹². אַתָּה
בְּרַאתָה וְאַתָּה יְצַרְתָּה וְאַתָּה נִפְחַתָּה¹³ בִּי וְאַתָּה
מְשַׁמְרָה בְּקַרְבִּי¹⁴, וְאַתָּה עֲתִיד לְטַלָּה מִמֶּנִּי, וְאַתָּה
עֲתִיד לְהַחְזִירָה בִּי לְעֲתִיד¹⁵ לְבוֹא. כֵּן זְמַן שְׁהַנְּשִׁמָּה
תְּלוּיָהּ בְּקַרְבִּי, מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְי אֱלֹהֵי, רְבוּן כֵּן
הַמַּעֲשִׂים. בְּרוּךְ אַתָּה יְי, הַמְחַזֵּיר נְשָׁמוֹת לְפָגְרִים¹⁶
מֵתִים."

11) שאין בדעתו לישון עוד, פרט למתעורר באמצע שנתו.
12) וכמאמרם ז"ל (שבת קנב:): והרוח תשוב אל האלהים
אשר נתנה (קהלת יב, ז): - "נתנה לו, כמו שנתנה לך מה

51) שגדול כבודו וחייב לכבודו. 52) כי בשעה שעומד
לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, אין לו להפסיק לכבוד
מלך בשר-ודם, שהיום כאן ומחר בקבר (ברכות לג.).
53) איש מציק, ובעל זרוע. 54) שיאמר רק פתיחות
הברכות וחתימתן. 55) שלא יספיק לגמור תפילתו למרות
קיצורו (שם). 56) ירושלמי ברכות פ"ה, ה"א. וראוי
להעיר, שבתלמוד בבלי (ברכות לג.) מצינו: אמר רב ששת:
עקרב - פוסק, נחש - אינו פוסק (שארן הנחש מוכן כ"כ
לישון כעקרב). א"כ אין להשוות נחש לעקרב. אולם דברי
רבינו מיוסדים ע"ז שאמרו (שבת קז.): "הצד נחש בשבת...
שלא ישכנו - פטור ומותר. מניין? דתנן: כופין קערה על
עקרב שלא תישוך" - הרי שאין לחלק בין נחש לעקרב
ושוים הם (קרבן נתנאל על הרא"ש למסכת שבת פ"ג, אות
א).

י. נְשִׁים וְעַבְדִּים וְקַטְנִים⁵⁷ חִיבִין בְּתַפְלָה⁵⁸. וְכָל אִישׁ
שֶׁפְּטוּר מְקַרְיַת־שְׁמַע⁵⁹, פְּטוּר מִן הַתַּפְלָה⁶⁰. וְכָל
הַמְלוּיָן אֶת הַמֵּת - אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין לְמַטָּה צָרָךְ
בְּהוֹיִן⁶¹, פְּטוּרִין מִן הַתַּפְלָה⁶².

57) שהגיעו לכלל חינוך. וקטן - אביו מחוייב לחנכו
בתפילה. 58) ואף-על-פי שנשים ועבדים פטורים מקריאת
שמע, כמבואר לעיל (הלכות ק"ש פ"ד, ה"א), משום
שמצות-עשה שהזמן גרמא היא - חייבים הם בתפילה,
מפני שהתפילה "רחמים" היא, ותיקנו חכמינו שאף אלה
יהיו בכלל מבקשי רחמים (ברכות כ:). ולדעת רבינו לעיל
(פ"א, ה"ב) חייבים הם בתפילה מן התורה - משום
שתפילה מ"ע שלא הזמן גרמא היא. 59) כגון אונן, או
שומר המת, ונושאי המטה המנויים לעיל (הלכות קריאת
שמע פ"ד, ה"ג-ו). 60) ברכות יז, ע"ב. 61) וחייבים
בקריאת-שמע, כמבואר לעיל (שם). 62) מפני טרדת לבם.
וכבר אמרנו, שכל שאין דעתו מיושבת עליו - אל יתפלל
(ברכות, שם). ויש מפרשים: מפני שתפילה צריכה עמידה,
והמלוים אינם יכולים לשהות ולעמוד; אבל קריאת-שמע
יכולים לאמרה בלכתם בדרך. ודי להם לקרות פסוק ראשון
בעמידה. ואינם מתעכבים כ"כ (רבינו יונה, שם).

פֶּרֶק שְׁבִיעִי

1) כמה ברכות חייב אדם לברך בכל יום, סדרן ודיניהן.

א. פְּשַׁתְּקֵנוּ חֲכָמִים דְּבָרֵי תַפְלוֹת אֱלוֹ, תִקְנוּ בְּרִכּוֹת
אַחֲרוֹת לְבָרֵךְ אוֹתָן בְּכָל יוֹם. אֱלוֹ הֵן: פְּשִׁיפְּנִס אָדָם
לְמִטָּתוֹ לִישֹׁן בְּלִילָה, מְבָרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יְי אֱלֹהֵינוּ
מִלֶּךְ הָעוֹלָם, הַמְפִּיל חֲבָלִים² שְׁנָה עַל עֵינַי, וְהַמְשַׁקֵּעַ
שְׁנַת תְּרַדְמָה, וְהַמְאִיר לְאִישׁוֹן בַּת-עֵינַי³. יְהִי רַצוֹן
מִלְּפָנֶיךָ יְי אֱלֹהֵי שְׁתַּצִּילֵנִי מִיָּצָר רַע וּמִפְּגַע רַע, וְאַל
יִבְהַלּוּנִי חֲלוּמוֹת רָעִים וְלֹא הִרְהוּרִים⁴ רָעִים, וְתֵהָא
מִשְׁתִּי שְׁלָמָה⁵ לְפָנֶיךָ, וְתַעֲמִידֵנִי מִמְּנָה לְחַיִּים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18) מלשון הכתוב (ישעיה סב, ג): והיית עטרת תפארת ביד ה'. ומעם ברכה זו: לפי שאסור לילך בגלוי ראש, כמבואר בשבת (ק"ח): ואפילו לדעת המפרשים שאין זה אלא משום מדת חסידות, אבל הכל מודים שמן הנכון הוא לכסות הראש כדי שיהיה עלינו מורא שמים. ומכיון שישראל נצטוו על כך, אנו מברכים עוטר ישראל וכו' (בית יוסף או"ח סימן מו). ובזה פרשת נשא דף ק"ב (הובא בבית יוסף שם) נאמר: "מתוך שהשכינה היא מעל לראשו של האדם, אסור לו ללכת ארבע אמות בגלוי ראש. 19) בעוד שהענינים עצומות דרך הבריות להעביר ידיהם עליהן, שעל-ידי-זה כאילו הם מעבירים חבלי שינה מעיניהם (פרישה, או"ח סימן מ"ו). וכבר תמהו מפרשי הרמב"ם: איך אפשר לו ליגע בעיניו טרם שנטל ידיו, הלא בפירוש אמרו (שבת קח:): "יד לעין - תיקצץ" שאסור לנגוע בעין קודם נטילת היד? וה"מגן אברהם" באו"ח (סימן מ"ו ס"ק א) אומר שנוגע בעיניו על-ידי מפתח, וזה מותר. 20) מלשון הכתוב (תהלים קמו, יח). וכדאי להעיר, שבתלמוד שלנו (ברכות ס: כתוב כך: "כשפותח עיניו יאמר... פוקח עורים", אלא שגירסת רבינו היא כגירסת הרי"ף (שם). 21) בגלל הנעת אבריו שהיו אסורים במשך הלילה. 22) מלשון הכתוב (תהלים קלו, ו), והיא הבעת שבח לה' ששטח הארץ על פני המים, היפך הטבע, שהרי לפי טבע היסודות המים מקיפים את הארץ; אבל ה' רצה שהבריות יהלכו בארץ, הפך את הטבע והשקיע את הארץ (לבוש). 23) (תהלים קמו, ח) כי בהיות האדם במיטתו קומתו כפופה. 24) אף-על-פי שאמרו חכמינו ז"ל (ברכות לג:): "הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים" ואין איפוא מקום לתפילה: "ואל ישלוט בי יצר הרע", שהרי אין זה תלוי אלא בו בעצמו? בכל זאת ראוי לו לאדם לבקש מה' שיסיר ממנו כל המונעים המעכבים אותו לעבוד אותו ("עבודת ישראל"). 25) על-פי לשון הכתוב (ישעיה סג, ז): חסדי ה'... רוב טוב. ואחד מאלה החסדים הוא: שהקב"ה העביר שנתו מעיניו וחיידש כוחותיו, וכמו שדרשו במדרש תהלים פרק כ"ה על הפסוק חדשים לבקרים (איכה ג, כג): "אדם מפקיד בכל ערב נשמתו ביד הקב"ה עייפה מעבודה קשה כל היום, והקב"ה מחזירה לו חדשה ורגועה".

ה. וכל זמן שישפנס לבית-הפסא, אומר קדם שישפנס: "התפנדו מכפדים²⁶, קדושים, משרתי עליון. עזרוני עזרוני, שמרוני שמרוני²⁷, המתינו לי עד שאפנס ואצא, שזה דרפן של בנאי-אדם²⁸. ואחר שישפא מברך: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, אשר יצר את האדם בחכמה, וברא בו נקבים נקבים²⁹ תלולים תלולים³⁰. גלוי וידוע לפני כסא כבודך, שאם יסתם אחד מהם³¹ או אם יפתח אחד מהם³², אי אפשר להתקם אפלו שעה אחת. ברוך אתה יי, רופא כל בשר³³ ומפליא לעשות³⁴".

26) למלאכים המלויים אותו, כמו שכתוב (תהלים צא, יב): כי מלאכיו יצוה לך וגו' - הוא אומר כן (רש"י ברכות ס:). ואומר להם: התכבדו - שאל יתבוז ויכנסו אתו לבית הכסא

הוא נתנה לך בטהרה, אף אתה החזירה לו בטהרה". ונוסח רבינו הוא כגירסת התלמוד (ברכות ס:). והנוסח הרווח: "טהורה היא", מוטעה, כי איך יאמר אדם חוטא על נשמתו שהיא טהורה? וכן החליט החיד"א (קשר גודל ס"ה): אין אומרים "טהורה היא" - אלא: טהורה. 13) כנגד ג' לשונות שבכריאת האדם: ויברא אלהים את האדם (בראשית א, כז); וייצר ה' אלהים את האדם (שם ב, ז); ויפח באפיו נשמת חיים (שם). 14) שלא תצא לפני זמנה. 15) בעת תחיית המתים, ככתוב: ונתתי רוחי בכם וחייתם (יחזקאל ל, יד). 16) גופות בני אדם או בעלי-חיים כשהם מתים (מלכים-ב יט, לה). וכאן כינוי לישנים, כמאמרם ז"ל: "שינה - אחד ממששים למיתה" (ברכות נז:). וסיום ברכה זה סובל ב' פירושים: האחד - הודאה על היקיצה מן השינה; והב' - על תחיית המתים לעתיד-לבוא. כי כמו שמחזיר הקב"ה הנשמות לאדם בכל בוקר, כן יחזיר הנשמות לישני עפר לעתיד-לבוא, ולקוחה היא ממליצת חכמינו ז"ל (סנהדרין קח:): "אפילו בשעה שהקב"ה מחזיר נשמות לפגרים מתים ("עבודת ישראל").

ד. פששומע קול התרנגולים, מברך: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, הנותן לשכוי¹⁷ בינה להבחין בין יום ובין לילה". פשוטש בגדיו, מברך: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, מלביש ערומים". פשמניח סדינו על ראשו, מברך: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, עוטר ישראל בתפארה¹⁸". פשמעביר ידיו על עיניו¹⁹, מברך: "פוקח עורים²⁰". פשישב על מטתו, מברך: "מתיר אסורים²¹". פשמוריד רגליו מן המטה ומניחם על-גבי קרקע, מברך: "רוקע הארץ על המים²²". פשעומד, מברך: "זוקק כפופים²³". פשנוטל ידיו, מברך: "אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת ידים". פשרוחץ פניו, מברך: "ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, המעביר חבלי שנה מעיני והנומה מעפעפי. יהי רצון מלפניך יי אלהי ואלהי אבותי, שתרגילני לדבר מצוה ואל תרגילני לדבר עברה ועון. ומשלט בי יצר טוב, ואל ישלט בי יצר רע²⁴. ותחזקני במצותיך, ותן חלקי בתורתך, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי, ותגמלני חסדים טובים²⁵. ברוך אתה יי, גומל חסדים טובים".

17) תרנגול. שכן קוראים במקומות ידועים לתרנגול - שכו (ראש השנה כו). והרא"ש לברכות (פ"ט אות כ"ג) אומר: "הלב נקרא: שכו בלשון המקרא (איוב לח, לו): מי נתן לשכוי בינה, והלב הוא המבין. ועל ידי הבינה אדם מבחין בין יום ללילה. ומפני שהתרנגול מבין גם כן להבחין בין יום ללילה (שבאשמורת הבוקר הוא קורא בקול), התקינו לומר ברכה זו בשמיעת קול התרנגול. אולם אף אם לא שמע קול התרנגול יכול לברך ברכה זו, שאינה אלא הודאה לה' שנתן לנו בינה, וברא לנו כל צרכינו: שאף אם יישן אדם בבית אפל - יבחין בכיאת היום על ידי קול התרנגול".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואלה שלש ברכות האחרונות מקורן במסכת מנחות (מג): ונתקנו ברכות אלו בדרך שלילה ולא בדרך חיוב כגון: "שעשני ישראל", "שעשני איש" וכיוצא בהם - לפי שאמרו חכמינו ז"ל: "נמנו וגמרנו: שנוח לו לאדם שלא נברא משנברא" (עירובין יג); אם כן תהיה הכוונה בברכות אלו: מי יתן שלא עשני כל עיקר, ועכשיו שעשני - אברך את ה' שלא עשני גוי וכו' ("לבוש"). וראה בב"ח (סימן מו, סעיף ז). וראוי להעיר, שסדר ברכות אלו ב'טור' (סימן מו) הוא: גוי, עבד, אשה; וכן השכל מחייב שבתחילה הוא מברך על הגרוע יותר, ואחר-כך על העבד שהוא עדיף מגוי, ולבסוף הוא מברך "שלא עשני אשה" מפני שהיא חשובה מהעבד. ורבינו נמשך אחר גירסת התלמוד במנחות (מג): ואולי: מפני שהאשה לא תבוא לתרי"ג מצוות לעולם, בעוד שהעבד אם רק ישתחרר ויהא לכן חורין יושלם להיות כבן ישראל לכל דבריו ("מעשה רוקח"). ומעניין שבכתי"י התימנים נזכר עבד לפני אשה.

ז. שְׁמוֹנֵה־עֶשְׂרֵה בְּרָכוֹת אֵלּוּ אֵינן לָהֶם סֵדֵר⁴², אֶלָּא מְבָרְךְ כָּל אַחַת מֵהֶן עַל דָּבָר שֶׁהַבְּרָכָה בְּשִׁבְלֵוֹ בְּשַׁעֲתוֹ. פִּיֶּצֵד? הֲרֵי שְׁחָגַר חֲגוּרָו וְהוּא עַל מְטָתוֹ, מְבָרְךְ "אֲזוֹר יִשְׂרָאֵל בְּגָבוּרָה"; שְׁמַע קוֹל הַתְּרַנְגוּל⁴³, מְבָרְךְ "הַנּוֹתֵן לְשִׁקְוֵי בִינָה". וְכָל בְּרָכָה מֵהֶן שְׁלֵא נִתְחַיֵּב בָּהּ - אֵינּוּ מְבָרְךְ אוֹתָהּ.

42) שיתחייב לאמרן בהמשך אחד על פי הסדר. (43) ודעת ה'תוספות' (ברכות ס:) שאפילו לא שמע קריאת התרנגול - מברך, שאין ברכה זו אלא על הנאת האורה שהתרנגול מבחין והוא נהנה מן האורה. ולא הוזכרה בתלמוד "שמיעת קול התרנגול", אלא להוציא מי שנמצא במדבר שאין שם תרנגול כלל, או את החרש שאינו שומע כלל ("הגהות מיימוניות"). ומנין שמונה-עשרה ברכות אלו, הוא בצירוף "ברכת המפיל" שאדם מברך לפני שנתו בלילה שנתבארה לעיל (ה"א). כן ראוי להעיר, שברכת יהי רצון וכו' המבוארת לעיל (הלכה ד) אינה ברכה מיוחדת לעצמה, אלא המשכה של הברכה הקודמת - ברכת המעביר חבלי שינה - והיא נחתמת ב"גומל חסדים טובים". ואנו נוהגים לומר "ויהי רצון" להורות שזה המשך הברכה הקודמת. וכן היא נוסחת הגמרא (ברכות ס:), אשר על כן אין לענות אמן אחר "המעביר שינה" וכו' שאינה סוף ברכה. וכך נפסק להלכה ב'טור' אורח-חיים (סימן מו).

ח. פִּיֶּצֵד? לָן בְּכִסּוֹתָו - אֵינּוּ מְבָרְךְ כְּשֶׁעוֹמֵד "מִלְּבִישׁ עֲרוּמִים"; הֲלֵךְ יַחַף - אֵינּוּ מְבָרְךְ "שֶׁעֲשִׂיתִי לִי כָּל צָרְפִי". בְּיוֹם־הַכַּפּוּרִים וּבַתְּשַׁעָה בָּאָב, שְׁאֵינן שָׁם רְחִיצָה - אֵינּוּ מְבָרְךְ "עַל נְטִילַת יְדַיִם", וְלֹא "הַמְּעַבֵּיר חֲבָלֵי שְׁנָה"⁴⁴; אִם לֹא נִכְנַס לְבֵית־הַפֶּסֶא - אֵינּוּ מְבָרְךְ "אֲשֶׁר יֵצֵר אֶת הָאָדָם"; וְכֵן שְׁאָר בְּרָכוֹת אֵלּוּ.

44) שאינו אומרה אלא אחרי שרחץ פניו, כמבואר לעיל (הלכה ד). רבינו נאמן לשיטתו בהלכות "שביתת עשור" (פרק ג, ה"ב) שאין נטילת ידים ביום הכיפורים בבוקר,

אלא ישמרו על כבודם וישארו מבחוץ (פרישה לאו"ח סימן ג). (27) מן המזיקים המצויים במקום הטינופת (שם). (28) כלומר תחכו בחוץ ואל יהי זה לכם לטורח, כי כן דרך בני האדם ואין אני פושע בהליכתי (שם), וכל נוסח בקשה זו במסכת ברכות (ס:). וכבר העיר הרב דוד אבודרהם, שאין לומר זה אלא לירא שמים וחסיד שהשכינה שורה עליו, אבל איש אחר לא, מפני שזה נראה כיהירות. ומטעם זה, אומר ה"בית יוסף" (או"ח סימן ג), ונתבטלה אמירתו בדורות הללו. (29) כגון הפה החוטם וכו' וכפל אותם להורות על רבויים. (30) כגון הלב והמעים שהם אברים חלולים, ולשון "בריאה" נופלת על האברים שהם חלולים, לא על החללים עצמם שבהם לא יתצדק לשון בריאה, שהרי אין בהם ממש. ואף-על-פי שגירסת התלמוד שלפנינו: חללים, (ראה ברכות ס:), נמשך רבינו אחרי ה"ר"ף שם הגורס: חלולים. וכן הגירסא בברכות כד: (ב"י לאו"ח סימן ו). וחלולים - שם מספר רבים מן היחיד חלול על משקל כרוב, וְבּוֹל ("עבודת ישראל"). (31) מן הנקבים הפתוחים. (32) מן האברים החלולים. (33) הכוונה ליציאה שהיא רפואת כל הגוף (רש"י לברכות ס:). (34) כשאדם עושה נאד, אפילו יש בו נקב אחד מלא מחט, הרוח יוצאת מתוכו ואין היין נשמר בתוכו; והקב"ה ברא באדם נקבים רבים, ואף-על-פי-כן הרוח בתוכו כל ימי חייו, וזוהי פליאה וחכמה (על-פי מדרש ב"ר פ"א).

ו. בְּשַׁחֲגַר חֲגוּרוֹ, מְבָרְךְ "אֲזוֹר יִשְׂרָאֵל"³⁵ בְּגָבוּרָה. כְּשֶׁלּוֹבֵשׁ נַעֲלָיו, מְבָרְךְ "שֶׁעֲשִׂיתִי"³⁶ לִי כָּל צָרְפִי"³⁷. כְּשֶׁמְהַלֵּךְ לְצֵאת לְרֶגְלֶךָ, מְבָרְךְ "הַמְּכִינן מְצַעְדֵי גִבְרִי"³⁸. וּמְבָרְךְ אָדָם כָּכָל יוֹם: "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁלֵא עֲשִׂנוּ גוֹי"³⁹; "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁלֵא עֲשִׂנוּ אִשָּׁה"⁴⁰; "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, שְׁלֵא עֲשִׂנוּ עֶבֶד"⁴¹.

35) כי על ידי האזור החגור במתניו, יוכל האדם להתנועע ביתר כח וגבורה, ככתוב (איוב לח, ג): אזור נא כגבר חלציק. (36) כנוסח כת"י התימנים. וכן הנוסח בתלמוד (ברכות ס:): ששם המקור לברכות אלו. ונוסח אחר: "שעשית". (37) שכל זמן שהוא יחף אינו יכול לצאת ולעשות צרכיו ועסקיו (אבודרהם). (38) ע"פ הכתוב (תהלים לו, כג). (39) שאינו מחוייב אלא בשבע מצוות של בני נח בלבד. (40) שאינה מחוייבת במצוות-עשה שהזמן גרמן. "והטעם שנפטרו הנשים ממצוות-עשה שהזמן גרמן - יאמר אבודרהם - לפי שהאשה מושעבדת לבעלה לעשות צרכיו ומצוותיו; ואם היתה מחוייבת במצוות-עשה שהזמן גרמא, אפשר שבשעה שהיא עושה את המצוה, יצוה עליה בעלה לעשות מצותו - ומה עליה לעשות אז? לפיכך פטרה הבורא ממצוותיו, כדי להיות לה שלום עם בעלה. שכן מצינו, שהשם הגדול הנכתב בקדושה ובטהרה נמחה על המים, כדי להטיל שלום בין אשה לבעלה". (41) שגם הוא פטור מכל מצוות-עשה שהזמן גורם אותן, ומזולזל הוא ביותר: שאין לו זכות אבות, וגם אסור לו לבוא בקהל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פעולותיו. (50) כנוסח דפוס ונוציא ש"י, וכן היה הנוסח לפני "הגהות מיימוניות", כמבואר לפנינו. ונוסח אחר: "המלמד תורה לעמו ישראל". וראה במוספנו "תשובות רבינו". ואנו נוהגים לחתום המלמד תורה וכו' כגירסת התלמוד (ברכות יא:): ובר"ף שם.

יא. כָּכֵל יוֹם תִּיב אָדָם לְבָרֵךְ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֱלוֹ, וְאַחֲרֵיכֵן קוֹרֵא מְעַט מִדְּבָרֵי-תוֹרָה⁵¹. וְנִהְגוּ הָעָם לְקוֹרֵא בְּרִפְת פְּהֵינִים⁵²; וַיֵּשׁ מְקוֹמוֹת שְׁקוֹרִין: "צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"⁵³; וַיֵּשׁ מְקוֹמוֹת שְׁקוֹרִין שְׁתִּיהֶן. וְקוֹרִין פְּרָקִים⁵⁴ אוֹ הִלְכוֹת⁵⁵ מִן הַמְּשֻׁנָּה וּמִן הַבְּרִיתוֹת⁵⁶.

(51) כדי שלא להפסיק בין הברכה ובין הדבר שמברך עליו. וכן אמרו בירושלמי (ברכות פ"א, ה"ה): "והוא ששנה על אתר" (מיד). (52) שגם אנשי משמר היו נוהגים לקרותה בכל בוקר, כמבואר ב'תוספות' למסכת ברכות (שם). (53) (במדבר כח, א"ט) המדברת בקרבן התמיד. כמו שאמרו (תענית כז:): שאל אברהם אבינו את הקב"ה, בזמן שאין בית-המקדש קיים, מה תהא עליהם? א"ל: כבר תקנתי להם סדר קרבינות. בזמן שקוראים בהם לפני – מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עוונותיהם. (54) שלמים. כגון: איזהו מקומן של זבחים. ובחרו פרק זה, שאין בכל הפרק מחלוקת, והכל משנה ברורה למשה מסיני ('בית יוסף' או"ח סימן ג.). (55) חלק מן פרק שלם, כגון: "אלו דברים שאין להם שיעור" וכו', שהוא המשנה הראשונה למסכת פאה. (56) כגון: "תנא דבי אליהו: כל השונה הלכות בכל יום" וכו', ועוד ברייתות כאלה, המובאות בסוף ספר זה ב"סדר תפילות כל השנה" לרבינו.

יב. וְשָׁפְחוּ חֲכָמִים⁵⁷ לְמִי שְׁקוֹרֵא זְמִירוֹת מִסְפָּר תְּהִלִּים כָּכֵל יוֹם וַיּוֹם, מִ'תְּהִלָּה לְדוֹד'⁵⁸ עַד סוֹף הַסְּפָר⁵⁹. וְכָכֵר נִהְגוּ לְקִרְוֹת פְּסוּקִים לְפִנְיֵיהֶם⁶⁰ וְלֹא-חֲרִיחֵם⁶¹. וְתִקְנוּ בְּרַכָּה לְפָנֵי הַזְּמִירוֹת, וְהִיא 'בְּרוּךְ שְׁאֲמַר', וּבְרַכָּה לְאַחֲרֵיהֶם, וְהִיא 'שְׁתַּבַּח'⁶². וְאַחֲרֵיכֵן מְבָרֵךְ עַל קְרִיאַת-שְׁמַע וְקוֹרֵא קְרִיאַת-שְׁמַע.

(57) שבת קיח, ע"ב: אמר ר' יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום... והסיקו שם של"פסוקי דמרה" התכוין. (58) פרק קמח. (59) ע"פ ה"רי"ף (ברכות פ"ה). (60) כגון: יהי כבוד ה' לעולם וכו'. (61) כגון: ברוך ה' לעולם אמן ואמן וכו'. (62) ברכות אלו הזכירו ב"רי"ף (שם). ולדעת בעל "אור זרוע" ועוד – ברכה זו אנשי כנסת הגדולה תקנוה. וב"הגהות מיימוניות" מובא בשם הירושלמי: "המספר בין 'שתבח' ל'יוצר אור' – עבירה היא בידו, וחוזר עליה ממערכי המלחמה". ורבינו יונה בברכות (פ"ה) מעיד שראה במדרש כן. ובספר "אבודרהם" מביא בברכת "שתבח" מדרש האומר על הפסוק: מי האיש הירא ורך הלבב וגו': זה המפסיק בין ברוך שאמר עד סוף התפילה – הרי מבואר שחכמי התלמוד הזכירו ברכות אלו, ובר"ף לברכות (שם) מפורש: ותקינו רבנן לומר ברכה לפנייהם

אלא-אם-כן נתלכלכו ידיו בטיט וכדומה. אבל שאר הפוסקים והראב"ד בראשם סוברים: שנטל אדם ידיו ביום הכיפורים בבוקר, משום רוח רעה השורה עליהן והרי הן כמולוכלות בטיט; ולדבריהם יש מקום לברכות אלו אף ביום הכיפורים (הגהות מיימוניות).

ט. נִהְגוּ הָעָם פְּרַכ עֲרִינוּ לְבָרֵךְ בְּרָכוֹת אֱלוֹ זֹ אַחַר זֹ בְּבִית-הַכְּנֶסֶת, בֵּין נְתַחֲבוּ בְּהוּ, בֵּין לֹא נְתַחֲבוּ בְּהוּ - וְטָעוּת הוּא, וְאִין רְאוּי לְעֲשׂוֹת כֵּן, וְלֹא בְּרַךְ בְּרַכָּה אֱלֹא-אִם-כֵּן נְתַחֲבוּ בְּהוּ⁴⁵.

(45) לפי פירוש הכסף-משנה בדעת רבינו, שתי טעויות טועה העם: אחד – שמברך אחר זמן עשייתם (שהרי רוחץ פניו בביתו, ולאחר זמן הוא מברך בבית-הכנסת על נטילת ידים); שנית – שאין לברך ברכה אלא-אם-כן נתחייב בה. אבל כבר פשט המנהג לסדר כל הברכות זו אחר זו בבית הכנסת, מפני שרבים מעמי הארצות אינם יודעים לברך כראוי, תקנו שיסדרון בבית-הכנסת, ויענו אמן אחריהן ויצאו ידי חובתן ('טור' או"ח סימן מו). והגאונים: רב נטרונאי רוב עמרם (הובאו דבריהם ב'בית יוסף' שם) נימקו שיש לברך אפילו כשלא נתחייב בעצמו – כי לא על עצמו בלבד הוא מברך אלא על כל העולם הוא מברך את ה' שעשה כל הטובות והחסדים תמיד לכל. וכן אין להקפיד על זה שמברך אחר זמן עשייתו, כי כלל זה לא נאמר אלא בברכות המצוות, כגון: תקיעת שופר, או נטילת לולב וכדומה, שיש לברכן קודם לעשייתן; אבל בברכות הודאה ושבח יכול לברך אפילו אחר עבור זמן – כי תמיד ראוי להודות לו.

י. הַמְּשַׁכִּים לְקוֹרֵא בְּתוֹרָה קִדְּם שְׁיִקְרָא קְרִיאַת-שְׁמַע⁴⁶ - בֵּין קוֹרֵא בְּתוֹרָה שְׁכַתְּבָה, בֵּין קוֹרֵא בְּתוֹרָה שְׁבַע-עַל-פֶּה - נוֹטֵל יָדָיו תְּחִלָּה וּמְבָרֵךְ שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, וְאַחֲרֵיכֵן קוֹרֵא. וְאֵלּוּ הֵן: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה"; "וְהִעֲרַב נֶאֱמָר" וַיֵּי אֱלֹהֵינוּ אֶת דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ וּבְכִפְיֹת עַמְּךָ כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצִיאֵנוּ⁴⁸ וְצִאֲצִיאֵ עַמְּךָ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ⁴⁹ וְעוֹסְקֵי תוֹרָתְךָ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל⁵⁰. "בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְלַךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה".

(46) אבל אחרי שקרא קריאת-שמע עם ברכותיה – אינו צריך לברך, שכבר נפטר בברכת "אהבה רבה", שיש בה מעין ברכות התורה: "ותן בלבנו... לתלמוד... ולקיים את כל דברי תלמוד תורתך" (ברכות יא:). (47) כגירסת דפוס ונציה ש"י ("מעשה וקח"). ובדפוסים אחרים: "והערב", ואין זה מדוייק, שברכה זו נפרדת היא ואינה שייכת לשלפניה, ורק אלה שסוברים שזו המשכה של הברכה שלפניה גורסים "והערב" (ראה 'תוספות' לברכות מו.). הערב – המתקן. (48) יוצאי חלצינו, ככתוב (ישעיה מח, יט): וצאצאי מעיך. (49) על שם הכתוב: כי כולם ידעו אותי (ירמיה לא, לג). כלומר: שנכיר גדולתך בכל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְכִיּוֹצֵא בְּאֵלוֹ - צְרִיף לְהַשְׁלִים מֵאָה בְּרֻכּוֹת מִן הַפְּרוֹת⁷³.

70) ראה לעיל (פ"ב, ה"א). 71) ראה לקמן הלכות ברכות (פרק ב, ה"א). 72) שתיים בברכת המזון, לשתי סעודות היום, ושלש בשלש תפילות היום. 73) מנחות מג, ע"ב. וב"הגהות מיימוניות" כתוב: שהברכות שמברכים העולים לתורה כל אחד, שתי ברכות בקריאת שחרית, וכן בקריאת מנחה, וכן ברכות המפטיר שהן ז' ברכות - עלולות לחשובן לשומעיהם, לפיכך נכון הוא לברך בקול רם, כדי שישמעו ויכוונו לצאת. כן ראוי להוסיף שבע ברכות שבתפלת מוסף לשבת. וגם ברכת "מגן אבות" שבליל שבת. וב"בית יוסף" או"ח (סימן מו) הוסיף עוד שבע ברכות שבסעודה שלישית לשבת, באופן שיש כבר יותר ממאה אפילו בשבת.

טז. פִּיעֵד? אוֹכֵל מֵעֵט יִרָק, וּמְבַרֵךְ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו; וְחֹזֵר וְאוֹכֵל מִפְּרֵי זֶה וּמְבַרֵךְ⁷⁴ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו⁷⁵; וּמוֹנֶה פֶּל הַבְּרֻכּוֹת, עַד שְׁמִשְׁלִים מֵאָה בְּכָל יוֹם.

74) כשלא היה בדעתו לאכול עוד ידובר כאן. כי אם בתחילה היה בדעתו לאכול בשעה זו מאותו הפרי - אסור לו לברך ברכה בשניה, שהרי זו ברכה לבטלה (לחם-משנה). 75) ברכת "בורא נפשות רבות". ראה לקמן הלכות ברכות (פ"ח, ה"א).

יז. סֶדֶר תְּפִלוֹת פֶּה הוּא: בְּשַׁחַר מְשַׁכִּים אֲדָם וּמְבַרֵךְ בְּרֻכּוֹת אֱלֹהֵי וְקוֹרֵא הַזְּמִירוֹת⁷⁶ וּמְבַרֵךְ לְפָנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם; וְקוֹרֵא אַחֲרֵיָּךְ 'שְׁמַע' וּמְבַרֵךְ לְפָנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם, וּמְדַלֵּג קִדְשָׁה מִן הַבְּרָכָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלְּפָנֵיהֶם, שְׁאִין הַיְחִיד אוֹמֵר קִדְשָׁה⁷⁷; וּכְשֶׁהוּא חוֹתֵם 'גָּאֵל יִשְׂרָאֵל', מֵיַד נַעֲמֹד, פְּדֵי שְׁיִסְמַךְ גָּאֵל⁷⁸ לְתַפְלָה, וּמִתְפַּלֵּל מֵעַמֵּד, כְּמוֹ שְׁאֲמַרְנוּ⁷⁹; וּכְשִׁישְׁלִים, יֵשֵׁב וְיַפְלַל עַל פָּנָיו, וּמִתְחַנֵּן, וּמִגְבִּיֵה רִאשׁוֹ וּמִתְחַנֵּן מֵעֵט, וְהוּא יוֹשֵׁב, בְּדַבְרֵי תַחֲנוּנִים⁸⁰; וְאַחֲרֵיָּךְ יִקְרָא 'תְּהִלָּה לְדוֹד'⁸¹ (מִיֵּשֵׁב); וְיִתְחַנֵּן כְּפִי כַחוֹ, וְיַפְטֵר לְמַעֲשָׂיו.

76) פסוקי דזמרה. 77) כמו ששינונו (מגילה כג:): "ונקדשתי בתוך בני ישראל - כל דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה", ולפיכך כשמגיע ל"בשפה ברורה ובנעימה" מדלג ומתחיל: לאל ברוך נעימות יתנו. וכדברי רבינו מפורש בזוהר' שמות (דף קל"ב): הובא ב"בית יוסף" לאו"ח סימן נ"ט. וראוי להעיר, שב"ארחות חיים" מובא בשם רבי אברהם בנו של הרמב"ם, שחזר בו אביו מזה, והורה למעשה שהיחיד אומר קדושה זו (כסף-משנה). ורבינו בתשובתו (הובאת בחידושי הרמב"ם ל"מעשה רוקח" עמוד א) מנמק: שקדושת יוצר היא רק דרך סיפור: איך המלאכים מקדישים את השם, ומכיון שאין אנחנו המקדישים, אין זה בכלל: "דבר שבקדושה לא יהא פחות מעשרה". 78) ודוד רמזה בספר תהלים שנאמר (שם יט): ה' צורי וגואלי, וסמוך לזה: יענך ה' ביום צרה (שם כ, א) ובירושלמי ברכות (פרק א, הלכה א) אמרו: "מי שאינו

וכו'. וכן נזכרת ברכה זו בזוהר (פרשת ויקהל רסו): בתקונא תניינא וכו' (מעשה רוקח).

יג. יֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁנֶּהְגוּ בָהֶן לְקְרוֹת בְּכָל יוֹם, אַחַר שְׁמִבְרֻכִין יִשְׁתַּבַּח⁶³, שִׁירַת הַיָּם, וְאַחֲרֵיָּךְ מְבַרְכִין עַל 'שְׁמַע'. וְיֵשׁ מְקוֹמוֹת שֶׁקוֹרִין שִׁירַת 'הָאֲזִינוּ'. וְיֵשׁ יְחִידִים שֶׁקוֹרִין שְׁתֵּי הַשִּׁירוֹת - הַכֹּל לְפִי הַמְּנַהֵג.

63) ובזמננו אין נוהגין כן. אלא אומרים שירת הים לפני ישתבח. ובתשעה באב נוהגים הספרדים לומר במקום שירת הים - שירת האזינו (המדברת בכל מיני פורעניות). אבל הכל לפני ישתבח (מעשה רוקח).

יד. חֵיב אָדָם לְבָרֵךְ מֵאָה בְּרֻכּוֹת בֵּין הַיּוֹם וְהַלַּיְלָה⁶⁴. וּמָה הֵן מֵאָה בְּרֻכּוֹת אֵלּוּ? עֲשָׂרִים-וְשָׁלֹשׁ בְּרֻכּוֹת שְׁמַנִּינוּ בְּפֶרֶק זֶה; וְשִׁבְעַת בְּרֻכּוֹת שֶׁל קְרִיאַת-שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית וְעֶרְבִית, לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ⁶⁵; וּכְשֶׁמִּתְעַטֵּף בְּצִיצִית, מְבַרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִתְעַטֵּף בְּצִיצִית"; וּכְשֶׁלּוֹבֵשׁ תְּפִלִּין, מְבַרֵךְ: "בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנָּיֵחַ תְּפִלִּין"; וְשָׁלֹשׁ תְּפִלוֹת, שְׁבַכָּל תְּפִלָּה מִהֵן שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה בְּרֻכּוֹת - הֵרִי שְׁמוֹנִים וְשָׁשׁ בְּרֻכּוֹת; וּכְשֶׁהוּא אוֹכֵל שְׁתֵּי סַעוּדוֹת שֶׁל יוֹם וְהַלַּיְלָה, מְבַרֵךְ אַרְבַּע-עֶשְׂרֵה בְּרֻכּוֹת - שִׁבְעַת בְּכָל סַעוּדָה: אַחַת כְּשִׁיטַל יָדָיו תְּחִלָּה, וְעַל הַמְּזוֹן אַחַת בְּתַחֲלָה⁶⁶ וְשָׁלֹשׁ בְּסוֹף⁶⁷, וְעַל הַיַּיִן⁶⁸ לְפָנָיו וּלְאַחֲרָיו⁶⁹ - הֵרִי שִׁבְעַת בְּרֻכּוֹת. הֵרִי מֵאָה בְּרֻכּוֹת בֵּין הַכֹּל.

64) מנחות מג, ע"ב: "היה רבי מאיר אומר: חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום, שנאמר (דברים י, יב): ועתה ישראל מה ה' אליך שואל מעמך וכו' ופירש רש"י: אל תקרא "מה" אלא "מאה". וראה ב'תוספות' שם. וב'טור' או"ח (סימן מו) מובא בשם רב נטרונאי גאון, שדוד המלך תיקן מאה ברכות, דכתיב (שמואל-ב כג, א): הוקם על - "על" בנימטריא מאה (על פי מדרש במדבר רבה פרשת קרח). 65) שבשחר - מברך שתיים לפניו ואחת לאחריה; ובערב - מברך שתיים לפניו ושתיים לאחריה, כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פרק א, הלכה ה). 66) ברכת המוציא. 67) בברכת המזון שהן: הזן את הכל, על הארץ ועל המזון, בונה ירושלים. 68) שאם יש לו יין מברך ברכת המזון על הכוס. 69) ברכה אחרונה שהיא מעין שלש, ראה לקמן הלכות ברכות (פרק ח, הלכה ט"ו).

טו. בְּזִמְן הַזֶּה, שֶׁתִּקְנוּ בְּרַפְתְּ הָאֶפִיקוֹרוֹסִין בְּתַפְלָה⁷⁰ וְהוֹסִיפוּ 'הַטּוֹב וְהַמְּטִיב' בְּבְרַפְתְּ-הַמְּזוֹן⁷¹ - נִמְצְאוּ חֲמִשָּׁה⁷² בְּרֻכּוֹת יְתוֹרוֹת. בְּשִׁפְתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, שֶׁהַתְּפִלָּה שִׁבְעַת בְּרֻכּוֹת, וְכֵן אִם לֹא נִתְחַיֵּב בְּשֶׁאֵר הַיָּמִים בְּכָל הַבְּרֻכּוֹת הָאֵלּוּ, כְּגוֹן שֶׁלֹּא יִשֵּׁן כָּל הַלַּיְלָה, וְלֹא הִתִּיר חֲגוּרוֹ, וְלֹא נִכְנַס לְבֵית-הַפֶּסֶא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

2) (תענית דף ח עמוד א). 3) (ברכות ח). שנאמר (איוב פרק לו פסוק ה): הן אל-כביר לא ימאס (תפילת רבים לא ימאס, רש"י). 4) אפילו כשהוא מתפלל בביתו ביחידות, יכוון להתפלל בשעה שהציבור מתפללים, שנאמר: "ואני תפילתי לך ה' עת רצון" - הרי שיש עת שהיא של רצון, וזוהי עת תפילת הציבור (ברכות, שם). 5) לפי רמב"ם כתב התימנים "ולא יתפלל יחיד". 6) אמר רבי יהושע בן לוי, לעולם ישכים אדם לבית הכנסת, כדי שיזכה וימנה עם עשרה הראשונים, שאפילו מאה באים אחריו, נותנים לו שכו כנגד כולם (ברכות דף מ"ז עמוד ב). 7) אפילו כשאין הציבור מתפללים בבית-הכנסת, מצוה ליחיד להתפלל בבית הכנסת ששם התפילה נשמעת ביותר (ברכות דף ו עמוד א). 8) שאם אמנם יש עת שתפילתו נשמעת אפילו בביתו - וזוהי עת שהציבור מתפללים - אבל "בכל עת" איננה נשמעת אלא בבית הכנסת. 9) (שם, דף ח עמוד א).

ב. ומצוה לרצון¹⁰ לבית-הכנסת, שנאמר: "ונדעה נרדפה לדעת את יי". וכשיצא מבית-הכנסת, אל יפסיע פסיעה¹¹ גסה, אלא ילך מעט מעט. וכשיכנס בבית-הכנסת, יקנס שעור שני פתחים¹² ואחר-כך יתפלל, לקיים מה שנאמר: "לשמור מזוזת פתחי".¹³

10) (שם, דף ו עמוד ב). 11) לפי שמראה בעצמו שעיוב בית הכנסת דומה עליו כמשא (רש"י, שם). 12) רוחב שני פתחים שלא ישב סמוך לפתח, שנראה עליו עיוב בית הכנסת כמשא ויושב מזומן סמוך לפתח לצאת (שם דף ח עמוד א), אבל אם יש לו מקום קבוע אצל הפתח - אין בכך כלום, שהדבר ידוע שזה מקומו הקבוע (רבינו יונה, שם). 13) מזוזת ולא מזוזות; פתחי ולא פתחי - לימד על כניסה לפני בית הכנסת כשיעור שני פתחים (ירושלמי ברכות פרק ה, הלכה א).

ג. בית-המדרש¹⁴ גדול מבית-הכנסת¹⁵. וחקמים גדולים, אף-על-פי שהיו להם בעירם פתחי-כנסיות הרבה, לא היו מתפללין אלא במקום שהיו עוסקין שם בתורה¹⁶; והוא, שיתפלל שם תפלת הצבור¹⁷.

14) שמרביצים בו תורה ברבים. 15) שמייוחד לתפילה בלבד (מגילה דף כז עמוד א). 16) (ברכות דף ח עמוד א) "רב אמי ורב אסי אף על גב שהיו להם שלושה עשר בתי כנסת בטבריה לא היו מתפללים אלא בבית מדרשם שהיו עוסקים שם בתורה, הוא שאמר הכתוב (תהילים פרק פז, פסוק ב): אוהב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב "אוהב ה' שערים המצוינים בהלכה, יותר מבתי כנסיות". 17) אבל אם אין בבית המדרש מניין עשרה, ילך לבית הכנסת להתפלל בציבור ואל יחוש לביטול תורתו - כי "זמן תפילה לחוד, וזמן תורה לחוד" (שבת דף י עמוד א). וכן כתב הרא"ש בתשובותיו (כלל ד): "שתלמיד חכם צריך לחוש שלא ילמדו אחרים ממנו ולא יחושו על התפילה כלל, ונמצא בתי כנסיות בטלים; כי לא ידונו אותו לכף זכות לומר שאינו בא בשביל לימודו.

סומך גאולה לתפלה, למה הוא דומה? לאוהבו של מלך שבא ודפק על פתחו של מלך, יצא המלך ומצאו שהפליג (נחרק) אף הוא הפליג" אלא יהיה אדם מתקרב להקב"ה אליו ומרצהו בתשבחות וקילוסים של יציאת מצרים והוא מתקרב אליו, ובעודו קרוב אליו יש לו לתבוע צרכיו (על-פי רש"י ברכות ד:). 79) לעיל (פ"ה, הלכה ב). 80) כגון: "ואנחנו לא נדע מה נעשה" וכו'. ראה לקמן ("סדר תפילות כל השנה"). 81) ברכות ד, ע"ב: "כל האומר תהלה לדוד (תהלים, פרק קמה) בכל יום שלש פעמים, מובטח לו שהוא בן עולם הבא".

יח. ובתפלת המנחה, מתחיל לקרא 'תהלה לדוד' מישב; ואחר-כך עומד ומתפלל תפלת המנחה; וכשמשלים, נופל על פניו ומתחנן, ומגביה ראשו ויתחנן כפי כחו, ויפטר למעשיו. ובתפלת הערב קורא קריאת-שמע ומברך לפניה ולאחריה, וסומך גאולה לתפלה, ומתפלל מעמד; וכשישלים, ישב מעט ויפטר. והמתחנן אחר תפלת ערבית - הרי זה משבח⁸³. ואף-על-פי שמברך 'השכיבנו' אחר גאול ישראל, אינה הפסק בין גאולה לתפלה, והרי שתיהן כברכה אחת ארפה⁸⁴.

82) כמפורש לעיל (פרק ד' הלכה טז) שצריך לישב מעט אחר התפילה, כדי שלא תעשה תפילתו כמי שהיה נושא משאיו ומשליכו והולך לו. 83) שאף-על-פי שהיא רשות, הוא מאריך בה בדברי תחנונים, לפיכך הוא ראוי לשבח (מעשה רוקח). 84) ברכות ד, ע"ב: "כגאולה אריכתא דמיא". והטעם: מפני ש"השכיבנו" מעין הגאולה היא, שבשעה שעבר ה' לנגוף את מצרים, היו אבותינו מפחדים ומתפללים לבורא עולם לקיים דברו, שלא יתן המשחית לבוא אל בתיהם, שדרך הצדיקים שיראים תמיד שמא יגרום החטא, וכנגד אותה התפילה התקינו לומר "השכיבנו", שיצילנו ה' מכל דבר רע, וכיון שהתקינו לאמרה כנגד מה שהיה בשעת הגאולה - הרי היא מעין הגאולה (רבינו יונה לברכות שם).

~ יום שישי י"א ניסן ~

פרק שמיני

1) שצריך אדם לשתף עצמו עם הציבור בתפילתו; בית המדרש ובית הכנסת מי מהם גדול יותר; את מי מוציא השליח-ציבור ידי חובתו, את מי ממנים להיות שליח ציבור. א. תפלת הצבור נשמעת תמיד; ואפלו היו בהן חוטאים², אין הקדוש-ברוך-הוא מואס בתפלתן של רבים³. לפיכך צריך אדם לשתף עצמו עם הצבור; ולא יתפלל ביחיד⁵, כל-זמן שיכול להתפלל עם הצבור. ולעולם ישכים אדם⁶ ויעריב לבית-הכנסת, שאין תפלתו נשמעת בכל עת⁸ אלא בבית-הכנסת. וכל מי שישלוו בית-הכנסת בעירו ואינו מתפלל בו עם הצבור, נקרא שכן רע⁹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. וְכַל דְּבַר קְדֻשָּׁה³⁰ לֹא יֵהָא אֱלָא בְּתוֹךְ הַעֲדָה מִיִּשְׂרָאֵל, שְׁנֵאמַר: "וְנִקְדַּשְׁתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל". וְכַל אִלוּ הַדְּבָרִים, אִם הִתְחִילוּ בָהֶם בַּעֲשֶׂרָה וְהִלְכוּ מִקְצָתָם - אֶף-עַל-פִּי שְׂאִין רִשְׁאִין³¹ - יִגְמְרוּ הַשְּׂאֵר³².

30) כגון: ברכת הזימון בשם (שהמברך אומר "נברך אלוקינו"). ראה ברכות (פרק ז, משנה ג). (31 ועליהם נאמר (ישעיה פרק א פסוק כח): ועוזבי ה' יכלו (ירושלמי מגילה פרק ד, הלכה ד). (32) כגון: שהתחילו לקרוא בתורה בעשרה ויצאו מקצתם - גומרים, והעולה לתורה מברך כאילו היו שם עשרה (ירושלמי, שם). וראה במוספנו "תשובות רבינו".

ז. וְצִרְיָה לְהִיּוֹת פְּלִם בְּמָקוֹם אֶחָד, וְשְׁלִיחַ-צֶבֶר עִמָּהֶם בְּמָקוֹם אֶחָד. הַצֵּר קִטְנָה שְׁנֵפְרָצָה בְּמִלּוּאָה לְחֵצֵר גְּדוּלָה³³, וְהָיוּ תִשְׁעָה בְּגְדוּלָה וְיָחִיד בְּקִטְנָה - מִצְטַרְפִּין³⁴; תִּשְׁעָה בְּקִטְנָה וְיָחִיד בְּגְדוּלָה - אֵין מִצְטַרְפִּין³⁵; צֶבֶר בְּגְדוּלָה וְשְׁלִיחַ-צֶבֶר בְּקִטְנָה - יוֹצֵאִין יְדֵי חוֹבְתָן³⁶; צֶבֶר בְּקִטְנָה וְשְׁלִיחַ-צֶבֶר בְּגְדוּלָה - אֵין יוֹצֵאִין יְדֵי חוֹבְתָן, שְׁהָרִי הוּא מְפַלֵּג מֵהֶם וְאֵינוּ עִמָּהֶם בְּמָקוֹם אֶחָד; מְפַנֵּי שֵׁישׁ בְּגְדוּלָה פְּסִין³⁷ מְפָאן וּמְפָאן³⁸, הָרִי הֵיא כְּמוֹ מְפַלְגַת³⁹ מִן הַקִּטְנָה, וְאֵין הַקִּטְנָה מְפַלְגַת מִן הַגְּדוּלָה, אֱלָא הָרִי הֵיא כְּקַרְנֵי-זָוִית שְׁלֵה.

33) והרי היא פתוחה כולה לחצר הגדולה, אבל אין החצר הגדולה פרוצה במלואה לקטנה מפני שחלקי קיר הגדולה העודפים מכאן ומכאן חוצים ביניהן. (34) כי הקטנה נגדרת אחרי הגדולה - והרי היא כזוית ממנה. (35) כי אין הרוב שבקטנה נמשך אחרי המיעוט שבגדולה למרות פריצת זו לזו (עירובין דף צב עמוד ב). (36) כי השליח ציבור יחיד הוא ונמשך אחרי הציבור. (37) מחיצות, קירות. (38) אבל אילו לא נשתיירו בקיר הגדולה פסים מכאן ומכאן - כגון שהקטנה והגדולה שוות ברוחבן - אז היו נידונות כחצר אחת ממש. (39) מורחקת ומבודדת. ואין הדברים אמורים אלא לעניין צירוף עשרה, אבל לעניין עניית קדושה וברכו יכול כל יחיד הנמצא מחוץ לבית הכנסת לענות, אף על פי שאין דבר שבקדושה פחות מעשרה, והרי הוא בכלל ציבור שבפנים, כדברי רבי יהושע בן לוי (פסחים דף פה עמוד ב): "אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים". וראה בתוספות לעירובין (דף צב עמוד ב) דיבור המתחיל: "תשעה בגדולה".

ח. וְכֵן אִם הֵיְתָה צוֹאָה בְּגְדוּלָה, אֲסוּר לְהִתְפַּלֵּל וְלִקְרוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע בְּקִטְנָה⁴⁰; הֵיְתָה צוֹאָה בְּקִטְנָה, מִתֵּר לְהִתְפַּלֵּל וְלִקְרוֹת קְרִיאַת-שְׁמַע בְּגְדוּלָה, אִם לֹא הֵיְתָה שָׁם רִיחַ רֵעַ, מְפַנֵּי שְׁהֵיא מְפַלְגַת מְמֻנָה⁴¹.

40) שאין הקטנה מופלגת מהגדולה, ואנו רואים הצוואה כאילו היא בקטנה. (41) (עירובין, שם) ואף על פי שאנשי

ד. וְכִיצַד הֵיא תְּפִלַּת הַצֶּבֶר? יֵהִיָּה אֶחָד מִתְּפַלְלֵי בְּקוֹל רֶם וְהַכֵּל שׁוֹמְעִים¹⁸. וְאֵין עוֹשִׂין בְּנִפְחוֹת מַעֲשֶׂרָה גְּדוּלִים¹⁹ וּבְנִי-חוֹרֵי²⁰, וְשְׁלִיחַ-צֶבֶר אֶחָד מֵהֶם²¹. וְאִפְלוּ הָיוּ מְקַצְתָן שֶׁכָּבֵר הִתְפַּלְלוּ וְיִצְאוּ יְדֵי חוֹבְתָן, מְשִׁלְמִין לָהֶם לַעֲשֶׂרָה; וְהוּא, שְׁיֵהִיו רַבִּי²² הַעֲשֶׂרָה שְׁלֹא הִתְפַּלְלוּ. וְכֵן אֵין אוֹמְרִים קְדֻשָּׁה, וְלֹא קוֹרְאִין בְּתוֹרָה וּמְבַרְכִין לְפָנֶיהָ וְלֹא-חֲרִיָּה, וְלֹא מְפַטְרִין בְּבִיאיִם, אֱלָא בַּעֲשֶׂרָה²³.

18) ראה בסמוך (הלכה ט"ז). (19) בני שלוש עשרה שהביאו שתי שערות (מגילה דף כג עמוד ב). (20) פרט לעבדים כנענים שאף על פי שחייבים במצוות כנשים, אינם מצטרפים למניין (גיטין דף לח עמוד ב). (21) שגם הוא מן המניין, הואיל וגם הוא בכלל תפילה. (22) שישה אנשים, וכן אמרו במסכת סופרים (פרק י, הלכה ז): נאמר (שופטים פרק ה פסוק ב) בפרוע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו ה', מכאן שאפילו שישה שלא התפללו משלימים עליהם לעשרה, שהרי יש כאן שש מלים עד ברכו, וכן הדין: שרובו - ככולו, כמקובל בהרבה מקומות בתלמוד (כסף משנה). (23) (מגילה דף כג עמוד ב).

ה. וְכֵן לֹא יֵהִיָּה אֶחָד מְבַרְךְ בְּרֶפֶת שְׁמַע²⁴ וְהַכֵּל שׁוֹמְעִים²⁵ וְעוֹנִין אַחֲרָיו 'אֲמֵן', אֱלָא בַּעֲשֶׂרָה. וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא 'פּוֹרֵס עַל שְׁמַע'²⁶. וְאֵין אוֹמְרִים קְדִישׁ אֱלָא בַּעֲשֶׂרָה. וְאֵין הַכֹּהֲנִים נוֹשְׂאִים יְדֵיהֶם²⁷ אֱלָא בַּעֲשֶׂרָה, וְהַכֹּהֲנִים מִן הַמְּנַיִן²⁸. שְׁכַל עֲשֶׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל הֵם הַנִּקְרָאִים עֲדָה, שְׁנֵאמַר: "עַד מִתִּי לַעֲדָה הָרַעָה הַזֹּאת" וְגו', וְהָיוּ עֲשֶׂרָה, שְׁהָרִי יִצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב²⁹.

24) הברכות שלפני שמע. (25) והיודע לקרות עימו - קורא, כמבואר בסמוך (פרק ט, הלכה א). (26) האמור במסכת מגילה (פרק ד, משנה ג). פורס - הוא הפריסה וההצעה, מעין פריסת מפה, שהיא קודם קריאת שמע והן ברכות "יוצר, ואהבה" (מלשון רבינו בפירושו למשנה שם). והטעם שצריך עשרה, מפני שאלה היוצאים בקריאת החזן, ואינם אומרים עימו, אלא שומעים ועונים אחריו אמן, אין עניית אמן מועלת להם, אלא כשמברכים בעשרה. ורבינו יונה (לברכות פרק ג) מפרש: פורס - מברך, כי הוא יברך הזבח (שמואל"א, פרק ט פסוק יג) מתרגם יונתן: ארי הוא יפרוס על נכסתא. (27) לברכת כהנים. (28) שהרי בית הכנסת שכולו כהנים - כולם עולים לדוכן ומברכים לאחיהם שבשדות (סוטה דף לח עמוד ב); ואם הם לבדם - מניין, כל שכן שמצטרפים למניין (כסף משנה). (29) שלא הוציאו דיבת הארץ רעה (מגילה דף כג עמוד ב). ושם ביארו יותר, נאמר: ונקדשתי בתוך בני ישראל (ויקרא פרק כב פסוק לב) ונאמר: היבדלו מתוך העדה הזאת (במדבר פרק טז פסוק כא) אנו דנים גזירה שווה "תוך תוך": מה להלן עשרה, שהרי אין עדה פחותה מעשרה, כמבואר - אף כאן עשרה. מכאן לכל דבר שבקדושה שלא יהא פחות מעשרה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יגיע לה בעת עליית הזקן וצמיחתו, ולכן ראוי לו להיות שליח-ציבור בלי ספק ("תשובות הרמב"ם" פריימן סימן טו, עם קצת שינויי לשון לפי מקורות אחרים). (49) (מגילה דף כד עמוד א). וכדאי להעיר, שכל התנאים שמונה רבינו במינוי שליח-ציבור, אינם אלא בשליח-ציבור קבוע, כלשון התחלת ההלכה: אין מְמַנֵּן, במינוי שליח-ציבור קבוע ידובר כאן, אבל לעבור לפני התיבה דרך ארעי, אפילו רק הביא שתי שערות אחר י"ג שנה, הואיל ואיננו קטן, יכול הוא (להם משנה).

יב. וכן העלג, פגון מי שקורא לאל"ף עי"ן או לעי"ן אל"ף, וכל מי שאינו יכול להוציא את האותיות פתקונן - אין מְמַנֵּן אותו שליח-ציבור⁵⁰. והרב מְמַנֵּה אחד מתלמידיו להתפלל לפניו בציבור⁵¹. הסומא פורס על שמע⁵² ונעשה שליח-ציבור⁵³. אכל מי שפתפו מגלות - אף-על-פי שהוא פורס על שמע⁵⁴, אינו נעשה שליח-ציבור לתפלה, עד שיהיה עטוף⁵⁵.

(שם, דף כד עמוד ב) אין מורידין לפני התיבה לא אנשי בית שאן ולא אנשי בית חיפה... מפני שקוראין לאלפ"ן עייני"ן ולעיני"ן אלפ"ן (וכשמגיעים לברכת כהנים הם אומרים: יַעַר ה' פניו במקום יאר) ולשון קלה הוא, כי יש "פנים" המתפרשים לשון כעס, (רש"י שם). (51) אף על פי שבדרך כלל אין ממנין שליח-ציבור אלא גדול שבציבור וכו' כמבואר (לעיל הלכה י"א) בכל זאת יכול הרב למנות אחד מתלמידיו להתפלל לפניו בציבור, אף על פי שאין בו כל התנאים האמורים (כסף משנה). וכן יש להוכיח ממסכת ברכות (דף לג עמוד ב). (52) ומברך ברכת "יוצר המאורות" אף על פי שאינו רואה את אור השמש, כי סוף סוף נהנה גם הוא מהאור, כמאמרו של רבי יוסי (מגילה דף כד עמוד ב): "כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה: והיית ממשש בצהריים, כאשר ימשש העיוור באפלה (דברים פרק כח, פסוק כט) וכי מה איכפת לו לעיוור בין אפילה לאורה? עד שבא מעשה לידי: פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו. אמרתי לו: בני, אבוקה זו למה לך? אמר לי: כל זמן שאבוקה בידי, בני אדם רואים אותי ומצילים אותי מן הפתחים ומן הקוצים". (53) לתפילה, אמנם במשנה שם (מגילה פרק ד, משנה ו) אינו נזכר אלא שפורס על שמע; אבל שעובר לפני התיבה אין שם, אלא שדברי רבינו מיוסדים על דברי הגאונים הובאו ב"אוצר הגאונים" למגילה כד, (סימן קנ"ט) האומרים: "סומא, או שכהו עיניו מרוב זיקנה, יורדים לפני התיבה ומוציאים את הרבים ידי חובתם. (54) כמו ששנינו (מגילה פרק ג, משנה ו): "פוחח פורס את שמע" ופירש שם רבינו אלפס: פוחח - מי שבגדיו קרועים וכתיפיו וזרועותיו ערומות, "כאשר הלך עבדי ישעיה ערום ויחף" (ישעיה פרק כ, ג) מתרגם יונתן: פְּחִיחַ ויחף. (55) משום כבוד הציבור (מסכת סופרים פרק י"ד הלכה טו).

פְּרָק הַשִּׁיעִי

1) סדר תפילת הציבור בחול ובשבת; את מי משתקים

הגדולה רואים את הצואה שבחצר הקטנה אין היא אוסרת עליהם, הואיל וברשות אחרת היא, הרי היא כצואה המונחת מאחורי מחיצה של זכוכית, שאף על פי שרואה אותה, מותר לקרות כנגדה כמבואר לעיל (הלכות קריאת שמע פרק ג, הלכה י) מפני שהרשויות חלוקות (כסף משנה).

ט. שְׁלִיחַ-צִבּוּר מוֹצִיא אֶת הַרְבִּים יְדֵי חוֹבְתָן. פִּיֶּצֶד? בְּשִׁעָה שֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל וְהֵם שׁוֹמְעִין וְעוֹנִין 'אֶמֶן' אַחַר פֶּל בְּרָכָה וּבְרָכָה - הֲרִי הֵן כְּמִתְפַּלְלִין. בְּמָה דְּרָבִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁאֵינוּ יוֹדְעִים לְהִתְפַּלֵּל; אֲבָל הַיּוֹדְעֵי אֵינוּ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבְתוֹ, אֲלָא בְּתַפְלַת עֲצוּמוֹ⁴².

(ראש השנה דף לד עמוד ב) והש"ך אינו חוזר על התפילה בקול, אלא כדי שיענו קדושה אחריו (טור אורח חיים סימן קכד). וראה במוספנו "תשובות רבינו".

י. בְּמָה דְּרָבִים אֲמוּרִים⁴³? בְּשֶׁאֵר יְמוֹת הַשָּׁנָה, חוּץ מִרֵאשֵׁי-הַשָּׁנָה וְיוֹם-הַכַּפּוּרִים שֶׁל שְׁנַת הַיּוֹבֵל⁴⁴; אֲבָל בְּשָׁנֵי יָמִים אֵלוֹ שְׁלִיחַ-צִבּוּר מוֹצִיא אֶת הַיּוֹדְעֵי, כְּשֶׁם שְׁמוֹצִיא מִי שֶׁאֵינוּ יוֹדְעֵי, מִפְּנֵי שֶׁהֵם בְּרִכּוֹת אֲרֻכּוֹת, וְאֵין רֵב הַיּוֹדְעִים אוֹתָן וְכוּלֵּין לְפָנָיו דַּעְתָּן כְּשֶׁלִּיחַ-צִבּוּר⁴⁵. לְפִיכָף אִם רָצָה הַיּוֹדְעֵי לְסַמֵּךְ בְּשָׁנֵי יָמִים אֵלוֹ עַל תַּפְלַת שְׁלִיחַ-צִבּוּר לְהוֹצִיאֹו יְדֵי חוֹבְתוֹ - הֲרֵשׁוֹת בִּידוֹ.

(43) שהיודע, אינו יוצא ידי חובתו אלא בתפילת עצמו. (44) שיש בו תשע ברכות בתפילת מוסף כמבוסף ראש השנה כמבואר לעיל (פרק ב, הלכה ח). (45) (ראש השנה דף לה עמוד א).

יא. אֵין מְמַנֵּן שְׁלִיחַ-צִבּוּר, אֲלָא גְדוֹל שְׁבַצְבוּר כְּחֻמְתוֹ וּבְמַעֲשָׂיו⁴⁶. וְאִם הָיָה זָקֵן - הֲרִי זֶה מְשַׁבַּח בְּיוֹתֵר. וּמְשַׁתְּדֵלִין לְהִיּוֹת שְׁלִיחַ-צִבּוּר אֲדָם שְׁקוּלוֹ עָרֵב וְרָגִיל לְקִרְוֹת⁴⁷. וּמִי שֶׁלֹּא נִתְמַלֵּא זְקֻנוֹ⁴⁸ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא חָסֵם גְּדוֹל, לֹא יֵהָא שְׁלִיחַ-צִבּוּר, מִפְּנֵי כְבוֹד הַצִּבּוּר; אֲבָל פּוֹרֵס הוּא עַל שְׁמַע, מְשַׁבְּחֵי שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת אַחַר שְׁלֹשׁ-עֶשְׂרֵה שָׁנִים⁴⁹.

(46) תענית דף טז עמוד א). ושם אמרו: "נתנה עלי בקולה על כן שנאתיה (ירמיה פרק יב, פסוק ח) זה שליח ציבור שאינו הגון היורד לפני התיבה". (47) בתורה ובנביאים ובכתובים, וכן בקי בכל הברכות, שיהו הפסוקים של תפילה סדורים בפיו (תענית דף טז עמוד א). הדברים אמורים שם בעיקר לענין שליח-ציבור בתפילת תענית ציבור, ומשם למד רבינו לתפילות יום-יום. (48) שהוא צעיר לימים (חולין דף כד עמוד ב). וכבר נשאל רבינו על אדם אחד שהגיע לגיל הארבעים ולא צמח לו זקן כלל, היוכל להיות שליח-ציבור, אם לא? והשיב: לא נצריך צמיחת השער אלא למי שאפשר זה, אמנם זה הנזכר יהיה דינו כ"סריס חמה", או מי שאירע לו חולי שהפיל שערו, שאין כוונתם בדין זה מציאות השער והיעדרו, כי אילו כן היה להם לומר: "מי שאין לו זקן..." אבל הכוונה על השלימות של הדעת אשר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממנו באימה, אלא יעמדו כעומד בעל כרחו וישחו זה עם זה שיחה בטילה, בהיות שכבר יצאו ידי חובתם בהתפללם בלחש. וראה אבא מארי ז"ל, שיש בזה לזול גדול בכבוד שמים - לפיכך תיקן שיגביה הש"ץ קולו מתחילה ולא יתפלל הש"ץ בלחש כלל, וינהוג המנהג בתפילה כמו שנוהג בפריסה על שמע, שמגביה את קולו להוציא מי שאינו בקי. והבקיאים להתפלל יתפללו עמו בלחש, או בקול נמוך מקולו להוציא עצמם בתפילתם. ויסיים הש"ץ והציבור תפילתם כאחד, ופשוט המנהג הזה בארץ מצרים כל ימי חייו, ואחרי פטירתו ז"ל. וראה במוספנו "תשובות רבינו" (14) יומא נג, ע"ב: "משל לתלמיד הנפטר מרבו אם חוזר לאתרת" וכו' שסופו מוכיח על תחילתו שלא פסע לאחוריו כדי להפטר מרבו, כיון שחוזר אליו מיד (טור) או"ח סי' קכ"ג. (15) עד שיגיע ש"ץ לקדושה כמבואר בסמוך (ה"ד).

ג. ואחר שפיסע שליח צבור שלש פסיעות לאחוריו ויעמדו¹⁶, מתחיל ומתפלל בקול רם מתחלת הברכות, להוציא את מי שלא התפלל. והפל עומדים ושומעים ועוזין 'אמן' אחר כל ברכה וברכה - בין אלו שלא יצאו ידי חובתן, בין אלו שפבר יצאו ידי חובתן¹⁷.

16 להתפלל במקום שכלו שלש פסיעותיו, וזה בניגוד למנהגנו כיום: שהש"ץ חוזר למקומו ומתחיל להתפלל (כסף-משנה). אולם אפשר לפרש דברי רבינו שכונתו לומר: שיעמוד ויחכה מעט, ומיד חוזר למקומו ומתחיל להתפלל. וכן דעת הרשב"א בתשובותיו סימן תל"ו הובאת בבית יוסף או"ח סימן קכג (מעשה רוקח). וברמב"ם כת"י התימנים, תיבת "ויעמוד" איננה. (17) כדעת רב כהן צדק גאון, הובאה ב"תוספות" לסוכה (נב). וב"ערוך" ערך "אמן".

ד. ואמר קדשה בברכה שלישיית. וכיון שהגיע שליח צבור לקדשה, יש רשות לכל אחד ואחד לחזור במקום שעמד בו בתפילה¹⁸. וכשיגיע שליח צבור ל'מודים' וכורע - כל העם שוחזין¹⁹ מעט, ולא ישחו יותר מדאי²⁰, ואמרים: "מודים אנחנו לך יי אלהינו ואלהי כל בשר, יוצרנו יוצר בראשית. ברכות והודאות לשמך הגדול והקדוש על שהחייטנו וקיימתנו, בן תחיינו ותחננו ותאסר גליותינו לחצרות קדשך²¹, לשמר חקיך ולעבדך באמת ולעשות רצונך בלבב שלם²², על שאנחנו מודים לך²³. וכל האומר: 'מודים מודים', משתקין אותו²⁴.

18 הרי"ף לברכות (סוף פ"ה). (19) ירושלמי ברכות (פ"א, ה"ה) "הכל שוחים עם ש"ץ בהודאה". (20) שם. מפני שכבר התפללו בלחש, ואינם שוחים עכשיו אלא כדי שלא יראו ככופרים (אם לא ישחו יחד עם הש"ץ) - לפיכך די שיסחו מעט; ומי ששוחה יותר מדאי, הרי זה נראה כיהיר וגאה (כסף-משנה). (21) לחצרות ירושלים עיר הקודש,

באמצע התפילה; חזרת תפילת מעין שבע - בשבת, למה תיקנוה.

א. סדר תפילות הצבור² פה הוא: בשחר פל העם יושבים, ושליח צבור יורד³ לפני התבה⁴, ועומד באמצע העם⁵, ומתחיל ואומר קדיש⁶, וכל העם עונים: "אמן, יהא שמה רבא⁷ מברך לעלם ולעלמי עלמא⁸ ככל פתן⁹, ועוזין 'אמן' בסוף קדיש¹⁰. ואחר כך אומר: "ברכו את יי המברך", והם עונים: "ברוך יי המברך לעולם ועד". ומתחיל ופורס¹¹ על שמע בקול רם, והם עונים 'אמן' אחר כל ברכה וברכה. והיודע לברך ולקרוא עמו קורא, עד שמברך יצאל ישראל¹².

2 לעיל (בפרק ז, ה"ז) דיבר רבינו בסדר תפילה של יחיד, וכאן הוא מרצה על סדר תפילות הציבור. (3) לפי שמצוה להתפלל במקום נמוך, כמבואר לעיל (פ"ה, ה"ו), נופלת בו לשון "יורד" ("ר"ה לב. ברש"י שם). (4) נוסף להיכל שבו נמצאים כל ספר-תורה שבבית-הכנסת, היתה תיבה ארוכה וצרה ובה רק ספר-תורה אחד, ולפניה הש"ץ יורד להתפלל ("ב"ח לאור"ח סימן ק"נ). ותיבה זו מוציאים לרחובה של עיר בתענית ציבור, כמפורש במשנה (תענית פ"ב, מ"א). וראה לקמן (פ"יא, הלכה ג-ד) ובביאורנו שם. ואין מנהגנו כיום להניח ספר-תורה ב"תיבה" אלא כל הספרים בהיכל מונחים. (5) כלומר: במקום האמצעי שבין צפון לדרום. (6) על שם שתפילה זו כוללת דברי שבח לה' וקידוש שמו ברבים. ונוכרת תפילה זו בשם "קדיש" במסכת סופרים (פ"טז, ה"ב). (7) שמו הגדול. (8) לעולם ועד. וכן תרגם אונקלוס את הפסוק: ה' ימלוך לעולם ועד (שמות טו, יח). וראה בסוף ספר זה ב"נוסח הקדיש" לרבינו, ובביאורנו שם. (9) בכל כוונתם (שבת קיט:). ויש מפרשים: בקול רם (תוספות' שם). ואמרו שם: כל העונה אמן בכל כחו פותחים לו שערי גן עדן, שנאמר: "פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שומר אמונים". אל תקרא אמונים אלא שאומרים אמן. מאי אמן? "אל מלך נאמן (שמעיד על בוראו שהוא אל מלך נאמן). (10) רבינו מונה ב"נוסח הקדיש" שלו, חמשה "אמונים" שעונים בכל קדיש וקדיש; וכאן כנראה, סמך רבינו על מה שמבאר שם (לחם-משנה). (11) ראה לעיל (פ"ח, ה"ה).

ב. והפל עומדין מיד ומתפללים בלחש¹². ומי שאינו יודע להתפלל - עומד ושותק, עד שיתפלל שליח צבור בלחש¹³ עם שאר העם. וכל מי שיגמר תפלתו עם הצבור, יפיסע שלש פסיעות לאחוריו, ויעמד במקום שהגיע אליו¹⁴ בעת שפיסע¹⁵.

12 משום שאסור להגביה קול בתפילת "שמונה-עשרה", כמבואר לעיל (פ"ה, ה"ט). (13) ורבינו אברהם בנו של הרמב"ם מעיד בחידושו, שכבר נודע מה שתיקן אביו והסכימו עמו חכמי דורו: "שראה כשיחזור הש"ץ על התפילה בקול רם, לא יתנו כל העם אוזן קשובה לשמוע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואלא עולם בזכות מה קיים? בזכות "קדושה דסדרא". ובאר רש"י: "שלא תקנוה אלא שיהו כל ישראל עוסקים בתורה בכל יום דבר מועט: שאומר קריאתו ותרגומו - והם כעוסקים בתורה. וכיון שנוהג בכל ישראל בתלמידים ובעמי הארץ; ויש כאן שנים: קדושת השם ותלמוד תורה - חביב הוא. (31) והם ערוכים לקמן ב"סדר תפילות כל השנה" שבסוף הספר.

ז. מי שאמר בתחנונים: "מי שרחם על קן-צפור, שלא לקח האם על הבנים³², או שלא לשחט אתו ואת בנו ביום אחד³³, ירחם עלינו", וכיוצא בענין זה - משתקין אותו, מפני שמצות אלו גזרת הכתוב הן ואינן רחמים³⁴; שאלו היו מפני רחמים, לא היה מתיר לנו שחטיטה פל-עקר. וכן לא ירצה בכנויים של שם ויאמר: "האל הגדול הגבור והנורא והחזק והאמיץ והעוז³⁵", שאין פה באדם להגיע בסוף שבחיו; אלא אומר מה שאמר משה רבנו, עליו השלום³⁶.

(32) ככתוב בתורה (דברים כב, ו). (33) ככתוב ב"ויקרא" (כב, כח). (34) ברכות לג, ע"ב. וכפי פירוש רש"י שם, שה' הטיל על ישראל חוקי גזרותיו אף בדברים שיש לשטן ולגויים להשיב עליהם ולומר: מה צורך במצוה זו? ודוקא כשאומר כך בתפילתו דרך תחנונים - אסור, שכשאומר כך בתפילה מחליט הדבר בכל הוודאות; אבל כשאומר כך דרך דרש, או פירוש לפסוק - אין משתקים אותו. וזהו שהדגיש רבינו ואמר: מי שאמר בתחנונים וכו'. ובפירוש מציינו ל"תרגום יונתן בן עוזיאל" על הפסוק: ושור או שה אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד (ויקרא כב, כח) שמתרגם: עמי בני ישראל! כמו שאבינו שבשמים רחמן, אף אתם בארץ תהיו רחמנים ולא תשחטו שור ובנו ביום אחד. ורבינו בספרו מו"נ (ח"ג פ"מח) יאמר: "וכן אסר לשחוט אותו ואת בנו ביום אחד להשמר ולהרחיק לשחוט משניהם הבן לעיני האם, כי צער בעלי-חיים בזה גדול מאד". וראה ברמב"ן (דברים כב, ו) האומר שם: "כי טעם לשתי המצוות אלו, הוא: לבלתי היות לנו לב אכזרי ולא נרחם. (35) ברכות לג, ע"ב. שמראה כאילו כבר סיים את כל שבחי ה' ותואריו - ועדיין לא הגיע אפילו למקצת שבחו. "משל למלך בשר-ודם שהיו לו אלף אלפים דינרי זהב והיו מקלסים אותו בשל כסף, והלא גנאי הוא לו". וראה במו"נ (ח"א, פ"נט) פירוש יפה בכוונת המשל הזה. (36) האל הגדול הגבור והנורא (דברים י, יז). וכן תיקנו אנשי כנסת הגדולה בתפילתם, כמו שמצינו בעזרא הסופר (נחמיה ט, לב).

ח. במנחה אומר שליח-צבור 'אשרי יושבי ביתך' וכו', 'תהלה³⁷ לדוד' וכו', קורא הוא והעם מושב, ועומד שליח-צבור ואומר קדיש, והם עומדים אחריו ועונים בדרבן, ומתפללין בלם בלחש. ואחר-כך חוזר שליח-צבור ומתפלל בקול רם, בדרבן שעשה בשחרית, עד שישלים כל התפלה. ונופלים על פניהם, ומתחנן ומגביה ראשו, הוא והם,

כלשון הכתוב (ישעיה סב, ט): "ומקבציו ישתהו בחצרות קדיש". (22) כל הנוסח הזה נמצא במסכת סוטה דף מ, ע"א. ונקרא "מודים דרבנן" מפני שהוא מורכב מכמה "מודים" שאמרו רבנן. (23) שנתת בלבנו להיות דבקים בך ומודים לך (מפירוש רש"י, שם). ויש מפרשים: "בעבור ההודאה", כלומר: בזכות ההודאה שאנו מודים לך תחינו ותקיימנו (סדר "עבודת ישראל"). ובירושלמי (ברכות פ"א, ה"ה) חותם בה: "ברוך אתה ה' אל ההודאות". (24) גוערים בו, מפני שנראה כמקבל עליו שתי רשויות: שמודה לאלוה, אחר אלוה (מגילה כה. וברש"י שם). ובירושלמי (ברכות פרק א, ה"ה) אומר: כמה דברים אמורים בציבור, אבל ביחיד אין אנו מקפידים עליו, ולכן כתב רבינו דין זה בסדר תפילות הציבור.

ה. ואחר שישלים כל התפלה, יושב ויפל על פניו ויטה²⁵ מעט, הוא וכל הצבור, ויתחנן והוא נופל²⁶. וישב ויגביה ראשו, הוא ושאר העם, ומתחנן מעט בקול רם מושב. ואחר-כך יעמד שליח-צבור לברך ואומר קדיש פעם שניה, והם עונים, בדרבן שעונים בתחלה²⁷. ואומר 'והוא רחום²⁸ וכו', 'תהלה' וכו' - הוא עומד והם יושבים, והם קוראים עמו. ואחר-כך אומר 'וכא לציון גואל' וכו', 'ואני זאת' וכו', 'ואתה קדוש... וקרא זה אל זה ואמר קדוש', וגומר הקדשה, והם עונים 'קדוש קדוש' שלש פעמים, וחוזר וקורא הקדשה תרגום, ואומר 'ותשאני ריח' וכו' וקורא אותו תרגום, ואומר "ויזמלך לעלם ועד" וקוראהו תרגום, כדי להבין העם²⁹.

(25) ראה לעיל (פ"ה, הי"ד) ובביאורנו שם. (26) כלומר: בשעה שפניו מטים למטה. (27) בקדיש שלפני ברכו, כמבואר לעיל ה"א. (28) אנו נוהגים לאמרו רק ביום שני וחמישי בלבד שהם ימי רצון: שארבעים יום של קבלת לוחות האחרונות בהם נתרצה ה' למשה, ומחל לישראל על חטא העגל - התחילו ביום ה' בו עלה משה ונגמרו ביום ב' בו ירד משה מן ההר, כמבואר במדרש תנחומא פ' וירא אות טז (הוצאת בובר) הובא ב'תוספות' לבבא-קמא (פב.). ויש להעיר, שבנוסח ה"קדיש" לרבינו בסוף ספר זה, כתוב: "מנהגנו להתחנן בנפילת פנים בדברים ופסוקים אלו פעמים בכלום ופעמים במקצתם". ואולי נתכוין להבדיל בין שני וחמישי לשאר הימים. (29) שלא שמעו אז אלא ארמית בלבד.

ו. ואלו הפסוקים שלפני קדשה ושל אחריה עם תרגומן, הם הנקראין סדר קדשה³⁰. ואחר-כך מתחנן בדרבן תחנונים ובפסוקי³¹ רחמים ואומר קדיש, וכל העם עונים בדרבן ונפטרין.

(30) הקדושה שבסדר "ובא לציון" המלוטק מפסוקים שונים. וכך אמרו חז"ל (סוטה מט.): "מיום שחרב בית-המקדש אין יום שאין בו קללה, וכל יום קללתו מרובה משל חבירו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכתוב (בראשית יד, כב), על שם שביום השביעי השלים ה' מלאכתו וקנה שמים וארץ (אבורהם). (45) כנגד ברכת "אבות", וכן הכתוב אומר (בראשית טו, א): אל תירא אברם, אנכי מגן לך. (46) כנגד "ברכת התחיה", וכן כולן. (47) הנותן מנוחה. (48) כנגד "רצה במנוחתנו". (49) ע"פ דברי חז"ל (סוכה מו.) על הפסוק "ברוך ה' יום יום": "וכי ביום מברכים אותו, ובליילה אין מברכים אותו? אלא בכל יום תן לו מעין ברכותיו": "של שבת מעין של שבת; של חול מעין של חול; של יו"ט מעין של יו"ט - הכל מעין המאורע" (רש"י, שם). וברמב"ם כת"י התימנים, כתוב: "מעון הברכות", והכוונה להקב"ה, שהוא מעון הברכות ומקורן. (50) כנגד "שלום רב". (51) השבת היא יום מנוחה וקדושה לישראל. (52) מלשון הכתוב (ישעיה נה, ב) ותתענג בדשן נפשכם, והם המענגים את נפשם ביום השבת יום העונג, ככתוב (שם נח, יג): וקראת לשבת עונג. (53) השבת היא זכר לחידוש העולם.

יא. ולמה תקנו חכמים זה? מפני שרב העם באין להתפלל ערבית בלילי שבתות, ויהיה שם מי שנתאחר לבא ולא השלים תפלתו, וישאר לבדו בבית-הכנסת ויבא לידי סכנה⁵⁴. לפיכך חזר שליח צבור ומתפלל, כדי שיתעכבו כל העם, עד שישלים המתאחר ויצא עמהם.

(54) סכנת מזיקים המצויים מחוץ לשוב; שבתי כנסיות שלהם היו מחוץ לעיר. (לכית-הכנסת באו רק בלילי שבתות, ובלילות החול היו עסוקים במלאכתם והתפללו ערבית בבתיים) (שבת כד: וברש"י שם). ובדורותינו שאין סכנת מזיקים מצויה, אין אנו אומרים אותה אלא משום מנהג אבותינו בידינו ('טור' אר"ח סי' רס"ח).

יב. לפיכך יום טוב שחל להיות בשבת או יום-הכפורים או ראש-החדש, אין שליח צבור היורד ערבית לפני התבה מזכיר ענין היום בברכה זו, אצל חותם בה 'מקדש השבת' בלבד, לפי שלא נתחייב היום בברכה זו⁵⁵.

(55) שאלמלא שבת, אין ש"ץ אומר ברכה זו בליל יו"ט שחל בחול, שהרי לא תקנה לאמרה אלא משום סכנה, ולא מחמת חובת היום (שבת, שם). והטעם שלא חשו חכמים בלילי יו"ט לסכנה, מפני שביו"ט כולם מקדימים לבוא ואין מאחרים (סמ"ג עשין יט).

יג. בשבתות וימים טובים, פשוטו של שליח צבור תפלת שחרית בקול רם, אומר קדיש, ואחר-כך תהלה לךוד' וכו' ואומר קדיש, ומתפלל מוסף בלחש, ואחר-כך מתפלל מוסף בקול רם, פדרך שעשה בשחרית. ואומר קדיש אחר תפלת מוסף, והעם נפטריין. ואין אומריין קדשה⁵⁶ ותחנונים אחר תפלת שחרית כשאר הימים⁵⁷, אלא אומר אותה קדם תפלת המנחה. כיצד? קרא תהלה לךוד'

ומתחנן מעט מישב פדרך שעשה בשחרית, ועומד ואומר קדיש, וכל העם עוניין פדרכן ונפטריין למעשיהן.

(37) תיקנו להשלים אמירת מזמור זה ג' פעמים ביום, שכן אמרו חז"ל (ברכות ד:): "כל האומר תהלה לדוד שלש פעמים ביום, מובטח לו שהוא בן העולם הבא".

ט. בערב כל העם יושבין, והוא עומד ואומר 'והוא'³⁸ רחום וכו', 'פרכו את יי המברך' וכו', והם עוניין 'ברוך יי המברך לעולם ועד'. ומתחיל לפרס על שמעו³⁹, ואומר קדיש, ואחר-כך הפל עומדים ומתפללין בלחש, וכשמשלימין אומר קדיש, והם נפטריין. ואינו חוזר להתפלל בקול רם ערבית, לפי שאין תפלת ערבית חובה⁴⁰; לפיכך לא ברח פרכות לבטלה, שאין כאן אדם שנתחייב בהם, כדי להוציאו ידי חובתו⁴¹.

(38) וטעם אמירתו - לפי שבשחרית ובמנחה יש קרבינות התמיד שהם מכפרים; אבל ערבית שאין בה קרבן לכפר, תיקנו לומר: "והוא רחום יכפר עון" ('רוקח' סימן ש"ט). ועוד, שכל היום אדם חוטא, ולערב צריך לומר: והוא רחום וגו' (כל בו). הובא בב"י או"ח סימן רל"ז). (39) שתי ברכות שלפניה ושתיים שלאחריה. וב"סדר תפילות כל השנה" שבסוף ספר זה, כתב רבינו, שאומר פסוקים שונים אחרי ברכת "השכיבנו", כגון: "ברוך ה' לעולם אמן ואמן" וחותם בברכה נוספת. (40) מצד הדין, כמבואר לעיל (פ"א, ה"י), ולכן לא תיקנו מתחילה חזרת הש"ץ בקול. ואף-על-פי שקבלוה אחר כך כתפילת חובה, כמבואר לעיל (שם), בכל זאת התקנה הראשונה במקומה עומדת (ב"ח או"ח, רל"ז). (41) ע"י חזרת הש"ץ.

י. בלילי שבתות חזר שליח צבור, אחר שמתפלל בלחש עם הצבור, ומתפלל בקול רם. אצל אינו מתפלל שבע, אלא ברכה אחת מעין שבע⁴³. וכן הוא אומר: "ברוך אתה יי אלהינו ואלהי אבותינו, אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב, האל הגדול הגבור והנורא אל עליון, קנה ברחמיו שמים וארץ⁴⁴. מגן אבות⁴⁵ בדרך, מחיה מתים⁴⁶ במאמרו, האל הקדוש שאין כמוהו. המניח⁴⁷ לעמו ביום שבת קדשו, כי כם רצה⁴⁸ להניח להם. לפניו נעבד ביראה ופחד, ונודה לשמו בכל יום תמיד מעין⁴⁹ הפרכות. אל ההודאות, אדון השלום⁵⁰, מקדש השבת ומברך השביעי, ומניח בקדשה⁵¹ לעם מדשני ענג⁵², זכר למעשה בראשית⁵³. אלהינו ואלהי אבותינו רצה נא במנוחתנו וכו'. ברוך אתה יי, מקדש השבת". ואומר קדיש, ונפטריין כל העם.

(42) טעם חזרה זו, מבואר בסמוך הלכה י"א. (43) הכוללת תמצית שבע הברכות שבתפילה בלחש. (44) מלשון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכניסה לתפילה צריכה שקידה בכוונה. ועוד: כי תכלית ברכה זו היא קבלת עול מלכות שמים, והיא ראויה ביותר לכוונה (מלשון תשובת רבי אברהם בן הרמב"ם סימן ע"ט הוצאת מק"נ ירושלים תרצ"ח). "וכיום אין אנו חוזרים בשביל חסרון כוונה - שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוין, א"כ למה יחזור?" (טור' או"ח סימן קא). 5) שם לד, ע"א. מכיון שכולן ענין אחד הם: לסדר שבחו של הקב"ה לפני הבקשה בתפילה, יש להן דין של ברכה אחת ארוכה. 6) שם. שהיא הברכה הראשונה מהשלוש האחרונות. וגם אלה האחרונות ענין אחד להן: שהן "כעבד שקיבל פרס מרבו ומשבחו והולך לו", לפיכך דינן כברכה אחת (כסף-משנה). 7) (שם) וממשיך תפילתו ממנה והלאה על הסדר. וסובר רבינו, שאם שכח איזו ברכה ונזכר בה אחרי שעבר מקומו, שאינה אומרה במקום שזכרה ודיו, אלא מוכרח הוא לחזור למקומה הראוי ולחזור ולהתפלל משם ואילך כדי שיתפלל על הסדר. 8) שכיון שחזרתו מכוונת להוציא את שאינו בקי, ראה לעיל (פ"ח, ה"ט), דינו בחזרה כדין יחיד שטעה (מעשה רוקח).

ב. אָבֵל אִם טְעָה שְׁלִיחַ-צְבוּר פֶּשְׁהוּא מִתְפַּלֵּל בְּלֶחֶשׁ - אָנִי אוֹמֵר, שְׁאִינוּ חוֹזְרִים וּמִתְפַּלְלִים פַּעַם שְׁנִיָּה⁹, מִפְּנֵי טַרַח צְבוּר, אֶלֶּא סוּמְךָ עַל הַתְּפִלָּה שְׁמִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רֶם. וְהוּא, שְׁלֹא טְעָה בְּשִׁלְשׁ רֵאשׁוֹנוֹת; שְׁאִם טְעָה בְּהֶם, לְעוֹלָם חוֹזֵר, כְּמוֹ שְׁהִיחִיד חוֹזֵר¹⁰.

9) בלחש. 10) והחילוק בין "שלש ראשונות" לשאר הברכות, מיוסד על דברי התלמוד (מגילה יז): שאמרו: מנין שאומרים אבות? - שנאמר: הבו לה' בני אלים (הזכירו לפניו את אילי הארץ - האבות). ומנין שאומרים גבורות? שנאמר: הבו לה' כבוד ועוז. קדושות מנין? שנאמר: הבו לה'... בהדרת קודש" - הרי שכולן נאמרו בלשון ציווי שמשמעה חיוב בהחלט, בעוד ששאר הברכות נשענות על פסוקים שאין בהם ציווי אלא רמז בעלמא, כמו שמבואר שם, לפיכך לא הקפידו בהן כל-כך ('אור שמח'), והכסף-משנה מעיר שה'טור' או"ח קכ"ו מביא דברי רבינו בגירסא אחרת לגמרי, ושם נאמר: "ואם טעה באותה שמתפלל בקול רם - חוזר לעולם; אבל טעה בתפילתו בלחש אינו חוזר, אפילו בטעות של השלש הראשונות". ואמנם בכת"י התימנים, הגירסא: "סומך על התפילה שהוא מתפלל בקול רם. והיא אם טעה בה לעולם חוזר" - הרי שאין ההקפדה אלא על התפילה בקול.

ג. שְׁלִיחַ-צְבוּר שֶׁטְעָה וְנִבְהַל וְלֹא יָדַע מֵהֵיכָן יִתְחַיל, וְיִשְׁקָה שְׁעָה¹¹ - יַעֲמֵד אַחַר תְּחִילתוֹ¹². וְאִם טְעָה בְּבִרְכַּת הָאֶפִיקוֹרְסִין, אִין מִמְתִּינִין לוֹ, אֶלֶּא מִיָּד¹³ יַעֲמֵד אַחַר תְּחִילתוֹ, שְׁמָא אֶפִיקוֹרְסוֹת נִזְרְקָה¹⁴ בוֹ; וְהוּא, שְׁלֹא הִתְחַיל בָּהּ; אָבֵל אִם הִתְחַיל בָּהּ - מִמְתִּינִין לוֹ¹⁵ שְׁעָה. וְלֹא יֵהָא הַשְּׁנֵי סַרְבָּן¹⁶ בְּאוֹתָהּ שְׁעָה¹⁷.

11) זמן ממושך. 12) ואין אנו ממתינים לו עד שתשוב דעתו עליו (ברכות לד.). 13) אפילו אם לא שהה כלל.

וְאוֹמֵר סֵדֵר הַיּוֹם⁵⁸, וְדַבְּרֵי תְחִינוּתִים⁵⁹, וְאוֹמֵר קְדִישׁ, וּמִתְפַּלֵּיין מִנְחָה, וְחוֹזֵר וּמְשַׁמֵּיעַ תְּפִלַּת מִנְחָה בְּקוֹל רֶם, וְאוֹמֵר קְדִישׁ.

56) סדר קדושה הנזכר לעיל (ה"ה). 57) מפני שהאריכו הרבה בתפילת שחרית, לא רצו להכביד יותר והניחוה עד המנחה ('רוקח' סימן שס"ב). וכבר השיב רבי אברהם בנו של רבינו על סדר קדושה שאנו אומרים אותה בשבת וביו"ט בתפילת מנחה "כי היא תמורה למה שאין אנו אומרים אותה בבוקר אחרי שחרית" (תשובות רבי אברהם בן הרמב"ם ז"ל, הוצאת מק"נ ירושלים תרצ"ח, סימן פ"ח). 58) הנזכר לעיל הלכה ו'. נוסחנו כנוסח (שוניצ'נו, מנטובה ועוד). ובדפוסים אחרים: "סדר היום". 59) ומוסיפים: "ואני תפילתי" וגו' ע"פ המדרש (הובא ב'טור' או"ח סימן רצ"ב): "ישיחו בי יושבי שער ונגינות שותי שכר (תהלים סט, יג). וכתוב אחריו (שם סט, יד): ואני תפילתי לך ה' עת רצון וגו'. אמר דוד לפני הקב"ה: רבונו של עולם! אין אומה זו כשאר אומות העולם, כששותים ומשתכרים הולכים ופוחזים; ואנו לא כן, אלא אע"פ ששתינו אנו באים להתפלל לפניך ולשאול ממך עת רצון לכפר על העולם".

יד. בְּרֵאשֵׁי חֲדָשִׁים וּבְחֵלֹו שְׁל מוֹעֵד אוֹמֵר סֵדֵר קְדִישָׁה קְדָם תְּפִלַּת מוֹסָף. בְּמוֹצָאֵי-שַׁבַּת אוֹמֵר סֵדֵר הַיּוֹם⁶⁰ גַּם אַחַר תְּפִלַּת הָעֶרְבַּי⁶¹, וְאוֹמֵרִים קְדִישׁ, וְאַחֲרֵיכֵן מְבַדִּיל.

60) כנוסח מנטובה ועוד. ונוסח אחר: "סדר היום". 61) ה'טור' או"ח סימן רצ"ח מביא בשם רב עמרם גאון בסידורו: לפי שהוא זמן חזרת רשעים לגיהנם ששבתו בשבת, ע"כ מאריכים בנעימה ב"סדר קדושה" כדי שישתהו ישראל בהשלמת פדריהם, ולא ימהרו הרשעים לחזור, שבמוצאי שבת צועק הממונה על הרוחות: חזרו לגיהנם שכבר השלימו ישראל את סדריהם.

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

1) המתפלל בלא כוונה אימתי חייב לחזור ולהתפלל בכוונה; טעה ולא הזכיר גשם וטל בתפילתו מה דינו; המתפלל של חול בשבת, או שלא הזכיר "יעלה ויבוא" בראש חודש מה דינו.

א. מִי שֶׁהִתְפַּלֵּל וְלֹא כָּוֵן אֶת לְבוֹ - יִחְזֹר וְיִתְפַּלֵּל בְּכוֹנָה²; וְאִם כָּוֵן אֶת לְבוֹ בְּבִרְכָה רֵאשׁוֹנָה³, שׁוּב אִינוּ צָרִיךְ⁴. מִי שֶׁטְעָה בְּאַחַת מִשְׁלֹשׁ בְּרִכּוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת - חוֹזֵר לְרֵאשׁוֹ⁵. וְאִם טְעָה בְּאַחַת מִשְׁלֹשׁ בְּרִכּוֹת אַחֲרוֹנוֹת - יִחְזֹר לְעִבּוּדָה⁶. וְאִם טְעָה בְּאַחַת מִן הָאֲמֻצְעִיּוֹת - חוֹזֵר לְתַחֲלַת בְּרִכָּה שֶׁטְעָה בָּהּ, וּמְשַׁלֵּם תְּפִלָּתוֹ עַל הַסֵּדֵר⁷. וְכֵן שְׁלִיחַ-צְבוּר שֶׁטְעָה בְּשִׁהוּא מִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רֶם - עַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא חוֹזֵר⁸.

2) ברכות ל, ע"ב. 3) "ברכת אבות". 4) לחזור ולהתפלל בכוונה (שם, לד:). והטעם שהכוונה ב"ברכת אבות" מעכבת, הוא: "מפני שהיא הברכה הראשונה, ובשעת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(פ"א, ה"ט). ובספק התפלל, אפילו חידוש אינו צריך (לחם-משנה). 25 שם. כי מאחר שהתחיל להתפלל על דעת שהיא חובה, אסור לו להתפלל עוד. 26 כי כבר נתבאר לעיל (פ"א, ה"ו) שתפילת ערבית רשות, והראב"ד משיג ואומר: "אין כאן נחת רוח", כלומר: אפילו בתפילת ערבית עליו לפסוק, הואיל וכבר קבלנו עלינו כתפילת חובה. אבל הרמב"ם סובר שעלינו להתחשב עם תחילת תיקון תפלה זו שלא ניתקנה אלא על דרך רשות בלבד (כסף-משנה).

ז. מי שטעה והתפלל של חל בשבת - לא יצא²⁷. ואם נזכר והוא בתוך התפילה - גומר²⁸ ברכה שנתחיל בה, וחוזר ומתפלל של שבת. במה דברים אמורים²⁹? בערבית או בשחרית או במנחה; אבל במוסף פוסק אפילו באמצע הברכה³⁰. וכן אם השלים תפלה של חל על דעת³¹ שהוא מוסף - חוזר ומתפלל מוסף. אהד שבת ואהד יום טוב ואהד ראש-החדש.

27 שהרי לא הזכיר של שבת בתפילתו. 28 ברכות כא, ע"א. ואינו מחוייב להפסיק באמצע הברכה, הואיל ובדין הוא שגם בשבת יתפלל י"ח ברכות, אלא משום כבוד שבת לא הטריחוהו החכמים להאריך כל כך, לפיכך לא חיבוהו להפסיק באמצע. 29 שגומר את ברכתו שנזכר בה. 30 הואיל ואין תפלת מוסף של י"ח ברכות אפילו בחול, כגון ר"ח וחזה"מ, לפיכך יפסיק כי אין זה ממין חיובו. 31 בחשבו.

ח. מי שטעה בימות הגשמים ולא אמר מוריד הגשם ולא מוריד הטל - חוזר לראש³²; ואם הזכיר הטל³³, אינו חוזר³⁴. ואם טעה בימות החמה ואמר מוריד הגשם - חוזר לראש³⁵; ואם לא הזכיר טל - אין מחזירין אותו, שאין הטל נעצר³⁶. ואין צריך בקשה³⁷.

32 ל"ברכת אבות" שהיא התחלת התפילה. 33 אע"פ שלא הזכיר "מוריד הגשם" שזו עיקר חיובה. 34 שגם הטל מסמל גבורתו של הקב"ה המשפיע מים על הארץ, והוא ממלא במדה ידועה את חסרון הזכרת "ירידת הגשם" (ירושלמי תענית פ"א, ה"א). 35 שהגשמים בימות החמה סימן קללה הם, ואין זה מברך אלא מקלל (שם). 36 שאלמלי נעצר לא היה העולם מתקיים (תענית ג). ולמדוהו מדברי אליהו שאמר לאחאב (מלכים-א יז, א): חי ה'... אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי, ואחרי ימים רבים היה דבר ה' אל אליהו לאמור: לך הראה אל אחאב ואתנה מטר על פני האדמה (שם, יח, א) ולא הזכיר טל כלל, סימן מזה שאין הטל נעצר, ואפילו באותן השנים שלא ירד מטר. 37 אבל לכתחילה מזכיר אותו, בלי דרך בקשה, וכן קבעו רבינו ב"נוסח תפילות כל השנה" שבסוף הספר. וראה לעיל (פ"ב, הלכה ט"ו), שאומר: "בימות החמה: מוריד הטל". ובירושמי תענית (פ"א, ה"א)

14 ולפיכך אינו רוצה לומר ברכה זו שענינה: אבדן המינים, כי אינו רוצה לקלל את עצמו. וראוי להעיר שבירושלמי ברכות ה"ג (לפי גירסת ה'טור' או"ח סי' ככו) אמרו: "לכל אין מסלקים אותו חוץ ממי שלא אמר מ'מחיה המתים, מכניע זדים, ובונה ירושלים' כי בכל אלה יש לחוש שמא מין הוא ואינו מאמין בתחיית המתים או בביאת המשיח". 15 כי מאחר שהתחיל בה מתברר שאינו מין, ואינו אלא כטועה בשאר הברכות (שם, כט). 16 ממאן לרדת לפני התיבה, משום שאין זה כבוד הציבור לעמוד ולחכות באמצע התפילה (שם, לד.). 17 אבל שלא בשעת טעות באמצע התפילה - ראוי לו לסרב, ולעשות עצמו כאילו אינו כדאי, ואינו יורד לפני התיבה (אם אינו ש"ץ קבוע), אלא אחרי שהפצירו בו שלש פעמים. (שם).

ד. ומהיכן הוא מתחיל? מתחלת ברכה שטעה בה ראשון, אם טעה באחת מן האמצעיות. אבל אם טעה באחת מן השלש ראשונות, מתחיל השני מן הראש. ואם טעה באחת מן האחרונות, יתחיל השני מן העבודה¹⁸.

18 ברכות לד, ע"א. כדין יחיד הטועה, וכאמור לעיל ה"א. ה. האומר: איני יורד לפני התיבה, מפני שפגדי צבועים! - אף בלכנים לא יעבר¹⁹. באותה תפילה²⁰. אומר: איני עובר, מפני שיש פרגלי סנדל! - אף יחף לא יעבר²¹.

19 מגילה כד, ע"ב. חוששים שמא נזרקה בו מינות, שדרך המינים להקפיד בכך. ועוד כיון שאין דרכם של ישראל להקפיד בכך, חוששים שמא הרהורי טעות נכנסו בלבו ומינות נזרקה בו (ר"ן שם). 20 אבל לתפילה אחרת ראוי הוא לעבור לפני התיבה, כי אין זה אלא חשש בעלמא, ודי לנו לחוש לו בשעתו ולא שנחזיקהו כמין גמור לעולם (ריב"ש סימן רכד). ולדעת הראב"ד, אינו יורד לפני התיבה לעולם. 21 מגילה, שם.

ו. מי שנסתפק לו אם התפלל אם לא התפלל - אינו חוזר ומתפלל²², אלא-אם-כן מתפלל תפלה זו על דעת שהיא נדבה²³; שאם רצה יחיד להתפלל כל היום תפלת נדבה, יתפלל²⁴. מי שהיה עומד בתפלה, ונזכר שכתב התפלל - פוסק, ואפילו באמצע ברכה²⁵. ואם הייתה תפלת ערבית - אינו פוסק, שלא התפלל אותה מתחלה, אלא על דעת שאינה חובה²⁶.

22 כי שמא כבר התפלל אסור לו להתפלל שנית - שהרי הוא כמקריב שני תמידים בשחרית (כי התפילות כנגד תמידים תוקנו), ועובר על: לא תוסיפו על הדבר אשר אנכי מצוה אתכם (דברים ד, ב). 23 ויכול אדם להביא קרבינותיו דרך נדבה כרצונו. 24 ברכות כא, ע"א: "ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו" ובתנאי שיחדש איזה דבר באחת הברכות כדי להודיע שהיא נדבה, כמבואר לעיל

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהָרֵי תַּפְּלַת הַמוֹסְפִין לְפָנָיו, שֶׁהוּא מְזַכֵּיר בָּהּ רֵאש־הַדָּשׁ⁴⁹.

47) אבל אם עדיין לא השלים תפילתו, הואיל ואינו חוזר אלא לעבודה, אין זה טורח מרובה ויחזור לעבודה. 48) ברכות ל, ע"ב: טעה ולא הזכיר של ר"ח בשחרית, אין מחזירים אותו מפני שיכול לאמרה במוסף. אמר רבי יוחנן ובציבור שנינו. ופירוש הרי"ף: בשליח ציבור שנינו, משום טורח הצבור. 49) אבל כשטעה במוסף - מחזירים אותו, ואין אומרים הרי מנחה לפניו, מפני שאין נוהגים להתפלל מוסף ומנחה כאחד, ולא שייך לומר בזה: "הרי מנחה לפניו" (הרא"ש לברכות שם). וגירסת התלמוד שלפנינו משובשת, ודברינו מכוונים ע"פ גירסת הרי"ף שם. ומכאן המקור לדברי רבינו (לעיל, ה"א) שגם: "ש"ץ שטעה כשהוא מתפלל בקול רם - חוזר", וכמו שרמזנו בביאורנו שם.

יג. עֲשֶׂה יָמִים שְׁמֵרֵאש־הַשָּׁנָה עַד יוֹם הַכַּפּוּרִים, טְעָה וְחָתַם בָּהֶם בְּבִרְכָה שְׁלִישִׁית הָאֵל הַקָּדוֹשׁ⁵⁰ - חוֹזֵר לְרֵאשׁ. טְעָה וְחָתַם בְּעֲשֶׂתֵי עֶשְׂרֵה מְלֶךְ אוֹהֵב צְדָקָה וּמִשְׁפָּט⁵¹ - חוֹזֵר לְתַחֲלַת הַבְּרָכָה, וְחוֹתֵם בָּהּ הַמְּלֶךְ הַמְּשַׁפֵּט, וּמִתְפַּלֵּל וְהוֹלֵךְ עַל הַסֵּדֶר; וְאִם לֹא נִזְכַּר אֶלָּא עַד שֶׁהַשְּׁלִים כָּל תַּפְּלוֹתוֹ, חוֹזֵר לְרֵאשׁ⁵². אָחַד יַחֲדֵי וְאָחַד שְׁלִיחֵי צְבּוּר.

50) במקום "המלך הקדוש". 51) במקום "המלך המשפט", ראה לעיל (פרק ב, הלכה יח). 52) ברכות יב, ע"ב. ואם שכח ולא אמר בימים אלה "זכרנו", או "וכתוב", או "בספר חיים" אין מחזירין אותו כי לא נזכרו בתלמוד: ואין מחזירים אלא על דברים שהוזכרו בתלמוד בפירוש ('הגהות מיימוניות' לעיל פרק ב אות כ').

יד. טְעָה וְלֹא הִזְכִּיר הַבְּדֻלָּה בְּ'חוֹנֵן⁵³ הַדְּעַת' - מְשַׁלֵּם תַּפְּלוֹתוֹ וְאֵינוֹ צָרִיף לְחֻזְרוֹ⁵⁴. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא הִזְכִּיר 'עַל הַנְּסִים' בְּחִנּוּכָה וּבְפּוּרִים, וְ'עֲנָנוּ' בְּתַפְּלַת תַּעֲנִית - אֵינוֹ חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל⁵⁵. אָחַד יַחֲדֵי וְאָחַד שְׁלִיחֵי צְבּוּר. וְאִם נִזְכַּר קִדְּם שְׁיַעֲקֹר אֶת רִגְלָיו, אוֹמֵר: "עֲנָנוּ⁵⁶ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְּלָה, פּוֹדֶה וּמַצִּיל בְּכָל עַת צָרָה וְצוּקָה - יְהִיו לְרִצּוֹן אִמְרֵי פִי" וְגו'⁵⁷.

53) בתפילת מעריב למוצאי שבת ויום-טוב שאומר בה "אתה חוננתנו", או "אתה הבדלת" וכו' כנוסח התפילות לרבינו, וכמבואר לעיל (פרק ב, הלכה יב). 54) שהרי יכול לאמרה אחר-כך על הכוס (ברכות כט). 55) שכלל הוא, ימים שאין בהם קרבן מוסף, כגון: חנוכה ופורים אם לא אמר מעין המאורע אין מחזירים אותו (שבת כד). והטעם: מפני שאינם מן התורה, אלא מתקנת חכמים. 56) כדעת הרי"ף (תענית פ"א). 57) ואינו חותם בברכה, כי לא תוקנה הברכה אלא כשאומרים אותה במקומה, אבל כשאומרים אותה אחר התפילה, שלא במקומה הקבוע - הרי זו ברכה לבטלה (מהר"ח, ו'טור', או"ח סימן תקס"ה). אבל "על הנסים" אינו אומר אפילו כשנזכר קודם שיעקור

אמרו: התפלל ואינו יודע אם הזכיר מוריד הגשם, כל שלשים יום הראשונים חזקה שלא למוד להזכיר (וצריך לחזור ולהזכיר), מכאן ואילך, למוד הוא לומר, וחזקה אליו שהזכיר. וכן בכל הדברים שצריך להזכירם מתקופה לתקופה, וספק בידו אם הזכירם אם לא, הכל על דרך זו הולך ('הגהות מיימוניות').

ט. מִי שֶׁשָּׂכַח שְׂאֵלָה בְּכַרְפַּת³⁸ הַשָּׁנִים: אִם נִזְכַּר קִדְּם 'שׁוֹמֵעַ תַּפְּלָה' - שׁוֹאֵל אֶת הַגְּשָׁמִים בְּ'שׁוֹמֵעַ תַּפְּלָה'³⁹; וְאִם אַחַר שֶׁבִרְךָ 'שׁוֹמֵעַ תַּפְּלָה' - חוֹזֵר לְבִרְכַּת הַשָּׁנִים⁴⁰; וְאִם לֹא נִזְכַּר עַד שֶׁהַשְּׁלִים כָּל תַּפְּלוֹתוֹ - חוֹזֵר לְרֵאשׁ וּמִתְפַּלֵּל שְׁנֵי⁴¹.

38) ששואל בה: "ותן טל ומטר לברכה". 39) שהיא סוף ברכות האמצעיות והיא כוללת כל מיני בקשות, כמבואר לעיל (פרק ו, הלכה ג). 40) ברכות כט, ע"א. 41) ואין הדברים אמורים אלא כשמתפלל ביחיד, אבל המתפלל בציבור אינו חוזר, שהרי שומעה מתפילת שליח ציבור בקול (כס"ף משנה בשם ר' משה כהן). וכן מבואר מסוגיית התלמוד (ברכות, שם).

י. טְעָה וְלֹא הִזְכִּיר 'יַעֲלֶה וְיִבּוֹא'⁴²: אִם נִזְכַּר קִדְּם שְׁיַשְׁלִים תַּפְּלוֹתוֹ - חוֹזֵר לְ'עֲבוּדָה' וּמְזַכֵּר; וְאִם נִזְכַּר אַחַר שֶׁהַשְּׁלִים תַּפְּלוֹתוֹ - חוֹזֵר לְרֵאשׁ⁴³; וְאִם הָיָה רְגִילִי לֹמֵר תַּחֲנוּנִים אַחַר תַּפְּלוֹתוֹ⁴⁴, וְנִזְכַּר אַחַר שֶׁהַשְּׁלִים תַּפְּלוֹתוֹ, קִדְּם שְׁיַעֲקֹר רִגְלָיו - חוֹזֵר לְ'עֲבוּדָה'⁴⁵.

42) בברכת ה"עבודה". 43) ברכות כט, ע"ב. 44) כגון: "אלהי נצור לשוני מרע" שאנו אומרים בעמידה אחר התפילה. 45) (שם) אבל אם אינו רגיל, אפילו לא עקר עדיין רגליו - הרי הוא כהשלים תפילתו וחוזר לראש (כס"ף משנה).

יא. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, או בְּשַׁחְרִית וּבְמִנְחָה שֶׁל רֵאשִׁי חֻדְשִׁים; אֲבָל עֲרִבִית שֶׁל רֵאש־הַדָּשׁ, אִם לֹא הִזְכִּיר, אֵינוֹ חוֹזֵר⁴⁶.

46) לפי שאין בית-דין מקדשים את החודש בלילה (ברכות ל:). וכתב ב"הלכות גדולות" וכן ב"שאלות דרב אחאי": מי ששכח ולא אמר "יעלה ויבוא", או כל דבר שצריך לחזור בשבילו ולהתפלל - יכוין דעתו וישמע מהשליח-ציבור י"ח ברכות מראש ועד סוף ויוצא ידי חובתו בהתאם לדברי רבן גמליאל האומר (ר"ה לד:): "ש"ץ מוציא את הבקי להתפלל, כשם שמוציא את שאינו בקי; ומה גם את זה שהתפלל בעצמו אלא ששכח דבר מתפילתו ('הגהות מיימוניות'), וכן נפסק להלכה בשו"ע או"ח ס"י קכד ס"י).

יב. כָּל מְקוֹם שֶׁהִיָּחֵד חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, שְׁלִיחֵי צְבּוּר חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל, אִם טְעָה כְּמוֹתוֹ בְּעַת שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּקוֹל רָם, חוֹץ מְשַׁחְרִית שֶׁל רֵאש־הַדָּשׁ, שְׂאֵם שָׂכַח שְׁלִיחֵי צְבּוּר וְלֹא הִזְכִּיר 'יַעֲלֶה וְיִבּוֹא' עַד שֶׁהַשְּׁלִים תַּפְּלוֹתוֹ⁴⁷ - אֵין מְחַזְרִין אוֹתוֹ, מִפְּנֵי טַרַח צְבּוּר⁴⁸;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעניית אמן וכו'. שאם באמצע תפילה אסור לו להפסיק אפילו בין ברכה לברכה, באמצע הברכה לא כל-שכן (כסף-משנה). ויש מפרשים: שלא יפסיק בתפילתו לעניית אמן לשאר הברכות (לחם-משנה).

רגליו, משום שאינה אלא הודאה ושבת; לא כן תפלת עננו" שהיא בקשה מאת ה', אנו מקפידים בה יותר (מעשה ורוקח).

טו. שִׁכַּח וְלֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּעֶרְב־שַׁבָּת - יִתְפַּלֵּל עֶרְבִית שְׁתִּים שָׁל שַׁבָּת, וְכֵן בְּיוֹם-טוֹב. שִׁכַּח וְלֹא הִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּשַׁבָּת אוּ בְיוֹם-טוֹב, מִתְפַּלֵּל בְּמוֹצָאֵיהֶן עֶרְבִית שְׁתִּים שָׁל הַלַּיְלָה⁵⁸ - מִבְּדִיל בְּרֵאשׁוֹנָה⁵⁹ וְאִינוּ מִבְּדִיל בְּשִׁנְיָה⁶⁰; וְאִם הִבְדִּיל בְּשִׁתִּיהֶן אוּ לֹא הִבְדִּיל בְּאַחַת מֵהֶן⁶¹ - יִצְאָא⁶²; אֲבָל אִם לֹא הִבְדִּיל בְּרֵאשׁוֹנָה וְהִבְדִּיל בְּשִׁנְיָה⁶³ - חוֹזֵר וּמִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה שְׁלִישִׁית, מִפְּנֵי שֶׁהִרְאשׁוֹנָה לֹא עָלְתָה לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּימָה לְתַפְלַת עֶרְבִית⁶⁴. וְכָל הַמִּתְפַּלֵּל שְׁתִּים⁶⁵ תְּפִלוֹת, אֶפְלוּ שְׁחָרִית וּמוֹסָף⁶⁶ - לֹא יִתְפַּלֵּל זוֹ אַחַר זוֹ, אֲלֵא יִשְׁהֶה בֵּין תְּפִלָּה לְתַפְלָה פְּדֵי שִׁתְּחוּן⁶⁷ דַּעְתוֹ עָלָיו.

~ שבת קודש י"ב ניסן ~

פֶּרֶק אַחֲר־עֶשְׂרִי

1) איזה מקום חייב בבניין בית הכנסת; סדר בניינו; קדושת בית הכנסת ואיך נוהגים בכבודו אם מותר לסתור בית כנסת כדי לבנות אחר במקומו; מה בין בית כנסת של כפרים לשל כרכים.

א. כָּל מְקוֹם שֶׁיִּשְׁבוּ עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל, צְרִיף לְהִכִּין לוֹ בֵּית שְׁיִכְנְסוּ בוֹ לְתַפְלָה כָּכֵל עַת תְּפִלָּה², וּמְקוֹם זֶה נִקְרָא בֵּית-הַכְּנֶסֶת. וְכּוֹפִין בְּנֵי הָעִיר זֶה אֶת זֶה לְבָנוֹת לָהֶם בֵּית-הַכְּנֶסֶת³, וְלִקְנוֹת לָהֶם סִפְר־תּוֹרָה, נְבִיאִים וּכְתוּבִים⁴.

2) כי אין תפילה בציבור פחות מעשרה, וכן אמרו חז"ל (סנהדרין דף לט עמוד א): "כל בי בנין עשרה השכינה שורה". 3) (תוספתא בבא מציעא פרק י"א). 4) (שם) כדי שיקרא בהם כל מי שירצה לקרוא מן הציבור (לשון רבינו בהלכות שנים פרק ו, הלכה א). ודווקא בימיהם שלא הותר לכתוב אלא תורה נביאים וכתובים בלבד, אבל בימינו מחוייבים לקנות גם ספרי התלמוד ללמד בהם לקטנים ולגדולים (במגן אברהם אורח חיים סימן ק"ט סעיף א).

ב. כְּשִׁבוּנֵין בֵּית-הַכְּנֶסֶת, אֵין בּוֹנִין אוֹתָהּ אֶלָּא בְּגִבְהָהּ שָׁל עִיר⁵, שְׁנֹאֲמַר: "בְּרֵאשׁ הַמִּיּוֹת תִּקְרָא". וּמִגְבִּיהֶינָהּ אוֹתָהּ עַד שֶׁתֵּהָא גְבוּהָהּ מִכָּל חֲצָרוֹת הָעִיר, שְׁנֹאֲמַר: "וְיִלְרוּמֶם אֶת בֵּית אֱלֹהֵינוּ". וְאֵין פּוֹתְחִין פְּתָחַי הַכְּנֶסֶת אֶלָּא בְּמִזְרְחָ, שְׁנֹאֲמַר: "וְהַחֲנִים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קְדָמָה"⁷. וּבּוֹנִין בוֹ הֵיכַל, שְׁמֹנִיחִין בוֹ סִפְר־תּוֹרָה. וּבּוֹנִין הֵיכַל זֶה בְּרוּח־⁸ שְׁמֵתְפַלְלִין כְּנֶגְדוֹ בְּאוֹתָהּ הָעִיר, פְּדֵי שִׁיְהִי פְּנִיָּהֶם אֶל מוֹל הַהֵיכַל כְּשִׁיעֲמָדוּ לְתַפְלָה.

5) (תוספתא, מגילה פרק ג). 6) שבונים אותו בניין גבוה (שבת יא). ראה (במגן אברהם אורח חיים סימן ק"ט סעיף קטן ב). 7) שהיה המשכן פתוח למזרח (תוספתא פרק ג דמגילה). והטעם: כדי שיהיו משתחוים מן הפתח נגד הארון שהיה במערב. ודווקא בימיהם שהיו מתפללים למערב, אבל יושבי ארצות המערב שהם מתפללים לצד ארץ ישראל שהיא במזרח – אין עושים הפתח אלא במערב, כדי שיהיו משתחוים נגד ההיכל העומד במזרח בית הכנסת (טור סימן ק"ט). 8) שאם מתפללים למזרח בונים אותו בצד מזרח, כמו שביארנו.

ג. וּמְעַמִּידִין בִּימָה בְּאֲמֻצַּע הַבַּיִת⁹, פְּדֵי שִׁיעֲלָה עָלֶיהָ הַקּוֹרָא בְּתוֹרָה, אוּ מִי אֲשֶׁר אוֹמֵר לְעֵם דְּבָרֵי

58) ברכות כו, ע"ב. 59) שם. שהיא תפילת מעריב בזמנה. 60) שאינה אלא לתשלום תפילת שבת, שאין בה הבדלה. 61) שלא הבדיל בתפילה כלל. 62) שהרי עתיד להבדיל על הכוס. וכאמור לעיל ה"ד. 63) גילה דעתו שהיא לחובת תפילת מעריב בזמנה. 64) וכלל הוא שתפילת התשלומין באה לבסוף, כמבואר לעיל (פ"ג, ה"ח). 65) כגון ששכח להתפלל, ומתפלל עכשיו שתיים. 66) שמתפלל שתיים כרגיל, לא מחמת טעות. 67) שתהא דעתו מיושבת לערוך תפילתו דרך תחינה (ברכות ל:). וברושלמי (שם, פ"ד, ה"ו) נתנו לה שיעור: כדי הילוך ארבע אמות.

טז. אֶסוּר לוֹ לְמִתְפַּלֵּל בְּצַבּוּר שְׁיִקְדִים תְּפִלְתוֹ לְתַפְלַת הַצַּבּוּר⁶⁸. הַנִּכְנָס לְבֵית-הַכְּנֶסֶת וּמִצָּא צַבּוּר שְׁמִתְפַּלְלִין בְּלַחֶשׁ: אִם יָכוֹל לְהִתְחִיל וְלִגְמַר עַד שְׁלֵא יִגִּיעַ שְׁלִיחַ-צַבּוּר לְקִדְשָׁהּ - יִתְפַּלֵּל; וְאִם לֹא - יִמְתִּין⁶⁹ עַד שִׁתְּחִיל שְׁלִיחַ-צַבּוּר לְהִתְפַּלֵּל בְּקוֹל רֶם, וְיִתְפַּלֵּל עִמוֹ בְּלַחֶשׁ מְלָה בְּמְלָה עַד שִׁיִּגִיעַ שְׁלִיחַ-צַבּוּר לְקִדְשָׁהּ, וְעוֹנָה קִדְשָׁהּ עִם הַצַּבּוּר⁷⁰, וּמִתְפַּלֵּל שְׂאָר תְּפִלָּה לְעַצְמוֹ. וְאִם הִתְחִיל לְהִתְפַּלֵּל קִדְם שְׁלִיחַ-צַבּוּר, וְהִגִּיעַ שְׁלִיחַ-צַבּוּר לְקִדְשָׁהּ - לֹא יִפְסִיק וְלֹא יַעֲנֶה קִדְשָׁהּ עִמָּהֶן. וְכֵן לֹא יַעֲנֶה אֲמָן יְהָ שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ⁷¹ וְהוּא בְּאֲמֻצַּע הַתְּפִלָּה, וְאֵין צְרִיף לִזְמַר בְּשְׂאָר הַבְּרָכוֹת⁷².

68) אלא ימתין כדי שיתפלל עם הציבור, שתפילת הציבור רצויה יותר לפני ה' (ברכות כח:). 69) כי אם לא ימתין לא יוכל לענות קדושה עם הציבור שאסור לו להפסיק באמצע תפילתו, וגם ביחיד לא יוכל לאמרה שאין אומרים קדושה פחות מעשרה (שם, כא:). 70) כדעת רב האי גאון, הובאה ברי"ף לברכות שם. 71) שבתפילת קדיש (שם). 72) כשהוא עומד באמצע איזו ברכה שהיא מברכות המצוות, או ברכות הנהנין שאסור לו להפסיק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כברו ה' (ישעיה פרק כד, פסוק טו), וכן שנינו במשנה (תרומות פרק י"א, משנה י'). (23 שטיחים עשויים קש, או קנים דקים. (24 בארצות הנוצרים.

ו. בתי-כנסיות ובתי-מדרשות, אין נוהגין בהן קלות-ראש, כגון שחוק והתול ושיחה בטלה; ואין אוכלין בהן, ואין שותין בהן, ואין גאותין בהן, ואין מטילין בהן; ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה²⁸ ובגשמים מפני הגשמים. וחקמים ותלמידיהם מתרין לאכל ולשתות²⁹ בהן מדחק³⁰.

(25) מגילה דף כח עמוד א). (26) אין מתקשטין בהם כפירוש רש"י שם; וכן אמרו (יומא דף יא עמוד א): "מאי נאותות - מתקשטות". נאות - קבלת הנאה, מלשון: אך בזאת נאות לכם (בראשית פרק לד, פסוק טו). (27) שאם יש לאדם קוצר רוח אל ייכנס לתוכם לטייל כדי להרחיב את ליבו שאין נכנסין שם אלא או להתפלל, או לקרות בתורה (כסף משנה). (28) להיות למחסה מחום השמש. (29) מגילה דף כח עמוד ב). למה נקרא בית המדרש "בית רבנן"? - "ביתא דרבנן" לפי שבתם הוא לכל דבר. (30) אבל שלא מדחוק, לא, כפי שמסופר שם: רבינא ורב אדא היו עומדים ושואלים דבר הלכה מפי רבא, ירד גשם עז ונכנסו לבית הכנסת. אמרו: נכנסנו לבית הכנסת לא להתגונן מפני הגשם אלא משום שדבר הלכה דורש דיעה צלולה ומיושבת, כלומר: אלמלא היינו עוסקים בהלכה הדורשת דיעה צלולה לא היינו נכנסים לבית הכנסת מפני הגשם בלבד (כסף משנה). ולצורך מצוה פותר לאכול בבית הכנסת, כמו שאמרו בירושלמי (פסחים פרק א, הלכה א): "בתי כנסיות ובתי מדרשות צריכין בדיקה (בדיקת חמץ בערב פסח) שכן מכניסים לשם (חמץ) בראשי חדשים", שהיו סועדים שם סועדת מצוה בעיבור החודש, ומה גם לצורך בית הכנסת עצמו וודאי שמותר לישון. ומכאן התירו לישון בבית הכנסת בליל יום הכיפורים כדי לשמור הנרות ("הגהות מיימוניות").

ז. ואין מחשבין בהן חשבונות, אלא-אם-כן היו חשבונות של מצוה, כגון קפה של צדקה ופדיון שבויים וכיוצא בהן. ואין מספידין בהן, אלא הספד של רבים³¹, כגון שיהיה שם הספד גדולי חכמי אותה העיר, שפל העם מתקבצין וקאין בגלגל³².

(31) מגילה שם. (32) בין שהגדול בעצמו נפטר, בין שמת אחד ממשפחתו והגדול עומד להספידו שבגללו מתקבצים העם (שם; ראש השנה דף כח עמוד א) "אותו היום מתה אימו של בן זוא והספידה רבן גמליאל הספד גדול, לא מפני שראוייה לכך אלא כדי שידעו העם שלא קידשו בית דין את החודש כי בראש חודש אין מספידין" - הרי שבאו כולם לכבודו של המספיד, אף שהנפטר לא היה ראוי לכך (מעשה רוקח).

ח. הנה לבית-הכנסת או לבית-המדרש שני פתחין - לא יעשנו קפנדריא³³, כדי שיפגס פתח זה ויצא

כבושין¹⁰, פדי שישמעו פלם. ובשמימידין התבה שיש-בה ספר-תורה¹¹, מעמידין אותה באמצע¹², ואחורי התבה כלפי ההיכל ופניה כלפי העם.

(9) (סוכה דף נא עמוד ב) וכן בירושלמי (שם, פרק ה, הלכה א). (10) דברי מוסר ותוכחה הכובשים את ליבו של האדם ומכניעים אותו. (11) מנהגם היה להעמיד תיבה ובה ספר תורה (נוסף על ספרי תורה שמונחים בהיכל), כדי שיהא מוכן להעלותו משם לבימה לקריאת התורה; וגם שיהא מוכן ליחידים לקרוא בו "שניים מקרא ואחד תרגום", שמצוה בספר תורה יותר משאר החומשים, ולא יצטרך העם לטרוח ולהוציא ספר-תורה מן ההיכל (רדב"ז חלק ב, לשונות הרמב"ם סימן קנ"ז). (12) בין צפון לדרום. וסמוך להיכל הייתה עומדת, ולפניה היה השליח-ציבור עומד ומתפלל, כמו שמבואר בסמוך (רדב"ז שם).

ד. כיצד העם יושבין בתי-כנסיות? הזקנים יושבין ופניהם כלפי העם, ואחוריהם כלפי ההיכל¹³; וכל העם יושבין שורה לפני שורה, ופני השורה לאחורי השורה שלפניה, עד שיהיו פני כל העם כלפי הקדש¹⁴ וכלפי הזקנים וכלפי התבה. ובעת ששליח-ציבור עומד לתפלה, עומד בארץ לפני התבה¹⁵, ופניו לפני הקדש כשאר העם.

(13) (תוספתא מגילה פרק ג). והרמ"א בהגהותיו (אורח חיים סימן ק"ג סעיף ה) העתיק את כל הלכה זו, והשמיט המלים "ואחוריהם כלפי ההיכל" בהתאם למנהגנו היום שרק צידיהם מכוונים כלפי ההיכל, ולא אחוריהם. (14) הוא ההיכל. (15) ולא היה מתפלל על הבימה, משום שנאמר: ממעמקים קראתיך ה' (תהילים פרק קל, פסוק א), מכאן שאל יעמוד אדם במקום גבוה ויתפלל (ברכות דף י עמוד ב). וזהו הטעם בלשון רבותינו: "יורד לפני התיבה" (ראש השנה דף לב עמוד א ועוד). שהיה הקורא בתורה יורד מעל הבימה לעבור לפני התיבה להתפלל.

ה. בתי-כנסיות ובתי-מדרשות¹⁶, נוהגין בהן קבוד, ומקבדים¹⁷ אותן ומרביצין¹⁸ אותן. ונוהגין פל ישראל בספרד ובמערב¹⁹ ובשנער²⁰ ובארץ הצבי²¹ להדליק עששיות²² בתי-כנסיות, ולהציע בקרקען מחצלות²³ כדי לישב עליהם. ובצרי אדום²⁴ יושבין בה על הפסאות.

(16) שלומדים בהם תורה ברבים. (17) מטאטאים אותם, ורבינו יעקב בן רבי יקר היה מכבד בזקנו לפני ארון הקודש (ספר חסידים סימן קכ"ח). (18) אחרי הכיבוד מזלפים אותם במים כדי להרביץ ולהשכיב את האבק, מגילה דף כח עמוד ב וברש"י שם. (19) הארצות שמעבר לים התיכון מערבה. (20) היא ארץ בבל. (21) היא ארץ ישראל, מלשון הכתוב: נחלת צבי צבאות גויים (ירמיה פרק ג, פסוק יט; וכן בדניאל פרק ת, פסוק ט). צבי - חמדה וחפץ. (22) מנורות, משום כבוד, כלשון הכתוב: על כן באורים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וּכְשֶׁם שֶׁנִּהְיִין בְּהֵן כְּבוֹד בְּיִשְׁוֹכֵן, כֶּף נוֹהֲגִין בְּהֵן
בְּחֶרְבָנָם, חוּץ מִכְבוֹד וְרִבּוּץ, שְׂאִין מִכְבָּדִין אוֹתָן
וְאִין מְרַבִּיצִין אוֹתָן. עֲלוּ בְהֵן עֲשׂוּבִים - תּוֹלְשִׁין
אוֹתָם וּמְנִיחִין אוֹתָן בְּמִקְוֵי⁴², כְּדֵי שְׂיִרְאוּ אוֹתָן
הָעָם וְתִעוֹר רוּחָם⁴³ וְיִבְנוּם.

(41) (מגילה פרק ג, משנה ג) כי לא אמר הכתוב: ואת
מקדשיכם אשומם – אלא הקדים "שממה" ל"קדושה" לומר
לך: אף על פי ששםם – בקדושתו הוא עומד (מפירוש
ה"תוספות יום טוב", שם). (42) (מגילה דף כח עמוד ב).
(43) מחמת עגמת נפש (שם).

יב. אִין סוֹתְרִין בֵּית-הַכִּנֹּסֶת כְּדֵי לְבָנוֹת אַחַר בְּמִקְוֵמוֹ
אוּ בְּמִקְוֵם אַחַר; אֲבָל בּוֹנִין אַחַר וְאַחֲרֶיךָ סוֹתְרִין
אֵת זֶה; שְׂמָא יֵאָרֵעַ לְהֵם אֲנָס וְלֹא יִבְנוּ⁴⁴. אֲפֹלוּ כְּתֹל
אַחַד מִמֵּנֵי, בּוֹנֵה הַחֹדֶשׁ בְּצַד הַיֵּשׁוּן, וְאַחֲרֶיךָ סוֹתֵר
הַיֵּשׁוּן.

(44) (בבא בתרא דף ג עמוד ב).

יג. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים⁴⁵? שְׂלֵא חֲרָבוּ יִסְדוּתֵי, אוּ
שְׂלֵא נָטוּ כְּתֵלֵי לָפֶל; אֲבָל אִם חֲרָבוּ יִסְדוּתֵי
אוּ שָׁנְטוּ כְּתֵלֵי לָפֶל - סוֹתְרִין אוֹתוֹ מִיָּד, וּמְתַחֲלִילִין
לְבָנוֹת בְּמַהֲרָה⁴⁶ בְּיוֹם וּבְלַיְלָה, שְׂמָא תְּדַחַק הַשְּׂעָה
וְיִשְׂאֵר חֲרָב.

(45) שאין סותרים טרם שבונים. (46) (שם) "רב אשי ראה
בקיעים בבית הכנסת שבעירו (מתא מחסיא) סתרו והכניסו
מיטתו שם – מחשש שמא יתעצל בבניינו, והואיל והחמה
והגשמים יצערורו יודרו בבניינו – ולא הוציאה עד שגמר
כל הבניין לרבות המרזבים".

יד. מִתֵּר לַעֲשׂוֹת בֵּית-הַכִּנֹּסֶת⁴⁷ בֵּית-הַמְדֻרָשׁ⁴⁸; אֲבָל
בֵּית-הַמְדֻרָשׁ אֲסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בֵּית-הַכִּנֹּסֶת; שְׂקֻדָּשׁת
בֵּית-הַמְדֻרָשׁ יִתְרָה עַל קֻדְשַׁת בֵּית-הַכִּנֹּסֶת, וּמְעַלִּין
בְּקֻדְשׁ וְלֹא מוֹרִידִין⁴⁹. וְכֵן בְּנֵי הָעִיר שְׂמִכְרוּ בֵּית-
הַכִּנֹּסֶת, יֵשׁ לְהֵן לְקַח בְּדָמֵי תְּבָה⁵⁰; מְכָרוּ תְּבָה -
יֵשׁ לְהֵן לְקַח בְּדָמֵיהָ מְטַפְחוֹת⁵¹ אוּ תִיק לְסַפְרֵ-
תּוֹרָה; מְכָרוּ מְטַפְחוֹת אוּ תִיק - לוֹקְחִים בְּדָמֵי
חֲמֻשִׁים⁵²; מְכָרוּ חֲמֻשִׁין - לוֹקְחִין בְּדָמֵי סַפְרֵ-
תּוֹרָה; אֲבָל אִם מְכָרוּ סַפְרֵ-תּוֹרָה⁵³, אִין לוֹקְחִין
בְּדָמֵי אֱלֵא סַפְרֵ-תּוֹרָה אַחֲרָי⁵⁴, שְׂאִין שְׂם קֻדְשָׁה
לְמַעַלָּה מִקֻּדְשַׁת סַפְרֵ-תּוֹרָה; וְכֵן בְּמוֹתְרֵיהָ⁵⁵.

(47) המיוחד לתפילה בלבד. (48) המיוחד ללימוד תורה
ברבים (מגילה דף כו עמוד א). (49) תוספתא, (מובאת
ברש"י למגילה דף כו עמוד א): ויקם משה את המשכן
(שמות פרק מ, פסוק יח) בצלאל עשהו, ומשה שהיה גדול
ממנו הקימו – מכאן שמעלין בקודש, ואין מורידין –
שנאמר (שם): ויתן את אדניו וישם את קרשיו וגו' ולא
סייעוהו אחיו הכהנים בהקמת קרשיו ואדניו, מפני שאין

בַּפֶּתַח שֶׁנִּגְדָּו לְקָרֵב הַדֶּרֶךְ, שְׂאֲסוּר לְכַנֵּס בְּהֵן אֱלֵא
לְדַבֵּר מִצְוָה³⁴.

(33) שביל המקצר את הדרך, בלשון רומית. ורבותינו (מגילה
דף כט עמוד א) דרשוה בדרך נוטריקון: "אדמקיפנא אדרי
איעול בהא, – בעוד שאקיף שורות של בתים הללו אכנס
דרך הבית הזה ואקצר דרכי. (34) שלא יזלזל במוראו,
והכתוב אומר: ומקדשי תיראו (ויקרא פרק יט פסוק ל) וכל
בית כנסת מעין מקדש הוא, כמו שדרשו חכמינו ז"ל (מגילה
דף כט עמוד א) על הפסוק: ואהי להם למקדש מעט
(יחזקאל פרק יא, פסוק טז) – אלו בתי כנסיות ובתי
מדרשות שבבבל.

ט. מִי שְׂצָרִיךְ לְכַנֵּס לְבֵית-הַכִּנֹּסֶת לְקָרוֹת תֵּינוּק אוּ
חֲבָרוֹ, יִכַּנֵּס וְיִקְרָא מְעַט אוּ יֵאמֵר שְׂמוּעָה³⁵, וְאַחֲרֵי-
כֵן יִקְרָא חֲבָרוֹ, כְּדֵי שְׂלֵא יִכַּנֵּס בְּשִׁבִיל חֲפָצֵי בַלְבָד.
וְאִם אִינוּ יוֹדְעֵ - יֵאמֵר לְתֵינוּק מִן הַתֵּינוּקוֹת: קְרָא
לִי הַפְּסוּק שְׂאֵתָה קוֹרָא בוּ; אוּ יִשְׁהָה מְעַט בְּבֵית-
הַכִּנֹּסֶת וְאַחֲרֶיךָ יִצְאָם³⁶, שְׂהִיִּשְׁבָּה שְׂם מְעַסְקֵי
הַמְצָוֹת הַיֵּא, שְׂנִצְאָמֵר: "אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ" וְגו'.

(35) דבר הלכה. (36) (מגילה דף כח עמוד ב).

י. מִי שֶׁנִּכְנַס לְהַתְּפִיל אוּ לְקָרוֹת, מִתֵּר לוּ לַצָּאת
בַּפֶּתַח שֶׁנִּגְדָּו כְּדֵי לְקָרֵב אֶת הַדֶּרֶךְ³⁷. וּמִתֵּר לְאָדָם
לְכַנֵּס לְבֵית-הַכִּנֹּסֶת בְּמִקְלוֹ, בְּמַנְעָלוֹ וּבְאַפְנֵדוֹת³⁸
וּבְאֲבָק שְׂעַל רִגְלָיו³⁹. וְאִם הָיָה צָרִיךְ לְרַק, יִרַק
בְּבֵית-הַכִּנֹּסֶת⁴⁰.

(37) (שם, דף כט עמוד א) וסמכוהו על הפסוק (יחזקאל פרק
מו, פסוק ט): ובכוא עם הארץ לפני ה' במועדים הבא דרך
שער צפון להשתחוות יצא דרך שער הנגב. ודווקא שנכנס
מתחילה שלא על מנת לעשותו קפנדריא; אבל אם מתחילה
נכנס כדי לעשותו קפנדריא אין התפילה או הקריאה
מועילות בזה, ואף על פי שכדי לקרוא לחבירו מותר
להיכנס לבית הכנסת בתנאי שיקרא בו מעט כמבואר בהלכה
ט', אבל לעשותו קפנדריא אין זה מועיל. וזוהי הסיבה
שאיחר רבינו לכתוב הלכה זו, ולא סמכה אחרי הלכה ח'
אף על פי שלכאורה שם מקומה – כי כיוון בזה לומר: שאין
שום היתר מועיל להיכנס לבית הכנסת מתחילה על מנת
לעשותו קפנדריא (אור שמח). (38) מפורש לעיל פרק ה
הלכה ה. (39) (ברכות דף סג עמוד א). בית הכנסת ככיתו:
מה ביתו אין אדם מקפיד בכל אלה חוץ מקפנדריא – אף
בית הכנסת כן. (40) ובלבד שישפשונו ברגליו, כמבואר
בירושלמי ברכות (פרק ג, הלכה ה), או שיהיה שם גמי
שארין הרוק נראה בתוכו (שולחן ערוך אורח חיים סימן
קנא), אבל אם הרוק נראה – אסור, כמו שאמרו בירושלמי
שם: "הרוקק בבית הכנסת כרוקק בכבת עינו".

יא. בְּתֵי-כִנֹּסִיּוֹת וּבְתֵי-מְדֻרָשׁוֹת שְׂחָרְבוּ - בְּקֻדְשַׁתָּן
הֵן עוֹמְדוֹת, שְׂנִצְאָמֵר: "וְהַשְּׂמוֹתֵי אֵת מְקֻדְשֵׁיכֶם" -
אֶף-עַל-פִּי שְׂהֵן שׂוּמְמִין, בְּקֻדְשַׁתָּן הֵן עוֹמְדִין⁴¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחוץ לעיר בהוצאות בניינו, בכל זאת הואיל ועל דעת מתפללי כל אנשי העולם נעשה שיבואו בו הרי קדושתו חמורה, ואין רשות לאנשי העיר למכרו (תוספות למגילה דף כו עמוד א, והרא"ש שם).

יז. בְּנֵי הַכֹּפֵר שָׂרְצוּ לְמַכֵּר בֵּית־הַכֹּנֶסֶת שְׁלֵהֵן אוֹ לְבָנֹת בְּדָמָיו בֵּית־הַכֹּנֶסֶת אַחַר, אוֹ לְקָנוֹת בְּדָמָיו תְּבָה אוֹ סִפְר־תּוֹרָה - צְרִיכִין לְהִתְנַחֵם עַל הַלּוֹקֵחַ שְׂלָא לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ, לֹא מְרַחֵץ, וְלֹא בְרִסְקִי, וְהוּא הַמְּקוֹם שֶׁמַּעֲבָדִין בּוֹ אֶת הָעוֹרוֹת, וְלֹא בֵּית הַטְּבִילָה, וְלֹא בֵּית הַמְּיָם⁶⁵; וְאִם הִתְנוּ שְׂבָעָה טוֹבִיּוֹת⁶⁶ הָעִיר בְּמַעֲמַד אֲנָשֵׁי הָעִיר⁶⁷ בְּשַׁעַת מְכִירָהּ, שְׂיֵהָא הַלּוֹקֵחַ מִתֵּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ כָּל אֱלוֹ - מִתֵּר⁶⁸.

(65) לכביסה; או למי רגליים (מגילה דף כו עמוד ב), כי אף על פי שקדושת בית הכנסת פקעה וחלה על הדמים – אין מזלזלים בו כל כך. רמז לזה דברי הכתוב (דברי הימים ב פרק ח פסוק יא): כי אמר לא תשב אשה לי בבית דוד מלך ישראל כי קודש המה אשר באה אליהם ארון ה' – והרי כבר עלה משם הארון והוכנס לבית קודש הקדשים, ובכל זאת לא נתנה שלמה לשבת שם מחמת קדושת הבית הקודמת (אור שמח). (66) נכבדי העיר העוסקים בצרכיה על דעת הציבור. (67) אם פירסמו את המכירה – הרי זה נידון כמעמד אנשי העיר, אף שלא נכחו בה (רמ"א אורח חיים סימן קנ"ג סעיף ז). (68) (מגילה דף כו עמוד א) וכגירסת רבינו בגמרא שם: אבל מכרו שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר אפילו למשתי ביה שיכרא ולמשטח ביה פירי מותר. והראב"ד חולק וסובר: שאין לדמות שטיחת פירות לארבעת הדברים הללו שהם מגונים ביותר, ולדבריו אין להשתמש בו לדברים אלו בכל מעמד מכירה שהוא (טורי אבן, בכוננת השגת הראב"ד).

יח. וְכֵן אִם הִתְנוּ שְׂבָעָה טוֹבֵי הָעִיר⁶⁹ בְּמַעֲמַד אֲנָשֵׁי הָעִיר עַל מוֹתֵר הַדָּמִים שְׂיֵהִיו חֲלִין - הָרִי הֵן חֲלִין. וְכִשְׁלֹקֵחִין הַדָּמִים וּבּוֹנִין מִהֵן בֵּית־הַכֹּנֶסֶת אַחַר, אוֹ שְׂיִקְנוּ מֵהֶם תְּבָה אוֹ מְטַפְּחוֹת וְתִיק אוֹ חֲמֻשִׁין אוֹ סִפְר־תּוֹרָה - הַשָּׂאֵר יֵהָא חֲלִין כְּמוֹ שֶׁהִתְנוּ, וְיַעֲשׂוּ כְּהֵן מַה שְׂיִרְצוּ⁷⁰.

(69) בשעת מכירת בית הכנסת. מתבאר בסמוך בדברי רבינו. (70) אפילו תשמישי חול (מגילה דף כו עמוד א).

יט. וְכֵן אִם קָבְלוּ עֲלֵיהֶן כָּל אֲנָשֵׁי הָעִיר⁷¹ אוֹ רִבָּם אָדָם אַחַד⁷² - כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה עֲשׂוּי, וְהוּא מוֹכֵר וְנוֹתֵן לְבִדּוֹ כְּפִי מַה שְׂיִרְצָה, וְיִתְּנָה כְּפִי מַה שְׂיִרְצָה⁷³.

(71) אפילו כרך גדול (כדעת המע"ק). (72) שהוא יהיה המפקח על עסקי בית הכנסת ויעשה בו מה שירצה. (73) ירושלמי מגילה (פרק ג, הלכה ב) וכן בבבלי (מגילה דף כו עמוד א) "אמר רב אשי בית הכנסת של 'מתא מחסיא' אף על פי שמכל העולם באים אליו להתפלל, כיוון שנתנו

מורדין (מנחות דף צט עמוד א). (50) מבואר לעיל (הלכה ג). (51) מעילים. (52) גליונות קלף שכתוב בהם חומש אחד מחמשת חומשי תורה, ואין קדושתם חמורה כקדושת ספר תורה שכל חמישה חומשי תורה כתובים בו. (53) על תנאי היתר מכירת ספר תורה, ראה לקמן הלכות ספר תורה (פרק י, הלכה ב). (54) (מגילה דף כו עמוד א). (55) גירסת דפוס רומי – "במותריהם" ובדפוסים אחרים: כפי שאצלנו. אם מכרו חומשים וקנו ממקצת הדמים ספר תורה, אל יקנו ממותר הכסף דבר שקדושתו פחותה (שם).

טו. וְכֵן אִם גָּבוּ הָעַם מַעוֹת לְבָנֹת בֵּית־הַמְּדַרְשׁ אוֹ לְבֵית־הַכֹּנֶסֶת, אוֹ לְקָנוֹת תְּבָה אוֹ מְטַפְּחוֹת וְתִיק אוֹ סִפְר־תּוֹרָה, וְרָצוּ לְשַׁנּוֹת כָּל מַה שֶּׁגָּבוּ - אֵין מְשַׁנִּין אוֹתָן, אֲלֹא מְקַדְּשָׁה קָלָה לְקַדְּשָׁה חֲמוּרָה מִמֶּנָּה⁵⁶. אֲבָל אִם עָשׂוּ מַה שֶּׁגָּבוּ וְהוֹתִירוּ - מְשַׁנִּין הַמוֹתֵר לְכָל מַה שְׂיִרְצוּ⁵⁷. וְכָל פְּלֵי בֵּית־הַכֹּנֶסֶת⁵⁸ - כְּבֵית־הַכֹּנֶסֶת. פְּרַכְתָּ⁵⁹ שְׁעַל הָאָרוֹן שֶׁמְנִיחִים בּוֹ הַסְּפָרִים - כְּמְטַפְּחוֹת הַסְּפָרִים; וְאִם הִתְנוּ עֲלֵיהֶם⁶⁰, הָרִי הֵן כְּפִי הַתְּנָאִי⁶¹.

(56) (מגילה דף כו עמוד א) ולא מפני שיש קדושה במעות הללו, שהרי עדיין לא באו לשימוש קדושה; אלא מחמת נדר שנדר הציבור לבנות בית הכנסת על ידי הנתניה הזאת – מוטל עליו לקיימו, כדין כל נודר נדר לדבר שבקדושה. ואמנם אם רצו להוציא את המעות הללו לצורך מצוה אחרת, ויקיימו את נדרם להקים בית הכנסת אחר, הרשות בידם, כי אין שום קדושה בגוף המעות (ט"ז לאורח חיים סימן קנ"ג סעיף קט"ב). (57) שהרי קיימו מה שקיבלו עליהם, והמעות כשלעצמן אין בהם כל קדושה. (58) כגון הבימה שעולים עליה לקריאת התורה וכיוצא בזה (ירושלמי מגילה פרק ג, הלכה א). וראה לקמן הלכות ספר תורה פרק י, הלכה ד. (59) (מגילה דף כו עמוד ב) מפני שלפעמים פורסים אותה תחת ספר תורה, לפיכך קדושתה כקדושת מעילי הספרים. (60) מתחילה כשייחדום לספר תורה התנו שיהו מותרים להשתמש בהם תשמישי חול. (61) ומותר להשתמש בהם כרצונם (ירושלמי מגילה פרק ג, הלכה א).

טז. בְּמַה דְּבָרִים אֲמוּרִים שְׂמִתֵּר לְמַכֵּר בֵּית־הַכֹּנֶסֶת? כְּבֵית־הַכֹּנֶסֶת שֶׁל פְּפָרִים⁶², שְׂלָא עָשׂוּ אוֹתוֹ אֲלֹא עַל דַּעַת בְּנֵי הַכֹּפֵר לְבָדָם, שְׂיֵהִיָּה לְהֵם לְהַתְּפַלֵּל בּוֹ, שְׂאִם רָצוּ כָּלָם לְמַכְרוֹ, מִתֵּרִין; אֲבָל בֵּית־הַכֹּנֶסֶת שֶׁל כְּרָבִין⁶³ - הוּאִיל וְעַל דַּעַת כָּל אֲנָשֵׁי הָעוֹלָם נַעֲשָׂה, שְׂיִבּוֹאוּ וְיִתְּפַלֵּל בּוֹ כָּל הַבָּא אֶל הַמְּדִינָה, נַעֲשָׂה שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, וְאֵין מוֹכְרִין אוֹתוֹ לְעוֹלָם⁶⁴.

(62) שאין אנשים ממקומות אחרים רגילים לבוא שם. (63) עיר גדולה, "עיר ואם בישראל" (שמואל ב פרק כ, פסוק יט) מתרגם וינתן: כרך רב. (64) (מגילה דף כו עמוד א) שאין בני הכרך הבעלים המיוחדים של בית כנסת זה, כי כל ישראל בעליו הם, ואפילו בידוע שלא סייעו אנשים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

**בַּתּוֹרָה בְּרַבִּים בְּשֶׁבֶת וּבְשָׁנִי וּבְחַמִּישֵׁי בְּשַׁחֲרִית, פְּדִי
שְׂלָא יִשְׁהוּ שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּלֹא שְׂמִיעַת תּוֹרָה.² וְעִזְרָא
תִּלְוָן, שִׁיְהוּ קוֹרִינְן בְּן בְּמִנְחָה בְּכָל שַׁבָּת, מִשּׁוּם יוֹשְׁבֵי
קְרָנוֹת.³ וְגַם הוּא תִלְוָן, שִׁיְהוּ קוֹרִינְן בְּשָׁנִי וּבְחַמִּישֵׁי
שְׁלֹשָׁה בְּנֵי-אָדָם,⁴ וְלֹא יִקְרְאוּ פְּחוֹת מַעֲשֵׂרָה
פְּסוּקִים.⁵**

2) בבא-קמא פב. שנאמר: וילכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים (שמות טו, כב) "דורשי רשומות אמרו: אין מים אלא תורה... כיון שהלכו שלשת ימים בלא תורה – נלאו. עמדו נביאים שביניהם ותיקנו להם שיהו קוראים בשבת, ומפסיקים באחד בשבת וקוראים בשני ומפסיקים שלישי ורביעי וקוראים בחמישי... כדי שלא ילינו שלשה ימים בלא תורה". וסובר רבינו, שודאי לא עשו נביאי הדור ההוא בלי הסכמת משה רבינו שהוא גדול הנביאים, וכל נביאי דורו חברי בית דינו הם, לפיכך ראוי לייחס תקנה זו למשה רבינו (כסף-משנה). אולם בירושלמי (מגילה פ"ד, ה"א) נאמר בפירושו: "משה התקין את ישראל שיהו קוראים בתורה בשבתות ובימים טובים... שנאמר: וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל". וכן במסכת סופרים (פ"י, ה"א). וקבעו לקרוא בשני וחמישי, משום שהם ימי רחמים ורצון ('תוספות' לבבא-קמא פב.). וראה לעיל (פ"ט, ה"ה בביאורנו אות יא). 3) שם. יושבי חנויות כל ימות חול עוסקים בסחורה ואין קוראים בשני וחמישי, תיקנו בגללם קריאה יתירה בשבת (רש"י שם). ובערוך' פירש: קרנות – זויות, יושבי קרנות – אנשים שאינם רגילים לבוא לבית-המדרש אלא יושבים בקרנות העיר ועוסקים בדברי שיחה ובטילה. ישיחו בי יושבי שער (תהלים סט, יג) מתורגם: ימללון עלי יתבי תרעא בית קרנתא. 4) כי משה רבינו לא תיקן אלא שיקרא אדם אחד שלשה פסוקים ולא יותר או שלשה אנשים שלשה פסוקים (בבא-קמא, שם). 5) כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה מסיני (מגילה כא:). ובכת"י התימנים, הנוסח: פיסוקים.

**ב. וְאֵלוּ הֵן הַיָּמִים שֶׁקוֹרִין בָּהֶם בַּתּוֹרָה בְּצַבּוֹר:
בְּשַׁבָּתוֹת, וּבְמוֹעֲדִים, וּבְכָרְאֵי-חֲדָשִׁים, וּבְחַמִּישֵׁי, וּבְחַמִּישֵׁי
וּבְחַמִּישֵׁי, וּבְשָׁנִי וּבְחַמִּישֵׁי שְׁבָכָל שְׁבוּעָה
וּשְׁבוּעָה. וְאִין מְפַטְרִין בְּנְבִיאִים, אֲלֵא בְּשַׁבָּתוֹת
וְיָמִים טוֹבִים⁶ וְתִשְׁעָה בְּאַבְ⁷ בְּלֶבֶד.**

6) מגילה, שם. כי ימי החול הם ימי מלאכה וקשה להכביד על הציבור להאריך הרבה בקריאה. וכן בשבת במנחה אין אנו מפטירים, מפני שכבר סמוך לחשכה שהרי כל היום לפני המנחה רגילים היו לדרוש (מפירוש רש"י, שם). ובכת"י התימנים, הנוסח: וביום הכיפורים ובתשעה באב, וראה כס"מ. 7) (שם לא, ע"ב). וראה לקמן (פי"ג, הי"ח). וגם בתשעה באב אע"פ שמצד הדין מותר במלאכה – אבל כבר נהגו לא לעשות בו מלאכה עד חצות היום, ואמרו (תענית ל:): "כל העושה מלאכה בתשעה באב אינו רואה סימן ברכה לעולם – לפיכך אפשר להפטיר בו ללא הכבדה על הציבור.

את הכסף לבנינו על דעתי, שאעשה בו כרצוני – הרשות בידי למכרו אם ארצה".

**כ. כִּשְׁם שֶׁמִּתֵּר לָהֶם לְמַכּוֹר בֵּית-הַהֲנָסֶת, כֶּף נוֹתֵינִין
אוֹתוֹ בְּמִתְנָה; שְׂאֵלוֹ לֹא הָיָה לָהֶם לְצַבּוֹר הַנֶּהֱנָה
בְּמִתְנָה זו, לֹא נִתְּנָהוּ⁷⁴. אֲבָל לֹא מִשְׁפִּירִין אוֹתוֹ
וְלֹא מִמְשַׁכְּנִין אוֹתוֹ⁷⁵. וְכֵן כִּשְׁפוֹתֵרִין בְּתֵי-כְנִסְיֹת
לְבָנוֹתָן, מִתֵּרִין לְמַכּוֹר וּלְהַחֲלִיף וּלְתַת בְּמִתְנָה
הַלְבָּנִים וְהַעֲצִים וְהַעֲפָר שְׁלֵהוּ; אֲבָל לְהַלוֹתָן אֶסוּר,
שְׂאִין הַקְּדָשָׁה עוֹלָה⁷⁶ מִהֵן אֲלֵא בְּדָמִים, אוֹ בְּהִנְיָה,
שֶׁהִיא כְּדָמִים.**

74) והרי היא כמכירה (מגילה דף כו עמוד ב). 75) (שם) שמאחר שנשאר בקדושתו, איך ישתמש בו הלוקח לצרכיו החילוניים? מה שאין כן במכירה גמורה שאז פקעה הקדושה מבית הכנסת וחלה על דמיו. ודווקא בדרך שמורידים אותו מקדושתו, אבל להשאל ספר תורה לקרוא בה אפילו משל רבים ליחיד – מותר (רמ"א אורח חיים סימן קנג סעיף יא). 76) מסתלקת (מגילה שם).

**כא. רְחוּבָה שֶׁל עִיר⁷⁷, אֶף-עַל-פִּי שֶׁהָעָם מִתְפַּלְלִין
בוּ בְּתַעֲנוּת⁷⁸ וּבְמַעֲמָדוֹת⁷⁹, מְפַנֵּי שֶׁהַקְּבוּץ רַב וְאִין
בְּתֵי-כְנִסְיֹת מְכִילִין אוֹתָן - אִין בוּ קְדָשָׁה, מְפַנֵּי
שֶׁהוּא עֲרָאִי וְלֹא נִקְבַּע לְתַפְלָה⁸⁰. וְכֵן בְּתֵימִים וְחֲצוֹת
שֶׁהָעָם מִתְקַבְּצִין בָּהֶם לְתַפְלָה - אִין בָּהֶם קְדָשָׁה,
מְפַנֵּי שֶׁלֹּא קָבַעוּ אוֹתָם לְתַפְלָה בְּלֶבֶד, אֲלֵא עֲרָאִי
מִתְפַּלְלִים בָּהֶם, כְּאָדָם שֶׁמִּתְפַּלֵּל בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ.**

77) כיכר עירונית רחבה ופנויה. 78) ציבור (תענית פרק ב, משנה א). 79) כל ישראל לעריהם (בארץ ישראל) נחלקו לעשרים וארבעה מעמדות, מעמד לשבוע, השולחים את שליחיהם הממונים לעמוד על קרבן תמיד בירושלים, והם הנקראים: "אנשי מעמד", וכשהגיע שבוע של אותו מעמד, היו אנשי המעמד הנמצאים בירושלים בקביעות נכנסים למקדש לעמוד על קרבנם. והרחוקים מירושלים היו מתכנסים לבתי הכנסת שבעריהם ומתפללים על קרבן אחיהם שיתקבל ברצון ועמידתם זו לתפילה ולבקשה נקרא: "מעמד" (הלכות כלי המקדש פרק ו, הלכה ה). וייתכן שבית הכנסת שלהם היה ברחובה של עיר, אלא מתוך שלא היו מתכנסים שם אלא פעם אחת לחצי שנה אין בו קדושה, כי לא היה בית תפילה קבוע (רש"י למגילה דף כו עמוד א). וראה במשנה (תענית פרק ד, משנה א). 80) (מגילה דף כו עמוד א).

פֶּרֶק שְׁנַיִם-עֶשְׂרִי

1) קריאת התורה בחול ובשבת מי תיקנה; אם מותר לקרוא לדלג מעניין לעניין, איך יתנהג המתורגמן המתרגם את קריאת התורה; המפטיר בנביא ודינו; סדר העולים לקרוא בתורה; אם מותר לקרוא בחומשים בבית הכנסת; הגולל ספר תורה איך יתנהג.

א. מִשֶּׁה רַבְּנּוֹ תִלְוָן לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל, שִׁיְהוּ קוֹרִינְן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָמַתְּ²³, וְחַיֵּי עוֹלָם נִטְעָה²⁴ פְּתוּכָנוּ. פְּרוּף אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה²⁵.

18) ואינו חייב לגלול את הספר טרם שיברך, אלא עם פתיחתו הוא מברך (שם לב.). ובירושלמי (מגילה פ"ג, ה"ז) סמכה על הפסוק: וכפתחו עמדו כל העם ויברך עזרא את ה' וגו' (נחמיה ח, ה"ו) - משמע: שברך מיד אחר פתיחתו. 19) וחוזר ואומר: ברוך ה' המבורך וגו' כדי לכלול את עצמו בין המברכים, כמו שאמרו (ברכות מט:): לעולם אל יוציא אדם את עצמו מן הכלל. ואף-על-פי שלא פירשו רבינו, סמך על דבריו לקמן הל' ברכות (פ"ה, ה"ב) (מעשה רוקח). 20) ברכות כא, ע"א: "מנין לברכת התורה לפניה מן התורה? - שנאמר: כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלהינו". אמר משה לישראל: אני אברך תחלה, ואתם ענו אחרי אמן (ע"פ פירוש רש"י שם). וכבר ביארנו לעיל (פ"ז, ה"ד) שעניית אמן של הציבור עולה לו למנין מאה ברכות, ולפיכך ראוי לקורא לברך ברכות אלו בקול כדי שישמעו העם ויענו אחריו (הגהות מיימוניות). 21) ואינו מברך קודם שיגלול כדי שלא יאמרו העם "ברכות התורה כתובות בספר". ומכיון שאין טורח הציבור בגלילתו - שהרי בין כה וכה הוא גוללו בין עולה לעולה - תיקנו שיגלול לפני ברכתו, אבל בברכה ראשונה אינו גולל משום טורח הציבור, וכדברי רבינו מבואר במס' סופרים פ"ג, ה"ח (כסף-משנה). 22) בכת"י התימנים, תיבה זו איננה. 23) היא התורה שבכתב. 24) היא התורה שבעל-פה שכתוב בה (קהלת יב, יא): דברי חכמים... וכמשמורת נטועים ('טור' או"ח סי' קלט). 25) ומנין לברכת התורה לאחריה? 'קל-וחומר מברכת המזון: על חיי שעה מברכים - על חיי עולם הבא, לא כל-שכן" (ברכות מח:).

ו. אֵין הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה רִשְׁאֵי לְקִרְוֹת בַּתּוֹרָה עַד שְׂיִכְלָה 'אָמֵן'²⁶ מִפִּי הַצִּבּוֹר. קָרָא וְנָטְעָה, אֶפְלוּ בְּדַקְדֻקָּה אוֹת אַחַת, מִחֲזִירֵין אוֹתוֹ, עַד שְׂיִקְרָאָנָה בְּדַקְדֻקָּה²⁷. וְלֹא יִקְרָאוּ שְׁנַיִם בַּתּוֹרָה²⁸, אֲלֵא הָאֶחָד לְבִדּוֹ. קָרָא וְנִשְׁתַּתֵּק - יַעֲמַד אַחַר תַּחְתִּי, וְיִתְחִיל מִמְּקוֹם שֶׁהִתְחִיל הָרִאשׁוֹן²⁹ שְׁנִשְׁתַּתֵּק, וּמִבְּרַךְ בְּסוּף³⁰.

26) סוטה לט, ע"ב. אמן של ברכת התורה, כי רק אז ישמעו את קריאת הקורא. 27) ירושלמי מגילה פ"ד, ה"א: "אע"פ שאמרו אין התרגום מעכב, טעה (בתרגום) מחזירים אותו". ואם בתרגום כך - בתורה עצמה לא כל-שכן (הגהות מיימוניות). וכן אמרו (סנהדרין צט:): "כל האומר כל התורה כולה מן השמים חוץ מדקדוק זה (חסרות ויתרות, כפירוש רש"י שם) - הרי הוא בכלל כי דבר ה' בזה (במדבר טו, לא). 28) מגילה כא, ע"ב. כי כלל הוא: "אין שני קולות נשמעים כאחד" (ראש השנה כז). ומכאן המנהג שהעולה לתורה אינו קורא עם המקריא אלא בלחש, כדי שלא להפריע לציבור בשמיעת הקריאה מפי המקריא (כסף-משנה). 29) ואינו מתחיל ממקום שפסק הראשון, שא"כ נמצא שהפסוקים הראשונים לא נתברכו לאחריהם;

ג. אֵין קוֹרֵין בַּתּוֹרָה בְּצִבּוֹר בְּפָחוֹת מֵעֶשְׂרֵה⁸ אֲנָשִׁים גְּדוּלִים⁹, בְּגִיחֻרֵין¹⁰. וְאֵין קוֹרֵין פָּחוֹת מֵעֶשְׂרֵה פְּסוּקִים¹¹; 'וַיְדַבֵּר' עוֹלָה מִן הַמִּנְיָן¹². וְלֹא יִהְיוּ הַקּוֹרֵין פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים¹³. וְאֵין מִתְחִילֵין בְּפָרְשָׁה פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים¹⁴, וְאֵין מְשִׁירֵין בְּפָרְשָׁה פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים¹⁵, וְלֹא יִקְרָא הַקּוֹרֵא פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים¹⁶.

8) כי אין דבר שבקדושה פחות מעשרה, כמבואר לעיל (פ"ח, ה"ד). 9) פרט לקטנים שהם פחותים משלש עשרה שנה. 10) פרט לעבדים כנענים, וכן אמרו: מעשה רבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה, שחרר עבדו והשלימו לעשרה (ברכות מז:). 11) מגילה כא, ע"ב: "כנגד עשרת הדברות שנאמרו למשה בסיני". לבד בפורים שקוראים רק תשעה פסוקים: מן "ויבא עמלק" (שמות יז, ח) עד סוף הפרשה (הגהות מיימוניות' בשם הסמ"ג). 12) "וידבר ה' אל משה לאמור" מצטרף למנין עשרה פסוקים, אע"פ שאין אלמוד ממנו כלום (מלשון רש"י מגילה כא:). 13) כנגד כהנים לויים וישראלים (שם). 14) שם כב, ע"א: הקורא בתורה והגיע לפרשה חדשה, אינו פוסק בה עד שיקרא ממנה שלשה פסוקים, גזירה משום הנכנסים, שלא נכחו בקריאת הפרשה הקודמת, ואם יפסיק הקורא בסוף שני הפסוקים הראשונים יחשבו שלא קרא זה אלא שני פסוקים בלבד, והרי אין קוראים פחות משלשה פסוקים. 15) מי שקרא והגיע לסוף פרשה, אל יפסיק קריאתו לפני שני הפסוקים האחרונים של הפרשה, גזירה משום היוצאים מבית הכנסת, שייסברו שהעולה אחריו לא יקרא אלא שני פסוקים האחרונים בלבד (שם). 16) שם כד, ע"א. כנגד תורה נביאים וכתובים. ואפילו פרשה שלמה, אם אין בה אלא שני פסוקים, כגון: וביום השבת (במדבר כח, ט"ו), אינו קוראה בפני עצמה.

ד. שְׁלֹשָׁה שֶׁקְרָאוּ עֶשְׂרֵה פְּסוּקִים - שְׁנַיִם קוֹרְאֵין שְׁלֹשָׁה שְׁלֹשָׁה, וְאֶחָד אַרְבָּעָה; וּבֵין שְׁהִיָּה הַקּוֹרֵא אַרְבָּעָה רִאשׁוֹן אוֹ אַחֲרוֹן אוֹ אֶמְצָעִי, הָרִי זֶה מְשֻׁבָּח¹⁷.

17) אין אנו מקפידים לומר דוקא האחרון יקרא ארבעה פסוקים משום "מעלין בקודש ואין מורידין", אלא כל אחד מהם הרשות בידו לקרותם (שם, כא:).

ה. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַקּוֹרֵין פּוֹתַח סִפְרֵי-תּוֹרָה וּמִבֵּית לְמִקּוֹם שֶׁהוּא קוֹרֵא בוֹ, וְאַחֲרֵי-כֵן אוֹמֵר: "בְּרַכּוּ¹⁸ אֵת יְיָ הַמְּבַרֵּךְ", וְכָל הָעָם עוֹנֵין: "בְּרוּף יְיָ הַמְּבַרֵּךְ לְעוֹלָם וָעֶד"¹⁹, וְחוֹזֵר וּמְבַרֵּךְ: "בְּרוּף אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֵת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּף אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה"²⁰, וְכָל הָעָם עוֹנֵין 'אָמֵן'. וְאַחֲרֵי-כֵן קוֹרֵא עַד שְׂיִשְׁלִים לְקִרְוֹת, וְגוֹלָל הַסֵּפֶר וּמְבַרֵּךְ²¹: "בְּרוּף אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מְלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר נָתַן לָנוּ תּוֹרָתוֹ²² תּוֹרַת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

38) ובלבד. (39) גיטין ס, ע"ב: "כתב לך את הדברים האלה" - דברים שבכתב, אי אתה רשאי לאמרם על-פה. (40) ראה בסמוך הלכה י. (41) שאם ישנה יותר, נמצא הציבור יושב בטל ומצפה ואין זה כבוד הציבור (יומא ט:).

ט. פִּינּוֹן שֶׁהִתְחִיל הַקּוֹרָא לְקִרְוֹת בַּתּוֹרָה, אָסוּר לְסַפֵּר אֶפְלוּ בְּדָבָר הַלְכָה⁴², אֶלָּא הִפֵּל שׁוֹמְעֵין וְשׁוֹתְקֵין וּמְשִׁימֵין לְבָם לְמָה שֶׁהוּא קוֹרָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִזְנֵי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה". וְאָסוּר לְצַאת מִן הַכְּנֶסֶת בְּשַׁעַר שֶׁהַקּוֹרָא קוֹרָא⁴³; וּמִתָּר לְצַאת בֵּין אִישׁ לְאִישׁ⁴⁴. וּמִי שֶׁהוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה תָּמִיד וְתוֹרָתוֹ אֲמָנָתוֹ - מִתָּר לוֹ לְעֶסֶק בְּתַלְמוּד-תּוֹרָה בְּשַׁעַר שֶׁהַקּוֹרָא קוֹרָא בַּתּוֹרָה⁴⁵.

(42) סוטה לט, ע"א. (43) ברכות ח, ע"א: ועוזבי ה' יכלו (ישעיה א, כח) - זה המניח ספר תורה כשהוא פתוח ויוצא. (44) (שם). אבל לספר, אפילו בין איש לאיש אסור (כסף-משנה). (45) שם: "רב ששת היה מחזיר פניו ולומד, אמר: הם בשלהם, ואנחנו בשלנו". ולדעת הר"ף (ברכות שם) אם אין בביהכ"נ עשרה אנשים המבינים בתורה, חוץ ממנו - אסור לו לעסוק בתלמוד תורה (הגהות מיימוניות).

י. מִימּוֹת עֲזָרָא נִהְגוּ, שִׁיָּהָא שָׁם תִּרְגְּמָן מִתְּרַגְּם לְעַם מַה שֶׁהַקּוֹרָא קוֹרָא בַּתּוֹרָה, פְּדֵי שִׁיבִינוּ עֲנִין הַדְּבָרִים⁴⁶. וְהַקּוֹרָא קוֹרָא פְּסוּק אֶחָד בְּלִבְדוֹ, וְשׁוֹתֵק עַד שִׁיתְרַגְּם אוֹתוֹ הַתְּרַגְּמָן, וְחֹזֵר וְקוֹרָא פְּסוּק שֵׁנִי. וְאִין הַקּוֹרָא רִשְׁאֵי לְקִרְוֹת לְמִתְרַגְּמָן יוֹתֵר מִפְּסוּק אֶחָד⁴⁷.

(46) כי לא היו מבינים אלא ארמית בלבד, והתורגמן היה מתרגם דברי הקורא בארמית. שנאמר: ויקרא בספר בתורת אלהים מפרש... ויבינו במקרא (נחמיה ח, ח) "תורת אלהים" - זה מקרא; "מפרש" - זה תרגום, שהוא מפרש את המקרא (מגילה ג.). (47) כדי שלא יטעה התורגמן המתרגם על-פה (שם, פ"ד, מ"ד). וכיום אין אנו נוהגים לתרגם בעת קריאת התורה, כיון שאין העם מבין ארמית ואין תועלת בתרגום זה. ותרגום אחר אין בו אותה קדושה של תרגום אונקלוס שנתקן ברוח הקודש ('טור' או"ח קמה). וגם בימיהם לא היה התרגום מעכב, כמבואר בירושלמי מגילה (פ"ד, ה"א).

יא. אִין הַקּוֹרָא רִשְׁאֵי לְהַגְבִּיחַ קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן הַמְּתַרְגֵּם, וְהַמְּתַרְגֵּם לֹא יִגְבִּיחַ קוֹלוֹ יוֹתֵר מִן הַקּוֹרָא⁴⁸. וְאִין הַמְּתַרְגֵּם רִשְׁאֵי לְתַרְגֵּם עַד שִׁיכְלָה הַפְּסוּק מִפִּי הַקּוֹרָא⁴⁹; וְאִין הַקּוֹרָא רִשְׁאֵי לְקִרְוֹת פְּסוּק אַחֵר עַד שִׁיכְלָה הַתְּרַגְּוֹם מִפִּי הַתְּרַגְּמָן. וְאִין הַתְּרַגְּמָן נִשְׁעָן, לֹא לְעַמּוּד וְלֹא לְקוֹרָה, אֶלָּא עוֹמֵד בְּאִימָה וּבִירְאָה⁵⁰. וְלֹא יִתְרַגֵּם מִתּוֹךְ הַכְּתָב, אֶלָּא עַל-פִּיהָ⁵¹. וְאִין הַקּוֹרָא רִשְׁאֵי לְסַיֵּעַ לְתַרְגְּמָן, שֶׁלֹּא יֵאמְרוּ תְּרַגְּוֹם פְּתוּב בַּתּוֹרָה⁵². וְהִקְטָן מִתְּרַגְּם עַל-יְדֵי

שהרי הראשון נשתתק ולא בירך לאחריהם, והכתוב אומר (תהלים יט, ח): תורת ה' תמימה - שתהא כולה תמימה בברכותיה (ירושלמי ברכות פ"ה, ה"ג). (30) ואינו מברך לפניו, שכבר בירך הראשון, ואע"פ שהראשון בירך בתחלה והשני בסופה, אין בכך כלום, שאין הקפידא על העולים שיברכו אלא על הפסוקים שיתברכו לפנייהם ולאחריהם. תדע: שמתחילה לא תיקנו אלא שראשון לקרואים מברך לפניו והאחרון מברך לאחריהם, והאמצעיים לא בירכו כלום: אלא משום גזירה תיקנו החכמים שכולם יברכו, (ראה מגילה כא:). ובדבר שאינו מצוי, כגון זה שנשתתק שהוא מקרה בלתי שכיח - לא גזרו בו (תשובות הרמב"ם הוצאת פריימן סימן מ"ז).

ז. אִין הַקּוֹרָא בַּתּוֹרָה רִשְׁאֵי לְקִרְוֹת³¹ עַד שִׁיֵּאמַר לוֹ גְּדוּל שֶׁבְּצַבּוּר לְקִרְוֹת; וְאֶפְלוּ תַזְנִן³² הַכְּנֶסֶת אוֹ רִאשׁ הַכְּנֶסֶת³³ אִינוּ קוֹרָא מְעַצְמוֹ, עַד שִׁיֵּאמְרוּ לוֹ הַצַּבּוּר אוֹ גְּדוּל שֶׁבָּהֶם לְקִרְוֹת³⁴. וְצִרִיךְ אֶחָד לְעַמּוּד עֲמוֹ בְּשַׁעַר קְרִיָּאָה, פְּדִרְךָ תַזְנִן הַעוֹמֵד עִם הַקּוֹרָא³⁵.

(31) מנהגם היה שכל העולה לתורה היה קורא בעצמו לפני הציבור, וכיום שאין הכל בקיאים בטעמי הקריאה ובדקדוקיה, אין הציבור יוצאים בקריאות אלו; ומפני שכל אחד בעיניו כידוע, ואם לא ירשוהו לקרוא יבוא להתקוטט עם הש"ץ - לפיכך תיקנו שאינו קורא אלא הש"ץ הבקי בקריאה. ומכל-מקום גם העולה קורא בנחת עם הש"ץ, כדי שלא תהא ברכתו לבטלה ('טור' או"ח סימן קמ"א). (32) ש"ץ. (33) מנהיג הציבור בביהכ"נ. ורש"י ביומא (ס: מפרש: "ראש הכנסת - על פיו נחתכים צרכי הכנסת: מי מפטיר... מי עובר לפני התיבה". (34) תוספתא מגילה פ"ג: "שאינ אדם מבזבו לו" שלא יהא נראה כאילו נוטל חלק לעצמו בשביל גדולתו. (35) כלומר: אפילו כשהחזן בעצמו קורא, אינו עומד לבדו לפני התורה, כי כשם שניתנה (התורה) ע"י סרסור, שנאמר (דברים ה, ה): אנכי עומד בין ה' וביניכם... להגיד לכם את דבר ה', כך אנו צריכים לנהוג בה ע"י סרסור (מקשר ומתווך), ירושלמי מגילה (פ"ד, ה"א).

ח. הַקּוֹרָא, יִשְׁ-לוֹ³⁶ לְדַלַּג מִמְּקוֹם לְמְקוֹם פְּעֻנִין אֶחָד, כְּגוֹן 'אַחֲרֵי מוֹת', וְיֵאָךְ פְּעֻשׁוֹר', שֶׁבְּפִרְשַׁת 'אָמַר אֶל הַפְּהַנִּים³⁷. וְהוּא³⁸, שֶׁלֹּא יִקְרָא עַל-פִּיהָ, שֶׁאָסוּר לְקִרְוֹת שֶׁלֹּא מִן הַכְּתָב אֶפְלוּ תִּבְּה אֶחָת³⁹. וְלֹא יִשְׁהָה בְּדוּלָג, אֶלָּא פְּדֵי שִׁישְׁלִים הַתְּרַגְּמָן⁴⁰ תְּרַגְּוֹם הַפְּסוּק⁴¹.

(36) מותר לו. (37) שהיה הכהן הגדול הקורא ביום הכיפורים בבית המקדש, כמפורש במס' יומא (פ"ז, מ"א) ושתייה מדברות בענין יום הכיפורים, אחרי מות - ויקרא טז, א-ד; אך בעשור - שם, כג, כו-לב. ואנו נוהגים היום לדלג בקריאת "יוחל משה" בתענית ציבור. אבל בשני ענינים לא ידלג "לפי שדברי תורה הם אזהרות ועונשים ומצוות, וצריך שיכנסו בלב השומעים, וכשאדם יוצא מענין לענין אחר אינו נוח להתכונן" (מלשון רש"י יומא ט:).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְלֹא יִפְחַת מִמַּעֲשֵׂי וְאֶחָד פְּסוּקִים⁶⁶; וְאִם שָׁלַם הָעֵנָן בְּפִחַת מְאֹלָה, אֵינּוּ צָרִיךְ לְהוֹסִיף; וְאִם קָרָא עֲשֵׂרָה פְּסוּקִים וְתִרְגְּמָן מִתְּרַגְּמֵם - דִּיּוֹ, וְאִפְלוּ לֹא שָׁלַם הָעֵנָן⁶⁷. וּבִנְבִיא, אֶחָד קוֹרָא, וְאִפְלוּ שְׁנַיִם מִתְּרַגְּמִין⁶⁸. וּמְדַלֵּג מִעֵנָן לְעֵנָן⁶⁹ אַחֵר; וְאֵינּוּ מְדַלֵּג מִנְּבִיא לְנְבִיא⁷⁰, אֶלָּא בְּנְבִיאִים שֶׁל שְׁנַיִם-עֲשָׂרִי⁷¹ בְּלִבָּד; וּבְלִבָּד שְׁלֹא יְדַלֵּג מִסוּף הַסֵּפֶר לְתַחֲלָתוֹ⁷². וְכָל הַמְדַלֵּג, לֹא יִשְׁהָה בְּדִלּוֹג, אֶלָּא כְּדֵי שִׁישְׁלִים הַמִּתְּרַגְּמֵם תְּרַגְּמוֹ⁷³.

61) תיקנו להפטיר בנביא משום מעשה שהיה: שפעם אחת גזרו על ישראל שלא יקראו בתורה; עמדו וקראו בנביאים שבעה אנשים כנגד שבעה קרואים העולים לתורה. ואע"פ שהגזירה בטלה, לא בטל המנהג לגמרי ('אבודרהם', ובלבוש סימן רפ"ד). ונקראת קריאה זו: "הפטרה", לפי שבשעת גזירה נפטרו בקריאה זו מקריאת התורה. ('אבודרהם'). 62) משום כבוד התורה, שלא יהא כבוד תורה וכבוד נביא שוה, לפיכך מקדים לקרוא בתורה להראות שגדולה היא התורה מהנביא (מגילה כג.). 63) שאל תאמר כיון שאין זה אלא משום כבוד התורה, אל יקרא אלא פסוק אחד, משום טורח הציבור, כבימי תקנת משה רבינו עד לעזרא. (ב"ק פב.) - לפיכך משמיענו שאפילו שלשה פסוקים מותר לקרוא לו (מערכ"ק). 64) אחרי שקראו לפניו שבעה קרואים בשבת ידובר כאן שמותר להוסיף בה על מנין הקרואים, כי ביום תענית אין מוסיפים על מנין הקרואים, כמבואר בסמוך ("ה"טז) ואז המפטיר הוא ממנין הקרואים, והטעם שהמפטיר חוזר וקורא בשבת מה שקראו מלפניו, מפני שנהגו לומר "קדיש" אחר קריאת התורה לפני קריאת המפטיר, כדי להפסיק בין קריאת חובה לקריאת מפטיר שאינה אלא משום כבוד התורה. ולפיכך גומר כל הסדר לפני ה"קדיש", שאין זה מקובל לומר "קדיש" באמצע הסדר, ולא נשאר ל"מפטיר" אלא לחזור ולקרוא מה שקראו לפניו. אבל ביום-טוב שקוראים בשני ספרים ובשני סדרים נפרדים, אומר "קדיש" אחרי גמר הסדר הראשון, והמפטיר קורא מחדש בספר השני שהוא סדר אחר (רא"ש למגילה פ"ד). 65) כדי שיוכל גם הגולל לשמוע הפטרה מפי המפטיר (סוטה לט.). 66) מגילה כג, ע"א. כנגד שבעה שקראו בתורה, שכל אחד אינו פוחת משלשה פסוקים. 67) שם, כי יחד עם תרגומו של התורגמן הרי עשרים, ופסוק אחרון חוזר וקורא עברית פעם שנית הרי עשרים ואחד (ר"ן, שם). 68) שם כא, ע"ב. שהתרגום אינו אלא להשמיע לנשים ועמי הארץ, ובשל נביאים שאין בהם מצוות ואזהרות אין אנו מקפידים כל-כך בשמיעתם (רש"י, שם). 69) מותר לדלג, כי אפילו לא יכוין השומע כל-כך, אין אנו מקפידים בו (שם כד.). 70) שיש כאן טירוף הכוונה יותר מדאי (שם). 71) כי הם נחשבים כספר אחד. 72) לא רק מסוף 'שנים עשר' לתחילתו, שבוה אפילו מתחילתו לסופו אסור, כי יש כאן הפסק רב ואסור, כמבואר בסמוך, אלא אפילו מסוף אותו הספר לתחילתו - אסור (תוספות ליומא ע.), כי אין

גְּדוּלָה⁵³, וְאֵין כְּבוֹד לְגְדוּל שִׁיתְרַגְּם עַל-יְדֵי קָטָן. וְלֹא יִהְיֶה הַמִּתְרַגְּמִין שְׁנַיִם פְּאֶחָד, אֶלָּא אֶחָד קוֹרָא וְאֶחָד מִתְרַגְּמֵם⁵⁴.

48) ברכות מה, ע"א. כדי שיחלקו כבוד זה לזה, ויתקבלו דבריהם באזני השומעים. וראה הל' תלמוד תורה (פ"ד, ה"ג) ובביאורו שם. 49) סוטה לט, ע"ב. שאין שני קולות נשמעים כאחד, והרי מחוייבים לשמוע לקול הקורא, ככתוב: "ואזני כל העם אל ספר התורה." 50) "כשם שניתנה (התורה) באימה ובריאה, כך צריכים אנו לנהוג בה באימה ובריאה" (ירושלמי מגילה פ"ד, ה"א). וגם הקורא אסור לו להשען ('תוספות' זבחים יט:). 51) ירושלמי מגילה פ"ד, ה"א: "דברים שנאמר בפה - בפה." 52) מגילה לב, ע"א. 53) תוספתא מגילה פ"ג. קטן וגדול האמורים כאן, הם לא בשנים אלא במעלה ובחשיבות. 54) מגילה כא, ע"ב. וכבר ביארנו הטעם, כי אין שני קולות נשמעים.

יב. וְלֹא כָּל הַמְקַרְאֹת מִתְרַגְּמִין בְּצִבּוּר: מַעֲשֵׂה רְאוּבֵן⁵⁵, וּבְרַפְת פְּנִינִים⁵⁶, וּמַעֲשֵׂה הָעֵגְלָה⁵⁷ - מִן "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אֹהֲרֹן" עַד "וַיִּרְא מֹשֶׁה אֶת הָעָם" וְגו', וְעוֹד פְּסוּק אֶחָד: "וַיִּגַּף ה' אֶת הָעָם" - כְּלָם נִקְרְאוּ וְלֹא מִתְרַגְּמִין; וּבְמַעֲשֵׂה אֲמִנוֹן⁵⁹ - בְּמִקוֹם שְׁנַאֲמַר: "אֲמִנוֹן בֶּן דָּוִד", נִקְרָא⁶⁰ וְלֹא מִתְרַגְּמֵם.

55) בראשית לה, כב. משום גנותו של ראובן, וכן חוששים אנו לכבודו של יעקב אבינו (מגילה כה:). 56) שנאמר בה (במדבר ו, כו) ישא ה' פניו אליך. והרי זה סותר למה שכתוב "אשר לא ישא פנים"? והם אינם יודעים שכדאי הם ישראל לישא להם פנים, כמאמרם (ברכות כ:): "אמר הקב"ה, וכי לא אשא פנים לישראל שכתבתי להם בתורה "ואכלת ושבעת וברכת" והם מדקדקים על עצמם עד כזית" שמברכים ברכת המזון אפילו כשאינם שבעים. 57) שמת לב, כא-כה. 58) שם, לה. כי חוששים אנו לכבודו של אהרן שגינהו משה בפסוקים הללו לאזני הציבור, וכן בפסוק ויגוף ה' וגו' נאמר "על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן" תלה הכתוב חטא העגל ועשייתו באהרן, ולפיכך אין מגלים גנותו ברבים, ואע"פ שאנו מתרגמים גנותו של עם ישראל שחטא בעגל, אינו דומה גנאי ציבור בציבור לגנאי יחיד בציבור, שזה האחרון חמור יותר (מגילה שם, ובירושלמי שם פ"ד, ה"יא). 59) שמואל"ב, יג. 60) כגירסת דפוס רומי ו'מעשה רוקח', ובדפוסים אחרים: 'נקרא ולא מתרגם' ונוסח המשנה במגילה (פ"ד, מ"י) כנוסח רומי שלפנינו. והטעם שאינו מתרגם? משום כבודו של דוד. וכן אינו נקרא לגמרי לפני הציבור, שהרי אפשר להפטיר בענין אחר, אבל פסוקי התורה נקראים, כי אסור לדלגם ולחסרם ('תוספות יום טוב' שם).

יג. הַמִּפְטִיר בְּנְבִיא⁶¹, צָרִיךְ לְקַרֵּאת בְּתוֹרָה תַּחֲלָה⁶², אִפְלוּ שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים⁶³; חוֹזֵר וְקוֹרָא מֵה שֶׁקָּרָא לְפָנָיו⁶⁴. וְלֹא יִפְטִיר בְּנְבִיא עַד שִׁיגִלֵּל סִפְר־תוֹרָה⁶⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קוראים למפרע. (ראה 'מגן אברהם' סימן קמ"ד, ס"ק ד).
 (73) מגילה כד, ע"א. משום כבוד הציבור.
 יד. הקורא בנביא, ישלול לקרות לתרגמן שלשה פסוקים, והמתרגם מתרגם שלשתן זה אחר זה.⁷⁴
 ואם היו שלשה הפסוקים שלש פרשיות - לא יקרא לתרגמן אלא אחד אחד בלבד.⁷⁵
 (74) ולא איכפת לנו אם המתרגם יטעה, מכיון שאין הוראה יוצאת מדברי נביא (שם, וברש"י). (75) כי מאחר ששלשה ענינים הם, צריך לתרגם כל אחד לחוד. ובגמרא שם אמרו: שלשה פסוקים שהם שלש פרשיות, כיצד? כגון: כי כה אמר ה' חנם נמכרתם (ישעיה נב, ג); כי כה אמר ה' מצרים ירד עמי (שם, ד); ועתה מה לי פה (שם, ה).
 טו. המפטיר בנביא, מברך לפניו ברכה אחת: "ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר בחר בנביאים"⁷⁶ וכו'; ומברך לאחריו ארבע ברכות:⁷⁷ ברכה ראשונה, חותם פה: "האל הנאמן בכל דבריו"; שנייה, חותם פה: "בוניה ירושלים"⁷⁸; שלישית, חותם פה: "מגן דוד"; רביעית, חותם פה ענין קדשת היום, כמו שחותם בתפילה⁷⁹; וכן אם חל ראש-החדש להיות בשבת⁸⁰ - המפטיר בנביא מזכיר ראש-החדש בברכה זו, כמו שמזכיר בתפילה.⁸¹
 (76) מס' סופרים פ"ג, ה"ט. וראה פירוש כל הברכות האלו, בבאורנו ל"סדר התפילות" שבסוף הספר. (77) ויחד עם שתי הברכות לקריאתו בתורה לפניו ולאחריה - הרי שבע, כנגד שבעה קוראים שקראו בתורה (מס' סופרים פ"ד, ה"א). (78) ואנו נוהגים לחתום: "משמח ציון בבניה" (כסף-משנה). (79) כפי המבואר לעיל (פ"ב, ה"ה). (80) אע"פ שיש לדון ולומר, שאין להזכיר בה ענין ראש חודש, שאלמלא שבת אין קריאת ההפטרות בראש חודש שחל להיות בחול. (81) כי יום הוא שנחתייב בהפטרות, והוא גורם להזכיר גם של ראש חודש (שבת כד:). אבל אינו חותם את הברכה בשל ראש חודש, אלא רק מזכיר מעין המאורע באמצע הברכה שאומר: על התורה ועל הנביאים... ועל יום ראש החודש הזה וכו' וחותם בשל שבת בלבד, כי לא יפה כחו של ראש חודש בהפטרות שאינה אלא לשבת בלבד, יותר משלש תפילות הקבועות בכל ראש חודש שאינו חותם בהן משל ר"ח, כי אין חתימת ר"ח קיימת אלא בתפילת מוסף בלבד (כסף-משנה).

יז. אשה לא תקרא בצבור, מפני כבוד⁸⁶ הצבור. קטן היודע לקרות ויודע למי מברכין - עולה ממנין הקוראים.⁸⁷ וכן מפטיר עולה מהמנין⁸⁸, שהרי הוא קורא בתורה; ואם הפסיק שליח-צבור בקדיש בין משלים⁸⁹ ובין המפטיר - אינו עולה מן המנין.⁹⁰ צבור שלא היה בהם יודע לקרות אלא אהד⁹¹ - עולה וקורא ויורד, וחוזר וקורא שנייה ושלישית, עד שיגמור מנין הקוראים של אותו היום.⁹²

(86) מגילה כג, ע"א. (87) ירושלמי, ברכות פ"ז, ה"ב. ובזמן הזה אין קטן עולה לתורה אלא למפטיר בלבד (מגן אברהם' או"ח סי' רפב ס"ק ו', וראה ב'פרישה' ל'טור' שם). (88) שאפילו לא קראו לפניו אלא ששה אנשים, הרי הוא עולה למנין שבעה, אע"פ שאין הוא קורא בתורה אלא משום כבוד התורה בלבד, כמבואר לעיל ה"יג (מגילה, שם). (89) במקום שנהגו לומר קדיש לפני המפטיר כמנהגנו. (90) תשובת רב נטרונאי גאון, הובאת בר"ף למגילה (פ"ד): כי הקדיש הפסיק בין הקוראים הקודמים למפטיר, ואין הלה מצטרף למנין, אלא אם יאמרו קדיש אחרי המפטיר, כמבואר בסמוך (ה"כ). (91) בימיהם שהיה העולה קורא בעצמו - ידובר; אבל כיום נהגו שש"ץ קורא בקול, והעולה אינו אלא עונה אחריו בלחש, כמבואר

טז. כמה הן הקוראים? בשבת בשחרית קוראים שבעה, וביום-ההפסוקים ששה, ובקיימים טובים חמשה - אין פוחתין מהן, אבל מוסיפין עליהם. בראשי חודשים ובחלו של מועד קורין ארבעה⁸²; בשבת וביום-ההפסוקים במנחה, ובשני ובחמישי של פל השנה, ובחנפה ובפסוקים בשחרית, ובקיימי התענית⁸³ בשחרית ובמנחה, קורין שלשה⁸⁴; אין פוחתין ממנין זה ואין מוסיפין עליהן.⁸⁵

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יִקְרָא לְוֵי אַחֵר לְוֵי, שְׂמָא יֵאמְרוּ אֶחָד מְשַׁנְיָהֶם פְּסוּל¹⁰².

98) גיטין נט, ע"ב: "אם אין שם כהן - נתפרדה החבילה", נפסק הקשר ואיבד הלוי את זכותו, ויכול ישראל לעלות ראשון ואין הלוי מעכבו. אבל ודאי שגם הלוי יכול לעלות ראשון שאינו גרוע מִישראל אחר שאינו עולה עליו בחשיבות ('בית יוסף', ו'דרכי משה' סימן קלה בדעת רבינו). 99) אחרי שקרא ישראל ראשון, אסור ללוי לעלות אחריו, כי יאמרו: ודאי הראשון כהן היה, ולפיכך קרא אחריו לוי (גיטין נט, ע"ב; ובכתובות כה:). 100) ומברך שנית. 101) ואפילו אם אנו יודעים באביו של ראשון שכהן היה - שמא גרושה נשא והוליד ממנה בן זה וחיללו מקדושת כהונה. 102) שאביו לקח אשה פסולה לו, והרי הבן מחולל מקדושת לוייה. וקורא בתורה כִּישראל פסול, ודקדק רבינו לומר בלוי: "שמא יאמרו אחד משניהם פסול". ובנוגע לכהן אחר כהן, חשש רק לכבודו של הראשון? כי באמת אין מקום לחוש לכבודו של כהן שני: שאיך אתה חושש בו שהוא בן גרושה ונפסל מכהונה, אם כן מדוע קרא שני במקום לוי אע"פ שאינו לוי? ולפיכך כל החשש נופל על הכהן הראשון בלבד שפסול הוא, ולכן עלה אחריו כהן זה (גיטין שם).

כ. פִּיצַד סֵדֶר הַקְּרִיאָה בַּתּוֹרָה? אַחֵר הַתּוֹפֵלָה - כָּל יוֹם שְׁנַיִם-שָׁבוּ תַּפְּלוֹת מוֹסְפֵי¹⁰³, אַחֵר שְׁיִגְמְרוּ שְׁלִיחַ-צְבוֹר תַּפְּלוֹת-שְׁתֵּרִית, אוֹמֵר קִדִּישׁ וּמוֹצֵיא סִפְרֵ-תּוֹרָה, וְקוֹרֵא לְאֶחָד אֶחָד מִן הַצְּבוֹר, וְעוֹלִין וְקוֹרִין בַּתּוֹרָה; וְכַשְׁגּוֹמְרִין, מְחִזֵּיר סִפְרֵ-תּוֹרָה לְמִקּוֹמָהּ וְאוֹמֵר¹⁰⁴ קִדִּישׁ, וּמְתַפְּלִין תַּפְּלוֹת מוֹסְפֵי¹⁰⁵. וְיָמִים שְׁנַיִם בָּהֶם מְפַטֵּיר וּמוֹסֵף, נִהְגוּ לומר קִדִּישׁ קִדְּשׁ¹⁰⁶ שְׁנַעֲלָה הַמַּפְטֵיר; וְיֵשׁ מִקּוֹמוֹת שְׁנַהְגּוּ לומר קִדִּישׁ אַחֵר הַמַּפְטֵיר.

103) כגון ראש-חודש וחול-המועד. 104) ע"פ מס' סופרים פכ"א, ה"ו. ואנו נוהגים לומר קדיש אחר גמר הקריאה לפני חזרת הספר. 105) וכבר כתב רבינו לעיל (פ"ט, ה"ד): שאומרים "סדר קדושה" קודם תפילת מוסף, נמצא שהקדיש עולה לשתייהן כאחד. 106) מס' סופרים, שם. והטעם, כדי להבחין בין קריאת חובה, לקריאת המפטיר בתורה, שאינה אלא משום כבוד התורה, כמבואר לעיל הל' י"ג ובביאורנו.

כא. וּבְמִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם-הַכַּפּוּרִים - אַחֵר שְׁיִגְמְרוּ שְׁלִיחַ-צְבוֹר תְּהֵלָה לְדוֹד' וְסֵדֶר הַיּוֹם¹⁰⁷, אוֹמֵר קִדִּישׁ, וּמוֹצֵיא סִפְרֵ-תּוֹרָה וְעוֹלִין וְקוֹרִין בוֹ, וּמְחִזֵּירוֹ, וְאוֹמֵר קִדִּישׁ וּמְתַפְּלִין מִנְחָה. וְכֵן בְּתַעֲנִית קוֹרְאִין בְּמִנְחָה, וְאַחֲרֵיכֶן אוֹמֵר קִדִּישׁ וּמְתַפְּלִין תַּפְּלוֹת מִנְחָה. אֲבָל בְּיוֹם-טוֹב לֹא נִהְגּוּ לְקָרוֹת בְּמִנְחָה.

107) מפורש לעיל פ"ט, הלכות ה"ו. ואנו נוהגים שלא לומר ביום הכיפורים "סדר קדושה" בתפילת המנחה, אלא

בביאורנו לעיל (ה"ז). 92) תוספתא מגילה, פ"ג. כדי להבחין בין קריאה לקריאה, כאילו קראו שבעה עולים נפרדים. שכן היה דרכם לעמוד ממקומם לעלות לתורה (כספ-משנה).

יח. בְּכָל קְרִיאָה וְקְרִיאָה מְאֵלוּ, כִּהֵן קוֹרֵא רֵאשׁוֹן, וְאַחֲרָיו לְוֵי, וְאַחֲרָיו יִשְׂרָאֵל⁹³. וּמִנְהָג פְּשוֹט הוּא הַיּוֹם⁹⁴, שְׁאֵפְלוּ כִּהֵן עִם-הָאֶרֶץ קוֹדֵם לְקָרוֹת לְפָנָי חֶכֶם גְּדוֹל יִשְׂרָאֵל. וְכָל מִי שֶׁהוּא גְּדוֹל מִחֲבָרָו בְּחֻכְמָה קוֹדֵם לְקָרוֹת⁹⁵. וְהָאֶחָד, שְׁגוּלָל סִפְרֵ-תּוֹרָה, נוֹטֵל שֶׁכֶר כְּגֵד הַכֶּלֶל⁹⁶; לְפִיכֶן עוֹלָה וּמְשָׁלִים אֶפְלוּ גְּדוֹל שְׁבַצְבוֹר⁹⁷.

93) גיטין נט, ע"א. 94) אבל בימי חכמי התלמוד לא היה כהן עולה ראשון כשהיה שם ישראל חכם גדול ממנו. וכך לשון רבינו בפירוש המשנה (גיטין פ"ה, מ"ח): "דע שזה הרבר... שיהיה הכהן קורא בביהכ"נ ראשון בין שיהיה תלמיד חכם או עם הארץ, הוא דבר שאין לו שורש בתורה ולא נזכר זה בש"ס... ואני נפלאתי הפלא ופלא מערי הגלות שנוהגים בזה המנהג, אחרי היותם בריאים מחולאי המנהגות... ואיני יודע מאיזה מקום בא להם ההפסד הזה, ואמנם צורת הענין לפי מה שבה לנו בקבלה היא: שהכהן קודם ללוי ולישראל, לפי שנאמר (ויקרא כא, ה): וקדשתו כי את לחם אלהיך הוא מקריב. וקדשתו" - לכל דבר שבקדושה: לפתוח ראשון (בכל דבר כבוד) ולברך ראשון... וזה כולו כשאין שם חכם גדול ממנו, כגון שיהיה שם כהן ולויים וישראלים, ויהיו כולם במדרגה אחת בחכמה... וכן אמרו (הוריות פ"ג, מ"ח): "אימתי - בזמן שכולם שוים; אבל אם היה ממזר תלמיד חכם וכהן-גדול עם הארץ - ממזר תלמיד חכם קודם לכ"ג עם הארץ", וכבר אמרו רז"ל (מגילה כב): "רב קרא בכהני" - קרא ראשון כמו הכהן, לפי שהיה יותר חכם מן הכהנים המצויים שם, וראה במוספנו "תשובות רבינו". ובכל זאת הסכים כאן רבינו למנהגנו היום, מפני שבדורות האחרונים אין אדם יכול לומר חכמתי גדולה מחכמתך... וראוי לוותר לומר שכהן עם הארץ קודם לישראל תלמיד חכם, כדי שלא יבואו לריב לומר אני חכם גדול ממך (תוספות יום טוב' לגיטין פ"ה מ"ח, ע"פ המשנה שם). 95) כמו שאמרו (גיטין ס:): "אחריהם (אחרי כהן ולוי) קוראים תלמידי חכמים הממונים פרנסים על הציבור; ואחריהם חכמים הראויים למנותם פרנסים על הציבור; ואחריהם בני תלמידי חכמים שאבותיהם ממונים פרנסים על הציבור; ואחריהם ראשי כנסיות וכל אדם". 96) מגילה לב, ע"א. 97) מדברי רבינו נראה שהאחרון המשלים את הקרואים לתורה הוא גם הגולל, ולא כנהוג בימינו שאין הגולל מן העולים לקריאת התורה, וראה 'בית יוסף' סימן קמו.

יט. אִין שֶׁם כִּהֵן - עוֹלָה יִשְׂרָאֵל⁹⁸; וְלֹא יַעֲלָה אַחֲרָיו⁹⁹ לְוֵי כָּלֵל. אִין שֶׁם לְוֵי - כִּהֵן שְׁקָרָא רֵאשׁוֹן חוּזֵר וְקוֹרֵא הוּא עֲצָמוּ עֲצָמוּ פַּעַם שְׁנַיִה בְּמִקּוֹם לְוֵי¹⁰⁰; אֲבָל לֹא יִקְרָא אַחֲרָיו כִּהֵן אַחֵר, שְׂמָא יֵאמְרוּ הָרֵאשׁוֹן פְּסוּל¹⁰¹, וְלְפִיכֶן עוֹלָה כִּהֵן אַחֵר. וְכֵן לֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

את הספר בחגורתו צריך להתחיל בקשירתו מבחוץ שהוא הצד שמאחורי הכתב, כי אם יתחיל הקשירה מבפנים כלפי חוץ, הרי הוא כדוחה את הספר מפניו ממנו והלאה ('פרישה', 'לטור' או"ח סי' קמז). (113) שם. הוא צד הכתב - כדי שבקריאה הבאה כשיפתחו את הספר לא יצטרכו להפכו על הכתב להתיר את הקשר כי אין זה דרך כבוד. (114) שם. מקום תפירת יריעות הספר, שאפילו אם יקרע שם אפשר לחזור ולתפרו מחדש. (115) שם משתמר יותר. (116) סוטה לט, ע"ב. שנאמר: אחרי ה' אלהיכם תלכו (דברים יג, ה). וגם כיום שמצניעים את הספר בהיכל שבבית הכנסת, אנו נוהגים שלא לצאת מביהכ"נ עד שיכניסו את הספר בהיכל (או"ח סי' קמט).

פָּרָק שְׁלֹשֶׁה-עָשָׂר

(1) מנהגי קריאת התורה ומשך זמן השלמתה; סדר קריאתה בכל מאורעות השנה; ארבע פרושיות שלפני הפסח וסדר הפסקתן.

א. המנהג הפשוט² בכל ישראל, שמשלימין את התורה בשנה אחת. מתחילין בשבת שאחר חג-הסוכות וקורין בסדר 'בראשית', בשנייה - 'אלה תולדות',³ בשלישית - 'ויאמר ה' אל אברהם',⁴ וקוראין והולכין על הסדר הזה, עד שגומרין את התורה בחג-הסוכות. ויש מי שמשלים את התורה בשלש שנים⁵, ואינו מנהג פשוט.

(2) שנתפשט ונתקבל. (3) בראשית ו, ט. (4) שם, יב, א. (5) הכוונה לבני ארץ ישראל שנהגו כן בתקופת התלמוד (מגילה כט:).

ב. עזרא תקן להם לישראל, שיהיו קורין קללות שבספר ויקרא⁶ קדם עצרת⁷, ושבתמנה-תורה⁸ קדם ראש-השנה⁹. והמנהג הפשוט, שיהיו קוראין 'במדבר סיני'¹⁰ קדם עצרת, ו'אתחנן' אחר תשעה באב, 'אתם נצבים'¹¹ קדם ראש-השנה, 'צו את אהרן' קדם הפסח בשנה פשוטה¹². לפיכך יש שבתות שקורין שחרית שני סדרים¹³, פגון 'אשה פי תזריע' ו'זאת תהיה תורת המצרע'¹⁴, 'אם בחקתי עם בְּהַר סיני'¹⁵ ו'כיצא בהין'¹⁶, פדי שישלימו בשנה¹⁷, ויקראו אותן הסדרים בעונתם¹⁸.

(6) היא פרשת התוכחה בסדר "בחוקותי" (ויקרא כו, יד-מו). (7) חג השבועות, שאז נידונים על פירות האילן וקוראים פרשה זו, לומר: "תכלה שנה וקללותיה" (מגילה לא:). (8) שבפרשת "כי תבוא" (דברים כח, טו-פט). (9) מהטעם הנ"ל, שאז האדם נידון, כלשון המשנה (ר"ה פ"א מ"ב): "בר"ה כל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון" (מגילה, שם). (10) היא הפרשה שאחרי "בחוקותי", כדי להפסיק בה בין הקללות שבסדר "בחוקותי" לעצרת (שם, ב'תוספות'). (11) כדי להפסיק בה בין הקללות שבפרשת "כי תבוא" לראש-השנה וכאמור. (12) שאין בה אלא שנים-עשר חודש. ובשנה מעוברת קוראים "זאת תהיה תורת

לאחריה, כדי להפסיק בינה ובין תפילת נעילה ('הגהות מיימוניות').

כב. ויום שאין בו מוסף - כשגומר תפלת שחרית, אומר קדיש, ומוציא ספר-תורה, וקוראין בו, ומחזירו, ואומר קדיש, ואתר-פך אומר 'תהלה לדוד' וסדר היום, פדרך שאומרים בכל יום, ואומר קדיש, וכל העם נפטריין.

כג. אין קוראין בחמשין¹⁰⁸ בבתי-כנסיות, משום כבוד הצבור¹⁰⁹. ואין גוללין ספר-תורה בצבור, מפני טרח הצבור, שלא יטריח עליהם להייתן עומדין עד שיגלל ספר-תורה; לפיכך אם יצטרכו לקרות שני ענינים¹¹⁰ - מוציאין שני ספר-תורה. ולא יקרא איש אחד ענין אחד בשתי תורות¹¹¹, שמא יאמרו ספר ראשון פגום היה, ולפיכך קורא בשני.

(108) יש כותבים להם חמשה חומשים - על הקלף ובגלילה כספר-תורה - כל חומש לבדו, ומתוך שאין כל החומשים ביחד - אין קדושתם ספר-תורה המכיל כל החומשים כאחד. (109) גיטין ס, ע"א. אבל בחומשים שלנו הנדפסים בדפוס ואינם נגללים כגליון - אפילו מצד הדין אין קוראים בהם בביהכ"נ בברכה (שו"ע או"ח סימן קמ"ג ס"ב). (110) כגון בשבת ראש-חודש. ולפעמים יצטרכו לקרוא גם שלשה ענינים, כגון ראש חודש טבת שחל להיות בשבת, שמוציאים בו שלשה ספר-תורה, ראה לקמן פרק יג הלכה כג. (111) כגון כהן גדול ביום הכיפורים שהיה קורא במקדש בפרשת "אחרי מות" מתוך הספר, ובפרשת "ובעשור לחודש" שבחומש במדבר (כט, ז"א). היה קורא בעל-פה, ולא היה מוציא ספר-תורה שני משום פגמו של ראשון (יומא ע). ודוקא בענין אחד, אבל בשני ענינים - מותר אפילו לאיש אחד לקרוא. תדע: שהרי ציבור שאין בו יודע לקרות אלא אחד, אותו האחד קורא וגומר מנין כל הקרואים. ראה לעיל (ה"י). ומה יעשה בראש-חודש טבת שחל להיות בשבת שמוציאים בו שלשה ספרים? על-כרחי האחד קורא בשלשתן, ואין לחוש משום פגמו של ספר ראשון, מפני שהם ענינים נפרדים ('מרכבת המשנה').

כד. כל הגולל ספר-תורה, גוללו מבחוץ¹¹²; וכשהוא מהדקו, מהדקו מבפנים¹¹³. וצריך להעמידו על התפר¹¹⁴, פדי שלא יקרע. מקום שמוציאין ספר-תורה אחר שקוראין בו ומולכין אותו לבית אחר להצניעו¹¹⁵ - אין הצבור רשאין לצאת עד שרצא ספר-תורה וילוו אותו, והם אתרין, עד המקום שמשניעין אותו בו¹¹⁶.

(112) מגילה לב, ע"א. מנהגם היה שמגביה הספר היה גם הגולל, והיה מעמידו בעמודיו התחתונים על ברכיו, ואיש אחר היה אוחו בראשו בעצי חיים העליונים, וזה שהגביה היה גולל את הספר וקושרו בחגורה. ולפיכך כשהוא קושר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קורין בו סדר אותה שבת, ובשני קורא בו המְשָׁלִים²⁵ וּבְרָאשֵׁי חֲדָשִׁיכֶם, וְהַמְּפָטֵר קורא²⁶ עֲנֵן רֵאשֵׁי-חֲדָשׁ, וּמְפָטֵרִין וְהָיָה מְדֵי חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ²⁷. וְרֵאשֵׁי-חֲדָשׁ אָב שָׁחַל לְהִיט בְּשַׁבָּת, מְפָטֵרִין 'חֲדָשִׁיכֶם וּמוֹעֲדֵיכֶם שְׁנֵאָה נְפָשֵׁי²⁸. וְרֵאשֵׁי-חֲדָשׁ שָׁחַל לְהִיט בְּאַחַד בְּשַׁבָּת, מְפָטֵרִין בְּשַׁבָּת שְׁלֹפְנָיו וַיֹּאמֶר לוֹ יְהִינְתָּן מִחַר חֲדָשׁ²⁹.

22) צו את בני ישראל... את קרבני לחמי (במדבר כח).
23) וכבר נתבאר לעיל (פרק י"ב, הלכה ג') שאין משיירים בפרשה פחות משלשה פסוקים. 24) ואע"פ שפרשה זו יש בה חמשה פסוקים, אין אנו אומרים שיקרא השלישי מ"וביום השבת" המכילה שני פסוקים, ויוסיף עוד פסוק מ"ובראשי חדשיכם" ואז יוכל השני לקרוא כרגיל ולא יצטרך לחזור על מה שקרא הראשון – כי כלל הוא: אין מתחילין בפרשה פחות משלשה פסוקים, לפיכך יצטרך השלישי לקרוא מ"ובראשי חדשיכם" שלשה פסוקים וישיר ממנה שני פסוקים בלבד; וכבר אמרנו: "אין משיירים בפרשה פחות משלשה פסוקים" (מגילה כא:). 25) שם, כט, ע"ב. העולה השביעי המשלים את מנין הקרואים. 26) חוזר וקורא מה שקרא המשלים (כסף-משנה). ולדעת הרב"ז ח"א ב"לשונות הרמב"ם" סח, הכוונה בדברי רבינו: "קורא בו המשלים" – אם רוצה להיות מפטיר, שהרי המפטיר עולה מהמנין (לעיל פ"ב, הי"ז) וזה שחזר ואמר: "והמפטיר קורא" – לומר בין שיהיה משלים בין שלא יהיה, תמיד המפטיר קורא בענין ראש-חודש. ואנו נוהגים לקרוא שבעה קרואים בסדר של שבת, ובספר השני קורא המפטיר מ"וביום השבת", ו"בראשי חדשיכם" עד סוף הפרשה (טור' סי' תכה). 27) הוא הפסוק האחרון של ההפטרה, המתחילה ב"כה אמר ה' השמים כסאי" (ישעיה סו, א-כד). 28) שם, א, יד. ואנו לא נוהגים כן, אלא מפטירים: "השמים כסאי" (הגהות מיימוניות). 29) מגילה לא, ע"א.

ה. כָּל הַעוֹלָה לְקָרוֹת בְּתוֹרָה, פּוֹתַח בְּדָבָר טוֹב וּמְסִים בְּדָבָר טוֹב³⁰. אֲבָל פְּרִשְׁת 'הָאֲזִינוּ, קוֹרֵא הָרֵאשׁוֹן עַד 'זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם', וְהַשְּׁנִי מִתְחִיל מ'זְכֹר יְמוֹת עוֹלָם' עַד 'יִרְפִּיבְהוּ, וְהַשְּׁלִישִׁי מ'יִרְפִּיבְהוּ' עַד 'וַיִּרְא ה' וַיִּנְאֶץ, וְהַרְבִּיעִי מִן 'וַיִּרְא ה' וַיִּנְאֶץ' עַד 'לוֹ חֲכָמוֹ, וְהַחֲמִישִׁי מִן 'לוֹ חֲכָמוֹ' עַד 'כִּי אֲשָׂא אֶל שָׁמַיִם יְדִי' עַד סוֹף הַשִּׁירָה³¹; וְלָמָּה פּוֹסְקִין בָּהּ בְּעֲנִינּוֹת אֵלֶי³²?

מִפְּנֵי שֶׁהֵן תּוֹכַחָה, כְּדֵי שִׁחְזְרוּ הָעַם בְּתוֹשָׁבָה. 30) ירושלמי שם, (פ"ג, ה"ז). וכן לא יסיים במי שעשה מעשה רע (מגן אברהם' סי' קלח סק"ד, ע"פ פירוש המשנה לרבינו, ידים פ"ד, מ"ח). 31) ע"פ הרי"ף מגילה פ"ד; וכן דעת רב פלוטו גאון מובאת ב'טור' (או"ח סימן תכח). וסימן קריאות אלו הזי"ו ל"ך (ראש השנה לא.). 32) שתחילתם וסופם דברים קשים.

המצורע" קודם הפסח. וסימן לקריאות אלו: פקוד ופסח, מנה ועצור, צום וצלי, קום ותקע. וזה פירושו: קרא פרשת "צו" ואח"כ תעשה פסח; קרא פרשת במדבר המדברת במנין ישראל ופקודיהם, ואח"כ תחוג חג העצרת; צום תענית תעשה באב ואח"כ קרא פרשת ואתחנן, שהיא תרגום צלי שפירושה בקשה ותחנונים; קרא פרשת נצבים ואח"כ תקע בראש-השנה (הגהות מיימוניות' בשם סדר רב עמרם גאון). וה'טור' או"ח סי' תכח הוסיף סימן לשנה מעוברת "סגרו ופסחו", קראו פרשת מצורע הטעון הסגר ואח"כ תעשו פסח. 13) הואיל וצריך לקרוא סדרים מסויימים בזמנים קבועים, ונוהגים להשלים את התורה בשנה אחת. 14) ששתיהן מדברות בענין אחד בתורת הטמאים וסדר טהרתם. 15) פרשת "בהר" היא קטנה במספר פסוקיה, וראויה להצטרף לקריאת פרשת "בחוקתי", וכן משותפות הן בענין השמיטה הנאמר בפרשת "בהר" וחוזר ונזכר בפרשת "בחוקתי", ככתוב: אז תרצה הארץ את שבתותיה וגו' (ויקרא כו, לד-לה). 16) כגון סדר "חוקת ובלק", או "מטות ומסעי". 17) שהרי בשנה פשוטה שמספר שבתותיה עולה לחמישים, לא תוכל לגמור כל התורה בסדרה עולים למספר חמישים וארבעה; ומה גם ששבת החלה בתוך החג אין קוראים בה בסדר הרגיל אלא מענין המועדות. 18) כי אם תחבר סדרי "בהר ובחוקתי" כאחד, תוכל לכיין לקרוא "במדבר סיני" לפני העצרת כדרוש.

ג. מְקוֹם שֶׁמְפָטֵרִין בְּשַׁבָּת בְּשַׁחְרִית, שֶׁם קוֹרֵאִין בְּמִנְחָה וּבְשַׁנִּי וּבְחֲמִישִׁי¹⁹ וְלִשְׁבַּת הַבֶּאֱהָ. מִיֵּצֵד? שַׁבָּת רֵאשׁוֹנָה קוֹרֵין בְּשַׁחְרִית בְּסֵדֶר 'בְּרֵאשִׁית' - בְּמִנְחָה קוֹרֵין 'אַלֶּה תוֹלְדֵת נַח', עֲשֶׂרָה פְּסוּקִים אוֹ יוֹתֵר, וְכֵן בְּשַׁנִּי וּבְחֲמִישִׁי, וְכֵן לְשַׁבַּת הַבֶּאֱהָ בְּשַׁחְרִית מִתְחִילִין מִ'אַלֶּה תוֹלְדֵת נַח', וְקוֹרֵא עַד סוֹף הַסֵּדֶר²⁰, וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ קוֹרֵין כָּל הַשָּׁנָה. וּמְפָטֵרִין כָּל שַׁבָּת וְשַׁבָּת בְּנֵבִיא מְעִין שֶׁקָּרָא בְּתוֹרָה²¹.

19) לשלשה עולים בלבד, כמבואר לעיל (פ"ב, ה"א). 20) מגילה לא, ע"ב. 21) כגון: בסדר "בראשית" הוא מפטיר: כה אמר... ה' בורא השמים ונוטיהם ורקע הארץ וצאצאיה (ישעיה מב, ה) המתאים למעשה בראשית; וכן בסדר "נח" הוא מפטיר (בישעיה נד) על שם הפסוק הנאמר בה: כי מי נח זאת לי וגו' (שם, ט) וכן כולן. ובספר "תשב"י שורש "פטר" נאמר: אנטיוכס מלך יון גזר על ישראל שלא יקראו בתורה ברבים, מה עשו ישראל לקחו פרשה אחת מנביאים שענינה דומה לפרשת השבוע וקראו בה. ועתה אף שבטלה הגזירה – המנהג הזה לא בטל.

ד: וּבְרָאשֵׁי חֲדָשִׁים - הָרֵאשׁוֹן קוֹרֵא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים מִפְּרִשְׁת 'צו'²², וְהַשְּׁנִי חוֹזֵר וְקוֹרֵא פְּסוּק שְׁלִישִׁי שֶׁקָּרָא הָרֵאשׁוֹן, וְשְׁנֵי פְּסוּקִים שְׂאֲחָרָיו, כְּדֵי שִׁשִּׁיר בְּפָרְשָׁה שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים²³, וְהַשְּׁלִישִׁי קוֹרֵא שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים שִׁשִּׁיר הַשְּׁנִי עִם 'וּבְיָוִם הַשַּׁבָּת', וְהַרְבִּיעִי קוֹרֵא 'וּבְרָאשֵׁי חֲדָשִׁיכֶם'²⁴. וְאִם חָל רֵאשֵׁי-חֲדָשׁ לְהִיט בְּשַׁבָּת, מוֹצִיאִין שְׁנֵי סְפָרִים בְּשַׁחְרִית: בְּאַחַד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כ' אָנִי ה' רַפְאֵךְ, וּמַפְטִירִין 'וַיְדַבֵּר הָיָה' 54, וּבְשִׁמְיָנוּ - 'כָּל הַבְּכוֹרִים' 55, וּמַפְטִירִין 'עוֹד הַיּוֹם' 56.

40) מגילה פ"ג, משנה ד. מפני שיום הכיפורים נקרא: "שבת שבתון" (ויקרא כג, לב) ואסור במלאכה כשבת, הייתי אומר שלא נפסיק בו מסדרי שבת, וכן הואיל ויום הכיפורים שונה משאר המועדות שקוראים בו בשחרית ובמנחה, הייתי אומר שבשחרית יקראו בסדר השבת, ובמנחה יקראו מענין יום הכיפורים (תוספות יום טוב, שם). 41) מגילה פ"ג, מ"ו. שנאמר (ויקרא כג, מד): וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל. וכי כל המצוות לא אמרן משה לישראל? אלא מלמד שתיקן להם לקרוא בכל מועד מענינו. 42) מגילה לב, ע"א. מן הפסוק הנזכר: "מלמד שהיה משה מדבר עמהם הלכות כל מועד בזמנו להודיעם חוקי האלהים ותורתיו (רש"י, שם). 43) ויקרא כג, א-מד. 44) שמות יב, כא-נא. 45) יהושע ה, ב; שם, ו, א. 46) בגולה מדובר כאן, שיש שם שני ימים-טובים, ובארץ אנו קוראים ככל הסדר הזה אלא שאין אצלנו קריאת יום השמיני כלל, שהרי הוא חול. 47) ויקרא כב, כו-לג; כג, א-מד. 48) מלכים-ב כג, א-כה. 49) שמות יג, א-טו. 50) שם, כב, כד-ל; כג, א-יט. 51) שם, לד, א-כו. 52) במדבר ט, א-יד. ובכל הפרשיות האלה ידובר על חג הפסח, וסדר קריאתן כסדר כתיבתן בתורה. 53) שמות יג, יז עד פרק טו פסוק כז. לפי שבשביעי של פסח אמרו אבותינו שירה על הים בצאתם ממצרים. 54) תהלים יח, א-נא, שגם הוא שירה ומדובר בה מיציאת מצרים, ככתוב: עלה עשן באפו - וישלח חציו ויפיצם, המכוונים למכות ה' במצרים (רש"י, מגילה לא). 55) דברים טו, יט עד פרק טז, א-י, שמדובר בו בענין המועדות. וסימן קריאות אלו: "משך" תורה "קדש" בכספא "פסל" במדברא "שלח" בוכרא [שם]. 56) ישעיה י, לב עד סוף פרק יב המדבר במפלת סנחריב שהיתה בליל פסח, ועל גאולתנו העתידה (מגילה, שם). ואם חל יום שמיני להיות בשבת, מתחילים "מעשר תעשר" (דברים יד, כב) עד סוף פרשת "ראה" כדי להספיק לשבעה קרואים העולים לתורה בשבת, וכן ביו"ט שני של העצרת, וכן בשמיני העצרת שחל בשבת, ראה בסמוך ה"ט יב (הגהות מיימוניות). וכל הסדר האמור כאן בהלכה זו לא ישתנה, אלא-אם-כן כשחל הפסח להיות ביום חמישי, אז אנו קוראים "פסל לך" ביום השבת, וביום א' קוראים "קדש לי כל בכור" כי כלל הוא שבת שחלה להיות בחולו של מועד בין בפסח בין בסוכות קוראים בה "פסל לך" כמבואר בסמוך ה"טו. ומתחילים מ"ראה אתה אומר אלי" (שמות לג, יב) כדי לספק לכל ז' הקרואים, ומפני שיש בקריאה זו מענין שבת ורגלים וחזו"מ, קוראים אותה בשבת שהיא יום אסיפת ציבור הבא להתפלל (מגילה לא. וברש"י שם).

ט. בעצרת קורין ב'שבעה שבועות' 57. ומנהג פשוט, שקורים ביום-טוב הראשון 'בהדש השלישי' 58, ומפטירין במרפכה 59, ובשני 60 קורין בפרשת מועדות 'כל הבכור', ומפטירין ב'בבוקי' 61.

ו. שמונה פסוקים שפסוף התורה 33, מתר לקרות אותם בבית-הפנסת בפחות מעשרה 34; אף-על-פי שהכל תורה היא ומשה מפי הגבורה אמרם 35 - הואיל ומשמען שהם אחר מיתת משה, הרי נשתנו, ולפיכך מתר ל'יחיד לקרות אותן.

33) המתחילים בפסוק: וימת שם משה עבד ה' (דברים לד, ה). 34) מנחות ל, ע"א: "יחיד קורא אותם בבית הכנסת" - ומפרש רבינו שהכוונה לומר שיכולים לקרותם בביהכ"נ בברכה תחילת וסוף אפילו כשאין שם עשרה, והראב"ד חולק על רבינו ומפרש את דברי התלמוד: "יחיד קורא אותם" לומר: שאדם אחד קוראם ואין הפסקה בהם להזמין עולה אחר לקרות, ומסתמך על דברי הירושלמי (מגילה פ"ג, ה"ז). וכן פירש רש"י (מנחות, שם). 35) שם: "הקב"ה אומר ומשה כותב בדמע".

ז. קללות שבתורת פהנים 36 אין מפסיקין בהן, אלא אחד קורא אותן 37 - מתחיל בפסוק שלפניהם, וקסמים בפסוק של אחריהם 38. וקללות שבמשנה-תורה - אם רצה לפסק בהן, פוסקן 39; וכבר נהגו העם שלא לפסק בהן, אלא אחד קורא אותן.

36) ויקרא כו, יד-מד. 37) מגילה לא, ע"ב. שנאמר (משלי ג, יא): מוסר ה' בני אל תמאס, והמפסיק בהן מראה עצמו שקשה לו לקרותן, ובי'ירושלמי" (מגילה פ"ג, ה"ז) אמרו: אמר הקב"ה: "אינו בדין שיהו בני מתקלים ואני מתברך". 38) מגילה, שם. כי אין אומרים ברכה על הפורענות, ופסוק אחד לאו דוקא, שהרי אין מתחילים ומשיירים בפרשה פחות משלשה פסוקים, אלא קורא שלשה פסוקים אחריהם שבהם נגמרת הפרשה, וכן לפניהן (תוספות, שם). 39) מגילה, שם. ומה בין ראשונות לאחרונות? הראשונות - משה מפי הגבורה אמרן, כלומר: נעשה שליח להקב"ה לאמרן, ובלשון רבים נאמר, שהרי נאמר בהן: ונתתי פני בככם... והבאתי עליכם חרב... ונתתי את עריכם... והאחרונות - משה מפי עצמן אמרן (ברוך הקודש), כלומר: אם תעברו על מצוות ה' הוא יקפיד עליכם כך וכך ובלשון יחיד: יככה ה'... יתן ה'... ולפיכך אין תוכחתן קשה כבראשונות.

ח. מפסיקין למועדות וליום-הכפורים 40 וקוראין בענין המועד, לא בסדר שבת. ומשה תקן להם לישראל, שיהו קוראין בכל מועד ענינו 41, ושואלין ודורשין בענינו של יום בכל מועד ומועד 42. ומה הן קורין? בפסח - בפרשת מועדות שבתורת פהנים 43. וכבר נהגו העם לקרות פיוס ראשון 'משכו וקחו לכם' 44, ומפטירין בפסח גלגל 45, וביום-טוב שני 46 - 'שור או כשב' 47, ומפטירין בפסח לאשיה 48, בשלישי - 'קדש לי כל בכור' 49, ברביעי - 'אם כסף תלנה' 50, בחמישי - 'פסל לך' 51, בששי - 'וינעשו בני ישראל את הפסח במועדו' 52, ביום-טוב אחרון - 'ויהי בשלח' עד סוף השירה 53, עד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בברכת משה רבינו שבירך את ישראל (ר"ן למגילה פ"ג).
 77) מלכים-א ח, ככנג. המדובר בתפילת שלמה - ביום שמיני העצרת - לשלום העם וקיומו. וכל אלה הדברים מקורם במס' מגילה דף לא, ע"א. 78) יהושע פרק א. דעת רב האי גאון מובאת ב'תוספות' (שם). ולדעת ה'טור' או"ח סי' תרטט, מקורו ב'ירושלמי'. והטעם: לפי שחתמנו בפטירתו של משה רבינו, מפטירים במה שצויה הקב"ה לאחר פטירתו ליהושע תלמידו (ר"ן שם פ"ג). ואנו נוהגים להוציא שלשה ספרי תורה, וקוראים בראשון 'וזאת הברכה' עד סוף התורה; ובשני 'בראשית ברא' עד 'אשר ברא אלהים לעשות' (בראשית ב, ג), כדי שלא יהא פתחון פה לשטן לקטרג ולומר: כבר סיימו את התורה ואינם רוצים לקרותה עוד. ובשלישי קוראים ב'סדר הקרבנות', כמבואר בסמוך הל' יד. וקוראים ליום-טוב זה, האחרון לחג: "שמחת תורה", לפי ששמחים בו ועושים סעודה לכבוד סיום התורה ע"פ המדרש ב'קהלת רבה' פרק א, על הפסוק: ויעש משתה לכל עבדיו (מלכים-א ג, טו) "מכאן שעושים סעודה לגמרה של תורה (שו"ע או"ח סי' תרטט). 79) האמורים בפרשת פנחס (במדבר כט, יז-לד).

יג. ביצד? בכל יום ויום מחלו של מועד קורא שתי פרישיות⁸⁰. ביום השלישי, שהוא חלו של מועד, קורא הפנה' וביום השני⁸¹, ולוי קורא וביום השלישי⁸², וישראל קורא ביום השלישי, והרביעי חוזר וקורא ביום השני וביום השלישי⁸³. וכן ביום הרביעי, שהוא שני של חלו של מועד, קורין וביום השלישי, וביום הרביעי, ועל דרך זו בכל יום ויום.

80) בחוץ לארץ ידובר, שהיו מסופקים בקביעות היום המדוייק של ראש-חודש, אשר על כן היו עושים שני ימים-טובים מספק, ולפיכך ביום השלישי שהוא חול-המועד הם מסופקים שמא זה רק שני לחג, כי יתכן שיום ט"ו בתשרי שהוא התחלת חג הסוכות חל ביום-טוב השני, ויתכן גם שט"ו בתשרי חל ביום-טוב הראשון ויום זה הוא כבר השלישי לחג. ובנוגע למנהג ארץ ישראל - ראה בסמוך בסוף ההלכה. 81) סוכה נה, ע"א. כי שמא שני הוא. 82) כי שמא שלישי לחג הוא. 83) שהוא בא לכבוד היום - שהרי בכל יום חול קוראים רק שלשה - ולפיכך הוא חשוב לקרוא את ספיקי היום. אבל ביו"ט שני עצמו, אין אנו קוראים אלא "ובחמשה עשר יום" בלבד, אע"פ שגם הוא ספק שני, אין אנו מזלזלים בו לקרוא בו "וביום השני" כדי שלא יבוא להקל בקדושת יו"ט שני (ר"ן למגילה פ"ג). ויש להעיר שבנוסח דפוס רומי ושוינצינו, כתוב: "וישראל קורא וביום הרביעי". אבל מרן הכסף-משנה סובר שגירסא משובשת היא, ונימוקו עמו כי מה לנו לקרוא בהתחלת חול-המועד "וביום הרביעי" שאינו מספיקי היום כלל, ומשום כך הוא מאשר את גירסתנו שבספר, ואמנם כך כתוב ברי"ף למגילה פ"ג על-פי דעת הגאונים. ובארץ ישראל שאין שם "ספיקא דיומא" אין קוראים בכל יום אלא קרבן היום בלבד, כי ביום שני לחג שהוא ראשון לחול-המועד

(57) דברים טז, ט. 58) שמות יט, א' עד סוף פרק כ', לפי שביום הזה שהוא ששה בסיון ניתנה תורה לישראל, ופרשה זו מדברת במתן תורה. 59) האמורה ביהזקאל פרק א', על שם שירד הקב"ה על הר סיני בהוד מרכבתו. 60) בגולה שעושים שני ימים-טובים. 61) פרק ג', המדבר במתן תורה שכתוב בו: "אלוה מתימן יבוא וקדוש מהר פארן" וכו' ורבתינו דרשוהו (ע"ז ב:): בענין מתן תורה.

י. בראש-השנה קורין 'בחדש השביעי באחד לחדש'⁶². ומנהג פשוט, שקורין ביום ראשון ויני פקד את שרה⁶³, ומפטירין ויהי איש אחד מן הרמתיים⁶⁴, ובשני קורין 'והאלהים נסה את אברהם'⁶⁵, ומפטירין 'הבן יקיר לי אפרים'⁶⁶.

62) במדבר כט, א. 63) בראשית כא, א. 64) שמואל-א, א. כי בראש-השנה נפקדו שרה וחנה (ר"ה יא). 65) בראשית כב, עד סוף הפרק כדי להזכיר ענין עקידת יצחק. 66) ירמיה לא, יט. שנאמר בו: "זכור אזכרנו עוד... רחם ארחמנו" וחובת היום להזכיר בו "זכרונות" של טובה, (כמבואר בראש השנה לב:).

יא. ביום-הקפורים בשחרית קורין 'אחרי מות'⁶⁷, ומפטירין 'כה אמר רם ונשא'⁶⁸, במנחה קורין בעריות שב'אחרי מות'⁶⁹, פדי שזכר ויפלם כל מי שנגשל באחת מהן ויחזר בתשובה⁷⁰, והשלישי קורא בתורה ומפטיר ביונה⁷¹.

67) ויקרא פרק טז, המדבר בעבודת יום הכיפורים. 68) ישעיה נז, טו עד סוף פרק נה, המדבר בענין התשובה והתענית, ככתוב שם פסוק ו' 'הלא זה צום אבחרהו' וגו'. 69) ויקרא פרק יח. 70) תשובת הגאונים. (מובאת ב"אוצר הגאונים" למגילה אות רב"ז). 71) כל ספר יונה, ומדובר בו בענין תשובת אנשי נינוה, ושקיבל הקב"ה תשובתם ככתוב: וינחם האלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה (שם, ג, י).

יב. בספות, בשני ימים טובים הראשונים, קורין בפרישת המועדות, שהיא 'שור או קשב או עז' וגו', ומפטירין ביום ראשון 'הנה יום פא ליי'⁷², וביום שני - ויקהלו אל המלך שלמה⁷³, וביום-טוב אחרון⁷⁴ קורין 'כל הבכור', ומפטירין ויהי פכלות שלמה⁷⁵, ולמחר קורין 'וזאת הברכה'⁷⁶, ומפטירין ויעמד שלמה⁷⁷, ויש מי שמפטירין ויהי אחרי מות⁷⁸ משה. ובשאר ימות החג קורין בקרבנות הקה'⁷⁹.

72) זכריה יד, עד סוף הפרק. ומדובר בו על חג הסוכות, ככתוב: ועלו מדי שנה בשנה... ולחוג את חג הסוכות (שם, טז). 73) מלכים-א, ח, בכב. לפי שאותה אסיפה היתה בחג הסוכות. 74) הוא חג שמיני העצרת. 75) מלכים-א ח, נד-סו. ונאמר שם: ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך. 76) לפי שהוא סוף כל המועדות, חותמים בו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

קדיש, אפילו כשיציאו שני הספרים כאחד (כספ-משנה). ואנו נוהגים לומר קדיש לפני קריאת המפטיר בין כשקוראים בספר אחד בין כשקוראים בשלשה ספרים, ואין אנו אומרים אלא קדיש אחד בלבד (רמ"א או"ח סי' רפב ס"ד).

טז. שֶׁבֶת שְׁחֵלָה לְהִיּוֹת בְּחֵלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד - בֵּין בְּפֶסַח, בֵּין בְּסֻכּוֹת - קוֹרִין בְּאוֹתָהּ שֶׁבֶת רְאָה אֹתָהּ אֲמַר אֱלֹהֵינוּ⁹³, וּמִפְּטִירֵין בְּפֶסַח - הַעֲצָמוֹת הַיְבֻשׁוֹת⁹⁴, וְאִם חָלָה בְּתוֹךְ הַחֲגוּגִים⁹⁵ - מִיּוֹם בֹּא גוֹג⁹⁶.

93 נתבאר לעיל (ה"ח). 94 יחזקאל לו. 95 זה חג הסוכות. 96 שם, לח, יח, - לט, טז. וכתב ה'טורי' (או"ח סי' תצ) שאמר רב האי גאון: שמעתי מפי חכמים כי תחיית המתים עתידה להיות בניסן, ונצחון גוג ומגוג בתשרי - לפיכך אנו מפטירים כסדר הזה.

יז. בְּחֻנְפָה - בְּיּוֹם רֵאשׁוֹן קוֹרִין מִבְּרַפְת פְּהַנִּים⁹⁷ עַד סוֹף קָרְבַּן הַמִּקְרִיב בְּיּוֹם הָרֵאשׁוֹן⁹⁸, וּבְיּוֹם הַשְּׁנִי קוֹרִין קָרְבַּן נְשִׂיא שְׁהַקְרִיב בַּשְּׁנִי⁹⁹, וְכֵן עַד יוֹם הַשְּׁמִינִי; בְּיּוֹם שְׁמִינִי קוֹרִין עַד סוֹף הַקָּרְבָּנוֹת, עַד סוֹף הַסֶּדֶר¹⁰⁰. וּמִפְּטִירֵין בְּשֶׁבֶת שֶׁל חֲנֻכָּה בְּנֵרוֹת זְכָרִיָּה¹⁰¹; וְאִם הָיָה שְׁתֵּי שֶׁבֶתוֹת¹⁰² בְּחֻנְפָה - מִפְּטִירֵין בְּשֶׁבֶת רֵאשׁוֹנָה בְּנֵרוֹת זְכָרִיָּה, וּבְשֶׁנִּיָּה בְּנֵרוֹת שְׁלֹמֹה¹⁰³. וְהַקּוֹרָא בְּעֶנְיָן חֲנֻכָּה הוּא שְׁמִפְטִיר בְּנֻבִיא¹⁰⁴. בְּפּוֹרִים קוֹרִין בְּשֶׁבֶת רֵבִיא עֲמֶלֶק¹⁰⁵.

97 מגילה ל, ע"ב: "בחנוכה קוראים בנשיאים" והטעם מפורש בפסיקתא רבתי, פסקא ו' (מובאת ב'טורי' או"ח סי' תרפד), כי נשלמה מלאכת המשכן ביום כ"ה בכסלו, שהוא א' דחנוכה, ומתחילים מברכת כהנים, לפי שנס חנוכה נעשה על ידי כהנים. ובספר "מכבי" כתוב: שכשניצחו החשמונאים, מצאו את המזבח משוקץ מתקרבות היוונים, שהקטירו עליו לעבודה זרה, סתרו אותו ובנאוהו מחדש, וחנכו אותו בכ"ה בכסלו, לפיכך אנו קוראים בימי חנוכה על חנוכת המזבח וכליו (תוספות יום טוב' מגילה פ"ג, מ"ו). 98 במדבר ו, כב, עד פרק ז, יז, כהן קורא עד ביום הראשון (שם, ז, יב) ולוי וישראל כל פרושת קרבן היום ('הגהות מיימוניות'). 99 כהן קורא עד "פר אחד בן בקר" (שם, כא). לוי עד "ביום השלישי", וישראל חוזר וקורא "ביום השני", ועל דרך זו בכל יום (שו"ע או"ח סי' תרפד ס"א). 100 כהן ולוי קוראים בקרבן היום, וישראל קורא מ"ביום התשיעי" עד "כן עשה את המנוחה" ('הגהות מיימוניות'). 101 זכריה ב, יד עד פרק ד, ז. ע"ש הכתוב שם "ראיתי והנה מנורת זהב". 102 כגון שחל יום א' של חנוכה בשבת. 103 מלכים א' ז, מ"ג. על שם הכתוב שם "ואת המנורות חמש מימין" וגו' והטעם שאנו מפטירים בנרות זכריה תחילה, אע"פ שנתכבו אחרי "נרות שלמה", כי נבואת זכריה נאמרה על העתיד, וראויה להעדיפה על "נרות שלמה" שנתכבו לשעבר (ר"ן). 104 שהרי אנו קוראים של חנוכה בספר האחרון. וכלל הוא: שהקורא אחרון בספר הוא המפטיר בנביא. 105 שמות יז, ח"טז. כי המן מזרעו של עמלק הוא.

קורא כהן "וביום השני" והשלשה העולים אחריו חוזרים וקוראים אותה פרשה עצמה (שו"ע או"ח סי' תרסג סעיף א).

יד. בְּכָל יוֹם יוֹם מִיָּמִים טוֹבִים, וְכֵן בְּיּוֹם הַכַּפּוּרִים וּבְשֶׁבֶת יְמֵי הַפֶּסַח, מוֹצֵיאִין שְׁנֵי סְפָרִים בְּשֶׁחֵרִית⁸⁴: הָרֵאשׁוֹן - קוֹרָא בּוֹ אֱלוֹ הַעֲנִינּוֹת שְׁאֲמַרְנוּ, וְהַשְּׁנִי - קוֹרָא בּוֹ קָרְבַּן אוֹתוֹ הַיּוֹם הָאֲמוֹר בְּחֻמֵשׁ הַפְּקוּדִים⁸⁵ בְּתוֹרָה, וְהַקּוֹרָא עֲנֵן הַקָּרְבָּן⁸⁶. הוּא מִפְּטִיר בְּנֻבִיא.

84 לפי שהזכיר שבימי חול-המועד סוכות אנו קוראים בקרבנות החג, הוא משמיענו שבכל ימים טובים ואף בחול-המועד פסח אנו קוראים בקרבנות היום נוסף על הקריאה בענין היום שהזכיר לעיל, ותפס יום הכיפורים ופסח לדוגמא בעלמא. 85 הוא חומש "במדבר" המתחיל במנין בני ישראל ופקודיהם, בפרשת פנחס פרקים כח-כט. ודבר זה שאנו קוראים בקרבנות היום בכל המועדים, אינו מפורש בתלמוד אלא מקובל בידינו מימי הגאונים ונוצר בסדר רב עמרם גאון ('הגהות מיימוניות'). ויש סומכים מנהג זה בקשר עם דברי התלמוד (מגילה לא): "אמר אברהם לפני הקב"ה: רבונו של עולם! שמא חסוּשְׁלוֹם יִשְׂרָאֵל חוֹטֵאִים לִפְנֵיךָ, וְאַתָּה עוֹשֶׂה לָהֶם כְּדוֹר הַמַּבּוּל וְכְדוֹר הַפְּלִגָּה... אמר לו: כבר תיקנתי להם סדר קרבנות - כל זמן שקוראים בהם, מעלה אני עליהם כאילו מקריבים לפני קרבן ומוחל אני על כל עוונותיהם". ובשבת אין אנו קוראים בסדר הקרבנות, כי אין קרבן מוסף של שבת תופס בתורה אלא שני פסוקים בלבד (ראה במדבר כח, ט"ז) ואין לקרוא בתורה פחות משלשה פסוקים, ועוד שאין קרבן מוסף של שבת בא לכפר אלא לרצות בלבד, שהרי לא נאמר בו "לכפר" כבשאר קרבנות החג, לפיכך אין בו הטעם של "מחילת עוונות" שבאגדה הנ"ל (ר"ן למגילה פ"ג). הוא שאנו אומרים בתפילת מוסף לשבת: "תכנת שבת רצית קרבנותיה" "למה רצית קרבנותיה? שבשאר ימים טובים באים הקרבנות - חטאת, ובשבת - כולם באים עולות" ('טורי' או"ח סי' רפג). 86 שבו הקריאה נגמרת.

טו. וּבְכָל יוֹם שְׁמוֹצֵיאִין שְׁנֵי סְפָרִים אוֹ שְׁלֹשָׁה⁸⁷, אִם הוֹצִיאוּ זֶה אַחֵר זֶה⁸⁸ - בְּשֶׁמֶחֶזִיר אֶת הָרֵאשׁוֹן, אוֹמֵר קְדִישׁ⁸⁹ וּמוֹצֵיא הַשְּׁנִי, וּבְשֶׁמֶחֶזִיר אֶת הָאֲחֵרֹן אוֹמֵר קְדִישׁ⁹⁰. וּבְכָר אֲמַרְנוּ⁹¹, שְׁהַמְנַהֵג הַפְּשׁוּט לּוֹמֵר קְדִישׁ אַחֵר שְׁקוֹרָא הַמְּשָׁלִים לְעוֹלָם⁹², וְאַחֵר - כֶּן מִפְּטִירֵין בְּנֻבִיא.

87 ראה בסמוך הלכה כ"ג. 88 כלומר, שלא כמנהגנו היום שאנו מוציאים את כולם בבת אחת. 89 שבו קראו וגמרו סדר היום, וחשוב הוא לומר עליו קדיש. 90 כי אחרי גמר הקריאה באופן סופי, ראוי לומר קדיש. 91 לעיל (פ"יב, ה"כ). 92 אפילו ביום שאין מוציאים אלא ספר אחד, שעדיין עתיד המפטיר לקרוא באותו ספר. כל-שכן כשמוציאים שני ספרים נפרדים, וגמרו לקרוא בספר הראשון ואין המפטיר עתיד לקרוא בו - שצריך לומר עליו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה' אלהיך" (הושע יד, ב) לשבת שבין ר"ה ליום הכיפורים. ע"פ ה'בית יוסף" (או"ח סי' תכח).

כ. ראש-החדש אדר שחל להיות בשבת, קורין בפרשת שקלים¹¹⁹ ומפטירין ביהודע הפכה¹²⁰. וכן אם חל ראש-החדש אדר להיות בתוך השבת¹²¹, ואפלו בערב-שבת, מקדימין וקורין בשבת שלפניו בפרשת שקלים¹²². בשניה קורין זכור¹²³, ומפטירין פקדתי את אשר עשה עמלק¹²⁴; אי-זו היא שבת שניה? כל שחל פורים להיות בתוכה¹²⁵, ואפלו בערב-שבת. בשלישית קורין פרה אדמה¹²⁶, ומפטירין וזרקתי עליכם¹²⁷; ואי-זו היא שבת שלישית? הסמוכה לרביעית¹²⁸. רביעית קורין יהודש הזה¹²⁹, ומפטירין בראשון באחד לחדש¹³⁰; ואי-זו היא רביעית? כל שחל ראש-החדש ניסן להיות בתוכה, ואפלו בערב-שבת.

119) היא פרשת "כ"תשא" (שמות ל, יא-טז) הנאמר בה: "העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל" וגו'. 120) מלכים"ב, יב. וכתוב בה: "כל כסף הקדשים אשר יובא בית ה' כסף עובר" וגו'. 121) באמצע השבוע. 122) מגילה כט"ל, ע"א, להודיע שיביאו שקלים במשך חדש אדר, כדי שיקריבו במקדש את הקרבנות באחד בניסן מהכסף החדש, שנאמר: זאת עולת חודש בחדשו (במדבר כח, יד) אמרה תורה: חדש והבא קרבן מתרומה חדשה, הוא ששנינו (שקלים פ"א, מ"א): "באחד באדר משמיעים על השקלים". 123) דברים כה, יז. זכור את אשר עשה לך עמלק וגו' כדי לסמוך מחיית עמלק למחיית המן שהוא מזרעו. 124) שמואל"א טו, ב. 125) אבל אם אין פורים חל להיות בתוכה, אין קוראים בה "פרשת זכור" למרות שהיא שניה לשבת פרשת שקלים, כגון: שחל ר"ח אדר להיות בתוך השבת, כי אז אין פורים שהוא ב"ד באדר חל בשבת שאחריה אלא לאחר מכאן - לפיכך מפסיקים בשבת זו, וקוראים פרשת זכור בשבת הבאה שהיא סמוכה לפורים. אבל אם חל ר"ח אדר בשבת, אז השבת הבאה היא סמוכה לפורים וקוראים בה "פרשת זכור", ואין הפסקה בין שבת "פרשת שקלים" לשבת "פרשת זכור". 126) במדבר יט, א"כ. שהיא מטהרת את הטמאים, ומזהירים בקריאתה את ישראל לטהר עצמם כדי שיעשו קרבן הפסח בטהרה (מגילה כט, וברש"י). 127) יחזקאל לו, כה. שמדבר בטהרה הטמאים. 128) שקוראים בה "פרשת החודש", כמבואר בסמוך, ואם אינה סמוכה לרביעית מפסיקים בה וקוראים "פרשת פרה" בשבת הבאה שהיא סמוכה לרביעית, וכפי שיתבאר בסמוך. 129) שמות יב, א"כ. שמדברת בקרבן פסח. 130) יחזקאל מה, יח עד פרק מו א"טו.

כא. נמצאת אומר, שפעמים תהיה הפסקה בין שבת ראשונה ושניה¹³¹ או בין שניה¹³² ושלישית, ופעמים יהיו שתי הפסקות¹³³: בין ראשונה לשניה ובין שניה ושלישית; אבל בין שלישית לרביעית אין מפסיקין¹³⁴.

יח. בתשעה באב קורין בשחרית פי תוליד בנים¹⁰⁶, ומפטירין אסף אספכם נאם יי¹⁰⁷, ובמנחה קורין ויחל משה, בשאר ימי התעניות. ובשאר התעניות, שאנו מתענים על מה שארע לאבותינו¹⁰⁸, קורין בשחרית ובמנחה: הראשון קורא ויחל משה ארבע פסוקים¹⁰⁹, וקורא השני והשלישי מפסל לך עד אשר אני עשה עמך¹¹⁰. ובתעניות שגזרין אותן הצבור מפני הצרות, כגון בצרת¹¹¹ ודבר וכיצא בהן, קורין ברכות וקללות¹¹², פדי שישוכו העם ויפנע לבכם פשילשמעו אותם¹¹³.

106) דברים ד, כד"מ. המדובר שם בפורעניות ישראל אם יכעיסו את ה'. 107) ירמיה ח, יג - ט, כג. המדובר שם בחורבן ציון, ככתוב: "כי קול נהי נשמע מציון איך שדננו". 108) כגון י"ז בתמוז, ותענית "צום גדליה". 109) שמות לב, יא-מד. 110) שם לד, א"ג. והמקור לקריאה זו, במסכת סופרים פרק י"ז ה"ז. 111) עצירת גשמים, מלשון הכתוב (ירמיה יז, ח): "ובשנת בצורת לא ידאג". 112) שבסדר "בחקוקתי". (מגילה לא.) וההבדל בקריאה בין תענית לתענית, מקורו בדברי רב האי גאון ("אוצר הגאונים" שם). ואנו נוהגים היום לקרוא: "ויחל משה" (או"ח סי' תקסז). 113) וכלשון רש"י (שם) "להודיע שעל עסקי חטא באה פורענות לעולם, ויחזור בתשובה וינצלו מצרה שהם מתענים עליה".

יט. נהגו העם להיות מפטירין קדם תשעה באב בשלש שבתות בדברי תוכחות: שבת ראשונה מפטירין בדברי ירמיהו¹¹⁴, שניה - חזון ישעיהו¹¹⁵, שלישית - איכה היתה לזונה¹¹⁶. וכן שבת שאחר תשעה באב מפטירין נחמו נחמו עמי¹¹⁷. ומנהג פשוט בעירנו להיות מפטירין בנחמות ישעיהו מאחר תשעה באב עד ראש-השנה. ושבת שבין ראש-השנה ויום-הכפורים מפטירין שופה ישאל¹¹⁸.

114) ירמיה פרק א. 115) ישעיה פרק א. 116) שם, כא. ואנו נוהגים לקרוא דברי ירמיהו - לשבת ראשונה, שמעו דבר ה' (ירמיה ב, ד) - לשבת שניה, חזון ישעיה - לשבת שלישית. 117) ישעיה פרק מ. 118) וזה סדר ההפטרות לפי מנהגנו ע"פ ה"פסיקתא דרב כהנא": שלש של פורענות, שבע של נחמה ושתים של תשובה, המתחיל מפרשת פינחס שאחרי י"ז בתמוז, ומסיים בשבת שבין ר"ה ליום הכיפורים וסימנן: דש"ח גו"ע אר"ק שד"ש, וזה פירושו: "דברי ירמיהו", "שמעו דבר ה'", "חזון ישעיה" - אלו שלש פורענות; "נחמו נחמו עמי", "ותאמר ציון עזבני ה'" (ישעיה מט, יד), "עניה סוערה" (שם, נד, יא), "אנכי אנכי הוא מנחמכם" (שם נא, יב), "רני עקרה" (שם, נד, א), "קומי אורי" (שם, ס), "שוש איש בה" (שם, סא, י) - אלו שבע של נחמה; "דרשו ה' בהמצאו" - לתענית גדליהו, בשלישי לתשרי - (שם, נה, ו), "שובה ישראל עד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שיתחילו הששה מ"ועשית כבוד נחושת", והשביעי יקרא מ"כ"תשא" עד "ועשית", כי זה נראה כקורא למפרע (המאחר את המוקדם), לפיכך מוטב שהשביעי יחזור על מה שכבר קראו (מגילה שם). ויש להעיר שלפי חלוקת קריאת הסדרים שבימינו, לא יארע לעולם ש"פרשת שקלים" תחול ב"ואתה תצוה" או ב"כ"תשא" (ר"ן למגילה פרק ג).

כג. ראש-החדש אדר שחל להיות בשבת, מוציאין שלשה ספרים: הראשון - קורא בו סדר היום, והשני - קורא בו ענין ראש-החדש, והשלישי - קורין בו 'פי תשא'¹⁴¹. וכן ראש-החדש ניסן שחל להיות בשבת, מוציאין שלשה ספרים: קורין סדר היום בראשון, וענין ראש-החדש בשני, ו'החדש הזה' בפליש¹⁴².

(141) מגילה כט, ע"ב. (142) דבר זה נלמד מהדין הקודם המפורש בתלמוד כאמור, ועדיף ממנו. כי בדין הקודם אין ב"הפטרות שקלים" שום רמז לראש-החדש, ובכל זאת נדחית הפטרות ר"ח מפניה, אע"פ שהיא תדירה, ואילו בהפטרות "החדש הזה" (יחזקאל מה, יח) יש בה פסוק מפורש המדבר בענין ראש-החדש, ככתוב (שם, מו, ג): והשתחוו עם הארץ... בשבתות ובחדשים לפני ה', ואין ענין ר"ח נדחה כלל (אור שמח).

כד. ראש-החדש טבת שחל להיות בשבת, מוציאין שלשה ספרים: הראשון - קורא בו סדר היום, והשני - קורא בו ענין ראש-החדש, והשלישי - קורא בו ענין חנכה¹⁴³. חל להיות באמצע השבת - שלשה קורין בענין ראש-החדש, והרביעי קורא בענין חנכה¹⁴⁴.

(143) מגילה, שם. (144) (שם) ראש-החדש תדיר מחנוכה, לפיכך קוראים בענין ראש-החדש תחילה, כי כלל הוא: "תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם".

כה. אף-על-פי שאדם שומע כל התורה בלילה בכל שבת בצבור, חייב לקרות לעצמו בכל שבוע ושבווע סדר של אותה שבת¹⁴⁵ שנים מקרא ואחד תרגום. ופסוק שאין בו תרגום¹⁴⁶, קוראהו שלש פעמים, עד שישלים פרושיותיו עם הצבור¹⁴⁷.

(145) ברכות ח, ע"ב: "שכל המשלים פרושיותיו עם הציבור, מאריכים לו ימיו ושנותיו", וזמן הקריאה מתחיל מתחילת השבוע מיום הראשון. ובמכילתא פ' בא על הפסוק "והיה כי יאמרו אליכם בניכם" נאמר: שלשה דברים ציוה רבינו הקדוש לבנו לפני פטירתו... שלא תאכלו לחם בשבת עד שתגמרו כל הפרשה. (146) כגון "ראובן שמעון" וגו' (שמות א, ב), או "את דיבון ואת עטרות" (במדבר לב, לד). (147) זה מאמר חוזר לתחילת ההלכה, באופן ש"בשמיני העצרת" השלים פרושיות כל התורה יחד עם קריאת הציבור בבית הכנסת. וכתב ה"טור" (סימן רפ"ה) שאם לומד הפרשה עם פירוש רש"י, הרי זה חשוב כמו תרגום, שאין כוונת

(131) כגון שחל ר"ח אדר ביום שני, כי אז השבת שאחריו ביום ו' באדר ואינה סמוכה לפורים ומפסיקים בה. (132) כגון שחל ר"ח אדר בשבת, כי אז קוראים בשבת שאחריו ב"פרשת זכור" כי היא סמוכה לפורים, ובשבת שאחריה שהיא בט"ו באדר מפסיקים, וקוראים "פרשת פרה" בשבת שאחריה. (133) כגון שחל ר"ח אדר ביום שישי, אז מפסיקים בשבת שאחריו שהיא ב' באדר, וקוראים "פרשת זכור" בשבת לאחריה שהיא ט' באדר, וכן מפסיקים לקרוא "פרשת פרה" בשבת שאחריה שהיא ט"ז באדר הואיל ואינה סמוכה ל"פרשת החודש". וסימן ההפסקות ב"ו, ז' ט"ו, ו' ב' ט"ז. וזה פירושו: חל ר"ח אדר ביום ב', אז ההפסקה בשבת השניה שהיא בששה לאדר. חל ר"ח אדר ביום ו', אז מפסיקים בשבת השלישית שהיא בחמשה עשר לאדר. חל ר"ח אדר ביום ו', מפסיקים בשבת השניה, שהיא בשני לאדר, וגם בשבת השלישית שהיא בששה עשר לחודש. וכן אם חל ר"ח אדר ביום ד', מפסיקים בשבת שניה שהיא ד' לחודש, וסימנו ד"ד. אבל בשאר הימים אין ראש-החדש אדר חל בהם, כי הימים הראויים לקביעות ראש-החדש אדר הם: ז', ב', ד', ז'. (134) ירושלמי מגילה (פ"ג, ה"ה): "בדין הוא שתקדים 'החודש' ל'פרה', שבאחד בניסן הוקם המשכן ובשני נשרפה הפרה, (שהרי לא היו יכולים לשרוף פרה אדומה לטהר באפר את הטמאים עד שהוקם המשכן, נמצא פרה מאוחרת לר"ח ניסן) ולמה פרה קודמת? - שהיא טהרתם של ישראל", ולפיכך אין מפסיקים בין "פרה" ל"החודש" כדי שלא להקדימה כ"כ אחרי שהיתה ראויה להיות מאוחרת.

כז. כל פְּרָשָׁה מְאַרְבַּע פְּרָשִׁיּוֹת הָאֵלוּ, אֶחָד קוֹרֵא אוֹתָהּ בְּסֵפֶר שְׁנֵי, אַחֵר שְׁקוֹרִין סֵדֶר אוֹתָהּ שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶת¹³⁵, וְהֵי סֵדֶר אוֹתָהּ שֶׁבֶת¹³⁶ ב'וֹאֲתָהּ תְּצוּה' - קוֹרִין שְׁשֶׁה מ'וֹאֲתָהּ תְּצוּה' עַד 'וְעִשִׂית פִּיּוֹר נְחֻשֶׁת', וְהַשְּׁבִיעִי חוֹזֵר וְקוֹרֵא¹³⁷ מ'כִּי תִשָּׂא עַד 'וְעִשִׂית פִּיּוֹר¹³⁸; וְאִם הָיָה סֵדֶר אוֹתָהּ שֶׁבֶת 'כִּי תִשָּׂא עֲצָמוּ - קוֹרִין שְׁשֶׁה מ'כִּי תִשָּׂא עַד 'וַיִּקְהַל', וְהַשְּׁבִיעִי חוֹזֵר וְקוֹרֵא בְּסֵפֶר שְׁנֵי¹³⁹ מ'כִּי תִשָּׂא עַד 'וְעִשִׂית פִּיּוֹר נְחֻשֶׁת'¹⁴⁰.

(135) גירסא זו נמשכת אחרי גירסת הרי"ף במס' מגילה פ"ג, אבל בנוסח התלמוד (מגילה ל.) שלפנינו לא נזכר ר"ח כלל. וכבר החליט ה"קרבן נתנאל" לרא"ש שם, שיש כאן טעות הדפוס, וכן החליט ה"נחל אשכול" בפירושו ל"האשכול" ח"ב עמ' 66. וכן הדעת נותנת. (136) של פרשת שקלים. (137) באותו ספר, כמבואר ב"טור" או"ח סי' תרפה. (138) ואין אנו אומרים יקראו הששה עד "כ"תשא" והשביעי ימשיך הלאה, כי אז לא יהיה הדבר ניכר שמצות היום ב"פרשת שקלים", ויחשבו שפרשת "ואתה תצוה" מסתיימת עד "ועשית כבוד" (מגילה ל.). (139) שא"אפשר לקרוא בספר הראשון הואיל ויצטרך לגלול ולדלג חזרה לראש פרשת "כ"תשא" ואין מדלגים בשני ענינים, כמבואר לעיל פרק י"ב, ה"ה והלכה כ"ג. (140) ואין אנו אומרים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

באהל מועד, ונשתלשה ב"ערכות מואב" ע"י משה לישראל (מעשה רוקח). ולדעת 'הגהות מיימוניות', שנים מקרא - כנגד העולה לתורה הקורא בעזרת הש"ץ, ואחד תרגום - כנגד המתרגם בכיהכ"נ את הקריאה לארמית.

התרגום אלא שיבין הענין. אלא שדעת רב עמרם גאון מובאת ב'הגהות מיימוניות' שתרגום יש בו חשיבות יתירה שניתן בסני. וירא-שמים יוצא ידי שניהם, וקורא תרגום ופירושו רש"י (שו"ע סי' רפ"ה ס"ב). והטעם של "שנים מקרא ואחד תרגום" כנגד התורה שניתנה בסני, ונשתנה

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון ו' ניסן ~

הלכות כלאים

פרק שלישי

1) יבאר שיש מינין בזרעים אחד נראה כשנים, או איפכא, וכן באילן. אין הולכים בכלאים אלא אחר מראית העין. כמה מרחיקין בין שני זרעים שהם כלאים. הייתה שדהו זרועה ירק וביקש לזרוע ירק אחר בצדה. הייתה שדהו זרועה חטים ורצה לזרוע בתוכה ירק. הייתה שדהו זרועה חטים, אם מותר לחבירו לזרוע בצידן שעורים. והפסק בין שני המינין בור או ניר או גפה או דרך. הייתה שדהו חטים ושל חבירו שעורים, אם מותר לזרוע תלם פשתן בצד חטים שלו. ודין אם הייתה שדהו ושדה חבירו זרועה תבואה, אם יזרע ביניהם חרדל.

א. יש מינין בזרעין שיהיה המין האחד נפרד לצורות הרבה, מפני שנוי מקומות? והעבודה? שעובדין הארץ, עד שיראה כשני מינין. ואף על פי שאין דומין זה לזה, הואיל והן מין אחד - אינן כלאים זה בזה.

2) ולפיכך יש להם שם לזוי כמו: כוסבר הרים, חרדל מצרי ודלעת מצרית. 3) כמו "דלעת רמוצה" על שם שטומנים אותה ברמץ, הוא אפר חם מפני שטעמה מר ואינה ראוייה לאכילה בלי הטמנה זו.

ב. ויש בזרעים שני מינין שהן דומין זה לזה? וצורת שניהן קרובה להיות צורה אחת, ואף על פי כן, הואיל והן שני מינין - הרי אלו אסורים זה עם זה.

4) במשנה כלאים: "אף על פי שדומין זה לזה כלאים זה בזה".

ג. פיצד? החזרת עם חזרת גלים⁵, והעלשין עם עלשי שדה⁶, והפרשין עם פרשי שדה⁷, הפסבר עם כסבר הרים⁸, וחרדל⁹ עם חרדל מצרי, ודלעת המצרית עם דלעת הרמוצה - אינן כלאים זה בזה.

וכן החשין עם הזונין¹⁰, והשעורים עם שבלת שועל¹¹, והכסמין¹² עם השיפון¹³, והפול עם הספיר, והפרקדן עם הטפח¹⁴, ופול לכן עם השעועים, והקשות עם המלפפון, והפרוב עם התרבותור¹⁵, והתרדין עם הלעונין - אינן כלאים זה עם זה. אבל הצנון עם הנפוסין, והחרדל עם הלפסן, ודלעת יונית עם דלעת מצרית או עם דלעת הרמוצה, אף על פי שדומים זה לזה - הרי אלו כלאים זה בזה.

5) והן "חסא גנית וחסא הררית". 6) יש עולשין של פרס ועולשין של מדבר. 7) כרשין הם כרתים, וזהו החציר הנזכר בתורה. ויש כרתי של גינה וכרתי של מדבר. 8) במשנה שם: "כסבר עם כסבר שדה". "גני ומדברי". והוא זרע גד הנזכר בתורה. 9) חרדל המדינה. 10) והוא מין ממיני החיטה, וישתנה בארץ בתכונתו וטבעו. ועל כן נקרא זונין מעין היציאה מדרך הישר, כמו ליבם הזונה. 11) שעורים מדבריות. 12) חיטה מדברית. 13) מין ממיני החיטים המדבריות. 14) גרגרים לבנים עגולים קשים להשתבר, וטבעו קרוב לטבע השעורים, וקראוהו הרופאים: קרטומין. 15) כרוב מדברי שקלחיו דקים.

ד. וכן באילן שיש שני מינין שדומין זה לזה פעלין או בפרות, הואיל והן שני מינין - הרי אלו כלאים. פיצד? התפוח עם התזרד¹⁶, והפרסקין¹⁷ עם השקדים, והשיזפין¹⁸ עם הרימין, אף על פי שדומין זה לזה - הרי הן כלאים זה בזה. אבל האגסים עם הקרוסטמלים, והפרישים עם העזרדין - אינן כלאים זה בזה.

16) תפוח יערי. ומשליכים פרוי לחזירים. 17) וכשהם קטנים, בתחילת צאתם, דומים לשקדים. 18) בירושלמי מפרש: הנוטע זיתים ורימונים יחד יוצאים שזיפים.

ה. וכן אם יש שם זרעים ואילנות אחרות, אף על פי שהן שני מינין בטבען, הואיל ועלין של זה דומין לעלין של זה או פרי של זה דומה לפרי של זה דמיון גדול, עד שיראו כשני גונין ממין אחד -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לא חֲשָׂשׁוּ לְהֵן לְכֻלָּאִים זֶה עִם זֶה; שְׂאֵין הוֹלְכִין בְּכֻלָּאִים אֲלָא אַחַר מְרֵאִית הַעֵינַן.

יב. בַּמָּה דְּכָרִים אֲמֹרִים שְׂצָרִיף לְהִרְחָקָה בְּשַׁעוֹרִין הִלְלוּ? בֵּין שְׁתֵּי שְׂדוֹת²⁵; אֲבָל אִם הִיתָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה יֶרֶק, וְרָצָה לְזָרַע בְּצִדָּה שׁוֹרָה שֶׁל יֶרֶק מִמִּין אַחֵר - הִיּוּ לַעֲשׂוֹת בֵּין הַשְּׂדֵה וּבֵין הַשׁוֹרָה תֵּלֵם אָחַד, אֲרָפוּ שֶׁשָּׁה טְפָחִים בְּלֶבֶד וְרָחֲבוּ פְעֻמָּקוּ²⁶.

25) שיעור השדה לא נתבאר, ובעניין פאה אמרו ששיעורו של שדה קטנה הוא חמישים אמה על רוחב שתי אמות. ובעניין חלוקת שותפין אמרו ששיעורה כדי זריעת סאה וחצי. 26) "ורוחב מלאו", וכתב רבינו בפירוש המשנה: "צריך להיות רוחב החפירה ההיא כפי עומקה. והוא מה שאמר מלאו, רוצה לומר מלא התלם ואפילו יהיה עומקו אמה", ונראה שעמקו אינו פחות מטפח.

יג. הִיתָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה תְּבוּאָה, וְרָצָה לְזָרַע בְּתוֹכָהּ שׁוֹרָה שֶׁל יֶרֶק, אֲפִלוּ שׁוֹרָה שֶׁל דְּלוּעִין שְׂעֵלִין שְׂלֵהֵן אֲרָפִים וּמְסַתְּבִין - מְרַחֵק בִּינֵיהֶן שֶׁשָּׁה טְפָחִים. וְאִם נִמְשְׁכוּ הַעֲלִים שֶׁל דְּלַעַת וְנִכְנסוּ לְתְּבוּאָה וְנִסְתַּבְּכוּ בָּהּ - יַעֲקֹר מִן הַתְּבוּאָה שְׂלֻפְגִי הַדְּלַעַת עַד שֶׁלֹּא יִתְעַרְבוּ הַעֲלִין. וְאִין צָרִיף לֹאמַר, שְׂאִם זָרַע שׁוֹרָה מִמִּין זֶה וְשׁוֹרָה מִמִּין אַחֵר - שְׂדֵיּוֹ לְהִיּוֹת בִּינֵיהֶן תֵּלֵם אָחַד²⁷, כְּמוֹ שִׁיתְּבָאָר.

27) שהרי שני המינים, שורות בודדות ולא שדות. וכן מפורש בתוספתא "היו לו שתי שורות אחת זרועה חיטים ואחת זרועה שעורים, מותר לעשות ביניהן תלם להיות זרוע אחת חיטה ואחת שעורה".

יד. הִרְחִיק²⁸ בֵּין שְׁנֵי הַמִּינִין הִרְחָקָה הִרְאִיָּה לְהֵן, וְהָיָה מִיֵּן זֶה נוֹטָה עַל גְּבִי מִיֵּן זֶה, בֵּין שְׁנֵי תְּבוּאָה עַל הַתְּבוּאָה אוֹ יֶרֶק עַל גְּבִי יֶרֶק, אוֹ יֶרֶק עַל הַתְּבוּאָה אוֹ תְּבוּאָה עַל הַיֶּרֶק - הִפְלֵ מִתָּר, שְׁהָרִי הִרְחִיק בְּשַׁעוֹר. חוּץ מִדְּלַעַת יוֹנִית, שֶׁהִיא נִמְשַׁכֶּת הַרְבֵּה. לְפִיכָף, אִם נִטְתָּה - יַעֲקֹר מִלְּפָנֶיהָ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוּ.

28) "תבואה נוטה על גבי תבואה, וירק על גבי ירק, תבואה על גבי ירק, ירק על גבי תבואה - הכל מותר".

טו. הָיָה בֵּין שְׁנֵי הַמִּינִים בּוֹרֵר²⁹ אוֹ נִיר³⁰ אוֹ גִפְהָ³¹ אוֹ דֶרֶךְ³², אוֹ גֵּדֵר שֶׁהוּא גְבוּהַ עֲשָׂרָה טְפָחִים, אוֹ חֲרִיץ שֶׁהוּא עֶמֶק עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרָחֵב אַרְבָּעָה, אוֹ אֵילָן שֶׁהוּא מִסָּף עַל הָאֲרֶץ הוּא³³, אוֹ סֹלַע שֶׁהוּא גְבוּהַ עֲשָׂרָה טְפָחִים וְרָחֵב אַרְבָּעָה³⁴ - הָרִי זֶה מִתָּר לְסִמְךָ הַמִּין הָאֶחָד לְצַד אָחַד מֵאֵלוֹ, וְהַמִּין הָאֶחָד לְצַד הַשְּׁנִי. הוּאִיל וְאָחַד מִכֵּל אֵלוֹ מְבַדִּיל בִּינֵיהֶן, הָרִי הֵן נִרְאִים מְבַדִּילִין זֶה מִזֶּה.

29) מקום שאינו חרוש וזרוע. ויש אומרים, שצריך שיהא

ו. בַּיַּצֵּד? הִלְפַת¹⁹ עִם הַצָּנוֹן - אֵינָן כֻּלָּאִים זֶה בְּזֶה, מִפְּנֵי שְׁפָרִיהֶן שׁוּין. וְהִלְפַת עִם הַנְּפוּס - אֵינָן כֻּלָּאִים זֶה בְּזֶה, מִפְּנֵי שֶׁהַעֲלִין שְׂלֵהֵן שׁוּין. אֲבָל צָנוֹן עִם הַנְּפוּס, אֵף עַל פִּי שֶׁהַעֲלִין דוּמִין זֶה לְזֶה וְהַפְּרִי דוּמָה לְפָרִי - הָרִי אֵלוֹ כֻּלָּאִים, הוּאִיל וְטַעַם פְּרִי זֶה רַחֹק מִטַּעַם פְּרִי זֶה בְּיוֹתֵר. וְכֵן כֹּל פְּיוּצָא בְּאֵלוֹ.

19) אף על פי שהלפת היא משאר זרעונים שאינם נאכלים, ובורעים כאלה אין איסור כלאים כלל - הרי כתב רבינו שכל זמן שלא ניכר הזרע היא בכלל ירק.

ז. בַּמָּה מְרַחֵקִין בֵּין שְׁנֵי מִינֵי זְרָעִים שֶׁהֵן כֻּלָּאִים זֶה עִם זֶה? פְּדִי שְׂיָהִיו נִרְאִים מְבַדִּילִין זֶה מִזֶּה. אֲבָל אִם נִרְאִין שְׁנִזְרָעוּ בְּעֶרְבּוּבָא - הָרִי זֶה אֶסוּר.

ח. וְשַׁעוֹרִין רַבִּים וְשׁ בְּהִרְחָקָה הַזֹּאת, הִפְלֵ לְפִי גֵדֵל הַשְּׂדֵה הַנִּזְרָעַת וּלְפִי רֵב הַעֲלִין וְשִׁלּוּחַ הַיּוֹנְקוֹת²⁰.

20) הענפים הרכים.

ט. בַּיַּצֵּד? שְׂדֵהוּ שֶׁהִיתָה זְרוּעָה מִיֵּן תְּבוּאָה, וּבִקְשׁ לְזָרַע בְּצִדָּה מִיֵּן תְּבוּאָה אַחֲרַת בְּשָׂדֵה אַחַת - מְרַחֵק בִּינֵיהֶן בֵּית רִבְעִי²¹. וְהוּא פְעֻשׁ אֲמוֹת וְחֹמֶשׁ אֲמָה²² עַל עֶשֶׂר אֲמוֹת וְחֹמֶשׁ אֲמָה מְרַבֵּעַ. בֵּין מִן הָאֲמָצַע בֵּין מִן הַצֵּד²³. וְאִם לֹא הָיָה בִּינֵיהֶן כְּשַׁעוֹר הַזֶּה - אֶסוּר; וְאִינוּ לּוֹקָה עַד שְׂיָהִיו קְרוּבִין בְּתוֹף שֶׁשָּׁה טְפָחִים.

21) והוא מקום שזורעים בו רובע הקב תבואה, ושיעורו אחד מעשרים וארבעה בסאה, שהרי הסאה שישה קבים. 22) דקדק לכתוב "כעשר", וכן כתב בפירוש המשנה: "בית רובע עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש בקירוב". מפני שאין החשבון מדויק, שהרי עשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש אינן אלא מאה וארבע אמות ועוד אחד מעשרים וחמש באמה. ואילו בית רובע, הוא מאה וארבע אמות ושני שלישי אמה בקירוב. 23) כלומר, אין צורך להפסק של בית רובע שבכל אורך השדות, אלא במקום אחד: או באמצע או מן הצדדים.

י. הִיתָה שְׂדֵהוּ זְרוּעָה יֶרֶק, וּבִקְשׁ לְזָרַע בְּצִדָּה שְׂדֵה יֶרֶק אַחֵר, אֲפִלוּ דְלַעַת - מְרַחֵק בֵּין שְׁתֵּי הַשְּׂדוֹת שֶׁשָּׁה טְפָחִים עַל שֶׁשָּׁה טְפָחִים מְרַבֵּעַ. בֵּין מִן הַצֵּד בֵּין מִן הָאֲמָצַע. וּפְחוֹת מְשַׁעוֹר זֶה - אֶסוּר; וְאִינוּ לּוֹקָה עַד שְׂיָהִיו קְרוּבִין בְּתוֹף טְפָח²⁴.

24) ירושלמי שם: "באיסור - שישה על שישה, ללקות - טפח".

יא. הִיתָה אַחַת מִשְׁתֵּי הַשְּׂדוֹת זְרוּעָה תְּבוּאָה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב"שדך" ולא בשדה חבירו, כיון שלשדה השייכת לחבירו יש "מזל" אחר, ולכן אם יזרע שדה חבירו כלאים אין בזה עירוב המזלות בשמים (שאינם שייכים זה לזה).

עפ"ז יש לבאר המשך ההלכה ברמב"ם, "אפילו זרע בתוך שדהו שיעורים סמוך לחטים ומשך זרע השעורים עד שסמכו לשדה חבירו שהיא זרועה שעורים, הרי זה מותר מפני שנראו השעורים שבתוך שדהו שהן סוף שדה חבירו" כלומר, אף שבמקרה זה הכלאים נזרעו ב"שדך", מכל-מקום, כיון שנראה כאילו השעורים נזרעו בשדה חבירו ה"ז מותר, כיון שכאמור טעמו של איסור כלאים הוא עירוב המזלות בשמים, לכן נוגע כיצד נראה הדבר לעינים כי המלאכים אינם יכולים להכיר אלא חיצוניות הדברים כפי שהם נראים לעיני בשר (וכמו האדם שיראה רק לעינים) ואינם יודעים מחשבות האדם, ולכן אם רק נראה שהכלאים הם בשדה חבירו שוב לא יגרם ע"ז עירוב כחות העליונים.

ומכאן הוראה לעבודת האדם: בזריעה היכולה לגרום נזק גשמי – הכחשת השדה, יש להזהר שלא לזרוע גם בשדה חבירו, משא"כ בזריעה שאינה גורמת נזק גשמי אלא שנמנע לזרוע בשדה חבירו, כלומר להשפיע על הזולת מפני חשש רוחני שלא לערב כוחות העליונים כו' אומרים לו שאין לדאוג על כך ולהתערב בחשבונות רוחניים שהם עניינים שבינו לבין קונו ואינם שייכים אליו, ולא עוד אלא שאפילו בענין הנראה לאחרים כשייך אל הזולת (אבל באמת שייך אליו) אין לו "לדאוג" לעירוב הכחות העליונים כו'.

(י"ן מלכות, ספר זרעים, סימן ב)

מתוך רמב"ם "פרס המלך")

35) "שלו חטים ושל חבירו מין אחר, מותר לסמוך לו מאותו המין". 36) למד כן רבינו ממה שנאמר בספרא פרשת קדושים בעניין הרבעת בהמה: "אין לי אלא בהמתך כו' בהמת אחרים מניין? תלמוד לומר את חוקתי תשמרו" ואילו בכלאי זרעים לא אמרו כן, הרי ש"שדך" ממעט של אחרים.

יז. היתה שדהו זרועה חטים, ושדה חבירו בצדקה זרועה חטים³⁷ - מותר לו לזרוע תלם אחד של פשתן בצד חטים שלו סמוך לשדה חבירו. שהרואה יודע שאין דרך העם לזרוע תלם אחד של פשתן, ולא נתפנן זה אלא לבדק שדהו אם ראוייה היא לזרוע פשתן אם לא, ונמצא פזרע להשתתה³⁸. לפיכך³⁹ אסור לזרוע מין אחר בין שתי שורות אלו שהן ממין אחד עד שיתרחיק בתוך שדהו⁴⁰.

37) השמיענו רבינו בזה, שאף על פי ששתי השדות ממין אחד, ונראה כאילו זרוע פשתן באמצע שדהו, שזה בוודאי אסור – ובכל זאת התירו. וכל שכן שמותר לזרוע פשתן

בית רובע. והר"ב מפרש: בור חפור בקרקע ושיעורו כמו חריץ עמוק עשרה ורוחב ארבעה. 30) מקום חרוש. 31) גדר אבנים סדורות בלי טיט. 32) סתם דרך ארבע אמות רוחב. 33) הוא שידבקו ענפיו לארץ. והר"ב פירש שאינו גבוה מן הארץ שלושה טפחים. 34) יש מפרשים, שרוחב זה הוא עובי. ואף על פי שגדר עביו כל שהוא, כנ"ל – בסלע שלא נעשה בידי אדם לשם גדר, החמירו.

טז. במה דברים אמורים שצריך הרחקה או דבר המבדיל? בשזרע בתוך שדהו; אבל אם היתה שדהו זרועה חטים - מותר לחבירו לזרוע³⁵ בצדקה שעורים. שגאמר: שדך לא תזרע פלאים - אין האסור אלא שזרע שדהו פלאים; שלא נאמר: הארץ לא תזרע פלאים³⁶. ולא עוד, אלא אפילו זרע בתוך שדהו שעורים סמוך לחטים, ומשך זרע השעורים עד שסמכו לשדה חבירו שהיא זרועה שעורים - הרי זה מותר, מפני שנראו השעורים שבתוך שדהו שהן סוף שדה חבירו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"במה דברים אמורים שצריך הרחקה או דבר המבדיל? בשזרע בתוך שדהו כו'."

בענין שדה חבירו שונה כלאים משיביעית, שאף שנאמר בה "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור כו'" אין הבדל לדין בין שדהו לשדה חבירו ואסורים בכל מלאכה מעבודת הארץ (גם לזרוע שדה חבירו). וטעם הדבר בפשטות, כיון שבשיביעית נאמר "ושבתה הארץ גו'" כלומר "שתשבות הארץ בשיביעית ממלאכתה", אבל עדיין צריך להבין כמה נשתנה תוכן איסור כלאי זרעים משיביעית, שבכלאים האיסור הוא רק ב"שדך" משא"כ בשיביעית שהמצוה היא על שביעת הארץ ובמילא גם על שדה חבירו.

והביאור בזה: ההבדל בין שיביעית לכלאים, תלוי בטעמים של שני האיסורים (אף שקיום המצוות צ"ל לא מחמת הטעם אלא משום "אשר קדשנו במצותיו וצונו").

בענין איסור שיביעית, מבואר ב'מורה נבוכים' שהוא "כדי שירבה יכול האדמה ותתחזק בהכרתה", והובא גם בהלכה שכאשר זרועים את השדה שנה אחר שנה מכחישים את הארץ. ונמצא גדר איסור שיביעית שייך לקרקע עצמה ולכן אין נפק"מ בין שדהו ובין שדה חבירו.

אבל טעם איסור כלאים הוא משום שעי"ז מערוב הכחות העליונים הנותנים. . כח הצמיחה. . אין לך כל עשב ועשב מלמטה שאין לו מזל מלמעלה המכה אותו ואומר לו גדל", ומשום כך האיסור הוא רק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(2) כלאים פרק ג משנה ד. (3) שהרי הקישואין והדלועין הם כלאים זה בזה, כמו שנראה להלן הלכה ה, וכו' יהודה ור' שמעון ולא כר' מאיר בתוספתא כלאים פרק א הלכה א. וראה ב'תוספות' רבינו יודיה, תלמיד ר"י מפריש, למועד קטן חלק א עמ' כ הערה 7. (4) אף-על-פי שלענין כלאי הכרם אינו כלאים, ראה להלן פרק ה הלכה יט, מפני שאינו ירק אלא מין זרעים - נראה שבכלאי זרעים אסור אפילו זרעים, ולא רק ירק, וראה למעלה פרק ה הלכה ח, ופרק ג הלכה ו. (5) במשנה לא נזכר תלם, אבל למדו רבינו ממה שנאמר למעלה פרק ג הלכה יב שבשורה צריך להרחיק שיעור תלם. ועיין ר"ש, ותספות לשבת פה: דיבור-המתחיל איתביה. (6) משנה שם. (7) כן הוא בשבת שם.

ב. היתה שדהו זרועה⁸ מין ממני ירקות, ובקש לזרע בתוכה שורות שורות של דלועין - עוקר מן הירק מקום שזרע בו שורה של דלועין ומבדיל בינה ובין הירק בתלם⁹, ומניח מן הירק רחב שתים עשרה אמה ועושה שורה שניה של דלועין, ומבדיל בינה ובין הירק בתלם, וכן עד מקום שירצה; שנמצא בין כל שתי שורות של דלועין שתים עשרה אמה¹⁰. אבל פחות מכן - אסור, מפני העלין שמסתפקין מכן ומפן בירק שביניהם, ונראה הפל בפאלו נזרע בערבוביא.

(8) שם משנה ו, כדעת חכמים. (9) ראה למעלה הלכה א. (10) ורוחב שני התלמים לא חשב, מפני שאין לו מידה מסוימת. ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שרוחבם כעומקם, ועוד שאינם מפולשים, שהרי אין אורכם אלא ששה טפחים בלבד, כמפורש שם, וראה בר"י קורקוב.

ג. היתה שורה של דלעת זרועה, אפילו דלעת יחידית¹¹, ובא לזרע בצדה תבואה - מרחיק בית רבע; שהרי נמשכו עליה והחזיקה מקום גדול. וכל דבר שיהיה בתוך בית רבע¹² שמרחיקין בין שני המינין - עולה מן המדה, כגון הקבר והסלע¹³ וכיוצא בהן¹⁴.

(11) שם משנה ז: "ולדלעת יחידית נותנים לה בית רובע". (12) שם פרק ב משנה י. (13) שאינו גבוה עשרה ורחב ארבעה, שאם הוא גבוה עשרה ורחב ארבעה, מפסיק הוא בפני עצמו, כמפורש למעלה פרק ג הלכה טו, ועיין ר"ש שם. (14) כגון נקעים מלאים מים, אף-על-פי שאינם ראויים לזריעה (בבא בתרא קג.), ראה בר"ש ורע"ב.

ד. התלם¹⁵ או אמת המים שהן עמקים טפח¹⁶ - זורעין לתוכו שלשה מיני זרעים: אחד על שפת התלם מכן, ואחד מכן, ואחד באמצע.

(15) כלאים פרק ג משנה ב. (16) ראה למעלה פרק ג הלכה יב, שאורך התלם ששה טפחים ורחבו כעמקו - טפח, וראה בחזון-איש. ואף-על-פי שבלי תלם, שיעור הרחקה טפח ומחצה (להלן הלכה ט) - אם יש תלם הקילו אפילו בטפח, וראה להלן הלכה יב שכן הוא בגבול.

בסוף שדהו, כשאינ לחבירו שדה במקום זה. (38) ובזרוע להשתתה אין איסור כלאים. (39) וכל ההיתר הוא מפני שהכל יודעים שזהו כזרוע להשתתה, בשאר מינים שאין לומר כן - אסור. (40) אבל לצד חברו מותר לסמוך.

יח. היתה שדהו⁴¹ ושדה חברו שפצדה זרועין שני מיני תבואה⁴² - לא יזרע ביניהם חרדל וחריע אפילו תלם אחד, מפני שהעם זורעים מאלו תלם אחד⁴³. אבל אם היו שתי השדות זרועין שני מיני ירקות - מתר לזרע ביניהן חרדל או חריע. שמתר להקוף חרדל או חריע לכל מין, חוץ מן התבואה, מפני שאינן מזיקין אותה⁴⁴. וכן אם היתה זרוע של זרע זה נוגעת בצלע של זרע האחר בתוך שדהו - הרי זה מתר, מפני שהן נראין מבדילין זה מזה. ואין צריך לומר, אם היתה זרוע של זרע זה נוגעת בזרוע של זרע האחר; מפני שהן נראין כסוף שדה⁴⁶ שנגע בסוף שדה⁴⁷, שהוא מתר בלא הרחקה ולא הבדלה, כמו שבארנו.

(41) כן פירש רבינו מה שאמרו שם פרק ב משנה ה: "אין סומכין לשדה תבואה חרדל וחריע, אבל סומכין לשדה ירקות חרדל וחריע". (42) אף כאן השמיענו, שאפילו בשני מיני תבואה אסור לזרוע ביניהם חרדל וחריע, וכל שכן אם הם מין אחד, שבוודאי יחשדוהו שזרוע באמצע שדהו. (43) למעלה פרק א הלכה ט כתב, שחרדל דרכו להזרע שדות, וצריך עיון. (44) כלומר, החרדל והחריע אינם מזיקים לתבואה, ודרך העם לזרוע תלם אחד בין שני מיני תבואה, ולפיכך אסור. אבל בין שני מיני ירקות, שהחרדל והחריע מזיקים להם, מותר, שוודאי לא נתכוון אלא לברוק שדהו. (45) שם משנה ז: "היה ראש תור חיטים נכנס בתוך של שעורים מותר". (46) של האחד. (47) של בעל זרע אחר.

~ יום שני ז' ניסן ~

פרק רביעי

(1) יבאר אם מותר לזרוע ב' שורות של קשואים זו בצד זו וב' ממין אחד ותלם באמצע. התלם או אמת המים שהם עמוקים טפח, כמה מינין זורע בה. רצה לעשות שדהו משר או קרחת מכל מין, ומה בין קרחת למשר. מיני ירקות שדרך לזרוע מהם מעט מעט. ערוגות ששה על ששה. הרוצה למלאות גינתו מיני ירקות ולא ירחיק ביניהם.

א. מתר לזרוע² שתי שורות זו בצד זו של קשואין, ושתי שורות בצדן של דלועין, ושתי שורות של פול המצרי⁴, ותלם בין כל מין ומין⁵. אבל לא יזרע שורה אחת של קשואין ושורה אחת של דלועין⁶ ושורה אחת של פול המצרי, אף על פי שהתלם מבדיל בין כל מין ומין; מפני שמינין אלו עליהם שלהן ארפיין ונמשכין ומסתפקין, ואם זרען שורה בצד שורה - יתערב הפל⁷, ונראה פנזרעין בערבוביא.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על שתי אמות בראש השורה. (31) וזו היא שדה, ולפיכך צריכים להרחיק יותר.

ט. מיני ירקות³² שאין דרך בני אדם לזרע מהם אלא מעט מעט, כמו שבארנו³³ - מתר לזרע מהם³⁴ אפלו חמשה מינין בתוך ערוגה אחת שהיא ששה טפחים על ששה טפחים³⁵. והוא שיזרע ארבעה מינין בארבע רוחות הערוגה ואחד באמצע, וירחיק בין מין ומין כמו טפח ומחצה³⁶, כדי שלא ינקו זה מזה. אבל יותר על חמשה מינין - לא יזרע, אף על פי שמרחיק ביניהם³⁸; לפי שמנין הרבה בערוגה פזו הרי הן פנטועין בערבוביא³⁹.

(32) שם פרק ג משנה ב: "כל מין זרעים אין זורעים בערוגה, וכל מין ירקות זורעין בערוגה", ופירש שם: "הירקות יזרעו מהם מעט, ועל כן הן נזרעות ערוגות, ומיני זרעים שיזרעו מהם שדה גדולה - אין זורעין אותה ערוגות". (33) למעלה פרק א הלכה ט. (34) שם משנה א. (35) משנה שם. (36) שזהו שיעור יניקה של זרעים. ואף-על-פי ששרשיהם מתפשטים שלשה טפחים (כבא בתרא יז.) - אינם יונקים אלא טפח ומחצה בלבד (ר"ש שם). ולא חששו אלא שלא יינק כל מין מעיקרו של המין האחר, אבל מה שהם יונקים כל אחד מהיניקה של האחר לא איכפת לנו, ולפיכך אין צריך להרחיק שלשה טפחים בין שני המינים, אלא טפח ומחצה בלבד (כסף-משנה). ונראה מדברי רבינו, שאין כאן היתר על-פי "ראש תור" (ראה למעלה פ"ג הי"ח), אלא צריך הרחקה טפח ומחצה. ומסתבר כי רבינו פסק "אין ראש תור בערוגה" (שבת פה:); בין מערוגה ובין בתוך הערוגה עצמה (ראה חזון-איש). והציוור לפי זה הוא: (37) בשבת פה. "וקים להו לרבנן דחמשא (זרעים) בשיתא (טפחים) לא ינקי מהדרי". (38) טפח ומחצה. (39) כן הוא בתוספות שם דיבור-המתחיל וקים.

י. במה דברים אמורים? בערוגה שהיא בחרבה⁴⁰ ואין שם זרע חוצה לה; אבל ערוגה בין ערוגות - אסור לזרע בה חמשה מינין; שאם יזרע בכל רוח מערוגה זו ובכל רוח מערוגותיה שסביבותיה - יראה הפל כמערב⁴¹. ואם הטה⁴² עליו שבערוגה זו לכאן ועליו שבערוגה שבעדה מכאן, עד שיראו מבדלים - מתר. וכן אם עשה תלם⁴³ בין כל ערוגה וערוגה - מתר.

(40) מימרא של רב שם. (41) כן היא לפי מסקנת הגמרא (שם); שאף אם אינו ממלא את הקרנות אסור, שמא ימלא את הקרנות (כסף-משנה). וראה להלן הי"א. (42) שם לדעת שמואל. וראה למעלה פ"ג ה"ה. (43) כרב אסי שם.

יא. ואסור לזרע⁴⁴ חוץ לערוגה בלא תלם ובלא נטיה ואפלו פגד הקרנות של ערוגה שאין בהן זרע⁴⁵; גזרה שמא יזרע ארבעת המינין בארבע זוויות

ה. ומתר לנטע¹⁷ שני מינין בתוך גמא אחת, ואפלו קשות ודלעת¹⁸. והוא שהיה מין זה נוטה מעל שפת הגמא לכאן והמין האחר נוטה לצד השני, ויראו נבדליו זה מזה¹⁹. וכן אם נטע²⁰ ארבעה מינין בתוך הגמא והפך לארבע רוחותיה - הרי זה מתר.

(17) שם משנה ה. (18) במשנה שם: "נוטע אדם קישות ודלעת בתוך הגומא" ומפרש רבינו: אפילו קישות ודלעת "שעליהם מתפשטים ומסתככים" (פירוש המשנה שם, וראה למעלה פרק ג הלכה יג). (19) כתב הרא"ש: "בתי כלאים החבאו ממני, ונסתרו מעיני, ונסתרו ממני עיקרי יסודותיה, היאך מותר לזרוע מיני זרעונים שהם כלאים בגומא אחת, והא תנן סוף פרק קמא הזורע חטה ושעורה כאחד הרי זה כלאים בשביל שהגומא עמוקה טפח, כל-שכן שנראה כחבוש, וצריך עיון". והר"י קורקוס הסביר: "שאיין כלאים אסורים אלא בזרע ככונה לזרוע כלאים... אבל וכו' בהא דגומא שאינו זורעין בבת אחת ככונת כלאים (אלא להטותם זה לצד זה וזה לצד זה) אינו חשוב כלאים". (20) ירושלמי שם פרק ג סוף הלכה ד.

ו. הרוצה לזרע²¹ שדהו משר²² משר מכל מין ומין - מרחיק בין²³ כל משר ומשר שתי אמות על שתי אמות, ומצר והולך עד שלא ישאר ביניהן בסוף המשר אלא כל שהוא; שהרי הן נראין שלא נזרעו בערבוביא²⁴.

(21) שם פרק ב משנה ו. (22) מקום ארוך (פירוש המשנה), כלומר, ערוגה ארוכה, ומישר מלשון שורה (מלאכה שלמה), וראה להלן הלכה ח. (23) ירושלמי שם פרק ב הלכה ד: "רבי זירא בשם ר' חייה, רובה עושה שתי אמות על שתי אמות ומיצר והולך אפילו כל שהוא". (24) כן הוא גם בזוורע שורה לצד שדה (למעלה פרק ג הלכה יב), שאין צורך בתלם מפולש בין המינים, עיין שם.

ז. רצה לעשות שדהו²⁵ קרחת²⁶ קרחת מכל מין ומין - לא יעשה בתוך כל בית סאה יתר על תשע קרחות, כל קרחת מהן בית רבע²⁷; ונמצא רחוק בין קרחת וקרחת קרוב לעשר אמות פחות רביע²⁸, שכל בית סאה חמשים על חמשים²⁹.

(25) שם משנה ט. (26) חלק מן הארץ מרובע (פירוש המשנה). ש"מקרח את שדהו ממין הזורע בו לזרוע בו ממין אחר" (רא"ש, ועיין ראב"ד וכסף-משנה). (27) שהוא כעשר אמות וחומש על עשר אמות וחומש (למעלה פרק ג הלכה ט). ועיין שם בהערות. (28) אין זה מדוייק. ובפירוש המשנה כתב: "תשע אמות ושלש חמישיות וחצי חומש". (29) שהם ביחד אלפיים וחמש מאות אמה.

ח. ומה בין המשר לקרחת? שהמשר ארך³⁰ והקרחת מרבעת³¹.

(30) והוא רק שורה אחת, ובשורה די בהרחקת שתי אמות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מָזָה - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְמִרְאֵית הָעֵין, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנַיִם⁶³; וּבְזִמְנָן שְׂרִירָאוּ מְבַדְּלִים זֶה מִזֶּה⁶⁴ - אֵין חוֹשְׁשִׁים לִיְנִיקְתָּן אֶפְלוּ הֵן זֶה בְּצַד זֶה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר עֲתָה.

(63) בהלכה ט. (64) ראה למעלה הלכה ה, ובפרק ג הלכה טו והלכה יח.

~ יום שלישי ח' ניסן ~

פְּרָק חֲמִישִׁי

(1) יבאר הזורע ב' מיני תבואה או ירקות עם זרע הכרם. בכמה מינין חייב מן התורה בכלאי הכרם. ואם נוהג בחוזה לארץ. המסכך גפנו על גבי תבואתו של חברו והרואה כלאים בכרם חברו. הרוח שעקרה פאת הגפן ושלחה אותה על התבואה. מאימתי תבואה או ירק מתקדשין. והמקיים דבר שכמוה מקיימין העם באותו מקום. איזהו נקרא ירק. והרואה ירק בכרם ואמר: כשאגיע אליו אלקטנו. ואם אסור להעביר עציץ נקוב בתוך הכרם.

א. הזורע שְׁנֵי מִינֵי תְּבוּאָה? או שְׁנֵי מִינֵי יִרְקוֹת? עִם זֶרַע הַכֶּרֶם - הֲרִי זֶה לֹאֶקָה שְׁפִימִים⁴: אֶחַת מִשּׁוּם שְׂדֵדָךְ לֹא תִזְרַע פְּלִאִים⁵, וְאֶחַת מִשּׁוּם לֹא תִזְרַע פְּרָמָךְ פְּלִאִים.

(2) כגון חיטה ושעורה (להלן בהלכה הסמוכה). (3) כן מפורש בכלאים פ"ה מ"ה: "הנוטע ירק בכרם כו' הרי זה מקדש" וראה למעלה פ"א ה"ח, שגם זרעוני גינה כל זמן שלא ניכר הזרע - נקראים "ירק". (4) אם התרו בו משום כלאי זרעים ומשום כלאי הכרם ("ירושלמי" שם פ"ח ה"א). (5) ראה למעלה פ"א ה"א.

ב. וְאֵינוּ לֹאֶקָה מִשּׁוּם זֶרַע פְּלִאִי הַכֶּרֶם עַד שִׁזְזָרַע בְּאַרְצֵי יִשְׂרָאֵל⁷ חֲטָה וְשִׁעוּרָה וְחֲרָצָן בְּמַפְלַת יָד⁸. וְכֵן אִם חֲפָה אוֹתָם בְּעֶפֶר - לֹאֶקָה⁹. וְכֵן אִם זֶרַע שְׁנֵי מִינֵי יִרְקוֹת¹⁰ וְחֲרָצָן אוֹ זֶרַע אֶחָד יִרְק וְזֶרַע אֶחָד מִיֵּן תְּבוּאָה וְחֲרָצָן בְּמַפְלַת יָד - הֲרִי זֶה לֹאֶקָה.

(6) משמע שרק מלקות אין בזה, אבל איסור יש אפילו לזרוע מין אחד בצד הגפן, ראה להלן הלכה ז. (7) אבל בחוץ לארץ אינו אסור אלא מדרבנן, להלן בהלכה הסמוכה. (8) כרבי יאשיה, שפסקו כמותו (ברכות כב.). ולמד מפולת יד ממה שנאמר "לא תזרע" (= "לא תזרע כרמך כלאים") הרי שזריעת הכרם עצמה תהיה בכלאים (רש"י קידושין טז.), וממה שנאמר "כרמך כלאים" (= "לא תזרע כרמך כלאים") למד שיהיו כלאים (= שני מינים) קודם שיבואו בכרם, היינו שחוץ מהכרם (= החרצן) יהיו כלאים משני מיני זרעים (= חיטה ושעורה). אבל מ"שדך לא תזרע כלאים" אין ללמוד כן, כי שדה בלי תבואה היא שדה, אבל כרם בלי גפנים אינו כרם ('תוספות' שם ד"ה לא). [ועי' בבא-בבא ז, א.]. (9) ראה למעלה פ"א ה"ב, שמחפה הוא כזורע. (10) שתבואה וירק דין אחד להם בכלאי הכרם, ראה למעלה ה"א, ולהלן ה"ג.

עֲרוּגָה⁴⁶, וְזֶרַע מִינֵי אַחֲרִים חוֹצָה לָהּ כְּנֶגֶד הַזְּזִיזוֹת, וְנִמְצָא הַכֹּל כְּמַעֲרָב.

(44) שם. (45) כמו הציור הזה: (46) כמו הציור הזה:

יב. הִיתָה הָעֲרוּגָה שֹׁשֶׁה עַל שֹׁשֶׁה וְהָיָה לָהּ⁴⁷ גְּבוּלוֹת⁴⁸ גְּבוּלָה טַפַּח⁴⁹ וְרַחֵב טַפַּח⁵⁰ סָבִיב - מִתָּר לְזֶרַע בָּהּ אֶפְלוּ שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִינֵין, שְׁלֹשָׁה עַל כָּל גְּבוּל וְגְבוּל וְשֹׁשֶׁה בְּאֶמְצַע⁵¹, וְיִרְחִיק בֵּין כָּל מִין וּמִין טַפַּח וּמְחָצְרָה⁵². וְלֹא יִזְרַע רֹאשׁ הַלְּפֶת⁵³ בְּתוֹךְ הַגְּבוּל, שְׂמָא יִמְלֵא⁵⁴וְיִתָּר⁵⁵ עַל זֶה - לֹא יִזְרַע.

(47) כלאים פרק ג משנה א. (48) גדר קטן. (49) משנה שם. (50) שבת פה. (51) כו' יהודה במשנה שם. (52) ראה למעלה הלכה ט. (53) שעליו גדולים (וראה למעלה פ"א ה"ט). (54) בכלאים שם: "מפני שהוא ממלאהו", ועיין ר"י קורקוס. (55) משמונה עשר מינים, וראה למעלה הלכה ט.

יג. וְאִסוּר לְזֶרַע בְּעֲרוּגָה מִינֵי זָרְעִים⁵⁶ בְּעֵינֵין זֶה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נִרְאִין פְּלִאִים. אֲבָל מִינֵי יִרְקוֹת, הוֹאִיל וְאֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְזֶרַע מִהֵן אֶלָּא מְעַט מְעַט - הֲרִי זֶה מִתָּר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנַיִם⁵⁷.

(56) שם משנה ב. (57) בהלכה ט.

יד. גְּבוּל שֶׁהָיָה גְּבוּלָה טַפַּח⁵⁸ וְזָרְעוּ בוֹ מִינֵין הַרְבֵּה כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנַיִם, וְנִתְמַעַט מִטַּפַּח מֵאַחַר שִׁזְזָרַע⁵⁹ בוֹ - כְּשֶׁר, שֶׁהָיָה כְּשֶׁר מִתְחַלְתּוֹ⁶⁰.

(58) משנה שם. וגם רחבו היה טפח (למעלה הלכה יב). (59) ואם נתמעט הגבול קודם שנזרעו, אסור לזרוע מין אחר. (60) שמתחילה היה הפסק, ואין כאן משום מראית עין.

טו. הַרְוֵצָה לְמִלְאָתָהּ⁶¹ כָּל גִּנְתּוֹ מִינֵי יִרְקוֹת רַבִּים וְלֹא יִרְחִיק בֵּינֵיהֶם - עוֹשֶׂה כָּל הַגְּנָה עֲרוּגוֹת מְרַבְּעוֹת, אֶפְלוּ שֹׁשֶׁה עַל שֹׁשֶׁה, וְעוֹשֶׂה בְּכָל עֲרוּגָה חֲמִשָּׁה עֲגוּלִין, אֲרַבְּעָה בְּאַרְבַּע רִחוּחֵיהֶן וְאֶחָד בְּאֶמְצַע, וְזוֹרַע מִין בְּכָל עֲגוּל, וְזוֹרַע אֲרַבְּעָה מִינֵים אַחֲרִים בְּאַרְבְּעָה קַרְנֹת עֲרוּגָה. נִמְצָאוּ תְּשֻׁעָה מִינֵין בְּכָל עֲרוּגָה וְהֵן נִרְאִין מְבַדְּלִין זֶה מִזֶּה. וְאֵינוּ מִפְּסִיד אֶלָּא מֵה שִׁבִּין הָעֲגוּלִין בְּלִבָּד, שֶׁהוּא מְנִיחוֹ חֲרֵב כְּדֵי שְׂרִירָאוּ הָעֲגוּלִין מְבַדְּלִין מִן הַקַּרְנֹת וּמְבַדְּלִין זֶה מִזֶּה. וְאִם רָצָה שְׂלֹא יִפְסִיד כְּלוּם: אִם הָיוּ הָעֲגוּלִין זְרוּעִים שְׂתֵי - זוֹרַע מֵה שִׁבִּינֵיהֶן עֲרָב, וְאִם הָיוּ זְרוּעִין עֲרָב - זוֹרַע מֵה שִׁבִּינֵיהֶן⁶² שְׂתֵי, כְּדֵי שְׂרִירָאוּ מְבַדְּלִין.

(61) מימרא של ר' יוחנן בשבת פה: (62) מימרא של רב אשי שם.

טז. מִכָּל אֵלוֹ הַדְּבָרִים נִתְבָּאָר לָךְ, שֶׁבְזִמְנָן שְׂוִישׁ בֵּין שְׁנֵי הַמִּינֵין הִרְחַקָה הָרְאוּיָה לָהֶם כְּדֵי שְׂלֹא יִנְקוּ זֶה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הרי שלא אסרו אלא בארץ ולא בחוצה לארץ, ועי' רדב"ז. (23) את הכלאים השליכם לאיבוד. ואף-על-פי שהוא רוצה בקיומו, שלא יעקרו מאליהם עד שיעקרום הוא ויקבל שכר – לא החמירו חכמים (עבודה זרה סד. ורש"י שם). (24) הדבר המגונה למראית עין.

ו. אין אסור משום פלאי הפך אלא מיני תבואה ומיני ירקות²⁵ בלבד; אבל שאר מיני זרעים²⁶ - מתר לזרעם²⁷ בכרם, ואין צריך לומר שאר אילנות²⁸.

(25) ראה למעלה ה"א וג'. (26) שאינם נאכלים (כסף-משנה, וראה למעלה ה"ג). (27) כלאים פ"ה ה"ח: "וכל מיני זרעים אינן כלאים בכרם". והיינו זרעים שאינם נאכלים שאינם כלאים אפילו מדרבנן, אבל זרעים הנאכלים – אסורים מדרבנן. ראה למעלה שם. (28) שאין לך כלאים באילנות אלא הרכבה בלבד (למעלה פ"א ה"ו).

ז. אסור לזרע ירקות או תבואה בצד הגפנים או לטע גפן בצד הירק או תבואה²⁹. ואם עשה פן, אף על פי שאינו לוקה³⁰ - הרי זה קדש³¹, ונאסרו שניהם בהנאה³², הירק או התבואה או הגפנים³³, ושורפין את שניהן³⁴; שנואמר: פן תקדש³⁵ המלאה הזרע. ואפלו הקש של תבואה³⁶ והעצים של גפנים³⁷ האלו - אסורין בהנאה ושורפין אותם. ולא יסיק בהן תנור³⁸ וכירים ולא יבשל בהם בעת שרפתן.

(29) וצריך להרחיק כשיעור המבואר להלן פ"ז ה"א. (30) שאינו לוקה משום כלאי הכרם עד שיוזע חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, כדעת רבי יאשיה (למעלה ה"ב), ובכל זאת איסור יש. ויש אומרים שהוא מן התורה (כסף-משנה להלן סוף פ"ח. ועי' לחם-משנה פ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ו). (31) כן הוא בכמה משניות במסכת כלאים, ובוודאי אין רבי יאשיה חולק על משניות אלו (כסף-משנה). ונראה מדברי רבינו, שגם במין אחד של תבואה או ירק בצד הגפנים נאסר בהנאה, ואין כן דעת הר"ן בחולין פרק ראשית הגז. (32) שנואמר פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם. כלומר פן תרחק ותאסור שניהם" (הל' מאכלות אסורות שם). (33) צריך להיות "והגפנים". וכן הוא בשו"ע יו"ד סי' רצו ס"ג. (34) משנה, תמורה לג, א. (35) ודרשו (קידושין נו:): "פן תוקד אש". (36) פסחים כו, ב: "תנור שהסיקו בו בקשין של כלאי הכרם, חדש – יותץ". (37) תוספתא כלאים פ"ד: "זמורה של גפן שהיתה מודלה על גבי תבואה, אפילו היא מאה אמה – כל הגפן כולה אסורה היא ופירותיה". ועיין ר"ש (כלאים פ"ז מ"ו), ו'תוספות' פסחים (כה. ד"ה עיקרון) שלא נאסרו אלא אותם עצים שגדלו אחר זריעת הכלאים. (38) שם.

ח. אחר הנוטע ואחד המקמם³⁹, פיון שראה פלאים⁴⁰ צמחו בכרמו והניחם הרי זה קדש. ואין אדם מקדש דבר שאינו שלו⁴¹. לפיכך, המסבך גפנו על גבי תבואתו של חברו - קדש גפנו⁴² ולא

ג. ואינו חיבי⁴¹ מן התורה⁴² אלא על קנבוס⁴³ ולוף⁴⁴ וכיוצא בהן מזרעים שנגמרים עם תבואת הפך⁴⁵, אבל שאר הזרעים אסורים מדבריהם⁴⁶. וכן אסור מדבריהם⁴⁷ לזרע פלאי הפך⁴⁸ בחוצה לארץ.

(11) מנחות טו, ב. (12) על זרעים, חוץ מתבואה (= חמשת מיני דגן) וקטניות (וראה להלן הלכה יט) וירקות, שהם מן התורה (כסף-משנה). (13) "יש אומרים שהוא הנקרא בלשון ערב: כרויא" (פירוש המשנה' כלאים פ"ב מ"ה). (14) מין ממיני בצלים (שם). (15) במנחות שם, אמרו: "קנבוס ולוף אסרה תורה, דתנן היתה שדהו זרועה קנבוס ולוף, לא יהא זורע על גביהם, שהן עושות לשלוש שנים". כלומר, כיון שנאמר "לא תזרע כרמך כלאים", הוקשו זרעים לכרם (עי' רש"י שם), ולא אסרה תורה אלא קנבוס ולוף שהם דומים לכרם, שכשם שכרם אינו נגמר אלא לשלש שנים, שהרי לפני כן הוא ערלה, כמו כן קנבוס ולוף אינם נגמרים אלא לשלוש שנים (וראה ב'בתי כלאים' להרב 'תפארת ישראל' אות לו), וזהו מה שכתב רבינו "שנגמרים עם תבואת הכרם" (כסף-משנה). (16) כן הוא במנחות, שם: "שאר זרעים מדרבנן הוא דאסירי" והיינו זרעים הנאכלים, כלומר הגרעיניים הנזרעים – נאכלים, אבל זרעים שאינם נאכלים, אינם אסורים אפילו מדרבנן, כדלהלן ה"ו (כסף-משנה). [וראה להלן הלכה יט בדין פול המצרין. (17) קידושין לט, א. (18) חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד, אבל לסמוך תבואה לכרם – מותר, ראה להלן פ"ח ה"ד.

ד. ולמה אסרו⁴⁹ פלאי הפך (בחוצה לארץ ולא אסרו פלאי זרעים)?⁵⁰ מפני שפלאי הפך חמורין הם, שאם נזרעו בארץ ישראל - הרי הן אסורין בהנאה, וכיון שהן אסורין בהנאה⁵¹ בארץ אסרו לזרען בחוצה לארץ.

(19) קידושין, שם. (20) ראה למעלה פ"א ה"ג. (21) שנואמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאים, פן תקדש המלאה הזרע וכו' ותבואת הכרם". ודרשו (קידושין נו:): "פן תקדש" – "פן תוקד אש", או "פן יהיה קדש" (וראה בפ"י מהל' מאכלות אסורות ה"ו), אבל בכלאי זרעים לא נאמר כן. ועוד למדו (חולין קטו). ממה שהוקשו כלאי זרעים לכלאי בהמה: "בהמתך לא תרביע כלאים, שדך לא תזרע כלאים (ויקרא יט, יט) – מה בהמתך היוצא ממנה (= הולד הנולד מהרבעת כלאים) – מותרת (= שלא נאסרה אלא לקרבן), אף שדך היוצא ממנה מותר".

ה. ואין עודרין⁵² עם הנכרי פכלאים, אבל עוקרין עמו⁵³, פדי למעט התפלה⁵⁴.

(22) אין חופרין, עבודה זרה סג, ב. ותוספתא כלאים פ"ב. ונראה מדברי רבינו שמפרש אותה בכלאי הכרם, ולענין כלאי זרעים ראה למעלה פ"א ה"ג. ובירושלמי סוף מסכת ערלה (הובא למעלה שם) אמרו: "אין עושין עם הגוי בכלאים בארץ, בין בכלאי הכרם בין בכלאי זרעים, אבל עיירות המובלעות בארץ ישראל וכו' עושין עמהן בכלאים",

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

התבואה - יגדדו - אותן מיד⁵⁶. ואם ארעו אנס ולא סלקן - הרי אלו מתרין⁵⁷ ולא נתקדשו.

53 שם מ"ז. 54 ענפים. 55 יעשה גדר בין תבואה לגפנים. ונוסח אחר: "גדור", כלומר יחתוך את הענפים (כסף-משנה). ועוד נוסח: "גירור", כלומר, יסירם מיד, וכן כתב רבינו ב'פירוש המשנה'. 56 עד שלא יוסיפו מאתים ויתקדשו. 57 שלא נאסר אלא אם נעשה ברצון, ראה להלן הכ"א.

יב. אנס שזרע⁵⁸ הפרים - פשיצא האנס⁵⁹ יקצר הזרע מיד⁶⁰, ויפלו בחלו של מועד⁶¹. ואם לא מצא פועלים - יוסיף להן עד שלישי בשכרן⁶². בקשו מקננו יותר מכן או שלא מצא פועלים - הרי זה מבקש בנחת וקוצר⁶³. ואם נשתהא הזרע עד שהגיע לעונת שיקדשו⁶⁵ - הרי זה יקדש ויאסרו שניהם.

58 שם מ"ז. ומדובר בשלא נשתקעו הבעלים, ולא נאסר על ידי האנס. 59 והניח הכרם לבעלים. 60 שלא יהא מקיים כלאים (רא"ש). 61 "שהקצירה בחולו של מועד אסורה, אלא לצורך מכריח" (פירוש המשנה). וזהו צורך מכריח שלא יהא נראה כמקיים כלאים (מקיים ממש אינו, כיוון שמניעתו אינה אלא מחמת איסור מלאכה בחול המועד - 'משנה ראשונה' ו'תפארת ישראל'). 62 במשנה: עד שלישי, ובי'ירושלמי' נחלקו רב הונא ורב ששת, אם זהו שלישי בשכר הפועלים או שלישי שוויים של הפירות, ופסק רבינו לקולא (כסף-משנה). וכתב רבינו בפירושו שם, שהוא שלישי מלגיו, שאם שכרם שלשה פשיטים, יתן להם ארבעה. וראה בבבא-קמא ט, ב - בענין הידור מצוה עד שלישי, שהסתפקו בזה אם שלישי מלגיו או מלבר. 63 כן הוא במשנה שם: "קוצר כדרכו והולך אפילו לאחר המועד". 64 שלא באונס (הגר"א בביאורו ליו"ד סי' רצו ס"ק יט). 65 שהוסיף מאתים לאחר שיצא האנס.

יג. מאימתי תבואה⁶⁶ או ירק⁶⁷ מתקדשין? משישירשו⁶⁸. ענבים - משיעשו כפול הלבן⁶⁹. שונאמר: המלאה הזרע אשר תזרע ותבואת הפרם - עד שזרע זה⁷⁰ ויהיה זה⁷¹ תבואה⁷². אבל תבואה שייבשה פל צרפה וענבים שפשוו פל צרפן - אינן מתקדשות⁷³. [כיצד? תבואה שייבשה פל צרפה ויבא ונטע גפן בתוכה, וכן ענבים שפשוו פל צרפן וזרע תבואה או ירק בצדן, אף על פי שזה אסור⁷⁴ - אינן מתקדשות].

66 שם מ"ז. 67 שם נאמר רק "תבואה", ולמד רבינו מתבואה לירק. 68 כן הוא שם לפי הנוסח שלפנינו, וכן הוא בפסחים כה, א: "כתיב הזרע (=משמע משעת השרשה), וכתיב המלאה (=משמע שנוספו גידולין), הא כיצד? זרוע מעיקרו בהשרשה זרוע ובא הוסיף [מאתים] - אין, לא הוסיף [מאתים] - לא". 69 כלאים, שם. 70 התבואה או הירק. 71 הענבים. 72 היינו שתצמיח,

נתקדשה התבואה. ספך גפן חברו על תבואתו⁴³ - קדש תבואה ולא קדש גפן חברו. ספך גפן חברו על תבואת חברו - לא קדש אחד מהן. ומפני זה, הזרע פרמו⁴⁴ בשביעית - לא קדשו⁴⁵.

39 כלאים פ"ה מ"ה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים, הרי זה מקדש. 40 שם מ"ז: "הרואה ירק בכרם ואמר וכו' כשאחזור אלקטנו, אם הוסיף מאתים - אסור". 41 כרבי יוסי ורבי שמעון במס' כלאים פ"ז מ"ד, ששמואל פסק הלכה כמותם ביבמות פג, א. (כסף-משנה). וחזר בו רבינו ממה שכתב ב'פירוש המשנה' שם שאין הלכה כר"י ולא כר"ש. ועי' בפ"ב מהל' שחיטה הכ"א, וצריך עיון. 42 [אף-על-פי שבכלאי זרעים מותר לזרוע חיטים בשדה שלו בצד שדה שעורים של חברו, שנאמר "שדך לא תזרע כלאים", שדך ולא שדה של אחר (למעלה פ"ג הט"ז) - בכלאי הכרם נתרבה גם כרם חברו, שנאמר ותבואת הכרם (ירושלמי' שם). ולפי זה, דברי הירושלמי' כאן הם גם אליבא דרבי יוסי ורבי שמעון, ולפיכך גם לדבריהם נאסר גפנו. ומה שלא נאסרה תבואת חברו, הוא מן הסברא, שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו. והרע"ב שם לא כתב כן]. 43 'ירושלמי' שם פ"ז ה"ג. 44 משנה, שם - דברי רבי עקיבא. וחזר בו רבינו ממה שכתב ב'פירוש המשנה' שם שאין הלכה כרבי עקיבא. 45 שהכל הפקר. ודוקא הפירות, אבל העצים אינם הפקר, ונאסרו (ר"ש ורדב"ז).

ט. הרואה פלאים⁴⁶ בכרם חברו וקימן - הרי זה הרואה אסור בהננתו⁴⁷, וכל אדם מתרין בהן. ואלו קימן בעל הפרם - הנה מקדש אותן לכל אדם, כמו שבארנו.

46 כן הוא בתוספתא פ"ג: "בעל הבית שקיים ירקות שדה בכרם, אסור לו ואסור לכל אדם, אחר מכל מקום (כלומר: אחר שאינו בעל השדה) שקיים ירקות שדה בכרם, אסור לו ומותר לכל אדם" (רדב"ז, ועי' רב"ד). 47 ששויה אנפשיה חתיכא דאיסורא (רדב"ז).

י. האנס⁴⁸ שזרע⁴⁹ פלאים בכרם חברו: אם נשתקעו הבעלים⁵⁰, אף על פי שלא נתיאשו - הרי זה קדש מן התורה⁵¹; ואם לא נשתקעו הבעלים, אף על פי שנתיאשו - אינו מקדש אלא מדברי סופרים⁵².

48 הגזלן. 49 כלאים פ"ז מ"ז. 50 רוצה לומר, משיחבא בעל הכרם מפחד האנס הרוצה לאנוס אותו (פירוש המשנה' שם). 51 הואיל ונשתקע שם בעליה הראשונה ממנה, הרי היא של האנס, שודאי נתיאשו הבעלים ממנה, ויאוש זה מועיל מן התורה מאחר שנשתקעו הבעלים. 52 כן הוא ב'ירושלמי' שם ה"ד: "אמר רבי אחא, נשתקעו הבעלים איסורו מדבריהם. ויש קרקע נגזל? אמר רבי לא: אף-על-פי שאין קרקע נגזל, יש יאוש לקרקע". ואם לא נשתקעו הבעלים ולא נתיאשו - אינו אסור כלל (כסף-משנה).

יא. הרוח שעקרה⁵³ פארות⁵⁴ הגפן ושלחה אותן על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

טז. גִּפְּן שְׂיֵבֶשׂוּ⁸⁶ הַעֲלִין שְׁלָה וּנְפְלוּ, פְּדָרָה שְׂתִיבֶשׂ הַגִּפְּן בַּיּוֹם הַקָּרִי⁸⁷ - אֲסוּר לְזַרַע בְּצִדָּה יֶרֶק אוֹ תְּבוּאָה; וְאִם זָרַע - לֹא קָדַשׁ⁸⁸. וְכֵן הַזֶּרַע בְּעֵצִין שְׂאִינוֹ נְקוּב⁸⁹ הַמְּנַח בְּכַרְסוֹ⁹⁰ - לֹא קָדַשׁ⁹¹, וּמִכֵּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרִדוֹת⁹². אֲבָל עֵצִין נְקוּב⁹³ - הָרִי הוּא פְּאָרִץ⁹⁴.

86) שם מ"ב. ופירש רבינו שם: שנפלו העלים שלה בתחילת החורף כאשר יקרה לגפנים. 87) כן כתב שם. ואם יבשה לגמרי - מותר לזרוע בצדה (כסף-משנה). 88) שם. 89) שם מ"ח, כרבנן ולא כרבי שמעון. 90) כנראה שאם היה רק באויר אין מכין אותו מכת מרדות, שהרי בעצין נקוב באופן זה, אין איסור מדאורייתא, ראה להלן הלכה כג]. 91) אבל אסור לזרוע מדרבנן, וכן משמע מלשון המשנה שלא אמרו אלא "ואינו מקדש" ולא שמותר לזרוע (כסף-משנה). ומכיון שלא כתב שאסוריה חכמים באכילה, נראה שמותר בדיעבד באכילה, וראה להלן שם. 92) ככל העובר על דברי חכמים. וכן כתב רבינו לענין כלאי זרעים (למעלה פ"א ה"ב). 93) כדי שיצא בו שורש קטן. ראה למעלה שם. 94) אם הוא מונח בכרם. ראה למעלה שם.

יז. הֵיךְ עוֹבֵר בְּכַרְסוֹ⁹⁵ וּנְפְלוֹ מִמֶּנּוּ זְרָעִים, אוֹ שְׂיֵצְאוּ עִם הַזְּבָלִים⁹⁶ אוֹ עִם הַמַּיִם⁹⁷, אוֹ שְׁהִיָּה זֶרַע אוֹ זֶרֶה⁹⁸ בְּשִׂדָּה לְבָן⁹⁹ וְסִעְרָתוֹ הַרוּחַ לְאַחוּרָיו וּנְפְלוּ הַזְּרָעִים בְּכַרְסוֹ, וְצִמְחוּ - הָרִי זֶה לֹא נִתְקַדַּשׁ; שְׂנֵאֲמַר: אֲשֶׁר תִּזְרַע - וְזֶה לֹא זָרַע¹⁰⁰. וְחֵיב לְעַקְרוֹ¹⁰¹ בְּשִׂרְיָאָה; וְאִם קָיְמָן - הָרִי זֶה קָדַשׁ¹⁰². סִעְרָתוֹ הַרוּחַ לְפָנָיו וְרוּאָה הַזְּרָעִים¹⁰³ שְׂנֵפְלוּ לְכַרְסוֹ - הָרִי זֶה פְּדוּרַע. וְכִיצַד יַעֲשֶׂה? אִם צִמְחוּ הַעֲשָׂבִים - יִתְפַּכֵּם בְּמַחְרָשָׁה וְדִיּוֹ. וְאִם מִצְאָן¹⁰⁴ שְׂנֵעֲשׂוּ אָבִיב¹⁰⁵ - יִנְפֵץ אוֹתוֹ אָבִיב כְּדִי לְהַשְׁחִיתוֹ, שְׂהַפֵּל אֲסוּר בְּהִנְאָה¹⁰⁶. וְאִם מִצְאָה שְׂנֵעֲשִׂית דָּגָן - הָרִי זֶה תִּשְׂרֹף¹⁰⁷. וְאִם רָאָה אוֹתָן וְקִיְמָן - הָרִי אֵלָיו יִשְׂרָפוּ עִם הַגִּפְּנִים¹⁰⁸ הַסְּמוּכוֹת לָהֶן.

95) שם פ"ה מ"ז. 96) כשמזבל כרמו. 97) כשפותח אמת המים להשקות הכרם. 98) שם לא נזכר אלא "זורה", אבל ב'ספרי' פ' כ"תצא (דברים כב, ט) נזכר "הזורע". 99) תבואה או זרע. 100) 'ספרי' שם. 101) שלא יהיה מקיים כלאים בכרם. 102) שאף המקיים כלאים בכרם, אוסרם (למעלה ה"ח). 103) משנה, שם. 104) ומקודם לא ראה. 105) שכבר בא הזרע אלא שלא הביא שלישי (ר"ש שם). 106) גם התבן. וכדעת רבי יוחנן ב'ירושלמי' שם ה"ו (וחזר בו כאן ממה שכתב בפירושו, שהתבן מותר כדעת ריש לקיש). ומה שאמרו "ינפץ" ולא אמרו "תשרף", כדלהלן, אמרו ב'ירושלמי' על-פי המשנה (תמורה לג:): "את שדרכו לשרוף, ישרוף" וכל זמן שהתבואה לחה - אינה ראויה לשריפה. 107) כדין כלאי הכרם, שהם בשריפה (למעלה ה"ז). [והיא נאסרת מיד כשתשריש (למעלה ה"ג) כמו שאמרו בפסחים כה, א: כשתשריש (למעלה ה"ג) כמו שאמרו בפסחים כה, א:

ראה להלן פ"ב מהל' מעשר הלכות ג"ה. 73) במשנה, שם. וכתב רבינו בפירושו: "והטעם בכל זה הוא מה שאמר הכתוב פן תקדש המלאה הזרע, וצריך שיהיה שם תבואת כרם ומלאת זרע, ושתייה כמו כן בענין גידול ותוספת. ואם הגיעה לתכלית שלימותה, לא יקראו אז תבואת כרם ומלאת זרע, אלא ענבים וחיטים". 74) כן הוא ב'ירושלמי' שם סוף ה"ה, לפי פירוש ה'פני משה'.

יד. כָּרְסוֹ⁷⁵ שְׁלָה הִגִּיעוּ עֲנָבָיו לְהֵיוֹת פְּפוֹל הַלְבָן אֶלָּא עֲדִין הֵן בְּסָר⁷⁶, וְזָרַע בְּתוֹכוֹ יֶרֶק אוֹ תְּבוּאָה וְהִשְׂרִישוּ⁷⁷ - הָרִי זֶה לֹא קָדַשׁ⁷⁸. וְאִף עַל פִּי כֵן, קוֹנְסִין אוֹתוֹ וְאוֹסְרִין הַזָּרַע⁷⁹; אֲבָל הַבְּסָר - מִתָּר⁸⁰. וְאִם עָקַר הַזָּרַע⁸¹ קָדַם שְׂיַעֲשׂוּ הָעֲנָבִים פְּפוֹל הַלְבָן - הָרִי זֶה מִתָּר בְּהִנְיָה⁸². מִקְצָתָן נַעֲשׂוּ פְּפוֹל הַלְבָן⁸³ וּמִקְצָתָן לֹא נַעֲשׂוּ: אֵת שְׂנֵעֲשׂוּ - נִתְקַדַּשׁוּ, וְאֵת שְׁלָה נַעֲשׂוּ - מִתָּרִין.

75) תוספתא סוף פ"ד, ומנחות טו, ב. 76) [ואף-על-פי שאמרו (ברכות לו:): "הוא בוסר הוא גרוע הוא פול הלבן" - נקרא בוסר גם קודם לכן, כמו שאמרו בשביעית פ"ד מ"ח: "הבוסר משהביא מים - אוכל בו פתו בשדה, הבאישי - כונס לתוך ביתו. וכן כיוצא בו בשאר שני שבוע, חייבין במעשרות", והבאישי - היינו "משיראה החרצן שלהם בחורף" (הל' מעשר שם ה"ה), והיינו "עד שיגרעו", הרי שגם לפני שיגרעו נקראים בוסר. ומה שאמרו (ברכות שם): "הוא בוסר הוא גרוע", הכוונה למשנה שביעית שם: "הבוסר . . . הבאישי וכ"ו". שאז הוא גרוע הוא פול הלבן. ועי' ביאור הגר"א שם ס"ק כא]. 77) כלומר, אף-על-פי שהשרישו. 78) כלומר, לא נאסר בהנאה מן התורה לא התבואה ולא הגפנים. 79) גם בהנאה, ראה להלן. 80) אף בהנאה (ראב"ד, וראה להלן), וכן הוא בתוספתא שם: "גפנים שהשרישו הרי אלו אסורין ומקדשין (כלומר, אסורין הן עצמם באכילה, ומקדשין התבואה בהנאה מדרבנן), אבל אין מתקדשין (= ליאסר בהנאה הן עצמן) עד שיעשו כפול הלבן". וראה ברד"ב ובישנות אליהו' שם ובביאור הגר"א ל"ו"ד שם, שמקור דברי רבינו ממנחות טו, ב. 81) זהו פירוש דבריו הקודמים שאמר "והבוסר מותר", שאם עקר הזרע קודם שיעשו הענבים כפול הלבן, מותרים הגפנים בהנאה (וראה כסף-משנה וביאור הגר"א שם). 82) כלומר הגפנים, כנ"ל. 83) תוספתא, שם.

טו. עֲנָבִים שְׂנֵעֲשׂוּ פְּפוֹל הַלְבָן וְזָרַע בְּצִדָּן תְּבוּאָה אוֹ מִיְנֵי יֶרֶקוֹת, וְלִקַּט הַזָּרַע קָדַם שְׂיִשְׂרִישׁ - הָרִי זֶה מִתָּר⁸⁴ בְּהִנְאָה⁸⁵. וְאִם הִשְׂרִישׁ - אֲסוּר.

84) כלאים פ"ז מ"ז: "מאימתי תבואה מתקדשת - משתשריש" (הובאה למעלה ה"ג). 85) נראה שבאכילה נאסר מיד (והראב"ד חולק ומתיר גם באכילה, ועי' כסף-משנה). [ומקור דברי רבינו, מלשון המשנה שם "מאימתי תבואה מתקדשת (משמע איסור הנראה, שהרי לא נאמר "ונאסרת") - משתשריש". נראה, שלענין איסור אכילה אין צורך בהשרשה, ועי' רדב"ז].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה אלא איסור זריעה, אבל אינו מקדש, שהרי גם פול המצרי הוא מהזרעים הנאכלים]. (123) תוספתא שם, ויש בהם מאכל לבהמה. ואף-על-פי שבעירובין לה, ב - אמרו, שקנים רכים דינם כירק - סמך רבינו על התוספתא, שכל שאינו מוציא עלים מעיקרו, הרי זה אילן לגבי כלאים, ראה להלן בהלכה הסמוכה (רדב"ז). (124) אין זה שושנת המלך (לעיל), שהיא ממין זרעים (רדב"ז). וראה בתוספתא כפשוטה'. (125) עץ האטד. ולענין ברכה על פירותיו - ראה בשו"ע או"ח סי' רג ס"ב.

כ. זה הפלל: פל המוציא עליו מעקר¹²⁶ - הרי זה ירק, וכל שאינו מוציא עליו - הרי זה אילן. והצלקל - אילן לכל דבר¹²⁷.

(126) מן שרשיו. תוספתא וירושלמי שם. (127) כדעת בית הלל (ברכות לו). וראה להלן פ"א מהל' מעשר שני ה"ז.

כא. הרוצה ירק בכרם¹²⁸ ואמר: פשאגיע ל¹²⁹ אלקטנו - מתיר¹³⁰. הגיע לו ועבר מעליו¹³¹ ואמר: פשאחזור לו אלקטנו, אם שעה עד שהוסיף אהד ממאתים - הרי זה קדש.

(128) כלאים פ"ה מ"ו. (129) ולא נתייאש מלקוט אותו ולעקר. (130) שנאמר "לא תזרע כרמך כלאים", ולא נאסר אלא כמו זריעה שהיא ברצונו ('תוספות' בבא-בבא ב: ד"ה נתייאש). וראה למעלה הלכה יז. (131) ונתייאש מלקוטו בהזדמנות הראשונה, הרי הוא מקיים כלאים בכרם.

כב. וכיצד משערי¹³² שיעור זה? רואין, אם נחתך ירק זה או מין תבואה זה מן הארץ, בכמה זמן ייבש. הגע בעצמך שייבש עד שלא תשאר בו לחה במאה שעה, אם נשתהה בארץ משהגיע לו חצי שעה - הרי הוסיף ממאתים לאסור; ואם שעה פחות מחצי שעה - מתיר.

(132) לפי הירושלמי שם ה"ה. וכן כתב בפירוש המשנה.

כג. אסור לעבר בעצין נקוב¹³³ שזרוע בו ירק בתוך הכרם. ואם הניחו תחת הגפן ונשתהה שם בארץ כדי להוסיף אהד ממאתים - הרי זה קדש.

(133) כלומר, מחזיקו בידו ועובר אתו באויר הכרם, תוך עשרה טפחים, ראה 'ירושלמי' כלאים פ"ז ה"ב. והנה במשנה (שם מ"ח): "המעביר עציץ נקוב בכרם, אם הוסיף מאתים אסור, אבל אין מתקדש עד שיניחנו תחת הגפן". ובפירוש המשנה שם, כתב רבינו: "ושאמר אם הוסיף במאתים אסור - על תנאי, וזכרו אותו בגמרא (היינו התוספתא הנ"ל - 'תוספתא כפשוטה') והוא שאמרו ובלבד שיניחנהו תחת הגפן". הרי שרבינו מפרש "אסור" שבמשנתנו, כמו "קידש", ומה שאמרו בתוספתא "אבל אין מתקדש", הוא כמו "במה דברים אמורים", כלומר מה שאמרת "אסור", היינו: "מתקדש", אינו אלא במניחו תחת

"זרוע מעיקרו - בהשרשה". אבל הגפנים שנזרעו מקודם - אינם אסורים אלא אם הוסיפו מאתים, כמבואר בפסחים שם, וראה להלן הלכה כג]. (108) [אם הוסיפו הגפנים מאתים, כנ"ל].

יח. הרוצה בכרם¹⁰⁹ עשב שאין דרוך בני אדם לזרעו, אף על פי שהוא רוצה בקיומו לבהמה או לרפואה - הרי זה לא קדש, עד שיקים דבר שפמיהו מקימין רב העם באותו מקום. כיצד? המקיים קוצים בכרם בערב¹¹⁰, שרוצים בקוצים לגמליהם - הרי זה קדש¹¹¹.

(109) שם מ"ח, כחכמים ולא כרבי אליעזר. (110) "שכן בערביא מקיימים קוצים בכרם" (שבת קמד:). (111) [וצריך לומר שקוצים הם ממין ירק (ראה למעלה ה"א), שאם הוא מזרעוני גינה הרי אינו מקדש, ראה למעלה ה"ג והלכה ו, ולהלן הלכה יט].

יט. הארוס¹¹² והקיסוס¹¹³ ושושנת המלך¹¹⁴ ושאר מיני זרעים¹¹⁵ - אינן פלאים בכרם¹¹⁶. הקנבוס¹¹⁷ והקנרס¹¹⁸ וצמר גפן¹¹⁹ - הרי הן פשאר מיני ירקות ומקדשים בכרם. וכן פל מיני דשאים¹²⁰ שעולין מאליהן בשדה - הרי הן מקדשין בכרם. ופול המצרי¹²¹ - מין זרעים הוא ואינו מקדש¹²². הקנים¹²³ והנדרד¹²⁴ והאטדין¹²⁵ - מיני אילן הן ואינן פלאים בכרם.

(112) משנה שם, "והוא עשב שקורים בלשון ערב סוסנבר ונענע, רחב העליון, ובלע"ז מינטא" (פירוש המשנה). (113) בערבי ללבב, ובלע"ז קוריולה (שם). (114) נקרא שקיאק אל נעמן, ובלע"ז רושילא (שם). (115) משנה שם. (116) ראה למעלה ה"ג וה"ו. (117) שם, כחכמים ולא כרבי טרפון. וה'כסף משנה' כתב שבספר מוגה לא גרס "הקנבוס", שהרי עיקר כלאים הוא קנבוס ולוף כמבואר למעלה בה"ג. אבל מדברי רבינו בפירוש המשנה, נראה ששני מיני קנבוס הן, שהרי בפ"ב מ"ה פירש: קנבוס - בלשון ערבי כרויא, ובפ"ה מ"ח כתב: "הקנבוס נקרא קנב, ובלע"ז קנבוש". (118) הוא דרדר האמור בתורה (בראשית ג, יח) "וקוץ ודרדר תצמיח לך" (רע"ב). ונאכל על-ידי תיקון (ביצה לד. ורש"י שם). (119) נקרא בלשון ערב קוטון, בכלאים פ"ז מ"ב שנינו: "רבי מאיר אומר, אף צמר גפן אסור ואינו מקדש", אולם בירושלמי שם משמע שחכמים חולקים עליו, וסוברים שצמר גפן מקדש בכרם, ופסק רבינו כמותם (ראה 'מראה הפנים' שם ה"ב ד"ה אמר). (120) תוספתא פ"ג (וכן צריך להגיה בירושלמי שם פ"ה ה"ז, ראה ב'פני משה'). (121) בתוספתא שם מפורש להיפך: "ופול המצרי מיני זרעים הרי הן כלאים בכרם" (עי' רדב"ז). ונראה שלפני רבינו היתה נוסחא אחרת בתוספתא, ראה בתוספתא כפשוטה' שם. (122) [מכאן נראה, שמה שכתב למעלה ה"ג שזרעים הנאכלים אסורים מדבריהם (ראה מה שכתבנו שם בשם ה'כסף משנה') - אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אָמּוֹת; אָבֵל אִם הָיָה בִּינֵיהֶם אַרְבַּע אָמוֹת מְצַמְצָמוֹת אוּ פָחוֹת - רוֹאִין אֶת הָעֵגוּל כְּאִלוֹ הַגֵּיעַ לְשׁוּרָה הַסְמוּכָה לוֹ, וְכֵאלוֹ רִחַב הָעֵגוּל אַרְבָּעִים אַמָּה; וְרוֹאִין, כֹּל גֶּפֶן שֶׁתַּפֵּל בְּתוֹךְ עֵגוּל זֶה שֶׁל אַרְבָּעִים אַמָּה - הָרִי הִיא מְתַקְּדָשֶׁת.

6) כלומר, חוץ לעיגול הנ"ל, שמידתו שלושים ושתיים על שלושים ושתיים. (7) למד זאת רבינו ממה שנאמר שם במשנה: "הנוטע ירק בכרם או מקיים הרי מקדש ארבעים וחמישה גפנים. אימתי, בזמן שהיו נטועות על ארבע ארבע או על חמש חמש". וכשהן נטועות על חמש חמש אמות אין שם אלא שלושים ושבע גפנים. ומתוך זה הכריע שגם הגפנים שחוץ לעיגול, אם אינן רחוקות אלא ארבע אמות בלבד, הן נאסרות.

ג. בַּמָּה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּזֵרַע אוּ מְקַיֵּם תוֹךְ הַכֶּרֶם; אָבֵל הַזֵּרַע חוּץ לַכֶּרֶם וְסוּמוֹף לוֹ - הָרִי זֶה מְקַדֵּשׁ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת⁹ שֶׁל גֶּפְנִים הַסְמוּכוֹת לַזֵּרַע בְּאֶרֶץ כָּל הַזֵּרַע, וְיִתֵּר אַרְבַּע אָמוֹת חוּץ לַזֵּרַע, וּמְתַקְּדָשׁ מִן הַזֵּרַע רִחַב אַרְבַּע אָמוֹת בְּאֶרֶץ כָּל הַשׁוּרָה שֶׁל כֶּרֶם. וְאִם זֵרַע בְּצֵד גֶּפֶן יְחִידִית - אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ מִן הַזֵּרַע אֲלָא שְׂשָׂה טְפָחִים לְכָל רוּחַ.

8) כדעת בית הלל.

ד. יְלֵדָה פָּחוֹת מִטְפַח - אֵינָה מְקַדֵּשֶׁת אֶת הַזֵּרַעִים⁹. בַּמָּה דְּבָרִים אָמוּרִים? בְּשִׁתִּים כְּנֶגֶד שְׁתֵּים וְאַחַת יוֹצֵאָה זָנְבָה¹⁰; אָבֵל אִם הָיָה כָּל הַכֶּרֶם בֶּן - הָרִי זֶה מְקַדֵּשׁ¹¹.

9) רש"י (שם) פירש, שהמדובר בשאר מיני זרעים שאינם אסורים אלא מדרבנן וכשהגפנים פחותים מטפח לא גזרו חכמים. אבל בקנבוס ולוף שהם אסורים מן התורה – אסור גם בילדה פחות מטפח, ולדעת ר"י קורקוס, כן היא דעת רבינו שהעתיק לשון הגמרא: "אינה מקדשת את הזרעים". והכסף משנה והרדב"ז כתבו, שכיוון שרבינו לא חילק בין זרעים לזרעים, נראה שאפילו קנבוס ולוף, שהם אסורים מן התורה, אינם מתקדשים על ידי ילדה פחות מטפח. 10) שדינן ככרם קטן. [והנה בגמרא (סוטה שם) אמר עוד ר' אליעזר בן יעקב: "ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה כל שנותרה כו' והני מילי שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב" וכתב רבינו בפרק י מהלכות מעשר שני הלכה יט: "ילדה פחותה מטפח חייבת בערלה", ומכיון שכאן בהלכות כלאים לא כתב רבינו "בנטיעה אחת או בשתיים כנגד שתיים וכו'", נראה מדבריו שילדה פחותה מטפח אין דינה ככרם, אף על פי שיש בה שיעור אילנות בכרם, אבל מדין גפן יחידית אינה יוצאה, ויש להרחיק שישה טפחים לפחות, כדין זרוע על יד הגפן]. 11) שאז נחשב הוא ככרם.

ה. שְׁתֵּי גִנוֹת זו על גב זו: הַתְּתוּנָה עֲשׂוּיָה כֶּרֶם - זֵרַע אֶת הָעֵלְיוֹנָה עַד שֶׁהוּא מַגִּיעַ לְאֹוִיר עֲשׂוּיָה טְפָחִים קְרוֹב לַכֶּרֶם; שְׂאֹוִיר עֲשׂוּיָה טְפָחִים סְמוּךְ

הגפן, אבל מעביר באויר – אינו נאסר בדיעבד. ומקור אסור זרעה לכתחילה, הוא ממה שאמרו ב"ירושלמי" (שם) שאויר הגפן אסור, כלומר אסור לזרוע, ואינו מקדש, כלומר אינו נאסר, והביאו רבינו להלן פ"ו ה"ה. ואמנם כן היא דעת רבינו גם לענין שבת, שאם מונח באויר הרי הוא תלוש, ראה פ"ח מהל' שבת ה"ד. ולא כדעת רש"י ו'תוספות' בשבת פא, ב – ד"ה והניחו, שמן התורה דינו כמחובר.

כד. בְּצֵל שְׁנֻטְעוּ בְּכֶרֶם¹³⁴, וְאַחַר כֵּךְ נִעְקַר הַכֶּרֶם¹³⁵, וְאַחַר כֵּךְ צָמְחוּ בְּצֵלִים מִן הָעֵקֶר הַנְּטוּעַ, אִף עַל פִּי שְׂרָבוֹ הַגִּידוּלִים עַל עֵקְרוֹ בְּמֵאֲתַיִם¹³⁶ - הָרִי אוֹתוֹ הָעֵקֶר בְּאֶסוּרוֹ¹³⁷; וְשְׂאִין גִּידוּלֵי הַתֵּר מְעַלִּין¹³⁸ אֶת הָעֵקֶר הָאֶסוּר.

134) נדרים נז, ב. 135) שאם לא נעקר, גם הגידולים שצמחו אחר-כך הם גידולי אסור. 136) כלומר, הגידולים הם מאתים כנגד העיקר, והיינו מאתים ואחד שכלאי הכרם בטלים בהם. 137) משמע שהגידולים שצמחו אחר-כך מותרים. אבל הר"ן בנדרים שם כתב שהגידולים כיון שמן העיקר הם יוצאין, הרי הם כמיהו. 138) ראה להלן פ"י מהל' מעשר שני הט"ז, ובפ"ד מהל' שמיטה ויובל הכ"א.

~ יום רביעי ט' ניסן ~

פְּרָק שִׁשִּׁי

1) יבאר הזרוע ירק או תבואה בכרם או המקיימו. ודין כמה גפנים יקדש. מי שהיה שדהו ירק או תבואה ונמלך ליטע בה גפנים או איפכא. המבריך את הגפן בארץ והזרוע תחת מותר האפיפירות. המותר זמורה מאילן לאילן.

א. הַזֵּרַע יֵרֵק אוּ תְּבוּאָה בְּכֶרֶם, אוּ הַמְקַיְמוֹ עַד שֶׁהוֹסִיף בְּמֵאֲתַיִם² - הָרִי זֶה מְקַדֵּשׁ מִן הַגֶּפְנִים וְשִׁבְבוֹתָיו שֶׁשׁ עֲשָׂרָה אַמָּה³ לְכָל רוּחַ. עֲגָלוֹת⁴ וְלֹא מְרַבְעוֹת. וְרוֹאִין כֹּל הָעֵגוּל שֶׁרִחְבוֹ שְׁתֵּים וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה כְּאִלוֹ הוּא כְּלוֹ מְלֵא יֵרֵק⁵, וְכֹל גֶּפֶן שֶׁתִּהְיֶה בְּתוֹךְ עֵגוּל זֶה - נִתְקַדֵּשׁה עִם הַיֵּרֵק, וְכֹל שְׁחוּץ לְעֵגוּל - אֵינֶן מְתַקְּדָשׁוֹת.

2) בכרם שהיה מקודם, אבל הירק או התבואה, שנזרעו עכשיו באיסור – נאסרו מיד בהשרשה. 3) אף על פי שהזרוע ירק או תבואה סמוך לכרם אינו מקדש אלא שתי שורות: השורה הסמוכה והשורה שלפנים הימנה – בזרוע בתוך הכרם וגפנים סביב לה, החמירו, ונתנו לו דין של קרחת הכרם שדינו בשש עשרה אמה. 4) וראה בפרק י"ב מהלכות שבת הלכה יח, שלענין שבת חושבים אותן מרובעות, ויש שם הוספה של אמה ושלושה חומשי אמה, כפי הכלל ש"כל אמה ברבוע – אמה ושני חומשין באלכסוין". 5) מקור דברים אלו בירושלמי "שתהא האמצעית עגולה ירק".

ב. בַּמָּה דְּבָרִים אָמוּרִים? פְּשָׁהּ בֵּין שְׁתֵּי הָעֵגוּל הָזֶה⁶ וּבֵין שׁוּרוֹת הַגֶּפְנִים שְׁחוּצָה לוֹ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

18) משנה שם. ובפירושו שם כתב: "סלע היא הקרקע הקשה". וכן הוא בירושלמי שם שבסלע רך אסור, מפני שהשרשים מפעפעים ועוברים. (19) שהבורכה הגפן כולה. (20) שהבורכה רק זמורה.

ט. המבריך שלש גפנים ועקריהם נראין: אם יש ביניהן 21 מארבע אמות עד שמונה 22 - הרי אלו מצטרפין לשאר גפנים העומדות 23, וכאלו לא הבריין 24; ואם לאו - אינם מצטרפות.

21) בין הגפנים האלו, וכן ביניהם לבין השורה השנייה של הגפנים. (22) שזהו שיעור המרחק בין הגפנים להחשיבם ככרם. (23) להיחשב ככרם. הראב"ד כתב: "כי מצטרפות שאמרו חכמים, אפילו אין שם יותר הן מצטרפות להיות כרם, שהן נידונות כשש גפנים, שהעיקר כגפן וראש הבריכה היוצא ממנה, "גפן אחרת". וכן פירש הרשב"ם בכבא בתרא פג. אבל לפי זה לא יתיישב מה בין שלוש לשתיים, הרי אם ישנה גפן אחת היוצאת בנזב, יצטרפו גם שתיים לכרם, ולכן פירש רבינו באופן אחר. (24) [כלומר, אף על פי שאמרו בכלאים שם: "הארכובה שבגפן אין מודדין לה אלא מן העיקר השני" כלומר, מסוף הארכובה שנמשכה אל הארץ, ולא מעיקר הגפן - זה אינו אלא לחומרא, אבל לא לקולא, ולפיכך מצטרפות כאן הגפנים האלו אל השורה שעל ידה ואינן בטלות לגבי ההברכות שלהן].

י. היו פחות משלש 25 - אין מצטרפין 26, אלא מרחיק מהן ששה טפחים 27 לכל רוח וזרע.

25) כן נראה במשנה ששינוי "המברין שלוש גפנים", הרי שפחות מכן - לא. (26) [אל השורה הסמוכה, אלא בטלות לגבי ההברכות שלהן]. (27) כההרחקה מגפן יחידית.

יא. כל הזרע תחת השריגים 28 והעלין היוצאין מן הגפן - הרי זה קדש, ואף על פי שהזרע רחוק מעקר הגפן פמה אמות.

(28) הענפים.

יב. הדלה 29 את הגפן על מקצת אפפירות 30 - לא יזרע תחת מותר האפפירות, ואף על פי שאין עליהן לא עליון ולא שריגים. ואם זרע, הואיל ואין הזרע תחת סכף הגפן - הרי זה מתר. וכן אם הדלה 31 הגפן על מקצת בדי 32 אילן שאינו עושה פרות, כגון הארו והפרוש. אבל אם הדלה על מקצת אילן מאכל - הרי זה מתר לזרע תחת בדי האילן שלא נמשכו עליהן שריגי הגפן; שאין אדם מביט אילן מאכל ועושה אפפירות לגפן. ואם נמשכו השריגים אחר שזרע וסככו על הזרע - הרי זה מחזירם למקום אחר.

29) הגביה. (30) "ואותם הקנים וכיוצא בהם, שעשה מהם מטה או שבכה והדלה עליהם את נוף הגפן, הם הנקראים

לפרם או לגפן יחידית - אסור לזרע 12 בו זרעים. ואם היתה העליונה עשויה פרם - הרי זה זרע את התחתונה עד שהוא מגיע למטה משלשה טפחים מעקר הגפנים.

(12) אבל אינו נאסר.

ו. מי שהיתה שדהו זרועה ירק או תבואה, ונמלך לטעם בה גפנים - הופך את הזרעים במחשבה 13 ואחר כך נוטע, ולא יטע ואחר כך יתפך. היתה נוטעה גפנים, ונמלך לזרע בה זרעים - משרש את הגפנים ואחר כך זרע את הזרעים. ואם רצה לקץ את הגפנים עד שלא ישאר מהן אלא פחות מטפח סמוך לארץ - הרי זה מתר לזרע 14 ואחר כך יחזר וישרש את הנשאר בארץ מן הגפנים.

13) לפי מה שכתב רבינו למעלה פרק ב הלכה יג צריך גם התלעה לפני ההיפוך. (14) [ואף על פי שילדה פחותה מטפח כתב רבינו שאם כל הכרם כן הרי זה מקדש, וראה למעלה שכתבנו שם שמה שכתב "אינה מקדשת" היינו בתורת כרם, אבל בתורת גפן יחידית היא מקדשת - כאן כיוון שקצץ עד פחות מטפח, גילה דעתו שאינו רוצה בכלאים, ולפיכך מותר].

ז. המברין 15 את הגפן בארץ, אפלו הבריכה בתוך הדלעת שיקבשה ונעשת כסילון או בתוך סילון של חרש 16: אם היה העפר על גבה שלשה טפחים או יותר - הרי זה מתר לזרע על גבה; ואם היה על גבה פחות מזה - אסור לזרע על גבה, ומתר לזרע בצדה 17.

15) והוא שיטמיננה בארץ. כלומר: כל הגפן טמונה בארץ, ואין ערוביאי למעלה. ולדעת הרא"ש לא אסור אלא במברין, שכבר היה שם אילן על הענף, אבל הרכבת שרשים בשרשים אינה אסורה. אבל דעת רבינו שגם הרכבת שרשים בשרשים אסורה. [וראה שם שכתבנו שלדעת רבינו נקטו "המברין" לרבותא, שאפילו במברין ענפים יש חשש של הרכבה, וכל שכן בשרשים שהם רכים יותר, אולם במברין לא אסור אלא בגפן, שענפיה רכים, אבל בשאר אילנות שענפיהם קשים לא אסור]. (16) אבל בסילון של מתכת אין השרשים עוברים. (17) ברייתא בכבא בתרא יט: "אבל זורע את הצדדין אילך ואילך", שאין השרשים מתפשטים לצדדים, לא השרשים של התבואה, ולא השרשים של הגפן.

ח. הבריכה בסלע 18, אף על פי שאין עפר על גבה אלא שלש אצבעות - מתר להביא זרע עליה. במה דברים אמורים? שאין עקר הגפן נראה 19; אבל אם נראה 20 - צריך להרחיק ששה טפחים לכל רוח ואחר כך יזרע, כמו שמרחיק מכל גפן יחידית שלא הברכה, כמו שיתבאר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אפיפירות". (31) "וכן המדלה על מקצת אילן סרק".
(32) ענפי. באילן נקראו בדים. ובגפן נקראו שריגים.

יג. הזרע תחת מותר האפיפירות או תחת מותר אילן שאינו עושה פירות³³, ונמשכו שריגי הגפן וסככו על הזרעים - הרי זה אסור לקימא³⁴ או להחזיר השריגים. אלא כיצד עושה? עוקר הזרע.

(33) שדינו כאפיפירות. (34) משנה שם: "ואם הלך החדש אסור" שכיוון שבתחילה זרע באיסור - קנסוהו לעקור.

יד. קנים היוצאים מן העצים³⁵ וחס עליהן לפסקן כדי שלא ישחית האפיפירות³⁶ - הרי זה מותר לזרע³⁷ תחתיהן. ואם הניחם³⁸ כדי שיהלכו עליהן השריגים והעלין היוצאים - הרי זה אסור לזרע תחתיהן.

(35) היא אפיפירות שלמעלה. (36) חמל עליהם לכרות אותם שלא יתקלקל העצים. (37) שאינן חשובות בכלל האפיפירות אלא אם כן הייתה מחשבתו לדלות עליהם הענפים הצומחים. (38) כן הוא במשנה שם: "עשאן כדי שיהלך עליהן החדש אסור".

טו. פרח³⁹ היוצא מן העצים או מן הדלית⁴⁰ - רואין אותו כאלו משקלת תלויה בו עד הארץ, ואסור לזרע תחתיו. וכן המותרים זמורה מאילן לאילן - אסור לזרע תחתיהן.

(39) והוא מלשון "הפרחה הגפן". (40) הוא הגפן בלא ערים.

טז. קשר חבל או גמי בזמורה, וקשר הראש האחד באילן - הרי זה מותר לזרע תחת החבל⁴¹. ואם מתח חבל זה כדי שיהלכו עליו השריגים והעלים - הרי הוא כאפיפירות, ואסור לזרע תחתיו.

(41) כיוון שאין מחשבתו להעלות עליו את השריגים.

~ יום חמישי י' ניסן ~

פרק שביעי

(1) יבאר הזרע תבואה בצד הכרם או בצד גפן יחידית. שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב. כרם החרב באמצעו ונשאר שלם מכל סביביו. דין מחול הכרם ודין מחיצה הראויה להפסיק בין כרם לירק. חצר קטנה שנפרצה במילואה לגדולה. שומרת או בית שבכרם אם זורעין בתוכו ירק.

א. הבא לזרע בצד הכרם - מרחיק ממנו ארבע אמות³ מעקרי הגפנים⁴ וזרע. ואם גפן יחידית היא - מרחיק ממנה ששה טפחים⁵ וזרע. היתה שורה אחת⁶ של גפנים זו בצד זו, אפלו הן מאה - אין זה כרם, אלא כגפן יחידית, ומרחיק מן השורה ששה טפחים וזרע. היו שתי שורות⁷ - הרי אלו

(2) כלאים פ"ו משנה א ופ"ד משנה ה. (3) במשנה (פ"ו שם): "נותנים לו עבודתו". ואמרו בבבא בתרא יח. "ארבע אמות שאמרו, כדי עבודת הכרם". כלומר, כדי החרישה סביב הכרם, שכל השטח הזה שייך לכרם ובטל אליו. (4) כלאים שם, וראה להלן פ"ח הלכה ג. (5) שם ובפ"ג משנה ז. (6) כבית-הלל שם פ"ד משנה ה. (7) שם. וראה להלן בהלכה הסמוכה.

ב. וכמה יהיה בכל שורה? שלש גפנים⁸ או יותר. כמה דברים אמורים? בשהיה בין כל גפן וגפן מארבע אמות עד שמונה אמות⁹; אבל אם היה בין שתי השורות שמונה אמות חוץ ממקום הגפנים עצמן¹⁰ - הרי אלו פמבדלות זו מזו ואינן כרם אחד, ואינו מרחיק אלא ששה טפחים מכל שורה. וכן אם היה ביניהן פחות מארבע - הרי אלו כגפן אחת¹¹, ומרחיק ששה טפחים לכל רוח.

(8) ירושלמי שם הלכה ג. "על דעתיא דבית-הלל אוסר שלש כנגד שלש", והן שתי שורות שאמרו בית-הלל במשנה שם. וכן אמרו במקומות אחרים (ביצה יד: ויומא פז.) שאין שורה פחות משלשה (כסף-משנה). ומה שהצריכו (להלן הלכה ז) שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאה זנב, אין זה אלא בחמש גפנים שהוא כרם קטן (להלן שם), אבל ביותר מחמש אין צורך באחת יוצאת זנב ('תוספות יום-טוב' בכלאים שם). (9) שם פ"ד משנה ח ופ"ה משנה ב. (10) ירושלמי שם פ"ד הלכה ו (כסף-משנה). (11) שאפילו חכמים החולקים על ר' שמעון (פ"ה שם) ואומרים "כרם שהוא נטוע על פחות פחות מארבע אמות [הרי זה] כרם" - אין זה אלא מפני ש"רואין את האמצעיות כאילו אינן" (שם), וזה לא שייך אלא בשלש שורות (ראה להלן הלכה ג), אבל בשתי שורות לא, שהרי אם נראה שורה אחת כאילו אינה, לא תישאר אלא שורה אחת ואינה כרם ('תוספות יום-טוב' שם).

ג. היו שלש שורות¹², אף על פי שיש ביניהן פחות מארבע - הרי אלו כרם, ורואין את האמצעיות כאלו אינם¹³. וכן¹⁴ אם היו שלש שורות¹⁵ ובין כל שורה ושורה שמונה אמות או יותר - הרי זה זרע בין השורות¹⁶.

(12) שם, כחכמים ולא כר' שמעון, וראה למעלה הלכה הקודמת. (13) שכל העומד ליעקר כעקור דמי. (והמדובר באופן שאין שמונה אמות בין שתי השורות הקיצוניות, ראה למעלה הלכה ב. ועיין בשנות-אליהו שם, ולהלן הלכה ד.) (14) זה מוסב על מה שכתב בהלכה ב בשתי שורות, שאם היה בין שורה לשורה שמונה אמות, אין זה כרם. (15) שם פ"ד משנה ט, כר' מאיר ור' שמעון מפני שרב פסק כמותם הלכה למעשה (ירושלמי שם הלכה ו), ולא כדעת תנא-קמא שם משנה ח. וכן כתב רבינו בפירושו המשנה שם, שהלכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כרבי מאיר (ור' שמעון). (16) בהרחקת ששה טפחים, כמבואר להלן הלכה ד.

ד. לפיכך, הנוטע את פרמו מתחלה¹⁷ והרחיק בין פל שורה ושורה שמונה אמות - מתר להביא זרע בתוכו, ומרחיק מפל שורה ששה טפחים¹⁸ בלבד. אבל אם זרע חוצה לו - צריך להרחיק משורה החיצונה ארבע אמות כשאר הפרמים¹⁹. ואין דין בין השורות של זה הפרם כפרם שחרב באמצעו²⁰, שהרי מתחלה נטען מרחקין.

ח. פרם שחרב³⁵, אם יש בו ללקט עשר גפנים לכל בית סאה³⁶ ויהיו נטועות שתים כנגד שתים³⁷ ואחת יוצאה זנב, או יש בו לבון שלש כנגד שלש³⁸ - הרי זה נקרא פרם דל³⁹, ואסור לזרע בכלו.

(35) שם פ"ה משנה א. (36) בית זרע סאה תבואה, דהיינו חמשים אמה על חמשים אמה. (37) במשנה: ונטועות כהלכתן (כלומר, שתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב). (38) היינו שתי שורות של שלש שלש גפנים, ראה למעלה הלכות א"ב (כסף-משנה). (39) משנה שם.

ט. פרם שאינו נטוע⁴⁰ שורות שורות אלא מערבב: אם יש בו לבון שתים כנגד שלש⁴¹ - הרי זה פרם; ואם לאו - אינו פרם, אלא דיו להרחיק ששה טפחים מפל גפן וגפן וזרע.

(40) שם. (41) (הרדב"ז כתב שהכוונה לשתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב, שלמעלה הלכות ז"ח, אבל יותר מסתבר כי הכוונה לאופן זה: והיינו "שתים כנגד שלש". שאף-על-פי שחרב אינו כרם אלא בשתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב (למעלה הלכה ח), במדולדל שאינו חרב החמירו יותר. ויתכן, כי זוהי כוונת הר"י קורקוס, אלא שנפלו טעויות סופר בדבריו).

י. היו העקרים מכוננין⁴² והנוף אינו מכונן - הרי זה פרם; הנוף מכונן והעקר אינו מכונן - אינו פרם. היו דקות⁴³ ואינן מכוננות, העבו והרי הן מכוננות - הרי זה פרם. כיצד הוא יודע⁴⁴ אם הן מכוננות - מביא חוט המדה ומותח מזו לזו.

(42) בתוספתא כלאים פ"ג וירושלמי שם. (43) תוספתא וירושלמי שם. (44) שם ושם.

יא. פרם שחרב באמצעו⁴⁵ ונשאר שלם מפל סביבו: אם יש בקרחת⁴⁶ שבאמצעו שש עשרה אמה⁴⁷ - הרי זה מרחיק מעקרי הגפנים ארבע אמות לכל רוח⁴⁸ וזרע באמצע הקרחת; ואם אין בה שש עשרה אמה - הרי זה לא יביא זרע לשם; ואם הביא, הואיל והרחיק ארבע אמות לכל רוח מן הגפנים של פרם - הרי זה לא קדש⁴⁹.

(45) כלאים פ"ד משנה א. (46) "שם מקום חלק אשר נעקרו ממנו אילנות, והוא נגזר ממלת קרח" (פירוש המשנה שם). (47) [ראה למעלה פ"ו הלכה א, שבזרע באמצע הכרם שדינו בשש עשרה אמה כמו כאן (עייני בתפארת ישראל שם פ"ה משנה ה) חשבו את האמות עגולות ולא מרובעות]. (48) במשנה: "נותנים לה עבודתה, וזרע את המתור".

(17) משנה שם. (18) כגפן יחידית. (19) מקור דברי רבינו ממה שאמרו בירושלמי פ"ז סוף הלכה ב: "כרם גדול שנטעו שמונה על שמונה, אין לו מחול" (הובא להלן הלכה יג) - משמע שרק מחול אין לו, אבל יש לו דין כרם לענין אחר, והיינו להרחיק בחוצה לו (מראה הפנים שם, וכן כתב הגר"א בביאורו ליו"ד סימן רצו, ס"ק נד). ויש אומרים שמקורו ממה שאמרו בירושלמי פ"ד הלכה ו "אמר רבי לעזר החמירו תוכו יותר מחוצה לו", וגרס להיפך: "החמירו חוצה לו יותר מתוכו" (חזון-איש). (20) ששיעור ההרחקה הוא שש עשרה אמה (להלן הלכה יא).

ה. היתה פשדה²¹ שורה אחת של גפנים ובשדה חברו שורה אחת כנגדה קרובה לה, אף על פי שמפסיק ביניהן דרך הקחיד או דרך הרבים²² או גדר שהוא נמוף מעשרה טפחים²³ - הרי אלו מצטרפות²⁴ להיות שתיהן פרם. והוא שיהיה ביניהן פחות משמונה²⁵.

(21) שם משנה ז. (22) כלומר, שביל הרבים שרחבו פחות משמונה אמות (הראב"ד). וכן כתב רבינו להלן בסוף ההלכה. אבל להלן פ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה ג כתב רבינו, ששביל הרבים הוא פחות משש עשרה אמה, וצ"ע. (23) שאין הגדר מפסיק אלא אם גבוה עשרה טפחים, וראה למעלה פ"ג הלכה טו. (24) "כדי שיהיה אסור לזרוע ביניהם, ויהיה הכל כרם וירחק ארבע אמות מהן כמו שביארנו, ואף-על-פי שהוא אחד בתוך שלו ואחד בתוך של חבירו" (פירוש המשנה). (25) ראה למעלה.

ו. נטע שורה אחת בארץ ושורה²⁶ אחת במדרגה: אם גבוהה המדרגה מן הארץ עשרה טפחים - אינם מצטרפין²⁷; פחות מכך - מצטרפין.

(26) כרבי אליעזר שם פ"ו משנה ב, שאין עליו חולק (כסף-משנה). (27) ראה למעלה פ"ו הלכה ה.

ז. הנוטע חמש גפנים²⁸ שתים כנגד שתים ואחת יוצאת זנב²⁹ - הרי זה נקרא פרם קטן³⁰ וצריך להרחיק מהן ארבע אמות לכל רוח. אבל אם נטען³¹ שתים כנגד שתים ואחת באמצע³², או שלש בשורה זו ושתיים כנגדן³³ בשורה שניה - אינם פרם, ואינו מרחיק מהן אלא ששה טפחים³⁴ לכל רוח.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וגם על גדר, וראה למעלה פ"ג הלכה טו. (59) שגדר כזה אינו זקוק לארבע אמות דוושא (=דריסת רגלים) לחיזוק.

טו. גִּדְרָה שֶׁהוּא גְבוּהָ⁶⁰ עֲשֶׂרֶה טַפְחִים, וְכֵן חֲרִיץ שֶׁהוּא עֲמֶק עֲשֶׂרֶה טַפְחִים וְרַחֵב אַרְבַּעַה - הֲרִי זֶה מִתֵּר לִטַע פְּרִים בְּצֵדוֹ מִכָּאן וְיִרְקוֹת בְּצֵדוֹ מִכָּאן. אֲפִלּוּ מִחֲצָה שֶׁל קָנִים⁶¹, אִם אֵין בֵּין קִנָּה לְחִבְרוֹ שֶׁלְשָׁה טַפְחִים⁶² - הֲרִי זֶה מְבַדֵּלֵת בֵּין הַפְּרִים וְהַיֵּרֶק בְּגִדְרָה.

60) שם פ"ב משנה ח, לענין כלאי זרעים, והוא-הדין לכלאי הכרם. (61) שם פ"ד משנה ד. (62) "שכל פחות משלשה טפחים כלבוד דמי, רוצה לומר שהוא כמוחבר, ודבר זה הלכה למשה מסיני" (פירוש המשנה שם).

טז. גִּדְרָה הַמְבַדֵּיל בֵּין פְּרִים וְיֵרֶק שֶׁנִּפְרָץ עַד עֶשֶׂר אַמּוֹת - הֲרִי זֶה כְּפִתְחָה⁶³ וּמִתֵּר; הֵיְתָה פְּרוּצָה יוֹתֵר מִעֶשֶׂר - כְּנִגְדַת הַפְּרָצָה אֲסוּרָה⁶⁴ עַד שֶׁיִּרְחֶיק מִן הַגְּפָנִים כְּשֶׁעוֹר. נִפְרָצוּ בּוֹ פְּרָצוֹת רַבּוֹת⁶⁵: אִם הָיָה הָעוֹמֵד כְּפָרוּץ⁶⁶ - הֲרִי זֶה מִתֵּר כְּאִלּוּ אֵין שָׁם פְּרָצָה; הָיָה פְּרוּץ מְרַבָּה עַל הָעוֹמֵד - לֹא יִזְרַע כְּנִגְדַת כָּל הַמְקוֹמוֹת הַפְּרוּצִים⁶⁷ עַד שֶׁיִּרְחֶיק כְּשֶׁעוֹר.

63) משנה שם. (64) שם. (65) שהן פחותות מעשר אמות ויתרות על שלשה טפחים (ר"ש שם). (66) כרב פפא בעירובין טו: (67) וכנגד העומד מותר, אם הוא רחב ארבעה טפחים (ר"ש במשנה כלאים שם).

יז. מִחֲצֵצַת הַפְּרִים⁶⁸ שֶׁנִּפְרָצָה⁶⁹ - אוֹמְרִים לּוֹ⁷⁰ 'גִּדְרָה'⁷¹. גִּדְרָה וְנִפְרָצָה⁷² - אוֹמְרִים לּוֹ 'גִּדְרָה'⁷³. נִתְיָאשׁ מִמֶּנָּה וְלֹא גִדְרָה - הֲרִי זֶה קִדְשׁ⁷⁴.

68) תוספתא כלאים פ"ג, והובאה בבבא קמא ק. ובבא בתרא ב. (69) וכשהיתה המחיצה קיימת, היה ירק זרוע בצדה. (70) בבבא קמא ובבא בתרא שם: "אומר לו גדור", בלשון יחיד, שהניזק בעל הירקות מתרה בבעל הכרם שלא יזיקו ולא יאסור את הירקות שלו שהוא המזיק, שההרחקה היא בגלל עבודת הכרם שלו, אבל רבינו שלא העתיק את סוף הברייתא, וחייב באחריותו, לפי שאינו מדבר בכרם של אחד וירק של אחד, אלא שניהם של אחד (ראה להלן) - כתב "אומרים לו", כלומר: בית הדין (ראה למעלה פ"ב הלכה טו) אומרים לו. שאם לא אמרו לו ולא התרו בו - לא קידש, שוודאי אינו מרוצה בכלאים, וראה למעלה פ"ה הלכה כא שאם אינו מרוצה מהכלאים, אינו נאסר כלל, ועיין רמב"ן בקונטרס דינא דגרמי. (71) שלא יהיה כלאים בכרמו. (72) פעם שנית. (73) היינו שמזכירים לו עוד הפעם, אולי אינו יודע מזה. (74) אם הוסיף מאתים אחרי הןדעו. וראה בתוספות בבא קמא שם: ד"ה אומר, ובתוספות בבא בתרא שם. בברייתא שם מדובר בכרם של אחד וירק של אחד, לפי שהיא סוברת "אדם אוסר דבר שאינו שלו", ולפיכך מסיים בה "וחייב באחריותו", אבל רבינו פסק "אין אדם מקדש דבר שאינו שלו" (למעלה פ"ה

ועבודת הכרם היא ארבע אמות. (49) שם פ"ז משנה ג: "אלו אוסרין ולא מקדשין מותר חרבן הכרם".

יב. וְכֵן מְקוֹם שֶׁנִּשְׁאָר פְּנוּי בְּלֹא גְפָנִים בֵּין סוּף הַפְּרִים וּבֵין הַגִּדְרָה שְׁלוֹ, וְהוּא הַנִּקְרָא מְחוּל הַפְּרִים⁵⁰: אִם יֵשׁ בּוֹ שְׂתִים עֲשָׂרֵה אַמָּה⁵¹ - מִרְחִיק מִן הַגְּפָנִים אַרְבַּע אַמּוֹת וְזוֹרַע אֶת הַשְּׂאָר.

(50) משנה פ"ד שם. "והוא מקום הפנוי מן הכרם שאין שם גפנים, והוא כו' מענין מחילה, עזיבת הדבר" (פירוש המשנה). (51) כבית-הלל במשנה שם. והחשבון של שתיים עשרה אמה, כך הוא: ארבע אמות שעל יד הכרם נותנים לעבודת הכרם, והן בטלות לגבי הכרם, ארבע אמות שעל יד הגדר נדרשות לדוושא (=דריכת הרגלים) לחיזוק הגדר ובטלות אליו (ראה בפירוש הרא"ש שם משנה ג) ואינן מצטרפות לשטח שאחרי ארבע אמות של עבודת הכרם בכדי שלא יבטלו לכרם, ואם נשארו עוד ארבע אמות באמצע שהוא מקום חשוב בפני עצמו, אינן בטלות לגבי הכרם, ואם הן פחות מארבע אמות, הן בטלות לגבי הכרם. ואסור לזרוע בהן (עירובין צג.).

יג. הָיָה בּוֹ פְּחוֹת⁵² מִשְׂתִּים עֲשָׂרֵה אַמָּה - לֹא יִכְיֵא זֶרַע לְשָׁם; וְאִם הִבִּיא, הוֹאִיל וְהִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת - הֲרִי זֶה לֹא קִדְשׁ⁵³. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּכֶרֶם גְּדוּל⁵⁴; אֲבָל בְּקִטְוִין⁵⁵ - אֵין לוֹ מְחוּל, אֲלֵא מִרְחִיק אַרְבַּע אַמּוֹת מִסוּף הַגְּפָנִים וְזוֹרַע עַד הַגִּדְרָה. וְכֵן כְּרִם גְּדוּל שֶׁהָיָה בֵּין כָּל שׁוּרָה וְשׁוּרָה שֶׁמוֹנָה אַמּוֹת⁵⁶ או יֵתֵר - אֵין לוֹ מְחוּל.

(52) משנה שם. (53) שם פ"ז משנה ג. (54) שלש כנגד שלש כנגד שלש, כלומר שלש שורות של שלש גפנים בכל שורה (ירושלמי שם פ"ד הלכה א - כסף-משנה). (55) שתי שורות של שלש גפנים (ירושלמי שם). ועל-אחת-כמה-וכמה שכרם הנוטע שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב שוודאי נקרא כרם קטן, ראה למעלה הלכה ז. (56) שם פ"ז הלכה ב: "כרם גדול שנטען שמנה על שמנה, אין לו מחול", וראה למעלה.

יד. הָיָה הַגִּדְרָה⁵⁷ הַמְקִיף אֶת הַפְּרִים פְּחוֹת מִעֲשָׂרֵה טַפְחִים, אוֹ שֶׁהָיָה גְבוּהוֹ עֲשָׂרֵה טַפְחִים וְאֵין בּוֹ רַחֵב אַרְבַּעַה טַפְחִים⁵⁸ - אֵין לוֹ מְחוּל⁵⁹, אֲלֵא מִרְחִיק מִסוּף הַגְּפָנִים אַרְבַּע אַמּוֹת וְזוֹרַע עַד הַמְּחִיצָה. אֲפִלּוּ הָיָה בֵּין הַגְּפָנִים וּבֵין הַמְּחִיצָה אַרְבַּע אַמּוֹת וּמְחִיצָה - זוֹרַע אֶת חֲצֵי הָאֵמָה.

(57) שם פ"ד משנה ג: "איזה הוא גדר? שהוא עשרה טפחים וחרין שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה", והיא שנויה לענין מחול (רב"ז וביאור הגר"א ליו"ד סימן רצו ס"ק ס"ג, וראה בפירוש הרא"ש שם). והכסף-משנה מציין לתוספתא (תחילת פ"ד) "העושה מחיצה לכרם גבוהה עשרה ורחבה ארבעה, ביטל ארבע אמות שבכרם". (58) תוספתא שם. וגם במשנה שם, יש לפרש שרחב ארבעה מוסב גם על חריץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

90) פתוח מחוץ לחרם. (91) והחריץ - רשות אחרת. (92) למעלה פ"ה הלכה ח, ופ"ו הלכה יא. וראה להלן הלכה כב. (93) אלא סתום מצד אחד, שהכרם מקיפו משלש רוחות (ר"ש שם). (94) כחכמים במשנה שם. וראה להלן שם בדיון שומרה. (95) כלומר, מקום החריץ הפנוי מגפנים. (96) שהוא ככרם שחרב באמצעותו, שמרחיק מעיקרי הגפנים ארבע אמות וזורה, כמבואר למעלה הלכה יא.

כא. שְׁבִיל שְׁבִין שְׁנֵי הַכְּרָמִים - הָרִי הוּא כְּכָרִם שְׁחָרַב מְאֻמָּצוֹ:⁹⁷ **אִם יֵשׁ בִּינֵיהֶם שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה - מִרְחִיק מִזֶּה אַרְבַּע אַמּוֹת וּמִזֶּה אַרְבַּע אַמּוֹת וְזוֹרֵעַ אֶת הַמוֹתֵר; וְאִם הָיָה פְּחוֹת מִפָּאָן - לֹא יִבְיֵא זֶרַע לְשָׂם.**

97) שם פ"ד משנה ב, ולא כר' יהודה האומר: "איזה הוא מחול החרם (=שמותר בשתים עשרה אמה, ראה למעלה הלכה יב) בין שני הכרמים", אלא כחכמים הסוברים "כי מה שיש בין שני הכרמים, דינו כדיון החרם שחרב מאמצעו (=שצריך שש עשרה אמה)" - פירוש המשנה שם.

כב. שוֹמְרָה שְׁפָפְרָם⁹⁸, **אִם גְּבוּהָ עֶשְׂרֵה וּרְחִבָּה אַרְבָּעָה - מִתֵּר לְזֶרַע בְּרֵאשֵׁה יִרְקָן**⁹⁹; **וּבְלִבְדָּ שְׁלֹא יִהְיוּ הַשְּׂרִיגִין נוֹגְעִין בָּהֶן**¹⁰⁰, **כְּדִי שְׁלֹא יִרְאֶה יִרְקָן בְּתוֹךְ הַכְּרָם מְלֻמְעָלָה. בְּמָה דְּכָרִים אֲמוּרִים? בְּמִרְבַּעַת¹⁰¹; אֲבָל אִם הֵיחָה הַשְּׂוֹמְרָה עֲגֻלָּה¹⁰² - צְרִיכָה שְׂיִהְיֶה בְּתוֹכָהּ חֻלָּל אַרְבָּעָה טַפְחִים, כְּדִי שְׂתִהְיֶה מְפֻלְגָת מִן הָאֲרֶז, וְצְרִיכָה עֶפְרָ¹⁰³ עַל רֵאשֵׁה מְלֻמְעָלָה שְׁלֹשָׁה טַפְחִים.**

98) שם פ"ה משנה ג. והוא מקום גבוה, יעמוד שם הצופה לשמור החרם (פירוש המשנה שם). (99) במשנה שלפנינו שם: "וזורעים בתוכה", ובכת"י מינכן: "בראשה". ואף-על-פי שבחריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה ואינו מפולש, לא התירו אלא אם יש בו שש עשרה אמה (למעלה הלכה כ) - בשומרה שהיא גבוהה וניכרת, הקילו (רע"ב שם). (100) כלומר בשומרה. וכן כתב בפירוש המשנה שם, על מה שאמרו: "ואם היה שער כותש אסור": "שער כותש הוא שיהיו ענפי גפנים מחוברים בראש המקום ההוא ונוגעים בו. וכותש, רוצה לומר שיהיו ענפי גפנים מחוברים לקרקע השומרה". ועיין ר"ש שם שהעיר על שינוי הלשון במשנה, שכאן אמרו: "שער כותש", בפ"ד משנה ז אמרו: "אם ערסן למעלה", ולפי דברי רבינו יש הבלד ביניהם, שבערסן פירש: "אסף ענפי זאת עם זאת, ועשה מהם עריס אחת". ואילו שער כותש אינו אלא נוגע בשומירה. וראה בפאה פ"ב משנה ג, ובפ"ג מהלכות מתנות עניים הלכה יט, וצ"ע. (101) ירושלמי שם. שהואיל ורחבה ארבעה מכל צד, הרי הוא מקום חשוב בפני עצמו, אף אם אין חלל ארבעה טפחים בתוכה, ומותר לזרוע בראשה (פני משה שם). (102) ובדבר העגול, נתמעט הרחוב מן הצדדין. ועיין רדב"ז. (103) בעגולה, אבל במרובעת אין צריך אף עפר שלשה טפחים על ראשה, שהיא רשות בפני עצמה, ומותר לזרוע בה בכל אופן (ירושלמי שם).

הלכה ח) והוא מדבר בכרם וירק של אחד, ולפיכך השמיט מה שאמרו "וחייב באחריותו" (תזוין-איש).

יח. בֵּית שְׂחָצִיז מְקַרְהָ⁷⁶ **וְחָצִיזוֹ אֵינוֹ מְקַרְהָ, וּגְפָנִים נְטוּעוֹת בְּצַד זֶה - מִתֵּר לְזֶרַע יִרְקוֹת בְּצַד הָאֲחֵר; שְׂהָרִי פִי תִקְרָה**⁷⁷ **כְּאִלוֹ יֵרֵד וְסִתָּם, וְנַעֲשֶׂה בִּינֵיהֶן כְּמַחֲצִיזָה**⁷⁸. **וְאִם הָשְׂוה אֶת קְרוּיָו⁷⁹ - אָסוּר**⁸⁰.

75) ברייתא בעירובין צג. (76) מכוסה בתקרה. (77) חור התקרה לצד הפתוח. (78) לענין כלאים. וראה בתוספות שם ד"ה חציו. (79) שקירה כל הבית (רש"י שם). (80) לזרוע, אלא-אס-כן הרחיק (רש"י שם). (ואף-על-פי שמעשר אינו נוהג באילן שנטעו בתוך הבית, משום שנאמר בו (דברים יד, כב) "עשר תעשר את כל תבואת זרעך היוצא השדה שנה שנה" - שדה ולא בית (ירושלמי ערלה פ"א סוף הלכה ב) ובשביעית נסתפקו (שם) אם נוהגת בדבר הגדל בבית, משום שנאמר (ויקרא כה, ב) "ושבתה הארץ", והכל בכלל. או אינה נוהגת, משום שנאמר (שם, ד) "שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור", הרי שגם מ"כרמך" יש למעט בית - יתכן כי כשם שבמעשרות שבבית חייבים מדרבנן (להלן פ"א מהלכות מעשרות הלכה י), כמו כן בכלאים - חייבים מדרבנן.

יט. חֲצִירוֹ קְטַנָּה שְׁנַפְרָצָה בְּמְלוֹאָה⁸² **לְגִדּוּלָה, וְהָיוּ הַגְּפָנִים בְּגִדּוּלָה - אָסוּר לְזֶרַע בְּקִטְנָה**⁸³. **וְאִם זֶרַע - הַזְּרָעִים אָסוּרִין**⁸⁴, **וְהַגְּפָנִים מְתֻרִין**⁸⁵. **הָיוּ הַגְּפָנִים בְּקִטְנָה - מִתֵּר לְזֶרַע**⁸⁶ **בְּגִדּוּלָה. הוּאִיל וְיֵשׁ בְּגִדּוּלָה פְּסִין מִפָּאָן וּמִפָּאָן**⁸⁷ **- הָרִי הֵיא מְבַדְּלַת מִן הַקְּטַנָּה, וְאִין הַקְּטַנָּה מְבַדְּלַת מִן הַגְּדוּלָה.**

81) עירובין צג. וכגירסת רש"י והרא"ש במשנה שם. (82) לרחבה שלא נשאר כלום מן הכותל, לצדדים. (83) לפי שהקטנה בטלה לגבי הגדולה. ואף-על-פי שהרחיק ארבע אמות מן הגפנים, אסור, מפני שהקטנה משמשת כפתחה של גדולה, וכולה כפתח אחד הוא (רש"י שם). (84) שהגדולה, שבה הגפנים, מושכת אצלה את הקטנים, והרי זה כלאים (גמרא שם). (85) שאין הקטנה מושכת את הגדולה אצלה, ואין בכח הזרעים שבקטנה לאסור הגפנים שבגדולה. (86) שהגדולה מובדלת מן הקטנה, כמבואר להלן. (87) ולגבי הגדולה הוא נראה מבחוץ ושוה מבפנים, ונידון כלחי. עיין שם ט: ובפ"ז מהלכות שבת הלכה כב.

כ. חָרִיץ שְׂהוּא עוֹבֵר בְּכָרִם⁸⁸ **עֲמָק עֶשְׂרֵה**⁸⁹ **וְרָחַב אַרְבָּעָה: אִם הָיָה מְפֻלְשׁ**⁹⁰ **מֵרֵאשׁ הַכְּרָם וְעַד סוּפוֹ - הָרִי זֶה נִרְאֶה כְּבִין שְׁנֵי הַכְּרָמִים**⁹¹ **וּמִתֵּר לְזֶרַע בְּתוֹכוֹ; וּבְלִבְדָּ שְׁלֹא יִהְיוּ הַגְּפָנִים מְסַכְּכִין עָלָיו, כְּמוֹ שְׂבָאָרְנוֹ**⁹². **וְאִם לֹא הָיָה מְפֻלְשׁ**⁹³ **- הָרִי הוּא כְּגַת שְׂבָאָמָצֵעַ הַכְּרָם, שְׂאָף עַל פִּי שְׂהִיא עֲמָקָה עֶשְׂרֵה וּרְחִבָּה אַרְבָּעָה אוֹ יָתֵר - אָסוּר לוֹ לְזֶרַע בְּתוֹכָהּ**⁹⁴, **אֲלֵא אִם כֵּן הָיָה בְּקִרְחַת**⁹⁵ **שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה**⁹⁶.

88) כלאים פ"ה משנה ג. (89) שהוא רשות בפני עצמו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם: "ורבן גמליאל ובית דינו, התקינו שיהו מרחיקין ארבע אמות מעיקר הגפנים לגדר". וכן נלמד מדברי ר' יוסי במשנה (שם), שאמר על הגפן הנטועה בנת, שמרחיק ארבע אמות וזורע, והוא-הדין לדעת חכמים באופן שהיה החרין עמוק עשרה ורחב ארבעה (כסף-משנה).

כג. הַבֵּית שֶׁבְּפָרֶם¹⁰⁴: אִם הָיָה יוֹתֵר מִשְׁלֹשָׁה¹⁰⁵ טַפָּחִים עַל שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים עַד אַרְבַּעַה¹⁰⁶ - זֹרְעִין בְּתוֹכּוֹ יֵרָק; וְאִם הָיָה פָּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה עַל שְׁלֹשָׁה - הָרִי הוּא כְּסָתוּם וְאִין זֹרְעִין בְּתוֹכּוֹ.

~ יום שישי י"א ניסן ~

פָּרֶק שְׁמִינִי

1) יבאר איזהו עריס ופסקי עריס וכמה מרחיקים מהם. גפן שעלה העץ שלה מן הארץ מעט ונעקר וחזר ונמשך, כיצד מודדין. זרע ירק או תבואה וצמחה ואח"כ סיכך עליה הגפן. מדות כלאים אם שוחקות אם מצומצמות, וכלאי בהמה ובגדים. סוריא וחוצה לארץ לעניין כלאים.

(104) שם פ"ה משנה ד. "והבית שבכרם זורעים בתוכו". (105) ירושלמי שם. והר"ש פירשו באופן אחר. (106) [בכ"י שביד מעשה רוקח, ובכ"י אברבנאל ובדפוס רומי, חסרות שתי המלים "עד ארבעה". וכן הוא בשו"ע יו"ד סימן רצו סעיף נג, ועיין שם בביאור הגר"א סוף ס"ק עא. ולפי נוסחתנו היה צריך להשלים ולתקן כדלהלן: משלים עד ארבעה וזורעין וכו'". וכן הוא בירושלמי שם: "משלשה ועד ארבעה היא מתניתין, פחות משלשה כסתום, משלשה ועד ארבעה משלים ארבעה וזורע מיד". וזהו פירושו: "משלשה ועד ארבעה משלים", כלומר אם החלל בבית ועל גבי הקרקע, הוא יותר משלשה טפחים, שאינו כסתום וכלבוד, משלים, כלומר חוקק באדמה ומשלים לארבעה טפחים (ראה למעלה הלכה כב), שכיון שיש שלשה טפחים חלל על גבי הקרקע, אפשר להשלים עד ארבעה על-ידי-זרעה שיחפור בתוך הקרקע, אבל אם אין שם שלשה טפחים למעלה על גבי הקרקע, שהוא כסתום וכלבוד, אינו יכול להשלים על ידי חפירה בתוך הקרקע].

א. הַגִּפְנִים שֶׁגָּדְלוּ כְּבָרִיתָן, וְהָרִי הַשְּׂרִיגִים וְהָאֲשְׁפּוּלוֹת שֶׁלֶחָן מִשְׁלָכִין בְּאַרְץ - הֵן הַנִּקְרָאִין כָּרֶם. אֲבָל הַעוֹשֶׂה כְּמוֹ מִטָּה אוֹ כְּמוֹ שִׁבְכָה גְבוּהָה מֵעַל הָאָרֶץ, כְּדִי שְׂיִהְיֶה הָאֲשְׁפּוּלוֹת וְהַשְּׂרִיגִים נִמְשָׁכִין עָלֶיהָ, וְהַגִּבִּיּוֹת נוֹף הַגִּפְנִים מֵעַל הָאָרֶץ עַל אוֹתָהּ הַמִּטָּה וְהַדְּלָה אוֹתוֹ - הָרִי זֶה נִקְרָא עָרִיס. וְאוֹתָם הַקְּנִיּוֹת וְכִיּוּצָא בְהֵן שֶׁעָשָׂה מֵהֵן מִטָּה אוֹ שִׁבְכָה וְהַדְּלָה עָלֶיהֶן אֶת נוֹף הַגִּפְנָן - הֵן הַנִּקְרָאִים אֲפִיפְרוֹת². וְדִינֵיהֶן אַחֲרַיִם יֵשׁ בְּעָרִיס.

כד. גִּפְן יַחֲדִידִית¹⁰⁷ שֶׁהֵיטָה נְטוּעָה בְּתוֹךְ הַגִּנָּע¹⁰⁸ אוֹ בְּתוֹךְ הַחֲרִיץ - מִרְחִיק מִמֶּנָּה שְׁשֵׁה טַפָּחִים לְכָל רוּחַ וְזוֹרֵעַ אֶת כָּל הַחֲרִיץ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בְּמִישׁוֹר. וְאִם הָיָה עִמָּק עֲשָׂרָה¹⁰⁹ וְהָיָה רָחֵב שֶׁפֶת הַחֲרִיץ לְמַעְלָה אַרְבָּעָה - אָסוּר לְזַרֵּעַ בְּתוֹכּוֹ אִף עַל פִּי שֶׁהֲרַחֵק שְׁשֵׁה¹¹⁰.

2) ראה למעלה פ"ו הי"ב.

ב. הַנוֹטֵעַ שׁוֹרָה אַחַת: שֶׁל חֲמֵשׁ גִּפְנִים אוֹ יָתֵר וְעִרְסָן עַל גְּבִי כֶּתֶל גְּבוּהָ עֲשָׂרָה וְכִיּוּצָא בּוֹ, אוֹ שֶׁנִּטְעָן בְּצַד חֲרִיץ עִמָּק עֲשָׂרָה וְרָחֵב אַרְבָּעָה - הָרִי אֵלּוֹ נִקְרָאִין עָרִיס. וְצָרִיף לְהֲרַחֵק מִן הָעָרִיס אַרְבַּע אַמּוֹת; וְאַחַר כֵּן יִזְרַע, כְּדֶרֶךְ שֶׁמִּרְחִיק מִן הַכָּרֶם.

(107) משנה שם. (108) "חפירה יתקבצו שם המים. וכבר זכרתי לך פעמים רבות שעבודת הגפן ששה טפחים, והודיענו שאף-על-פי שתהיה כלאים עם הגפן בחפירה אחת, הוא מותר כשיהיה בין הזרעים ששה טפחים" (פירוש המשנה שם). (109) נלמד מן התוספתא פ"ד המובאת בהלכה הסמוכה (ביאור הגר"א שם ס"ק עב, ומשנה ראשונה שם). (110) עד שירחיק ארבע אמות, כדלהלן בהלכה הסמוכה.

3) כלאים פ"ו מ"א. 4) ואף-על-פי ששורה אחת של גפנים אינה כרם, ואינו צריך להרחיק אלא ששה טפחים (למעלה פ"ז ה"א), כשהן עשויות עריס, הרי הן ככרם, וצריך להרחיק ארבע אמות.

ג. ומהיכן מודדין? מעקר הגדר⁵ שְׁעָרְסָן עָלָיו. כיצד? הרחיק את השורה של גפנים מן הכתל אמה, ונמצא העריס מן הגפנים ולכתל - מודד מן הכתל ארבע אמות⁶ וזרע. ונמצא בין הזרע ובין עקרי הגפנים חמש אמות. ואם בא לזרע מצד הגפנים - מרחיק מעקרי הגפנים ארבע אמות, שנמצא רחוק מן הכתל חמש אמות. ועל דרך זו דנין בכל עריס.

כה. וכן גפן יחידית שהיטה מקפת גדר גבוה עשירה¹¹¹ ורחב ארבעה - לא יזרע בכל המחיצה ואף על פי שהרחיק ששה. ואם הרחיק ששה וזרע - לא קדש¹¹². וכמה ירחיק לכתחלה ויזרע? ארבע אמות¹¹³ לכל רוח, ואחר כך יזרע שאר החריץ או שאר המקום המקוף גדר.

5) כבית-הלל במשנה, שם. 6) כלומר, מאחורי הכותל ולחוץ (שלא מצד הגפנים). ואף-על-פי שבכל מקום אמרו שגדר שהוא גבוה עשרה טפחים מפסיק הוא (ראה למעלה שם, הלכה טו) - כאן בעריס הואיל והגפנים ערוסים על הגדר, חזר הגדר על עצמו להיות כעיקרי הגפנים. וכן הוא

(111) תוספתא פ"ד: "העושה מחיצה לגפן עמוקה (בכ"י עהרפורט, "גבוהה" = גבוהה) עשרה ורחבה ארבעה, ביטל ששה טפחים שבגפן. ומכאן למד רבינו למה שכתב בהלכה הקודמת. (112) כמו במחול הכרם למעלה הלכה יג (הגר"א שם ס"ק עד). ראה בפ"ז משנה ג. (113) בתוספתא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. עָרִיס שְׁחָרַב אֲמָצְעוּ וְנִשְׁתַּיְרוּ בּוֹ חֲמֵשׁ גִּפְנִים
בְּצַד הַגֶּדֶר מִפְּאֵן וְחֲמֵשׁ גִּפְנִים בְּצַד הַגֶּדֶר הָאֲחֵר
מִפְּנֵיגָן - זֶהוּ הַנִּקְרָא פִּסְקֵי עָרִיס¹¹. אִם לֹשׁ בִּינְיָהָן
שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת וְאֶחָד מִשְׁשִׁים בְּאֵמָה¹² - הָרִי זֶה
מִרְחִיק מִכָּל שׁוֹרֵה שְׁשִׁיהַּ טְפָחִים¹³ וְזוֹרְעֵי¹⁴; וְהוּא
שְׁלֹא יִזְרַע תַּחַת הָאֵפִיפְרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנוֹ¹⁵.

(11 קטעי עריס. 12) כן כתב בפירוש המשנה: "ועוד כל שהוא, ביארו בגמרא שיעור זה הנוסף שהוא חלק מששים חלק באמה, והוא עשירית טפח". אבל ב'ירושלמי' שלפנינו "כל מידות שאמרו חכמים ועוד - טפח", וכן מפורש בתוספתא פ"ד: "כמה הוא ועוד אחד משה (טפחים) באמה" (והיינו טפח), וראה ב'כסף משנה'. 13) "שדין השורה של חמש גפנים, כדין גפן יחידית, לפי שאינה כרם, אבל עבודתה ששה טפחים. וכן כשיהיו שתי שורות בלבד זו כנגד זו, וביניהם שמונה אמות - מותר לו לזרוע ביניהם, כמו שנתבאר בסוף פרק רביעי, וזה הדין בעצמו נדון בשתי שורות לכשיהיו עריס, אבל הוא צריך לשמונה ועוד, ואז יהיה מותר לו לזרוע ביניהם לאחר שירחיק אמה מכל שורה בהם, כמו שביארנו" (פירוש המשנה). 14) בין בינן לבין הגדר ובין בסמוך לעיקרי הגפנים ולחוץ. שאף-על-פי שבקרחת הכרם צריך שש-עשרה אמה ריוח (למעלה פ"ז הי"א) - בפסקי העריס די בריוח שמונה אמות ועוד. 15) למעלה בפ"ו הי"ב.

ו. הִיָּה בִּינְיָהָן שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת בְּצִמְצוֹם - הָרִי זֶה לֹא יִזְרַע לְשֵׁם¹⁶. וְאִם זָרְעוֹן, הוֹאִיל וְהִרְחִיק מִכָּל שׁוֹרֵה שְׁשִׁיהַּ טְפָחִים - הָרִי זֶה לֹא קִדְשָׁה¹⁷. וְאִם אֵין שֵׁם גֶּדֶר¹⁸ - מִרְחִיק מִכָּל שׁוֹרֵה שְׁשִׁיהַּ טְפָחִים וְזוֹרְעֵי; שְׁאֵין פְּאֵן לֹא עָרִיס וְלֹא פִּסְקֵי עָרִיס. חֲזֵר וּבְנֶה הַגֶּדֶר - חֲזֵר עָרִיס לְמִקְוָמוֹ¹⁹, וְחֲזֵרוּ פִּסְקֵי עָרִיס לְמִקְוָמָן.

(16) משנה, שם. 17) שם פ"ז מ"ג: "אלו אוסרין ולא מקדשין כו' מותר פסקי עריס". 18) "ירושלמי" שם: "חרב הגדר, אין כאן עריס ולא פסקי עריס", וראה למעלה ה"ד. 19) "ירושלמי" שם.

ז. גִּנֵּה קִטְנֶה²⁰ שֶׁהִיא מִקְפַּת גֶּדֶר, וְעָרַס אֶת הַגִּפְנִים סָבִיב לָהּ²¹ מִבְּחוּץ עַל כָּל פְּתִלְיָהּ: אִם לֹשׁ בְּהָ²² מְלֵא בּוֹצֵר וְסִלְוָה²³ מִפְּאֵן וּמְלֵא בּוֹצֵר וְסִלְוָה מִפְּאֵן, הוֹאִיל וְהִיא מִקְפַּת גֶּדֶר²⁴ - זוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ יִרְקוֹת²⁵; וְאִם אֵין [בְּהָ] כְּשֶׁעוֹר הָהָה - אֵין זוֹרְעִים בְּתוֹכָהּ²⁶, מִפְּנֵי שְׁנֵרָאָה הַכֹּל כְּעָרִיס אֶחָד וְיִרְקָ בְּתוֹכוֹ²⁷.

(20) עדיות פ"ב מ"ד. 21) מסתימת לשון רבינו נראה, שמדובר גם בחמש גפנים. וראה להלן. 22) בתוך הגינה. 23) שיעמוד בוצר הענבים וסלו שאוסף בו הענבים. ושיעורם שתי אמות: אמה לבוצר ואמה לסלו ('ירושלמי' כלאים פ"ו ה"א). 24) כלומר, אף-על-פי שעריס תופש ארבע אמות חוץ לגדר (כמבואר למעלה ה"ג) - זהו דוקא כשאין אלא גדר אחד בלבד, אבל כשהגינה מוקפת גדר

ב'ירושלמי' שם: "היו שם שתי אמות (בין הגפנים לבין הכותל) מאן-דאמר מעיקר הגפנים מושחים (= מודדים), אינו אסור אלא שתי אמות, מאן-דאמר מעיקר הגדר מושחים, אסור עד שתי אמות [אחרות]" (כסף-משנה), והראב"ד חולק, ובפירושו המשנה כתב רבינו כדעת הראב"ד, וכאן חזר בו. 7) שכל השטח מעיקרי הגפנים ועד הכותל, והכותל בכלל, הרי הוא ככרם, וצריך להרחיק ארבע אמות מכל צדדיו.

ד. אֶחָד הַבּוֹנֶה אֶת הַגֶּדֶר⁸ וְאַחֵר כֶּף נִטַּע אוֹ שְׁנַטַּע וְאַחֵר כֶּף עֲשֶׂה הַגֶּדֶר, הוֹאִיל וְעָרְסָן - הָרִי זֶה עָרִיס. וְהָרִיס הַגֶּדֶר⁹ אוֹ נִטְתָּם הַחֲרוּץ - אֵין פְּאֵן עָרִיס¹⁰, אֲלֵא הָרִי כָּל הַשׁוֹרֵה בְּגִפְנִים יְחִידִים.

(8) ירושלמי פ"ו ה"ד. 9) שם. ולא דוקא נהרס לגמרי, אלא אפילו אם נתמעט גבהו או רחבו, הרי הוא כנהרס (רדב"ז). 10) פ"ו מ"ו. [ומדובר כשהיו שתי שורות של גפנים מצד זה של גדר, ושתי שורות מצד השני שכנגדו, כלומר מאחורי הגדר, ובכל שורה ושורה היו חמש גפנים והיו נטועות כאריח על גבי לבנה ולבנה על גבי אריח כזה: כאן מופיע ציור!!! שבאופן זה אינן ככרם, שהרי הוא כרם מעורב (למעלה פ"ז ה"ט), ורק העריס מחשיבו לכרם. המרחק בין גפן לגפן חברתה בשורה שלה, הוא: ארבע אמות (כדין הרחקה בין גפן לגפן, למעלה ה"ב). המרחק, בקו שוה, בין שתי השורות: 2,9 (= שתי אמות ותשע עשיריות מאמה), ואם כן המרחק האלכסוני בין גפן של השורה הקיצונה לבין הגפן שבשורה הפנימית - 4,06 (= ארבע אמות וששה חלקי מאה מאמה), כפי החשבון הידוע שכל אמה ברבוע היא אמה ושני חומשי אמה באלכסון, שאם אין ביניהן ארבע אמות, אינן כרם (למעלה הלכה ב בענין כרם, ופשוט שהוא-הדין בעריס). הגפנים שבשורה הפנימית תופסים מקום של 49/120 (=ארבעים ותשע, חלקי מאה ועשרים באמה). ההרחקה בינה לבין הגדר: 0,6 (= שש, חלקי עשרה באמה). הגדר עצמו 0,2 (= שתי עשיריות באמה, ראה למעלה פ"ג ה"טו שאין שיעור לעובי של הגדר). ההפסק שבין הגדר לבין השורה הפנימית שבצד השני: 0,6 (כבצד הקודם). גוף הגפנים 49/120 (כבצד הקודם). ההרחקה, אף כאן כבצד הקודם: 2,9 באמה. בסך-הכל: 8 1/60 (= שמונה אמות וחלק אחד מששים באמה, ראה למטה בציור). גפנים כאן מופיע ציור!!! ואם כן, כל זמן שהשורות הפנימיות, שבשני הצדדים, קיימות, הכל מצטרף לכרם אחד, ואף-על-פי שאין בין השורות האלו אלא מרחק של 1,4 (= אמה וארבע עשיריות באמה), ושיעור הרחקה בכרם, בין גפן לחברתה, אינו פחות מארבע אמות (למעלה ה"ב) - כיון שיש כאן גדר באמצע, הרי זה כרם. אבל אם נעקרו השורות הפנימיות שבשני הצדדים, ויש מרחק של שמונה אמות וחלק אחד מששים - אינן מצטרפות. ואלמלא היה הגדר, ולא היה עריס - אינן מצטרפות גם אם אין ביניהן אלא שמונה אמות בלבד (למעלה שם), ומחמת העריס הוסיפו בשיעור עוד חלק אחד מששים].

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מפרקי הרגל. 35) גפן יחידית. 36) כשהיו חמש גפנים שיש להן דין כרם. 37) בפירוש המשנה שם, כתב: "וזה אם לא יהיה עיקר ראשון נראה, אבל אם היה נראה ויראה שהוא עיקר הגפן הזאת שנתעקל, יש למדוד מעיקר הראשון". וכן הוא ב"ירושלמי", וכאן השמיטו רבינו. ועי' רדב"ז.

יא. פָּכַר בְּאַרְנוֹ³⁸, שָׁאֵף עַל פִּי שְׁמֶרְחִיק בֵּין הַזֶּרַע וּבֵין הַגֶּפֶן פֶּשְׁעוֹר, צָרִיף לְהַזְהֵר שְׁלֵא תִסְכַּף הַגֶּפֶן עַל הַיֶּרֶק אוֹ יִסְכַּף הַיֶּרֶק עַל הַגֶּפֶן. זֶרַע יֶרֶק אוֹ תְּבוּאָה וְצִמְחָה, וְאַחַר כֵּן סָכַף עָלֶיהָ אֶת הַגֶּפֶן - הַקָּשִׁין מִתְרִין³⁹, וְהַדָּגָן יִדְלַק. הָיָה שְׂרָשֵׁי הַגֶּפֶן⁴⁰ יוֹצְאִין לְתוֹף הָאַרְבַּע אַמּוֹת שֶׁבֵין הַכֶּרֶם וְהַתְּבוּאָה - יַעֲקֹר. הָיָה שְׂרָשֵׁי הַתְּבוּאָה יוֹצְאִין לְתוֹף הָאַרְבַּע אַמּוֹת - מִתָּר.

38) למעלה פ"ו הי"א. 39) "ירושלמי" (שם פ"ה ה"ו): "זרע בהיתר, וסיכך על גבן, הקשים מותרים והדגן אסור". וראה למעלה פ"ה ה"ז. וראה ב"תוספות" פסחים (כה. ד"ה עיקרן) שכתבו לחלק בין קשים לקשים: שאותם עצים שהיו קודם זריעת כלאים וקודם שהוסיף מאתים [מותרים], אבל אותם שגדלים אחר-כך - אסורין, מאחר שהוסיף מאתים. 40) בתוספתא (פ"ד): "היו שרשין יוצאין בתוך ארבע אמות, הכל מודים שיעקור שרשי פיאה (= מין ירק). יוצאין בתוך ארבע אמות שבכרם, אפילו למטה משלשה טפחים מותר" [ונראה שרבינו גרס "אפילו למעלה משלשה טפחים מותר", וראה בביאור הגר"א יו"ד סי' רצו ס"ק פה, ו"תוספתא כפשוטה" שם]. והסביר הרדב"ז: "שרשי הגפן הם כגפן, אבל שרשי התבואה אינם כתבואה".

יב. כָּל הַהֲרַחֲקוֹת וְהַשְּׁעוּרִין הָאֲמוּרִין בְּכֻלָּאִים - בְּאֵמָה בַּת שֵׁשָׁה טַפְחִים⁴¹ שׁוֹחֲקוֹת⁴². וְלֹא יִצְמָצֵם⁴³ בְּמִדּוֹת הַכֻּלָּאִים, שְׁאִין מִצְמָצְמִים אֲלָא לְהַמְיָר⁴⁴. 41) עירובין ב, ב - מימרא של רבא. 42) כלומר: האצבעות סדוקות מרווחות כדרך השוחק שפוסק שפתי ('ערוך' ערך שחק). וראה בפ"ז מהל' שבת הל"ו והערה רא. 43) למדוד הטפחים מצומצמים. 44) עירובין, שם. שאם היו שתי שורות בכרם וביניהן ארבע אמות עצובות, אף-על-פי שאינן שוחקות, הרי זה כרם, ראה למעלה פ"ז ה"ב, ובהל' שבת שם.

יג. כָּל הַשְּׁעוּרִין הָאֵלוֹ שְׁמֶרְחִיקִין בֵּין הַגֶּפֶן וְהַתְּבוּאָה אוֹ הַיֶּרֶק - אֵינָן אֲלָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל⁴⁵ אוֹ בְּסוּרְיָא⁴⁶; אֲבָל בְּחוּצָה לְאֶרֶץ - מִתָּר לְזֶרַע⁴⁷ בְּצַד הַגֶּפֶן⁴⁸ בְּתוֹף הַכֶּרֶם לְכַתְחֵלָה. וְלֹא אָסְרוּ בְּחוּצָה לְאֶרֶץ אֲלָא לְזֶרַע שְׂנֵי מִינֵי יֶרֶק אוֹ תְּבוּאָה עִם הַתְּרִצָּן בְּמַפְלַת יָד⁴⁹. וְאִם אָמְרוּ⁵⁰ לְתִינוּק נְכָרִי⁵¹ לְזֶרַע לְזֶרַע בְּחוּצָה לְאֶרֶץ - מִתָּר. אֲבָל לֹא יֹאמֵר לְנִכְרִי גְדוֹל, שְׁלֵא יִתְחַלֵּף בְּיִשְׂרָאֵל⁵³.

מסביב - אין דינו ככרם, וראה להלן. 25) בפירוש המשנה שם כתב רבינו, שמרחיק ששה טפחים מן הגדר, אף-על-פי שאין לו דין כרם, יש לו דין גפן יחידית. 26) ואפילו אם הרחיק כדין. 27) שלקטנותם נראה הזרע עם הכרם כאילו הם מחוברים (פירוש המשנה).

ח. גֶּפֶנִים שֶׁהָיוּ זְרוּעִים בְּמִדְרַגָּה גְבוּהָה וְהָעָרִיס שֶׁלְהֵן יוֹצְא²⁸ וּמְסַכֵּף עַל הַשָּׂדֶה²⁹: אִם עוֹמֵד בְּאֶרֶץ וּבוֹצֵר אֶת כָּלוֹ - רוֹאִין כָּל הַמְקוֹם שֶׁפָּתַח הָעָרִיס כְּאִלוֹ הוּא מְקוֹם עֲקָרֵי הַגֶּפֶנִים, וְאוֹסֵר אַרְבַּע אַמּוֹת בְּשָׂדֶה לְכָל רוּחַ מְשַׁפֵּת הָעָרִיס³⁰; וְאִם אֵינוֹ זְכוּל לְבַצֵּר עַד שְׁיַעֲלֶה בְּמִדְרַגָּה אוֹ בְּסֵלֶם - אֵין אָסוּר לְזַרְע אֲלָא תַּחַת הָעָרִיס בְּלִבְדוּ³¹.

28) שם פ"ו מ"ב. 29) מדובר כשהיו חמש גפנים נטועות, והן ערוסות על גבי כותל גבוה עשרה טפחים, שאלמלא היו נטועות על גבי מקום גבוה, היה לזה דין עריס וצריך להרחיק ארבע אמות מן הכותל ולחוץ, כמבואר למעלה (הלכות ב"ג), אבל מכיון שהגפנים נטועות על גבי מקום גבוה, נשתנה הדין, כדלהלן. 30) כלומר, מן הכותל שהעריס עליו, כנ"ל. 31) שהרי גם בגפן יחידית אסור לזרוע תחת השריגין (למעלה פ"ו הי"א), ובפירוש המשנה פירש באופן אחר.

ט. שְׁנֵי כְּתָלִים³² הַסְּמוּכִין זֶה לָזֶה וְהַגֶּפֶנִים נְטוּעִים בְּזוּיּוֹת בִּינֵיהֶם, וְהָעָרִיס יוֹצְא עִם הַכְּתָלִים מִתּוֹךְ הַקָּרוֹן וְכֵלָה - מִרְחִיק מְעַקְרֵי הַגֶּפֶנִים פֶּשְׁעוֹר וְזוֹרַע בְּמְקוֹם הַכֵּלָה שְׁאִין עָלָיו עָרִיס. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהַזֶּרַע מְכֻוֵן בֵּין שְׁנֵי הַכְּתָלִים שֶׁבִּינֵיהֶן הָעָרִיס, הוּאֵיל וְהִרְחִיק פֶּשְׁעוֹר - הָרִי זֶה זוֹרַע בֵּין הַכְּתָלִים.

32) שם פ"ו מ"ז, וכמו שכתב בפירוש המשנה שם, זה לשונו: "כשיתחיל העריס, וכמו שכתב בפירוש המשנה שם, זה לשונו: "כשיתחיל העריס מקרן בין שתי קירות וילך הלוך ומתמעט עד ישוב דמות כו' כאילו הוא משולש, על הצורה הזאת: כאן מופיע ציור!!! אמר שירחיק עבודתו ויזרע בין הקירות וכו'" [כלומר: אף-על-פי שבמקום הגפנים יש דין כרם לבין הקירות, מחמת שני טעמים: א. שהן שתיים כנגד שתיים ואחת יוצאת זנב (למעלה פ"ז ה"ז). ב. שיש כאן דין עריס, ובכל זאת אין אנו אומרים שכל השטח שבין הקירות (= אפילו זה שרוחק מן הגפנים) הוא בכלל כרם, אלא מרחיק ארבע אמות מן הגפן האחרונה (= שיצאה זנב) וזרוע שם].

י. גֶּפֶן שֶׁעָלָה³³ הָעֵץ שֶׁלָּהּ מִן הָאֶרֶץ מִצֵּט וְאַחַר כֵּן נִעְקַם וְנִמְשָׁף עַל הָאֶרֶץ וְחָזַר וְעָלָה כְּמוֹ אֲרַכְכְּבָה³⁴, כְּשֶׁמוֹדֵדִין בֵּין הַגֶּפֶן³⁵ וּבֵין הַזֶּרַע שֶׁשָּׂה טַפְחִים אוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת³⁶ - אֵין מוֹדֵדִין אֲלָא מְסוּף הָאֲרַכְכְּבָה³⁷, לֹא מִעַקֵּר הַגֶּפֶן הָרְאשׁוֹן.

33) שם פ"ו מ"א: "הארכובה שבגפן". 34) היא אחד

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הובאה בקידושין לח: שנינו לגבי ערלה בחוצה לארץ: "ובלבד שלא יראנו לוקט". ואילו בכלאים שנינו: "ובחוצה לארץ יורד ולוקט (= כלומר הגוי) ובלבד שלא ילקוט (= הישראל) ביד", אבל ב"ירושלמי" (שם ה"ז): "אמר רבי יודן, עוד היא (= אף היא, כלומר, כלאים) בקדמייתא (צ"ל: "כקדמייתא" = כראשונה, כלומר, כערלה שברישא) יורד ולוקט, ובלבד שלא יראנו לוקט". וראה בקידושין לט, א. (56 פ"י הלכות יא-ב.

~ שבת קודש י"ב ניסן ~

פֶּרֶק הַשִּׁיעִי

1) יבאר המרכיב זכר על בהמה שאינו מינו. וסימני פרדות שמותר לזווגן. הילודין מן הכלאים אם מותרין בהנאה, ואם מותרים בהרכבה. העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה. היושב בעגלה שמושכין אותה כלאים. בהמת פסולי המוקדשין.

א. המִרְכִּיב זָכָר עַל נִקְבָּה שְׂאִינוּ מִיָּנֹו, בֵּין בְּהֵמָה בֵּין בְּחֵיה וּבְעוֹף, וְאֶפְלוּ בְּמִינֵי חַיָּה שְׁפָּיִם⁴ - הָרִי זֶה לֹוֶקָה מִן הַתּוֹרָה כָּל מְקוֹם, בֵּין פְּאָרֶץ בֵּין בְּחוּצָה לְאֶרֶץ⁵; שְׁנָאֲמַר: בְּהֵמָתָךְ לֹא תִרְבִּיעַ פְּלָאִים. וְאֶחָד בְּהֵמָה חַיָּה וְעוֹף שָׁלוּ אוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ⁶. וְאִינוּ לֹוֶקָה עַד שְׂיִכְנִיס בְּיָדוֹ כְּמִכְחֹל בְּשַׁפּוֹפֶרֶת⁷; אֲבָל אִם הֵעֵלֵם זֶה עַל זֶה בְּלִבָּד אוֹ שְׁעוֹרָרָן פְּקוּל⁸ - מִמִּין אוֹתוֹ מִפֶּת מְרֻדוֹת⁹.

2) אפילו שניהם ממין טהור. ודווקא בשאינו מינו, אבל מין במינו, כגון שור שחור על גבי פרה לבנה – מותר. ולמדו כן מכלאי בגדים שתפרו בהם שני מינים "לא תלבש שעטני צמר ופשתים". (3) והנה בתורה לא נאמר אלא "בהמתך לא תרביע כלאים" ולא נזכרו חיה ועופות. אבל חכמינו ז"ל אמרו: "אחד שור ואחד כל בהמה כו' לכלאים וכו' וכן חיה ועוף" ולמדו כן בגזירה שווה "בהמתך" – "בהמתך" משבת, שכשם שבשבת נתרבו גם חיה ועוף שנאמר "לא תעשה כל מלאכה וגו' ושורך וחמורך וכל בהמתך", – "וכל בהמתך" מרבה כל מיני בעלי חיים, כמו כן לעניין כלאים. (4) "המריבע שני מינים שבים לוקה". ולמדו כן בגזירה שווה "למינהו" – "למינהו", נאמר "למינהו" ביבשה ונאמר "למינהו" בים, ללמדך שכשם שביבשה יש איסור כלאים, כמו כן יש בים. וצריך לומר ש"מיני חיה" שכתב רבינו אינו מין חיה בלבד אלא כוונתו לנפש חיה, והכל בכלל. (5) שהרי אינה מן המצוות התלויות בארץ. (6) ספרא פרשת קדושים פרק ד הלכה יד "בהמת אחרים על בהמת אחרים מניין? תלמוד לומר את חוקתי תשמורו". (7) כך קבלו חכמים שלא אסרה התורה אלא אם האדם עושה מעשה ההרבעה בידיו ממש. (8) עוררם בקול להרבעה. נאף על פי שבחרישה בכלאים אמרו: "הנהיגם בקול – לוקה" שהקפידה התורה גם אם אין האדם עושה מעשה החסימה בידו, וגם המנהיג בקול עובר על הלאו של "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", אלא שיש סברא לומר כי זהו לאו

~ נקודות משיחות קודש ~

"כָּל הַשְּׁעוֹרָרָן הָאֵלוֹ שֶׁמִּרְחִיקוֹ בֵּין הַגִּפְנִים וְהַתְּבוּאָה אוֹ הַנֶּבֶךְ - אֵינוֹ אֱלָא פְּאָרֶץ וְיִשְׂרָאֵל אוֹ בְּסוּרָא כו'".

וממשיך בהלכה י"ד "ואע"פ שיותר זרוע הירק בצד הכרם בחוצה לארץ, הרי אותו הירק הזרוע שם אסור באכילה ואפילו בחוצה לארץ".

ויש להעיר על פלא הדורש ביאור והסברה: ידוע עד כמה צריכה להיות הזהירות וההרחקה מכל ענין של תקלה. ולדוגמא, ההרחקה בניזר שלא יתקרב אפילו לכרם "אמרי נזירא סחור סחור לכרמא אל תקרב" ועד"ז בעוד הרבה עניינים כיו"ב. ועפ"ז צ"ע, הרי גם כאשר עדיין לא הוסיף אחד ממאתיים, ואיסורו (גם אחרי שיוסיף אחד ממאתיים) אינו איסור הנאה אלא איסור אכילה בלבד – אסור לעשות פעולה היכולה להביא לידי תקלה ואיך יתכן ש"יותר זרוע בצד הגפנים בתוך הכרם לכתחילה".

(יין מלכות, ספר זרעים, סימן ד מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

45) קידושין לט, א. וראה למעלה פ"ה ה"ז, אם איסורו מן התורה או רק מדרבנן. (46) מדרבנן, כשם שעשאוה לענין תרומות ומעשרות ושביעית (להלן פ"א מהל' תרומות ה"ד והט"ו) ולענין ביכורים (פ"ב מהל' ביכורים ה"א). (47) קידושין, שם. הואיל וגם בארץ אינו לוקה באופן זה (למעלה פ"ה שם). (48) אבל על גבי הגפנים – אסור, מפני שרשי הזרעים נכנסים אל תוך שרשי הגפנים, והרכבה אסורה אף בחוצה לארץ, כמפורש למעלה בפ"א ה"ה (כסף-משנה). [ראה למעלה פ"ב הי"א, שדעת רבינו שהרכבת שרשים בשרשים – אסורה]. (49) שכיון שבארץ ישראל הוא חייב מלקות (למעלה פ"א ה"ב), גזרו בזה אף בחוצה לארץ. (50) שבת קלט, א. (51) אבל לתינוק ישראל – אסור (שבת שם), שאף איסור דרבנן אסור להאכיל לישראל קטן (פי"ז מהל' מאכלות אסורות הכ"ז). (52) לישראל (ראה למעלה פ"א ה"ג), חיטה ושעורה וחרצן במפולת יד (כסף-משנה). (53) שבת, שם.

יד. וְאֵף עַל פִּי שְׂמַתָּךְ לְזֶרַע הַיֶּרֶק בְּצַד הַפְּרָם בְּחוּצָה לְאֶרֶץ, הָרִי אוֹתוֹ הַיֶּרֶק הַזֶּרֶע שֶׁם אָסוּר בְּאֲכִילָה⁵⁴ וְאֶפְלוּ בְּחוּצָה לְאֶרֶץ. וְהוּא שְׂיִרְאָה אוֹתוֹ⁵⁵ לֹוֶקֶט וּמוֹכֵר; אֲבָל סִפְקוֹ - מִתָּר, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוּ בְּהֵלְכוֹת מֵאֲכָלוֹת אָסוּרוֹת⁵⁶.

54) שאף-על-פי שאיסור זריעה אין בחוצה לארץ, מאחר שאף בארץ ישראל אינו חייב מלקות, כנ"ל, לענין איסור אכילה, כיון שבארץ ישראל אסור בהנאה (למעלה פ"ה שם) – אסור בחוצה לארץ, לכל הפחות באכילה. וראיה מהא דלהלן, שאם ראהו לוקט, אסור אף בחוצה לארץ, והיינו באכילה. ובהנאה לא גזרו, כמו שמוכח מהסוגיא בקידושין שם (ראה בכסף-משנה). (55) במשנה (ערלה פ"ג מ"ט,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

21) השור המדברי. (22) לפי ששניהם מין בהמה.
23) מין ממיני הסוסים ונזכר במגילת אסתר "בני הרמכים".
24) אם הוא מין חיה או מין בהמה.

ו. הילודים מן הפלאים: אם היו אמותיהן מין אחד²⁵ - מתר להרפיבן זה על זה; ואם היו שני מינין²⁶ - אסור להרפיבן זה על זה, ואם הרפיב - לוקה²⁷. וכן אם הרפיב זה הנולד²⁸ אפלו על מין אמו²⁹ - לוקה³⁰. פיצד? פירד שאמו חמור - מתר להרפיבו על פירדה שאמה חמור³¹, ואסור להרפיבו³² אפלו על החמור; אכל פירד שאמו סוס - אסור להרפיבו³³ על פירדה שאמה חמור. וכן פל פירדא בזה. לפיכך, הרוצה להרפיב פירד על פירדה או למשך בשתי פירות - בודק בסימני אונים וזנב וקול; אם דומין זה לזה - פירדע שאמן ממין אחד ומתירין.

25) וכן אבותיהם מין אחד. (26) וגם אבותיהם שני מינים.
27) זה לא ייתכן אלא אם נפסק שבוודאי "אין חוששין לזרע האב", אבל אם זה ספק - אינו לוקה. שהרי אם וודאי הוא שחוששין לזרע האב - מותר לכתחילה, כמו שאמרו בחולין עט. לדעת חנניה, שכל הפרדות מין אחד הם. ואם כן קשה כאן כמה קושיות: א. איך כתב בסמוך "וכן אם הרכיב זה הנולד אפילו על מין אמו לוקה", הרי שם אמרו שאם אין חוששין לזרע האב מותרים לכתחילה, שהרי אמותיהם שוות, ואיך כתב רבינו שאסור ולוקה. ב. הרי שם אמרו במסקנא, שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא. ג. הרי בפרק י"ב מהלכות שחיטה הלכה י"א פסק רבינו שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא. לכן נראה שיש להגיה גם כאן וגם בסמוך, כדלהלן: "ואם הרכיב [אינו] לוקה, וכן אם הרכיב זה הנולד אפילו על מין אמו [אינו] לוקה". ולפי זה פסק רבינו כמסקנת הגמרא שם, וכמו שפסק בהלכות שחיטה שם, שספק הוא אם חוששין לזרע האב או לא. ולפיכך בשני מינים אסור שמא אין חוששין לזרע האב, ואינו לוקה שמא חוששין. ואם הרכיבו על מין אמו אסור שמא חוששין לזרע האב, ואינו לוקה שמא אין חוששין. (28) מסוס וחמורה. (29) חמור הבא מחמור וחמורה. (30) צריך להיות: "אינו לוקה", כמבואר למעלה. (31) ממה נפשך: אם אין חוששין לזרע האב הרי הם מין אחד מצד האם, ואם חוששין לזרע האב, הרי כל הפרדות מין אחד, כנ"ל. (32) אין כאן אלא איסור בלבד מחמת ספק, אבל אינו לוקה, כנ"ל. (33) ואינו לוקה, כנ"ל.

ז. פל העושה מלאכה בשני מיני בהמה או חיה פאחד, והיה אחד מהן מין טהורה והשני מין טמאה³⁴ - הרי זה לוקה בכל מקום³⁵; שנאמר: לא תחַרש בשור ובחמור יחדו. אחד החורש או הזרע³⁶ או המושך בהם עגלה או אבן פאחד³⁷, או הנהיגם פאחד ואפלו בקול - לוקה; שנאמר: יחדו - מפל מקום³⁸. אכל המזוגגן³⁹ - פטור, עד שימשך או נהיג.

שאינ בו מעשה, ואין לוקים עליו - בזה אמרו כי בקולו הוא עושה מעשה, וחייב מלקות, אבל בהרבעה לא אסרה התורה אלא בעושה מעשה, אבל בלי מעשה אינו עובר על הלאו. (9) שאסור מדרבנן. וראיה לכך ממה שהתירו להכניס מין ושאינו מינו לדיר, ולא אמרו שמותר גם להעלות זה על זה.

ב. מתר להכניס שני מינין לטהרה אחד. ואם ראה אותם רובעים זה את זה - אינו זקוק להפרישן. ואסור לישאל לתן בהמתו לעובד כוכבים להרביעה¹⁰ לו¹¹.

(10) באינו מינה. (11) כלומר, בשביל הישראל, ואיסורו משום "אמירה לנכרי שבות". [אבל להרבעה בשביל הגוי אין איסור אמירה לנכרי שבות. ואף על פי שהגוי מוזהר על רביעת בהמה באינו מינה - כאן מדובר, כנראה, באופן שאומר לו להרביע על ידי העלאת זה על זה, בלי מעשה של "כמכחול בשופרת", שבישראל אינו אסור מן התורה אלא מדרבנן, ובגוי לא שייך איסור דרבנן. אבל אם אומר לו להרביע במעשה, עובר על לפני עיוור לא תיתן מכשול, אפילו אם אומר לו להרביעו בשביל הגוי.]

ג. מי שעבר והרפיב בהמתו¹² פלאים - הרי הנולד מהם מתר בהנאה¹³. ואם היה מין טהורה עם מין טהורה¹⁴ - מתר באכילה¹⁵, כמו שבארנו במאכלות אסורות.

(12) המדובר בשני מינים טמאים. (13) אבל באכילה לא, שהרי הם טמאים. (14) כגון בהמה עם חיה. (15) "בהמתך לא תרביע כלאים וכו' מה בהמתך היוצא ממנה מותרת כו' מדאסר רחמנא כלאים לגבוה (=לקרבן). מכלל דלהדיוט שרי (=מותר אף באכילה).

ד. שני מיני בהמה או חיה שדומין זה לזה, אף על פי שמתעברין זה מזה ודומין זה לזה, הואיל והם שני מינין - הרי הם פלאים ואסור להרפיבן. פיצד? הזאב עם הפלג, והפלג עם הפפרי¹⁶ עם השועל, והצבאים¹⁷ עם העזים, והיעלים¹⁸ עם הרחלים, והסוס עם הפירד¹⁹, והפירד עם החמור, והחמור עם העורוד²⁰, אף על פי שדומין זה לזה - הרי הן פלאים זה בזה.

(16) כלב הצידי מיוחס לכפר. (17) עפרים. (18) הם מין חיה. (19) נולד מן הסוס והחמור. (20) חמור מדברי.

ה. מין שיש בו מדברי וישובי, כגון שור הבר²¹ עם השור²², והרמך²³ עם הסוס - מתר להרפיבן זה עם זה, מפני שהן מין אחד. אכל אנו עם אנו בר - פלאים זה בזה. מפני שהאנו (ביתאי) ביציו מבפנים, ואנו בר - ביציו מבחוץ, מפלל שהם שני מינין. והכוי - פלאים עם החיה ועם הבהמה; ואין לוקין עליו, מפני שהוא ספק²⁴.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כששניהם טהורים או שניהם טמאים הם בכלל האיסור, ולדעת רבינו זה אינו אלא מדברי סופרים. (44) בעיא היא שם נה. אם יש בזה איסור כלאים או מכיוון שאינם יכולים להתחבר, שהרי העז לא ייכנס לים והדג לא ייצא ליבשה. ולא נפשטה הבעייתא. (45) מאחר שלא נפשטה הבעייתא, אינו לוקה מספק. ורוצה לומר פטור ממכת מרדות, שהרי גם העז וגם השבט שניהם ממין טהור. (עיין שבת קיט. וקידושין מא. "רבא מלח שיבוטא" ובחולין קט: אסר לנו חזיר - התיר לנו מוח של שיבוטא), ומן התורה אינו חייב מלקות אלא במין אחד טהור ומין אחד טמא.

ט. עגלה שהיו מושכין אותה פלאים - היושב בעגלה לוקה, ואף על פי שלא הנהיג; שישיתו גורמת לבהמה שתמשך העגלה. וכן אם היה יושב אחד בעגלה ואחד מנהיג - שניהן לוקין. ואפלו מאה שהנהיגו פלאים כאחד - פלן לוקין.

י. מתר לעשות מלאכה באדם ובבהמה או חיה כאחד, כגון אדם שחורש עם השור או מושך עגלה עם חמור וכיוצא בזה; שנקאמר: בשור ובחמור יחדו - לא באדם וחמור או באדם ושור.

יא. בהמת פסולי⁴⁶ המקדשין, אף על פי שהיא גוף אחד, עשאה הפתוב כשני גופין. מפני שהיתה קדש⁴⁷, ונעשת⁴⁸ בקדש וכחל מערבין זה בזה⁴⁹, ונמצאת בהמה זו כבהמה טמאה עם הטהורה המערבין כאחד. הרי הוא אומר: ואם כל בהמה טמאה אשר לא יקריבו ממנה קרבן ליני. מפי השמועה למדו, שאינו מדבר אלא בפסולי המקדשין⁵⁰. לפיכך, החורש בשור פסולי המקדשין או המרביע - הרי זה לוקה משום פלאים. ואסור זה מדברי קבלה.

(46) כלומר, פסולי המוקדשין שנפדו. (47) לפני שפדו אותה. [וצריך עיון למה הוצרך רבינו לכתוב כן, הלא גם בלי זה הוא כלאים, כמו שמבאר להלן: שיש בו תורת חולין ותורת קדשים]. (48) לאחר פדיון. (49) כלומר, חולין, שמתרת באכילה מחוץ לפתח אהל מועד, וקודש שאסורה בגיזה ועבודה כקדשים. וכן כתב רש"י במכות שם. וטעם זה מספיק, לדעת רבינו, רק בהרבעה שאסורה אפילו בשני מינים טהורים, אבל בחרישה הוצרך רבינו להא דלהלן. (50) הוצרך רבינו לכך לשיטתו שאין איסור חרישה בכלאים אלא במין טהור ומין טמא. [ולפי זה אין בכור בעל מום בכלל זה, שהרי עליו לא אמרו שהוא בכלל בהמה טמאה שהרי הוא אינו טעון פדיון ולא העמדה והערכה. אבל לענין הרבעה, שאסור מן התורה אפילו בשני מינים טהורים, גם בכור בכלל, שהרי גם הוא מעורב קודש וחול.

(34) בכלאים פרק ח משנה א"ב: "כלאי בהמה וכו' ואינם אסורים אלא מלהרביע, בהמה עם בהמה וחיה עם חיה, בהמה עם חיה וחיה עם בהמה, טמאה עם טמאה וטהורה עם טהורה, טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה אסורין לחרוש ולמשוך ולהנהיג". ומפרשה רבינו שם: "כשאמר כלאי בהמה אינם אסורים אלא מלהרביע (=כלומר, אבל לחרוש מותר) אמר שאינו זה אלא לבהמה עם בהמה וכו'. אבל בהמה טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה יש בה תוספת על איסור ההרבעה, והוא: שהם אסורים לחרוש ולמשוך ולהנהיג וכו' וזה ענין שאמר הכתוב לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", רוצה לומר: לענין הרבעה שנאמר "בהמתן לא תרביע כלאים" כל שהם שני מינים הרי הם בכלל כלאים ואפילו שניהם טהורים, אבל בחרישה לא פרט הכתוב אלא באופן שאחד טמא ואחד טהור - "שור וחמור", וכן הוא בתוספתא שם פרק ה: "לא יקשור סוס לפוד ופוד לחמור וחמור לערוד כו' אם עשה כן כו' וחכמים פוטרין". (35) אפילו בחוצה לארץ. שכל מצוה שאינה תלויה בארץ, נוהגת בין בארץ בין בחוצה לארץ. (36) בספרי פרשת כי תצא: "לא תחרוש, אין לי אלא חורש, מניין לרבות את הדש וכו' תלמוד לומר יחדיו מכל מקום". (37) בפירוש המשנה שם כתב רבינו: "ואמרו שענין יחדיו, רוצה לומר לחבר ביניהם ולייחדם על איזה דרך שיהיה, או חרישה וזולתה. (38) [זה מוסב על זורע ומושך ומנהיג, וכדברי הספרי (שהובא למעלה) שם"יחדיו" למדו שחרישה לאו דווקא]. (39) ברייתא בבבא מציעא שם. ופירש רש"י: "המזווג שור וחמור לקרון ולא הנהיג בהם".

ח. אחד שור וחמור ואחד כל שני מינין שאחד טמא ואחד טהור, בין בהמה עם בהמה פחזיר⁴⁰ עם הכבש, או חיה עם חיה פחזיר עם הפיל, או חיה עם בהמה ככלב⁴¹ עם העז או צבי עם החזיר וכיוצא בהם - על כל אלו לוקה מן הטהורה; שחיה בכלל בהמה⁴² היא, כמו שפארנו בהלכות מאכלות אסורות. אבל מדברי סופרים⁴³, שני מינין שהן פלאים בהרבעה - אסורים לחרש בהן כאחד ולמשכן ולהנהיגן. ואם עשה בהן מלאכה כאחד או משך או הנהיג - מפין אותו מפת מרדות. ואסור להנהיג בהמה מן היבשה עם חיה שפנים, כגון עז עם שבוט⁴⁴; ואם עשה - פטור⁴⁵.

(40) חזיר הוא מין בהמה. (41) שהוא מין חיה. (42) בבא קמא נד: ושם למדו כלאים דחרישה בגזירה שווה "שור" - "שור" משבת, מה שור האמור בשבת גם עוף בכלל, אף כלאים כן. וכן הוא בספרי שם: "מניין לרבות שאר בהמה וחיה ועוף כיוצא בשור, תלמוד לומר לא תחרוש". ורבינו השמיט כאן "עוף". (43) שהרי אמרו בבבא קמא שם "אחד השור ואחד כל בהמה". כלומר, מזה משמע שגם

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון ו' ניסן ~

מצות עשה עג.

המצוה הע"ג — הוא הצווי שנוצטוינו להודות בחטאים שחטאנו לפניו יתעלה (להתודות עליהם) בדבור, כשנשוב מהם — וזהו הודוי וענינו, שיאמר: "אנא השם! חטאתי, עויתי, פשעתי ועשיתי כף וכף". וירחיב את הדבור ויבקש פפרה בענין זה כפי צחות לשונו. דע, שאפלו החטאים שחייבים עליהם מיני הקרבנות האלה שנוקרו מקדם, שבהם אמר יתעלה, שמי שמקריבם נתכפר לו — צריך על-כל-פנים גם להתודות בשעת הקרבנות. והוא אמרו יתעלה: "דבר אל-בני ישראל איש או-אשה כי יעשו מכל-חטאת האדם וגו' והתודו את-חטאתם אשר עשו" (במדבר ה, יז), ולשון המכלתא בפרוש פסוק זה: "לפי שנגאמר: 'והיה כיוצא-בזה לאחת מאלה' והתודה אשר חטא' (ויקרא ה, ה) — יתודה על חטא אשר חטא; 'עליה' — על החטאת כשהיא קיימת, לא משנשחטה. אין במשמע שיתודה היחיד אלא על ביאת המקדש". לפי שפסוק זה, כלומר אמרו יתעלה "אשר חטא עליה" (שם) נאמר בפרישת ויקרא במטמא מקדש וקדשיו והנוזקרים עמו (קבוצת חטאים שחייבים עליהם קרבן חטאת, עולה ויורד) כמו שפבר בארנו (מצוה עב — שיעור קצ), לפיכך אמר כאן במכלתא, שלא היינו למדים מפסוק זה אלא חיוב הודוי למטמא מקדש (קבוצת החטאים מאותו סוג בלבד); "מנין אתה מרבה שאר כל-המצוות? אמר (פסוק נוסף בחומש במדבר): דבר אל בני ישראל והתודו. ומנין אף מיתות וקרתות? אמר: חטאתם, כל-חטאתם — לרבות מצות לא-תעשה; כי יעשו — לרבות מצות עשה". ושם אמרו עוד: "מכל-חטאת האדם" — ממה שבינו לבין חברו: על הגנבות ועל הגזלות ועל לשון הרע; 'למעל' — לרבות הנשבע בשם לשקר והמקלל; 'ואשמה הנפש' — לרבות כל-חיבי מיתות שיתודו. יכול אף הנהרגין על-פי זוממין? לא אמרתי אלא 'ואשמה הנפש היא' כלומר שאינו חייב להתודות אם ידע שלא חטא, אלא העידו עליו עדי שקר". הנה נתבאר לה, ששל כל-סוגי החטאים החמורים והקלים ואפלו על מצות עשה חייבים עליהם ודוי, ולפי שנגאמר הצווי הזה, כלומר "והתודו", יחד עם חיוב הקרבן, הנה יכול לעלות בדעתנו, שאין הודוי לבדו מצוה בפני עצמה אלא הוא מהנגררים אחר הקרבן, לפיכך הצרכו לבאר את-זה במכלתא בלשון זה: "יכול בזמן שהם

מביאין (קרבן) מתודין; ומנין אף בזמן שאין מביאין? אמר: דבר אל-בני ישראל והתודו (בכל מצב). אין במשמע ודוי אלא בארץ; מנין אף בגלות? אמר: והתודו את-עונם ואת-עון אבתם" (שם כו, מ). וכן דניאל אמר: "לך אדני הצדקה ולנו בלשת הפנים" (דניאל ט, ז). הנה נתבאר לה מכל מה-שהזכרנו, שהודוי מצוה בפני עצמה וחובה על החוטא על איזה חטא שחטא, בין בארץ בין בחוץ לארץ, בין שהביא קרבן ובין שלא הביא קרבן, חייב להתודות כמו שאמר יתעלה: "והתודו את-חטאתם אשר עשו". ולשון ספרא (ויקרא טו, כא, פרשת אחרי מות) גם-כן: "והתודה — זה ודוי דברים". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפסק אחרון מכפורים (פז).

~ יום שני ז' ניסן ~

מצות עשה עג.

המצוה הע"ג נדפסה ביום הקודם.

המצוה העשירית — הצווי שנוצטוינו לקרא קריאת שמע בכל-יום — ערבית ושחרית — והוא אמרו יתעלה: "ודברת בם בשבתך בביתך" (דברים ו, ב). וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת ברכות, ושם (כא). נתבאר שקריאת שמע דאורייתא (מן התורה). ולשון התוספתא (ריש פרק ג דברכות): "כשם שנתנה תורה קבע (ומן) לקריאת שמע, כך נתנו חכמים זמן לתפלה", כלומר: זמני התפלה אינם מן-התורה; אבל מצות התפלה עצמה היא מן-התורה, כמו שבארנו (מצות עשה ה), וחכמים תקנו לה זמנים — וזהו ענין אמרם (ברכות כו): "תפלות כנגד תמידן תקנום", כלומר: תקנו זמניהן בזמני ההקרבן. ומצוה זו אין הנשים חייבות בה.

~ יום שלישי ח' ניסן ~

מצות עשה י. ה.

המצוה העשירית — הצווי שנוצטוינו לקרא קריאת שמע בכל-יום — ערבית ושחרית — והוא אמרו יתעלה: "ודברת בם בשבתך בביתך" (דברים ו, ב). וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת ברכות, ושם (כא). נתבאר שקריאת שמע דאורייתא (מן התורה). ולשון התוספתא (ריש פרק ג דברכות): "כשם שנתנה תורה קבע (ומן) לקריאת שמע, כך נתנו חכמים זמן לתפלה", כלומר: זמני התפלה אינם מן-התורה; אבל מצות התפלה עצמה היא מן-התורה, כמו שבארנו (מצות עשה ה), וחכמים תקנו לה זמנים — וזהו ענין אמרם (ברכות כו): "תפלות

מתוך מהדרת חזק

"ולעבדו" (שם יא, ג). וְאֶף-עַל-פִּי שְׁגַם הַצּוּי הֵזָה הוּא מִן-הַצּוּיִם הַכְּלָלִיִּים — כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּכָלֵל (בשורש) הַרְבִּיעִי — הָרִי יֵשׁ בּוֹ יְחוּד, כִּי הוּא צּוּי עַל הַתְּפִלָּה. וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (דברים יא, ג): "ולעבדו — זו תפלה". וְאָמְרוּ עוֹד: "ולעבדו — זֶה תִּלְמוּד". וּבְמִשְׁנֵתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנֵוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אָמְרוּ: "מִזֵּיִן לְעַקֵּר תְּפִלָּה בְּתוֹךְ הַמִּצְוֹת? מִהֶקְבֵּא (מכאן): אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֶתוֹ תַעֲבֹד" (שם ו, ג). וְאָמְרוּ: "עֲבָדְהוּ בְּתוֹרָתוֹ, עֲבָדְהוּ בְּמִקְדָּשׁוֹ" — כְּלוּמַר יֵשִׁים מִטְּרָתוֹ לְהַתְּפַלֵּל בּוֹ (במקדש) וְנִכְחוּ (או לנגוד) כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָ שְׁלֹמֹה ("וְהַתְּפַלְלוּ אֶל-הַמָּקוֹם הַזֶּה", "הַבַּיִת הַזֶּה" (מלכים-א ח, כט, לה, ובדברי הימים-ב ו, ט)).

~ יום חמישי י" ניסן ~

מצות עשה ה.

המצוה החמישית נדפסה ביום הקודם.

~ יום שישי י"א ניסן ~

מצות עשה ה.

המצוה החמישית נדפסה ביום רביעי

~ שבת קודש י"ב ניסן ~

מצות עשה ה.

המצוה החמישית נדפסה ביום רביעי.

כְּנֶגֶד תְּמִידִין תִּקְנוּם", כְּלוּמַר: תִּקְנוּ זְמַנֵּיהֶן בְּזְמַנֵּי הַהֶקְרָבָה. וּמִצְוָה זוֹ אֵין תְּנָשִׁים חִצְבוֹת כֶּה".

הַמִּצְוָה הַחֲמִשִּׁית — הִיא הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְעַבְדוֹת תְּעַלָּה. וְנִכְפַּל הַצּוּי הַזֶּה כְּמָה פְּעָמִים וְאָמַר "וְעַבְדְתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שמות כג, כה); וְאָמַר "וְאֶתוֹ תַעֲבֹדוּ" (דברים יג, ה); וְאָמַר "וְאֶתוֹ תַעֲבֹד" (שם ו, ג); וְאָמַר "ולעבדו" (שם יא, ג). וְאֶף-עַל-פִּי שְׁגַם הַצּוּי הֵזָה הוּא מִן-הַצּוּיִם הַכְּלָלִיִּים — כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ בְּכָלֵל (בשורש) הַרְבִּיעִי — הָרִי יֵשׁ בּוֹ יְחוּד, כִּי הוּא צּוּי עַל הַתְּפִלָּה. וְלִשׁוֹן סִפְרֵי (דברים יא, ג): "ולעבדו — זו תפלה". וְאָמְרוּ עוֹד: "ולעבדו — זֶה תִּלְמוּד". וּבְמִשְׁנֵתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנֵוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אָמְרוּ: "מִזֵּיִן לְעַקֵּר תְּפִלָּה בְּתוֹךְ הַמִּצְוֹת? מִהֶקְבֵּא (מכאן): אֶת-ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא וְאֶתוֹ תַעֲבֹד" (שם ו, ג). וְאָמְרוּ: "עֲבָדְהוּ בְּתוֹרָתוֹ, עֲבָדְהוּ בְּמִקְדָּשׁוֹ" — כְּלוּמַר יֵשִׁים מִטְּרָתוֹ לְהַתְּפַלֵּל בּוֹ (במקדש) וְנִכְחוּ (או לנגוד) כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָ שְׁלֹמֹה ("וְהַתְּפַלְלוּ אֶל-הַמָּקוֹם הַזֶּה", "הַבַּיִת הַזֶּה" (מלכים-א ח, כט, לה, ובדברי הימים-ב ו, ט)).

~ יום רביעי ט' ניסן ~

מצות עשה ה.

הַמִּצְוָה הַחֲמִשִּׁית — הִיא הַצּוּי שֶׁנִּצְטוּיָנוּ לְעַבְדוֹת תְּעַלָּה. וְנִכְפַּל הַצּוּי הַזֶּה כְּמָה פְּעָמִים וְאָמַר "וְעַבְדְתֶם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" (שמות כג, כה); וְאָמַר "וְאֶתוֹ תַעֲבֹדוּ" (דברים יג, ה); וְאָמַר "וְאֶתוֹ תַעֲבֹד" (שם ו, ג); וְאָמַר

המשך ביאור למס' בנא מציעא ליום חמישי עמ' ב

17 אין המתאנה חוזר אלא בכדי שיראה לתגר או לקרובו, ומבואר
18 בברייתא זו כפסקיו של רבא, ומה שפסק באונאה הפחותה
19 משתות ובאונאה היתירה משתות דברי הכל הם, ולענין אונאת
20 שתות דבריו הם כשיטת רבי נתן, שהלכה כמותו בדיני ממונות:
21 שנינו במשנה: עד מתי מותר לתחורר בו? עד כדי שיראה לתגר או
22 לקרובו: אמר רב נתן, לא שנו שיעור זה אלא לגבי לוקח שנתאנה,
23 כיון שהמקח בידו ויכול להראותו לתגר או לקרובו, ואם לא
24 הראהו הרי מחל על אונאתו, אבל מוכר שהתאנה לעולם חוזר,
25 שהרי לאחר המכירה אין המקח בידו להראותו לתגר או קרוב,
26 ואינו יכול להבחין באונאתו עד שיראה חפץ הדומה לזה שמכר,
27 שנמכר במחיר גבוה יותר.
28 הגמרא מנסה לסייע לרב נחמן ממשנתו: ניקא מסייע ליה, שנינו
29 במשנתנו שאחרי שאמר רבי טרפון לתגרי לוד שזמן תביעת
30 האונאה היא כל היום תרוי לדברי רבנן, אי אמרת בשלמא שהדין
31 הוא שמוכר לעולם חוזר בו,

1 מבאר רבא עד מתי אפשר לחזור: וזה וזה – ובין תביעת האונאה
2 באונאת שתות, ובין ביטול המקח באונאה יתירה על שתות, הן רק
3 בשיעור זמן שהוא בכדי שיראה את המקח לתגר או לקרובו, אבל
4 אם לא חזר בו בתוך זמן זה, הרי מחל על אונאתו.
5 הגמרא מסייעת לרבא מברייתא, ופושטת את הספק עד מתי
6 אפשר לבטל את המקח: תניא בברייתא פותיה דרבא, דיני אונאה
7 כך הם, פחות משתות, נקנה המקח מיד, ואין המתאנה יכול לבטלו
8 או לתבוע את אונאתו. ותר על שתות, כמל המקח, ושניהם יכולים
9 לחזור בהם. שתות, קנה הלוקח, ואינו יכול לבטל את המקח,
10 ומחורר לו המאנה את דמי האונאה, דברי רבי נתן. רבי יהודה תנשא
11 חולק לענין אונאת שתות, ואמר, אם התאנה המוכר יד המוכר על
12 העליונה, אם הוא רוצה, הרי הוא מבטל את המקח ואומר לו
13 ללוקח תן לי מקחי וטול את מעותיך, או אם רצונו לקיים את
14 המקח, אומר ללוקח תן לי מה שאני נתני. וכן אם נתאנה הלוקח, ידו
15 על העליונה לתבוע ביטול מקח או השבת דמי האונאה. מסיימת
16 הברייתא: וזה וזה – ובין באונאת שתות ובין באונאת יותר משתות,

נביאים

יחזקאל פרקמו ד

ד והעלה אשר יקרב הנשיא ליהוה ביום השבת ששה כבשים תמימים ואיל תמים: ה ומנחה איפה לאיל ולכבשים מנחה מתת ידו ושמן הין לאיפה: (ס) ו וביום החדש פר בן פקד תמימים וששת כבשים ואיל תמימים יהיו: ז ואיפה לפר ואיפה לאיל יעשה מנחה ולכבשים פאשר תשיג ידו ושמן הין לאיפה: ח ובכוא הנשיא דרך אולם השער יבוא ובדרכו יצא: ט ובכוא עם הארץ לפני יהוה במועדים הפא דרך שער צפון להשתחות יצא דרך שער נגב והפא דרך שער נגב יצא דרך שער צפונה לא ישוב דרך השער אשר פא בו פי נכחו (יצאו) יצא: י והנשיא בתוכם בכואם יבוא ובצאתם יצאו:

רש"י

בראשית שאין ישראל מצווים על הראיה והוא בא להשתחות: דרך אולם השער יבוא ובדרכו יצא. באותו שער עצמו יצא ואינו מצווה לעשות העזרה קפנדריא אבל במועדים שנאמ' בהם (דברים ט"ז) יראה כל זכורך זקוק היא לעשו' קפנדריא כשאר העם היינו דכתיב בתוכם בכואם יבוא ובצאתם יצאו: (ט) ובכוא עם הארץ. דרך שער צפון וגו'. כי נכחו. יצא. מצוה עליהם שיתראו בתוך העזרה יפה יפה: (י) והנשיא. גם הוא כשנכנס לעזרה לבוא בפשפש ההיכל הדרומי להשתחות גם הוא מצוה עליו לעשות העזרה קפנדריא ויבא דרך שער צפון ויצא דרך שער נגב עם שאר עם הארץ ונכנס ויצא נכחו דרך שער האחר וזה בתוכם בכואם יבוא ובצאתם יצאו כולם הנשיא עם שאר העם ולא יבא דרך שער המזרחי כדרך שהוא בא ביו' החודש וביום שבת בראשית שהשער המזרחי אין נכחו שער במערב:

(ד) ביום השבת ששה כבשים. לא ידעתי למה, שהרי אמרה תורה שני כבשים (מדבר כח) וביום השבת משמע שבת בראשית ומשמע יום טוב ואומר אני שבת זו אינה שבת בראשית אלא י"ט שטעון שבעה כבשים ושני אילים ובא ולימדך שאין מעכבין זה את זה ואם לא מצא שבעה יביא ששה ואם לא מצא שני אילים יביא אחד כמו שדרשו חכמים לענין ראש חודש: (ה) מתת ידו. לימד שאין המנחות מעכבות זו את זו: (ו) וביום החדש פר בן בקר תמימים. מקרא זה דרשו רבותינו במנחות, פר מה למדנו לפי שנא' בתורה (שם) ובראשי חדשיכם פרים בני בקר שנים, מנין שאם לא מצא שנים יביא אחד לכך נאמר פר: וששת כבשים. מה למדנו לפי שנאמר בתורה שבעה, מנין שאם לא מצא שבעה יביא ששה לכך נאמר וששת כבשים ומנין אפילו אחד תלמוד לומר ולכבשים כאשר תשיג ידו, מצאתי: (ז) ובכוא הנשיא. ביום החודש ובשבת

מצודת ציון

(ה) מתת. מל' נתינה: (ו) תמימים. כמו תמים או אמר לשון רבים על כל הפרים של כל ראשי החדשים: (ז) תשיג ידו. לשון זה יאמר על ערך העושר וכן על פי אשר תשיג יד הנודר (ויקרא כ"ז): (ט) נכחו. נגדו כמו לנוכח אשתו (בראשית כ"ה):

מצודת דוד

(ד) ביום השבת. וזהו במשך זמן ימי המלואים: ששה וגו'. זהו בשביל המלואים מלכד הקרבנות שצותה התורה הבאים חובה ליום: (ה) מתת ידו. כפי נתינת ידו ר"ל כפי הרחבת ידו ונדבת לכבו: (ז) ולכבשים וגו'. ר"ל לכבשים יביא מנחה כפי השגת ידו ומרבית העושר שעמו: (ח) ובכוא הנשיא.

כאשר יבוא הנשיא לעמוד בשעת הקרבת קרבנותיו: דרך אולם השער יבוא. ר"ל לא יבוא דרך פתחי הלשכות התחתונות הפתוחות לחצר הפנימי שאין בהם אולם לפנייהם כ"א יבוא בפומבי בשער הגדול דרך האולם הנמשך מהשער ולחוץ וכמ"ש למעלה כשיבוא לאכול לחם לפני ה': ובדרכו יצא. בדרך השער שבא יהיה חוזר ויוצא: (ט) במועדים. כי אז החוב על כל ישראל להיות נראה בעזרה כמ"ש שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך וכו' (שמות כג): כי נכחו יצא. נגד המקום שבא יצא: (י) והנשיא. ר"ל אז במועדים גם הנשיא ילך בתוך העם ועמהם כי זהו הדרת כל מושל ללכת ברכת עם: בכואם. בדרך בואם יבוא עמהם ובדרך צאתם יצא הוא עם העם לא כדרך בואו בשאר ימות השנה שיבוא בשער המזרחי וחוזר בדרך שבא:

כתובים

דברי הימים ב פרק י"ג א-ה

א בשנת שמונה עשרה למלך ירבעם ומלך אביה עליהודה: ב שלוש שנים מלך בירושלם ושם אמו מיכיהו בת אוריאל מן גבעה ומלחמה היתה בין אביה ובין ירבעם: ג ויאסר אביה את המלחמה בחיל גבורי מלחמה ארבע מאות אלף איש פחור (ס) וירבעם ערך עמו מלחמה בשמונה מאות אלף איש פחור גבור חיל: (ס) ד ויקם אביה מעל להר צמרים אשר בהר אפרים ויאמר שמעוני ירבעם וכל ישראל: ה הלא לכם לדעת פי יהוה | אלהי ישראל נתן ממלכה לדוד על ישראל לעולם לו ולבניו ברית מלח: (פ) ו ויקם ירבעם בן נבט עבד שלמה בן דוד וימרד על אדניו: ז ויקבצו עליו אנשים רקים בני בלעל ויתאמצו על רחבעם בן שלמה ורחבעם היה נער ורד לבב ולא התחזק לפניו: ח ועתה | אתם אמרים להתחזק לפני ממלכת יהוה ביד בני דוד ואתם המון רב ועמכם עגלי זהב אשר עשה לכם ירבעם לאלהים:

רש"י

אביו בכל מקום שהוסיף וי"ו בשם אשה זו משום שבחה כמו עתליה ועתליהו מולכ' על הארץ כי אשת חיל היתה וכן יכליה יכליהו לפי שהיתה גברתנית כי אמציהו בעלה נס לכישה ויהי שם חמש עשרה שנה עד שמת והיא שפטה את העם כל אותן חמש עשרה השנים ושוב כשמת המליכו את בנו עזיהו אחריו בן שש עשרה שנה: (ד) ויקם אביה. שהלך אביה למלחמה על ירבעם במחוז של ירבעם בהר אפרים: (ה) ברית מלח. בקיום ואמונה, ועתה: (ו) ויקם ירבעם. עבד שלמה וגו'. ועל זאת יש בזיון גדול: (ז) ויקבצו עליו אנשים רקים. רשעים: ויתאמצו על רחבעם בן שלמה ורחבעם היה נער ורך לבב. ולפי שמצאו בו שפלות ורכיכות לבב התאמצו עליו: נער. אע"פ שהיה בן מ"א שנה כשמלך קורחה נער ופי' (לעיל א כ"ב) על שלמה:

(ב) שלש שנים מלך בירושלים. ולא יותר כדמוכח במלכים ובשנת עשרים לירבעם מלך ישראל מלך אסא מלך יהודה נמצא שאפילו שלשה שנים שלמים לא מלך: מיכיהו בת אוריאל. ולמעלה (י"א כ) קורא לה שם אחר מעכה בת אבישלום ובמלכים כתיב כמו כן מעכה בת אבישלום מיכיהו בת אוריאל היה שמה וכאן קורא אותה כן לפי שהוא ספר הייחס של יהודה ובמלכים שהוא ספר מלכי ישראל ויהודה קראה בשם כנויה מעכה בת אבישלום ולפיכך כינו שמה משם גמור שלה מיכיהו מעכה ושם אביה אוריאל אבישלום לפי שעל שם כלתה נקראת שהיתה אשת חיל גברתנית ככתוב (לקמן כ"ב) וגם מעכה אם אסא הסירה מגבירה ומשום כבודה של כלתה קראה לחמותה על שם כלתה כך מפורש בירושלמי והמסורת הזה תקח בידך בשם רבינו אלעזר וכן אמר לי בשם אביו וכן מצאתי בפירוש

מצודת ציון

(ד) צמרים. מל' גובה כמו צמרת הארז והוא הסעיף העולה למעלה מכולם (יחזקאל יז): (ז) רקים. פחותים ורקים מכל מעלה: בלעל. בלי עול, ר"ל שפרקו עול שמים: ויתאמצו. התחזקו: (ח) המון. ענין ריבוי ולתוספת ביאור אמר רב:

מעמיד את אנשי המלחמה וקושר אותם באזהרות בעניני המלחמה וכן מי יאסור המלחמה (מ"א כ'): (ד) מעל להר צמרים. ר"ל במקום גבוה מן ההר: (ה) הלא לכם לדעת. ר"ל הלא כולכם יודעים: ברית מלח. בכריתת ברית המתקיים כמלח הזה המתקיים ואינו מסריח: (ז) היה נער. ר"ל בלא אמוץ הלב כנער בשנים: ורך לבב. הוא הפוך מן קשה הלב ור"ל שהיה מתפחד לרדת במלחמה: ולא התחזק. לקחת המלוכה מיד ירבעם: (ח) ביד בני דוד. הנתונה ביד בני דוד: ואתם המון רב. ר"ל ואם הבטחון הוא בעבור שאתם המון רב והלא עמכם עון עגלי זהב ולא תוכלו לעמוד כי אתם המון רב:

מצודת דוד

(א) בשנת שמונה עשרה. כי ירבעם ורחבעם מלכו כאחד ומת רחבעם בי"ז למלכו ובשנה הבאה מלך אביה שהיא בי"ח לירבעם: (ב) מיכיהו בת אוריאל. היא מעכה בת אבישלום הנזכרת למעלה ושתי שמות היו לה ולאביה וכמוהו רבים בזה הספר: (ג) ויאסור. ראש המלחמה נקרא אוסר על כי הוא

משניות מסכת נזיר

פ ר ק ש ל י ש י

א מי שאמר: הריני נזיר – מגלח יום שלשים ואחד. ואם גלח ליום שלשים – יצא. הריני נזיר שלשים יום, אם גלח ליום שלשים – לא יצא.

ב מי שגזר שתי נזירות – מגלח את הראשונה יום שלשים ואחד, ואת השנייה יום שלשים ואחד. ואם גלח את הראשונה יום שלשים – מגלח את השנייה יום שלשים; ואם גלח יום שלשים חסר אחד – יצא. וזו עדות העיד רבי פפיס על מי שגזר שתי נזירות: שאם גלח את הראשונה יום שלשים – מגלח את השנייה יום שלשים; ואם גלח ליום שלשים חסר אחד – יצא, שיום שלשים עולה לו מן המנין.

פירוש ברטנורא

א מי שאמר הריני נזיר מגלח יום שלשים ואחד. דסתם נזירות שלשים יום: ואם גלח יום שלשים יצא. דמקצת היום ככולו: הריני נזיר שלשים יום אם גלח יום ל' לא יצא. דהואיל ופירש שלשים יום שלמים קאמר:

ב ואם גלח יום שלשים חסר א' יצא. שיום ל' של נזירות ראשונה עולה לכאן ולכאן, וכיון שיום ל' של הראשונה נמנה גם מן הנזירות השניה נמצאו שלשים יום של נזירות שניה כלום בכשים חסר א'.

משניות מבוארות – קהתי

במשנה הקודמת: "מי שאמר הריני נזיר, מגלח יום שלשים ואחד" וְאֵת הַשְּׁנֵי יוֹם שְׁלִשִׁים וְאֶחָד – ומגלח את השנייה, היינו לסוף נזירותו השנייה, ביום שלשים ואחד, שהואיל וגילח את הראשונה ביום שלשים ואחד, הרי בו ביום התחילה נזירותו השנייה, כדין המקבל עליו נזירות בחצי היום, עולה לו אותו יום ליום שלם (תוספות), ונמצא יום שלשים ואחד הוא יום שלשים ואחד למנין הנזירות השנייה, הלכך מגלח בו את השנייה לכתחילה. וְאִם גָּלַח אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלִשִׁים – שכן שנינו במשנה הקודמת שבדיעבד יצא, מפני שמקצת היום ככולו, ונמצא מתחיל את נזירותו השנייה ביום שלשים, מְגַלְּחַ אֶת הַשְּׁנֵי יוֹם שְׁלִשִׁים – שהוא יום שלשים ואחד למנין נזירותו השנייה, והרי הוא מגלח בו לכתחילה; וְאִם גָּלַח – את השנייה, יוֹם שְׁלִשִׁים חָסֵר אֶחָד – שהוא יום שלשים למנין נזירותו השנייה, יצא – שכן המגלח ביום שלשים, בדיעבד יצא, כמו שכבר הזכרנו לעיל. וְזוּ עֲדוּת הָעֵיד רַבִּי פְּפִיס – כך העיד רבי פפיס לפני חכמים ביבנה, עַל מִי שֶׁגָּזַר שְׁתֵּי נְזִירוֹת: שְׁאִם גָּלַח אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלִשִׁים, מְגַלְּחַ אֶת הַשְּׁנֵי יוֹם שְׁלִשִׁים; וְאִם גָּלַח לְיוֹם שְׁלִשִׁים חָסֵר אֶחָד – יצא – הכל כמו ששנינו במשנתנו, שְׁלִשִׁים עוֹלָה לוֹ מִן הַמְּנִינָן – לכאן ולכאן, היינו שאותו יום עולה לו גם במנין נזירותו השנייה.

~ יום שני ~

באור משנה ג

נזיר שנטמא למת בתוך ימי נזירותו, הרי זה סותר את כל הימים שמנה לנזירותו. וכיצד הוא נוהג? מטהר עצמו תחילה, כדין כל טמא מת, על ידי הוואת מי הפפר של פרה אדומה ביום השלישי וביום השביעי לטומאתו (ענין במדבר יט. יא-טו), ולסוף שבעה ימים הרי הוא מגלח שערו, כמו שנאמר בפרשת נזיר (במדבר ו, ט"ב): "וכי ימות נות עליו בפתע פתאם, וטמא ראש נזיר, וגלח ראשו ביום סהרתו. ביום השביעי יגלחנו. וביום השמיני יביא שתי תורים או שני בני יונה... ונעשה הכתן אחד לחטאת ואחד לעולה... והביא כבש בן שנתו לאשם". וזהו דין "תגלחת הטומאה" (כמבואר להלן ו, ו). אחר כך הוא מתחיל למנות מחדש את נזירותו כמנין הימים שקיבל עליו, כמו שנאמר (שם שם, יב): "והויר לה' את ימי נזרו... והימים הראשונים יפלו. כי טמא נזיר". ברם, אם נטמא למת לאחר מלאת ימי נזירותו, ביום תגלחת הסהרה, אלא שלא הספיק עדיין לגלח ולהביא קרבנותיו דין תורה הוא, שאינו סותר נזירותו כלל, אלא ממתין שבעה ימים לשם הזאה, כדי להיטהר מטומאתו,

~ יום ראשון ~

באור משנה א

כבר הזכרנו, כי "ביום מלאת ימי נזרו" מגלח הנזיר את שער ראשו ומביא שלושה קרבנות: חטאת, עולה ושלמים, כמפורש בפרשת נזיר (במדבר ו, יג-יח); וזהו הנקרא בלשון המשנה: "תגלחת" – משנתנו באה ללמד, מתי חל יום התגלחת בניזירות של שלשים יום. ושני סוגי נזירים הם שנזירותם שלשים יום: א. מי שנדר סתם ואמר: "הריני נזיר", שכן שנינו (לעיל א, ג): "סתם נזירות שלשים יום"; ב. מי שפירש ואמר בנדרו: "הריני נזיר שלשים יום". ובאה המשנה להשמיענו, שיש הברל בין שני הסוגים הללו לגבי יום התגלחת.

מִי שֶׁאָמַר: הַרְיֵנִי נְזִיר – שקיבל עליו נזירות סתם, והרי הוא נזיר שלשים יום, כמו שבארנו לעיל, מְגַלְּחַ יוֹם שְׁלִשִׁים וְאֶחָד – הריהו מגלח שערו ומביא קרבנותיו ביום שלשים ואחד, היינו לאחר שמנה שלשים יום שלמים לנזירותו. וְאִם גָּלַח לְיוֹם שְׁלִשִׁים – ואם הקדים הנזיר וגילח שערו ביום השלושים לנזירותו, יצא – בדיעבד ידי חובת נזירותו ותגלחתו, שכן "מקצת היום ככולו", וכיון שנהג נזירות בתחילת יום השלושים, קודם שגילח שער ראשו, הרי זה כאילו נהג נזירות כל אותו היום, ונמצא שהשלים את שלשים ימי נזירותו. אבל מי שפירש ואמר: הַרְיֵנִי נְזִיר שְׁלִשִׁים יוֹם – שאף זה נוהג נזירות שלשים יום, כפי שקיבל עליו, ומגלח יום שלשים ואחד, אִם גָּלַח לְיוֹם שְׁלִשִׁים – אם הקדים תגלחתו ליום שלשים, לֹא יֵצֵא – שהואיל ופירש שלשים יום, כוונתו היתה לשלושים יום שלמים, ואין אומרים כאן מקצת היום ככולו; הלכך דינו כנזיר שנתגלח בתוך ימי נזירותו, וחייב הוא למנות מחדש שלשים יום של נזירותו.

באור משנה ב

משנה זו באה בעיקר להשמיענו, שהואיל ובניזירות סתם אומרים "מקצת היום ככולו", כפי ששנינו במשנה הקודמת, לפיכך יש זיום השלושים של הנזירות נמנה כשני ימים, והיינו שהוא נחשב כיום אחרון של נזירות אחת וכיום ראשון של נזירות שנייה הבאה אחריה.

מִי שֶׁגָּזַר שְׁתֵּי נְזִירוֹת – כגון שאמר: הריני נזיר שתי נזירות; ודינו, שמונה שלשים יום ומגלח ומביא קרבנות, ומתחיל מיד למנות נזירותו השנייה, מְגַלְּחַ אֶת הָרִאשׁוֹנָה יוֹם שְׁלִשִׁים וְאֶחָד – הרי זה מגלח לסוף נזירותו הראשונה ביום שלשים ואחד, כמו ששנינו

ג מו שְׁאָמַר: הֲרֵינִי נְזִיר; נִטְמָא יוֹם שְׁלֹשִׁים – סוֹתֵר אֶת הַכֵּל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלְאֵ שְׁבַעָה. הֲרֵינִי נְזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם; נִטְמָא יוֹם שְׁלֹשִׁים – סוֹתֵר אֶת הַכֵּל.
ד הֲרֵינִי נְזִיר מָאָה יוֹם; נִטְמָא יוֹם מָאָה – סוֹתֵר אֶת הַכֵּל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלְאֵ שְׁלֹשִׁים. נִטְמָא יוֹם מָאָה וְאֶחָד – סוֹתֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמַר: אֵינוֹ סוֹתֵר אֶלְאֵ שְׁבַעָה.

פירוש ברטנורא

ג נטמא יום שלשים סתר את הכל. שהרי נטמא בתוך ימי הנזירות. ולא אמרנו דיום ל' עולה לכאן ולכאן דמקצת היום ככולו אלא כשגלח והביא קרבנותיו בו כיום: ר"א אומר אינו סותר אלא שבעה. דסבירא ליה אמרנו מקצת היום ככולו ונטמא לאחר מלאה, וטומאה דלאחר מלאה לר"א אינה סותרת אלא שבעה: הריני נזיר שלשים יום נטמא יום ל' סתר את הכל. בין לר"א בין לרבנן. דבין דאמר הריני נזיר שלשים יום, הכל מודים דל' יום שלמים בעינן, ולא אמרנו בהא מקצת היום ככולו. ור"א דסבירא ליה שהנטמא ביום מלאה ממש סותר שלשים בלבד ואינו סותר הכל, וליף לה מקרא דכתיב (במדבר ו') וזאת תורת הנזיר כיום מלאה, נטמא כיום מלאה תן לו תורת הנזיר, כלומר סתם נזירות שלשים יום, הכא שאמר הריני נזיר ל' יום ונטמא ביום ל' שהוא יום מלאה, לכי סתר כל השלשים, סתר את הכל. ורבנן נמי דפליגי עליה דר"א ואמרי שהנטמא ביום מלאה סותר את הכל ואפילו מנה כמה ימים, הכא כי אמר הריני נזיר ל' יום ונטמא ביום מלאה לכי נמי סתר ל' סתר את הכל, הלכך בין לר"א בין לרבנן סתר את הכל. ובכל הא דאפליגי ר"א וחכמים הלכה בחכמים:

ד הריני נזיר מאה יום נטמא יום מאה סתר את הכל. רבנן למעמייהו דאמרי נטמא יום מלאה כאילו נטמא בתוך זמנו וסותר את הכל: ר"א אומר לא סתר אלא ל'. דסבירא ליה נטמא ביום מלאה אינו סותר אלא שלשים: נטמא יום מאה ואחד. לרבנן סותר שלשים, דגזרו יום מאה ואחד שהוא יום תגלחת אפיו יום מאה. ומ"ז לא החמירו עליו לעשותו כיום מאה שהוא יום מלאה שהוא סותר הכל, וגזרו שיסתור סתם נזירות שהוא שלשים יום בלבד: ור"א אומר אינו סותר אלא שבעה. ואזרא למעמיהו דאפילו ביום שלשים לא גזר באומר הריני נזיר סתם:

משניות מבוארות – קהתי

הקרבנות, הריהו סותר מדרבנן שלושים יום; ורבי אליעזר סובר, שאינו סותר אלא שבעה, כדן נזיר סתם שנטמא ביום שלושים, כמו ששינוי במשנה הקודמת.
זו שאמרו: הריני נזיר מאה יום – והרי דינו שאינו ראוי לגלח ולהביא קרבנותיו במלאה ימי נזירותו, אלא ביום מאה ואחד, נטמא יום מאה – אם נטמא למת ביום המאה לנזירותו, סותר את הכל – את כל מאת הימים שמנה לנזירותו, וממתין שבעה ימים לטהרתו, ומגלח ומביא קרבנות הטומאה, וחוזר ומונה מחדש מאה יום לנזירותו; חכמים הולכים לשיטתם (במשנה הקודמת), שנוזר שנטמא ביום מלאה ימי נזרו דינו כמי שנטמא בתוך זמנו. רבי אליעזר אומר: אינו סותר אלא שלשים – הואיל ונטמא ביום מלאה ימי נזרו, אינו סותר הכל, אלא חוזר ומונה לאחר טהרתו שלושים יום; טעמו של רבי אליעזר מבואר בגמרא (נזיר ו, ב), שנאמר בפרשת נזיר (במדבר ו, יג): "וזאת תורת הנזיר ביום מלאה ימי נזרו" – אמרה התורה: נטמא ביום מלאה, תן לו תורת נזיר, היינו נזירות סתם, שהיא שלושים יום. נטמא יום מאה ואחד – היינו לאחר מלאה ימי נזרו, ביום שצריך לגלח ולהביא קרבנותיו, והוא נטמא קודם שהספיק לקיים תגלחתו, סותר שלשים יום – שגזרו חכמים על הנזיר שנטמא ביום מאה ואחד משום יום המאה, ומכל מקום לא החמירו עליו לסתור הכל כדן הנטמא ביום המאה, אלא גזרו שיסתור נזירות סתם שהיא שלושים יום בלבד (הוא"ש: ברטנורא). ויש מבארים טעמם של חכמים, שגזרו ביום תגלחת זה, היינו יום מאה ואחד, משום יום השלושים של נזיר סתם, שהוא יום התגלחת מן התורה, ולדעת חכמים (במשנה הקודמת) נטמא יום שלושים סותר את הכל, היינו כל שלושים הימים שמנה לנזירותו, מדין תורה, הלכך אף כאן אינו סותר אלא שלושים יום (תוספות; ועיין 'תוספות יום טוב'). רבי אליעזר אומר: אינו סותר אלא שבעה – הואיל וראוי באותו יום להביא קרבנותיו, אינו סותר נזירותו כלל, אלא ממתין שבעה ימים לטהרתו, ואחר כך מקיים את תגלחת הטהרה, כדן תורה, כמו שלמדנו במשנה הקודמת בנזיר סתם שנטמא יום שלושים, והלכה כחכמים.

~ יום שלישי ~

באור משנה ה

במשניות הקודמות למדנו דין נזיר שנטמא למת, שסותר מנין נזירותו, וחיוב בתגלחת הטומאה, וחזרו ומונה נזירותו מחדש. ולהלן (בפרק ז) נלמד, שיש טומאות מן המת שאין הנזיר מגלח עליהן, ואינו סותר את הימים שמנה לנזירותו קודם

ואחר כך מקיים את תגלחת הטהרה. – משנתנו דנה בניזיר סתם, שנטמא ביום השלושים לנזירותו; והרי שנינו לעיל (משנה א), שמי שנזר נזירות סתם – אם גילח ליום שלושים, יצא. מכאן, נחלקו חכמים ורבי אליעזר במשנתנו במי שקיבל עליו נזירות סתם, ונטמא ביום השלושים לנזירותו.

מי שְׁאָמַר: הֲרֵינִי נְזִיר – שקיבל עליו נזירות סתם, שהיא שלושים יום, נטמא יום שלשים – אם נטמא למת ביום השלושים לנזירותו, סותר את הכל – הרי זה סותר את כל הימים שמנה לנזירותו, וממתין שבעה ימים לטהרתו, ומגלח ומביא קרבנות הטומאה, וחוזר ומונה נזירותו מחדש. ואמנם אילו היה מגלח ומביא קרבנותיו ביום השלושים לפני שנטמא, לא היה סותר את שלושים ימי נזירותו, שהרי כבר יצא ידי חובת נזירותו, כמו ששינונו לעיל (משנה א): "ואם גילח ליום שלושים, יצא". אבל הואיל ונטמא קודם שהביא קרבנותיו, עדיין לא כלתה נזירותו, ולפיכך סותר את הכל. רבי אליעזר אומר: אינו סותר אלא שבעה – כלומר אף על פי שנטמא קודם שהביא קרבנותיו, אינו סותר נזירותו כלל. אלא ממתין שבעה ימים לטהרתו. ואחר כך מגלח תגלחת הטהרה, היינו שמגלח ומביא קרבנותיו כדן נזיר שהשלים נזירותו בטהרה, שהואיל ואם גילח והביא קרבנותיו ביום שלושים יצא, מפני שמקצת היום ככולו, הרי זה כאילו נטמא לאחד מלאה ימי נזירותו, וסובר רבי אליעזר, שנוזר שנטמא לאחר מלאה ימי נזירותו קודם שהביא קרבנותיו, אינו סותר אלא שבעה (כמבואר במשנה הבאה). אבל האומר: הריני נזיר שלשים יום – ששינונו לעיל (משנה א), שאם גילח ליום שלושים, לא יצא, נטמא יום שלשים – אם נטמא הנזיר ביום שלושים לנזירותו, סותר את הכל – אף לדעת רבי אליעזר, שהואיל ואינו ראוי להביא קרבנותיו ביום שלושים, שאין אומרים כאן "מקצת היום ככולו", כמו שבארנו לעיל (משנה א), נמצא שנטמא קודם שכלתה נזירותו, הלכך סותר את כל שלושים הימים שמנה.

באור משנה ד

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמדנו כדן סתירת נזירות משום טומאה, שנחלקו חכמים ורבי אליעזר בשני העניינים דלהלן: א. אם נטמא הנזיר ביום מלאה ימי נזירותו – חכמים סוברים, שאף בניזירות מרובה סותר הכל, כדן נזיר שנטמא בתוך ימי נזירותו; ורבי אליעזר סובר, שאינו סותר אלא שלושים יום, בין בניזירות מועטת ובין בניזירות מרובה, כמבואר במשנה. – ב. אם נטמא לאחר מלאה ימי נזירותו, שלפי דין תורה אין זה סותר נזירותו, כמו שהוכחנו כבר בהקדמה לבאור המשנה הקודמת – חכמים סוברים, שהואיל ונטמא לפני הבאת

ה מי שְׁנֹר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת, אֶפְלוּ הָיָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם – אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וְאֵינוּ מְבִיא קֶרְבַּן טֹמְאָה. יֵצֵא וְנִכְנַס – עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן, וּמְבִיא קֶרְבַּן טֹמְאָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא בּוֹ בְּיוֹם, שְׁנָאֹמֵר (במברר ו, י): "הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְלוּ" – עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ יָמִים רִאשׁוֹנִים.

ו מי שְׁנֹר נְזִירוֹת הַרְבֵּה, וְהַשְּׁלִים אֶת נְזִירוֹתָו, וְאַחַר כֵּן בָּא לְאָרֶץ – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: נְזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: נְזִיר בְּתַחֲלָה. מַעֲשֵׂה בְּהִלְגֵי הַמְּלָכָה, שֶׁהֵלֵךְ בָּנָה לְמַלְחָמָה, וְאַמְרָה: אִם יָבֵא בְּנֵי מִן הַמְּלַחְמָה

פירוש ברטנורא

ה ואינו מביא קרבן טומאה, דכי כתיב קרבן טומאה, בניזר טהור שנטמא הוא דכתיב. ומ"מ אם התרו בו חייב מלקות: יצא ונכנס עולין לו מן המניין ומביא קרבן טומאה. הא מתניתין מפרשא בנמרא הכי, יצא מבית הקברות והוה שלישי ושביעי וטבל וטהר מטומאתו והתחיל למנות ימי נזירותו, אע"פ שחזר ונכנס אה"כ לבית הקברות, עולין לו מן המניין אלו הימים שמנה אחר שטהר, הואיל והפסיקה טהרה בין הימים הראשונים שנוזר והוא בבית הקברות ובין אלו הימים האחרונים. ואע"פ שחזר ונכנס לבית הקברות, טומאת בית הקברות אינה סותרת מנין הימים שנמנו בטהרה, שאין סותר בניזר אלא י"ב טומאות האמורות בו. והאי דקאמר תו ומביא קרבן טומאה, ה"ק אם נטמא שוב באחת מן הטומאות שהנזיר מגלח, מביא קרבן טומאה וסותר: ר"א אומר לא בו ביום. כלומר אם בו ביום שמבל וטהר בו ביום נטמא באחת מן הטומאות שהנזיר מגלח, אינו סותר אותו היום, דכתיב הימים הראשונים יפלו, אין הטומאה סותרת עד שיהיו לו ב' ימים של נזירות מנויין. וה"ה בניזר בעלמא שנטמא ביום ראשון של מנין נזירותו, שאין הטומאה סותרת אותו היום, אלא משלים עליו מנין ימי נזירותו. והלכה כרבי אלעזר:

ו והשלים את נזירותו ואח"כ בא לארץ. שאין נזירות נוגת אלא בארץ, משום טומאת ארץ העמים. ומי שנזר נזירות כחוצה לארץ מחייבין אותו לעלות לארץ ישראל ולהיות נוגה שם נזירותו: נזיר בתחלה. צריך לנהוג בארץ ישראל כמנין הימים שנזר בניזרות, והימים שנהג בניזרות כחוצה לארץ כאילו לא

משניות מבוארות – קהתי

שמיעוט "ימים" שניים. אבל אם נטמא ביום הראשון או אפילו ביום השני לנזירותו, אינו סותר אותם הימים, ואינו מביא קרבן טומאה, אלא לאחר שטהר מטומאתו משלים על היום הראשון (אם נטמא ביום הראשון) או על שני הימים הראשונים (אם נטמא ביום השני) את מנין ימי נזירותו (רמב"ם). ויש מפרשים, שדווקא אם נטמא ביום הראשון לנזירותו, אינו סותר אותו היום, אבל אם נטמא ביום השני לנזירותו, הרי זה סותר (תוספות), והלכה כרבי אלעזר (רמב"ם).

באור משנה ו

חכמים גזרו טומאה על ארץ העמים משום ספק קברות הנכרים, והמהלך בה אז נוגע בעפרה, הרי הוא בטמא מת; ולאחר ששנינו במשנה הקודמת דין "מי שנזר והוא בבית הקברות", באה משנתנו ללמד דין המקבל עליו נזירות והוא בחוץ לארץ. ואמנם מי שנזר בחוץ לארץ בניזרות, כל דקדוקי נזירות עליו, אלא שמתחמת טומאת ארץ העמים קנסוהו חכמים שאין נזירותו שבחוץ לארץ עולה לו למנין הנזירות שקיבל עליו, והוא חייב לעלות לארץ ישראל ולחזור ולמנות ימי נזירותו בטהרה ולהביא במלאת ימי נזירותו את קרבנותיו. וכיצד הוא נהג כמנין ימי נזירותו בארץ ישראל? על כך נחלקו במשנתנו בית שמאי ובית הלל.

מי שְׁנֹר – בחוץ לארץ, נְזִירוֹת הַרְבֵּה – שקיבל עליו נזירות של הרבה ימים, היינו למעלה משלושים יום; ויש גורסים: נזירות מרובה (עיי' משנה עדויות ד, יא). וְהַשְּׁלִים אֶת נְזִירוֹתוֹ – שם, כמנין הימים שקיבל עליו, וְאַחַר כֵּן בָּא לְאָרֶץ – שכל זמן שהוא שוהה בחוץ לארץ, הרי אינו יכול לקיים את תורת הנזיר, מפני טומאת ארץ העמים, כמו שבארנו לעיל, ולפיכך מחייבים אותו לעלות לארץ ישראל כדי לחזור ולמנות נזירותו בטהרה ולגלח ולהביא קרבנות, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: נְזִיר שְׁלֹשִׁים יוֹם – אחרי שיטהר מטומאת ארץ העמים, הרי הוא נהג נזירות שלוששים יום בלבד, שהיא סתם נזירות, אף על פי שנזר נזירות מרובה, שהואיל וטומאת ארץ העמים אינה אלא מדרבנן, ולא חייבוהו חכמים לעלות לארץ ישראל אלא משום קנס, לפיכך סוברים בית שמאי, שמקילים עליו כבואו לארץ ישראל, ואין מחייבים אותו אלא להשלים נזירותו סתם. וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: נְזִיר בְּתַחֲלָה – צריך הוא לחזור ולמנות נזירותו בארץ ישראל כמנין הימים שנזר בתחילה, לפי שימי הנזירות שמנה בחוץ לארץ אינם עולים לו כלל. מַעֲשֵׂה בְּהִלְגֵי הַמְּלָכָה – מלכת חדייב הסמוכה לאשור, שנתגיירה היא ובני ביתה בימי הבית השני, שֶׁהֵלֵךְ בָּנָה לְמַלְחָמָה, וְאַמְרָה: אִם יָבֵא בְּנֵי מִן הַמְּלַחְמָה בְּשָׁלוֹם, אֵהָא נְזִירָה שְׁבַע שָׁנִים; וְאִם בָּנָה מִן הַמְּלַחְמָה, וְהִיתָה נְזִירָה

שנטמא, ואפילו נטמא טומאת שבעה ימים. ברם, אף בטומאה כגון זו אין ימי הטומאה עולים לו ממנין נזירותו, אלא לאחר שטהר מטומאתו הריהו משלים את מניינו; ואף בימי הטומאה נוגה הוא נזירות הנקראת "נזירות טומאה", היינו שאסור בתגלחת ובכין ובטומאת מת. – משנתנו דנה בטמא שקיבל עליו נזירות, ודינו הוא שחלה עליו "נזירות טומאה" מיד, ולאחר שטהר עצמו מטומאתו, חלה עליו נזירות טהרה.

מִי שְׁנֹר וְהוּא בְּבֵית הַקְּבֻרוֹת – כלומר שנזר בניזרות כשהוא טמא, אֶפְלוּ הָיָה שָׁם שְׁלֹשִׁים יוֹם – אפילו שהה בבית הקברות כל ימי הנזירות שקיבל עליו, ונהג בהם בכל דקדוקי הנזירות, שלא שתה יין ולא גילח שערו ולא נטמא למת, אֵין עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן – אין הימים הללו עולים לו ממנין ימי נזירותו, אלא לאחר שיצא מבית הקברות וטהר מטומאתו, הריהו חייב לנהוג נזירות בטהרה כמנין הימים שקיבל עליו, וְאֵינוּ מְבִיא קֶרְבַּן טֹמְאָה – כלומר אם נטמא בבית הקברות בטומאת מת, שנזיר חייב לגלח עליה, אין זה מגלח עליה ואינו מביא קרבנות הטומאה, שאין תגלחת הטומאה נוגתת אלא במי שהתחיל נזירות בטהרה ואחר כך נטמא למת בתוך ימי נזירותו, ולא בטמא שקיבל עליו נזירות ועדיין לא התחיל בניזירות טהרה. יֵצֵא וְנִכְנַס – אם יצא מבית הקברות והיוו עליו מי אפר פרה בשלישי ובשביעי, וטבל וטהר מטומאתו, והתחיל למנות נזירות טהרה, ואחר כך חזר ונכנס לבית הקברות, עוֹלִין לוֹ מִן הַמִּנְיָן – כלומר אותם הימים שנהג בהם נזירות בטהרה, קודם שחזר ונכנס לבית הקברות, עולים לו ממנין ימי נזירותו, שכן טומאת בית הקברות היא מאותן הטומאות שאין הנזיר מגלח עליהן, ואינו סותר את הימים שמנה בטהרה, אלא שחייב הוא לנהוג "נזירות טומאה", כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, וכשיצא מבית הקברות ויטהר מטומאתו, ישלים את מנין ימי נזירותו בטהרה; וּמְבִיא קֶרְבַּן טֹמְאָה – כלומר אם נטמא לאחר שחזר לבית הקברות באחת מטומאות המת שהנזיר מגלח עליהן, הרי זה סותר מניינו, ומגלח ומביא קרבנות טומאה, שהואיל והתחיל כבר בניזירות טהרה קודם שחזר לבית הקברות דינו כנזיר טהור שנטמא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא בּוֹ בְּיוֹם – לא כשנטמא בו ביום שהתחיל בניזירות הטהרה. שאם נטמא ביום שהתחיל נזירותו בטהרה, אינו סותר אותו היום ואינו מביא קרבן טומאה, שְׁנָאֹמֵר: "הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים יִפְלוּ", עַד שֶׁיִּהְיוּ לוֹ יָמִים רִאשׁוֹנִים – כלומר שדין תגלחת הטומאה וסתירת נזירותו אינו נוגה אלא אם כן יהיו לנזיר ימים ראשונים שיפלו ממנין נזירותו על ידי הטומאה, והיינו כשנטמא לאחר שנהג לכל הפחות שני ימים של נזירות בטהרה,

בשלוש, אהא נזירה שבע שנים; ובא בנה מן המלחמה, והיתה נזירה שבע שנים. ובסוף שבע שנים עלתה לארץ; והזרחה בית הלל, שתהא נזירה עוד שבע שנים אחרות. ובסוף שבע שנים נממאת, ונמצאת נזירה עשרים ואחת שנה. אמר רבי יהודה: לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה.

ז מי שהיו שתי פתי עדים מעידות אותו: אלו מעידים שזנר שתיים, ואלו מעידים שזנר חמש – בית שמאי אומרים: נחלקה העדות, ואין פאן נזירות. ובית הלל אומרים: יש בכלל חמש שתיים, שיהא נזיר שתיים.

פרק רביעי

א מי שאמר: הריני נזיר; ושמע חברו, ואמר: ואני, ואני – פלם נזירים. התר הראשון – התרו פלן; התר האחרון – האחרון מתר, וכלם אסורין. אמר: הריני נזיר; ושמע חברו, ואמר: פי כפיו, ושערי פשערו – הרי זה נזיר. הריני נזיר; ושמע אשתו, ואמרה: ואני – מפר את שלה ושלו קים. הריני נזירה; ושמע בעלה, ואמר: ואני –

פירוש ברטנורא

נהג בהם נזירות כלל: אמר ר"ז לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה. רבי יהודה סבירא ליה כר"א דאמר לעיל בפרקין הנטמא ביום מלאת אינו סותר אלא שלשים יום, ומשום הכי קאמר דהילני המלכה שנממאה בסוף ארבע עשרה שנה שהיה ביום מלאת לא סתרה הכל ולא הוצרכה למנות עוד שבע שנים אחרות אלא ל' יום בלבד. ולפי שלא היתה שנה שלימה לא מנאה בחשבון והרי הוא כאילו אמר לא היתה נזירה אלא י"ד שנה ושלושים יום: ז אלו מעידים שנדר שתיים. שתי נזירות: ואלו מעידים שנדר חמש. באותה שעה שאתם אומרים שנדר שתיים, אנו מעידים שנדר חמש נזירות. והוא אומר שלא נדר כלל: בש"א נחלקה העדות. הואיל ומכחישות זו את זו נתבטלו דבריהם ואין כאן עדות כלל: וב"ה אומר יש בכלל חמש שתיים. ויהא נזיר שתיים:

ד א מי שאמר הריני נזיר. כולם נזירים. והוא שהתפס כל אחד מהן בתוך דברי חברו בכדי שאלת שלום תלמיד לרב, שהוא כדי שיאמר שלום עלך רבי: פי כפיו כו'. והוא שיאמר פי כפיו מין ושערי כשערו מלהגזו: ושמע בעלה ואמר ואני אינו יכול להפר. שכבר קיים נדרה כשאמר ואני. ואם אשה נדרה בניזיר ושמע אחר ואמר ואני, ואח"כ הפר לה בעלה, אינו מופר לזה שאמר ואני, שאין הבעל עוקר הנדר מעיקרו כמו החכם:

משניות מבוארות – קהתי

שתיים, שהרי במנין חמש כלול גם המנין שתיים, ונמצא הכל מודים שקיבל עליו שתי נזירות, לפיכך מן הדין, שיהא נזיר שתיים – וחיוב לנהוג שתי נזירות, היינו פעמיים שלושים יום.

באור משנה א

משנה זו באה ללמדנו, שיכול אדם לקבל עליו נזירות בדרך התפסה, על ידי שמתפס עצמו בניזירות חברו, כגון אם שמע את חברו נזיר בניזיר, ואמר: "ואני כמותך", חלה עליו נזירות. וזה אחד ההבדלים שבין נדרים לשבועות, שהמתפס בשבועה פטור, ואילו המתפס בניזירות חייב. ברם, אין התפסה זו מועילה, אלא אם כן אמר המתפס "ואני כמותך", או "ואני" בלבד, בתוך כדי דיבורו של הנזיר. וכן מי שהתפס עצמו במתפס, שאמר "ואני כמותך" בתוך כדי דיבורו של המתפס, אף הוא חייב בניזירות. ויתוך כדי דיבור" היינו כדי שאילת שלום של תלמיד לרבו, שהוא כדי שיאמר: "שלום עליך רבי". וקבעו חכמים שיעור זה, כדי שיהא פנאי לכל תלמיד הנושא ונתן באיזה ענין, אם יבוא רבו לשם, שיהא שואל בשלומו, וחזור לעסקיו (המאיר).

מי שאמר: הריני נזיר; ושמע חברו – את נדרו, ואמר – בתוך כדי דיבורו, כמו שבארנו לעיל: ואני – כלומר: "ואני כמותך". שהתפס עצמו בניזירו של הראשון; ושמע אחר, ואמר אף הוא תוך כדי דיבור: ואני – ואפילו היו הרבה, שכל אחד התפס עצמו בקודמו, תוך כדי דיבורו, פלם נזירים – שכן התפסה זו של כל אחד בחברו מועילה לידור בניזירות. התר הראשון – אם הנזיר נשאל לחכם והתיר לו נזירותו, התרו פלן – והואל ונדרו בדרך התפסה, נמצא שכולם נזירים מכוחו של הנזיר הראשון, הלכך כשהותר הראשון הותרו כולם; התר האחרון – אבל אם המתפס האחרון נשאל על נדרו והותר לו, האחרון מתר, וכלם אסורין – כלומר שחזן מהאחרון כולם חייבים להמשיך בניזירותם. אמר: הריני נזיר; ושמע חברו – את נדרו, ואמר: פי כפיו – כלומר שיהא נזיר מן היין, ושערי פשערו – או שאמר: "שערי כשערו", כלומר שיהא אסור להגזו (ותוספות); ויש מפרשים (על פי הגמרא), שכונת המשנה דווקא אם אמר המתפס במפורש: "פי כפיו מין", או "שערי כשערו מלהגזו" (נזיר כו. ב; ורמב"ם; ברטנורא), הרי זה נזיר – שכן בלשון זה התפס עצמו בניזירותו של הראשון. מי שאמר: הריני נזיר; ושמע אשתו, ואמרה: ואני – שהתפסה עצמה בניזירות בעלה,

שבע שנים – בהיותה בארצה, ובסוף שבע שנים עלתה לארץ – להשלים נזירותה ולקיים תורת הנזיר; והזרחה בית הלל, שתהא נזירה עוד שבע שנים אחרות – בארץ ישראל, כדבריהם לעיל; ועשתה הילני המלכה כהוראת בית הלל, ונהגה נזירות בארץ ישראל עוד שבע שנים, ובסוף שבע שנים נממאת – נטמאה למת, וסתרה כל ימי נזירותה, וחזרה ומנתה מחדש שבע שנים נזירות, ונמצאת נזירה עשרים ואחת שנה – שבע שנים בתוך ארץ, וארבע עשרה שנה בארץ ישראל. אמר רבי יהודה: לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה – שלא נטמאה כלל (גמרא). ויש מפרשים שלדעת רבי יהודה נטמאה ביום מלאת ימי נזרה, והוא סובר כרבי אליעזר (משנה ד), שנזיר שנממא ביום מלאת ימי נזרו אינו סותר אלא שלשים יום, הלכך כשנטמאה בסוף ארבע עשרה שנה לא הוצרכה לחזור ולמנות אלא שלשים יום בלבד, ואלו אינם נזכרים בחשבון רבי יהודה, וכאילו אמר: לא היתה נזירה אלא ארבע עשרה שנה ושלושים יום (רמב"ם; ברטנורא).

~ יום רביעי ~

באור משנה ז

כלל הוא כדיני ממונות, שאם שתי כיתות עדים מכחישות זו את זו, עדותם בטלה, ואין מאמינים לא לזו ולא לזו. ברם, אם כת אחת מעידה, שהנכתב חייב לתובע מאתיים זה, וכת שנייה מעידה, שאינו חייב אלא מנה, הריהו חייב לשלם לו מנה, שיש בכלל מאתיים מנה. – משנתנו דנה בשתי כיתות עדים המעידות על אדם שקיבל נזירות.

מי שהיו שתי פתי עדים מעידות אותו – שתי כיתות של עדים מעידות עליו שנדר בניזירות: אלו מעידים שזנר שתיים – עדי כת אחת מעידים, שקיבל עליו שתי נזירות, ואלו מעידים שזנר חמש – ועדי הכת האחרת מעידים, שקיבל עליו חמש נזירות; והוא שותק, או שאומר שאינו זוכר את נדרו, או שמכחיש אותם ואומר שלא נדר כלל, בית שמאי אומרים: נחלקה העדות – יש כאן מחלוקת בין שתי הכיתות, שהרי מכחישות הן זו את זו, ואין פאן נזירות – שעדותם בטלה. ובית הלל אומרים: יש בכלל חמש שתיים – אף המעידים שנדר חמש נזירות מעידים שנדר

אינו יכול להפיר.

ב הריני נזיר; ואת? ואמרה: אמן – מפר את שלה, ושלף קנים. הריני נזיר; ואתה? ואמר: אמן – אינו יכול להפיר.

ג האשה שנדרה בנזיר, והיתה שותה ביין, ומטמאה למתים – הרי זו סופגת את הארבעים. הפיר לה בעלה, והיא לא ידעה שהפיר לה בעלה, והיתה שותה ביין ומטמאה למתים – אינה סופגת את הארבעים; רבי יהודה אומר: אם אינה סופגת את הארבעים, תספג מכת מרדות.

ד האשה שנדרה בנזיר, והפרישה את בהמתה, ואחר כך הפיר לה בעלה; אם שלף היתה בהמתה – תצא ותרעה

פירוש ברטנורא

ב הריני נזיר ואת ואמרה אמן מיפיר את שלה. ודוקא כי אמר לה בלשון שאלה, כלומר ואת מה תאמרי תיהי נזירה כמוני אם לאו, או יכול להפיר. אבל אם אמר הריני נזיר ואת, בניחותא, וענתה אמן, אינו יכול להפיר שהרי קיים לה:

ג והיתה שותה יין ומטמאה למתים. ואחר כך הפיר לה בעלה: הרי זו סופגת את הארבעים. על שעברה קודם הפרה: תספוג מכת מרדות. מדברי סופרים. ומכות מרדות האמורה בכל מקום, כפי מראה עיני הדיין וכפי צורך השעה. ודוקא בעבירה שכבר נעשתה, אבל גבי מצוות עשה כגון עשה סוכה ואינו עושה, טול לולב ואינו נוטל, מכין אותו עד שיעשה או עד שתצא נפשו:

משניות מבוארות – קהתי

מספרן ארבעים חסר אחת (דברים כה, ב, ג; משנה מכות ג, י) ויש גם מלקיות מדרבנן הנקראות "מכות מרדות", והן כפי ראות עיני הדיין וכפי צורך השעה. "ולמה קוראים אותן "מכות מרדות"? שמכים את העבירין מפני שמרד בדברי תורה (שאינו מקיים מצוות עשה) ובדברי סופרים" (הר"ן בכתובות פרק ד). ויש דעות שונות בענין ההבדל שבין מלקות ארבעים למכת מרדות: יש אומרים, שהכמים עשו חיזוק לדבריהם, והחמירו במכת מרדות מבמלקות של תורה, שכן מכים את העבירין בלא אומד ובלא מספר; ויש שמכים אותו עד שתצא נפשו או עד שיקבל עליו דברי חכמים. ויש אומרים, שבמכת מרדות הקלו מבמלקות של תורה, שאין המלקיות כל כך חזקות, ואין מדקדקים בהן ברצועה; ויש גם דעה, שאין אלא שליש ממספר המלקיות של תורה (ענין "תוספות יום טוב" על משנתנו. וכן "תפארת ישראל" על משנה מכות ג, א).

האשה שנדרה בנזיר – שקיבלה עליה נזירות, והיתה שותה ביין, ומטמאה למתים – כלומר שלא שמרה על איסורי הנזירות שבתורה, הרי זו סופגת את הארבעים – לוקה מלקות ארבעים, והיינו ארבעים חסר אחת, כדין העובר על "לא תעשה" שבתורה, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו; ומבואר בגמרא, שאף על פי שבעלה הפיר לה אחר כך את נזירותה ביום שמעו, מכל מקום היא לוקה על שעברה לפני ההפירה, שאין הבעל עוקר את הנדר מעיקרו, אלא מבטל אותו מכאן ולהבא. הפיר לה בעלה – את נזירותה, והיא לא ידעה שהפיר לה בעלה – שכן הבעל יכול להפיר נדרי אשתו אפילו שלא בפניה, והיתה שותה ביין ומטמאה למתים – לאחר שהפיר לה בעלה, אינה סופגת את הארבעים – ואף על פי שלא ידעה שהפיר לה בעלה ועברה בזדון על איסורי הנזירות, מכל מקום אינה לוקה, לפי שלא היתה כבר נזירה בשעה שהיתה שותה יין ומטמאה למתים, ולא נתחייבה במלקות. רבי יהודה אומר: אם אינה סופגת את הארבעים, תספג מכת מרדות – אמנם אין היא חייבת מלקות, משום שלא עברה על לאו שבתורה, אבל הואיל והתכוונה לעשות עבירה בזדון ולמרוד בדברי תורה, הרי היא חייבת מכות מרדות, שהן מלקות מדברי סופרים, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו.

הרמב"ם פוסק כרבי יהודה, וכותב בעל "כסף משנה", שלשיטת הרמב"ם לא בא רבי יהודה לחלוק על תנא קמא אלא לפרש את דבריו (הל' נזירים יב, יח).

~ יום שישי ~

באור משנה ד

האשה שנדרה בנזיר – שקיבלה עליה נזירות, והשלימה זמן נזירותה, והפרישה את בהמתה – שלש הבהמות שבביל הקרבנות שהיא חייבת להקריב לאחר מלאת ימי נזרה, והם: כבש לעולה, כבשה לחטאת, ואיל לשלמים, ואחר כך הפיר לה בעלה – את נזירותה,

מפר את שלה – יכול הבעל להפיר את נזירותה, כשם שהוא מפר כל נדר שיש בו משום עינוי נפש או משום דברים שבינו לבינה, ושלף קנים – נזירותו קיימת; ואף על פי שתלתה נזירותה בניזירותו, אין הפרתו מבטלת אלא את נזירותה. אבל אם אמרה האשה: הריני נזירה; ושמעו בעלה, ואמר: ואני – שהתפס עצמו בניזירותה, אינו יכול להפיר – את נזירות אשתו, שבאמרו "ואני" כבר קיים נזירותה, שהרי אי אפשר שיהיה נזיר אם אינו מקיים נדרה, ולאחר שהבעל מקיים נדרי אשתו, שוב אינו יכול להפיר. ברם, אם אחר התפס עצמו בניזרה, ואחר כך הפיר לה בעלה, לא הותרה נזירותו כמו האחר, שאין הבעל המפיר את נדר אשתו עוקר את הנדר מעיקרו כמו החכם המתיר את הנדר, אלא מבטלו מכאן ולהבא, כמו שבארנו כבר במקומות אחרים במסכת נדרים.

~ יום חמישי ~

באור משנה ב

במשנה הקודמת שנינו (בסיפא), שאם נדרה האשה בניזירות, ובעלה התפס עצמו בניזרה, אינו יכול להפיר לה נזירותה, שעל ידי התפסה זו כבר קיים לה את נדרה. והוא הדין אם הבעל נדר בניזירות, ואמר לאשתו, שהתא כמותו, כגון שאמר: "הריני נזיר, ואת!" ואמרה האשה: אמן, אין הבעל יכול להפיר לה נזירותה (גמרא וזיר כב, א) – משנתנו דנה במי שנדר בניזירות ושאל את אשתו, אם רוצה היא להיות כמותו, ואמרה: אמן; וכן באשה שנדרה בניזירות ושאלה את בעלה, אם הוא רוצה להיות כמותה, ואמר: אמן.

אמר הבעל: הריני נזיר, ופנה לאשתו בלשון שאלה: ואת? – כלומר ואת רוצה להיות נזירה כמוני? ואמרה: אמן – היינו שהביעה בזה את רצונה לקבל עליה נזירות, מפר את שלה – יכול הבעל להפיר נזירותה, לפי שלא אמר לה להיות נזירה, אלא שאל אותה, אם גם ברצונה להיות נזירה, והיא על דעת עצמה קיבלה עליה נזירות, הלכך מפר לה בעלה את נזירותה, ושלף קנים – אבל נזירותו קיימת, אף על פי שהפיר את שלה, שלא תלה נזירותו בניזירותה. אמרה האשה: הריני נזירה, ופנתה לבעלה בלשון שאלה: ואתה? – כלומר: ואתה רוצה להיות נזיר כמוני? ואמרה: אמן – שהסכים להיות נזיר כמותה, אינו יכול להפיר – אין הבעל יכול להפיר נזירות אשתו, שהרי קיים לה נזירותה כשאמר "אמן", וכבר הזכרנו, שלאחר שהבעל מקיים נדרי אשתו, שוב אינו יכול להפיר אותם.

באור משנה ג

נזיר שעבר על אחת ממצוות "לא תעשה" שהוא חייב בהן, הרי זה לוקה שתיים: אחת משום "לא יחל דבריו", הכולל כל הנדרים, ואחת משום עבירתו על אחד מאיסורי הנזירות שבתורה (רמב"ם הל' נזירות א, ב). מלקיות אלו שהן מן התורה,

בעדר. ואם שלה היתה בהמתה – החטאת תמות, והעולה תקרב עולה, והשלמים יקרבו שלמים, ונאכלין ליום אחד ואינן טעונין לחם. היו לה מעות סתומים – יפלו לנדבה; מעות מפרשים, דמי חטאת – ילכו לים המלח, לא נהנים ולא מועלים בהן; דמי עולה – יביאו עולה, ומועלים בהן; דמי שלמים – יביאו שלמים, ונאכלין ליום אחד ואינן טעונין לחם.

ה נזרק עליה אחד מן הדמים – אינו יכול להפיר. רבי עקיבא אומר: אפלו נשחטה עליה אחת מפל הבהמות – אינו יכול להפיר. במה דברים אמורים? בתגלחת הטהרה; אבל בתגלחת הטמאה – יפיר, שהוא יכול לומר: אי אפשי באשה מנוגלת. רבי אומר: אף בתגלחת הטהרה – יפיר, שהוא יכול לומר: אי אפשי באשה מנוגלת.

פירוש ברטנורא

ד ואם שלה. כגון שנתן לה אחר במתנה ע"מ שאין לבעלה רשות בהן. דנכסי מלוג ונכסי צאן ברזל כולן משועבדים לבעלה: חטאת תמות. ממתנין לה עד שתמות: ונאכלין ליום אחד. כשלמי נזיר שאין נאכלים אלא ליום ולילה: ואין טעונין לחם. שכל שלמי נזיר טעונים לחם, וזו הואיל והפר לה בעלה אין שלמים הללו טעונין לחם: היו לה מעות סתומים. שהפרישן סתם לקרבנות נזיר, ולא פירשה אלו הם לחטאת ואלו הם לעולה ואלו הם לשלמים: יפלו לנדבה. לתיבות שבמקדש שמשליכים בהם שאר מעות נדבה וקונים מהן קרבנות שכולן עולות: לא נהנין ולא מועלין. לכתחילה אסור ליהנות בהן, ואם נהנה אינו חייב להביא קרבן מעילה האמור בכל מי שנהנה מן ההקדש:

ה נזרק עליה אחד מן הדמים אינו יכול להפיר. דלאחר שנזרק הדם היא יכולה לשתות יין וליטמא למתים, ואין כאן יותר נדר של עניו נפש: רבי עקיבא אומר אפילו נשחטה עליה אחת מכל הבהמות אינו יכול להפיר. משום הפסד קדשים: תגלחת טומאה יפיר. שצריכים לחזור ולמנות נזירות מותר, ויכול לומר אי אפשי באשה מנוגלת, כלומר מעונה ומנועה משתיית יין: אף בתגלחת הטהרה יפיר. כדי שלא תצטרך להתנוול בגילוח, דגילוח באשה ניוול הוא. ותנא קמא סבר אין הגלוח ניוול שהרי יכולה לעשות פאה נכרית. ואין הלכה לא כרבי עקיבא ולא כרבי:

משניות מבוארות – קהתי

שהואיל והולכות לים המלח, אין להן דין הקדש גמור; דמי עולה – מהמעוטה שהפרישה לעולה, יביאו עולה – עולת נדבה, ומועלים בהן – הנהנה מהן חייב להביא קרבן מעילה, ולשלם קרן וחומש (עייני ויקרא ה, טו-טז); דמי שלמים – מן המעוטה שהפרישה לשלמים, יביאו שלמים – ואין מעילה בשלמים לפני זריקת דמם, ונאכלין – השלמים, ליום אחד – ליום ולילה, ואינן טעונין לחם – כמו שבארנו לעיל.

באור משנה ה

משנה זו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה לדון באשה שנדרה בנזירות והפרישה שלוש הבהמות לקרבנות במלאת ימי נזורה.

נזרק עליה אחד מן הדמים – לאחר שנזרק לשמה על המזבח דמו של אחד מקרבנותיה, אינו יכול להפיר – שוב אין הבעל יכול להפיר נזירותה; ואף על פי שעדיין לא גילחה שעה ולא הביאה שאר קרבנותיה, אין הפרתו מועילה, שמשנזרק עליה אחד מן הדמים, הותרה לשתות יין (ולטמא למתים), ואין כאן עוד נדר של עניו נפש. רבי עקיבא אומר: אפלו נשחטה עליה אחת מפל הבהמות – ולא נזרק הדם עדיין, אינו יכול להפיר – נזירותה; ומבואר הטעם בגמרא: "משום הפסד קדשים", כלומר שאם יפיר, יביא להפסד הקרבן שנשחט. במה דברים אמורים – שאינו יכול להפיר? בתגלחת הטהרה – שהשלימה נזירותה והביאה קרבנות הטהרה ביום תגלחתה, ונשחטה עליה אחת מן הבהמות (לדעת רבי עקיבא), או שנזרק עליה אחד מן הדמים (לדעת תנא קמא), שהואיל ונשלמה נזירותה ואינה חייבת אלא בגילוח, כבר הותרה ביין, ושוב אין כאן עניו נפש, כמו שבארנו לעיל, הלכך אין הבעל יכול להפיר; אבל בתגלחת הטמאה – שנטמאה למת בתוך ימי נזירותה, והביאה קרבנות הטומאה, כמו שלמדנו בפרק הקודם, יפיר – יכול הבעל להפיר נזירותה, שהוא יכול לומר – הואיל והיא צריכה לחזור ולמנות נזירות בטהרה, יכול הבעל לומר: אי אפשי באשה מנוגלת – אין רצוני באשה נזירה, המונעת עצמה משתיית יין, ומנעה את נפשה ומתנוולת על ידי כך, הלכך מפר הבעל את נזירותה. רבי אומר: אף בתגלחת הטהרה – אף לאחר זריקת הדמים של קרבנות הטהרה, כל עוד לא גילחה שער ראשה, יפיר – יכול הבעל להפיר נזירותה, כדי שלא תתגלח, מפני שהוא יכול לומר: אי אפשי באשה מנוגלת – אין רצוני באשה מגולחת, שהגילוח באשה ניוול הוא. בגמרא מבואר,

שכל עוד לא נזרק על המזבח דמו של אחד מקרבנותיה, יכול הבעל להפיר נזירותה, וכיון שהפר לה, שוב אינה מביאה קרבנותיה, שאין קרבנות הטהרה באים אלא כשהיא נזירה, והרי אין היא נזירה ואינה צריכה לקרבנות; ומה דינם, אפוא, של הקרבנות שהפרישה? אם שלו היתה בהמתה – אם הבהמות שהפרישה היו משל בעלה, כגון שהעמיד בהמות לרשותה, שאם תצטרך להביא קרבנות, תביא מהן, תצא ותרעה בעדר – תצא כל אחת מאותן הבהמות שהפרישה ותרעה בעדר עם שאר בהמות חולין, שהואיל והפר לה נזירותה, הרי אין היא צריכה לקרבנות, ונמצא שלא היו הבהמות בידה להקדישן. לפי שלא הקנה לה בעלה את הבהמות לשם קרבנות שאינה צריכה להביאם, הלכך לא חלה עליהן קדושה כלל. ואם שלה היתה בהמתה – ואם הבהמות שהפרישה היו שלה, כגון שניתנו לה במתנה על מנת שאין לבעלה רשות בהן (עייני נדרים יא, ח), ונמצא שחלה עליהן קדושה, ולא פקעה מהן על ידי הפרת הבעל, הטהרות – הבהמה שהופרשה לחטאת, תמות – סוגרים אותה ברפת ומונעים ממנה מזון עד שתמות, כדין חטאת שמתו בעליה (רש"י). והעולה – הבהמה שהופרשה לעולה, תקרב עולה – בתורת עולת נדבה, והשלמים – הבהמה שהופרשה לשלמים, יקרבו שלמים – בתורת שלמי נדבה, ונאכלין ליום אחד – לא ככל שלמים הנאכלים לשני ימים ולילה אחד, שהואיל והופרשו לשם נזירות דינם כשלמי נזיר, שאינם נאכלים אלא ליום ולילה, ואינן טעונין לחם – שכן שלמי נזיר טעונים לחם, כמו שכתוב בפרשת נזיר (במדבר ו, יט): "ולקח הכהן את הזרוע בשלה מן האיל וחלת מצה אחת מן הטל ורוקק מצה אחד", אבל שלמים אלו אינם צריכים לחם, שכן בלחם נאמר (סם): "ונתן על כפי הנזיר", והרי אין כאן כפי נזיר (תוספות). היו לה מעות סתומים – שלא הפרישה בהמות אלא מעות לקנות בהן קרבנות נזיר, ולא פירשה: אלו הן לחטאת, ואלו הן לעולה, ואלו הן לשלמים, יפלו לנדבה – לתיבות שבמקדש, שהקריבו ממועותיהן עולות נדבה (עייני שקלים ו, ה-ו); מעות מפרשים – ואם היו לה מעות שפירשה בהן: אלו לחטאת, ואלו לעולה, ואלו לשלמים, דמי חטאת, ילכו לים המלח – כלומר שצריך לזרוק אותם למקום שאי אפשר להוציאם משם, לא נהנים ולא מועלים בהן – לכתחילה אסור ליהנות ממעות אלו, אלא שבדיעבד אם נהנו מהן, אין חייבים להביא קרבן מעילה כשם שחייב הנהנה מהקדש גמור,

ו האיש מדיר את בנו בנזיר, ואין האשה מדרת את בנה בנזיר. ביצד? גלח או שגלחוהו קרוביו, מכה או שמחו קרוביו; היתה לו בהמה מפרשת – החטאת תמות, והעולה תקרב עולה, והשלמים יקרבו שלמים, ונאכלין ליום אחד ואינן טעונין לחם. היו לו מעות סתומין – יפלו לנדבה; מעות מפרשין, דמי חטאת – ילכו לים המלח, לא נהנין ולא מועלין; דמי עולה – יביאו עולה, ומועלין בהן; דמי שלמים – יביאו שלמים, ונאכלין ליום אחד ואינן טעונין לחם.

ז האיש מגלח על נזירות אביו, ואין האשה מגלחת על נזירות אביה. ביצד? מי שהיה אביו נזיר והפריש מעות סתומים על נזירותו ומת, ואמר: הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא – אמר רבי יוסי: הרי אלו יפלו לנדבה, אין זה מגלח על נזירות אביו. איזהו שמגלח על נזירות אביו? מי שהיה הוא ואביו נזירים, והפריש אביו מעות סתומים לנזירותו ומת – זהו שמגלח על נזירות אביו.

פירוש ברטנורא

ו האיש מדיר את בנו בנזיר. כשהוא קמן עד שיביא ב' שערות אחר שיהיה בן י"ג שנה ויום אחד, וכל דין נזירות עליו ואביו מביא קרבנותיו, ואם נטמא מביא קרבן טומאה. והאי מדיר, שאומר לו תהא נזיר או הרי בני פלוני נזיר, והוא שלא ימחה לא הבן ולא הקרובים. ודבר זה הלכה מפי הקבלה: ביצד גלח או שגלחוהו קרובים. כיצד יעשה האב בקרבנות בזמן שגלח הבן ולא קבל הנזירות או שגלחוהו קרובים, או ימחה או שמיחוהו קרובים דבטל הנזירות. ודוקא כשמיחה הוא או מיחו הקרובים מיד. אבל אם התחיל לנהוג נזירות או שקיבל עליו הנזירות, תו לא מצי לממחי לא הוא ולא קרובים: ז האיש מגלח על נזירות אביו ואין האשה מגלחת על נזירות אביה. ואפילו היא בת יורשת. ודבר זה הלכה מפי הקבלה: אמר רבי יוסי הרי אלו יפלו לנדבה וכו'. ואין הלכה כרבי יוסי. אלא בין שמת אביו ואמר הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא, בין שהיו הוא ואביו נזירים ומת אביו, מגלח על נזירות אביו. ואם היו בנים רבים וקדם אחד מהן וגלח על נזירות אביו, וכו'.

משניות מבוארות – קהתי

נדבה; היו לו מעות מפרשין – אלו לחטאת, אלו לעולה ואלו לשלמים, דמי חטאת, ילכו לים המלח – כלומר למקום שאי אפשר להוציאן משם, לא נהנין ולא מועלין – אסור לכתחילה ליהנות ממעות אלו, אבל אם נהנו מהן, פטורים מלהביא קרבן מעילה; דמי עולה, יביאו עולה – עולת נדבה, ומועלין בהן – שכל הנהנה חייב קרבן מעילה; דמי שלמים, יביאו שלמים – שלמי נדבה, ונאכלין ליום אחד ואינן טעונין לחם – כמו שבארנו לעיל.

באור משנה ז

האיש מגלח על נזירות אביו – רשאי הבן להביא קרבנותיו ביום תגלחתו ממעות שהפריש אביו לקרבנות נזירותו ומת, כמפורש להלן, ואין האשה מגלחת על נזירות אביה – אבל הבת אינה רשאית להביא קרבנות תגלחתה ממעות אלו של נזירות אביה המת, ואפילו כשהיא יורשת את אביה. ואף הלכה זו (כמו ההלכה ששינונו לעיל) הלכה מפי הקבלה היא. ביצד – הבן מגלח על נזירות אביו? מי שהיה אביו נזיר והפריש מעות סתומים על נזירותו – הפריש מעות לקרבנותיו, ולא פירש: אלו לחטאת, אלו לעולה ואלו לשלמים, ומת – האב קודם שהשלים נזירותו, ואמר – הבן: הריני נזיר על מנת שאגלח על מעות אבא – שקיבל עליו נזירות לאחר מות אביו על מנת שיהא רשאי להביא קרבנותיו ביום תגלחתו ממעות אלו של נזירות אביו; אמר רבי יוסי: הרי אלו יפלו לנדבה – מעות אלו, שהפריש האב לנזירותו ומת, יימסרו לבית המקדש, להקריב מהן עולות נדבה, שהואיל ונזר הבן לאחר מות אביו על מנת לגלח על מעות אביו, אין זה מגלח על נזירות אביו – אינו רשאי לעשות כן; אלא איזהו שמגלח על נזירות אביו? מי שהיה הוא ואביו נזירים – אם הבן ואביו היו שניהם נזירים, היינו שהבן נזר עוד בחיי אביו, והפריש אביו מעות סתומים לנזירותו – כמו שבארנו לעיל, ומת – קודם שהשלים נזירותו, זהו שמגלח על נזירות אביו – בכגון זה רשאי הבן להביא במעות אלו את קרבנות תגלחתו.

בארנו משנתנו כפי שמשמע מהגמרא, שכולה רבי יוסי היא. אבל חכמים חולקים על רבי יוסי (בתוספתא המובאת בגמרא). והם סוברים: בין שנזר הבן

שתנא קמא אינו חושש לטענתו זו, שהרי יכולה היא להשתמש בפאה נכרית. אבל לדעת רבי יכול הבעל לטעון, שאף מפאה נכרית אין דעתו נוחה.

~ שבת קודש ~

באור משנה ו

לאחר שלמדנו בשתי המשניות הקודמות של נזירות האשה שהיא בטלה על ידי הפרת בעלה, מוסיפה משנתנו ללמד דין דומה של נזירות שבטלה. האיש מדיר את בנו בנזיר – כל זמן שבנו קטן, עד שהוא מביא סימני נערות לאחר שיימלאו לו שלש עשרה שנה ויום אחד, יכול הוא להדירו בניזירות, שאם אמר: "הרי בני פלוני נזיר", או שאמר לבנו: "הרי אתה נזיר", הרי הוא נזיר, וכל דקדוקי נזירות עליו. וזוהי הלכה מפי הקבלה. ודווקא בניזירות, ולא בנדרים אחרים; ואין האשה מדרת את בנה בנזיר – שאם האשה אמרה על בנה הקטן שיהא נזיר, אינו נזיר, שלא נאמרה הלכה אלא באב. ואף האב אינו מדיר את בנו בנזיר אלא אם כן בנו שתק ולא מיחה, ואף קרוביו לא מיחה. אבל אם מיחה הבן ולא קיבל עליו את הנזירות, או שמיחו קרוביו, אינו נזיר. ביצד – ימשה האב, אם גלח – הבן שער ראשו, והוכיח בזה, שלא קיבל עליו את הנזירות, או שגלחוהו קרוביו – שבמעשה זה הוכיחו על מחאתם נגד הנזירות של הבן, או אם מכה – הבן, שאמר: איני רוצה לקבל עלי נזירות, או שמחו קרוביו – ונמצא שבטלה על ידי כך נזירות הבן, כמו שהזכרנו לעיל, אלא שכבר היתה לו – לאב, בהמה מפרשת – בהמות שהפרישן לקרבנות נזירות בנו, כיצד יעשה האב בקרבנות אלו? החטאת – הבהמה הראויה לחטאת, תמות – מונעים ממנה מזון עד שהיא מתה ברעב, הואיל ואין לה תקנה; והעולה – והבהמה הראויה לעולה, תקרב עולה – עולת נדבה, והשלמים – והבהמה הראויה לשלמים, יקרבו שלמים – שלמי נדבה, ונאכלין – השלמים, ליום אחד – ליום ולילה, כדין שלמי נזיר, ואינן טעונין לחם – שכן שלמי נזיר טעונים לחם, אבל אלו אינם טעונים לחם, כמו שבארנו הטעם במשנה ד. היו לו מעות סתומין – שלא הפריש בהמות אלא מעות לקנות בהן קרבנות נזיר, ולא פירש: אלו לקרבן זה ואלו לקרבן זה, יפלו – המעות, לנדבה – לחיבות שבמקדש, שממעותיהן הקריבו עולות

משניות מבוארות – קהתי

ובעלי התוספות – כפי הגירסה שלהם (עיין בגמרא ברש"י ובתוספות: ועיין בתוספות).

לפי רש"י חולקים חכמים גם על הרישא וגם על הסיפא שבדברי רבי יוסי, כלומר שלדעת חכמים דווקא מי שנזר לאחר מיתת אביו על מנת לגלח על מעות אביו, היהוה מגלח על נזירות אביו, אבל מי שהיה נזיר בחיי האב, שכבר נתחייב בקרבן אחר בפני עצמו, אינו מגלח על נזירות אביו. אבל דעת שאר המפרשים היא, שחכמים אינם חולקים אלא על הרישא שבדברי רבי יוסי, והם סוברים, שבין כך ובין כך מגלח הכן על נזירות אביו, כמו שהבאנו לעיל (תוספות: רמב"ם: המאיר: ברטורא).

לאחר מיתת אביו הנזיר, על מנת שילגח על מעות שהפריש אביו לקרבנות נזירותו, ובין שהיה הוא ואביו נזירים, והפריש אביו מעות סתומים לנזירותו ומת, הרי הכן מגלח על נזירות אביו. והלכה כחכמים (רמב"ם הל' נזירות ח, טו).

ויש גירסה אחרת במשנתנו, שהיא ההיפך מהגירסה שלפנינו: "כיצד? מי שהיה הוא ואביו נזירים, והפריש אביו מעות סתומים לנזירותו, ומת – אמר רבי יוסי: הרי אלו יפלו לנדבה ואיזהו שמגלח על נזירות אביו? הרי שהיה אביו נזיר, והפריש מעות סתומים על נזירותו ומת, ואמר: הריני נזיר על מנת שגאלח על מעות אבא – זהו שמגלח על נזירות אביו" (תוספות בשם פירוש קדמנים). וכן בתוספתא המובאת בגמרא יש בדברי רבי יוסי שתי גירסות שונות: רש"י גורס כפי הגירסה שבמשנתנו,

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום רביעי עמ' ב

עוסקת באופן שנתאנה הלוקח, וחוזרת הראיה לדברי שמואל, 43
שכיון שמדובר באופן שמכר חפץ השוה עשרים בעשרים 44
וארבעה, הרי זו שישית רק כלפי המעות ולא כלפי המקח, ומדוע 45
אמרה המשנה שזו 'אונאה'. 46
הגמרא מיישבת את המשנה לדברי רב באופן אחר: אלא כוונת 47
התנא לאופן ד'זבין חפץ ד'שני עשרים וארבעה, כ'עשרין ותמניא – 48
בעשרים ושמונה, והתנא הלוקח בארבעה כסף שהם שנות 49
משווי האמיתי של המקח, שהוא עשרים וארבעה, וכדברי רב 50
שיעור האונאה הוא שנות למקח. 51
הגמרא מנסה להוכיח כדברי שמואל: תנן במשנתנו, 'הורה רבי 52
טרפון בלוד, האונאה שמונה כסף, מעשרים וארבעה כסף לסלע, 53
שליש למקח, מאי לאו, שמדובר באופן ד'זבין חפץ ד'שני שיתסרי 54
– שש עשרה כ'עשרים וארבעה, ושבע מינה כדברי שמואל 55
ש'שליש מעות' נמי שנינו, שהרי אם נשער את האונאה בשווי 56
המקח נמצא שהתאנה בשיעור חצי המקח, ומכך שיש במקח זה 57
דין אונאה מוכח כדברי שמואל שמשערים את האונאה גם 58
במעות, וכיון ששמונה כסף זהו שליש ממעות המקח, יש בו דין 59
אונאה, ואילו לרב שמשערים רק בשווי המקח, אם כן יש לפסוק 60
בזה 'ביטול מקח'. 61
דוחה הגמרא: לא, אין זו כוונת רבי טרפון, אלא כוונתו לאופן ד'זבין 62
חפץ ד'שני עשרים וארבעה, כ'שיתסרי, שאז האונאה היא שליש 63
משווי המקח. 64
מקשה הגמרא על הדחייה: והרי באופן כזה מי נתאנה, המוכר, 65
ואילו רבי טרפון עוסק באופן שהתאנה הלוקח, דאימא סיפא, אמר 66
להם, כל היום מותר להזור, ואמר רב נחמן לא שני שיש שיעור 67
לחזרתו של המתאנה, אלא כשהתאנה הלוקח, אכל מוכר 68
שהתאנה לעולם חזר, ואם כן גם הרישא עוסקת כשהתאנה 69
הלוקח. 70
הגמרא חוזרת בה ומפרשת את דברי רבי טרפון באופן אחר: אלא 71
רבי טרפון עוסק באופן ד'זבין חפץ ד'שני עשרים וארבעה, בתלתין 72
ותרין – בשלושים ושנים, ובאופן זה התאנה הלוקח בשיעור שליש 73
משווי המקח, וכדברי רב. 74
הגמרא מוכיחה כדברי שמואל מברייתא: תניא בברייתא כ'נותיה 75
ד'שמואל, שמשערים שיעור שנות בין במעות ובין במקח, מי 76
שהפיל עליו – מי שהתאנה, ידו על העליונה, כיצד, מכר לו חפץ 77
השוה חמשה כ'ששה, מי נתאנה במכירה זו, הלוקח, ששילם שנות 78
יותר משווי החפץ, לכן יד לוקח על העליונה, אם רצה, הרי הוא 79
מבטל את המקח, ואמר למוכר תן לי את מעוטי וטול את החפץ 80
שמכרת לי, או אם רצה לקיים את המקח, אומר למוכר, תן לי מה 81
שאניתיני – את הסכום ששילמתי יותר ממחירו האמיתי של 82
החפץ, והחפץ ישאר בידי. 83
ממשיכה הברייתא: וכן כשהתאנה המוכר, אם מכר לו חפץ 84

שנות, אונאה הויה. 1
כי פליגי – ומחלוקתם היא במכר חפץ השני חמשה כ'שיתא, וכן 2
במכר שני שבעה כ'שיתא, שבאופנים אלו האונאה היא שישית 3
מהמעות ששילם הלוקח, לשמואל ד'אמר שגם בתר מעות אוליגן – 4
אנו הולכים גם אחרי שיעור שנות במעות, אידי ואידי אונאה הוי 5
– בשני האופנים יש לפסוק דין 'אונאה', שהרי בשניהם שילם 6
הלוקח ששה, ואם החפץ היה שוה חמש, הרי ששילם זה מיותר, 7
ואם החפץ היה שוה שבעה הרי החסיר זה אחד, ובשני האופנים 8
זהו זה הוא שישית מהמעות. אבל לרב, ד'אמר שרק בתר מקח 9
אוליגן, אם כן בשני אופנים אלו אין אונאה של שישית, אלא במכר 10
חפץ ד'שני חמשה כ'שיתא, האונאה היא זהו אחד שהוא המישיית 11
משווי המקח באמת, וביטול מקח הויה (הוא), כדין אונאה שהיא 12
יתירה משנות. ובמכר שני שבעה כ'שיתא, הפסיד המוכר זה, שהוא 13
שביעית משווי המקח באמת, ומחילה הויה, כדין אונאה הפחותה 14
משנות, ואף שכלפי המעות יש בשני האופנים שנות, אין 15
מחשבים את האונאה כלפי המעות אלא כלפי המקח. 16
מבארת הגמרא את סברת שמואל שאין זו מחילה או ביטול מקח: 17
ושמואל אמר, כי אמרינן דין מחילה באונאה פחות משנות, ודין 18
ביטול מקח באונאה יותר משנות, היינו רק תיבא דליבא – במקום 19
שאין שיעור שנות משני צדדים, בין כלפי שווי החפץ באמת, ובין 20
כלפי המעות ששולמו, אכל תיבא דליבא שנות אפילו רק מצד 21
אחד, או במקח או במעות, אונאה הויה. 22
הגמרא מנסה להוכיח כשיטת שמואל: תנן במשנתנו, האונאה 23
ארבעה כסף, מעשרים וארבעה כסף לסלע, שנות למקח, מאי לאו 24
האם לא מדובר ד'זבין שני עשרים – שמכר חפץ השוה עשרים, 25
כ'עשרין וארבעה, והתנא הלוקח בארבעה כסף, ובאופן זה אם 26
נשער את האונאה בשווי האמיתי של מקח הרי האונאה היא 27
יותר משישית, שארבעה כסף הם חמישית מעשרים, ומכך שיש 28
במקח זה דין אונאה שבע מינה כדברי שמואל, ששנות מעות נמי 29
שנינו, וכיון שארבעה כסף הם שישית מעשרים וארבעה ששילם 30
הקונה, הרי זו אונאה, ואילו לדברי רב שמשערים רק בשווי 31
המקח, אם כן ההפרש הוא חמישית, וזהו ביטול מקח. 32
דוחה הגמרא: לא, אין כוונת התנא לאופן זה, אלא לאופן ד'זבין שני 33
עשרים וארבעה, כ'עשרים, ונמצא שהמוכר הוא שהתאנה 34
בארבעה, שזוהו שנות משווי האמיתי של החפץ. 35
מקשה הגמרא על הדחייה: והרי אם כן נמצא שמי נתאנה במקח 36
כזה, המוכר, שקיבל עשרים על חפץ השוה עשרים וארבעה, ואם 37
כן אימא סיפא, עד מתי מותר להחזיר, ככרי שנתאנה לתנא או 38
לקרובו, ואמר רב נחמן, לא שנו כלל זה אלא לגבי הלוקח, 39
שהחפץ בידו, ואם לא הראהו לתגר בתוך זמן זה מחל, אכל מוכר 40
שהתאנה לעולם חזר בו, כיון שאין החפץ בידו ואינו יכול לברר 41
את טעותו מיד, וכיון שהסיפא עוסקת בלוקח, אם כן גם הרישא 42

עין יעקב - מסכת ברכות

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

דף כח עמוד א. הגמרא מביאה מעשה שבו מבואר כיצד זוכים לחיי עולם הבא: תנו רבנן, בשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקר. אמרו לו, רבינו, למדנו אורחות חיים ונוצה בהן לחיי העולם הבא, אמר להם, הוחרו בכבוד חבריכם, ומנעו בניכם מן התניין - מלהרגיל במקרא יותר מדאי, מפני שהוא מושך את הלב, ומחמת כן לא יעסקו בתורה שבעל-פה, והושיבו בין ברפי תלמידי חכמים, וכשאתם מתפללים דעו לפני מי אתם עומדים, כדי שתתפללו באימה וביראה, ובשכיל כף תזכו לחיי העולם הבא.

לפני מי. כדי שתתפללו ביראה ובכוונה: עמוד הימיני. ב' עמודים העמיד שלמה באולם והימיני לעולם חשוב: פטיש. המפוצץ סלעים: אוסרני. חובש אותי: מיתת עולם. לעולם הבא: הייתי בוכה. מאימת משפטו: ולואי. שיהא כמורא ב"ו: הטומאה. טומאת אוהל מת: לחזקתו. שבא אלי ללוותי.

הגמרא מביאה מעשה ברבי יוחנן בן זכאי ותלמידיו שבאו לבקרו לפני מותו: וכשחלה רבי יוחנן בן זכאי, נכנסו תלמידיו לבקר, ביון שראו אותם התחיל לכתוב, אמרו לו תלמידיו, נר ישראל - שאתה מעיר עיני חכמים, עמוד הימיני, פטיש החוק המפוצץ סלעים, מפני מה אתה בוכה. אמר להם, אילו לפני מלך בשרודם היו מוליכין אותי לדין, שחיום הוא כפאן ומחר בקבר, שאם פועם עלי, אין פעם עולם, ואם אוסרני בבית האסורים, אין איפורו איפור עולם - אין מאסרו מאסר עולם, ואם ממיתני בעולם הזה, אין מיתתו מיתת עולם - לעולם הבא, ואני יכול לפייסו בדברים ולשחדו במזון, ואף על פי כן הייתי בוכה מאימת משפטו, ועכשיו שמוליכים אותי לדין לפני מלך המלכים הקדוש ברוך הוא, שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים, שאם פועם עלי, פעם עולם, ואם אוסרני, איפורו איפור עולם, ואם ממיתני, מיתתו מיתת עולם, ואני יכול לפייסו בדברים, ולא לשחדו במזון בעולם הבא. ולא עוד אלא שיש לפני שני דרכים, אחת של גן עדן ואחת של גיהנם, ואני יודע באיזו מוליכים אותי - אף אם לא ימיתני מיתת עולם כרשעים גמורים, מכל-מקום ירא אני שמה וליכנו אותי לגיהנם, ואיך לא אבכה. אמרו לו, רבינו, ברכנו. אמר להם, יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשרודם. אמרו לו תלמידיו, עד כפאן - וכי די במה שמורא שמים יהיה כמורא בשרודם, ולא יותר. אמר להם, ולואי - הלואי שיהא עליכם מורא שמים כמורא בשרודם, ולא יותר. תדעו שכך הוא הדבר, שהרי בשאדם עובר עבירה בסתר, אומר בליבו, הלואי שלא יראני אדם, ומסתתר מחמת מורא הבריות אף שכלפי הקדוש ברוך הוא הכל גלוי וידוע, ואם יהיה מורא שמים עליכם כמורא בשרודם, תמנעו מהרבה עבירות.

בשעת פטירתו, אמר להם רבי יוחנן בן זכאי, פנו כלים מהבית, מפני הטומאה - שלא יטמאו בטומאת אהל המת, והכינו כפא לחזקתו מלך יהודה שבא אלי ללוותי.

ה'אלף' של חסידות הוא, לנצל את הטבעיות ב'עבודה'

היום יום יט אדר שני

58 של אדם תִּזְכְּרֵן אֹתוֹ בְּשׂוּק מַעוֹת שְׁכֵרָם, וְדוּחַקִּים בּוֹ, וְאִין לּוֹ
59 מַעוֹת אַצְלוֹ, וְאָמַרְךָ אֹתוֹ אָדָם לְשׂוּלְחָנִי וּפֹרְט שְׂמִיטָתְךָ לִי
60 בְּדִינְךָ מַעוֹת - פְּרוּטוֹת בְּשׂוּי דִינְךָ, וְאָמַרְבַּנְס - אַעֲשֵׂה צְרַכֵּיהֶם
61 וְאֶסְלַקֵּם מִעַלִּי, וְאִי אַעֲלֶה לָךְ - אֵתָן לָךְ יְפֵה דִינְךָ וּמְדִינִיתִי וּמִטְבַּע
62 קִטְנֵהוּ מְעַוֵּת שֵׁשׁ לִי בְּבֵיתִי, אִם אֵכֵן יֵשׁ לִי בְּבֵיתִי אוֹתֵם מַעוֹת
63 שְׂאֵמְר, מוֹתְרִי, וְאִם לֹא אָסוּר מִשׁוּם רִיבֵית, שְׁהָרִי לֹא דִינְךָ עַל
64 מֵנַת הַלְחוּזֵי דִינְךָ וְטִרְסִיטִי, וּנְמַצָּא שְׂמַשְׁלֵם לְמַלְוָה תּוֹסַפְתָּ שְׂכָר
65 הַמֵּתֵנַת מַעוּתִי. וְהִבֵּין רַבִּי אַבָּא שְׂטַעַם הַלְחוּזֵי כִשְׂיִש לֹא מַעוֹת
66 בְּבֵיתוֹ, הוּא מִשׁוּם שְׂאִסוּר רִיבֵית נְאָמֵר רַק בְּהַלוּוָה, שְׂאִסוּר
67 לְמַלְוָה לְקַחַת שְׂכָר עַל הַמֵּתֵנַת הַמַּעוֹת, וּמַמְיָלָא כִשְׂיִש לֹא מַעוֹת
68 בְּבֵיתוֹ, נְמַצָּא שְׂאִין כֵּאֵן הַלוּוָה וְהַמֵּתֵנַת מַעוֹת כָּלָל, אֲלֵא חֲלִיפִין,
69 שְׂמַחֲלִיף עֵתָה אֵת הַדִּינְךָ הַטִּרְסִיטִי שֵׂיש לֹא בְּבֵיתוֹ בְּעַד הַפְּרוּטוֹת
70 בְּשׂוּי דִינְךָ שְׂמַקְבֵּל. מִסִּימַת הַגְּמָרָא אֵת קוּשִׁיטֵיהּ, וְאִי פִּלְקָא
71 דְעֵתָךְ - וְאִם יַעֲלֶה בְדַעְתְךָ לּוֹמַר שְׂאִין מְטַבֵּעַ נְעִשֵׂה חֲלִיפִין וּכֵן אֵינּוּ
72 נְקֵיבָה בְּחִלְפִין, אִם כֵּן אֲפִילוֹ כִשְׂיִש לֹא מַעוֹת בְּבֵיתוֹ לֹא נְקֵיבָה
73 מַעוֹת שְׂבָבֵיתוֹ לְשׂוּלְחָנִי, וְהָוִיא לִיָּה חֲלָוָה - וּנְמַצָּא שְׂהַמַּעוֹת
74 הַלְלוּ שַׁתָּן לֹא הַשׂוּלְחָנִי אֵינֵם אֲצִלוֹ אֲלֵא בְּתוֹרַת הַלוּוָה, וְאָסוּר
75 לִלוּהָ לְהַחֲזִיר יוֹתֵר מִשׁוּם רִיבֵית, וּמִתוֹךְ שְׁהַתִּירָה זָאת הַבְּרִייתָא
76 מַבּוּרָא שְׂמַטְבַּע נְעִשֵׂה וְקוֹנָהוּ וְנָקְבָה בְּחִלְפִין. אֲשִׁיתִּיךָ - שַׁתְּךָ
77 עוֹלָא וְלֹא הַשִּׁיב עַל קוּשִׁיטֵי זֵו.
78 מַתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אָמַר לִיָּה רַבִּי אַבָּא לְעוֹלָא, דְלָקֵם - שְׂמָא יִכּוֹל
79 אֵתָה לְתַרְךָ, שְׂאִיְדִי וְאִיְדִי - זֵה זֵה בְּפְרִימֻמַּת שֵׁנָה, כְּלוֹמַר, מְדוּבֵר
80 בַּאֲפוֹן שְׂגָם מַעוּתֵיךָ שְׁלֵי הַשׂוּלְחָנִי גוֹם מַעוּתֵיךָ לֹא בַעַל הַבֵּית הֵם
81 מַעוֹת שֵׁל נְחוּשֵׁת דְלִיָּקָא עֲלִיָּהוּ מְכִנָּעָא - שְׂעִדִין אֵין עֲלֵיהֶם צוּרָה,
82 וְלַכֵּן אִיְדִי וְאִיְדִי - מַעוֹת אֲלוֹ וּמַעוֹת אֲלוֹ פִּרְאָה הִיּוּ - כְּפִירוֹת הֵם,
83 כְּלוֹמַר שְׂאִין לְהֵם דִּין מַטְבַּע אֲלֵא דִינָם כְּשָׂר מִטְלִטְלִין, וְנִשְׁוּם
84 הַכֵּי נְקֵנוּ מַעוּתֵיךָ לְשׂוּלְחָנִי בְּחִלְפִין מִיד כְּשִׁקְבֵּל מִן הַשׂוּלְחָנִי אֵת
85 הַמַּעוֹת, וְאִין בְּהַם אִיסוּר רִיבֵית.
86 אָמַר לִיָּה - הַשִּׁיב לִּי עוֹלָא לְרַבִּי אַבָּא, אִין - כֵּן, יֵפֵה תְּרַצַּת אֵת
87 הַבְּרִייתָא, דְיָקָא נְפִי - וְאִף מִלְשׁוֹנָה מְדוּקָ כֶּךָ, דְקַתְּנִי יְפֵה דִינְךָ
88 וּמְדִינִיתִי, וְהָרִי לְשׁוֹן יְפֵה דִינְךָ מִשְׁמַע שְׂאִין לֹא בְּבֵיתוֹ אֲלֵא
89 פְּרוּטוֹת בְּשׂוּי דִינְךָ, וְלֹא קַתְּנִי דִינְךָ יְפֵה וּמְדִינִיתִי, שְׁהִיָּה מִשְׁמַע
90 שֵׂיש לֹא דִינְךָ יְפֵה הַיּוֹצֵא בְּהוֹצָאָה, וְלַכֵּן שְׂמַע מַיָּנָה - מִשְׁמַע
91 מִלְשׁוֹן הַבְּרִייתָא כִּתְרוּצוֹ שֵׁל רַבִּי אַבָּא.
92 הַגְּמָרָא מְבִיאָה תִּירוּךְ נוֹסָף: רַבִּי אַשִּׁי אָמַר, לְעוֹלָם כּוּוֹנַת הַבְּרִייתָא
93 שַׁתָּן לֹא הַשׂוּלְחָנִי אֵת הַמַּעוֹת בְּתוֹרַת דְמַיִם, כְּלוֹמַר שְׁהַתְּנָה הַבַּעַל
94 הַבֵּית עִם הַשׂוּלְחָנִי, שְׂאִינוּ מִקְנֶה לֹא עַכְשִׁי אֵת הַמַּעוֹת שְׂבָבֵיתוֹ
95 בְּקֵיבָן חֲלִיפִין, אֲלֵא רַק מִתְחִיבֵי לְתַתָּם לֹא, וּבְפְרִימֻמַּת - וּמַכּוֹל
96 מִקּוּם אֲפִין מְדוּבֵר בְּמַעוֹת שֵׁל נְחוּשֵׁת שְׂאִין עֲלֵיהֶם צוּרָה, וְטַעַם
97 הַהִיתֵר הוּא, דְכִינֵן דְאֵית לִיָּה - שֵׂיש לֹא מַעוֹת בְּבֵיתוֹ, נְעִשֵׂה בְּאֹמְרֵי
98 לְשׂוּלְחָנִי הַלְוִינִי עַד שְׂיָבֵא בְּנֵי אוֹ עַד שְׂאֵמְצָא מְפִתָּה, שְׂבָאוֹן זֵה
99 אֵין אִיסוּר רִיבֵית.
100 הַגְּמָרָא סְבוּרָה לְהוֹכִיחַ מַמְשְׁנָה שְׂמַטְבַּע נְעִשֵׂה חֲלִיפִין: תָּא שְׂמַע -
101 בָּא וּשְׁמַע הוֹכַחָה מַמֵּה שְׂשֵׁינוּ בְּמַשְׁנָה בְּקִדּוּשִׁין (כַּח), כִּל הַנְּעִשֵׂה
102 דְמַיִם בְּאַחֵר כִּינֵן שְׂוֹבָה זֵה נְתִיבִיב זֵה בְּחִלְפִין, וּמִפְרֶשֶׁת הַגְּמָרָא אֵת
103 לְשׁוֹן הַמַּשְׁנָה, 'כִּל הַנְּעִשֵׂה דְמַיִם בְּאַחֵר' מַאי נִיחוּ - מֵה הוּא דְבַר
104 זֵה, וְדָאִי הוּא מְטַבֵּעַ, שְׂרָגִילִים לִיתָן אוֹתוֹ כְּתִשְׁלוּם עֵבוּר דְבַרִּים
105 אַחֲרִים וְלַכֵּן נְקַרָּא 'נְעִשֵׂה דְמַיִם בְּאַחֵר', הַמְשַׁךְ הַמְשְׁנָה 'כִּינֵן'
106 שׂוֹבָה זֵה נְתִיבִיב זֵה בְּחִלְפִין יִתְפָּרֵשׁ כֶּךָ, אִם בַּעַל הַמַּטְבַּע נָתַן אֵת
107 מַטְבַּעוֹ בְּתוֹרַת חֲלִיפִין בְּעַד שׁוּר אוּ פֶּרָה וְכִוּוּצָא בּוּזָה, כִּינֵן שְׂמַשְׂךָ
108 בַּעַל הַפֶּרָה אֵת הַמַּטְבַּע זּוּכָה בּוֹ, נְתִיבִיב בַּעַל הַמַּטְבַּע כְּבַל אוֹנָסִין
109 שִׁיקְרוּ מַעוּתָה לְפֶרָה, אִף עַל פִּי שְׂלֵא מְשַׁךְ אוֹתוֹ, שְׁהָרִי הִיא קְנוּיָה
110 לֹא בְּחִלְפִין עַל יַד הַמַּטְבַּע שַׁתָּן כְּגַדָּה. וּשְׂמַע מַיָּנָה - וְאִם כֵּן אֵנוּ
111 לְמַדִּים מַמְשְׁנָה זֵו שְׂמַטְבַּע נְעִשֵׂה חֲלִיפִין.
112 דּוּחָה הַגְּמָרָא אֵת הַהוֹכַחָה וּמְפַרְשֵׁת אֵת הַמַּשְׁנָה בַּאֲפוֹן אַחֵר: אָמַר
113 רַב הִוְיָה הַכֵּי קְאָמֵר - כֵּךְ כּוּוֹנַת הַתְּנָא לּוֹמַר,

1 וְחוּזֵר וְאָמַר, הָרִי הֵן הַפִּירוֹת מְחֻלְלִין עַל מַעוֹת שֵׁשׁ לִי בְּבֵיתִי, וּכִינֵן
2 שְׂעַכְשֵׁיו הוּא אֵינּוּ בַעַל הַפִּירוֹת לַכֵּךְ אֵינּוּ צָרִיךְ לְהוֹסִיף חוֹמֵשׁ עַל
3 פְּדִיוֹנָם. מִסִּימַת הַגְּמָרָא אֵת קוּשִׁיטֵיהּ, מַמֵּה שְׂשֵׁנוּ וְאֵין בִּירוֹ
4 מַעוֹת, מִשְׁמַע שְׂמַטְבַּע שְׂצָרִיךְ לְהַקְנוֹת אֵת פִּירוֹת הַמַּעֲשֵׂר
5 לְחַבִּירוֹ, הוּא מִשׁוּם דְאִין כִּירוֹ מַעוֹת, הֵא אִם יֵשׁ כִּירוֹ מַעוֹת, יֵשׁ
6 תְּקַנָּה טוֹבָה יוֹתֵר, שְׂלֵא יִקְנֶה לְחַבִּירוֹ אֵת הַפִּירוֹת, אֲלֵא לִיקְנֵי לָהּ
7 לְאִידִךְ - יִקְנֶה לְחַבִּירוֹ עַל הַמַּעוֹת בְּמַשְׂכָּה, וְפָרִיךְ - יְפִידָה חַבִּירוֹ
8 בְּמַעוֹת אֲלוֹ אֵת פִּירוֹת הַמַּעֲשֵׂר שֵׁל הַבְּעֵלִים, דְהַכֵּי עֲדָה, וְיִתְּנָה לִיָּה
9 - שְׂבָאוֹן זֵה הַפּוֹדָה הוּא נְקָרָי, וְאֵינָה נְרַאִית הַעֲרַמָּה כֵּל כֵּךְ
10 לְהִפְטֵר מִן הַחוּמָשׁ, כְּמוֹ בַּאֲפוֹן שְׂמַקְנֶה הַפִּירוֹת וּפּוֹדָה הוּא.
11 וּמַעוֹתָה יִקְשֶׁה אִי אִמְרַתְּ מְטַבֵּעַ נְקָבָה בְּחִלְפִין, אִף אִם הַמַּעוֹת בְּבֵיתוֹ
12 עֵדִין נִקְנֵנוּ לִיָּה מַעוֹת לְהִיאָךְ אָנָּב סוֹדֵר - יִקְנֶה לֹא אֵת הַמַּעוֹת עַל
13 יַד קִנֵּין חֲלִיפִין, וְלִפְרוּךְ - יְפִידָה בְּהֵם חַבִּירוֹ אֵת פִּירוֹת הַמַּעֲשֵׂר.
14 וּמַכֵּךְ שְׂלֵא אֲמַר הַתְּנָא וְקִנְיָה זֵו, יֵשׁ לְהוֹכִיחַ שְׂאִין מַטְבַּע נְקָבָה
15 בְּחִלְפִין, וְשֵׁלָא כְּדַבְרֵי רַב פֶּפֵּא.
16 מַתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אִכֵּן אֲפָשָׁר לּוֹמַר שְׂמַטְבַּע נְקָבָה בְּחִלְפִין, אֲלֵא
17 שְׂמְדוּבֵר בַּאֲפוֹן דְלִית לִיָּה - שְׂאִין לֹא סוֹדֵר.
18 הַגְּמָרָא עוֹבֵרַת לְהַקְשׂוֹת עַל הַבְּרִייתָא עֲצָמָה: וְנְקָבֵיהוּ נְהָלִיָּה אָנָּב
19 קִרְקַע - מִשׁוּם מַה לֹא יִקְנֶה בַעַל הַפִּירוֹת לְחַבִּירוֹ מַעַט קִרְקַע בְּקֵיבָן
20 'חוֹקָה', וְיִקְנֶה עֵמָה בְּקֵיבָן 'אֲגָב' אֵת הַמַּעוֹת כְּבַל מִקּוּם שְׁהֵם, וְיִאֲמַר
21 חַבִּירוֹ 'כִּינֵן פִּירוֹת מַעֲשֵׂר הַלְלוּ מְחֻלְלִים עַל מַעוֹת שֵׂיש לִי
22 בְּבֵיתִךְ', הַיּוֹן שְׂכָךְ עֵדִיךָ. מַתְרַצַּת הַגְּמָרָא: מְדוּבֵר בַּאֲפוֹן דְלִית לִיָּה
23 לְבַעַל הַפִּירוֹת כִּינֵן אֵינּוּ יִכּוֹל לְהַקְנוֹת הַמַּעוֹת לְחַבִּירוֹ
24 בְּקֵיבָן אָגֵב. שׂוֹאֵלַת הַגְּמָרָא: וְכִי אֲפָשָׁר לּוֹמַר שְׂאִין לֹא קִרְקַע, וְהָא
25 עוּמַד בְּגוֹרָן קַתְּנֵי - הַלֵּא שְׂשֵׁנוּ שְׁהוּא עוֹמַד בְּגוֹרָן. מַתְרַצַּת הַגְּמָרָא:
26 מְדוּבֵר בְּגוֹרָן שְׂאִינוּ שִׁלּוֹ.
27 הַגְּמָרָא שְׁבָה לְדַחוּת אֵת הַתִּירוּךְ שְׂתִירָצָה לְעֵיל עַל רַב פֶּפֵּא.
28 מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: אִיךְ אֲפָשָׁר לְתַרְךָ שְׂלֵא אֵתָּה לֹא סוֹדֵר וְלַכֵּךְ לֹא
29 הַקְנֶה אֵת הַמַּעוֹת בְּקֵיבָן חֲלִיפִין, וְכִי אִכְפֵּל - נְתַעַסַךְ הַתְּנָא וְתִרַח
30 לְאִשְׁמוּעֵינֵן - לְהַשְׂמִיעֵנוּ הַלְכָּה דְבַר שְׂאִינוּ מַצּוּי, שְׁהִיָּה נְקָרָא
31 עַרְשִׁילָא דְלִית לִיָּה וְלֹא כָלוּם - אָדָם עֵרוּם שְׂאִין לֹא שׁוּם בְּגַד עֵמוֹ
32 לְהַקְנוֹת עַל יָדוֹ בְּקֵיבָן סוֹדֵר. אֲלֵא לֹא שְׂמַע מַיָּנָה אֵין מְטַבֵּעַ נְקָבָה
33 בְּחִלְפִין, שְׂמַע מַיָּנָה - אֲלֵא וְדָאִי מְדוּבֵר בַּאֲפוֹן שֵׂיש לֹא סוֹדֵר,
34 וּמִתוֹךְ שְׂלֵא אֲמַר הַתְּנָא שְׂיִקְנֶה אֵת הַמַּעוֹת לְחַבִּירוֹ בְּחִלְפִין יֵשׁ
35 לְלַמּוּד שְׂאִין מַטְבַּע נְקָבָה בְּחִלְפִין, וְשֵׁלָא כְּדַבְרֵי רַב פֶּפֵּא.
36 הַגְּמָרָא מְבִיאָה שְׂאָף רַב פֶּפֵּא עֲצָמוֹ חוֹר בּוֹ הוֹדָה שְׂאִין מַטְבַּע
37 נְקָבָה בְּחִלְפִין: וְאִף רַב פֶּפֵּא הָרִי בִּיה - חוֹר בּוֹ מַמֵּה שְׂאֵמְר שְׂמַטְבַּע
38 נְקָבָה בְּחִלְפִין. כִּי הָא - כִּפִּי שֵׂיש לְלַמּוּד מִן הַמַּעֲשֵׂה כַּבֵּא, דְרַב
39 פֶּפֵּא הוּוֹ לִיָּה תְּרִיפֵר אֲלִפֵי דִינְךָ - שְׁנַיִם עָשָׂר אֵלֶף דִּינָרִים מוּפְקְדִים
40 בִּי חוּזָא - בְּבֵית אֲנָשִׁי מַחוּזָא, וְרַצָּה שְׂשִׁלּוּחוֹ רַב שְׂמוּאַל בֵּר אַחָא
41 יְבִיאָם אֵלֵיהּ, אַךְ כִּינֵן שְׂלֵא יִתְּנוּ לְשִׁלּוּחוֹ אֵת הַדִּינָרִים מַחֲשַׁשׁ
42 שְׂיַאֲבְדוּ בְּדַרְךָ וְיִתְבַּעַם רַב פֶּפֵּא שְׁנַיִת, לַכֵּן אֲקִינְיָהוּ - הַקְּנֶה רַב
43 פֶּפֵּא לְרַב שְׂמוּאַל בֵּר אַחָא אֵת הַדִּינָרִים שְׂלוֹ הַנְּמִצָּאִים בִּיד הַנְּפָקַד
44 אָנָּב אֲסִיפָא דְבִיתֵיהּ - אָגֵב מִתָּתַן בִּיתוֹ בְּקֵיבָן אָגֵב, וְעַל יַדִּי כֵּן נִתְרַצּוֹ
45 בִּי חוּזָא לְמִסּוּר אֵת הַמַּעוֹת לְיַדִּי רַב שְׂמוּאַל, כִּי אַחָא - כִּאֲשֶׁר בֵּא
46 הַשְׁלִיחַ בְּחוּרָה הַבִּיאָ עֵמוֹ אֵת הַדִּינָרִים, נִפְקַ לְאִסְפִּיה - יָצָא רַב פֶּפֵּא
47 לְקַבֵּל אֵת פָּנָיו, עַד מִקּוּם הַנְּקָרָא תַיּוֹן. וּמִמָּה שְׂהוּצָרַךְ רַב פֶּפֵּא
48 לְהַקְנוֹתֵם לֹא אָגֵב קִרְקַע וְלֹא הַקָּנָם לֹא בְּקֵיבָן סוֹדֵר יֵשׁ לְלַמּוּד, שְׂאָף
49 רַב פֶּפֵּא חוֹר בּוֹ הוֹדָה שְׂאִין מַטְבַּע נְקָבָה בְּחִלְפִין.
50 לְעֵיל (מַזָּה): הוּבָאָה מְחֻלּוֹקַת רַב לוֹי, אִם מַטְבַּע יִכּוֹל לְשַׁמַּשׁ
51 בְּמִקּוּם סוֹדֵר לְקַנוֹת עַל יָדוֹ קִרְקַע אוּ מִטְלִטְלִין בְּקֵיבָן חֲלִיפִין,
52 הַגְּמָרָא מְבִיאָה אַמּוּרָאִים נוֹסְפִים הַסְּטוּרִים שְׂאִין מַטְבַּע נְעִשֵׂה
53 חֲלִיפִין, וְכֵן אָמַר עוֹלָא אֵין מְטַבֵּעַ נְעִשֵׂה חֲלִיפִין, וְכֵן אָמַר רַבִּי אַשִּׁי
54 אֵין מְטַבֵּעַ נְעִשֵׂה חֲלִיפִין, וְכֵן אָמַר רַבֵּה בֵּר בֵּר קַתְּנֵי אָמַר רַבִּי יוֹתָנֵן
55 אֵין מְטַבֵּעַ נְעִשֵׂה חֲלִיפִין.
56 הַגְּמָרָא מִקְשָׁה מְבִרְיָתָא לְעוֹלָא הַסּוֹבֵר שְׂאִין מַטְבַּע נְעִשֵׂה חֲלִיפִין:
57 אִתְּבִיבָה רַבִּי אֲבָא לְעוֹלָא, שְׂשֵׁנוּ בְּבִרְיָתָא, הָרִי שְׂהָיו חִמְרֵי וּפְעֻלָּי

בבא מציעא. פרק רביעי - הוזהב - דף מו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" קעז

תוספות

1 וְנִקְנְיָנֵיהוּ נְהִלִּיה אַב קַרְקַע. או אַבְרִיחָא פְּרִיך כַּפְדִּי רִשִׁי וְיָל דְּאֲדַרְב פֶּפֶא פְּרִיך אִי
 2 אַמְרַת בְּשֶׁלְמָא דְאִין מְטַבַּע נִקְנָה בְּחֵלְפִין מִיָּדִי שִׁישׁ לֹא סוּדָר וְאִין לֹא קַרְקַע
 3 דְּהִשְׁתָּא לֹא הָי עֲרִטְלָאִי אֶלְא אִי מְטַבַּע נִקְנָה בְּחֵלְפִין מִיָּדִי שִׁישׁ לֹא סוּדָר וְגַם צִל מִיָּדִי
 4 בְּגוֹרָן שְׂאִינוּ שְׁלֹ אַכְפַּל תַּנָּא בְּוֵלִי הָאִי הִדְאָמַר וְהָא עוֹמֵד בְּגוֹרָן קֹהְנִי לֹאֹ פְּרָכָא הִיא אֶלְא
 5 מְסִיק לְמִלְחִיה דְּמִיָּדִי דְּלִית לִיה קַרְקַע וְקֹהֶשׁ
 6 דְּלִקְנִי לִיה הַמְעוֹת בְּוֵדְאָה בְּמֹו שְׁקֵהָ רַב מְרִי
 7 מְרָבָא עַל יְדֵי הוֹדָאָתוּ שְׁל אִיסוּר בְּפֶרֶק מִי שְׁמֹת
 8 (כִּי רַח בְּמֹט.) אַע"פ שְׁהִינּוּ יוֹדְעִין שְׁלֹא הָי שְׁלֹ
 9 תְּחִלָּה וְהִיא בְּבִרָא מְדוּקְנָהוּ רַב מְרִי אַע"ג אֶלְא
 10 הָי בר רֹוּשָׁה. אֶלְא שִׁמ דְאִין מְטַבַּע נִקְנָה
 11 בְּחֵלְפִין. וְמו"ד נְעִשָׁה חֵלְפִין נְמִי אִיתּוּבַם דְּמִדְאָנִי
 12 נִקְנָה כִּי שְׁלֹא גֵעֵשׁ וְנָטַר עַד הֶבְאָב כִּיִּד לְחֻקְתָּא
 13 לְתַרְוִיחֵיהּ וְלִכְּהַן הַמְתִּין נְמִי עַד הֶבְאָב לֹמַר וְכֹן אָמַר
 14 עוֹלָא וְכֹן אָמַר ר' אַמִּי אָמַר רבי יוֹהָנָן מִשׁוּם דְּהָךְ
 15 בְּרִיחָא מְסִיעָה לָהּ.

16 וְאִידִי בְּפֹרְטוּטוֹת. פִּירוּשׁ שְׁלֹחֲנֵי נֶחֱן לֹ
 17 פְּרֹוּטוּטוֹת וְעַבְלַת הַבֵּית מְטַבַּע לֹא פְּרֹוּטוּטוֹת
 18 דְּלִיבָא עֲלִיחֵיהּ צוֹרְתָא וְלִכְּהַן נְעִשָׁה וְנִקְנָה בְּחֵלְפִין
 19 וְאִית' לִמְיָא שְׁהִשְׁלַחְנֵי נֶחֱן לֹא מְעוֹת וְלֹא
 20 פְּרֹוּטוּטוֹת וְכֹן נִרְאָה שְׁתֵּרִי צִרְךָ לִיתֵן לְפֹעֲלִים
 21 וְעַבְלַת הַבֵּית הִקְנָה לֹא בְּקִבְּן סוּדָר הַפְּרֹוּטוּטוֹת
 22 שְׁבִבְתוֹ וְיָל דְּחֶן לֹא מְעוֹת שְׁמַעַם דְּבִתּוּנָה זֹאת
 23 אֲתַחֲתִיב לָךְ דִּינֵר וְטִרְסִיתִי. וְלֹא חֲנִי דִּינֵי פוּה.
 24 דְּמַשְׁמַע דִּינֵר טוֹב וְאִית' וְהִיכִי סִיד דִּינֵר טוֹב וְהָא
 25 מְמַעוֹת שִׁישׁ לִי בְּבִיתִי קֹהְנִי וְיָל דְּמַעוֹת לֹאֹ חֲנִינִי
 26 שְׁמוּ שֶׁל הַמְטַבַּע אֶלְא בְּלֹמַר מְמַבְעוֹת שִׁישׁ לִי
 27 בְּבִית וְאִית' סְפָרִים דְּלֹא גִרְסִי בְּבִרְיָתָא מְמַעוֹת
 28 שִׁישׁ לִי בְּבִיתִי.
 29 נְעִשָׁה בְּכֹמֵר לֹא חֲלֹוּנִי עַד שִׁיבָא בְּנִי או עַד
 30 שְׂאֻמְיָא דְּמַפְתָּח. וְאִית' נְחִי דְּשִׁרִי סָאָה
 31 בְּסָאָה בְּעַד שִׁיבָא בְּנִי כֹו סָאָה סְאֵתִים בִּי הֶבְאָב
 32 שְׁנוֹת לֹא טִרְסִיתִי יוֹתֵר אִסוּר וְהָי רִבִּית גְּמוּר וְיָל
 33 דְּהָבָא אִינוּ נֹתֵן לֹא אוֹתוֹ מְטַבַּע עַמְּמֹו שְׁלֵקָה אֶלְא
 34 מִתּוֹךְ אַחֵר דְּמִי לְמִקְוָה וְמִקְבָּר וְדִיק מְנַבּוּ מְנַבּוּ
 35 סָאָה בְּסָאָה דְּרָךְ הִלְוָאָה בְּאֹמֵר עַד שִׁיבָא בְּנִי
 36 מִשׁוּם דְּסָאָה בְּסָאָה רִבִּית דְּרִבְּנֵן הִנֵּי דְּרָךְ מִקְוָה
 37 וְמִקְבָּר אֶפְּלוֹ סָאָה סְאֵתִים מוֹתֵר בְּאֹמֵר עַד
 38 שִׁיבָא בְּנִי.

39 כָּל הַנְּעִשָׂה דְּמִים בְּאֵחֵר כִּיּוֹן שְׂזָכָה כִּיּוֹן נִתְחַיֵּב זֶה
 40 בְּחֵלְפִין. לְרַב דְּאֵמַר בְּבִלְוִי שֶׁל קוֹנֵה הַיָּפ
 41 כִּיּוֹן שְׂזָכָה זֶה בְּעַל הַחֲפֵץ בְּמְטַבַּע נִתְחַיֵּב זֶה
 42 הַלּוֹקָח בְּאֹנְסִי חֵלְפִין דְּכָל הִיבָא דְאִיתִיהּ דִּילִיה
 43 הוּא וְאִי לִיג' זֶה שִׁנֵי הִבִי פִירוּשׁוֹ כִּיּוֹן שְׂזָכָה זֶה
 44 הַמּוֹכֵר בְּמְטַבַּע נִתְחַיֵּב אִידוּ לְשֶׁלֶם לְלוֹקָח הַחֲפֵץ
 45 שְׁהוּא חֵלְפִי מְטַבַּע וְלֹוִי דְאָמַר בְּכָלִי שֶׁל מִקְנֵה הָרִי פִירוּשׁוֹ אֶפְכָא דְאִי גִרְסִינֵן זֶה שִׁנֵי הִבִי
 46 קָאֵמַר כִּיּוֹן שְׂזָכָה זֶה הַלּוֹקָח בְּמְטַבַּע נִתְחַיֵּב הַמּוֹכֵר לִיתֵן לֹא חֵלְפִין וְאִי לֹא גִרְסִינֵן זֶה שִׁנֵי הִבִי
 47 קָאֵמַר כִּיּוֹן שְׂזָכָה הַלּוֹקָח בְּמְטַבַּע נִתְחַיֵּב הוּא בְּאֹנְסִי חֲפֵץ אִי נְמִי לֹוִי זֶה פִי הִנֵּי כְּמוֹ לְרַב
 48 וְכִיּוֹן שְׂזָכָה זֶה פִי הַמּוֹכֵר בְּנִבְנָאָה שְׁקַבֵּל מְנַבּוּ הַלּוֹקָח מְטַבַּע וְהִדְתָּנֵן וְלִמְנֵן דִּחַ ק.) הַמְחֻלְקִי
 49 פְּרָה לֹוִי הָי פִירוּשׁוֹ הַמְחֻלְקִי פְּרָה בְּהִנְאָת קָבֵלַת חֲמוּר וְכֹן הַחֲלִיף שוֹר בְּבִלְוִי דְּבִסְמוּךְ:
 50 שְׁמַעַם מִיָּה מְטַבַּע נְעִשָׁה חֵלְפִין. וְאֵע"ג דְּמַעוֹת אֵיבִם קוֹנוֹת דִּימ סְקָמָא אֶגְלִי אִי מְפָרֵשׁ
 51 הַתּוֹרַת חֵלְפִין קָנִי אִיג' אֶפְכָא בְּסְתָמָא כִּיּוֹן מְחַזִּיר לֹא הַמְטַבַּע בְּדִימ לְחַזִּיר הַסּוּדָר קֵנוּ
 52 הַחֲלִיפִין וְאִית' וְהָאִי יִאֵמַר נִשְׂרַפּוּ חֲטִיף בְּעִלְיָה יָל דְּלֹא שְׂכִיחַ מִלְתָּא שְׁיִקְנָה הַמְעוֹת דְּרָךְ
 53 חֲלִיפִין דְּלֹא שְׂכִיחַ שִׁתּוֹן הַמּוֹכֵר חֲפֵצוֹ בְּחֵלְפִין מְעוֹת שְׂאֵיבִם שׁוֹת הַמְקַשׁ דְּרָךְ חֲלִיפִין
 54 שְׂאֵיבִם שׁוֹת מְעוֹת הַמְקַשׁ וְלֹא וְזוּר רִבְּנֵן כְּדָאֵמַר בְּסִמְךָ גִבִּי הַחֲלִיף דִּמִי שוֹר בְּפֶרֶק וּבִקְנָן
 55 סוּדָר דְּשְׂכִיחָא לִיבָא לְמִיחַשׁ שְׂמָא יִאֵמַר לֹא נִשְׂרַפּוּ חֲטִיף בְּעִלְיָה דְּכִיּוֹן דְּלֹא קִיבַל הַמּוֹכֵר
 56 הַמְעוֹת טַרְחַ וְנִצְיָל פֶּן יִסְרַב הַלּוֹקָח לִיתֵן לֹא הַמְעוֹת.

ופירי

מטבע: כיון שזכה זה נתחייב את המטבע בעל החפץ בעל המטבע בכל אונסין שיוקלו בחליפין מעתה אם מת השוהר מת לו אע"פ שלא משהו כיון אלמא קנה בחליפין של מטבע:

1 וְחֹזֵר וְאֹמַר. הָרִי פִירוֹת שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׁלֶךְ יִהְיֶה מְחֻלְלִין עַל מְעוֹת שִׁישׁ לִי בְּבִית וְהִקְנָה
 2 הַמַּעֲשֵׂר הַזֶּה אֵת הַמְעוֹת וְהָצָא לְחֻלְפִין: מַעֲמָא דְאִין כִּיּוֹן מְעוֹת. דְּמִדְּקִתְּנִי וְאִין כִּיּוֹן מְעוֹת
 3 שִׁמ דְאֵם הָיָה כִּיּוֹן מְעוֹת שֶׁם בְּגוֹרָן לֹא הָיָה אֹמֵר לֹא הִתְנָא לְעִשׂוֹת כֹּן אֶלְא הַמְעוֹת
 4 הִלְלוּ הָיָה מוֹסֵר לְחִבְרֵי וְנִקְנָה אוֹתָם לֹא בְּמִשְׁכִּיבָה: וְפִרְקִי. וְחִבְרֵי זֶה פוּדָה אֵת הַמַּעֲשֵׂר:
 5 דְּהִבִי צִרְיָה. שְׂאֵנָה נְקִיבָה עֲרֻמָּה כָּל פֶּה
 6 לְחֵלְפִין מְטַבַּע דְּתָנָה לִי. חִבְרֵי לֹוִי הִקְנָה
 7 לְגַבִּי מַעֲשֵׂר וְקִרְבָּן בִּיה מְמַעֲשֵׂרו פֶרֶט שֶׁל
 8 אַחֵרִים: וְנִקְנֵיהוּ נְהִלִּיה אַב קַרְקַע. יִתֵן לֹא זֶה
 9 בְּעַל מַעֲשֵׂר קַרְקַע בְּחֵלְפִין וְעַמְּתֵן הַמְעוֹת
 10 וּמִשְׁחִיחִין זֶה בְּשֶׁרְקַע יִהְיֶה הַמְעוֹת קְבוּיֹת לֹא בְּכָל
 11 מְקוֹם שֶׁחֵן דְּתָנֵן (קְדוּשִׁין דִּף כו.) נִבְכִּים שְׁאִין לֶחֶן
 12 אַחֲרֵינִי וְנִקְנֵן עַד נִבְכִּים שִׁישׁ לֶחֶן אַחֲרֵינִי בְּכֶסֶף
 13 בְּשֶׁרֶךְ וּבְחֻקְהָ וְחִבְרֵי זֶה יִאֵמַר הָרִי פִירוֹת הִלְלוּ
 14 מְחֻלְלִין עַל מְעוֹת שִׁישׁ לִי בְּבִיתִךְ דְּהִבִי עֲדִיף
 15 דְּהָיָה לִיה נִוּכָאָה וְהָךְ קוּשְׁיָא לְרַב פֶּפֶא אֶל
 16 מְקַשְׁיָן אֶלְא אֲתַמְחִידוּ קָא מְתַמָּה אֲמַתְנִי: אִיכְפַּל
 17 תַּנָּא כו'. וְהַמַּעֲשֵׂר הַתַּנָּא וְטַרְחַ לְהוֹרֹת לֵנוּ הִלְקָה
 18 בְּדָרְךְ שְׂאִינוּ מְצִי שִׁיחָה אֲדָם עוֹמֵד בְּגוֹרָן עֵרוֹם
 19 אֶלְא לֹא שִׁמ בְּגוֹרָן שְׂאִינוּ שְׁלֹ אֶבֶל סוּדָר יֵשׁ
 20 לֹא וְאֶפְּלוֹ הִבִי הַפִּירוֹת צִרְךָ לִיתֵן לֹא בְּמַתְנָה
 21 שְׂאִין הַמְעוֹת נִקְנִין בְּחֵלְפִין: וְאֵךְ רַב פֶּפֶא הִרִי
 22 בִּיה. מְמַאי דְאָמַר מְטַבַּע נְעִשָׁה חֵלְפִין
 23 וְאֶקְנִינָהוּ לְרַב שְׂמֹאֵל. שְׁהִיהּ הוֹלֵךְ לְשֶׁם כוּד
 24 שְׂיָבִיאִם לֹא שְׂאִילוֹ לֹא הִקְנָה לֹא הָיָה נֹתֵנָם
 25 לֹא מִי שְׁהַפְּקוּן אֶפְּלוֹ שְׂאֵם יִאֵבְדוּ בְּדָרְךְ חֹזֵר
 26 רַב פֶּפֶא וְהַנְּעִיב לֹא אַב אֶסְפִּיא דְּבִיתִיהּ. מִתְּנָן
 27 בִּיתוֹ אֶלְמָא מְדִאָּשְׁטִירִי לִיה לְקִנְיָנֵיהּ אַב
 28 קַרְקַע שִׁמ אִין מְטַבַּע נִקְנָה בְּחֵלְפִין: עַד תּוֹרָה.
 29 שֶׁם מְקוֹם: וְכֹן אָמַר עוֹלָא. הָאִי וְכֹן לְעִיל קָאִי
 30 אֶפְּלוֹנְתָא דְּרַב וְלִי: תִּבְעִין אִיתוּ. מְעוֹת שְׂכָרִם
 31 וּמוֹנוּתִיבִים: מֵן לִי בְּדִינֵי מְעוֹת. מֵן לִי פִירוּטוֹת
 32 בְּשׁוּהָ דִּינֵר וְהִדְיָר אִין עַמְתָּה כִּיּוֹן אֶבֶל אֲנִי
 33 אֶעְלֶה לָךְ עַד יוֹם פְּלוּנִי יִפֶּה דִּינֵר וְטִרְסִיתִי סְסִיד
 34 דִּינֵר יִפֶּה הִדְיָרָא בְּוֵדְאָה קָאֵמַר וְטִרְסִיתִי מַעֲה
 35 קְטֻנָּה וְאֶפְּרִינְסָם. אַעֲשֵׂה צְרִיכִים בְּלֹמַר אֶסְלֶכֶן
 36 מְעִילִי כָּל צוּרְךָ סִיפּוֹק קָרִי פְּרָנְסָה קוֹנֵדִירִי
 37 בְּלַע"ז: אֵם יֵשׁ לֹא בְּבִיתִי. אוֹתוֹן מְעוֹת שְׁהוּא
 38 אֹמֵר: מוֹתֵר. סְסִיד דְּכִיּוֹן דִּישׁ לֹא הוּוּ לֹא חֵלְפִין
 39 דְּהִלְפִין אֶלּוֹ אֶבֶל אֶלּוֹ אוֹתוֹן שְׂבִיבְתוֹ בְּאֶלּוֹ וְהַמְתַּת
 40 הַדּוּקָא אוֹיִל גְּבִיה לְתַת לֹא טִרְסִיתִי יוֹתֵר וְאִין אַבָּן
 41 מִשׁוּם רִבִּית שְׁתֵּרִי אִין אַבן שְׂכַר הַמְתַּת שְׁתֵּרִי
 42 אִין מְתַתִּי לֹא כְּלוֹם שְׁתֵּרִי הוּא פְּרֻעָה מִדְּ
 43 דְּמַשְׁמִשׁ אֵת מְעוֹת הַשְׁלַחְנֵי נִקְנָה לֹא הִדְיָר
 44 שְׂבִיבְתוֹ בְּכָל מְקוֹם שְׁהוּא: וְאֵם לֹא אִיסוּר. דְּכִיּוֹן

1 וְחֹזֵר וְאֹמַר הָרִי תֵן מְחֻלְלִין עַל מְעוֹת שִׁישׁ לִי בְּבִית
 2 מַעֲמָא דְאִין כִּיּוֹן מְעוֹת הָא אֵם יֵשׁ כִּיּוֹן מְעוֹת לִקְנִי
 3 לָהּ לֹא יִדְרָךְ בְּמִשְׁכִּיבָה וְפִרְקִי דְּהִבִי עֲדִיף דְּהָיָה לִיה
 4 כִּיּוֹן וְאִי אֲמַרְתָּ מְטַבַּע נִקְנָה בְּחֵלְפִין נִקְנֵנוּ לִיה מְעוֹת
 5 לְהִיאָדָךְ אַב סוּדָר וְלְפִרוֹק דְּלִית לִיה סוּדָר וְנִקְנִינָהוּ
 6 נְהִלִּיה אַב קַרְקַע דְּלִית לִיה קַרְקַע וְהָא עוֹמֵד בְּגוֹרָן
 7 קֹהְנֵי בְּגוֹרָן שְׂאִינוּ שְׁלֹ וְאִיכְפַּל תַּנָּא לְאֶשְׁמַעֲיָן
 8 וְבִרָא עֲרִטְלָאִי דְּלִית לִיה וְלֹא כְּלוֹם אֶלְא לֹאֹ שְׁמַע
 9 מִיָּה אִין מְטַבַּע נִקְנָה בְּחֵלְפִין שְׁמַע מִיָּה וְאֵךְ רַב
 10 פֶּפֶא הִדְר בִּיה פִי הָא דְרַב פֶּפֶא הוּוּ לִיה תִּרְסִיר
 11 אֶלְפִי דִּינֵרִי בִי חוֹזָאִי אֶקְנִינָהוּ לְרַב שְׂמֹאֵל כִּי אֲהָא
 12 אַב אֶסְפִּיא דְּבִיתִיהּ פִי אֲהָא נִפְקַל לְאֶפִיָּה עַד תּוֹךְ
 13 וְכֹן אָמַר עוֹלָא אִין מְטַבַּע נְעִשָׁה חֵלְפִין וְכֹן אָמַר רַבִּי
 14 אֶפִי אִין מְטַבַּע נְעִשָׁה חֵלְפִין וְכֹן אָמַר רַבָּה כוּד כוּד
 15 חֲנָה אָמַר רַבִּי יוֹהָנָן אִין מְטַבַּע נְעִשָׁה חֵלְפִין
 16 אִיתִיבִיה רַבִּי אֶבָּא לְעוֹלָא הָרִי שְׁהִיוּ תְּמָרִיו וּפְּעֻלָּיו
 17 תּוֹבְעִין אוֹתוֹ בִּישׁוּק וְאָמַר לְשׁוֹלְחֵנִי תֵן לִי בְּדִינֵר
 18 מְעוֹת וְאֶפְּרִינְסָם וְאִנִּי אֶעְלֶה לָךְ יִפֶּה דִּינֵר וְטִרְסִיתִי
 19 מְעוֹת שִׁישׁ לִי בְּבִיתִי אֵם יֵשׁ לֹא מְעוֹת מוֹתֵר וְאֵם
 20 לֹא אִיסוּר וְאִי סְלָקָא דְּעִתְךָ אִין מְטַבַּע נְעִשָׁה חֵלְפִין
 21 הוּוּא לִיה הַלּוֹאָה וְאִיסוּר אֲשׁוּתִיכ א"ל דְּלִמָּא אִידִי
 22 וְאִידִי בְּפֹרְטוּטוֹת שְׁנוּ דְּלִיבָא עֲלִיחֵיהּ מְטַבַּע וְאִידִי
 23 וְאִידִי פִרְיָא הוּוּ וּמִשׁ"ה נִקְנֵנוּ בְּחֵלְפִין א"ל אִין דִּיקָא
 24 נְמִי דְּקִתְּנִי יִפֶּה דִּינֵר וְטִרְסִיתִי. וְלֹא קֹהְנֵי דִּינֵר יִפֶּה
 25 וְטִרְסִיתִי ש"מ רַב אִשִּׁי אָמַר לְעוֹלָם כְּדָמִים
 26 וּבְפֹרְטוּטוֹת כִּיּוֹן דְאִית לִיה נְעִשָׁה בְּאֹמֵר הַלּוֹוִי עַד
 27 שִׁיבָא בְּנִי או עַד שְׂאֻמְיָא מְפַתַּח ת"ש כָּל הַנְּעִשָׂה
 28 דְמִים בְּאַחֵר כִּיּוֹן שְׂזָכָה זֶה נִתְחַיֵּב זֶה בְּחֵלְפִין כָּל
 29 הַנְּעִשָׂה דְמִים בְּאַחֵר מְאִי גִירוֹ מְטַבַּע וְשְׁמַעַם מִיָּה
 30 מְטַבַּע נְעִשָׁה חֵלְפִין אָמַר רַב יְהוּדָה ה"ק
 31 כָּל

45 דְאִין לֹא הִדְיָר בְּבִיתוֹ אִין אַבָּן חֵלְפִין אֶלְא בְּשָׂכָר מְכַר בְּעִלְמָא שְׁהוּא מְתַחֲבִיב לֹא הִדְיָר
 46 לְאוֹתוֹ זְמַן וְטִרְסִיתִי מוֹסִיף לֹא בְּשָׂכָר מְעוֹתֵיהּ שְׁהַמְתִּין: וְאִי אֲמַרְתָּ אִין מְטַבַּע נִקְנָה בְּחֵלְפִין:
 47 וְאִין מְטַבַּע נְעִשָׁה חֵלְפִין אֶפְּלוֹ: יֵשׁ לֹא נְמִי אִין קְנוֹן לֹא בְּמְקוֹם שְׁהֵם שֶׁם אִין זֹו אֶלְא
 48 הַלּוֹאָה וְאֵע"ג דְּרָךְ מְקָה וּמְקַבֵּר הוּא קִי"ל לְקַמְן בְּלָלָא דְרַבִּינָא כָּל אַגְר נָטַר לִיה אִיסוּר
 49 אֶלְא לֹא שְׁמַע מִיָּה מְטַבַּע נְעִשָׁה חֵלְפִין וְנִקְנָה בְּחֵלְפִין דְּהָא הִבָּא תְּרִוּיָהוּ מְטַבַּע נִיחֹו
 50 שֶׁל שְׁלֹחֲנֵי נְעִשָׁה חֵלְפִין וְשִׁל בְּעַל הַבֵּית נִקְנָה בְּחֵלְפִין: אָמַר לִיה. רַבִּי אֶבָּא לְעוֹלָא:
 51 דְּלִמָּא. מְצִית לְתַרְוִיחֵיהּ דְאִידִי וְאִידִי כִיּוֹן שְׁלֹחֲנֵי כִיּוֹן דְּבַעַל הַבֵּית: בְּפִרְשׁוּבוֹת. מְעוֹת שֶׁל
 52 נְחוּשֶׁת שְׁהֵם עֲרִיין בְּלֹא צוּרָה כְּעִין אִסְמִינֹן שֶׁל כֶּסֶף אָמַר לִיה. עוֹלָא אִין שְׁפִיר מֵרַחַת
 53 לָהּ וְדִיקָא נְמִי מְדַקְאָמַר יִפֶּה דִינֵר וְטִרְסִיתִי דְּמַשְׁמַע אֶעְלֶה לָךְ מְפֹרְטוּטוֹת שְׂבִיבְתִי שְׁוֹה
 54 דִּינֵר וְטִרְסִיתִי: וְלֹא קֹהְנֵי דִינֵר. יִפֶּה. דְּלִישְׁתַּמַּע דִּינֵר שֶׁל כֶּסֶף טוֹב וְטוֹבֵע: רַב אִשִּׁי אָמַר
 55 לְעוֹלָם בְּפִרְשׁוּבוֹת. הוּוּא כְּדָאֵמַרְתָּ מְדַקְאָמַר יִפֶּה דִינֵר וְטִרְסִיתִי מְטַבַּע לֹא מִשׁוּם דְּנִקְנָה
 56 בְּחֵלְפִין שְׂאֵפִי הַתָּנָה עוֹמֵד בְּתוֹרַת דְּמִים אִין אַבָּן רִבִּית דְאָגַר נָטַר לִיה שְׂאֵפִי הַלּוֹאָה אֵם
 57 יֵשׁ לֹא בְּבִיתוֹ מוֹתֵר לְתַת לֹא עוֹדָךְ דְּהָיָה לִיה הַלּוֹוִי עַד שִׁיבָא בְּנִי: כָּל הַנְּעִשָׂה דְמִים בְּאַחֵר.
 58 מְשַׁנָּה הִיא בְּקוּדוּשִׁין (דִּף כו.) וְקִסִּיד דְּחִי"ק כִּיִּדְרִיגִל לְהוֹיֹת נִיתָן דְּמִים בְּאַחֵר הִדְיָנִי
 59 מְטַבַּע: כִּיּוֹן שְׂזָכָה זֶה נ

1 כל הנישום דמים באחר. כל שרגלים לשום אותו כשנותנין אותו דמים באחר דהיינו כל
 2 המטלטלים אם בא אדם לתתם דמים בחפץ אחר דרין לשומן בכמה זנתנו לה: כיון שזכה
 3 זה כו'. אם נתנם בתורת חליפין כיון שמשקן זה כו' ואשמעינן דמטלטלי ופרי געשין
 4 חליפין ולא בעינן כלי דשלק איש געלו (רות ד) לא דוקא דלקיים כל דבר דרשין לקיים

5 כל הנישום דמים באחר כיון שזכה זה נתחייב זה
 6 בחליפין ה"נ מסתברא מודקתני סיפא פיצד החליף
 7 שור בפרה או חמור בשור שמע מניה ולמאי דסליק
 8 אדעתיה מעיקרא מטבע מאי פיצד הכי קאמר
 9 ופירי נמי עבדי חליפין פיצד החליף שור בפרה או
 10 חמור בשור הניחא לרב ששת דאמר פירי עבדי
 11 חליפין אלא לר"נ דאמר כלי אין אבל פירי לא
 12 עבדי חליפין מאי פיצד הכי קאמר יש דמים שהן
 13 בחליפין פיצד החליף דמי שור בפרה או דמי חמור
 14 בשור מאי מעמיה דרב נחמן סבר לה פרבי יוחנן
 15 דאמר דבר תורה מעות קונות ומפני מה אמרו
 16 משיכה קונה גזירה שפא יאמר לו גשרפו חפיו
 17 בעליה ומלתא דשכיחא גזרו ביה רבנן מלתא דלא
 18 שכיחא לא גזרו ביה רבנן ולריש לקיש דאמר
 19 משיכה מפורשת מן התורה הניחא אי סבר לה
 20 רב ששת מתרץ לה פרב ששת אלא אי סבר לה
 21 רב נחמן דאמר פירי לא עבדי חליפין ומטבע לא
 22 קני היכי מתרץ לה על פרה פרב ששת מתרץ
 23 לה תנן כל המטלטלין קונין זה את זה ואמר ריש
 24 לקיש ואפילו פיס מלא מעות בכיס מלא מעות
 25 תרומא רב אחא בדינר אנקא ואניגרא אחד שפסלתו
 26 מלכות ואחד שפסלתו מדינה וצריכא דאי אשמעינן
 27 פסלתו מלכות משום דלא סגי כלל אבל פסלתו
 28 מדינה דסגי ליה במדינה אחריתי אימא אפתי
 29 מטבע הוא ואין מטבע נקנה בחליפין ואי אשמעינן
 30 פסלתו מדינה משום דלא סגי ליה לא בצנעא ולא
 31 בפרהסיא אבל פסלתו מלכות דסגי ליה בצנעא
 32 אימא אפתי מטבע הוא ואין מטבע נקנה בחליפין
 33 צריכא אמר רבה אמר רב הונא מכור לי באלו קנה
 34 וש

1 נמי עבדי חליפין ביצד החליף בשר שור בפרה. רש"י ל"ג בשר דשור ופרה חיים
 2 מיקרו נמי פירי ופרין לרב נחמן בין למאי דסיד מעיקרא בין למאי דמשני כל
 3 הנישום וקשה דא"כ הכי נמי מסתברא לא קאי לפי המשקאן לרב נחמן שצריך לומר יש דמים
 4 שהם בחליפין ועוד קשה לרש"י דפסק לקמן בר"ל לא מתוקמא כלל מתני' דמיקמי לן דפירי

5 לא עבדי חליפין כרב נחמן וליקא לשנוי ופירי נמי
 6 עבדי חליפין ולא יש דמים שהם בחליפין לדברי
 7 רש"י דפסקי בר"ל ועוד דר"ח ורב אלפס וספרים
 8 קדמונים רס"ו ופירי נמי עבדי חליפין ביצד החליף
 9 בשר שור בפרה ובשנויא דכל הנישום לא קאמר
 10 בשר שור ועוד דהניא לקמן פרתה בכמה בכך וכך
 11 תקשה לרב נחמן דאמר פירי לא עבדי חליפין
 12 דלא מצי מיירי בדמים ומיזה לפי"ת דחליפין קשה
 13 בשוק קני לביע אפילו פירי אתי שפיר ברייתא
 14 דבסמוך ונראה דשור ופרה חיים היו כלי חשוב
 15 לפי שמשמשם בהם לטעון משור ולחירוש ולמאי
 16 דשני כל הנישום אתי שפיר אפילו לרב נחמן ולא
 17 פריך לר"נ אלא לפי מאי דסיד מעיקרא דאמר
 18 ופירי נמי עבדי חליפין וא"ת לישני דר"נ ותני' כל
 19 הנישום כמו שהוא לפי האמת ויש לומר דמסקמא
 20 לא יחלוק ר"נ על רב ולן שקיין קדמונים דמיד
 21 מטבע נעשה חליפין צריך לשנות כל הנעשה כלה
 22 הנישום משמע למעוטי מטבע וצריך לומר
 23 לדדיה ופירי נמי עבדי חליפין ומיד אינו נעשה
 24 אינו חולק כי אם מטבע אבל בפירי יסבור זה
 25 קוה.

26 ולרב נחמן דאמר פירי לא עבדי חליפין מאי
 27 ביצד. וא"ת ולפירי לוקמיה בחליפין
 28 קשה בשוק גם ר"ל אמאי ע"כ רב ששת ס"ל
 29 ולוקמא בפירי ובשוק בשוק ו"ל דומיא דרישא
 30 דכל הנישום דמיירי בחליפין כלי בכלי או כל
 31 הנעשה למאן דאמר נעשה חליפין דמיירי באין
 32 קשה בשוק היה סיפא דהחליף שור בפרה מיירי
 33 בחליפין קשה ומיזה למאן דאמר אין מטבע נעשה
 34 אלא כפי מצינו דמקמי דבשוק בשוק בעל דא"כ
 35 מאי פריך מכל הנעשה דמים באחר וממנה
 36 דמטלטלין קונין זה את זה דמייתי בסמוך
 37 דמטבע נעשה חליפין ולקמא אייתי קשה בשוק
 38 ולעיל נמי אמאי הוצרך לשנוי בפרוטות קא
 39 קשה בשוק הוא דמשום טריטית היתר לא מקרי
 40 אינו קשה בשוק אלא היכא שהמקח שור בפלים
 41 מן המעות דאז דומה לחליפין אלא ודאי קרא
 42 דמייתר לשוק בשוק לפירי אתי ולא למטבע
 43 וא"ת למיד' בין פירי בין מטבע עושה חליפין קרא
 44 למאי אתא י"ל דאתא לרבות מרוקא או דבר שאינו מסוים היכא דהוי שוק בשוק
 45 דממעטין להו לקמן מתורת חליפין י"ל לז"ל דאמר לקמן בכליו של מקנה אתי קרא
 46 למימר דאם הוא שוק בשוק אפי' בכליו של קונה מועיל: ויש דמים שהם בחליפין. ומקמי
 47 להו במחילת הדמים אף על גב דאמר בקדושין (דף ו) המקדש במלוה אינה מקדשת ובמכר
 48 לא קנה היינו כי קדשה או קנה החפץ במעות שחיב לו אבל קדשה או קנה בהנאת מחילת
 49 מלוה מועיל כמו ארוח לה ומאן ואדר עליו לשלטון:

כל

45 לפיכך העמידום ברשותו לחזור בו אם ירצה דכיון שאם יתיקרו ברשותו יתיקרו יחזור
 46 בו מן המכר והיא השכר שלו כי דידיה חשבו להו ותרד מציל ובין דתקנתא דרבנן
 47 בעלמא הוא במכר דשכיח עבוד רבנן תקנתא בעל דלא שכיח כגון האי שיהיו שמין
 48 דמי מטלטלין במטלטלין לא עבוד רבנן תקנתא במשיכה: ולריש לקיש דאמר
 49 בפרקין (דף מו): משיכה מפורשת מן התורה. ובין דמדאורייתא מעות לא קנו לא שקא
 50 מכר דשכיח ולא שקא מכר דלא שכיח מעות לא קנו הניחא אי סבר לה רב ששת דאמר
 51 פירי עבדי חליפין מתרץ לה למתני' כרב ששת וכדשני רב יוחנן כל הנישום דמים באחר
 52 כגון מטלטלין ופירי שאדם רגיל לשומן כשנותן דמים באחר היכא דעשאם חליפין
 53 לקיף דמעות אין קונות ואפילו במכר דלא שכיח נמי: היכי מתרץ להא. החליף שור בפרה דמתניתין כל בחליפין קאמר דאי
 54 בתורת דמים מעות לא קנו ש"מ מטבע נעשה חליפין ונקנה בחליפין: תרומא רב אחא. בששתיקן מעות פסולות דהוה ליה כשאר מטלטלין מחליף כיס מלא דינרי אנוקין בכיס מלא
 55 של דינרים אניגרא: אחד מהם פסלתו מלכות ואחד מהם פסלתו מדינה בני מדינה שזאנורא אבל
 56 המלך לא צוה ומוציאן אותם כשאר מדינות המלך: דלא סגי כלל. לשון הילוף הוא: מכור לי באלו. אחו בידו מעות ואמר לחבירו מכור לי חפץ שלף באלו שבדי ולא הקפיד לשאלו
 57 בקמה הם ויקבלם מיד הלווקה: קנה. לוקח החפץ במעות הללו ואין אחד מהם יכול לחזור:

51 שזכה זה כו': או א"י סבר לה רב רב נחמן דאמר. כלי בעינן: ומטבע. בתורת דמים נמי לריש לקיש לא קני דנישני כרב נחמן דאמר יש דמים שהם בחליפין דהא לריש לקיש מאורייתא
 52 לקיף דמעות אין קונות ואפילו במכר דלא שכיח נמי: היכי מתרץ להא. החליף שור בפרה דמתניתין כל בחליפין קאמר דאי
 53 בתורת דמים מעות לא קנו ש"מ מטבע נעשה חליפין ונקנה בחליפין: תרומא רב אחא. בששתיקן מעות פסולות דהוה ליה כשאר מטלטלין מחליף כיס מלא דינרי אנוקין בכיס מלא
 54 של דינרים אניגרא: אחד מהם פסלתו מלכות ואחד מהם פסלתו מדינה בני מדינה שזאנורא אבל
 55 המלך לא צוה ומוציאן אותם כשאר מדינות המלך: דלא סגי כלל. לשון הילוף הוא: מכור לי באלו. אחו בידו מעות ואמר לחבירו מכור לי חפץ שלף באלו שבדי ולא הקפיד לשאלו
 56 בקמה הם ויקבלם מיד הלווקה: קנה. לוקח החפץ במעות הללו ואין אחד מהם יכול לחזור:

56 המוכר עד שימשוך אותם הקונה לרשותו, שמחמת כן יטרח
 57 המוכר להצילם, וכיון שהטעם שמעות אינן קונות אינו אלא גזירה
 58 מדרבנן, סובר רב נחמן שלא בכל האופנים גזרו חכמים, ורק מלתא
 59 דשכיחא - בדבר מצוי כגון מכר רגיל, גזרו ביה רבנן, אבל מלתא
 60 דלא שכיחא, כגון זה שבא לקנות מטלטלין בדמי מטלטלין אחרים
 61 שנתחייב לו, לא גזרו ביה רבנן, אלא העמידוהו על דין התורה,
 62 שמעות קונות.
 63 הגמרא מבררת כיצד תתפרש סיפא זו לדעת ריש לקיש, הסובר
 64 להלן (מז): שמן התורה מעות אינן קונות. שואלת הגמרא: וקריש
 65 לקריש דאמר ששכיחא מפורשת מן התורה - שמפורש בתורה שאין
 66 מעות קונות מטלטלין בלא משיכה, ונמצא שלדעתו אין לחלק בין
 67 מכר המצוי למכר שאינו מצוי, אלא בכל אופן אינן קונות, איך
 68 יתפרשו דברי המשנה 'כיצד החליף שור בפרה'. הניחא אי נפרש
 69 שריש לקיש סבר לה כרב ששת האומר שפירות עושים חליפין,
 70 שלפי זה אף הוא מתירין לה למשנה כרב ששת, וכפי שאמר רב
 71 יהודה לעיל, כל הנישום דמים באחר כגון מטלטלין ופירות שאדם
 72 רגיל לשומם כשנותנם בדמי דבר אחר, הרי הם קונים בחליפין,
 73 אלא אי נפרש שריש לקיש סבר לה כרב נחמן דאמר פירי לא עבדי
 74 - פירות אינם עושים חליפין, וכן מובן לא קני - מעות אינן קונות
 75 כלל לריש לקיש, היכי מתירין לה - כיצד יפרש את הסיפא 'החליף
 76 שור בפרה', הלא אינו יכול לפרשה לא בחליפין ולא בדמים.
 77 משיבה הגמרא: על פתחה כרב ששת מתירין לה - אכן בהכרח חליפין
 78 לומר שריש לקיש סובר כרב ששת שפירות עושים חליפין,
 79 וממילא יפרש את המשנה כפי שפירשה רב ששת, בקנין חליפין.
 80 הגמרא חוזרת לענין חליפין במטבע, הנה הובא לעיל (ע"א) דעת
 81 כמה אמוראים שאין מטבע נעשה חליפין, וכן הוכיחה הגמרא
 82 לעיל ממשנה שאין מטבע נקנה בחליפין, הגמרא מקשה על שני
 83 דינים אלה: תנן - שנינו במשנתנו (מד). כל המטלטלין קונין זה
 84 את זה, ואמר ריש לקיש שהמשנה באה לרבות, שכל המטלטלין
 85 כולם, ואפילו כים מלא מעות בכים מלא מעות קונים זה את זה,
 86 ובהכרח כוונת ריש לקיש שהם קונים זה את זה בקנין חליפין,
 87 שהרי אין מעות קונות מטלטלין, ונמצאנו למדים שמטבע נעשה
 88 חליפין וגם נקנה בחליפין.
 89 מתרצת הגמרא: תרנמא - פירש רב אחא, שאין כוונת ריש לקיש
 90 לפרש את המשנה במעות טובים ומתקבלים, אלא כוונתו
 91 למטבעות פסולים, כגון פדרינא אנקא ואנינא, כלומר שהחליפו
 92 ביניהם כים מלא דינרי אנקא בכים מלא דינרי אנגרא, שהם
 93 מטבעות פסולים, אהד שפסולתו מלכות - שהימלך גזר שלא
 94 ישתמשו במטבע זה, אבל בני המדינה משתמשים בו בהצנע, ואהד
 95 שפסולתו מדינה - שבני המדינה שונאים מטבע זה, אבל המלך לא
 96 גזר לפוסלו, ומקבלים אותו בשאר מדינות המלך. ומחמת שהם
 97 פסולים אין דינם כמטבע, אלא כשאר מטלטלין שהם נעשים
 98 חליפין ונקנים בחליפין.
 99 מבארת הגמרא לשם מה העמיד רב אחא בשתי מיני מטבעות
 100 פסולות אלו: וצריכא - והוצרך רב אחא להשמיענו שיש חליפין
 101 גם במטבע שפסולתו מלכות וגם במטבע שפסולתו מדינה, דאי
 102 אשמועינן - שאילו היה משמיענו רק שפסולתו מלכות, היינו טועים
 103 לומר שרק באופן זה אינו נחשב מטבע, משום דלא סני - שאינו
 104 'הולך' בלל, כלומר אינו מתקבל בשום מדינה, אבל שפסולתו מדינה
 105 דסני ליה במדינה אחרית - שהוא 'הולך' ומתקבל במדינה אחרת,
 106 שלא פסולתו אלא בני אותה מדינה, אימא - היינו אומרים, אפתי
 107 - עדיין מובן הוא, ואין מובן נקנה בחליפין, לכן השמיענו
 108 שמטבע שפסולתו מדינה אינו חשוב מטבע ויש בו חליפין. ואי
 109 אשמועינן - ואילו היה משמיענו רק שפסולתו מדינה, היינו טועים
 110 לומר שרק באופן זה אינו נחשב מטבע, משום דלא סני ליה - שאינו

1 כל הנישום דמים פאה, כלומר, כל דבר שרגילים להעריך את
 2 שוויו כשניתן כתשלום עבור דבר אחר, דהיינו כל המטלטלים
 3 ואפילו פירות, אם נתנם הקונה למוכר בתורת חליפין, פין שכיחא
 4 זה - המוכר בחפץ שהקונה נתן לו, נתחייב זה - הקונה בחליפין -
 5 באונסין שיקרו מעתה לדבר הנקנה, כיון שזכה בו הקונה מיד
 6 בקנין חליפין על אף שלא משך אותו. והחידוש הוא שאף פירות
 7 יכולים לקנות בחליפין, ואין צריך דווקא בלי.
 8 הגמרא מוכיחה מן הסיפא של המשנה בתיורצו של רב יהודה: הכי
 9 נמי ממתקרא שאין כוונת המשנה ב'כל הנישום' וכו' למטבע אלא
 10 למטלטלים, מתקרא סיפא - ממה שמבארת המשנה בסיפא כיצד
 11 החליף שור בפרה או המור בשור, הרי שמדובר כאן בשאר
 12 מטלטלין כגון שור ופרה ולא במטבע, שפע מינה.
 13 הגמרא מבררת איך סברו מתחילה להעמיד את המשנה בחליפין
 14 מעות. שואלת הגמרא: ולמאי דפליג אדעתיה מעיקרא - לפי מה
 15 שסברו בתחילה לפרש שכונת המשנה למטבע, והחידוש המשנה
 16 הוא שמטבע נעשה חליפין, אם כן מאי ביצד, - מדוע שנו בסיפא
 17 'כיצד החליף שור בפרה', שהיא דוגמא למטלטלין שאינם מטבע.
 18 מיישבת הגמרא: בתחילה סברו שאין הכוונה בסיפא לבאר את
 19 עצם החידוש שנעשה ברישא, והכי קאמר - כך היא כוונת
 20 המשנה, לאחר שחידשה ברישא שנוטע נעשה חליפין, מבארת
 21 המשנה מהו עצם הקנין חליפין, ודרך אגב השמיענו התנא חידוש
 22 דפירי נמי עבדי חליפין - שגם פירות עושים חליפין, ולכן שנו
 23 בסיפא 'כיצד החליף שור בפרה או המור בשור'.
 24 נמצא שבין לסברת המקשן ובין לפי ביאורו של רב יהודה, נתחדש
 25 על כל פנים בסיפא של משנה זו שפירות עושים חליפין. שואלת
 26 הגמרא: הניחא - אמנם ביאור זה יובן לדעת רב ששת דאמר להלן
 27 (מז) שדורשים ממה שנאמר בפסוק המלמד על קנין חליפין (רות
 28 ד ז) 'לקים כל דבר' שאף פירי עבדי חליפין - פירות עושים חליפין,
 29 ומה שנאמר בהמשך הפסוק 'שלף איש נעלו' הוא לאו דווקא, אלא
 30 לרב נחמן דאמר שמהפסוק 'שלף איש נעלו' למדים שרק בלי
 31 ושהוא בעין נעלו אין - אכן עושה חליפין, אבל פירי לא עבדי
 32 חליפין - אבל פירות שאינם כ'נעלו' אינם עושים חליפין, מאי ביצד
 33 - איך יפרש מה ששנינו בסיפא 'כיצד החליף שור בפרה או המור
 34 בשור' דהיינו חליפין בדבר שאינו בכלי אלא כפירות.
 35 מיישבת הגמרא: לדעת רב נחמן יש לבאר שמשנה זו אינה מדברת
 36 כלל בקנין חליפין אלא בקנין כסף, והכי קאמר, על אף שאין
 37 למטלטלין ניקנין בקנין כסף בלא משיכה, מכל מקום יש דמים ששון
 38 בחליפין - יש תשלום עבור חפץ שמועיל לקנותו בקנין כסף בלא
 39 משיכה, כשם שקנין חליפין מועיל בלא משיכה, ומבררת המשנה:
 40 כיצד יתכן דבר זה. מבארת המשנה: באופן שמכר שור לחבירו
 41 וסיכמו שהקונה ישלם למוכר כך וכך מעות, ומשך הקונה את
 42 השור ונתחייב במעות, ואחר כך החליף דמי שור בפרה או דמי
 43 המור בשור - הציע הקונה למוכר שיקנה ממנו פרה בדמי השור
 44 שהוא חייב לו, והסיכמו שניהם שכן יעשו, הרי בעל הפרה נתחייב
 45 לתת לבעל השור את הפרה, ואין אחד מהם יכול לחזור בו,
 46 שבאופן זה דמי השור מועילים לקנות את הפרה בקנין כסף בלא
 47 שימשוך בעל השור את הפרה.
 48 מבררת הגמרא: מאי מעמיה - מהו טעמו דרב נחמן שבאופן זה
 49 מעות קונות, הלא לעיל (מד) שנינו 'מטבע אינו קונה את
 50 המטלטלין'. מבארת הגמרא: רב נחמן סבר לה כרבי יוחנן, דאמר
 51 לקמן (מז): דבר תורה מעות קונות את המטלטלין, ומפני מה אמרו
 52 חכמים ששכיחא קונה ולא מעות, גזירה שפא יניחם הקונה בבית
 53 המוכר זמן מרובה, ותיפול דליקה המוכר ששם מונחים
 54 פירותיו של הקונה, והמוכר לא יטרח להצילם, ויאמר לו לקונה,
 55 נשרפו חפירי בעליה, משום כך העמידו חכמים את הפירות ברשות

56 החפץ, ויש לו עליו אונאה, וביאר הטעם שקנה, משום שבאופן זה
57 הרי זה כקנין חליפין. מבררת הגמרא: לויא - האם יש לתלמוד
58 מכאן שסבר רב הונא מבעי נעשה חליפין, שאם לא כן איך קונה
59 הוא עם המעות את החפץ. דוחה הגמרא: לא - אין כוונת רב הונא
60 שקונה הוא בקנין חליפין, אלא בקנין כסף, והטעם שאין צריך
61 משיכה באופן זה, משום שרב הונא סבר לה כרבי יוחנן דאמר דבר
62 תורה מעות קונות, ומפני מה אמרו חכמים משיכה קונה ולא מעות,
63 גזירה שפא יאמר לו המוכר לקונה נשאר חפץ בעליה, ולא יטרח
64 להצילם, וכיון שאין זה אלא גזירת חכמים להצריך משיכה, יש
65 לומר שרק במלתא דשכיחא - באופן שמצוי גזרו פה רבנן, ומה
66 שאין כן במלתא דלא שכיחא, כגון באופן זה שאין המוכר מקפיד
67 על מנין הדמים, לא גזרו פה רבנן, ולזה נתכוין רב הונא, שמעות
68 אלו קונים בתורת דמים, כשם שחליפין קונים.
69 אמר רבי מר הונא בריה דרב נחמן לרב אשי, אתון הכי מתניתו לה
70 - אתם שונים כך את דברי רב הונא, כנסתפקתם שמא הוא סובר
71 מטבע נעשה חליפין, ודחיתם שאין להוכיח כן מדבריו. אבל אמר
72 הכי מתניתו לה - אנו שנינו בפירוש לעיל (מו). וכן אמר רב הונא
73 אין מבעי נעשה חליפין, יחד עם שאר האמוראים הסוברים (שם)
74 שאין מטבע נעשה חליפין. ולכך לא התפקנו כלל בדעת רב
75 הונא, שודאי טעמו משום שסובר כרבי יוחנן וכמו שנתבאר
76 לעיל.
77 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים באיזה אופן נעשה קנין חליפין.
78 מבררת הגמרא: בפה קונים - בכליו של מי נעשה קנין החליפין, רב
79 אמר בכליו של קונה, כלומר הקונה נותן למוכר את סודרו,
80 ובמשיכת המוכר את הסודר נקנה חליפיו לקונה, וטעם הדבר,
81 משום דניהא ליה - נח לו לקונה דלחוי - שיהיה המקנה קונה את
82 הסודר שלו, כי היכי דלקימי ליה - כדי שעל ידי כך יגמור
83 המוכר בדעתו ויקנה לו. ולוי אמר בכליו של מקנה, כלומר המקנה
84 נותן לקונה את סודרו, ובמשיכת הקונה את הסודר נקנה לו אף
85 החפץ, וטעמו פדבשינן למימר - כפי שיתבאר בגמרא לקמן.
86 הגמרא מקשה על לוי: אמר רבי הונא מדסקרתא דרבא, וללוי
87 דאמר בכליו של מקנה, נמצא שאף קרקעות הנקנים בקנין סודר
88 הא קא קני ארעא אנב גלימא - נעשה הקנין באופן זה שהמוכר
89 נותן סודרו לקונה ומשמשך הקונה את הסודר וזכה בו נקנה לו
90 אגב כך הקרקע, ואם כן הווי ליה - ואם כן הרי מוצאים אנו שנקנים
91 שיש להן אחריות (קרקעות) נקנין עם (אגב) נקנים שאין להן
92 אחריות (מטלטלין) במשיכה, והיינו בדבר שהוא קנין של
93 מטלטלין ולא של קרקעות, ואנן איפשא תנן - והרי אנו שנינו
94 (קידושין כו). שרק נקנים שאין להן אחריות נקנין עם נקנים שיש
95 להן אחריות בכסף ובשטר ובחזקה שהם קניינים של קרקעות, אבל
96 קרקעות אינם נקנים אגב מטלטלין.
97 הגמרא מבארת שלדעת לוי נעשה הקנין באופן אחר, ולא אגב
98 המטלטלין: אמר רבי רבא לרב הונא, אי הוה לוי הךא - אילו היה
99 לוי כאן, הוה מסיק לאפך פולסי דנורא - היה מוציא לפנך ניצוצות
100 של אש, כלומר שהיה מנדה אותך על שחשדת בו שדבריו
101 נסתרים ממשנה זו, מי כפרך - וכי אתה סבור שעל ידי שמשך
102 הקונה גלימא של המוכר מקנה ליה המוכר גם את הקרקע אגב
103 הגלימא, ודאי אינו כן, אלא אף לוי סובר שקנין חליפין נעשה על
104 ידי שנחשב שהמוכר קיבל דבר מהקונה וממורתו הוא מקנה
105 לקונה את חליפיו. והדבר שקיבל המוכר הוא, פההיא הךא -
106 באותה הנאה שנהנה המוכר מכך דקא מקבל מיניה - שהקונה
107 מחשיב אותו ומקבל ממנו את הסודר במתנה, נח לו הדבר כאילו
108 הוא קיבל מן המוכר גדולה, ותמורת הנאה זו נפר ואקני ליה
109 - הוא גומר בדעתו ומקנה לו את הקרקע. ונמצא שאין זה קנין
110 אגב כלל, אלא חליפין.

1 ויש לו למוכר עליו דין אונאה באופן שהיה במעות פחות שישית
2 משווי החפץ, ויכול לתבוע ממנו את המעות החסרות. וביאר רבה
3 את טעמי הדין, הטעם לכך שקנה את החפץ אף על גב דלא משך
4 אותו, והרי כסף אינו קונה, משום דקנין דלא קפיד המוכר לשאול
5 כמה מעות הם, קנה הלוקח, דכי חליפין דמי - שנחשבים המעות
6 כמו קנין חליפין שמועיל אף בלא משיכה. והטעם לכך שיש לו
7 עליו - למוכר על הלוקח דין אונאה, משום דמוכר לי באלו קאמר
8 ליה - שאמר לו 'מוכר' שנינו לשון חליפין, אלא משמע שלא
9 נתרצה למוכר את החפץ אלא בשויו.
10 הגמרא מביאה שרבי אבא נחלק על רבה בדעת רב הונא בענין
11 האונאה: רב אמר אמר בשם רב הונא, אם אמר לו הלוקח מוכר לי
12 את החפץ באלו המעות שעמי, קנה, ואף אין לו למוכר עליו דין
13 אונאה, שכיון שהמוכר לא הקפיד, נמצא שהסכים למוכרו בכל
14 המחיר.
15 הגמרא מסתפקת איך הדין בהיפך, בחליפין שהקפיד המוכר שיהיו
16 שוים כדמי המקדח: אמנם פשיטא - דין פשוט הוא לנו, וכמו שביאר
17 רב הונא, שכאשר נותן הלוקח דמים עבור החפץ, ואין המוכר
18 מקפיד עליהן לראות אם הם שוים כדמי החפץ שלו, הא קאמרין
19 דקני - הרי אמרו לעיל שקנה, דחליפין דמי. אך יש להסתפק,
20 כאשר קונה בתורת חליפין, שמחליף חפץ בחפץ אחר, ומקפיד
21 המושך עליהן - על החפץ שקיבל שיהיה שווה כדמי החפץ שלו,
22 מאי - מה הדין, האם קנו שניהם במשיכת האחד, כדי חליפין, או
23 שמא כיון שמקפיד על שוים הרי זה נחשב כקנין מעות, ומעות
24 אינן קונות מטלטלין.
25 הגמרא סבורה לפשוט את הספק מהברייתא: אמר רב אדא בר
26 אבהו, הא שמעי, הרי שהיה תופש פרתו ועומד בשוק, ובא חבירו
27 ואמר לו פרתך למה הבאת לשוק, והשיב לו בעל הפרה, להמור אני
28 צריך, ולכך הבאתי את הפרה למוכרה ולקחת תחתיה חמור, ואמר
29 לו חבירו יש לי המור שאני נותן לך, והוסיף לשאלו פרתך בכמה
30 תמכור, והשיב בכך וכה, ובעל הפרה אף הוא שאל, המורה בכמה
31 תמכור, והשיבו חבירו בכך וכה ובאותו הסכום, אם משך בעל
32 החמור את הפרה כדי לקנותה, ולא הספיק בעל הפרה למשוך את
33 החמור עד שמת החמור, לא קנה בעל החמור את הפרה, ושמע מינה
34 מברייתא זו שכאשר קונה בקנין חליפין ומקפיד עליהן לברר את
35 שוים, לא קנה בלא משיכה, ומשום כן, כיון שהקפיד שתהיה
36 הפרה שווה כדמי החמור לא קנה את החמור בתורת חליפין, אלא
37 בקנין מעות, שאינו קונה במטלטלין. וכיון שלא קנה את החמור,
38 ממילא אף לא קנה את הפרה שמשך, כיון שלא קיבלה אלא
39 בתורת דמים על החמור.
40 הגמרא מביאה שרבא פושט את הספק מסברא לאידך גיסא,
41 ודוחה את הראיה מהברייתא: אמר רבא, אטו חליפין בשופטני
42 עסקינן - וכי קנין חליפין האמור בתורה, בשוטים נאמר, דלא קפדי
43 - שאינם מקפידים לדעת שהחפץ שמקבלים יהיה שווה קצת
44 דמים, שייטב בעיניהם לתת את החפץ שלהם כנגדו, הלא ודאי
45 שאין הכתוב מדבר בשוטים כאלה, אלא כל חליפין מקפיד קפדי -
46 כן מקפידים על שוים, וקנה - ומכל מקום קונין בחליפין, ולכך אף
47 כאן אין להסתפק ולומר שבמקפיד על שויו אינו קונה בקנין
48 חליפין. והא קאמר עסקינן - ומה ששנינו בברייתא שבלא הספיק
49 למשכו לא קנה, אין זה משום שמקפיד, אלא בכגון דאמר ליה
50 נחליף בינינו את החמור שלי בפרה ופלה שלך, ומשך את הפרה
51 ועדיין לא משך את הפלה, דלא הוה ליה משיכה מעליא - שאין זו
52 משיכה מושלמת כל זמן שלא משך הכל, ולכך לא קנה במשיכה
53 זו את החליפין.
54 הגמרא חוזרת לדון בדברי רב הונא: אמר רב הונא
55 לעיל, אם אמר לחבירו מוכר לי חפץ במעות אלו, קנה הלוקח את

בבא מציעא. פרק רביעי - הזוהב - דף מז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

קפא

תוספות

רש"י

1 וְיֵשׁ לוֹ לְחִבְרוֹ עֲלוֹי דִין אִמְנָה. אם אין במעות כדי דמי החפץ שפתחו שותות: כחליפין דמי.
2 וְלַקְמֵיהּ פְּרִיז וְהָא אִין מְטַבַּע נְעִשָׁה חֲלִיפִין: דְּמִכּוּר לִי קָאָמֵר. לשון ממכר ולא לשון חליפין:
3 פְּשִׁיטָא לֹן דְּמִים וְאִין מְקַפְדִי עֲלֵיהּ. נתן לו מעות או חפץ בשביל חפץ אחר בתורת דמים
4 וְלֹא קַפְדִי עֲלֵיהּ לְרֵאוּת אִם יִשְׁנן כְּדִי שְׂוִיָה: הָא אָמֵר. דְּקֵי בִּלְא מְשִׁיבָה חֲלִיפִין וּמְקַפְדִי
5 עֲלֵיהּ. נתן לו חפץ בחפץ בתורת חליפין לקנות
6 בְּרִיז קָנָן שְׁטַרְטִין בְּסוּדָר וְהָא מְקַפְדִי לְרֵאוּת שְׂוִיָה
7 הַסוּדָר שׁוּה כֵּל כּוּה. פּוּה. מִי קָנָן תְּרוּיָהוּ בְּמִשְׁכָּה
8 דְּחַד מִינֵיהּ אוּ לְקָאָה הוּאִיל וְהַקְפִיד עֲלֵיהֶם חֲרִי
9 חֵן כְּדַמִּים הוּוֹ לְהוּ מְעוּת וְאִין קוּנוּת עַד שִׁמְשׁוּד
10 גַם הַשְׁנִי: פְּרָתָד לְמָה. הַבֵּאת בְּשׁוּק: אָמֵר רַבָּא אָמֵר
11 חֲלִיפִין. דְּקָרָא: בְּשׁוּפְטֵינִי עֲקָרִין. דְּלֹא קַפְדִי
12 לְדַעַת שְׂוִיָה שׁוּוֹת קָצַת דְּמִים שִׁיטְבַּע גִּבְעִיז לְתַת
13 לוֹ אֵת שְׁלוֹ כְּנִגְדָּה וְאָפִי. חֲבִי קָאָמֵר קָרָא דְּקָנָה
14 לִימָא קַפְדִי רַב הוּוּנָא כּוּי. דְּהָא יְהִב טַעְמָא
15 לְמַלְתֵּיהּ מִשׁוּם דְּכַחֲלִיפִין דְּמָה: סָבֵר לָהּ כְּרִבִי
16 יוּחָנָן. כְּלוּמַר אִין מְטַבַּע נְעִשָׁה חֲלִיפִין וְהִנֵּי לֹא
17 חֲלִיפִין נִיגְדָה אֵלָא דְּמִים דְּקָא מְכוּר לִי קָאָמֵר
18 וְדָמִים כִּי הָאִי הוּוּנָא קָנָן בִּלְא מְשִׁיבָה כְּחֲלִיפִין
19 דְּקָנָן סוּדָר מִשׁוּם דְּבִינָה דְּלֹא שְׂכִיחַ נִיגְדָה וְכַרְבִּי
20 יוּחָנָן כּוּי: אִתּוּן חֲבִי. פְּתִיחֵיהּ לֵיהּ. דְּרַבֵּי הַנָּא
21 דְּמִסְפָּקָא לְכוּ אִי סָבֵר לִיהּ מְטַבַּע נְעִשָׁה חֲלִיפִין
22 וְאִם לֹא וְחִיתֵיהּ דְּחִיז בְּעַלְמָא: אָמֵן. בְּהִדְרָא
23 מִתְנַיִן רַב הוּוּנָא בְּהִדְרֵיהּ הִנָּךְ רַבֵּן דְּלַעֲזַל רַחֲמֵי. וְכֵן
24 אָמֵר רַב הוּוּנָא כּוּי וְלֹא מְסַפָּקָא לֹן הָבֵא מִיַּד דְּרֵוּדָי
25 טַעְמֵיהּ מִשׁוּם דְּסִיל כְּרִבִי יוּחָנָן הוּוּ: בְּמָה קוּנִין.
26 קָנָן חֲלִיפִין דְּכַתִּיב בְּקָרָא שְׁלַח אִישׁ נַעֲלֹז מִי שְׁלַח
27 וְתָתִיב לְחִבְרוֹ מְקַנָּה קוּנָה. אֵת כְּלֵי: קָא קְנִי אֲרַעָא
28 אָבִי גְלִימָא. הַתּוֹתן קָרַקַע לְחִבְרוֹ בְּקָנָן סוּדָר
29 וְהַמְקַבֵּל מִתְּנָה מוֹשֵׁךְ הַסוּדָר מִיַּד הַתּוֹתֵן וְקָנָה לוֹ
30 הַקָּרַקַע עִם הַסוּדָר בְּמִשְׁכֵּת הַסוּדָר שְׂבָקָה
31 בְּמִשְׁכֵּת: א"כ הוּוֹ לְהוּ תְּרַקְעוּת נְקִיז עִם
32 מְשַׁלְּטִין. בְּמִשְׁכֵּת בְּדָרְךָ שְׂוִיָה קָנָן לְמַטְלֵטֵל
33 וְאִינוּ קָנָן לְקָרַקַע: נְכִסִּים שְׂאִין לְהֵן אַחֲרֵייתֵן נְקִיז
34 עִם נְכִסִּים שִׁישׁ לְהֵן אַחֲרֵייתֵן. בְּדָרְךָ שְׂוִיָה קָנָן
35 לְקָרַקַע וְאִינוּ קָנָן לְמַטְלֵטֵל בְּדָתְהִי בְּכַסְפֵּי
36 וּבְקִשְׁרֵיהּ וּבְחֻזְקָה: מְפִיץ לְאֶפְסָא פּוּלְקָא דִּינְרָא.
37 נִיגְדוּת שֶׁל אִוֵר אֲשֶׁטְעַצְלִישׁ שְׁחָן עֲגוּלוֹת
38 בְּפּוּלְקָא דְּאֲמִירָא. לְקָנָן אִסְמוּן פּוּלְקָא וְלִשׁוֹן
39 שְׂמָתָא קָאָמֵר לִיהּ שְׁחָשְׁדוּת בּוּז: מִי בְּכַרְתֵּי.
40 דְּאֲמִירָא לִיהּ אָבִי שַׁעַל דִּי מְשִׁכַת הַכְּלִי שְׂבָקָה לוֹ
41 בְּמִשְׁכֵּת: קָנָה לוֹ הַקָּרַקַע עִם הַכְּלִי אִי אִלוּ אֵלָא
42 כְּחֲלִיפִין כְּאִילוּ וְהַ מוֹסֵר לוֹ חֲפֵץ אַחֵר תַּתֵּן קָרַקַע
43 וּמְדוּ מוֹסִירָתוֹ הִנָּתֵן קְבָלְתוֹ מִפְּנֵי מִתְּנַת הַכְּלִי
44 שְׁחָשְׁבוּ לְקָבֵל מִפְּנֵי מִתְּנַת נוּחַ לוֹ כְּאִילוּ נוּחַ לוֹ
45 וְהַ הַקוּנָה מִתְּנַת רַבָּה וְגַמְרָא נוּחַ וּמִקָּנָה לוֹ הַקָּרַקַע:
46 גְּאוּלָּהּ וּזוֹ מְכִירָה. שְׂמִיכָר לוֹ מְכִירָה גְּמוּדָה בְּדָמִים
47 וְלֹא קִיבֵל מְעוּת וְכָאִין לְקִימֵי דְּבִרֵי מְכִירָתוֹ עַל יְדֵי
48 קָנָן: וּזוֹ חֲלִיפִין. שְׂמִחֻלִּיף כֵּל בְּלוֹ חֲבִיפֵץ שְׂבָנְגוּת:
49 לֹא שְׁנֵי. דְּקוּנִין קָנָן אֵלָא בְּכֵלֵי: אָבִי שְׂפִירִי. כֵּל
50 דְּבַר שְׂאִינוּ כֵּלֵי: לֹא. וְאֶפְסוּלָה שְׁוִיָה חֲרִבָה: לְקִימֵי כֵּל
51 דְּבַר. לְקִימֵי כֵּל דְּבַר: הוּוּא לְקִימֵי כֵּל דְּבַר.
52 גְּאוּלָּהּ וְהַמְּגוּדָה בְּמִנְעָל: הַסְּסוּיִים. שְׁלֹם:
מורוקא

56 להצילם כדי שלא יראה הלוקח את הדליקה באה, ויחזור בו,
 57 ויצטרך המוכר להחזיר המעות ללוקח.
 58 שואלת הגמרא: סוף סוף לא יפסיד הקונה, שהרי מאן דשדא דליקה
 59 בעי שלומי - מי שהטיל את הדליקה צריך לשלם את הנזק לבעל
 60 המטלטלין. משיבה הגמרא: אלא גזירה שפא תפול דליקה באזנא,
 61 שלא יתחייב שום אדם לשלם את הנזק. וממילא אי מוקמת להו
 62 ברשותיה - אם תעמיד את המטלטלין ברשות המוכר, מוסר נפשיה
 63 מרה ומציל - ימסור את נפשו ויטרף ויציל אותם, שאם לא כן
 64 יחזור בו הלוקח, ויצטרך המוכר להחזיר את המעות שקיבל, ואי
 65 לא נעמידם ברשותו לא מוסר נפשיה מרה ומציל.
 66 ריש לקיש אמר, משיכה מפורשת מן התורה, כלומר, מדין התורה
 67 הוא שמטלטלין נקנים במשיכה ולא במעות. מבארת הגמרא: מאי
 68 טעמא דריש לקיש. משום שדורש את מה דאמר קרא - שנאמר
 69 בפסוק (ויקרא כה יד) בענין איסור אונאה במכירה 'וכי תמכרו
 70 ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תנוה איש את אחיו, שלשון
 71 הפסוק 'מיד' משמעו שהקנין חל על ידי שהדבר הנקנה עובר מיד
 72 המוכר ליד הקונה, דהיינו שהקונה מושך את המטלטלין מרשות
 73 המקנה לרשותו, הרי לנו שמטלטלין נקנין במשיכה.
 74 מבארת הגמרא מדוע רבי יוחנן לא דורש את הפסוק כריש לקיש:
 75 'וכי יוחנן אמר, תיבת 'מיד' נצרכת למעוטי - למעט שרק מטלטלין
 76 הניקחים מיד ליד יש בהם דין אונאה, אבל קרקע שאינה ניקחת
 77 מיד ליד, דלית יוחנן בה דין אונאה, ולא לימדה התורה כאן באיזה
 78 קנין נקנים המטלטלין. ואילו ריש לקיש סבר, שאילו היתה התורה
 79 רוצה ללמד רק לענין אונאה, אם כן לכתוב קרא רק 'וכי תמכרו
 80 ממכר מיד עמיתך אל תנוה, תיבות 'או קנה' למה לי - מדוע נכתבו,
 81 שמע מינה למשיכה - אלא ממה שנשמכו תיבות 'או קנה' לחיבת
 82 'מיד' למדים אנו דין נוסף, שאין המטלטלין נקנים עד שיצאו מיד
 83 המקנה ויבואו ליד הקונה.
 84 שואלת הגמרא: 'וכי יוחנן הסובר שהפסוק רק בא למעט אונאה
 85 בקרקעות, תיבות 'או קנה' מאי עביד ליה - לאיזה צורך נכתבו
 86 תיבות אלו. משיבה הגמרא: מיבעי ליה - תיבות אלו נצרכות
 87 לברתניא, נאמר בפסוק (שם) 'וכי תמכרו ממכר אל תנוה, אין לי
 88 אלא שנתאנה לוקח על ידי המוכר, אך באופן שנתאנה מוכר על
 89 ידי הקונה מנין שאף בכך יש איסור, תלמוד לומר 'או קנה' אל
 90 תנוה, שמשמע שאף הקונה לא יאנה את המוכר. ואילו ריש לקיש
 91 סבר, תרתין גמרי מנייה - שני דברים למדים מתיבות 'או קנה',
 92 ממשמעות הלשון למדים שאסור לקונה לאנות את המוכר, וממה
 93 שמכך 'או קנה' למיד' ולא סמך 'ממכר' למיד' למדים שמשכיבה
 94 קונה.
 95 הגמרא מקשה מדברי רבי שמעון במשנתנו על ריש לקיש: תנן
 96 במשנתנו (לעיל מד.), אם הקונה נתן מעות למוכר עבור מטלטלין
 97 ולא משך אותם, דעת רבנן ששניהם יכולים לחזור בהם מן המקח.
 98 אמנם רבי שמעון חולק ואומר, כל שהכסף בידו ידו על העליונה,
 99 ולכך רק המוכר שהמעות והמטלטלין בידו הוא מציי הדר ביה -
 100 יכול לחזור בו, אך הלוקח לא מציי הדר ביה. מקשה הגמרא: אי
 101 אמרת בשלמא כדעת רבי יוחנן שמעות קונות מן התורה, משום הכי
 102 מוכר מציי הדר ביה, לוקח לא מציי הדר ביה - אם כן ניתן לומר
 103 שתקנו חכמים שרק המוכר יכול לחזור בו ולא הקונה, שהרי די
 104 בכך שהמוכר יכול לחזור בו אם יתיקרו המטלטלין, כדי שימסור
 105 נפשו להצילם על מנת להריות. אלא אי אמרת כדעת ריש לקיש
 106 שמן התורה מעות אינן קונות, יקשה, אם כן לוקח נמי ליהדר ביה
 107 של גגם הלוקח יוכל לחזור בו, שהרי לא חל קנין כלל.
 108 מתרצת הגמרא: אמר לך ריש לקיש, אליבא דרבי שמעון לא
 109 קאמינא - אכן אין דברי אמורים לדעת רבי שמעון, שודאי מודה
 110 אני שלדעתו מעות קונות מן התורה, וכי קאמינא - ומה שאמרתי

1 במכרין - כלי העשוי מגללי בקר. 'למקניא', לומר שהקנין נעשה
 2 בסדר של הקונה, לאפוקי מדלוי דאמר בבבלי של מקנה, קא משמע
 3 לו למקניא ולא לקניי - משמיענו הלשון 'למקניא', שהקונה נותן
 4 את הכלי כדי לקנות בו, ולא המקנה כדי להקנות בו. תיבת 'ביה',
 5 נחלקו אמוראים מה באה למעט, רב פפא אמר, למעוטי ממכר,
 6 שאינו נעשה חליפין. ורב זביד ואיתימא רב אשי אמר, למעוטי
 7 איפורי הנאה, כגון סודר של עיר הנידחת. ואיבא דאמרי שלא
 8 נחלקו האמוראים, אלא 'ביה', אמר רב פפא, למעוטי ממכר.
 9 ודקשר, אמר רב זביד ואיתימא רב אשי, למעוטי איפורי הנאה. אבל
 10 מוריקא לא אצטרף למעט כלל, שפשוט הוא שאינו חשוב לעשות
 11 קנין על ידו.
 12 שנינו במשנה: אסימון קונה את הממכר וכו' והמטבע אינו קונה את
 13 אסימון;
 14 מבררת הגמרא: מאי אסימון. אמר רב, מעות הניתנות בסימן לבית
 15 הפרה, שהיה הבלן רוצה לדעת את מנין הרווחים להחם להם
 16 מים, ולכך היה מקבל סימנים מן הנמנים לרוחו, והיו נותנים לו
 17 מעות פחותות ורעות בתורת סימן.
 18 הגמרא מקשה על רב: מיתרי, שנינו במשנה (מע"ש פ"א מ"ב) אין
 19 מחללין פירות מעשר שני על אסימון, ולא על מעות הניתנות בסימן
 20 לבית הפרה. מדייקת הגמרא: מקלל - הרי משמע דאסימון לאו
 21 מעות הניתנות בסימן לבית הפרה, שהרי פלם התנא. וכי מימא
 22 פרושי קמפר - שמפרשת המשנה שאסימון היינו מעות בית
 23 המרחץ, והא לא תנא הכי - והרי מצינו ברייתא אחרת שמפורש
 24 בה ששני דברים הם, ששנינו בברייתא, מחללין מעשר שני על
 25 אסימון דברי רבי דוסא, ותקמים אומרים אין מחללין ושון - ומודים
 26 שאין מחללין מעשר שני על מעות הניתנות בסימן לבית הפרה.
 27 הרי מבואר בברייתא זו שמעות המרחץ אינן אסימון, שהרי שונים
 28 הם בדינם.
 29 הגמרא מבארת באופן אחר מהו 'אסימון': אלא אמר רבי יוחנן, מאי
 30 אסימון, פולסא - מתכת עגולה העומדת לצור עליה את צורת
 31 המטבע. מוסיפה הגמרא: ואנדא - והלך רבי יוחנן למעמיה -
 32 לטעמו, כלומר ביאר רבי יוחנן בסוגייתנו כפי שביאר כבר בדבריו,
 33 דאמר רבי יוחנן, רבי דוסא ורבי ישמעאל אמרו דבר אחר - דעתם
 34 שזה, דהיינו רבי דוסא הא דאמרן - מה שאמר לעיל שמחללין
 35 מעשר שני על אסימון, ורבי ישמעאל מאי היא - מה הוא הדבר
 36 שאמר, דתניא - ששנינו בברייתא, בפסוק האמור לענין חילול
 37 פירות מעשר שני, נאמר (דברים כד) 'וצרת הכסף בידך, וכוונת
 38 הפסוק לרבות שאפשר לחלל פירות אלו על כל דבר הנצרך ביד -
 39 דבר שמצניעים אותו לאיזה צורך, אף שאין עליו צורה, דבר רבי
 40 ישמעאל. רבי עקיבא אמר, לרבות כל דבר שיש עליו צורה, דהיינו
 41 מטבע טבעי. וממה שאמר רבי יוחנן שדעת רבי ישמעאל המכשיר
 42 דבר שאין עליו צורה, כדעת רבי דוסא שהכשיר אסימון, מבואר
 43 שפירש שאסימון הוא דבר שאין עליו צורה, דהיינו 'פולסא', וכמו
 44 שפירש בסוגייתנו;
 45 שנינו במשנה: כיצד משך הימנו פירות ולא נתן לו מעות אינו יכול
 46 לחזור בו וכו', נתן לו מעות ולא משך הימנו פירות יכול לחזור בו;
 47 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים האם דין זה שאין המטלטלין
 48 נקנים במעות, הוא מן התורה: אמר רבי יוחנן, דבר תורה מעות
 49 קונות - מדין התורה ניתנת מעות קונה אף את המטלטלין, ומפני
 50 מה אמרו חכמים שרק משיכה קונה את המטלטלין, גזירה שפא
 51 יאמר לו המוכר נשדפו הפיד בעלייה - שמה יפול דליקה בבית
 52 המוכר, ולא יחוש המוכר לטרוד ולהציל את המטלטלין של
 53 הלוקח שנשארו ברשותו, אלא יאמר ללוקח 'שרפו החטים שלך
 54 בעליית הגג', ולכך תקנו חכמים שכל זמן שלא משך הלוקח את
 55 המטלטלין לרשותו, יכול הלוקח לחזור בו, ולכך יטרף המוכר

56 דין זה מעושק שכר שכיר, שאף שם לא משך השכיר את הכלי,
 57 ואף על פי כן חייבתו תורה להחזיר את הכלי לפועל. השיב לו
 58 רבא: **הָאֵלָּא בְּמֵאֵי עֲקָרִין** – כאן לגבי עושק באיזה אופן אנו עוסקים,
 59 כְּגוֹן שְׁנַמְלוּ מְמוֹנוֹ – נטל השכיר את הכלי מבעל הבית וְחָזְרוּ
 60 וְהִפְקִידוּ אֲצֵלוֹ, שבאופן זה קנה את הכלי במשיכה, ולכן חייב בעל
 61 הבית להחזיר לו את הכלי, אבל ב'תשומת יד' [הלוואה] לא היה
 62 משיכה, ולכן לא חייבתו תורה להחזיר לו דווקא את הכלי, ומוכח
 63 שמעות אינן קונות. שאל אותו רב פפא: אם ב'עושק' מדובר באופן
 64 שהפועל משך את הכלי וחזר והפקידו, הִיָּינוּ פְקָדוֹן, ופקדון כבר
 65 נזכר בפסוק, ומדוע הוצרכה תורה לכותבו שנית. השיב לו רבא:
 66 התורה השמיעה לנו תִּרְיָ גִּנְיָ – שני אופני פְקָדוֹן, פקדון הרגיל
 67 ופקדון של שכר הפועל ביד בעל הבית.
 68 שאל אותו רב פפא: אִי הָכִי – אם ב'עושק' הצריכתו תורה להחזיר
 69 באופן שנטלו ממנו וחזר והפקידו אצלו, תְּשׁוּמַת יָד נְמִי לְהִחְרִיחַ –
 70 גם בהלוואה תוכיר התורה שחייב הלוה להחזיר הכלי למלוה,
 71 וְלִזְקִימָה – ותעמיד כְּגוֹן שְׁנַמְלוּ המלוה הִיָּמְנוֹ – מן הלוה וְחָזְרוּ
 72 וְהִפְקִידוּ אֲצֵלוֹ. השיב לו רבא: אִי אֲחֻרְיָה קָרָא – אמנם אילו היתה
 73 התורה מזכירה ב'תשומת יד' שחייב הלוה להחזיר את הכלי, לֹא
 74 הִיָּבְתָּהּ וְלֹא סִיָּעָתָה – לא היה קושיא על ריש לקיש ולא סיוע,
 75 מפני שהוא יעמיד כְּגוֹן שְׁנַטְלוּ וחזר והפקידו, ורבי יוחנן הסובר
 76 שמן התורה מעות קונות יעמיד באופן שלא משך, ומעות ההלוואה
 77 קנו לו את הכלי, אבל הִיָּבְתָּהּ – עכשיו הִזְכִּיר הפסוק עושק ופקדון
 78 וגזל ואבידה וְלֹא אֲחֻרְיָה קָרָא – ולא הוזכר הלוואה, יש ללמוד
 79 מכך שבעושק מדובר שהיתה משיכה ובהלוואה לא היתה משיכה,
 80 וזוה שמעות ההלוואה לא קנו מְסִיעָה לִיהּ – הרי זה סיוע לריש
 81 לקיש, שמעות אינן קונות מן התורה.
 82 הגמרא מקשה על דברי רבא שהתורה לא הזכירה חיוב השבה
 83 ב'תשומת יד'. מקשה הגמרא: וְתְּשׁוּמַת יָד לֹא אֲחֻרְיָה קָרָא – וכי
 84 לא הזכירה תורה חיוב השבה בהלוואה, וְהִתְנַיָּא – הרי שנינו
 85 בבביתא. אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן מִנֵּן לִיתֵּן אֶת הָאָמִיד לְמַעַל מִלְּפָה –
 86 מנין למדים שכל אלו האמורים בתחילת פרשת 'קרבן שבועה',
 87 אמורים אף בסופה גבי חיוב השבה כשמודה שנשבע לשקר,
 88 דְּבִתְיָב גְּבִי חֵיבוֹב הַשְּׁבָה (שם ה'כד). 'אוּ מִכָּל אֲשֶׁר יִשְׁבַּע עֲלָיו לְשָׁקֵר'.
 89 וְאָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבִינָה אָמַר רַב, פְּסוּק זֶה בֵּא לְרִבּוֹת
 90 תְּשׁוּמַת יָד לְהִיָּבּוֹן. הרי שאף 'תשומת יד' [הלוואה] הזכירה
 91 תורה, ואיך הזכיר רבא שאין מעות קונות, ממה שלא הזכירה
 92 אותה. מתרצת הגמרא: פְּקִידָא מִיָּהּ לֹא אֲחֻרְיָה קָרָא – מכל מקום
 93 לא הזכר בפירוש בתורה שהוכר בהלוואה חיוב להשיב את
 94 הכלי שייחד, ומה שריבתה תורה דין השבה בהלוואה זה רק באופן
 95 הדומה לפקדון, כאשר המלוה נטל את הכלי מן הלוה וחזר
 96 והפקידו אצלו.
 97 עד כאן ביארו את ראיית רבא מן הפסוק לדברי ריש לקיש, עתה
 98 מבארת הגמרא את ראייתו מן הבביתא: מְתִיבָא מְנַלָּן – מאיזה
 99 ברייתא הביא רבא סיוע לדברי ריש לקיש, דְּתִנְיָא בבביתא, היה
 100 עמו פרוטה של הקדש וְתִנְיָה בְּשׁוּגַג לְבָלָן בשכר שירחצנו בבית
 101 המרחץ, מְעַל הַנּוֹתָן, אף שעדיין לא רחץ. וְאָמַר רַב, מה ששנינו
 102 שמעל בנתינתו היינו דִּין קָרָא בנותן לְבָלָן, שרק באופן זה הוא שנגמר
 103 קנין שכירות הבלן בנתינת המעות, ואינו יכול לחזור בו, משום
 104 דְּלֹא מְחַסְרָא מְשִׁיבָה שהרי אין מה למשוך, אֲכָל אם נתן את
 105 הפרוטה עבור מִיָּד אֲחֻרְיָה – דבר אחר, כְּגוֹן מְטַלְטְלִין, דְּמְחַסְרָא
 106 מְשִׁיבָה – שעדיין חסר משיכה כדי לקנותם, לֹא מְעַל עַד דְּמְשִׁיבָה.
 107 ונמצאנו למדים מברייתא זו שמעות אינן קונות מן התורה את
 108 המטלטלין, שאילו היו קונות, אף אם נתן פרוטה של הקדש עבור
 109 מטלטלין היה בזה משום מעילה.
 110 מקשה הגמרא: איך אפשר לומר שהנותן מטבע של הקדש בעד

1 רַבִּי שְׁמַעוֹן אָמַר, אִף עַל פִּי שְׁאִמְרוּ חֲכָמִים, מְלִית קוֹנָה דִּינָר דִּינָר, וְהָב,
 2 וְאִין דִּינָר דִּינָר קוֹנָה מְלִית, כְּלוּמַר, הֵב לְקוֹנָה טְלִית בְּדִינָר זָהָב,
 3 ומשך את הטלית, נתחייב לשלם דינר זהב למוכר, ואין יכולים
 4 לחזור בהם, אך אם נתן הקונה דינר זהב עבור טלית ולא משך
 5 אותה, לא קנאה, משום שמעות אינם קונות מטלטלין, ודינר זהב
 6 נחשב כ'מעוֹת' לגבי שאר מטלטלין ו'פירותו'. ואף שבאופן זה
 7 עתידה לבוא פורענות על החוזר בו מן המקח, מְכָל מְקוֹם כֶּף הַלְּבָבָה
 8 שאין בית דין יכולים לעכבו מלחזור בו, אֲכָל אָמְרוּ חֲכָמִים, מִי
 9 שְׁפָרַע מֵאֲנָשִׁי דוֹר הַמְּבֹלָל וּמֵאֲנָשִׁי דוֹר הַתְּפִלָּה וּמֵאֲנָשִׁי סְדוּם וְעִמּוּדָה
 10 וּמֵמַצְרַיִם בְּיָם וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, הוּא עֲתִיד לִיִּפְרַע מִמֵּי שְׁאִינוּ
 11 עוֹמְדִי בְּדִיבּוּרוֹ וְחֹזֵר בּוֹ מִן הַמַּקַּח. ועוד אמר רבי שמעון, הַנְּיוֹשָׁא
 12 וְנִתְּנוֹ בְּקִרְבָּי – דיברו ביניהם שימכור לו חפץ ולא משך אותו
 13 הקונה ואף לא נתן מעות עבורו, לֹא קָנָה, ומכל מקום הַחֹזֵר בּוֹ
 14 מדבריו, אִין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחֶה הִיָּמְנוֹ – אין נחת רוח לחכמי ישראל
 15 במעשיו. וְאָמַר רַבָּא עַל כֶּךָ, אֲנִי אִין לָנוּ קְלָלָה אַחֲרַת עֲלִיו, אֲכָל רַק
 16 אִין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחֶה הִיָּמְנוֹ. הרי מבואר שעל חזרה מדברים בלבד
 17 אין קללת 'מי שפרע', ואיך אמרו שלפי ריש לקיש יש 'מי שפרע'
 18 אף על חזרה מדברים.
 19 מתרצת הגמרא: דְּבָרִים וְאִיכָא בְּהִרְיָה מְעוֹת – אמנם כאשר גם
 20 דיברו ביניהם על מכירה וגם נתן הלווקח מעות, סבר ריש לקיש
 21 דְּקָרָא בְּמִיָּהּ וְעוֹמֵד הַחֹזֵר בּוֹ בְּקַלְלַת 'מי שפרע', ואף שמעות
 22 אינם קונות כלל, מכל מקום כיון שהדברים באו בכלל מעשה
 23 נתינת מעות, עומד ב'מי שפרע', אולם דְּבָרִים וְלִבָּא בְּהִרְיָה מְעוֹת
 24 – כאשר רק דיברו על מכירה ולא נתן הלווקח מעות, מודה ריש
 25 לקיש דְּלֹא קָרָא בְּמִיָּהּ – שאין החוזר בו עומד ב'מי שפרע'.
 26 רבא מביא ראיות מפסוק ומברייתא לדברי ריש לקיש, שמן
 27 התורה אין מעות קונות מטלטלין להדיא: אָמַר רַבָּא, קָרָא
 28 וּמְתִיבָא – פסוק וברייתא מְסִיעָה לִיהּ לְרִישׁ לְקִישׁ. הראיה מקָרָא –
 29 מהפסוק, דְּבִתְיָב גְּבִי חֵיבוֹב הכופר בממון שחייב לחבירו, ונשבע לשקר
 30 כדי להפטר (ויקרא ה'כא). וְכֹחֵשׁ בְּעִמּוּתוֹ בְּפְקָדוֹן אוּ בְּתְשׁוּמַת יָד
 31 אוּ כְּגוֹל אוּ עֲשָׂק אֶת עַמּוּתוֹ. מבארת הגמרא: 'תשומת יד' היא
 32 הלוואה, וְאָמַר רַב הִסְרָא, שְׂמִדוּבֵר כְּגוֹן שִׁיחַד לֹא הִלּוּהּ אִתָּהּ
 33 כדי שיפרע ממנו המלוה, ותבע המלוה את הכלי, וכפר הלוה
 34 ונשבע שאינו חייב לו, שרק באופן זה דומה הלוואה לפקדון,
 35 שתובעו חפץ שלו הקיים בעין, ולכן הכופר בו ונשבע לשקר חייב
 36 קרבן 'שבועת הפקדון'. ומה שנאמר 'עֲשָׂק' היינו החייב שכר שכיר
 37 ואינו משלם, וְאָמַר רַב הִסְרָא שְׂמִדוּבֵר כְּגוֹן שִׁיחַד לֹא כְּלִי לְעִשְׂקוֹ,
 38 כלומר, ייחד לפועל כלי שיגבה ממנו את שכרו, ותבעו הפועל
 39 ובעל הבית כפר ונשבע שאינו חייב לו. נמצא שבתחילת פרשה זו
 40 של 'קרבן שבועה' נאמר גם אופן של 'תשומת יד', ובהמשך
 41 הפסוקים כִּי אֲחֻרְיָה קָרָא – כאשר החוזרים הכתוב להשבון, דהיינו
 42 שחייב את הנשבע לשקר להשיב את הממון לבעליו, כְּתִיב (שם ה'
 43 כג) 'וְהָיָה כִּי יִחְמָא וְאִשֶׁם, וְהָשִׁיב אֶת הַגּוֹלָה אֲשֶׁר גָּזַל אוּ אֶת הָעֵשֶׂק
 44 אֲשֶׁר עֲשָׂק אוּ אֶת הַפְּקָדוֹן אֲשֶׁר הִפְקִד אֹתוֹ, וְאִילוּ 'תשומת יד' לֹא
 45 אֲחֻרְיָה – גבי הלוואה לא החזירו הכתוב להשבון, כלומר, לא
 46 הזכיר הכתוב שחייב להחזיר את הכלי שייחד להלוואה, ומבאר
 47 רבא מֵאִי שְׁעָמָא לא חייבה תורה להשיב באופן זה, לֹא – האם אין
 48 זה משום דְּמְחַסְרָא מְשִׁיבָה – שעדיין לא משך המלוה את הכלי,
 49 ולא קנאה בקנין משיכה, וכיון שאף מעות אינן קונות מן התורה,
 50 נמצא שאף הלוואת המעות לא קנו את הכלי, ומוכח מכאן כריש
 51 לקיש שמדין תורה מעות אינן קונות.
 52 רב פפא רוצה לדחות את הראיה: אָמַר לִיהּ רַב פְּפָא לְרַבָּא, אִימָא
 53 – הלא אפשר לומר שאמנם מעות קונות מן התורה ואכן חייב
 54 הלוה להחזיר את הכלי המיוחד למלוה, אך התורה לא הוצרכה
 55 להזכיר זאת, משום שְׁמַעוּשְׁקָה הוּא דְּהִדְרַר קָרָא – כיון שיש ללמוד

בבא מציעא. פרק רביעי - הוהב - דף מח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

קפה

תוספות

רש"י

1 **אָמַר** ר' שמעון א"ע"פ שאמרו. לא גרסינן ר' שמעון בן אלעזר דבפרק אהיה נשך ולמקן
2 דף ע"ד מוכח דהיינו ר' שמעון בן יוחאי: **וְאָמַר** רבא אנו אין לנו אלא אין
3 רוח חכמים נוחה הימנו. ואם תאמר מאי קמיל רבא בבירויא נמי תיב קתני תחזור בו
4 אין רוח חכמים נוחה הימנו ויל דאשמעוניה דאין רוח חכמים נוחה הימנו לאו היינו מי
5 שפיר דקתני ברביא: **דְּבָרִים** ואיכא בהדיה
6 מעות קאי באבא. ואם תאמר דקארי לה מאי
7 קארי לה ויל דהך ברביא ר' שמעון היא דסבר
8 מעות קונות אפילו לריש לקיש ולבר לדידה כי
9 איכא מעות קאי באבא והמקשה מרמזה לריש
10 לקיש דאין מעות קונות לרובן דלקריב בלא מעות
11 לר' שמעון:
12 **תְּשׁוּמָת** יד לא אהדיה קרא. הכי נמי לא
13 היה צריך להחזיר עושק ובשביל
14 שום דרשה אהדיה וא"ת בפ' גיגרה שנתפתחה
15 (תכנות דף מב. ושם: ד"ה מאי) דאמר אמר ליה
16 אנטת בתי ר' שמעון פטר מקרבן שבועה אפילו
17 נעמד בדין מקרא דוכחש בו ויצאו אלו שכן
18 קנס בשלמא לר' יוחנן דלא בעי משיכה אלא
19 יחוד אתי שפיר דגבי קנס לא יועיל יחוד אלא
20 לריש לקיש דבעי נטלו ויחוד והפקדו אצלו
21 ביון נטלו ממונא הוא ומא שייך לקנס ויל
22 דלא קשה כלל דהתם ר' שמעון היא דאית
23 ליה מעות קונות אפילו לריש לקיש ולא בעי
24 אלא יחוד אבא קשה בהפלת שנו וסימת עינו
25 מה צריך קרא למעט הא תקם אינו פוטק אלא
26 משמע קנס דמאי יחוד שייך הלא יוצא לתורת
27 וליכא למימרא דתבע ליה שניהם הפלת שנו
28 וסימת עינו ויחוד לו כלי על דמי עינו כדאמר
29 במרוכה (ביק דף ע"ד. ושם) שיוצא בשן ונתן לו
30 דמי עינו דהא מוכי לה התם כמ"ד דאין צריך
31 גט שחורו ור' שמעון רבב בפרק השולח (גיטין)
32 דף מב.) דצריך גט שחרור ויש לומר דשפיר
33 מקרי יחוד ששאלו גופו שכובש שבועדו ואינו
34 משתורר: **בְּלָן** דלא מוקרא משיכה. ואם תאמר
35 והא מחוסר חזקה ויש לומר דשכירות קרקע נקנה
36 בכסף כדאמר במרוכה (ביק דף ע"ג. ושם) ואם
37 תאמר ומי' דנזקא בלן ויש לומר מוקראמר
38 בסתמא משום שאלו הכנס ורחוץ שדרי מרחץ
39 פתוחה לפרץ ואם תאמר וכן איתובי ר' יוחנן
40 ממתני' ויל דר' יוחנן מוכי לה בבבלי נכרי אבא
41 ספר נכרי בעי משיכה וריש לקיש ורבא סביאי
42 להו דמימרי בבבלי ישראל דומיא דרישא דקתני
43 נתנה לחבירו הוא מעל וחבירו לא מעל דאיירי
44 נתנה לחבירו ישראל דנכרי לא שייך מעילה
45 **וְהָא** יחיד לממשק חספורת. מבוא אמר ר"ת
46 דהוספרי שהשדיר עצמו אם משכו ממנו קולמס
47 או תער שלו אין יכולין שוב לחזור בהם ואם
48 תאמר מ"ש מפועל דבבלי לחזור בו ויש לומר
49 דפועל דזקא דכתיב ביה עבדי הם ולא עבדים
50 לעבדים יכול לחזור בו ולא קבלו: **בְּסִפְרָא** נכרי.
51 דמי' לשנוי הא מני ר"ש היא כדבסמיה: **תְּנִינָה**
52 לסיטון מעל. ואם תאמר ולוקמה בסיטון נכרי
53 ויש לומר דסיטון הוא מוכר דבר לח דהיינו וין
54 ושמך דרתנן בפרק חסיפיה (כ"ב דף פ"ה) הסיטון
55 מקנה מדותיו וין ושמך של נכרים אסור דהא
56 ברביא מתניא קודם שהתיר ר"י נשיאה חשמן ור"ת פוסק הלכה כר' יוחנן א"ע: דרבא קאמר רבא ומתניתא מסייע ליה לר"ל היינו לכאורה אבא אפטר לשינוי ר' יוחנן
57 ומתני' נמי מוקים לה בבבלי נכרי דפרסי ואין ראייה מדלא חשיב לה רבא בפ' החולץ (בבמות דף לו. ושם) בהדי ג' מילי דהלכה בריש לקיש משום דר"ל לאו משמיה דנפשיה
58 אמרה דבפ"ב דבכורות (דף י"ג) משמיה דר' אושעיא קאמר דמשיכה קונה ולא מעות ולא חשיב אלא הנהו דאמר משמיה דנפשיה דלא חשיב נמי הא דאמר ריש לקיש
59 משמיה דלוי קבא אינה לשחיטה אלא לבסוף א"ע: דרבא גופי' ס"ל הכי בתמיד נשחטו (פסחים דף ס"ג) ובפרק ב' דבבבלי (דף לו. ושם) אבא יש לדקדוק דהלכה כר"י דרב נחמן
דהלכתא

1 ואין דיני וקב קונה מלית. דלגבי פירות הוי דהבא טבעא: מ"ס. כלומר אף לפי פירענות
2 העתידה לבוא על החזור בן הלקח. שאין בית דין יכולין לעכב בידו: אין רוח חכמים נוחה
3 הימנו. אין נוחה רוח לחכמי ישראל במעשיו של זה אין דעתם נוחה עליהם הימנו על דה:
4 אנו אין לנו. קללה אהרה אלא אינו הנון בעיני חכמים: קאי באבא. משום דברים שבאו
5 על כך לבלל מנעיה אבא מעות לא קנו
6 מדאורייתא ונקבא מעלה לעבן איסורא כגון אם
7 קידש בו את האשה לר' יוחנן הוו קדושים
8 דמדאוריית' קנייה וידידה הוא לריש לקיש לא
9 הוו קדושי: מסייע ל"ל. דמדאוריית' נמי לא קנו
10 מעות להדיוט: תשומת יד. הלאה ואמר ר' י
11 חסדא כגון שיחד לו הלנה כלי עליה דהוי
12 דומיא דפקדון דאיילו כפר בהלואה גירדא לא
13 מתייבב קרבן שבועה הואיל וניתנה להוצאה
14 לעשק. שכן שכיב: שיחד לו כלי לעשק. ואי לא
15 לא מתייבב אכפירת שכן שכיב קרבן שבועה
16 דלא מיחד ליה באפי נפשיה כפקדון וגול
17 ואבידה: וכי אהדיה קרא. להישבון יאחר
18 שהודה כי יחטא ואשם: לאו משום דמחוסר
19 משיכה. אותו כלי ולא קנאו מלוח: מעשק
20 דאהדיה קרא. מפקדון אהדיה קרא לעשק
21 דמחוסר נמי משיכה לא אצטרך לאהדרי
22 לתשומת יד דמעשק גילף ליה תקא במאי
23 עסקין. עושק דאהדיה קרא משתעי בשטלו
24 שכיר לכלי ממנו ויחוד והפקדו אצלו: אי הכי.
25 דמאי דאהדר קרא מוקמת בדלא מחוסר משיכה
26 נהי נמי דמשיכה בעינן ליהדיה קרא נמי
27 לתשומת יד ודוקמה ביה: אי אהדיה קרא לא
28 תקו נחמין לא תיובתא ולא סניעתא. דר' יוחנן
29 לוקמה בדלא משך וריש לקיש לוקמה במשמה:
30 חשקא ולא אהדיה מסייע ליה. דמדאורייתא
31 לעשק ופקדון וגול ואבידה ולא אהדיה
32 לתשומת יד איכא מלימה תשומת יד בחוסר
33 משיכה ועשק כשמשך: ביהאי מיהא לא
34 אהדיה קרא. שיחא חייב להשיבו ולהביא קרבן
35 וכי הדר רבייה קרא דומיא דפקדון רבייה
36 בשנטלו הימנו ויחוד והפקדו אצלו: נתנה.
37 לפירענה של הקדש בשנגזג לבלן. בשכר
38 שייך וצנו בבית המדרש: מעל. וא"ע"פ שעדיין לא
39 רינן: ואמר רב גרסינן: דוקא בלי. תני דנתעל
40 הנותן משום דשכירות מגדיר אלא בנתנת
41 הפרוטה ואין יכול לחזור בו שאין כאן למשך
42 אבא אם נתנה על דבר שיש בה מה למשך
43 הימנו לא מעל עד דמשיך: הא בעי למשוק. האי
44 שוכר התספורת דבכל מדי דאית ביה מה
45 למשוק לא קני עד דמשיך: כרי. לא שייך ביה
46 דין משיכה דמדי עמיתה כתיב (ויקרא כ"ה) קשין
47 אהדי. ספר אספר: וכן אמר רב נחמן. כר' יוחנן.
48 ובדקה לוי כמתניתיה. הגיהה והוספה
49 בחוספתא שסידר ושנה בה: נתנה לסיטון מעל.
50 סיטון נתנין ודול מוכר פירות הרבה לתנונים
51 עינים ונתנין לו למעות על יד על יד ששהם
52 מוכרים ובתחלת הקניה נוהגין ערבון דמים
53 מועטין על הכל: מעל. א"ע: דלא משך כל
54 הפירות שדרי הרבה פוסק עמו בבבא אתת:
אלא

1 דהלבתא פוניה בדיני ס'ל פוניה וכן רב הונא ס'ל פר' יתקן דאמר דמכור לי באלו קנה
2 ואמרין לעיל (ול מו.) דסבר מעות קונות בר' יתקן וכן רב חסדא דאמר לעיל (שם) בדרך
3 שתקנו משיכה במוכרין כך תקנו בלקוחות א"כ סבר מעות קונות בר' יתקן דלריש לקיש
4 דאורייתא היא ולא תקנו והדאמר פרק קמא דקדושין (דף י"ד ו"ט ר"ש דהואיל) אשכחן נכרי
5 דכל קניינו של נכרי בכסף משמע דהוה בריש
6 לקיש דאית ליה פרק שני דבבברות (דף י"ג ו"ט)
7 לעמיתך במשיכה ולנכרי בכסף דלר' יתקן כל
8 קניינו של נכרי במשיכה מפרש ר"ת דהכי
9 פירשו אשכחן נכרי והואיל וכל קניינו של נכרי
10 עבד עברי בכסף ולא בשטר דשטר לנכרי בעבד
11 עבד ונאמר העברי והא לא שרי בנכרי ואע"ג
12 דכפ' השולח (גיט"ו ד' ח' ו"ט) אמר דנכרי קונה
13 ישראל בחזקה היינו דוקא בחזקה של ביבוס
14 במלמאה דאפיק ליה מושב' ממונו שבי והא
15 דאמר בפרק בתרא דע"ז (דף ס"ג ו"ט) ר"ש דה"ה בונה
16 בונה כותית עסקינו דלא מוקרא משיכה היינו
17 בריש דאית לר' יתקן מותר' תירוציא אחרים
18 דמשני התם ואיבעית אימא כגון דקאי בחצירה
19 אכל קשה דהתם (ו' ע"א) אמר מרימר משיכה
20 בנכרי קונה ורב אשי אמר משיכה בנכרי אינה
21 קונה אלא רב אשי דגודל בחכמה ובמנין והוא
22 בתרא סבר בריש לקיש וכן סבר רב אשי פרק
23 שני דבבברות (דף י"ג ו"ט) ה"ר תימס מפרש דלא
24 קשה לא מקדושין (דף י"ד) ולא מע"ז (דף ע"א)
25 דאפשר דלרבי יתקן מעות קונות בנכרי כמו
26 בישראל וכן יסבור רב אשי ולא ידרשו כפיאן
27 דרריש בבברות בפרק שני לעמיתך בכסף
28 ולנכרי במשיכה אלא ידרשו לעמיתך אתה
29 מחזירי אונא ואי אתה מחזיר אונא לכנעני
30 דאיבא נמי מאן דרריש התם הכי ויסבור דגול
31 הבנעני אסור דפלוניא דתנאי איבא בפרק
32 המקבל ולקמן דף ק"א) והגדולה (קמ"א) (כ"ד דף
33 ק"ט) איתא נמי דסבר גול הבנעני אסור דאי
34 סבר דגול הבנעני מותר לא דר' צירי בנכר
35 למישרי אונא ולפי זה אתי נמי שפיר דלא
36 תקשה דרב חסדא ארבע חסדא דאית ליה הקא
37 בר' יתקן ובפרק בתרא דע"ז (דף ס"ג) משיב אמר
38 רב נתקן רב רב חסדא אמר רב חסדא בונה
39 כותית דלא מוקרא משיכה והינו בריש לקיש
40 ולפי מה שפירש' אתי שפיר בר' יתקן אר קשה
41 דאם כן תקשה להו מתני' דתנהו בכלן דליבא
42 לאוקמה בכלן נכרי ולא בכלן ישראל דמשמע
43 דוקא בלן אבל ספר עד שישמרו ולפיכך משיכה
44 אינה קונה לא בנכרי ולא בישראל ועוד דבבברות
45 בתרא (כ"ד דף ק"ט) משמע קת' רב אשי סבר
46 דגול בנעני מותר דאמר רב אשי הנה קאזיל
47 בארבא חוי שבשא דגופא תליא לבו ותלו ביה
48 קטפוי א"ל לשמעיה ויל חוי אי דכנעני ניהו ויל
49 אייתי לי שמע ההוא בנעני א"ל דכנעני מי שרי
50 א"ל בנעני שקיל דמי ישראל לא שקיל דמי
51 משמע דסבר גול בנעני מותר ובשביל ששמע

52 הבנעני והוה מותר' דבריו ו"ל ורב אשי הדר ביה בדוכיחו לו רבינא כדכנעני נכרי קונה כדמסיק ש"מ משיכה בנכרי קונה ש"מ ואע"ג דממילתיה דר' יתקן גופיה מוכח
53 לה מי מ' לאו דשמיא ליה לרבינא דרב אשי סבר להך דר' יתקן לא היה מיימי ליה מיימי ומסקמא מההיא דפרק שני דבבברות נמי הדר ביה ובפרק בתרא דע"ז (דף ס"ג) ל"ב רב חסדא
54 שבניא ודונה כותית ואית ספרים דלא גרסי ליה: **בְּעוֹשָׁה** מעשה עמך. לא מקרי האי אינו עושה מעשה עמך לענין שיהיה מותר לקללו בתום כי אם לקללו על המקח הזה במי שפרע:
55 **רְבִי** חייא ברבי יוסף בר אורדעי הוא. דהיה יודע מתניתין אלא היה רוצה לקבל לטותא קודם שפירש' היקרא: **אֲכַפְּלֵי** לך ערבונך. אינו אומר שיקחור לו כפלים במעות דא"כ לקח יקנה
56 המקח ל"י כגון ערבונא אלא אומר אכפולו לך במקח כגון המעות שנתן לו ר"י אומר ד"ו אם קונה המקח על כרחו של מוכר כגון מעות שנתן אכל הוה חסדא א"כ ירצה
57 לא יקח כי אם מעות כי יאמר אינו חפץ במשע מקח: **בְּמִזְוֵי** שאל ערבונני יקח. רש"י מפרש דפליגי ר"י ורבי יוסי שלא נתן לו אותם מעות בתורת פריעה אבל אם נתן לו אותם מעות בתורת
58 תחילת פריעה קנה ומחזיר השאר לכ"ע היינו דלא ברב ופרש"י ערבוני יקח שאמר שיקנה לו ערבוננו כגון כל המקח תימה דהא עדין נותן לו בתורת פריעה דקנה הכל פיון שפירש בהדיא
59 שיקנה הכל ואם נפרש ערבוני יקח כגון ערבוננו לבד יקנה לו מן המקח א"כ לר' יוסי אמאי בופל לו ערבוננו לכו י"ל שלשו ערבוני יקח משמע שערבוני יקח: קניי לך אם אחרור כי וגם משמע
60 קין שיהא קונה לו במקח שווי יותר מכדי הערבון אם תחזור כך דהיינו פאילו א"ל בהדיא התכפול לי ערבוני

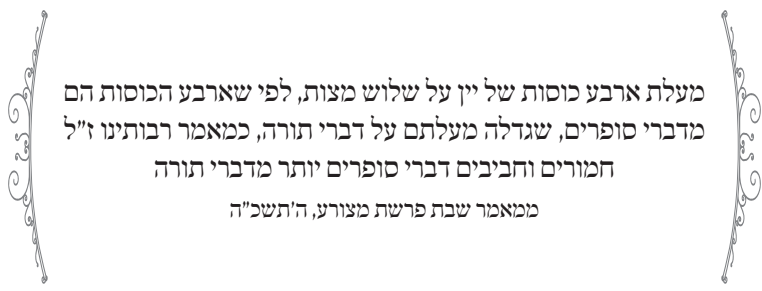
בבא מציעא. הזהב - דף מח עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

1 **אֵלָא** קשיא. הך מתני' דלוי לריש לקיש: ר' שמעון היא. דאמר במתני' לוקח לא מצי הדר
2 ביה דקסבר מעות קונות: מודעיין ליה. דע שאם תחזור סופך להפרע ממך: **בְּעוֹשָׁה** מעשה
3 עמך. בעמך דרשינן הכי והאי לאו עושה מעשה עמך הוא דכתיב (צפניה א) שארית
4 ישראל לא יעשו עולה ולא ידרו כוב: אייךר מלחא. ורצה לחזור: בר אורדעי הוא. בתמיה
5 וכי היה צריך להודיעו שהוא נפרע מן העקרנים
6 והאל תלמידי חכם יהיו: ערבון. מקצת המעות
7 נתן לו על פיסוק מרובה: הוא סבר כגנדרו הוא
8 קונה. א' מכירת קרקע הוא שנקנית בכסף קונה
9 לקח נמור ואי מכירת מטלטלין הוא קונה כגנדרו
10 להתחייב במי שפרע: ו' יתקן אמר בו. בקרקע
11 נתקן גמור ובמטלטלין לקבל מי שפרע: הנתן
12 ערבון. לא דמי לההיא דלעיל דהא אינו פריעת
13 מקצת מעות שקורין אייר"ש אלא ערבון ומשכון
14 לקנות את החזור בו פרמנינן בלע"ז: רבי יוסי
15 למעמיה דאמר. בבבא בתרא בפרק גט שטוט ודף
16 סמח"א: **אֲסַמְכְתָּא** קניא. תבטנת גזוקא שאדם
17 מסתכן את חברו לסמוך עליו שאם לא יקיים
18 תנאו יתן פר וכה: דיו שיקנה בו. לא זה ימחול
19 ולא זה יכפול אלא זה ולא זה יכולין לחזור
20 מלקיטין מן המכירה כגנדרו הערבון וחוזרים על
21 השאר: בר"א. שאינו קונה אלא כגנדרו ערבונה:
22 בזמן שאמר לו ערבוני יקח. יקנה שלא תהא לו
23 בתורת תחילת פירעון והשאר עליו מלוה אלא
24 בתורת שערבון זה יקנה את הכל והא לאו
25 מלקתא אית: אכל מוכר לו בו' ונתן לו מתן ה'
26 מאות וזו לשם תחילת פירעון או סתם קנה כר'
27 וההיא דאיפלוג בה רב ורבי יתקן בר האי גזא
28 הוא שנה הערבון תחילת הדמים הפירעון וזה
29 פיסוק כי קנה ליה סתם: **מאי** לאו. כי הכי דאמר
30 רש"י ג בקרקע הקניו בכסף לגמרי דמכר יחייב
31 ליה מקצת מעות סתם קנה לגמרי והוא הדין
32 למטלטלי הקנינם בכסף לענין מי שפרע בסתמא
33 קני ליה ערבון לכוליה לחייבו במי שפרע: לא
34 קני ליה כוליה. לקבל מי שפרע אם נתן לו כגנדרו
35 ערבונה: ו' **מאי** שניא. מטלטלין לענין מי שפרע
36 מן קרקע לענין קנן גמור ומשנען קרקע דקנה בח
37 הספק בבקניה לקנות לגמרי קנן גמור מלחזור
38 יקנה נמי בח מקצת פריעתו לקנות הכל אבל
39 מטלטלין שיועד הספק בזה דאי פרע הכל לא
40 קני אלא לקבל מי שפרע בסתמא נמי לא קני
41 פרעון מקצת לכולו לקבל מי שפרע על השאר
42 אלא כגנדרו הערבון: הפלוה על המשכון אין
43 שכינת' משפחת. דלא קרינא ביה לא יוש
44 שחרי אינו תובעו כלום: **אלא** פלג. חצי החוב
45 אינו משפס. לקמן מפרש לה: **אליבא**. דאינו
46 משמש כגנדרו חצי החוב שהוא תופס משכון עליו
47 אינו משפט אבל משפט הוא השאר. מכלל דר'
48 יהודה הנשיא. אתא למימר דכיון דאינו משבנו
49 כגנדרו הלוואתו משפט כל החוב בתמיה:
50 **אלא**

52 הבנעני והוה מותר' דבריו ו"ל ורב אשי הדר ביה בדוכיחו לו רבינא כדכנעני נכרי קונה כדמסיק ש"מ משיכה בנכרי קונה ש"מ ואע"ג דממילתיה דר' יתקן גופיה מוכח
53 לה מי מ' לאו דשמיא ליה לרבינא דרב אשי סבר להך דר' יתקן לא היה מיימי ליה מיימי ומסקמא מההיא דפרק שני דבבברות נמי הדר ביה ובפרק בתרא דע"ז (דף ס"ג) ל"ב רב חסדא
54 שבניא ודונה כותית ואית ספרים דלא גרסי ליה: **בְּעוֹשָׁה** מעשה עמך. לא מקרי האי אינו עושה מעשה עמך לענין שיהיה מותר לקללו בתום כי אם לקללו על המקח הזה במי שפרע:
55 **רְבִי** חייא ברבי יוסף בר אורדעי הוא. דהיה יודע מתניתין אלא היה רוצה לקבל לטותא קודם שפירש' היקרא: **אֲכַפְּלֵי** לך ערבונך. אינו אומר שיקחור לו כפלים במעות דא"כ לקח יקנה
56 המקח ל"י כגון ערבונא אלא אומר אכפולו לך במקח כגון המעות שנתן לו ר"י אומר ד"ו אם קונה המקח על כרחו של מוכר כגון מעות שנתן אכל הוה חסדא א"כ ירצה
57 לא יקח כי אם מעות כי יאמר אינו חפץ במשע מקח: **בְּמִזְוֵי** שאל ערבונני יקח. רש"י מפרש דפליגי ר"י ורבי יוסי שלא נתן לו אותם מעות בתורת פריעה אבל אם נתן לו אותם מעות בתורת
58 תחילת פריעה קנה ומחזיר השאר לכ"ע היינו דלא ברב ופרש"י ערבוני יקח שאמר שיקנה לו ערבוננו כגון כל המקח תימה דהא עדין נותן לו בתורת פריעה דקנה הכל פיון שפירש בהדיא
59 שיקנה הכל ואם נפרש ערבוני יקח כגון ערבוננו לבד יקנה לו מן המקח א"כ לר' יוסי אמאי בופל לו ערבוננו לכו י"ל שלשו ערבוני יקח משמע שערבוני יקח: קניי לך אם אחרור כי וגם משמע
60 קין שיהא קונה לו במקח שווי יותר מכדי הערבון אם תחזור כך דהיינו פאילו א"ל בהדיא התכפול לי ערבוני

מקשה הגמרא: על רב: מיתבי, הנותן ערבון - מעות בתורת משכון
 להבירו על פסיקת המקח, ואמר לו הקונה למוכר, אם אני חוזר כי
 ערבוני מחול לך - הרי הערבון נתון לך במתנה, והלה - המוכר
 אמר לו אם אני אחזור כי אכפול לך ערבונך - אתן לך מן המקח
 כפליים כנגד המעות שהבאת לי, נתקיימו התנאים, דבר רבי יוסי.
 רבי יוסי למעשה דאמר אסמכתא קניא. רבי יהודה חולק ואומר
 מכיון שאסמכתא לא קונה, התנאים בטלים, ודין שיקנה כנגד
 ערבוניו, ורק על מה שכנגד הערבון אינם יכולים לחזור בהם. אמר
 רבן שמעון בן גמליאל, כמה דברים אמורים - שאמר רבי יהודה
 שקונה רק כנגד הערבון, בזמן שאמר לו הקונה למוכר, ערבוני יקון
 - יעשה קנין על הכל ולא רק בתחילת התשלום, וכיון שאין כסף
 מועיל במעשה קנין על הכל, לכן קונה רק כנגד הערבון, אבל מוכר
 לו בית או שדה בארץ זוו, ופרע לו מהם חמש מאות זוו, לשם
 תחילת התשלום ואו שנתנם בסתמא, קנה את הבית לגמרי,
 ומחזיר לו את השאר - שאר התשלום, אפילו לאחר כמה שנים.
 העולה מבריתא זו, שאם לא אומר 'ערבוני יקון', לפי כולם
 העירבון [תחילת התשלום] מועיל כנגד כולו.
 מבאר הגמרא את הקושיא: ואמנם הבריתא מדברת בקרקע, אך
 מאי לאו - בכפשות הוא הדין למטלטלין כדסתמא - שאם לא פירש
 'ערבוני יקון', אלא נתן מקצת מעות בסתמא, קני להו לכולהו,
 כלומר, שיהיה 'מי שפרע' על כל המקח, ואם כן קשה לדעת רב,
 שסובר שערבון כנגדו הוא קונה. דוחה הגמרא: לא, באמת
 מטלטלין כדסתמא לא קני כנגד כולו, אלא רק כנגד הערבון, ומאי
 שנא קרקע ממטלטלין, משום שקרקע דבכסמא קני ליה ממש -
 כסף מועיל לקנין קרקע, וכשם שיפה כוחו לקנות קנין גמור, לכן
 גם יפה כוחו שעל ידי מקצת המעות קני ליה לכולהו, אבל מטלטלי
 דלא קני אלא לקבולי מי שפרע - שאין כוחו של הכסף יפה
 במטלטלין לקנות קנין גמור, אלא רק מועיל מי שפרע, לכן כאשר
 נתן מקצת המעות, לא קני ליה פוליה.
 לימא כתנאי - לכאורה כבר התנאים נחלקו במחלוקת רב ורבי
 יוחנן. שהרי שנינו בבריתא, המלוה את הבירו על המשכון -
 שהביא הלוה למלוה משכון עבור החוב, ונכנסה השמיטה - והגיע
 זמן שמיטת כספים, והדין הוא שהמלוה על המשכון אין שביעית
 משמטתו, אף על פי שאינו שוה אלא פלג - אף שהמשכון שוה רק
 חצי מהחוב, מועיל ואינו משמט, דברי רבן שמעון בן גמליאל. רבי
 יהודה הנשיא אומר, אם היה משכון כנגד כל הלוואתו, מועיל ואינו
 משמט, ואם לאו משמט, כלומר המשכון לא מועיל והשביעית
 משמט את החוב.
 מבררת הגמרא: כאשר המשכון שוה רק כנגד חצי מהחוב מאי
 אינו משמט דקאמר רבן שמעון בן גמליאל - האם לדבריו המשכון
 מועיל כנגד הכל, או רק כנגדו. אילימא כנגדו, קשה, שמפיל דרבי
 יהודה הנשיא שאמר שהמשכון לא מועיל כבר להך פלגא נמי
 משמט - שהמשכון לא מועיל כלל וכל החוב משמט, ואם כך,
 הרי נצטרך לומר שטעמו של רבי יהודה הנשיא הוא, שאין המלוה
 נחשב תפוס אפילו בחלק מהחוב,

מקשה הגמרא: אלא מבריתא זו ששנה לוי קניא לריש לקיש,
 שהרי מבואר בה שמעות קונות מן התורה. מתרצת הגמרא: אמר
 לך ריש לקיש, הא מני - ברייתא זו רבי שמעון היא, הסובר
 במשנתו (לעיל מד). שאחר נתינת מעות רק המוכר יכול לחזור
 בו ולא הלוקח, ולשיטתו מודה ריש לקיש שמעות קונות מן
 התורה:
 שנינו במשנה: אבל אמרו מי שפרע בו. קלה זו חלה על החוזר
 ממקח לאחר נתינת המעות. קודם שנעשתה המשיכה ואף שמן
 הדין מותר לו לחזור בו, נחלקו האמוראים כיצד יש לבית דין
 לנהוג בקלטה זו:
 איתמר, אפני אמר, אודיעי מודיעני ליה - בית דין רק מודיעים
 לחוזר מהמקח שתחול עליו קלטה זו. רבא אמר, מילט ליימיני ליה
 - הבית דין ממש מקללים אותו בקלטה זו. מבאר הגמרא: אפני
 אמר, אודיעי מודיעני ליה, דכתבי ונשיא בעמך לא תאר, הרי שיש
 איסור מהתורה לקלל, לכן רק מודיעים לו שיש קלטה. רבא אמר,
 מילט ליימיני ליה, דכתבי בעמך, ומכאן שאיסור זה הוא רק
 בעושה מעשה עמך, - דהיינו באדם שאינו עובר עבירות, ומכיון
 שאדם זה לא עמד בדיבורו, נמצא שעבר איסור, שהרי כתוב
 (צפניה ג יג) 'שארית ישאל לא יעשו עולה ולא ידברו כזב ולא
 ימצא פיהם לשון תרמית, ולכן מותר לבית דין לקללו.
 אמר רבא, מנא אמינא לה - מנין למדתי דין זה, ממעשה דרבי תימי
 בר יוסף, דהקבו ליה זוזי אמלקא - מכר מלח וקיבל מעות ועדיין
 לא נעשתה משיכה, לסוף אייך מלקא - התייקר המלח ורצה רבי
 חייא לחזור בו מהמקח. אתא לקמיה דרבי יוחנן לברר האם יכול
 לחזור בו, אמר לו רבי יוחנן, זיל תב להו - לך והבא
 לקונים את המלח שמכרת להם, ואי לא, קביל עליך מי שפרע.
 מוכיח רבא ממעשה זה: ואי אמת אודיעי מודיעני ליה - שבית דין
 רק מודיעים לו, קשה, וכי רבי תימי בר יוסף בר אודיעי הוא - האם
 צריך להודיע לו דבר זה, אלא על כרחך שהבית דין לא רק
 מודיעים, אלא ממש מקללים.
 דוחה הגמרא: ואלא מאי מילט ליימיני ליה, הרי גם כך יהיה קשה,
 וכי רבי תימי בר יוסף אתי לקבולי עליה לטותא דרבנן - האם בא
 רבי חייא כדי לקבל עליו את הקללה, אלא על כרחך שהמעשה
 שם היה כך, רבי תימי בר יוסף, ערבון הוא דהכי ליה - שילמו לו
 רק חלק מהסכום, ורבי חייא רצה לחזור משאר המקח שלא קיבל
 כנגדו מעות. הוא - רבי חייא, כבר שערבון כנגדו הוא קונה, ואינו
 חייב מי שפרע אלא כנגד מה שקיבל מעות עליו, ואמר ליה רבי
 יוחנן, כנגד פולו הוא קונה, חייב בני שפרע גם על שאר המקח,
 אף שלא קיבל מעות על זה.
 איתמר, ערבון - שילם הקונה דמים רק על מקצת המקח, רב אומר,
 כנגדו הוא קונה - מעות אלו מועילות רק כנגדן ולא לכל המקח
 ובקרקע הנקנית בכסף לענין קנין גמור, ובמטלטלין שאינם נקנים
 בכסף לענין 'מי שפרע', ורבי יוחנן אמר כנגד פולו הוא קונה, הן
 בקרקע שיהא קנין גמור על הכל, והן במטלטלין שיש מי שפרע
 על הכל.

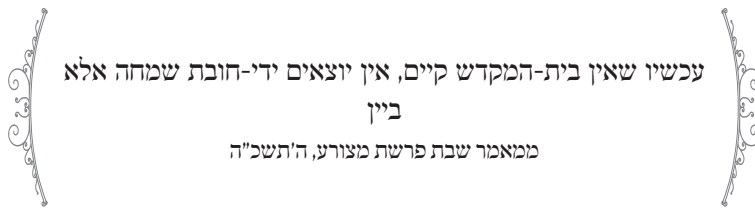
1 וקשה, אלא משבון דנקיש למה ליה - עבור מה תופס המלוה את
2 המשכון, על כרחך כדי שיהא תפוס בחלק מהחוב, ובאותו חלק
3 הלא אינו נוגש את חבירו.
4 אלא לאו שמע מינה, מאי אינו משמט דקאמר רבן שמעון בן
5 גמליאל, כוונתו היתה שאינו משמט כפולו, דהיינו שהמשכון
6 מועיל לכל החוב, ומאי משמט דקאמר רבי יהודה הנשיא, היינו, רק
7 לתקן פלגא דלא נקיש עליה משבון, דהיינו שהמשכון מועיל רק
8 לחוב שכנגדו. ובהא קמיפלגי, דרבן שמעון בן גמליאל כבר שהנותן
9 מקצת מעות על המקח כנגד פולו הוא קונה, וכדעת רבי יוחנן, ורבי
10 יהודה הנשיא כבר כנגדו הוא קונה, וכדעת רב, ואם כן נמצא
11 שכבר נחלקו התנאים במחלוקת זו של רב ורבי יוחנן.
12 דוחה הגמרא: לא בזה נחלקו, אלא מאי אינו משמט דקאמר רבן
13 שמעון בן גמליאל, היינו לתקן פלגא דנקיש עליה משבון, דהיינו
14 שהמשכון מועיל כנגדו. שואלת הגמרא: אם כן חוזרת הקושיא
15 שהקשונו קודם, מפלג דרבי יהודה הנשיא כבר לתקן פלגא דנקיש
16 עליה משבון, נמי משמט, דהיינו שהמשכון לא מועיל כלל, ואם כן
17 יהיה קשה, אלא משבון דנקיש למה ליה. מתרצת הגמרא: שמחזיק
18 את המשכון לזכרון דברים פלגא - דהיינו רק כדי לכפות את
19 הלוה לשלם, ולא לגביינא. ולכן אין המלוה נחשב למחזיק אפילו
20 בחצי מהחוב, ואין המשכון מועיל כלל, שלא ישתמט החוב.
21 התבאר במשנה לעיל (פד). הדין שהחזיר ממקח לאחר תנינת
22 מעות יש עליו מי שפרע. דנה הגמרא באופן שלא היה מתן
23 מעות, אלא רק הבטיח לו שימכור לו. רב כהנא, יהבו ליה זוני
24 אביהינא - רב כהנא קיבל מקצת מעות עבור פשתן שמכר, לסוף
25 אייקר ביתנא - התייקר הפשתן, אהא לקמיה דרב לשאל האם
26 יכול לחזור בו מהמקח, אמר ליה רב, במאי דנקיטת זוני - את
27 הפשתן שקיבלת מעות עבורו, הב ליה - תן להם, ואיידך - ושאר
28 המקח דברים ניהו, ודברים שאין עמדם מעות אין בהן משום
29 מחוסרי אמנה, ויכול אתה לחזור משאר המקח.
30 מביאה הגמרא מחלוקת בזה: דאיתמר, דברים רב אמר, אין בהן
31 משום מחוסרי אמנה, ורבי יוחנן אמר, יש בהם משום מחוסרי אמנה.
32 מקשה הגמרא על רב: מיתבי, רבי יוסי ברבי יהודה אומר, מה
33 תלמוד לומר (ויקרא יט לו) 'איפת צדק ודון צדק יהיה לכם' והלא
34 הן שהוא כלי מדידה קטן של י"ב לוג, בכלל איפה היה שהוא כלי
35 מדידה גדול של ע"ב לוג, ואם במדה הגדולה הקפידה התורה על
36 חסרון משהו, כל שכן במדה הקטנה שצריך להקפיד על חסרון
37 משהו, אלא לומר לה, שיהא הן שלף צדק ולאן שלף צדק - הדין
38 מלשון הדין, כשאתה אומר 'כן' או 'לא' קיים את דיבורך והבטחתך,
39 וקשה לדברי רב שאמר שאין בדברים משום מחוסרי אמנה.
40 מתרצת הגמרא: אמר אביי, הווא שלא ידבר אהד בפה ואהד בלב,
41 כלומר שבשעה שמבטיח לחבירו למכור לו, כבר מתכוין לא
42 לקיים הבטחתו, אבל אם בשעת ההבטחה היה בדעתו לקיים
43 דבריו, ולאחר מכן שהחדשה סיבה הגורמת לו לחזור בו, אין בזה
44 איסור.
45 מקשה הגמרא על רב: מיתבי, רבי שמעון אומר, אף על פי שאמרו
46 סלית קונה דינר זקב ואין דינר זקב קונה סלית, מפל מקום קף הלכה
47 - שאמנם מותר לחזור מהמקח, אבל אמרו מי שפרע מאנשי דור
48 הפבול ומאנשי דור הפלגה הוא עתיד לפרע ממי שאינו עומד
49 בדיבורו. ממשכבה הבריתא, והנושא ונותן ב'דברים' ושאין עמדם
50 מעות) לא קנה, והחזיר בו אין רוח חכמים נוחה הימנו. דהיינו שגם
51 בדברים יש משום מחוסר אמנה, וקשה על רב. משיבה הגמרא:
52 תנאי היא - הדבר שנוי במחלוקת תנאים, ורב יכול לסבור כדעת
53 התנא שחולק.
54 מביאה הגמרא את התנא שסובר שאין בדברים משום מחוסר
55 אמנה: דתני (להלן פג). מעשה ברבי יוחנן בן מתאי שאמר לבנו, צא

56 ושכור לנו פועלים, הלך בנו ושכר פועלים ויהודים, ופסק להם
57 מזונות אך לא פירש להם כמה מזונות יביא להם, ובשבא אצל
58 אביו, אמר לו אביו, בני, כיון שלא פירשת להם כמה מזונות אתה
59 מביא להם, אם כן אפילו אתה עושה להם כפעודת שלמה בשעתו
60 ו'כשהיה במלכותו לא יצאת ידי חובתך עמהם, משום שהן בני
61 אברהם יצחק ויעקב, וראויים הם לסעודה כמו של אברהם
62 שסעודתו היתה גדולה יותר משל שלמה המלך, אלא, עד שלא
63 יתחילו במלאכה, צא ואמור להם, הרי אתם עושים עמי במלאכה
64 על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקמנית בלבד. מסיימת הגמרא: ואי
65 סלקא דעתך דברים יש בהן משום מחוסרי אמנה, אם כן יהי אמר
66 ליה רבי יוחנן בן מתאי לבנו, ויל הדר קף - לך ותחזור כך ממנה
67 שהבטחת להם. הרי בכך יהיה מחוסר אמנה, אלא על כרחך סובר
68 התנא שאין בדברים משום מחוסרי אמנה. ואם כן רב יכול לסבור
69 כמו תנא זה.
70 דוחה הגמרא: שאני התם דפועלים נופייהו לא סמכא דעתיהו -
71 הפועלים עצמם לא סמכו על דברי הבן, מאי מעמא, מידע דרעי
72 דעל אבותי קמך - שכבר בשעה שהבן שכר אותם ידעו הפועלים
73 שהבן סמך על אביו שיתן את מזונותיהם, והבינו שיקבלו רק מה
74 שהאב התכוין, ולא כפי דברי הבן. שואלת הגמרא: אי הכי אפילו
75 התחילו במלאכה נמי, שהרי מכיון שלא סמכו על הבן, אם כן אף
76 אם יתחילו במלאכתם, אינו חייב להם כל כך הרבה. מתרצת
77 הגמרא: אם כבר התחילו במלאכה, ונדי סמכי דעתיהו - סומכים
78 ובטוחים שיקבלו כפי מה שהבטיח להם הבן, אמרו - חושבים
79 הפועלים, כיון שאנו מתחילים לעשות במלאכה, בודאי מימר אמר
80 קמיה דאבותי וניהא ליה - מסתבר שכבר אמר לאביו מה שהתחייב
81 לנו, והסכים אביו לעשות לנו סעודה גדולה.
82 הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי יוחנן: ומי אמר רבי יוחנן הכי,
83 שאסור לחזור בדברים שאין עמדם מעות, והאמר רבה בר בר חנה
84 אמר רבי יוחנן, האומר לחבירו במתנה אני נותן לך ולא עשה שום
85 קנין בדבר, יכול לחזור בו. מתקשה הגמרא: הא שובל לחזור זה
86 פשיטא, שהרי לא היה שום קנין ביניהם, אלא ודאי כוונת רבי יוחנן
87 שמוטר לחזור בו, ואין בו משום מחוסר אמנה. מתרצת הגמרא:
88 אמר רב פפא, ומודה רבי יוחנן במתנה מועטת שיש איסור לחזור,
89 משום דסמכא דעתיהו - המקבל סומך שיקיים את הבטחתו, כיון
90 שדרך אדם לקיים הבטחה קטנה, אבל במתנה מרובה, שגם
91 מתחילה חבירו לא סמך עליו שיקיים את דברו מודה רבי יוחנן
92 שמוטר לחזור בו.
93 הכי נמי מסתברא - ואכן מסתבר שרבי יוחנן אסר לחזור ממתנה
94 מועטת, דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, ישראל שאמר לזון לוי, בוד
95 מעשר ראשון יש לך ביד - כלומר יש בידי ואתן אותם לך. הדין
96 הוא, שהגן לוי רשאי לעשותו - יכול לעשות את הפירות
97 שהובטחו לו תרומת מעשר על מקום אחר - על פירות אחרים
98 שעדיין לא הפריש מהם תרומת מעשר, ואין הלוי צריך לחשוש
99 שגם הישראל יביא את זה ללוי אחר. אי אמרת בשלמא לא מצי
100 למיחד ביה - אם תסבור שאסור לאדם לחזור ממתנה מועטת,
101 מובן שמשום הכי רשאי הלוי להפרישם לתרומת מעשר ולסמוך
102 על הישראל שלא יתנם ללוי אחר. ונתנית מעשר נחשבת למתנה
103 מועטת, אפילו אם היה המעשר שוה הרבה, לפי שהישראל אין לו
104 בזה אלא טובת הנאה, שמקבל מהלוי על כך שבחר בו, אלא, אי
105 אמרת שרבי יוחנן סובר שגם במתנה מועטת מצי למיחד ביה, אם
106 כן אמאי רשאי הלוי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר, הלא
107 יש לחשוש שהישראל יחזור בו, ואישתתף דקא אכיל מפלגים -
108 ונמצא שהלוי אובד מעשרותיו ללא תרומת מעשר ועובר על
109 איסור טבל. ומזה שרבי יוחנן התיר לבן לוי להפריש, מוכח
110 שבמתנה מועטת הוא סובר שאסור לחזור בו.

1 **אלא משכון דתפס.** למאי תפס אם לא להזית משכון תחת שווי ובהיא מיהא לא קרינא
2 ביה לא יגוש. אינו משמש כבולו. כלומר אינו משמש כלל. מפלל דר' יהודה ב'. קושא
3 הוא: במאי דנקיט וזו הב ליה. ואי לא מקבלת מי שפרע: ואידך. הוותר: דברים גינהו.
4 בלא מעות רב לטעמיה דאמר כנגדו הוא קונה: הוין בכלל איהו. שהיה י"ב לוגין ואיהו
5 שלשה קאין שהן ע"ב לוגין: **אלא שנתא הוין שקל**
6 ב'. כלומר בשנתא מדבר הוין או לאו קיים
7 דברין והעדק אותם. שלא ידבר אחד בפח ב'.
8 בשעה שהיא אומרת הדבור לא יתא בדעתו
9 לשנות אבל אם בשנתא השער לאחר זמן והוא
10 חוזר בו לפי שינוי השער אין כאן חסרון אמנה:
11 **אבל אמרו חכמים ב'.** סיפא קתני לחזור בו אין
12 רוח חכמים נוחה הימנו אלמא יש בהן משום
13 מחוסרי אמנה: תנאי הי"א דאשכחן רבי יוחנן ב'
14 מתניא דפליג: פשעה בר' יוחנן ב'. משנה היא
15 בהשוכר את הפועלים שצוה את בנו לחזור
16 בתנאו עד שלא יתחילו המלאכה ולפסוק להם
17 מוזנות קלים: לא סבבא דעמיהו. עד בלי הבין
18 מימר אמר קפיה. כבר הודיעו מה פסק לנו
19 ונתרצה: מי אמר רבי יוחנן הכי. דיש בדברים
20 משום חסרון אמנה: יכול לחזור בו. וקשיא לן
21 יכול פשיטא דהא לא משך ואין פח כביד לבונה:
22 **אלא.** ודאי על פרתך מותר לחזור בו קאמר
23 ואשמעין דאפילו חסרון אמנה ליכא: מודה ר'
24 יוחנן במתנה מועפת. שאין מותר לחזור משום
25 דסבבא דעתיה דמקבל אדיבוריה וכי אמר
26 מותר לחזור בו במתנה מרובה קאמר דלא
27 סבבא דעתיה דמקבל דלקיימה לדיבוריה: לכן
28 לוי. כל כול קריי בן לוי בור מעשר יש לך בדי.
29 עשייתיהו מפורתי ואתגנו לה. תרומת מעשה.
30 שהלוי מפרש מעשר לכהן מעשר מן המעשה:
31 משום הכי רשאי. שיש לו לסמוך על מה שכתוב
32 (צפניה א) שארית ישראל לא יעשו עולה ולא
33 ידברו קוב ולא יתגנו ללוי אחר והא מתנה
34 מועפת היא שאין לישראל במעשר זה אלא
35 טובת הנאה שהיה בידו מתחילה לתת לכל בן
36 לוי שירצה: אין לו עליו. אין לו לבן לוי ראשון
37 על ישראל זה: **אלא תרעומת.** שהבטחו
38 בתחלת נכונת: **אלא ש"ם ברלא נטלו.** ויש
39 דברים משום חסרון אמנה: **אפילו שומר חנם**
40 נמי לא הוי. ואפילו פשעו בשמירתן כשטרין: והא
41 בעי לקבולי ב'. ודלקא לא הוי מקבל ואישתבח
42 דוחי ידיה הנה הכי נמי. או משלם השומשמן
43 או וקבל מי שפרע: ברדי תנת עובדא. אותו
44 מעשה דשומשמן על ידי הנה ולא כן היה
45 שאילו קובלים לתת השומשמן לא הייתי
46 חוזר בי בכל חללו של עולם ולא על פן כאנו
47 לדין אלא כר הנה.

1 **אלא משכון דנקיט למה ליה אלא לאו שמע מיניה**
2 **מאי אינו משמש דקאמר רבן שמעון בן גמליאל אינו**
3 **משמש כבולו ומאי משמש דקאמר רבי יהודה הנשיא**
4 **להך פלגא דלא נקיט עליה משכון ובהא קמפלגי**
5 **דרבן שמעון בן גמליאל סבר כנגד פולו הוא קונה**
6 **ורבי יהודה הנשיא סבר כנגדו הוא קונה לא מאי**
7 **אינו משמש דקאמר רבן שמעון בן גמליאל להך**
8 **פלגא דנקיט עליה משכון מפלל דרבי יהודה הנשיא**
9 **סבר להך פלגא דנקיט עליה משכון נמי משמש אלא**
10 **משכון דנקיט למה ליה לזכרון דברים בעלמא רב פהנא והבו ליה וזוי אפיתנא לסוף אייקר**
11 **מיתנא אתא לקמיה דרב אמר ליה במאי דנקיטת וזוי הב להו ואידך דברים גינהו ודברים**
12 **אין בהן משום מחוסרי אמנה דאימרת דברים רב אמר אין בהן משום מחוסרי אמנה ורבי**
13 **יוחנן אמר יש בהם משום מחוסרי אמנה מיתיבי רבי יוסי ברבי יהודה אומר מה תלמוד**
14 **לומר הוין צדק והלא הוין בכלל איהו היה אלא לומר להך שנתא הוין שקל צדק**
15 **אמר אפי' ההוא שלא ידבר אחד בפח ואחד בלב מיתיבי ר' שמעון אומר אף על פי שאמרו**
16 **טלית קונה דינר זהב ואין דינר זהב קונה טלית מפל מקום פך הלכה אבל אמרו מי שפרע**
17 **מאנשי דור הפלגא ומאנשי דור הפלגה הוא עתיד לפרע ממי שאינו עומד בדיבורו תנאי**
18 **היא דתנן מעשה ברבי יוחנן בן מתאי שאמר לבנו צא ושכור לנו פועלים הלך ופסק להם**
19 **מוזנות ובשבא אצל אביו אמר לו בני אפילו אתה עושה להם כסעודת שלמה בשעתו לא**
20 **יצאת ידי חובתך עמיהם שהן בני אברהם יצחק ויעקב אלא עד שלא יתחילו במלאכה צא**
21 **ואמור להם על מנת שאין לכם עלי אלא פת וקמנית בלבי ואי ס"ד דברים יש בהן משום**
22 **מחוסרי אמנה היכי אמר ליה זיל תדר בך שאני התם דפועלים גופיהו לא סבבא דעמיהו**
23 **מאי מעמא מידע ידעי דעל אביה סמך אי הכי אפילו התחילו במלאכה נמי התחילו**
24 **במלאכה ודאי סמכי דעמיהו אמרו מימר אמר קפיה דאבוה וניחא ליה וכו אמר רבי יוחנן**
25 **הכי והאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן האומר לחבירו מתנה אני נותן להך יכול לחזור**
26 **בו יכול פשיטא אלא מותר לחזור בו אמר רב פפא ומודה רבי יוחנן במתנה מועפת דסבבא**
27 **דעמיהו הכי נמי מסתברא דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן ישראל שאמר לבן לוי בור**
28 **מעשר יש לך בדי בן לוי רשאי לעשותו תרומת מעשר על מקום אחר אי אמרת בשלמא**
29 **לא מצוי למיחרר ביה משום הכי רשאי אלא אי אמרת מצוי למיחרר ביה אמאי רשאי**
30 **אישתבח דקא אכיל טבלים הכא במאי עסקינן כגון שנטלו ממנו וחזר והפקידו אצלו אי**
31 **הכי אימא סיפא נתנו לבן לוי אחר אין לו עליו אלא תרעומת ואי סלקא דעתך כגון שנטלו**
32 **ממנו וחזר והפקידו אצלו אמאי אין לו עליו אלא תרעומת פיון דמשביה כמונא אית ליה**
33 **גביה אלא לאו שמע מינה ברלא נטלו שמע מינה ההוא גברא דיהיב וזוי אשומשמו לסוף**
34 **אייקר שומשמו הדרו בהו ואמרו ליה לית לן שומשמי שקול וזהך לא שקול וזויה איגנוב אתו**
35 **לקמיה דרבא אמר ליה ביון דאמר להך שקול וזהך ולא מבגיא שומר שכר דלא הוי אלא אפילו שומר חנם נמי לא הוי**
36 **אמרו ליה רבנן לרבא והא בעי לקבולי עליה מי שפרע אמר להו הכי נמי אמר רב פפי אמר לי רבינא לדידי אמר לי ההוא מרבנן**
37 **ורב טבות שמייה ואמרו לה רב שמואל בר זוטרא שמייה דאי הווי יהכי ליה כל חללא דעלמא לא הווי קא משני בדבוריה ברדי**
38 **הנה עובדא ההוא וימא אפגיא דמעלי שבתא הנה והנה התיכנא ואתא ההוא גברא וקאי אנכא אמר לי אית להך שומשמי לובוני**

אמר

1 **בבברי** שיראה לתגר או לקרובו. ואית איב נתת דבריה לשיעורים הפעמים שהם רחוקים
 2 ממנו ופעמים שהם קרובים ויל דלעולם יש שיעור אחד לפי מה שמצוי רוב פעמים
 3 שיוכל להראות לתגר או לקרובו ואם הם קרובים או רחוקים בשביל כך לא יתנו לו שהות
 4 לא פחות ולא יותר.

5 **שְׁתוּת** מעות נמי שנינו. אפילו למאן דאמר
 6 שתות מעות נראה יותר לילך אחר שתות מקח
 7 שהאונאה והשעות תלויה במקח אגל מעות אין
 8 אונאה נשעת תלויה בהם שאין צריכין שמוא:
 9 **שׁוֹי** חמשא בשיתא בטול מקח הוי. וא"ת מנא לן
 10 הא דלמא הא הוי נמי שתות מקח דהוי שת
 11 מוכר ויש לומר דמסקמא אית לן למיל בתר
 12 שתות שנה המקח שהאונאה והשעות תלויה בו
 13 ועוד דכשתאגא מוכר לא תמא שתות מוכר
 14 דשוי שיתא בחמשא הוינו שתות מלגיו: **ש"מ**
 15 שתות מעות נמי שנינו. וא"ת אם כן מאי שתות
 16 למקח דקתני מתניתין ויל דמפרש הוינו אונאה
 17 שתות שנהיה במקח ותימא דלשתוק משתות
 18 למקח:

19 **תַּנְן** דורה רבי טרפון בלוד. תימא מה הוסיף
 20 להקשות מסיפא ממה שהקשה כבר
 21 ברישא:

15 **יאמר** לו נשרפו חופיך בעלייה הכא ברשותיה דלוקח גינהו או נפלה דליקה באונס איהו
 16 טרח וימיתיה לה ההוא גברא דיהיב וזוי אחמרא לסוף שמע דקא בעי למנסביה דבי פרוק
 17 רופילא אמר ליה הב לי וזוי לא בעינא חמרא אתא לקמיה דרב חסדא אמר ליה פרוק
 18 שתקיננו משיכה במוכרין בך תקינו משיכה בלקוחות: **מתני'** האונאה ארבעה כסף מעשרים
 19 וארבעה כסף לסלע שתות למקח עד מתי מותר להחזיר עד כדי שיראה לתגר או לקרובו
 20 הורה רבי טרפון בלוד האונאה שמונה כסף מעשרים וארבע כסף לסלע שליש למקח ושמו
 21 תגרי לוד אמר להם כל היום מותר לחזור אמרו לו יניח לנו רבי טרפון במקומו וחרו
 22 לדברי חכמים: **גמ'** אתמר רב אמר שתות מקח שנינו ושמואל אמר שתות מעות נמי שנינו
 23 שוי שיתא בחמשא שוי שיתא בשבעה כוליה עלמא לא פליגי דבתר מקח אולין ואונאה
 24 הויא כי פליגי שוי חמשא בשיתא ושוי שבעה בשיתא לשמואל דאמר בתר מעות אולין
 25 אידי ואידי אונאה הוי לרב דאמר בתר מקח אולין שוי חמשא בשיתא וביטול מקח הויא
 26 שוי שבעה בשיתא מחילה הויא ושמואל אמר כי אמרין מחילה וביטול מקח היכא דליכא
 27 שתות משיני צדדים אבל היכא דאיכא שתות מצד אחד אונאה הויא תנן האונאה ד' כסף
 28 מעשרים וארבעה כסף לסלע שתות למקח מאי לאו דזבין שוי עשרים בעשרין וארבעה
 29 ושמע מינה שתות מעות נמי שנינו לא דזבין שוי עשרים וארבעה בעשרים כי נתאנה מוכר
 30 אימא סיפא עד מתי מותר להחזיר בבדי שיראה לתגר או לקרובו ואמר רב נחמן לא שנו
 31 אלא לוקח אבל מוכר לעולם חוזר אלא דזבין שוי עשרים וארבעה בעשרין ותמניא תנן
 32 הורה רבי טרפון בלוד האונאה שמונה כסף מעשרים וארבעה כסף לסלע שליש למקח מאי
 33 לאו דזבין שוי שיתסרי בעשרים וארבעה וש"מ שליש מעות נמי שנינו לא דזבין שוי עשרים
 34 וארבעה בשיתסר מי נתאנה מוכר אימא סיפא אמר להם כל היום מותר לחזור וא"ל נחמן
 35 לא שנו אלא לוקח אבל מוכר לעולם חוזר אלא דזבין שוי כ"ד בתלתין ותרין תניא פותיה
 36 דשמואל מי שהוטל עליו דו על העליונה ביצד מוכר לו שנה ה' בו' מי נתאנה לוקח יד
 37 לוקח על העליונה רצה אומר תן לו מעותי או תן לי מה שאוניתי מוכר לו
 שוה

מוכר בזה לגבי מקח אין כאן שתות אלא שביעית ופחות משתות היא ולגבי מעות הוי שתות: אידי ואידי. בין שוי שבעה בשיתא בין שוי חמשא בשיתא: משיני צדדין. אבאך משיני
 55 צדדין: פאי' לאו דזבין שוי עשרים בעשרים וארבע. ונתאנה לוקח דהיה ליה חומש לגבי מקח ארבעה הוי חומש של עשרים וקרי ליה אונאה ולא קרי ליה ביטול מקח: לא דזבין שוי
 56 עשרים ארבע בעשרים: דהיה ליה שתות למקח: ופריכין ומי נתאנה מוכר בתמיה: לא שנו. דבבדי שיראה ותו לא אלא לוקח: אבל אם נתאנה מוכר לעולם מוכר חוזר. ולקמן מ"ב
 57 טעמא: אלא דזבין כו'. דהיה ליה שתות למקח ונתאנה לוקח: תניא פותיה דשמואל. דבין שתות מקח בין שתות מעות: מי שהוטל עליו מי שהאונאה עליו מי שנתאנה.
 שוה

שמע שאנשי הבית של המשנה למלך ששמו פרוק, מעונינים
לקחת לעצמם את היין הזה. אמר ליה הקונה למוכר, הב לי זוני לא
בעינא חמרא - תן לי את המעות ואינני רוצה את היין. אתא לקמיה
דרב חמרא, אמר ליה רב חסדא, כדרך שתיקנו משיכה במוכרין
והמוכר יכול לחזור בו, כך תיקנו משיכה בלקוחות, והלוקח גם כן
יכול לחזור בו. דהיינו שרב חסדא פסק בחכמים ששניהם יכולים
לחזור מהמקח:

משנה

נאמר בתורה (ויקרא כה יד), וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר לְעַמִּיתְךָ או קנה
מִיַּד עַמִּיתְךָ אֶל תּוֹנוּ אִישׁ אֶת אָחִיו, ודרשו חכמים בספרא (בהר
פ"ג) שפוסק זה עוסק באונאת ממון, שלא יאנו המוכר והלוקח זה
על זה. משנתנו מבארת מה הוא שיעור האונאה.
שיעור האונאה הוא ארבעה מעות כסף, מתוך עשרים וארבעה כסף
לפלע, כלומר, אם שווי האמיתי של הדבר הנקנה הוא סלע,
והיינו עשרים וארבע מעות כסף, שיעור האונאה הוא ארבע
מעות, שזהו שנותן למקנה - שישית משווי של הדבר הנקנה,
ובהפרש זה יש דין אונאה, אך בפחות משנות מחל המתאנה
וביותר משנות המקח בטל.

המשנה מבארת מהו שיעור הזמן שבו אפשר לטעון טענת אונאה:
עד קמי מותר ללוקח שנתאנה להחזיר את המקח למוכר, או
לתבוע מהמוכר ששיב לו את דמי האונאה ויתקיים המקח, עד
שיעבור שיעור זמן כדי שיתאנה את החפץ שקנה לתגר (סוחר) או
לקרובו הבקי בשומת חפץ זה ויאמרו לו אם התאנה, אבל אם לא
תבעו עד אחרי שיעור זמן זה אינו יכול לתבוע, שכיון ששהה
מלברר הרי מחל על אונאתו.

המשנה מביאה מי שחולק ואומר שיעור אחר באונאה: הורה רבי
טרפון בלוד, ששיעור האונאה הוא שמונה מעות כסף מעשרים
וארבע כסף לפלע, שזהו שליש למקח, ושמונה תגרי (סוחרין) לוד
כששמעו את דבריו, כיון שהיו בקיאים במסחר ומוכרים ביוקר,
ושמחו שיוכלו להונות את הלקוחות ביותר משנות, עד מעט
פחות משליש.

אמר להם רבי טרפון, גם בשיעור זמן החזרה אני חלוק על דברי
חכמים, שלדעתי כל היום של המכירה מותר ללוקח להחזיר, ולא
רק עד כדי שיראה לתגר או לקרובו. אמרו לו תגרי לוד, אם כן נית
לנו רבי טרפון במקומינו, כלומר, עדיף לנו לנהוג כפי שנהגו עד
עתה, וחזרו לנהוג כדרך חכמים בשני הדברים, ששיעור האונאה
הוא שנות, ושאר שעבר זמן 'שיראה לתגר' שוב אין המתאנה
יכול להחזיר את המקח:

גמרא

הגמרא מבארת כיצד משערים את שיעור 'שנות' האמור במשנה:
אתמר, רב אמר, 'שנות מקח' דווקא שנינו במשנה, כלומר שיעור
אונאה הוא דווקא בשיטת משווי המקח לפי האמת, ושמואל
אמר, לשון 'מקח' שנקטה המשנה הוא על כל עסק המקח, ושנות
מעוֹת נמי שנינו - יש דין אונאה גם אם התאנה בשיעור שישית
מהמעות ששילם הלוקח לקונה, ולא בשווי המקח עצמו.
מבארת הגמרא את אופני מחלוקתם: שניו שיתא, בהמשך - אם
מכר חפץ השוה שש, בחמש, והתאנה המוכר, או שמכר חפץ דשניו
שיתא, בשבעה, והתאנה הלוקח, כיון שבשני אופנים אלו יש
אונאה בשיעור שישית משווי האמיתי של החפץ, כולו עלמא לא
פליגי - אין חולקים בדבר, והכל מודים דכתר מקח אולגי -
שמשערים את האונאה כלפי שווי המקח, וכיון שהאונאה היא

אמרי ליה לא - אמרתי לו שאין לי שומשמן, אמר לי, ליהווי הקנה
זוני בפקדון נכה דהא חשקה לי - תשמור לי על מעותי כיון
שמחשיך היום והשבת נכנסת, אמרי ליה הא ביהא קנה - אמרתי
לו 'הרי ביתי לפניך', ולא קיבלתי עלי שמירה במפורש. או תבינהו
בביתא ואינוב - הניח אותו אדם את המעות בביתו ולבסוף נגנבו
המעות. אתא לקמיה דרבא, אמר ליה רבא כל שאמר לחבירו הא
ביהא קנה, וחבירו הניח בבית ללא קבלת שמירה במפורש על ידי
בעל הבית, לא מביעיא שומר שכר דלא הוי - לא רק שאינו שומר
שכר, ואם קיבל שכר על השמירה, אלא אפילו שומר הנם נמי לא
הוי, ופטור אפילו אם פשע בשמירתו, משום שלא קיבל על עצמו
שמירה.

רב פפי מביא את המשך דברי רבינא: ולאחר שסיפר לו אותו חכם
שכך היה המעשה, אמרי ליה - הקשיתי לו, כיצד אתה אומר
שהמעשה היה בענין שמירה על סתם מעות, ולא בענין שמירה על
מעות שניתנו עבור מכירת השומשמן, והא אמרו [ליה] רבנן
לרבא, איבעי ליה לקבולי עליה מי שפרע, ומשאלתם משמע
שהמעשה היה בענין מעות שניתנו עבור מקח, ואמר לי אותו
החכם, לא הוי דפרים מעולם - לא היה כדבר הזה מעולם ששאלו
את רבא לענין מי שפרע, אלא המעשה היה כמו שסיפרתי, בענין
קבלת שמירה על סתם מעות ולא בענין מכירת השומשמן.

שנינו במשנה: רבי שמעון אומר כל שהכסף בידו ידו על העליונה
ובו: תנא קמא סבר שגם המוכר וגם הלוקח יכולים לחזור מהמקח
קודם המשיכה אף שהיה מתן מעות, ואילו רבי שמעון חולק וסובר
שרק המוכר יכול לחזור בו משום שהמעות בידו, אבל הלוקח
שאינו בידו כלום אינו יכול לחזור בו. מביאה הגמרא אופן נוסף
שאמר רבי שמעון שאינו יכול לחזור בו: תניא, אמר רבי שמעון
אייתי יש דין חזרה במי שנתן מעות על המקח ולא עשה משיכה,
בזמן שהכסף והפירות ביד מוכר, אבל אם הכסף ביד מוכר והפירות
ביד לוקח, אינו יכול לחזור בו, מפני שכסף בידו. מבינה הגמרא
בפשטות שהכוונה היא שהכסף בידו של הלוקח. תמזה הגמרא:
איך אפשר לומר שהכסף הוא בידו של הלוקח, והרי שילם הלוקח
את הכסף וביד מוכר הוא. אלא, ביאור הברייתא הוא, שהמוכר
אינו יכול לחזור בו, מפני שדמי כסף בידו - דהיינו הפירות (שהם
תמורת הכסף) נמצאים ביד הלוקח. שואלת הגמרא: אם מדובר
שהלוקח כבר קיבל את הפירות לידו, אם כן פשיטא שאינו יכול
לחזור בו, שהרי עשה משיכה וזכה בהם.

מבארת הגמרא: אמר רבא, הא קמאי עסקינו, רבי שמעון מדבר
ברבייתא כגון שהיתה עליה של לוקח מושקפת ביד מוכר, דהיינו
שהיה ללוקח בית עם עלייה, והמוכר שכר את עלייתו של הלוקח,
והניח שם את פירותיו, ולאחר מכן מכר את הפירות האלו לאותו
בעל העלייה. ובאופן זה אף שהיה רק נתינת מעות, ולא היה קנין
בפירות עצמם, לא שייכת תקנת חכמים שאמרו שמעות לא יקנו,
משום שמעמא מאי תקינו רבנן משיכה, גזירה שמא לאחר נתינת
המעות יאמר לו המוכר ללוקח נשרפו חיישיך בעליה, כלומר שאם
תיפול שריפה באונס לא יטרח המוכר להציל את ממונו של הלוקח
מכיון שכבר זכה בו הלוקח על ידי נתינת המעות, אבל הא -
באופן שעליית הלוקח מושכרת למוכר, ברשותיה דלוקח ניתנה -
אם כן הפירות נמצאים בביתו של הלוקח, ואי נפלה דליקה פאונס
אין לחשוש להפסדו של הלוקח, שהרי איתו מרח ומייתי לה -
שכיון שהלוקח דר בבית שתחת העלייה, הרי הלוקח מצוי אצל
ביתו, והוא בעצמו יציל את פירותיו, ובאופן זה לא תיקנו חכמים
שהמוכר יכול לחזור בו אלא המעות קונות.

מביאה הגמרא מעשה שפסקו בחכמים שגם הלוקח יכול לחזור בו
מן המקח: הווא נבא דיהיב זוני אחמרא - שנתן מעות על היין ולא
משך, לוסף שמע דקא בעי למנכיה דבי פרוק רופילא - לאחר זמן

30 מעשרים וארבע כסף לסלע, שליש למקח, ושמוחו תגרי לוד, אמר
 31 להם כל היום מותר לחזור אמרו לו יניח לנו רבי טרפון במקומינו,
 32 וחזרו לנהוג כדברי הקמים, ששיעור האונאה הוא שתות, אך אין
 33 המתאנה חוזר אלא בכדי שיראה לתגר או לקרובו. מבררת
 34 הגמרא מדוע בתחילה שמחו תגרי לוד, ומה היתה סיבת חזרתם:
 35 סברו בני הישיבה שרצו לפשוט את הספק מדברי
 36 המשנה, שאונאה בשיעור פחות משליש לשיטת רבי מרשון, פחות
 37 משתות לרבנן דמי, וזו מחילה, ואי אמרת בשלמא – יובן הדבר אם
 38 תאמר שבפחות משתות לרבנן חלה המחילה רק אחרי זמן כדרי
 39 שיראה לתגר או לקרובו, אך קודם לכן הוא יכול לתבוע את
 40 אונאתו, ואם כן לרבי מרשון גם כן יכול המתאנה בפחות משליש
 41 לתבוע את אונאתו כל היום, שזהו שיעור זמן החזרה לשיטתו,
 42 משום הדין חזרו תגרי לוד לנהוג כשיטת חכמים, שבתחילה שמחו
 43 כשהורה רבי טרפון שאונאה פחות משליש היא מחילה, שהרי
 44 באונאת שתות או יותר לחכמים יכול המתאנה לבטל את המקח,
 45 ולרבי טרפון אם האונאה פחותה משליש אינו יכול לבטל את
 46 המקח אלא רק לתבוע את אונאתו, וגם זה רק בזמן הקצוב
 47 ושסברו עתה התגרים שזהו בכדי שיראה לתגר, וסברו שיוכלו
 48 להונות את הלקוחות עד שיעור שליש, וכשתידע האונאה לא
 49 יוכלו הלקוחות לבטל את המקח. אמנם כששמעו מרבי טרפון
 50 שמחילת האונאה בפחות משליש חלה רק כשעבר כל היום, ראו
 51 שיש להם בכך הפסד גדול יותר, שבאונאת שתות או פחות
 52 משתות, לדעת חכמים אחרי שעבר זמן 'שיראה לתגר' אינו יכול
 53 לתבוע את אונאתו, ואילו לרבי טרפון הוא יכול לתבוע כל היום,
 54 ולכן חזרו לדעת חכמים.
 55 ממשיכה הגמרא בראייתה: אלא אי אמרת – אבל אם תאמר
 56 שבפחות משתות לרבנן, לא לתגר הויא מחילה, ואף קודם שיעבור
 57 זמן 'שיראה לתגר' אינו יכול לתבוע את המעות,

1 השוה שש, קמ"ש, מי נתאנה במכירה זו, המוכר, ולכן יד המוכר
 2 על העליונה, ובידו להחליט ברצונו, אם רצה לבטל את המקח, הרי
 3 הוא אומר לו ללוקח, תן לי מקחי וטול את מעותיך, או אם רצה
 4 בקיום המקח, אומר ללוקח תן לי מה שאניניתי, והמקח ישאר
 5 קיים. והאופן הראשון שבברייתא, שמכר לו הפץ השוה חמש
 6 בשש, זהו האופן שנחלקו בו רב ושמואל, ומבואר בברייתא כדברי
 7 שמואל שאף שמצד המקח התאנה ביותר משתות, כיון שמצד
 8 המעות התאנה בשתות, יש בו דין אונאה.
 9 התבאר לעיל (מט): שאונאה בפחות משתות היא מחילה, הגמרא
 10 דנה עתה מתי חלה המחילה. מסתפקת הגמרא: איכא או לא, מקח
 11 יש בו אונאה פחות משתות, לדעת רבנן הסבורים שביעור זה
 12 האונאה נמחלת, האם לא לתגר – מיד בעת המכירה הויא מחילה,
 13 ואינו יכול לחזור בו, או שחלה המחילה רק אחר שיעור כדרי
 14 שיראה לתגר או לקרובו, אבל קודם לכן הוא יכול לתבוע את
 15 האונאה, אף שהיא פחות משתות.
 16 הגמרא מנסה לפשוט את הספק, ודוחה: ואם תמצי לומר – ואם
 17 תרצה להוכיח שבודאי המחילה חלה מיד, שאם נאמר שהיא חלה
 18 רק אם שהה כדרי שיראה לתגר או לקרובו, אם כן מאי איכא? ומה
 19 ההבדל שיש בין אונאה בשיעור שתות, לפחות משתות, והרי
 20 בשתייהן הוא יכול לתבוע את אונאתו רק עד 'שיראה לתגר' ולא
 21 לאחר מכן, אין זו הוכחה, כיון שאף אם נאמר שבשתייהן יש שיעור
 22 זמן שיראה לתגר, עדיין איכא חילוק ביניהן, ואילו בשתות, לפני
 23 הזמן 'שיראה לתגר' ידו של המתאנה על העליונה, אם רצה חזור
 24 מן המקח, ואם רצה, קונה את המקח ומחזיר לו המאנה את סכום
 25 האונאה, ואילו בפחות משתות אי אפשר לבטל את המקח, אלא
 26 בעל כרחו קנה, ואם תבעו בתוך הזמן שיראה לתגר, מחזיר לו
 27 המאנה את דמי האונאה. מאי – מה ההכרעה בספק זה.
 28 הגמרא מנסה לפשוט את הספק ממשנתנו: תא שמע, שינוי
 29 במשנה (מט): הורה רבי טרפון בלוד האונאה שמונה כסף

אגרות קודש

בי"ה ז' ניסן, תשכ"ב
ברוקלין.

הרה"ג הו"ח אי"א נוי"נ מלאכתו מלאכת שמים וכו'

מו"ה ישראל שי

שלום וברכה!

... למש"כ ע"ד מכתב בקשר עם ספרו שעומד להו"ל - מאד רציתי לבוא עכ"פ בקצרה.
ומתפש הנני עכ"פ שעה קטנה פנוי. ורוב וכמה טרדות סבבוני. ואולי יעלה בידי לאחרי חה"פ. וצ"ע
אם כדאי לחכות. ועל כת"ר להחליט בזה. וכשם שמקבלים שכר כו'.

בבא מציעא. פרק רביעי - הזהב - דף נ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" קצג

תוספות

רש"י

1 שנה שש בחמש. שנת מקח שנה חמש בשש שנות מעות: לאלתר הויא מחילה. אפי' 1
2 חזרו לאלתר: ואם תמצא לומר בכדי שיראה לתגר או לקרובו מאי איכא בו, ואם אתא 2
3 לומר דודאי פשיטא דלאלתר הויא מחילה דאי בכדי שיראה מאי איכא בין שנתו בו: 3
4 דאיכא דאילו שנתו. קתני מתני' מי שהוטל עליו ידו על העלוניה רצה חזרו בו: ואילו 4
5 פחות משנתו. אם חזר בתוך כדי שיראה לתגר 5
6 או לקרובו קנה ומחיר לו אונאה: חזרו לרבי' 6
7 חכמים. גבי תגרי לוד במתני': סבריה. רבנן דבי 7
8 מדרשא דבעו למפשט מנה בעיני: פחות 8
9 משליש לרבי טרפון. לאו אונאה היא אלא 9
10 פחות משנתו לרבנן: אי אמרת בשלמא. 10
11 מחילה דרבנן בכדי שיראה הוא כי אמר ליה ר' 11
12 טרפון במחילה וידיה כל היום דהיינו מפרטהו 12
13 ועד שלש: משום הכי חזרו. מעיקרא שמוחו 13
14 דשנתו ויתר על שנתו עד שליש לרבנן הויא 14
15 חזרה בתוך כדי שיראה ואם רצה לחזור מן 15
16 המקח חזרו וקשיב ליה איהו מחילה וקנה 16
17 ומחיר אונאה וכי אמר ליה כל היום מפסיד ליה 17
18 טובא דפחות משנתו או שנתו דלרבנן בכדי 18
19 שיראה משוי ליה איהו כל היום וצריכין להחזיר 19
20 אונאה ואי משום דלרבנן הויא שנתו ויתר על 20
21 שנתו חזרה ולדידה קנה ומחיר אונאה נוח 21
22 להם שנתה חזרה בתוך כדי שיראה ואם לא בא 22
23 בכדי שיראה הויא מחילה מקנה ומחיר אונאה 23
24 וקנה לו שהות כל היום.

1 שנה שש בחמש מי מוכר יד מוכר על 1
2 העלוניה רצה אומר לו תן לי מקחי או תן לי מה 2
3 שאונותי איבעיא להו פחות משנתו לרבנן לאלתר 3
4 הויא מחילה או בכדי שיראה לתגר או לקרובו ואם 4
5 תמצא לומר בכדי שיראה לתגר או לקרובו מאי 5
6 איכא בין שנתו לפחות משנתו איכא דאילו שנתו 6
7 ידו על העלוניה רצה חזרו רצה קונה ומחיר אונאה 7
8 ואילו פחות משנתו קנה ומחיר אונאה מאי תא 8
9 שמע חזרו לרבי חכמים סבריה פחות משליש לר' 9
10 טרפון פחות משנתו לרבנן דמי אי אמרת בשלמא 10
11 פחות משנתו לרבנן בכדי שיראה לתגר או לקרובו 11
12 ולרבי טרפון כל היום משום הכי חזרו אלא אי 12
13 אמרת פחות משנתו לרבנן לאלתר הויא מחילה 13
14 ולרבי

1 לעולם חזרו ליכא נפקותא נמי כל כף דרוב פגמים מי שחזרו חזרו בו ביום ומי שאינו חזרו 1
2 בכל היום אינו חזרו לעולם אלא אי אמרת לאלתר הויא מחילה אמאי חזרו הא בדר' 2
3 לעולם חזרו ליכא נפקותא נמי כל כף דרוב פגמים מי שחזרו חזרו בו ביום ומי שאינו חזרו 3
4 בכל היום אינו חזרו לעולם אלא אי אמרת לאלתר הויא מחילה אמאי חזרו הא בדר' 4
5 טרפון ניחא ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 5
6 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 6
7 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 7
8 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 8
9 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 9
10 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 10
11 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 11
12 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 12
13 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 13
14 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 14
15 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 15
16 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 16
17 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 17
18 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 18
19 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 19
20 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 20
21 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 21
22 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 22
23 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 23
24 ליה טפי דהא כל היום דר' בשליש הוא דקאמר ואע"ג דאי בטול מקח לרבנן בכדי שיראה ניחא 24

בטול מקח לעולם חזרו אמאי חזרו הלא לרבי טרפון לאחר כל היום הוי מחילה עד שליש
 ולרבנן לעולם חזרו ומשני בטול מקח לא שכיה ויותר יש רוח בפתות משתות ושמות
 דהניא מחילה לרבנן לאחר כפי שיראה ולר' טרפון כל היום מרוח דיתר על שמות דלא
 שכיה ואין נפקותא בין חזרה דכל היום ועלולם וקשה קצת לפרושי זה לישנא דקאמר
 גמריא דקמשוי ליה אונאה כל היום ותו לא
 דצריך לפרש אונאה מה שקנה ומחזיר אונאה
 ולעיל דקאמר כיון דאמר להו דהניא אונאה
 שמתו קרי אונאה הא ידוד על העליונה ולפי
 רש"י אתי שפיר דהך אונאה נמי הוי ידו על
 העליונה:
ואילו יתר על שמות שניהם חזרין ואתי
 דבפרק הספינה (כ"ב דף פג: ושם פ"ה)
 דה"א לא אמר רב חסדא מכר לו שוקה ה' בר
 והוקר ועמד על ח' לוקח יכול לחזור בו ולא
 מוכר דאמר ליה לוקח אי לאו דאונתיני לא
 מצית הדר בר כו' וה"נ אמאי מנאנה יכול לחזור
 נמאן ליה נתימאנה אי לאו דאונתיני כו' ור"ל
 דהבא כיון שהוא יותר משתות ה"ל רחוק מן
 המקח יותר מדיא ובאיילו לא מכר כלל דה"ל
 כיון ונמצא חומץ וחומץ ונמצא יין ושניהם חזרין
 (שם דף פ"ה) וק"ר יצחק בר' מרדכי תירץ דהתם
 כשאין דחלוקת תובע אונאתו לכך אין המוכר
 יכול לחזור בו אבל הבא מיירי בשמתאנה תובע
 אונאתו ולכך המנאנה יכול לבטל המקח
אמר רבא והלכתא שמת קנה ומחזיר אונאה
 פ"ה קנה בע"כ בר' נתן דבסמוך לפי זה
 פחות משתות לאלתר חזק מחילה וזה יש בין
 שמת לפחות משתות וכן משמע לקמן (דף נ"א)
 גבי ההוא גבא דנקט ורשכי לזבני אמר אי
 זיהבא ליה תמשיא ופולגא הויא מחילה משמע
 דלאלתר הוי מחילה ודקאמר זה וזה בכדי
 שיראה איתר משתות ושמות קאי ולא אפחות
 כשתות ורבא אית ליה שפיר דרב חסדא דקאמר
 בפ' הספינה (כ"ב דף פ"ה) מכר לו שוקה ה' בר' לוקח
 יכול לחזור בו ולא מוכר כיון שהוקר בכדי
 שיראה שזוהו זמן ששוקח יכול לתבוע אונאתו
 והוקר על בטול מקח לכך לוקח יכול לחזור בו
 ולכך קאמר ועמדו על ח' ולא קאמר ועמדו על
 ז' שאין זה בטול משתות וכן רבי חולק רבא על
 סתם מתניתין (לקמן נ"א) דקתני מי שהטיל גליו
 ידו על העליונה ועוד דהלכה כרבי מתיבוי ועוד
 דרבא גופיה מוקי מתני' בר' יהודה תשיא ולא
 בר' נתן אי"כ משמע דסבר ליה כותיה ועוד מה
 שיקר למימר נתניא כותיה דבך שיש מחלוקת
 תנאים כותב אהותא בריתא ומפ' ר"ת דרבא
 דאמר שמת קנה היינו אם רצה בר' יהודה ולא
 חש לפרש בהדיא רצה משום דקאי אמתני'
 ותניא כותמיה מייתי משום דקתני בבבביתא זה וזה בכדי שיראה כדרבא אבל מרבי יהודה
 קשיא לא מייתי דאמר רצה אמר לו כו' דאדרבה ה"ל לאתווי מתניתין ולקמן (דף נ"א)
 שפיר אי ר' נתן מתניתין קתני רצה בריתא לא קתני רצה משום דר' נתן לא קאי
 אמתניתין וה"ל לפרשי אבל רבא דקאי אמתני' לא חש לפרש ואע"ג דרבא נקט לישנא
 דמילתא דרבי נתן או פ' קנה דהבא כגנה דרבי נתן:
א אמרת בשלמא מוכר לעולם חזרו משום הכי חזרו. אע"פ שגם תגרי לוד היו לוקחים ולא
 היה להם לחזור מימא חזרו משום דתגרי לוד היו מוכרים תמיד במעט מעט והיו לוקחים
 בבת אחת:

והתנן

בבא מציעא. פרק רביעי - הזהב - דף נ עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שמיניולין)"

ולרבי טרפון נמי לאלתר הוי מחילה. פחות משלש: אמאי חזרו. הא כל היום דר' טרפון
 בשלש הוא דקאמר להו וזהו מאונאת שלש וזהא הכל מחילה לאלתה: משותות ועוד
 שליש לרבי מרפון. הויא אונאה כשתות עצמה לרבנן ואינו חולק על הבאים אלא דבטול
 מקח דידהו משוי להו אונאה וידו על העליונה ואלויה דרבנן שניהם חזרין: אי הכי. דר'
 טרפון ובטול מקח לחזירה פליג: במאי שמתו.
 מעיקרא: תפשוט. דמדשמתו: בטול מקח לרבנן.
 דמיבעיא לן לקמן אי לעולם חזרו או בכדי
 שיראה תפשוט דמדשמתו דלרבנן לעולם חזרו
 וכי אמר להו ר' טרפון אונאה וחס הוי סבורין
 דבכדי שיראה סיל באונאה שמתו: כי אמר להו
 כל היום חזרו. דתא דבין לעולם חזרו ובין שהות
 כל היום הנאה פורתא היא לדידהו דשהות
 הרבה יש למלך כל היום ועוד אונאה יתר על
 שהות לא שכיהא וקמפסיד להו בשתות עצמה
 לרבנן בכדי שיראה ולדידיה כל היום: דאי ס"ד
 בטול מקח לרבנן. באונאה בכדי שיראה ואין בין
 אונאה לבטול מקח אלא דבאונאה ידו על
 העליונה ובבטול מקח שניהם חזרין כי משוי
 רבי טרפון לבטול מקח אונאה אין זו טובה להם:
 שמתו בשתות עצמה כו'. דתא דאמרן משתות
 ועד שליש לר"ש כשתות לרבנן משתות ומעלה
 אמרו ולא שמתות עצמה: אם תמצא לומר כו'.
 כלומר אם באת לומר פשיטא דלעולם חזרו
 דאי בכדי שיראה מאי איבא כו'. איבא דאילו
 שמתו כו'. כי נמי אמרין תריוהו בכדי שיראה
 דעיון יש חילוק זה ביניהם: משום הכי חזרו.
 מעיקרא בי שוי להו ר' טרפון יתר על שהות
 אונאה דלרבנן בטול מקח ולא דרובי זמן
 דהחזרה שמתו בשתות עצמה דמחילה לאלתר
 דאמרן וכי חזר אמר להו כל היום חזרו
 דהתמידי להם ביותר על שמתות ופגם להם יותר
 ממה שהשיבם בשתות עצמה דכפרישית: אלא
 אי אמרת לעולם חזרו. נהי נמי שמתות עצמה
 משוי להו אונאה כרבנן דהאי דאמר לעיל
 שמתו בשתות עצמה שיתיא דחיקא וזה משום
 שמתה דמעיקרא דקשיא לן במאי שמתו
 והשתא אמרת לי דשמתה מעיקרא משום בטול
 מקח היא דהניא דלרבנן לעולם ולר' טרפון הוי
 סבורין בכדי שיראה כדון אונאה דרבנן כי תוד
 אמר להו כל היום אפתי שמתה איבא דלרבנן
 לעולם ולר' טרפון כל היום ותו ואי משום
 שמתות עצמה דלרבנן בכדי שיראה ולדידיה כל
 היום הרבה הוא שבה שמשביח רבי טרפון ביותר
 על השתות מפגם שפוגם בשתות עצמה שדרי
 יכולין ליהדר בשתות עצמה יפתחו לו מעט
 ותהא מחילה נמצאו משתפרין בשל רבי טרפון
 כל אונאה שיתר על שמתות: בטול מקח לא
 שכיה. ואין שבה זה חשוב להם במידי דלא שכיה וכי מקרי ותיי נמי תרי נתן לו שהות
 כל היום לחזור ורוב דתמלכים נמלכים בו ביום הלכך פגם דשתות עצמה עדיף להו:
 הלכתא פחות משתות נקנה פקח. לאלתה: יתר על שהות כגל פקח. ועניניהם חזרין:
 שמת קנה. ואין אחד מהן יכול לחזור. ומחזיר אונאת. ולית ליה לרבא ידו על העליונה
 דמתני' וס"ל בר' נתן דבריתא דקיימא לן ר' נתן דתניא הוא ונחית לעומקא דתינא דפרק
 הבית והעליונה לעיל דף קי: ובבב"ג: זה וזה. אונאה ובטול מקח: יד מוכר על העליונה.
 אם נתאנה מוכר והוא הדין אם נתאנה לוקח יד לוקח על העליונה והכי מוקמין לה
 לקמן (דף נ"א) מאי דשירי במתניתין תני בבבביתא: זה וזה. אונאה ובטול מקח: לא שגג.
 בכדי שיראה: אלא לוקח. שמתו כידו ויכול להראות: מוכר. שאין בכדי מה להראות
 משום

משום

56 לדברי חכמים.
 57 הגמרא מבררת את דין ביטול מקח שנאמר לגבי יותר משתות
 58 (לעיל מט:), עד מתי יכול המתאנה לחזור. מסתפקת הגמרא:
 59 איבעיא להו, אונאה יתירה משתות, שדינה בפטול מקח, לרבנן,
 60 האם לעולם חוזר המתאנה ומבטל את המקח, או דלמא רק בכדי
 61 שפירא לתגר או לקרובו, וכדין אונאת שתות המבוארת במשנה,
 62 אבל אחרי זמן זה המקח קיים ונמחלה האונאה.
 63 הגמרא מנסה לפשוט את הספק, ודוחה: ואם המצא לומר שיש
 64 ראייה שהמקח חוזר לעולם, שאם נאמר שאינו חוזר אלא בכדי
 65 שפירא לתגר או לקרובו, אם כן קשה מה איכא בין אונאה בשיעור
 66 שתות לבין יותר על שתות, והרי בשתייהן אפשר לבטל את המקח
 67 עד כדי שיראה לתגר, ואחר שיעור זה בשתייהן אי אפשר לבטלו.
 68 דוחה הגמרא: איכא חילוק ביניהם, דאילו בשתות, רק מי שנתאנה
 69 חוזר מהמקח, ולא המתאנה, ואילו בתגר על שתות, שנייה חוזרין,
 70 ואף המתאנה יכול לחזור בו מהמקח. מאי - מה ההכרעה בספק זה.
 71 הגמרא מנסה לפשוט את הספק ממשנתנו: תא שמע, שנינו
 72 במשנה (מט:), שאחרי שאמר רבי טרפון לתגרי לוד שיכול
 73 המתאנה לחזור כל היום כולו חזרו תגרי לוד לנהוג בכדי חכמים,
 74 ששיעור האונאה הוא שתות, ושהמתאנה יכול לחזור רק עד
 75 שיראה לתגר, אי אמרת בשלמא - מובנת חזרתם אם תאמר
 76 בפטול מקח לרבנן באונאה יותר משתות הוא רק בכדי שפירא
 77 לתגר או לקרובו, ואחר כך המקח קיים, ואילו לרבי טרפון הסובר
 78 במשנתו ועד שליש ו' אונאה, ושיעור הזמן שיכול המתאנה
 79 לחזור הוא כל היום, משום הכי חזרו, שבתחילה שמחו מחמת
 80 הריחוק שיש להם באונאת שתות בדיוק, שלחכמים יכול המתאנה
 81 לחזור עד שיראה לתגר, ולדברי רבי טרפון זו מחילה מיד, אך
 82 כשאמר להם שזמן החזרה הוא כל היום, חזרו בהם, שהרי לדבריו
 83 הם מפסידים באונאה יותר משתות שיכול המתאנה לחזור כל
 84 היום, ואילו לדברי חכמים אחרי שעבר זמן כדי שיראה לתגר'
 85 נמחלת האונאה, והפסד זה גדול יותר מהריחוק שמרויחים באונאת
 86 שתות בדיוק. אלא אי אמרת בשלמא מקח' לרבנן לעולם חוזר, אם
 87 כן שמחו בתחילה מחמת הריחוק שיש להם באונאה יותר משתות,
 88 שלרבי טרפון אחרי זמן שיראה לתגר' נמחלת האונאה, ולחכמים
 89 לעולם אפשר לבטל את המקח, ואם כן קשה אמאי חזרו לנהוג
 90 כחכמים, והרי אף אחרי שאמר להם שזמן תביעת האונאה הוא
 91 כל היום, עדיין בדרבי טרפון נחא להו טפי, דקא מישו להו אונאה
 92 כל היום, ותו לא - שרבי טרפון סובר שמשותות ועד שליש זו
 93 אונאה' וחזרו המתאנה רק כל היום, ואילו לחכמים שזוהו ביטול
 94 מקח יכול לחזור בו לעולם.
 95 דוחה הגמרא: לעולם יש לומר שביטול מקח לחכמים חוזר
 96 לעולם, והטעם שחזרו בהם תגרי לוד הוא כיון שמכר שיש בו
 97 אונאה יותר משתות שדינו בפטול מקח, לא שכיח - אינו מצוי,
 98 שקשה להטעות את הלוקח בשיעור גדול כזה, ולכן העדיפו לנהוג
 99 כחכמים ולהנות את הלוקחות בשיעור שתות, ואחרי זמן שיראה
 100 לתגר' לא יוכלו לחזור, מאשר לנהוג כרבי טרפון, שבשתות יכול
 101 הלוקח לחזור כל היום, אף שיש להם ריחוק בדבריו שביחור
 102 משתות אין זה ביטול מקח אלא אונאה, כיון שאין זו אונאה
 103 מצויה.
 104 הגמרא מבררת את ההלכה בכל סוגי האונאות: אמר רבא, הלכתא
 105 - כך היא ההלכה, באונאה פחות משתות, נקנה המקח מיד, אף
 106 שעדיין לא עבר זמן כדי שיראה לתגר. ואם האונאה היא יותר
 107 על שתות, יש בוה דין בפטול מקח, ובין המאנה ובין המתאנה
 108 יכולים לחזור בהם. ובאונאת שתות נקנה הלוקח את המקח, ואין
 109 אחד מהם יכול לבטלו, ומחזיר המתאנה את דמי האונאה לזה
 110 שנתאנה.

1 ולפי זה לרבי טרפון נמי, באונאה הפחותה משליש לא לתגר תויה
 2 מחילה, אם כן קשה, אמאי חזרו בהם תגרי לוד אחרי שהורה רבי
 3 טרפון שזמן החזרה הוא כל היום, והרי לא אמר זאת אלא בשיעור
 4 אונאה לשיטתו, ודינו שליש, ואילו בפחות מכך סובר רבי טרפון
 5 שיש מחילה מיד, ואם כן קשה, שהרי עדיין בדרבי טרפון נחא להו
 6 טפי - שיטת רבי טרפון עדיפה להם יותר, דמאי דרבנן קא מישו
 7 להו אונאה - ששיעור שתות שלחכמים מחשיבים לאונאה, ויכול
 8 לתובעה עד כדי שיראה לתגר, לרבי טרפון תויה מחילה מיד,
 9 ומדוע חזרו בהם. אלא ודאי שאף בשיעור הפחות מאונאה,
 10 ולחכמים היינו בפחות משתות ולרבי טרפון בפחות משליש, אין זו
 11 מחילה מיד אלא לאחר בכדי שיראה לתגר.
 12 דוחה הגמרא: מי קברת - האם אתה סובר שאונאה פחות משליש
 13 לרבי טרפון, פחות משתות לרבנן דמי, ואם בפחות משתות
 14 סוברים חכמים שזו מחילה, כך יסבור רבי טרפון בפחות משליש,
 15 לא, אין הדינים שוים, אלא משתות ועד שליש, לרבי טרפון, בשתות
 16 עצמה לרבנן דמי, שיד המתאנה על העליונה לבטל המקח או
 17 לתבוע אונאתו, ושלא כדברי חכמים האומרים שזוהו 'ביטול מקח',
 18 אך גם לדבריו אין זו מחילה, אלא 'אונאה'.
 19 מקשה הגמרא: אי תבי, שמחלקתם היא רק ביותר משתות, במאי
 20 שפירא לתגר לוד מעיקרא - בתחילה, כשהורה רבי טרפון שהאונאה
 21 היא בשיעור שליש, והרי בשתות ובפחות משתות אינו חולק על
 22 חכמים, ורק ביותר משתות הוא חולק, לכאורה כדי להסביר את
 23 שמחתם תפשוט את הספק שראוי להסתפק בדין 'ביטול מקח', עד
 24 מתי אפשר לחזור ונתסתפק בו הגמרא לחלון, ותאמר דביותר
 25 משתות שזוהו 'פטול מקח' לרבנן, לעולם המתאנה חוזר, ולכן שמחו
 26 בהוראת רבי טרפון, דכיון דאמר להו רבי טרפון שאונאה משתות
 27 ועד שליש אינה 'ביטול מקח', אלא תויה אונאה, שפירא, שאילו
 28 לדעת חכמים שזוהו ביטול מקח יכול המתאנה לבטל את המקח
 29 לעולם, ולרבי טרפון שזו אונאה, לאחר שיעור זמן זה אינו יכול
 30 לתבוע אפילו את אונאתו. וכן מובנת חזרתם, דבי אמר להו רבי
 31 טרפון שזמן תביעת האונאה הוא כל היום, הפסידו את הריחוק
 32 שהיה להם באונאת שתות, שלחכמים זמן חזרתה הוא 'בכדי
 33 שיראה לתגר' ואחר כך זו מחילה, ולרבי טרפון זמנה כל היום,
 34 ולכן חזרו לדברי חכמים.
 35 ממשיכה הגמרא לבאר את פשיטת הספק לכאורה: דאי פלגא
 36 דעתך לומר דדין פטול מקח לרבנן ביותר משתות הוא רק בכדי
 37 שפירא לתגר או לקרובו, ואחרי זמן זה יש מחילה, אם כן קשה
 38 במאי שפירא בתחילה בהוראת רבי טרפון, והרי מחלקתם היא רק
 39 בשיעור שבין שתות לשליש, ובין לחכמים שזוהו 'ביטול מקח'
 40 ושניהם יכולים לחזור, ובין לדעת רבי טרפון שזו 'אונאה' ורק
 41 המתאנה יכול לחזור, זמן החזרה הוא רק עד 'שיראה לתגר',
 42 ואחר כך זו מחילה, ומה הריחוק בדברי רבי טרפון שזו אונאה יותר
 43 מדברי חכמים שזוהו ביטול מקח.
 44 דוחה הגמרא את פשיטת הספק: באמת יתכן שביטול מקח
 45 לחכמים הוא רק עד 'שיראה לתגר', ואף שביחור משתות לרבי
 46 טרפון זו אונאה ולא מחילה ולא הריחוק בזה כלום, שפירא לתגר
 47 לוד בשתות עצמה, כלומר, רק לגבי יותר משתות ועד שליש סובר
 48 רבי טרפון שזו אונאה, אך בשתות בדיוק סובר רבי טרפון שדינה
 49 בפחות משתות ונמחלת מיד, ובוה שמחו, דלרבי טרפון אונאת
 50 שתות היא מחילה לאלתר, ולרבנן זו אונאה, ועד שיעבור זמן
 51 'שיראה לתגר' יכול המתאנה לחזור. אך אחרי שאמר להם רבי
 52 טרפון ששיעור הזמן שיכול המתאנה לחזור בו הוא כל היום,
 53 נמצא שיש להם הפסד באופן שהאונאה היא יותר משתות,
 54 שלדעת חכמים יכול המתאנה לחזור רק עד 'שיראה לתגר', ואחר
 55 כך זו מחילה, ואילו לרבי טרפון יכול לחזור בו כל היום, ולכן חזרו

56 היתר, כדן אונאת שתות. ואכן כך עשה, ואחרי המקח אָתָּא
57 לְקַמְיָה דְרַבָּא לתבוע מהמוכר את אונאתו. אָמַר לִיה רבא, לֹא שָׁנוּ
58 דיני אונאה, אָלֵא פְלוֹקָה מִן הַתַּנְּרָ ו־סוֹחָר, אֲבָל פְּלוֹקָה מִכַּעַל הַבֵּית
59 המוכר את תבשיתו ושאר כלי תשמישו. אִין לוֹ עֲלִיו אוֹנְאָה, שכיון
60 שחבבים עליו ידוע שהוא מוכרם ביוקר, והרי זה כאילו התנה
61 בשעת המקח, יודע אני שיש במקח זה אונאה, ועל מנת כן אני
62 מוכר שלא תוכל לתבוע אונאתך. וכיון שהמוכר את חגורת המשי
63 בעל הבית הוא, אין אתה יכול לתבוע את אונאתך.
64 הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין זה: הֵהוּא נְבָרָא, דְהָהוּ נִקְיָט כִּיפִי
65 לְבוּנִי - שהיה אוזו בידו נזמים למוכרם, קָרִי שְׁתִּין, וְשָׁנוּ חֲמִשִּׁין -
66 היה מכריו שמוכרם בששים זה, אך שויים האמיתי היה חמישים
67 זה, ואמנם, אִי הוּוּ יְהִי לִיה חֲמִשִּׁין וְחֲמִשָּׁא, הָהוּ שְׁקִיל. אָתָּא הֵהוּא
68 נְבָרָא וְאָמַר, אִי יְהִיבָנָא לִיה חֲמִשִּׁין וְחֲמִשָּׁא, תהיה אונאתי פחותה
69 משתות, וְהוּוּא מְחִילָה לֵאלֹתֵר, לְכֹן אָתָּן לִיה שְׁתִּין, שתהיה
70 אונאתי שתות, וְאַתְבַּעֵיהּ לְדִינָא בתוך זמן 'שיראה לתגר', ויתחייב
71 להשיב את האונאה. ואכן כך עשה, ואחר המקח אָתָּא לְקַמְיָה דְרַב
72 חֲסָדָא, אָמַר לִיה רב חסדא, לֹא שָׁנוּ דיני אונאה אָלֵא פְּלוֹקָה מִן
73 הַתַּנְּרָ, אֲבָל פְּלוֹקָה מִן כַּעַל הַבֵּית אִין לוֹ עֲלִיו אוֹנְאָה. אָמַר לִיה רב
74 דְיָמִי לרב חסדא על פסק זה, 'יש' - יפה אמרת, וְכֹן אָמַר רַבִּי
75 אֶלְעָזָר לרב חסדא על פסק זה, יִשְׂרָ.
76 מקשה הגמרא על דין זה, שאין אונאה לבעל הבית: וְהָא אָנָּן תַּנְּנָן
77 - והרי אנו שנינו במשנה (להלן), 'כִּשְׁשׁ שִׁישׁ דִּין אוֹנְאָה לְהִדְיוּמָא, כְּךָ
78 יש דין אוֹנְאָה לְתַנְרָ, והרי מֵאָן וְיָמִיהוּ' 'הִדְיוּמָא' שעסקה בו המשנה,
79 לֹא - האם אין הכוונה לְכַעַל הַבֵּית המוכר את כליו, ומוכח שיש
80 בו דין אונאה.
81 מתרין רב חסדא: אָמַר רב חסדא, משנתנו עוסקת במוכר צְרִדְיָתָא
82 - בגדי קנבוס, העומדים למכירה על ידי בעל הבית לשם סחורה,
83 שבזה דינו כתגר, אֲבָל מֵאֵנִי תְשֻׁמְשִׁיתִיהּ דְיִקְרִי עֲלִיהּ - אבל כלי
84 תשמישו שחבבים עליו, לֹא מְבִינִין לָהּ אִי לֹא כְרַמִּי תִּתְרִי - אינו
85 מוכרם אלא בדמים יתרים על שויים, והרי זה כאילו התנה שלא
86 יוכל הלוקח לתבוע את אונאתו:

משנה

87 משנתנו מבררת על מי נאמר איסור אונאה, ומי יכול לבטל מקח
88 שהיתה בו אונאה.
89 אַחַד הַלּוֹקָה וְאֶחָד הַמוֹכֵר, יֵשׁ לָהֶן דִּין אוֹנְאָה, שאסור למוכר
90 להונות את הלוקח ולמוכר לו ביוקר, ולא ללוקח להונות את
91 המוכר ולקנות בוול.
92 אומרת המשנה דין נוסף: כִּשְׁשׁ שִׁישׁ אוֹנְאָה באדם הקונה או מוכר
93 לְהִדְיוּמָא, כְּךָ יש דין אוֹנְאָה באדם הקונה או מוכר לְתַנְרָ - לסוחר.
94 וְרַבִּי יְהוּדָה חוֹלֵק וְאוֹמֵר, אִין דִּין אוֹנְאָה לְתַנְרָ, ובגמרא יבואר
95 טעמו.
96 אומרת המשנה דין נוסף: מִי שְׁהוּטָל עֲלָיו - מי שנתאנה במקח
97 והפסיד, יְדוּ עַל הַעֲלָיוּנָה, ולכן, אם התאנה הלוקח, הברירה בידו,
98 אם רָצָה לבטל את המקח, אָמַר לוֹ למוכר תֵּן לִי את כל מְעוֹתִי
99 ששילמתי, וטול את החפץ, או אם רצונו בקיום המקח, אומר
100 למוכר תֵּן לִי מֵה שְׁאָנִיתִנִי - מה ששילמתי יותר מהמחיר האמיתי,
101 והחפץ ישאר בידי. ובגמרא יבואר מה הדין כשהתאנה המוכר:

גמרא

102 שנינו במשנה: 'אחד הלוקח ואחד המוכר יש להן אונאה'. מבררת
103 הגמרא: כִּנְהַנְיָ מִיָּלִי - מנין לנו שדיני אונאה נאמרו גם בלוקח וגם
104 במוכר. מבארת הגמרא: דְהָנֹן רַבְּנָן, נאמר בתורה (ויקרא כה יד)

1 מִשּׁוּם הָכִי תִּירוּ לנהוג כחכמים, שהרי הפסק של רבי טרפון
2 שאפשר לחזור כל היום רק מגרע את כחם, שאם יאנו את
3 הלקוחות, ויכולו אלו לחזור בהם כל היום, ואינו מיפה את כוחם
4 של התגרים, שהרי אף לדברי חכמים הם יכולים לחזור לעולם,
5 וכדברי רב נחמן, אָלֵא אִי אֲמַרְתָּ שלא כדברי רב נחמן, אלא דמוכְרָ
6 נְמִי כְּלוֹקָה דְמִי ויש לו זמן מוגבל לחזרתו, מֵאִי נִפְקָא לָהּ מִיָּנָה -
7 מה הפסד שיוצא להם מדברי רבי טרפון, והרי גם להם יש הנאה
8 בדבריו, דְכִי הִכִּי דְעָבְרִי לִיה רַבְּנָן תַּנְּנָתָא לְלוֹקָה - כשם שסובר
9 רבי טרפון שתיקנו חכמים לטובת הלוקח שאם התאנה יוכל לחזור
10 בו כל היום, הָכִי נְמִי עָבְרִי לִיה רַבְּנָן תַּנְּנָתָא לְמוֹכְרָ - כך תיקנו
11 לטובת המוכר, שאם הוננו אותו במקח יוכל לחזור כל היום, ולא
12 רק עד כדי שיראה לתגר, כדעת חכמים, ומדוע חזרו בהם, אלא
13 ודאי מוכח כדברי רב נחמן, שלגבי המוכר לא שייכת תקנה זו
14 כלל, אלא אף לדעת חכמים הוא חוזר לעולם, והפסידו בדברי רבי
15 טרפון יש ללקוחות יותר זמן לחזור.
16 דוחה הגמרא: לעולם יתכן שאף המוכר יכול לחזור רק כל היום,
17 ומכל מקום חזרו בהם, כיון שְׁתַּנְרִי לוד היו בקיאים במקח, ולא
18 שְׂבִיתָ דְמַעְוָה - אין זה מצוי שיטעו וימכרו בפחות ממחירו של
19 החפץ, אלא יותר מצוי שימכרו ביוקר, ולכן עדיפה להם דעת
20 חכמים, שהלוקח יכול לחזור רק עד כדי שיראה לתגר, על פני
21 דעתו של רבי טרפון שהלוקח יכול לחזור בו כל היום.
22 הגמרא מביאה מעשה בענין הלכה זו, שמוכר חזור לעולם:
23 אוֹשְׁפִיבְנִיהּ וְבעל האכסניהו דְרַמִּי בְרַ חֲמָא, וְכִין חֲמָא - מכר
24 חמור וְנָעָה ומוכרו בזול, בהפרש של יותר משישית משווי
25 האמיתי, אוֹשְׁפִיבְנִיהּ דְהָהוּ עַצִּיב - מצאו רמי בר חמא כשהוא עצוב,
26 אָמַר לִיה, אֲמַאי עַצִּיבְתָּ - מדוע אתה עצוב. אָמַר לִיה, וְכִינִי חֲמָא
27 וְנָעָא - מכרתי חמור וטעיתי במחירו. אָמַר לִיה רמי בר חמא, וְלֹ
28 הָרַךְ כְּךָ - לך וחזור כך ממקחך, כדן אונאה ביותר משתות. אָמַר
29 לִיה, הָא שְׁהָאִי לִי - הרי שהיתי שיעור מן יוֹתֵר מְכָרִי שְׁאָרְיָה לְתַנְרָ
30 אוֹ לְקְרִיבִי, ושוב אין בידי לבטל המקח. כִּמוּ שְׁשִׁנִּין במשנתנו.
31 שְׁרָרִיָה לְקַמְיָה דְרַב נַחְמָן - שלחו רמי בר חמא לרב נחמן, שיפסוק
32 לו דינו, אָמַר לִיה רב נחמן, לֹא שָׁנוּ חכמים שהמתאנה יכול לחזור
33 רק עד כדי שיראה לתגר, אָלֵא לגבי לוקח שנתאנה, אֲבָל מוֹכְרָ
34 לְעוֹלָם חוּזֵר, ואתה יכול לבטל את המקח.
35 מבארת הגמרא את החילוק בין לוקח למוכר: מֵאִי נִפְקָא - מה
36 הטעם שנתנו חכמים זמן מסוים לחזרת הלוקח, ואילו המוכר חוזר
37 לעולם, כיון שְׁלוֹקָה, מְקַחֵהוּ בִידוֹ, וְכָל הִיכָא דְאָוִיל מְחַוִּי לִיה - ולכל
38 מקום שהוא הולך, נוטלו עמו ומראתו לתגרים או לקרוביו, וְאָמַרִי
39 לִיה אִי מְעָה במקח זה, אִי לֹא מְעָה, ואם עבר שיעור זמן זה ולא
40 תבע את אונאתו, בודאי מחל, אבל מוֹכְרָ, דְלֵא נִקְטָה מְקַחֵיהּ בִידֵיהּ
41 - שאין המקח בידו להראותו לתגרים, אינו יכול לעמוד על טעותו
42 עַד דִּמְתַּרְמִי לִיה וְכִינְתָא כְּכִינְתָא - עד שמוזמן לו מקח כזה
43 הדומה לזה שמכר עתה, וְאִן יָדַע אִי מְעָה, וְאִי לֹא מְעָה.
44 הגמרא מביאה מעשה נוסף בענין אונאה, ומחדשת לפיו הלכה
45 באדם הקונה מבעל הבית: הֵהוּא נְבָרָא דְהָהוּ נִקְטָה וְיָשְׁבִי לְבוּנִי -
46 מעשה באדם שהיה אוזו בידו חגורת משי למוכרה, קָרִי שְׁתִּיא -
47 היה מכריו שהוא מוכרה בששה זה, ובאמת שְׁוִיָא חֲמִשָּׁא - שוייה
48 הוא רק חמשה, וְאִף שְׁהוּא הַכְרִיז שְׁהוּא מוֹכְרָה בששה, מכל מקום
49 אִי הוּוּ יְהִי לִיה חֲמִשָּׁא וּפְלָגָא - אם היו נותנים לו עבורה חמשה
50 וחצי זוזים, הָנֹה שְׁקִיל - היה נוטלם ומוכרה עבורם. אָתָּא הֵהוּא
51 נְבָרָא וְאָמַר, אִי יְהִיבָנָא לִיה - אם אתן לו תמורתה חֲמִשָּׁא וּפְלָגָא,
52 תהיה אונאתי בחצי זה שהוא עשירית המקח, וכיון שזה פחות
53 משישית הוּוּא מְחִילָה לֵאלֹתֵר על האונאה, ולא אוכל לתבועה,
54 לְכֹן עֲדִיף דְאָתָּן לִיה שְׁתִּיא ואתאנה בזו שלם, וְאַתְבַּעֵיהּ לְדִינָא -
55 אתבענו לדין בתוך זמן 'כדי שיראה לתגר', שיחזיר לי את הזו

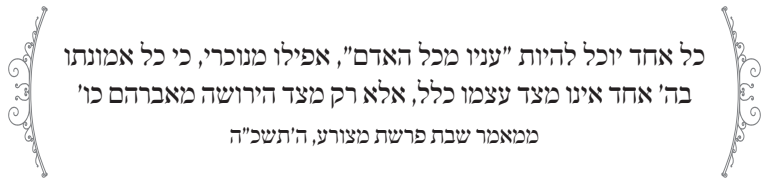
משום הכי תירו. שהם היו מוכרין ואינן נהנין בהרחה זמן החזקה דר' טרפון שהרי אפי' לרבנן לעולם חזירים: אמאי תירו. לידוע נמי מהני הירחבת זמן החזקה דאי טעו אינודו נהדרו בהו: ורשבי. קשורי משי שקורין בינידלש: קרי שימא. שואל בדמיהם ששה זוחים: מפעל הבית. תכשיטין וכלי תשמיש שלו חביבין עליו ואינו מוכרין אלא ביוקר וקזה ליה במפרש יודע אני שיש בו אונאה דאמרין לקמן אין לו עליו אונאה כך מצאתי בשאלות דרב אחאי (פ' בורח סי' קנ"ג) כ"פ. נזמים תני מחילה. לא לתור דהוה ליה פחות משותת: ואתבעיה ברנא. בכדי שיראה לתגר בצדירותא. בכדי קנבוס העומדים לימכר: מתני' ר' יהודה אומר אין אונאה לתגר. לקמיה מפרש לה: מי שהוטל עליו. מי שנתאנה. מי לן מיעותי. אם

נתאנה לוקח: גמ' דאי קתב רחמנא מוכר. שואל מותר בכל תנוה דקים ליה בזבניתיה. כמה נתן זה בתלמוד הוא עושה: וקנת קנייה. אם לקחת חפץ המתקיים. שכן הוא אצלך שלא הוצאת הפעולות בניצאיה ודרי הוא מתקיים לה: וכן אוכרי. מקרת חפץ שלך הרי אתה נוסד שיקלו הפעולות בניצאיה: ספסר. קונה ומוכר מיד תמיה. מידע ידע וזבניתיה כמה שניא. שהרי לא שקה בין קנייתה למכירתה: שאפי' פחות מוכר אונאה חוזר. אם נתאנה דחיי תלוין בכך ותקנו לו שחזרו: תניא פותיה דרב נחמן. דאפי' בכדי אונאה אינו חוזר בו אין מחזירין לו אונאה מדתלי טעמא מפני שהוא בקי בגון ספסרי קתני רצה. דידו על העליונה כמה שניא. בדרי נתן: לא קתני רצה. אלא על פירוה קנה ומחזיר לו אונאה: מתני' קתני לוקח. דהיא דנתאנה לוקח קתני דידו על העליונה בדקתני תן לי מעותי: כדרייתא בר' יהודה הנשיא: קתני מוכר. דהיא דנתאנה מוכר הוא דידו על העליונה אבל אם נתאנה לוקח לא: אונאה זו. משנתנו זה: והני נמי כדרייתא. בר' נתן רצה ובלוקח מוכר הוא דפליגי: דיקא נמי. דמתניתין מוכר נמי ס"ל הכי ומפרש ללוקח ולא פירש למוכר: ליקא רב דאמר בר' מאיר. דאמר מתנה על מה שכתוב בתורה תקנו בטל אפי' בדבר שבממון: ר' יהודה אומר דבדבר שבממון. בגון שאר וכוסת ניתן למחילה ודרי מקלה אבל ענה שהיא צער הגוף לא ניתן למחילה:

מ' משום הכי חזרו אלא אי אמרת מוכר נמי בלוקח דמי מאי נפקא להו מינה כי הכי דעבדי ליה רבנן תקנתא ללוקח הכי נמי עבדי ליה רבנן תקנתא למוכר תגרי לוד לא שכוח דטעו אושפויכניה דרמי בר חמא וזבין תמרא וטעה אשפוחיה דהוה עציב א"ל אמאי עציבת א"ל וזבני תמרא ומעאי א"ל זיל הדר בד אמר ליה הא שהאי לי יותר מכדי שאראה לתגר או לקרובי שדריה לקמיה דרב נחמן א"ל לא שנו אלא לוקח אבל מוכר לעולם חוזר מאי טעמא לוקח מקחו פידו כל היכא דאזיל מחיו ליה ואמרי ליה אי טעה אי לא טעה מוכר דלא נקט מקחיה בדידה עד דמיתרמי ליה וזבנתא בזבניתיה וידע אי טעה ואי לא טעה ההוא גברא דהוה נקט ורשכי לזבניו קרי שימא ושניא חמשא ואי הוה יחבי ליה חמשא ופלגא הוה שקיל אתא ההוא גברא ואמר אי הויכנא ליה חמשא ופלגא הוה מחילה אתן ליה שימא ואתבעיה לדינא אתא לקמיה דרבא א"ל לא שנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מפעל הבית אין לו עליו אונאה ההוא גברא דהוה נקט כיפי לזבניו קרי שתיין ושני חמשין ואי הוה יחבי ליה חמשין וחמשא הוה שקיל אתא ההוא גברא ואמר אי הויכנא ליה חמשין וחמשא הוה מחילה אתן ליה שתיין ואתבעיה לדינא אתא לקמיה דרב חסדא א"ל לא שנו אלא בלוקח מן התגר אבל בלוקח מן פעל הבית אין לו עליו אונאה א"ל רב דימי ישר וכן אמר רבי אלעזר ישר והא אגון תנן כשם שאונאה להדיוט כך אונאה לתגר מאן הדיוט לאו בעל הבית אמר רב חסדא בצדירותא אבל מאני משמישמהי דיקורי עליה לא מזבין להו אי לאו ברמי יתירי: מתני' אחד הלוקח ואחד המוכר יש להן אונאה כשם שאונאה להדיוט כך אונאה לתגר ורבי יהודה אומר אין אונאה לתגר מי שהוטל עליו ידו על העליונה רצה

אומר לו תן לי מעותי או תן לי מה שאניתי: גמ' מנהני מילי דת' וכי תמכרו ממכר לעמיתך אל תונו אין לי אלא שנתאנה לוקח נתאנה מוכר מנין תלמוד לומר או קנה אל תונו ואיצטרוד למכתב לוקח ואיצטרוד למכתב מוכר דאי קתב רחמנא מוכר משום דקים ליה בזבניתיה אבל לוקח דלא קים ליה בזבניתיה אימא לא אזהריה רחמנא בלא תונו ואי קתב רחמנא לוקח משום דקא קני דאמרי אינשי וזבניתיה קתני רחמנא בלא תונו צריכא: רבי יהודה אומר אין אונאה לתגר: משום שהוה תגר אין לו אונאה אמר רב נחמן אמר רב בתגר ספסר שנו מאי טעמא מידע ידע וזבניתיה כמה שניא ואחולי אחיל גביה והאי דזבנא הכי משום דאתרמיא ליה וזבנתא אחריתי והשתא מיהא קא הדר ביה רב אשי אמר מאי אין לתגר אונאה אינו בתורת אונאה שאפילו פחות מכדי אונאה חוזר תניא פותיה דרב נחמן רבי יהודה אומר תגר אין לו אונאה מפני שהוא בקי: מי שהוטל עליו ידו על העליונה וכו': מני מתניתין לא רבי נתן ולא רבי יהודה הנשיא אי רבי נתן מתניתין קתני רצה וזבניתיה לא קתני רחמנא מוכר (סיפון ז"ב ר"ש) אמר רבי אלעזר אונאה זו איני יודע מי שגאה רבה אמר לעולם רבי נתן היא ותני נמי כדרייתא רצה רבא אמר לעולם ר' יהודה הנשיא היא ומאי דשיירי במתניתין קא מפרש כדרייתא אמר רב אשי דיקא נמי דקתני אחד הלוקח ואחד המוכר ומפרש ליה ללוקח שמע מינה שיוורה שיוורה למוכר שמע מינה איתמר האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה רב אמר יש לו עליו אונאה ושמואל אמר אין לו עליו אונאה לימא רב דאמר פרבי מאיר ושמואל דאמר פרבי יהודה דתניא האומר לאשה הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה הרי זו מקודשת ותנאו בטל דברי ר"מ רבי יהודה אומר בדבר שבממון תנאו קים אמר לך רב אגא דאמרי אפי' לר' יהודה עד פאן לא קאמר ר' יהודה התם אלא דידעה וקא מחלה

אבל

הָבָא מי ידע ומחולל. ובפי' ה'ב'ב' (כחובות דף פד. ויש דעה וסבר) דפסיק רב אם מתא אינו יורשה ופרקי קסבר רב תנאו קיים והקאמר רב יש לו עליו אונאה ה'תם נמי לא ידע שתמות אשתו קודם שיתא 'ת' כפי א'ע'פ' (שם דף נו. ושם) דפרקי ט'קמא דבכתב הא על פה אינה יכולה למחול לכחובה והא סבר ר' יהודה בדבמון תנאו קיים ולישני דכחובה לא ידע דמחלה דאימור היא תמות קודם וי"ל דה'תם פריק דמחולל ללא מפליג אי' פריק דלאמי דאמר בסמוך מחורתא רב דאמר בר"מ אי' כיון דקלה בעיניו להוציאה ידעה ומחלה. **אָבְל** האבא מי ימר דקעקר. ובפ"ק דמכות (דף ג ו) ושם ד"ה ושמואל דפרקי לשמואל

מאונאה לשביעית ה'תם בשביעית נמי לא ידע דקעקר דאימי יפרע לו קודם שביעית: **עַל** מנת שאין כ"פ. פי' רש"י אני מבטיחך שאין בו אונאה ויש בו אונאה והוי גם מקח טעות וקשה דבפ"ק דמכות (שם) מדמהו לעל מנת שלא תשמטוהו שביעית דמשמטוהו שביעית וה'תם לא שייך האי טעמא אלא הוי טעמא שאין לו בה להנתות שלא תחול שביעית על המחלה וי"ל דלא מדמי אלא כי היכי דגבי אונאה יש חילוק בין לשון שאין עליו לשאין בו ה"ג גבי שביעית יש חילוק בין לשון זה לשון זה ורבינו שמואל מפרש דע"מ שאין בו אונאה משמע על מנת שלא יחול איסור דלא תנו על המקח וע"כ הוא הל' והשתא הוי ממש דומיא דשביעית:

הַנּוּשָׂא ונתן באמנה. פי' רש"י שפאמנו שיקמורכו כמו שיוכל אין לו עליו אונאה והריח והתפסד למשלחו וקשה דאין שייך לשון אונאה על זה ועוד אי שלח לא קבל עליו אחריות פשיטא שריח והתפסד למשלח ואי קבל השליח עליו אחריות והתפסד אי"כ יש לו עליו אונאה ונראה דנשאו ונתן באמנה היינו שמאמנה כבקה קנה ונתן לו כף ויותר מעט והשתא שייך שפיר אין עליו אונאה.

בְּמָה דברים אמורים בסתם. ר"ח פסק ברב דלהבטא ברב באיסורי' תימה דהא לא פליגי אם מותר לעשותן כן אלא פליגי אם חייב להחזיר האונאה והלכה בשמואל דיני ובשאלות דרב אחאי פרשת בהר סיני פוסק ברב משום דהך ברייתא קאי בוותיה דמפליג בין ה'תם למפרש ואתא לדידה שפיר בר' יהודה אבל לשמואל לא מתוקמא לא כר"מ ולא כרבי יהודה וריבין פי' דלשמואל הכי פירושא דברייתא בר"א בסתם פי' שלא אמר ע"מ אבל מפרש ע"מ שאין לה עליו אונאה נעשה כאומר יודע אני שאינו שוחה בר' ואתאי כרבי יהודה אי נמי י"ל אורחא דמילתא נקט דאותו שאמר ע"מ שאין לה עליו אונאה רגיל לומר איני יודע שאינו שוחה כר' אע"פ שאינו יודע אם אמר אמת ואתאי אפילו בר"מ דלא ידע דקעקר: **לֹא** יחשב את הרע באמנה. פי' רש"י שותות לו את הרע ומאמין לו שיקמורכו בחנות כמו שיוכל שישלם לו את הרעה בשוה כמו ששעה עקשיו למכרו מיד וממתין לו מעות הרעה כפי שיתקבר הרע בשביל שטורח לו למכור הרע בחנות כמנטע גפן ויהו רבית וקשה דכפי' אידוהו נשך (למקן דף סה) ה"ל לאתמי ולא קנה ונתן דבחוטפתא (פ"ג) מתניא לגבי אונאה ועוד שכבר נתן לו שכרו בשמע שמקודם כבר היה לו שכרו ונראה כפי' ר"ח ששנה"ב דברים ב' דימרי' ה' היפין שוה כל אחד דינר וחצי והמשה הרעים אינן שוים כל אחד כ"א דינר וחצי וזה א"ל אני מאמנה כמה נתת עליהם ואפן לה מעט יותר להחזיר ולא יחשב לו הרע דינר דינר כמו שקנה והרעה דינר וחצי כמו ששנה שדרי לא נתן לו על הרע דינר אלא בשביל שגם ה'תם נתן לו דינר דינר והוי אונאה אלא או זה וזה באמנה פירושו אם ימכרם כולם יחד יחשב כולם דינר דינר או זה וזה בשוה אם ימכרו רעים לבדם יחשב כל אחד ואחד בחצי דינר ואם ימכרו ימים לבדם יחשב כל אחד דינר וחצי וגם יחשב כפר בחי' כן שוכר עצמו אינו נוטל שכר נתן לו שכרו פי' המוכר הראשון שנקאם תחלה ממנו.

אִיסָר לדינר. ואת' והקאמר רבא לקמן דף נו) כל דבר שבמדה ושבתין ושבתין אפי' פחות מכדי אונאה חזר וי"ל דהכא בתורת מטבע נתנו ולא בתורת משקל: **שְׁנַי** פתוינים לדינר. והא דלא אמר מעה לדינר משום דרבי יהודה נקט פתוינן קאמר אידו שני פתוינים ואת' תקשה לרב דאמר שותות מקח שנינו ולא שותות מעות דהכא לר' שמעון אם מוכר סלע שוה כן מעות ככ"ד הוי אונאה והיינו שוה ה' בר' דהוי לרב ביטול מקח ובגמ' מוקי מתני' דלעיל בר' שמעון ואפי' לשמואל דאמר שותות מעות שנינו תקשה דבשותות מקח מודה דהוי נמי אונאה ודיק' ב' פתוינות לדינר הוי אונאה אבל ב' פתוינות פחות פרושה הוי מחילה אע"י דאכתי הוי שותות מקח וי"ל דמיידי שקובר לו טלית שוה כ"ד מעות פסלה ונתן לו סלע שחסר ד' מעות דהיינו שותות מקח מיהו לעיל פי' טעם דמיד שותות מקח לפי שהאונאה והטעות תלוי בחפץ שצריך שומא ולא כמעות והכא הטעות והאונאה הוי בסלע:

בבא מציעא. פרק רביעי - הוזהב - דף נא עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

פי' דע. דאיכא אונאה הוא סבור דאין בו אונאה: **דְּנֵיָא** עקר. בשעת התנאי עוקר דברי תורה שהטילה עליו שאר כסות ועונה וזה עוקר החובה מעליו ואפי' הוא נתון לאחר זמן מתנה בעלמא הוא: **אָבְל** האבא מי ימר דקעקר. שמא לא יתא בו אונאה: **אִין** לו עליו אונאה. כדפרישית דמי ימר דקעקר. **שָׂאִין** בו אונאה. אם אמר לו בלשון אז אין זה לשון מחילת אונאה אלא לשון תביעת אונאה דע"מ שאין בו אונאה אמר כרבי יש בו ומקח טעות מיהו הוי ואם רצה לחזור חזרו לגמרי' הנישא ונתן באמנה. מכור במה שתוכל ותן לי המעות לזמן פלוני והנני סומך עליך ונתן לו שכר טרחו כדלקמן: **אִין** לו עליו אונאה. לומר יותר היה שוה ואם מוכר זה בדמים רבים אין זה יכול לומר לא אתן אלא דמי' פתוינתא כ"ו. ורב מוקי לה כרבי יהודה דאפי' הויא דלא ידע ומחיל נמי אמר: **פְּתֵם**. ע"מ שאין לה עליו אונאה דלא ידע דניחול: **פְּתֵרֵם**. שפירש לו יודע אני שיש אונאה ואני מוכר לך ע"מ שאין לה עליו אונאה דהכא אמר רבי יהודה דמתנה והנאו קיים דדמי לשאר וכסות: **בְּמָה** דברים אמורים. ידע אונאה לזה על זה: **בְּתָמָה**. מוכר: **אָבְל** במקדש. כגון מוכר כו': **הַנּוּשָׂא** ונתן באמנה כו'. כדפרישית: **הָרִי** זה לא יחשב לו את הרע באמנה ואת היפה בשוה. להיות לו המתנת מעות היפה בשכר טרחו כגון היה לו שני ינות כזה של אונאה וקפצים ללקוחו בבת אחת והרע שאינו נמכר אלא בחנות לא יאמר לו כר' לה פסה בשוה ע"מ שתמכור לי הרע בחנות פהוה שתוכל ולקבועך תן לי מעות שנייהם ופוסר עצמו בהמתנת מעות של דמי היפה מלמת שכר טרחו על הרע והוי כרביית: **אִין** או זה וזה באמנה. ונתן לו כדרך הנותן באמנה ששכר קצוב היה להם כדמפרש לקמן ארבעה למאה או זה וזה בשוה. והשכר יתא של מקבל. ונתן לו שכר בתוך שוכר גפיל. אם נתן באמנה כשיבואו להשבות יפדה לו שכר בתוך ומוליכו מביהו לחנות ואת האחרון לנמלים נתן לו שכר גפיל: **בְּצִדְוֵי**. מוכר בגדי קבוס ששכר קצוב להם ליתן ארבעה למאה למי שטורח במכירתו: **בְּתַנְיָא** כמה תהא הפלע הפירה. מטבע היוצא ותמיד הוא שוחק וחסר כמה תחסר ואם הוציאה לא תתא אונאה. ד'

אָבְל האבא מי ידע דמחיל ושמואל אמר אבא דאמרי אפילו לר"מ ער פאן לא קאמר ר"מ ה'תם אלא דנדיא קא עקר אבל האבא מי ימר דקא עקר מידי אמר רב ענן לדידי מפרשא לי מיניה דמר שמואל האומר לחבירו על מנת שאין לה עליו אונאה אין לו עליו אונאה ע"מ שאין בו אונאה הרי יש בו אונאה מיתבי הנושא והנותן באמנה והאומר לחבירו ע"מ שאין לה עליו אונאה אין לו עליו אונאה לרב דאמר אבא דאמרי אפילו לר' יהודה הא מני אמר אבבי מחורתא רב אמר בר"מ ושמואל דאמר בר' יהודה רבא אמר לא קשיא פאן בסתם פאן במפרש דתניא במה דברים אמורים בסתם אבל במפרש מוכר שאמר ללוקח חפץ זה שאני מוכר לך במאנים יודע אני בו שאינו שוה אלא מנה על מנת שאין לה עליו אונאה אין לו עליו אונאה וכן לוקח שאמר למוכר חפץ זה שאני לוקח ממך במנה יודע אני בו ששוה מאנים ע"מ שאין לה עליו אונאה אין לו עליו אונאה ת"ר הנושא והנותן באמנה הרי זה לא יחשב את הרע באמנה ואת היפה בשוה אלא או זה וזה באמנה או זה וזה בשוה ונתן לו שכר בתוך שוכר גפיל שוכר מוכר ששכר קצוב אינו נוטל שכר נתן לו שכרו פי' המוכר הראשון שנקאם תחלה ממנו.

אִיסָר לדינר. והוא אחד מכדי ב' ד' מעה כסף דינר מעה שני פתוינים פתוינן שני איסורין ובגמ' מפרש מאי שנא דגבי שאר סחורה אמרי' שותות וכאן יש אומרים כן ויש אומרים כן: **אִרְבַּע** פתוינים. אחד משנים עשר. שמונה

לֹא יחשב את הרע באמנה. פי' רש"י שותות לו את הרע ומאמין לו שיקמורכו בחנות כמו שיוכל שישלם לו את הרעה בשוה כמו ששעה עקשיו למכרו מיד וממתין לו מעות הרעה כפי שיתקבר הרע בשביל שטורח לו למכור הרע בחנות כמנטע גפן ויהו רבית וקשה דכפי' אידוהו נשך (למקן דף סה) ה"ל לאתמי ולא קנה ונתן דבחוטפתא (פ"ג) מתניא לגבי אונאה ועוד שכבר נתן לו שכרו בשמע שמקודם כבר היה לו שכרו ונראה כפי' ר"ח ששנה"ב דברים ב' דימרי' ה' היפין שוה כל אחד דינר וחצי והמשה הרעים אינן שוים כל אחד כ"א דינר וחצי וזה א"ל אני מאמנה כמה נתת עליהם ואפן לה מעט יותר להחזיר ולא יחשב לו הרע דינר דינר כמו שקנה והרעה דינר וחצי כמו ששנה שדרי לא נתן לו על הרע דינר אלא בשביל שגם ה'תם נתן לו דינר דינר והוי אונאה אלא או זה וזה באמנה פירושו אם ימכרם כולם יחד יחשב כולם דינר דינר או זה וזה בשוה אם ימכרו רעים לבדם יחשב כל אחד ואחד בחצי דינר ואם ימכרו ימים לבדם יחשב כל אחד דינר וחצי וגם יחשב כפר בחי' כן שוכר עצמו אינו נוטל שכר נתן לו שכרו פי' המוכר הראשון שנקאם תחלה ממנו.

אִיסָר לדינר. ואת' והקאמר רבא לקמן דף נו) כל דבר שבמדה ושבתין ושבתין אפי' פחות מכדי אונאה חזר וי"ל דהכא בתורת מטבע נתנו ולא בתורת משקל: **שְׁנַי** פתוינים לדינר. והא דלא אמר מעה לדינר משום דרבי יהודה נקט פתוינן קאמר אידו שני פתוינים ואת' תקשה לרב דאמר שותות מקח שנינו ולא שותות מעות דהכא לר' שמעון אם מוכר סלע שוה כן מעות ככ"ד הוי אונאה והיינו שוה ה' בר' דהוי לרב ביטול מקח ובגמ' מוקי מתני' דלעיל בר' שמעון ואפי' לשמואל דאמר שותות מעות שנינו תקשה דבשותות מקח מודה דהוי נמי אונאה ודיק' ב' פתוינות לדינר הוי אונאה אבל ב' פתוינות פחות פרושה הוי מחילה אע"י דאכתי הוי שותות מקח וי"ל דמיידי שקובר לו טלית שוה כ"ד מעות פסלה ונתן לו סלע שחסר ד' מעות דהיינו שותות מקח מיהו לעיל פי' טעם דמיד שותות מקח לפי שהאונאה והטעות תלוי בחפץ שצריך שומא ולא כמעות והכא הטעות והאונאה הוי בסלע:

תנא

56 בעל הבית הנותן סחורה למכור יכול לחשב את סכום מכירתה
57 בשני אופנים, 'אמנה' ו'שוה', 'אמנה' היינו שהמקבל ימכור את
58 הסחורה עבור הבעלים מעט מעט בחנות, והבעלים מאמינו
59 שימכרונו בכמה שיוכל, ואת המעות שירויח יתן לבעלים בסיום
60 המכירה, והמקבל יטול שכר מסוים על טרחתו. ו'שוה' היינו
61 שנמשלם המקבל לבעלים כפי המחיר ששוה למכור את כל
62 הסחורה בבת אחת, שאז מחירה זול יותר, וישלם לו מיד את
63 דמייה, ואם ירצה ימכרנה בחנות מעט מעט והרווח יהיה שלו.ט.
64 **תָּנוּ רַבֵּינָן בְּבִרְיָתָא, הַנּוֹשֵׂא הַנְּהוֹתָן בְּאִמְנָה, וְיֵשׁ לְבַעַל הַבֵּית סְחוּרָה**
65 **גְּרוּעָה וְסְחוּרָה טוֹבָה, חֵרִי זֶה לֹא יַחֲשֵׁב אֶת מְכִירַת הָרַע בְּאִמְנָה,**
66 **וְאֶת מְכִירַת הַיְפָה בְּשׁוּהָ, כְּלוּמַר, לֹא יֵאמֵר הַבַּעֲלִים לְמַקְבֵּל טוֹל**
67 **אֶת שְׁתֵּי הַסְּחוּרוֹת, וְאֵחָשֵׁב לָךְ אֶת הַסְּחוּרָה הָרְעָה בְּמַחִיר 'אִמְנָה',**
68 **שֶׁתִּמְכְּרָנָה מֵעַט מֵעַט הַרוּחוּחִים יְהִיו שְׁלִי, וְאֵילוּ אֶת מַחִיר הַסְּחוּרָה**
69 **הַיְפָה, אַחֲשֵׁב לָךְ כְּפִי מַחִיר הַשׁוּהָ, כְּלוּמַר בְּמַחִיר מוּזַל, וְתוֹכַח**
70 **בְּכוּלָּהּ מִיד, וְהַרוּחוּחִים מְמַכְרִיתָ יְהִיו שְׁלִךְ, וְאִף שְׂבֹאוֹפֶן כּוֹה צָרִיךְ**
71 **לְתַת לּוּ מִיד אֶת דְּמֵי הַיְפָה שֶׁקִּיבֵּל ב'שׁוּהָ, מְכַל מְקוֹם רּוֹצֵעַ בַּעַל**
72 **הַבֵּית שִׁישְׁאָרוּ מְעוֹת אֵלּוּ בִּיד הַמַּקְבֵּל, עַד שִׁישִׁים לְמַכּוֹר אֶת כָּל**
73 **הַסְּחוּרָה הָרְעָה מֵעַט מֵעַט, וְאֵי יִתֵּן לּוּ אֶת דְּמֵי שְׁתֵּי הַסְּחוּרוֹת יַחַד,**
74 **וְהֵנָּה זֹאת שֶׁל הַשְּׁהִיית הַמְּעוֹת בִּיד הַמַּקְבֵּל, תֵּיחָשֵׁב כְּתִשְׁלוֹם**
75 **עֲבוּר שְׂכָר טְרַחְתּוֹ בְּמַכִּירַת הַסְּחוּרָה הָרְעָה, וְהַטַּעַם שֶׁהִדְבֵּר אֲסוּר,**
76 **כִּיּוֹן שׁוֹה נְרָאָה כְּרִיבִית, שֶׁתְּמוּרַת הַשְּׁהִיית הַמְּעוֹת שֶׁל הַסְּחוּרָה**
77 **הַטּוֹבָה בִּידוֹ הוּא טוֹרַח בְּמַכִּירַת הַסְּחוּרָה הָרְעוּעָה. אֲלָא יִפְסוֹק עִמּוֹ,**
78 **אוֹ שִׁימְכּוֹר אֶת פֶּה זֶה בְּאִמְנָה, וְשִׁלְּם לּוּ אֶת דְּמֵי טְרַחְתּוֹ עַל**
79 **מְכִירַת הַסְּחוּרוֹת, אוֹ שִׁיתֵּן לּוּ אֶת זֶה זֶה בְּשׁוּהָ, וְהַמַּקְבֵּל יִמְכּוֹר אֶת**
80 **הַסְּחוּרָה מֵעַט מֵעַט וְיִטוֹל אֶת הַרוּחָה לְעַצְמוֹ.**
81 מביאה הברייתא דינים נוספים בינושא ונותן באמנה: וכשנותן
82 המקבל סחורה באמנה את התשלום בגמר המכירה לבעל הבית,
83 נותן לו הבעלים, כלומר מנכה לו מהתשלום את שכר הפתח -
84 הפועל הנושא משאות על כתיפו, אם הוצרך המקבל לשוכרו
85 עבור העברת הסחורה, ושכר נמל, ושכר הונדק, אם אכן הוצרך
86 להם. אבל שכר טירחת עצמו אינו נמל מהבעלים, כיון שפירי נתין
87 לו הבעלים שכרו משלם - שכר שלם על טירחתו במכירה זו מיד
88 עם קבלת הסחורה.
89 שואלת הגמרא: 'שכרו משלם' מהיכא קא יהיב ליה - מהיכן נתן לו
90 הבעלים את שכרו, והרי עדיין לא מכר, ולא קיבל כסף. אמר רב
91 פפא, מדובר בפדיוני - במוכרי בגדי קנבוס, דיהבי - שנותנים
92 לסוחר שטורח למוכרם, ארבע מהבגדים לכל מאה בגדים שנטול
93 למכור, וזהו שכרו:

משנה

94 משנתינו דנה מה הוא שיעור האונאה בשווי המטבע עצמה, ועד
95 מתי אפשר לחזור באונאה זו.
96 כל מטבע שמשמששים בו נשחק מעט, מבארט המשנה: עד כמה
97 תהא הפלע חסירה מחמת שחיקה זו, ואף על פי כן לא יהא בה דין
98 אונאה כשיתנגה תמורת סחורה השוה סלע, רבי מאיר אומר עד
99 שיחסר מהסלע ערך של ארבע אפירות מתוך תשעים ושושה
100 איסרים שבסלע, וזהו שיעור של איסר אחד לדינר, מתוך ארבעה
101 דינרים שיש בסלע, והיינו עד שיעור של אחד מעשרים וארבעה
102 במטבע, ואם פחת הסלע בשיעור זה יש בו אונאה.
103 ורבי יהודה אומר, עד שיחסרו ממנה ארבע פונדיונות מתוך
104 ארבעים ושמונה פונדיונים שבסלע, וזהו שיעור פונדיון לדינר,
105 שיש בו שנים עשר פונדיונים, והיינו עד שיחסר מהמטבע אחד
106 משנים עשר.
107 ורבי שמעון אומר, עד שיחסרו ממנה

1 **אֲבָל הָקָא לְגַבֵּי אֹנְיָה, מִי יָדַע דְּחֵחֵל -** וכי הוא יודע שיש במקח
2 אונאה שמחמת כן הוא מוחל, והרי אף שהוא מסכים לתנאי של
3 המוכר היינו כיון שהוא סבור שאין כאן אונאה.
4 ממשיכה הגמרא: ושמאל אמר, אָמַר דְּאָמַרִי שֶׁהִתְנֵאִי מוֹעִיל לְבַטֵּל
5 דִּין אֹנְיָה, אֲפִילוּ לְרַבֵּי מַאִיר, כִּיּוֹן שֶׁעַד כֵּאֵן לֹא קָאָמַר רַבִּי מַאִיר
6 הָתָם, לְגַבֵּי קִידוּשִׁין, שֶׁאֵין תְּנֵאוֹ חַל כָּלֵל, אֲלָא מְשׁוּם דְּיִדְעִי קָא עָקַר
7 בְּתֵנְיָא אֶת חֻיּוֹב הַתּוֹרָה, אֲבָל הָקָא לְגַבֵּי אֹנְיָה, מִי יִימַר דְּקָא עָקַר
8 מִיְדֵי - אֵין לֵנו שְׂבָחָן תְּנֵאוֹ יִעֲקוּר אֶת דִּין הַתּוֹרָה, וְהָרִי יִתְכֵן
9 שְׂבִאמְתָּ לֹא תְהִיָּה כָּלֵל אֹנְיָה בְּמַקְחָ זֶה, וְבֹאוּפֶן כּוֹה מוֹעִיל תְּנֵאוֹ
10 אִף אִם בְּסוֹף הִיתָה אֹנְיָה בְּמַקְחָ.
11 מבררת הגמרא את דעת שמואל: אָמַר רַב עֲנָן, לְדִידִי מִפְּרָשָׂא לִי
12 מִיְנֵיהּ דְּמִר שְׂמוּאֵל - התפרשו לי דינים אלו משמואל עצמו, וכך
13 הם, הָאָמַר לְחֵבְרִי עַל מְנַת שְׂאֵין לָךְ עָלֵי טַעְנַת אֹנְיָה, אֵין לּוּ עָלֵי
14 אֹנְיָה. אַבְל אִם אִמַּר עַל מְנַת שְׂאֵין בּוֹ - בְּמַקְחָ הוּא אֹנְיָה, יִכּוֹל
15 לְחֻזּוֹר בּוֹ, וְהָרִי תִּבְרֵר שְׂרִימְהוּ וְיֵשׁ בּוֹ אֹנְיָה.
16 הגמרא מקשה על דעת רב הסובר שלגבי אונאה הכל מודים
17 שתנאו בטל. מקשה הגמרא: מִיְיָיְבִי, שִׁנִּינוּ בְּבִרְיָתָא, הַנּוֹשֵׂא
18 וְהַנְּהוֹתָן בְּאִמְנָה - אדם שמקבל סחורה מבעל הבית כדי למכרה
19 בכמה שיוכל ויתן לו את המעות, ומאמינו שימכרנה כך, ואף
20 משלם לו שכר על טירחתו, וכן הָאָמַר לְחֵבְרִי הָרִינִי מוֹכֵר לָךְ אוֹ
21 קוֹנֵה מִמֶּךָ עַל מְנַת שְׂאֵין לָךְ עָלֵי אֹנְיָה, הָדִין הוּא שְׂאֵין לּוּ עָלֵי
22 אֹנְיָה, וְלִכֵּן הַנּוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּאִמְנָה נִאֲמָן לומר בכמה מכר את
23 הסחורה, ואין בעל הבית יכול לטעון שהיתה שוה יותר, וכן אם
24 קיבל דמים יתרים משווי הסחורה אינו יכול לעכבם אלא חייב
25 לתת הכל לבעל הבית, כיון שהאמינו על כך. ולגבי המוכר או
26 קונה על מנת שלא תהיה לחבירו תביעה על אונאתו, חל תנאו,
27 ואף אם היתה אונאה המקח קיים. וְלְרַב דְּאָמַר, אָמַר דְּאָמַרִי
28 שֶׁהִתְנֵאִי בְּטֵל אֲפִילוּ לְרַבֵּי יְהוּדָה, אִם כֵּן הָאָמַר מִנִּי - כדעת מי נשנתה
29 בברייתא האומרת שאדם יכול להתנות שלא יהיה לך עלי
30 אונאה, והרי רבי מאיר סובר בפירוש שהתנאי בטל, ולדעת רב גם
31 רבי יהודה סובר שבאונאה התנאי בטל.
32 אָמַר אַבְיִי, מַחֲמַת קוּשִׂיא זוּ מְתוּוֹרָתָא - ברור הדבר שרב אמר את
33 דבריו רק פשיטת רבי מאיר, והברייתא האומרת שהתנאי קיים
34 נאמרה בשיטת רבי יהודה, ושמאל דְּאָמַר שֶׁהִתְנֵאִי קִיּוּם, היינו
35 פשיטת רבי יהודה, ואי אפשר לומר שמחלוקתם אינה שייכת
36 למחלוקת התנאים.
37 הגמרא מביאה תירוץ אחר על הקושיא מהברייתא: רַבָּא אָמַר,
38 בְּאִמְתָּ רַב אִמַּר אֵת דְּבְרֵי אִף לְרַבֵּי יְהוּדָה, וְלֹא קִשְׂיָא עֲלֵי
39 מִהַמְּבֹאֵר בְּבִרְיָתָא שֶׁתְּנֵאוֹ קִיּוּם, כִּיּוֹן שְׂבָחָן - בדברי רב מדובר
40 בְּפָתְחָ - שאמר רק 'על מנת שאין לך עלי אונאה', וכיון שהלה
41 אינו יודע שיש כאן אונאה, אינו מוחל, ותנאו בטל, ופָּתְחָן -
42 בברייתא זו מדובר בְּמִפְּרָשָׁתָא את האונאה, ואומר לו הריני מוכר לך
43 דבר השוה מנה במאתים, שבזה סובר רבי יהודה שהוא מוחל על
44 אונאתו, ותנאו קיים, כמו שמועיל תנאו של המקדש לבטל את
45 חיובי השאר והכסות.
46 מוכיח רבא את תירוצו: דְּתֵנְיָא בְּבִרְיָתָא, בְּפָתְחָ דְּרַבֵּי אֲמָרוּסִים שֶׁאֵין
47 תְּנֵאוֹ מוֹעִיל לְבַטֵּל אֶת דִּין הָאֹנְיָה, בְּפָתְחָ, אֲבָל בְּמִפְּרָשָׁתָא אֶת
48 הָאֹנְיָה, וּכְגוֹן מוֹכֵר שְׂאֵמֵר לְלֻזְתָּה, חָפֵץ זֶה שְׂאֵנִי מוֹכֵר לָךְ
49 בְּמַאתִים, יוֹדַע אֲנִי בּוֹ שְׂאֵנִי שׁוֹה אֲלָא מְנָה, ואני מוכרו לך על מנת
50 שְׂאֵין לָךְ עָלֵי אֹנְיָה, הָדִין הוּא שְׂאֵין לּוּ עָלֵי אֹנְיָה. וְכֵן לֻזְתָּה
51 שְׂאֵמֵר לְמוֹכֵר, חָפֵץ זֶה שְׂאֵנִי לֻזְתָּה מִמֶּךָ בְּמְנָה, יוֹדַע אֲנִי בּוֹ שְׁשׁוּהָ
52 מַאתִים, וְהָרִינִי קוֹנֵה אוֹתוֹ מִמֶּךָ עַל מְנַת שְׂאֵין לָךְ עָלֵי טַעְנַת אֹנְיָה,
53 אֵין לּוּ עָלֵי אֹנְיָה.
54 אבב 'נושא ונותן באמנה' שהוזכר לעיל, הגמרא מביאה ברייתא
55 הדנה בהלכותיות.

53 שמכל מקום יש לו תלית להתכסות בה, דאמר רבי איש - שרגילים
 54 אנשים לומר, 'עשיק לנביר' - קנה תלית לכסות גופך וגבר אפילו
 55 ביוקר, וישני לברסיה' - אך מה שנצרך לך למאכל בריסך, קנה
 56 בשויו ולא ביוקר, אבל באונאת סלע, בין דלא סגי ליה - אינו
 57 יכול לסחור בה, לא מחיל - אין אדם מוחל, משום שאחרי
 58 שנפסלה אין לו שימוש אחר בה, ולכן חלקו רבי מאיר ורבי יהודה
 59 דוקא בסלע, ואמרו שהאונאה בה היא אפילו בשותי משישית.
 60 אגב כך שהובאה לעיל תחילת הברייתא שנחלקו בה התנאים
 61 כבמשנתנו, מביאה הגמרא את כולה: גופא, עד כמה תהא תפילע
 62 חסירה ויהא בה אונאה, רבי מאיר אומר ארבעה איסרות, איסר
 63 לדינר. רבי יהודה אומר ארבעה פונדיונות, פונדיון לדינר. רבי שמעון
 64 אומר שמונה פונדיונות, שני פונדיון לדינר. ממישיבה הברייתא: יתר
 65 על כן, אם נחסרה הסלע, אך עדיין לא הגיעה לכדי שיעור אונאה,
 66 יכול למוכרה בשינוי כאילו היא סלע שלימה שלא נחסרה.
 67 הברייתא מבארת שיש מטבעות שאסור להשתמש בהם כלל, ואף
 68 לא כשויים עתה: עד כמה תיפחת המטבע ויהא רשאי לקיימה
 69 ברשותו, בסלע, שכשיהא שלימה שוייה שני שקלים, רשאי
 70 לקיימה עד שתגיע לשווי שקל, כיון שחסרונה ניכר ואי אפשר
 71 לרמות בה ולהשתמש בה כסלע שלימה, אך כשנחסרה לפחות
 72 משקל, אסור להשתמש בה כלל, כיון שאפשר לרמות בה
 73 ולהשתמש בה כמטבע של שקל. ובדינר שנפחת, מותר לקיימו עד
 74 שיהיה שווי רובע, מסיימת הברייתא: פחות מכן בשיעור איסר,
 75 אסור (להוציאה), ולהלן תבאר הגמרא דין זה.
 76 הברייתא מבארת מה דינה של מטבע זו שאסור לקיימה: הרי זה
 77 לא ימכרנה אפילו כשויה עתה בחסרונה, לא לתגר - סוחר, ולא
 78 לתרם - אדם שגולח ממון אחרים, ולא לתרג - רוצח. מפני שמרמין
 79 בה את אחרים על ידי שנותנים אותה כאילו היא מטבע שלימה,
 80 ומחמת הפחד יקבלו אותה מהם, אלא יבאנה - יעשה בה חור,
 81 ויתלנה כתכשיט בצואר בנו או בצואר בתו.
 82 הגמרא מבארת את הברייתא: אפר מר, עד כמה תיפחת ויהא
 83 רשאי לקיימה, בסלע עד שקל, שהוא חצי סלע, ובדינר עד רובע,
 84 והבינה הגמרא שרובע היינו רבע דינר. מקשה הגמרא: מאי שנא
 85 בסלע, שמותר לקיימו רק עד שיפחת לשיעור שקל, שזהו חצי
 86 שווי, ומאי שנא בדינר שמותר לקיימו אף כשנפחת ביותר מחצי,
 87 עד רובע.
 88 מתרצת הגמרא: אפר אפוי מאי רובע דקתני, נמי רובע שקל - אף
 89 לגבי דינר השיעור הוא עד שיפחת חציו, כמו בסלע, ורובע
 90 האמור לגבי דינר היינו מטבע של רובע שקל, ששווי חצי דינר.
 91 אפר רבא, דקא נמי - כך גם מדויק מלשון הברייתא, דקא תני
 92 לשון רובע, שאפשר לפרשה גם כרבע של מטבע אחר, והיינו
 93 רובע השקל, ולא קתני רביעי' שמשמעותו רבע של המטבע עצמו
 94 שאנו עוסקים בו, והיינו רבע דינר, שפחות מיהא.
 95 מקשה הגמרא: למה ליה למתליה לדינר בשקל - למה תלה התנא
 96 את שיעור הפחת בדינר, ברובע השקל, שהוא מטבע אחרת, היה
 97 לו לתלות את שיעורו בדינר עצמו, ולומר 'עד חצי דינר'. מתרצת
 98 הגמרא: בכך שכינה התנא את מחצית הדינר 'רובע שקל', מלתא
 99 אנב אורחיה קא משמע לן - אגב עיקר דינו השמיענו דין נוסף,
 100 דאיכא דינר דאחי משקל - שיש מטבע של דינר שבא ממטבע של
 101 שקל, כלומר שנפחת השקל עד חציו ונעשה שיעורו כדינר, ודינר
 102 כזה מותר לקיים.
 103 מוסיפה הגמרא: דברי התנא שמותר לקיים דינר שבא משקל,
 104 מפניו ליה לדינר דרבי אמי, דאמר רבי אמי, דינר תבא משקל מותר
 105 לקיימו, ולהשתמש בו כדינר, כיון שניכר עליו ששווי עתה הוא
 106 דינר, ואי אפשר לרמות בו. אבל דינר תבא משקל, שנפחת הסלע
 107 עד שנעשה כדינר, אסור לקיימו ולהשתמש בו כדינר, כיון שהסלע

1 שמונה פונדיונות מתוך ארבעים ושמונה שיש בה, שזהו שיעור שני
 2 פונדיונים לדינר, שיש בו שנים עשר פונדיונים, והיינו שיחסר
 3 מהמטבע שיעור שישית, כדין אונאת ארבעה חפצים.
 4 אומרת המשנה דין נוסף: עד מתי מותר למקבל להחזיר את המטבע
 5 שנמצאה בה אונאה, אם המקבל נמצא בפקדים - עיירות גדולות,
 6 שיעור הזמן הוא עד כדי שנייה לשולחני - מחליף מעות, שבקי
 7 במטבעות. ואם הוא בפקדים שאין בהם שולחני, יכול לחזור עד
 8 ערבי שבתות, שאז קונה בה צרכי שבת, ויראה אם יקבל אותה
 9 ממנו בשויה. ואם לא החזירה עד זמנים אלו, מוכח שמחל על
 10 אונאתו.

11 אמנם אם היה נותן המטבע מכירה, שוו המטבע שנתן, ובא המקבל
 12 להחזירה אפילו לאחר שנים עשר חדש, מקבלת הימנו ממידת
 13 חסידות. ואף אם לא קבלה ממנו אין לו עליו אלא תרעומת, אך
 14 אינו יכול לתובעו בדין, שהרי לא החזירה בזמנה.
 15 המשנה מביאה דין נוסף בענין מטבע שנחסרה: ואף מטבע
 16 החסירה בשיעור שיש בה אונאה, נותנה לצורך חילול פירות של
 17 מעשר שני, אף שאפשר לחללו רק על מטבע שיש בה צורה
 18 (מעשר שני פ"א מ"ב). ואינו חושש שמא היא נחשבת כמטבע שאין
 19 בה צורה, אף שיש שאינם מקבלים אותה בשויה, כיון שפופסלה
 20 מתורת מטבע אינו אלא נפש רעה' - קמצן, ובאמת עדיין שם
 21 מטבע עליה:

גמרא

22 שנינו במשנה: 'כמה תהא הסלע חסירה ולא יהא בה אונאה/
 23 ואחר כך נאמרו שיעורים שונים שאמרו בזה התנאים, ומשמע
 24 שסלע החסירה כשיעורים אלו, אין בה אונאה, ורק כשנחסרה
 25 יותר מכך יש בה אונאה.

26 מקשה הגמרא: ורמינהו, שנינו בברייתא שהובאו בה דעות
 27 התנאים שבמשנתנו, עד כמה תהא תפילע חסירה, ויהיה בה
 28 אונאה, ומשמע, שמיד כשנחסרה בשיעורים שנקטו התנאים, יש
 29 אונאה, ואין צורך שתחסר יותר.

30 מתרצת הגמרא: אפר רב פפא, לא קשיא, כיון דתנא דידן - התנא
 31 במשנתנו קא חשיב מפתח למעלה - חישוב את החסרון מסלע
 32 שנחסרה מעט עד סלע שנחסרה הרבה, ועל זה אמר, הרי סלע
 33 שנחסרה מעט אין בה אונאה, וכמה תהא הסלע חסירה יותר,
 34 ועדיין לא יהא בה אונאה, עד השיעורים שנקטו התנאים, אך
 35 בשיעורים אלו עצמם יש אונאה. ואילו תנא קרא - התנא
 36 בברייתא, קא חשיב מלמעלה למטה - חישוב את החסרון מסלע
 37 שנחסרה הרבה עד סלע שנחסרה מעט, ועל זה אמר, הרי סלע
 38 שנחסרה הרבה יש בה אונאה, ועד כמה תהא הסלע חסירה'
 39 פחות משיעור גדול ועדיין יהיה בה אונאה, ועל זה הביא את
 40 השיעור שנקטו התנאים, שביעורים אלו עדיין יש אונאה.

41 הגמרא מבררת מדוע יש חילוק בין שיעור אונאת סחורה לשיעור
 42 אונאת מטבע. שואלת הגמרא: מאי שנא בסלע, דפליגי רבי מאיר
 43 ורבי יהודה במשנתנו על רבי שמעון האומר ששיעורה בשישית,
 44 ומאי שנא בפלית - סתם סחורה, שהתבאר לעיל (מט): שאונאתה
 45 בשישית, ולא פליגי רבי מאיר ורבי יהודה.

46 משיבה הגמרא: אפר רבא, מאן תנא - מי הוא התנא ששנה לעיל
 47 לגבי פלית שאונאתה בשישית, רבי שמעון היא, ואמנם רבי מאיר
 48 ורבי יהודה יחלקו גם לגבי תלית, ויסברו ששיעור האונאה הוא
 49 אחד משתים עשרה או אחד מעשרים וארבע.

50 הגמרא מביאה תירוץ נוסף: אפר, באמת המשנה לעיל
 51 נשנתה לדברי הכל, ויש חילוק בין אונאת חפץ לאונאת מטבע,
 52 כיון שבאונאת פלית, עד שבתות, מחיל איניש - אדם מוחל, כיון

1 **תנא** דין קחשיב למלמטה למעלה. דאין אונאה עד ד' איסורין ולא עד בכלל דבר' איסורין
 2 יש אונאה דבגמרא אמרין מאן תנא טלית ר"ש היא דאמר ח' פתרינן דין אונאה:
 3 **ותנאן** כרא קחשיב למלמטה למטה. אי גרסינן כברייתא עד כמה אתי שפיר דחשיב
 4 למלמטה למטה אכל אי לא גרסינן עד לא הוה צריך למימר דחשיב
 5 למלמטה למטה אלא במשמעו כמה יהא אונאה
 6 ד' איסורין ואנב דקאמר לתנא דין למלמטה
 7 למעלה נקט לתנא כרא למלמטה למטה:
 8 **עשיק** לגביה. וא"ת התינו נתנאה לוקח נתנאה
 9 מוכר מאי איכא למימר ותינו כסות
 10 פירות מאי איכא למימר ר"ל דלא פלוז רבנן
 11 ועיל דעיקר השעם הוה סילע כיון דלא קני לא
 12 מחיל:

13 **ולא** קתני עד רביעי. ואע"ג דרובע מצי למקוה
 14 נמי רובע דיני בדתנן פ"ק דבריות דף
 15 ח) בו ביזם עמדו ברביעית ותינו רובע דיני
 16 כדפי' התם וכן אמרין התם גר שנתגיר צריך
 17 שפירש רובע לקונו מ"מ אי מיידי הכא רובע
 18 דיני ה"ל למיתני רביעי דלא נטעי ברובע שקל:
 19 **אמר** אביי פתחה סלע יותר מכדי אונאה
 20 איסור אסור להוציאה. פירשי' בקפה
 21 וא"ת פשיטא ורבא נמי שהקשה אפילו משוה
 22 נמי היה לו להקשות אפי' כדי אונאה נמי וי"ל
 23 דמיידי אפי' ברעטו להחזיר האונאה אסור כיון
 24 דהתקח טעות הוא אבל כדי אונאה מותר
 25 להוציאה בקפה ובלבד שחזיר האונאה אם
 26 יתבענו הלה קודם שיראה לשולחני ומותר כיון
 27 שהקפח מתקיים ופחות מכדי אונאה מוכרח
 28 שפירש אפילו אם אין רעטו להחזיר אונאה משום
 29 דהוי לאלתר מחילה רבא אמר פתחה איסר
 30 לדינר אסור להוציאה בקפה אם אין רעטו
 31 להחזיר משום דהוי אונאה כ"מ ועוד יש לפרש
 32 אמר אביי כו' אסור להוציאה אפילו בשוקה
 33 וסבר כמדי בסמוך יתר על כן יקוץ אבל פחות
 34 מאיסר שרי דלקפסד מרובה חששו ולא לקפסד
 35 מועט ורבא דקאמר אפי' משוה נמי ליה
 36 האי סברא ומצו נמי סבר רבא בין כמדי יקוץ
 37 בין כמדי יקיים: **ה"ל** על כן יקוץ. ולא ימכרנו
 38 לתגר מצי נמי קאי אפתחה יתר מכדי אונאה
 39 ודי' אפילו ע"מ לנקבה לא ימכרנו לתגר
 40 ולהרם אבל לאחרים ימכור על מנת לנקבה
 41 ולמדי יתר על כן יקיים לא ימכרנה לתגר לא
 42 קאי אלא אבסלע עד שקל דאמר פתחה יותר
 43 משקל אפילו פרוטה אסור לקיימה וקאי
 44 לא ימכרנה לתגר כו':

והתקנה

1 **בר"מ** תנו התם סלע שנפסלה והתקניה שיהא שוקל בה משקלות טמאה עד כמה תיפחת
 2 ויהא רשאי לקיימה לסלע שני דינרים פחות מכן יקוץ יתר על כן מאי אמר רב הונא פחות
 3 מכן יקוץ יתר על כן יקוץ רבי אמי אמר פחות מכן יקוץ יתר על כן יקיים מיתבי
 4 יתר

52 חצי דינר והוא הקרוי בגמרא סלע מדינה: לפה ליה למתלייה לדינר בשקל. לימא דינר עד חצי וזו: דאית משקל. אם פחת השקל עד חצי ונעשה דינר: מותר לקיימו. ולהוציאו
 53 בדינר: דיני תנא פסלע אסור לקיימו. אפי' להוציאו בדינר דמתוך שהוא בא ממטבע עבה ורובה טוען בו לאמדו בשקל ואתי לקבולי בתורת שקל: מאי קאמי. הא ליבא למימר
 54 פחות מכן דאם עמד סלע על פחות משקל או אם עמד דינר על פחות מרובע איסור אסור לקיימו דמאי אידיא איסור אפילו משוה נמי דהא אמר בסלע עד שקל ותר לא: יתר מכדי
 55 אונאתה. ל"מ כדאית ליה לרבי יהודה כדאית ליה: אסור להוציאה. בנפשה טמאה. מקבלת טומאה מעתה שהיא עשאה כלי: יקוץ. ויתקנה לשנים דאיתי לאפוקה בשקל: יתר על כן
 56 יקיים. דלגבי סלע מבגרא פחתתה ולא מחליפה בסלע.

1 **שמונה פונדיונות**. שתות בשאר אונאה. בכרבים. שיש שם שולחני עד כדי שיראה
 2 לשולחני בכרבים. שאין שם שולחני: עד ערבי שבתות. שקא להוציאה בערב שבת
 3 לסעודה שבת אז ידע אם יוכל להוציאה וקבלה ממנו: ואם היה. הותרו מכירה: אפילו
 4 לאחר י"ב חודש כו'. בגמרא פריך קא אמרת עד ערבי שבתות: ואין לו עליו אלא
 5 תרעופות. מפרש בגמרא: ונתנה. בחילול מעשר
 6 שני ובגמ' מפרש אם בשוקה אם בסלע יפה לפי
 7 שאינה מדה זו של פוסלי מטבע בשביל שחרון
 8 מעט אלא נפש רעה: **גמ'** ורמינהו כמה תהא
 9 סלע חסירה ויהא בה אונאה. אלמא בהני
 10 שיערי הויא אונאה ומתני' קתני ולא יהא
 11 אלמא בהני שיעורי לאו אונאה היא עד דאיכא
 12 טפי: **אמר רב פפא**. לעולם אימא לך בהני
 13 שיעורי הויא אונאה ולא יהא דמתני' לאו
 14 אשיעורא קאי אלא אפחות מבישעור קאי:
 15 למלמטה למעלה קחשיב. ודיק סלע הפירות
 16 והולכת עד כמה יכול להוציאה עד שפתחה
 17 שיעור כן וכן ימכרין שהגיעה לשיעור הוה יהא
 18 בה אונאה ונתנא כרא. דנקט ויש בה: למלמטה
 19 למטה חשיב. סלע שפתחה כמה פתחה להיות
 20 בה אונאה מפרש כל פחתה גדולה שקבה בגון
 21 שבע איסרות או שש או חמש הויא אונאה עד
 22 ד' והיא בכלל אבל לתנא דין אין ארבעה
 23 בכלל לא יהא ועל פירוש לא מתוקמא אלא
 24 בהכי ומאי שנא בשלית. סתם סחורה דתנו בהו
 25 לעיל דף מטו) שתות למקח: ר"ש היא. דגבי סלע
 26 אית ליה שתות: עשיק לגביה. הצריך לכסות
 27 גופו וגידי קנה ביוקר: ושני לקרישה. למאכלך
 28 לא תקנה אלא בשוקה: עשיק. לשון יוקר הוא
 29 ויתביר באיורו נישן (למנו דף ע"ג). באתרא
 30 דאמימר עשיק עפראי: כיון דלא קני ליה. שאינו
 31 יוצא בהוצאה: יתר על כן מוכרה בשוקה
 32 לקמה מפרש לה יתירה על כן שלא פתחה כדי
 33 אונאה: מוכרה בשוקה. בסלע יפה: בסלע עד
 34 שקל. סלע השבוע פחות והולך עד שקל מותר
 35 לקיימו דאין עשוי לרמות בו בני אדם למוכרו
 36 בסלע יפה לפי שפחת שלו ניכר אבל משפחת
 37 משקל לא יקיימו לפי שקא לרמות ולמוכרו
 38 בתורת שקל שאין פחת שלו ניכר לגבי שקל
 39 מתוך שהוא רחב שבתחילה היה סלע אינו
 40 נראה חסר משקל שקל הוא מטבע של חצי סלע
 41 ודינר מטבע קטן שנים מהם יש בשקל: בדינר עד
 42 רובע. ואם היה דינר נפחת עד שעמד על רובע
 43 מותר לקיימו כסוד רובע דינר קאמר ולקמה
 44 פריך מאי שנא סלע דלא מצי לשוויי אלא עד
 45 חצי ודינר עד רובע משקסר ועמד על פחות
 46 מרובע לא יקיימו דאית לאפוקיה ברובע: פחות
 47 מכן איסר אסור. לקמה מפרש: לא ימכרנה. זו
 48 שאמרו אסור לקיימה לא התייר לו שימכרנה
 49 בדינר לא לתגר: ולא לתרם. אדם אנס: ולא
 50 לתגר. רוצה שפרמין בה את אחרים. ומכירה
 51 וקבלה מידם בקפה: רובע שקל. מטבע קטן של
 52 חצי דינר והוא הקרוי בגמרא סלע מדינה: לפה ליה למתלייה לדינר בשקל. לימא דינר עד חצי וזו: דאית משקל. אם פחת השקל עד חצי ונעשה דינר: מותר לקיימו. ולהוציאו
 53 בדינר: דיני תנא פסלע אסור לקיימו. אפי' להוציאו בדינר דמתוך שהוא בא ממטבע עבה ורובה טוען בו לאמדו בשקל ואתי לקבולי בתורת שקל: מאי קאמי. הא ליבא למימר
 54 פחות מכן דאם עמד סלע על פחות משקל או אם עמד דינר על פחות מרובע איסור אסור לקיימו דמאי אידיא איסור אפילו משוה נמי דהא אמר בסלע עד שקל ותר לא: יתר מכדי
 55 אונאתה. ל"מ כדאית ליה לרבי יהודה כדאית ליה: אסור להוציאה. בנפשה טמאה. מקבלת טומאה מעתה שהיא עשאה כלי: יקוץ. ויתקנה לשנים דאיתי לאפוקה בשקל: יתר על כן
 56 יקיים. דלגבי סלע מבגרא פחתתה ולא מחליפה בסלע.

וְהַתְקִינָהּ.

1 אב צריכה מעשה כמו חיתוך אתי שפיר דנקט התקנה דימדי דמוסר
2 מלאכה אין טמא במחשבה כדאמרין במרוצה (ב"ק דף סו) ואי איתך צריכה
3 חיתוך הוי התקנה לא דוקא כלל הפלים יורדים לדי שומאקתם במחשבה
4 **שְׂהֵא** שוקל בה משקלות. וא"ת דהבא משמע שגושי משקל בשל מתבת ובדומור את
5 התפינה (בב"ד דף פט) ושם ר"ה (ולא
6 אמרין אין ערשן משקלות משל מתבת וז"ל

נִתְּנָה

7 דדוקא לשקול בשיר ושמן שהלחלוותי נדבך
8 בהם ומתישב ומכביד אסור אכל לשקול בהם
9 כסף וזהב שרי אלא צריך לחופף בעור שלא
10 ישקו כדאיתא פ' המביא תניין (גיטין כב. ושם)
11 ושקיה ערות הן כו' כדי לצרור בו משקולת כספה
12 והנינו של מתבת דמתפסם אותה בעור:
13 **נִתְּנָה** למעשר שני. אסורה כדי אונאה קאי
14 ונותנה למעשר שני בשוקה ואינו
15 חושש משום אסימון דשם מטבע יש עליה דמי
16 שאינו לוקחה בשוקה בתורת מטבע כי אם כמו
17 נסבא אינו אלא נפש רעה ורב פסא בא להוסיף
18 אפילו שאר מטבעות שמייע ליה לחזקה דאמר
19 מחללה ביה פ' כאלו מתחילה היתה כן ולא
20 חסרה דהיינו בשוקה דאי ממתני' היא נותנה
21 למעשר שני בפתות משינה משום דנפש רעה אינו
22 מקבלה בשוקה בתורת מטבע קמילי דלא מיקרי
23 אסימון משום דמי שאינו לוקחה אינו אלא נפש
24 רעה קמיל חזקה דמחללה ביה כאלו היתה
25 מתחילה כך דכ"ע הכי שקלי לה והיינו בשוקה
26 ממש ופרקי דאין לצמצם ולחלל בשוקה ומשי
27 בתורת יפה כלומר שמחלל פחות מעט משום
28 דאין יכול לצמצם כמו ביה שמחלל כמו כן
29 בפתות מעט והרב רבי יצחק בן רבי ר' מאיר
30 מפרש דקאי אפתות מקדי אונאה ונותנה למעשר
31 שני בסלע שלם שאינו אלא נפש רעה מי שאינו
32 מקבלה בסלע שלם מסייע ליה לחזקה דאמר
33 אע"פ שפרוטה לשולחני בשוקה ולא בסלע שלם
34 לפי שהוא מוקדק יותר אפי' הכי מחלל ביה

לְמַעַשְׂרֵי שְׂנָא

35 בסלע שלם דאוליין בחר שאר בני אדם שאינם
36 מדקדקים ומקבלין אותה בסלע שלם והשתא הוי
37 ביה כמשמעו ופרקי הוא אמר חזקה לפי שאי
38 אפשר לצמצם ומשיני בתורת יפה כלומר פחות
39 מעט מסלע שלם כמו לא חסרה כלל היה
40 מחלל עליה פחות מעט וקא משמע לן חזקה
41 דמחללה ביה דאי ממתני' היא נותנה למעשר
42 שני בשוקה כמו שיתן עליה שולחני לפי שאינו
43 אלא נפש רעה למי שאינו מקבלה בשלם איב לא
44 הוי אסימון והר"ב פ' נותנה למעשר שני בסלע
45 שלם אותה מחסרה כדי אונאה וקשה דאמאי הוי
46 נפש רעה אותו שאינו מקבלה הלא חייב להחזיר
47 האונאה.

ואסורים

1 ותר על פן מוכרה בשוקה. לעיל קתני לה גבי סלע שפיחתה מוכרה בשוקה לפי דמיה ולא
2 ביה אלמא מותר לקיימה יתר על כן. על כדי אונאה דלא פחתה כדי אונאה לכל חד
3 וחד כדאית ליה. מוכרה בשוקה. ביה: **מאי לא דפחת?** פורטא פורטא. וקאמר מותר
4 לקיימה עד שקל אלמא לא מחילא בסלע ותיובתא דרב הונא: גרוטאות. שברי כסף בסוף
5 ח"ג או יקוץ או יתוך. לשון התבה ולא גרסין
6 וחתוך: **באמצע.** יקנה דמשקנה לא סגיא: מן
7 הצד לא יקנה. לפי שהרמאי שימצאנה יקוץ
8 אותה סביב עד שיצויה את הנקב ומרמה בה את
9 האחרים ויוציאה בשקל: **דפסלי.** בין כפרים
10 לכרפים: **ומאי שניא סלית דלא מפליג.** דקתני
11 בכדי שריאה לתרי או לקרובו בא שניא כך לא
12 שניא כפר: **דסקלון לשוקא.** לסקות צורך בערית
13 שבת: סדת חסידות. וה"ק אם חסיד הוא מקבלה
14 לפימן מי ומתערעם: **אם להסיר.** קאמר דיש לו
15 תרעומת על החמור מי בופרה לקבל שיתרעם
16 טוב לו שלא יקבלה ממשקבלה ויוציא דיהב
17 על חבירו: **ואחי שאינו חסיד.** ולא רץ לקבלה
18 אין לזה עליו אלא תרעומת דאיהו הוא דאפסד
19 אנפשיה שלא החזירו בזמנו: **דמוקי אוניא.**
20 מעמיד עצמו מלקבלם כשמוצא בהם פגם:
21 **מסייע ליה.** מתני' דקתני נותנה למעשר שני: **בא**
22 **לפורטה.** בא להחליף סלע חסידה בפרוטת:
23 **פורטה בשוקה.** כפי חסידתו ולא יקמה את חבירו
24 לפרוטה ביה: **בא לחללה.** לחלל מעשר שני
25 עליה: **מחלל עליה.** מעשר בדמי סלע יפה: **ביה.**
26 כאלו היא יפה: **מאי קאמר.** בא לפרוטה פרוטה
27 בשוקה מתניתין קתא לאשמועינן דכיון דפיתה
28 כדי אונאה אסור להוציאה ביה: **ח"ק.** אע"פ
29 שכשבא לפרוטה בירושלים בפרוטת ליקח
30 סעודת מעשר על כרחו יפרטנה בשוקה ולא
31 ביה אפילו הכי סלע שקמה שאינה אלא נפש
32 רעה ובשחילל מעשר עליה מחלל ביה
33 ואשמועינן חזקה דמתני' דקתני נותנה למעשר
34 שני שהוא מוקדק יותר אפי' הכי מחלל ביה
35 דמי פרוטת: **שאין בו שנה פרוטה.** ואין בו כח
36 לתפוס פרוטת שיתן פרוטה ויחללה כדאמר
37 לקמן ממעשרו ולא כל מעשר בו: **אופר הוא**
38 וחופשו. שאני צריך להוסיף עליה: **הא מחולל**
39 על מעות הראשונות. שחיללתי עליה מעשר שני
40 ועודן כתיב: **הא אף זה מחולל על אותו מעשר:**
41 **שאי אפשר לאדם לצמצם מעותיו.** לחלל בשוקן
42 בצמצום שמתוך שהוא ירא מלפתות ונמצא
43 אוכלו בלא חילוף הוא מוסיף על דמיו ויחלף
44 פחות משהו פרוטה זה מחלל על אותו עודף
45 אלמא לא פריקין בצמצום וכ"כ בפתות: בתורת
46 יפה. בשוקה וה"ק כשם שכשבא לפרוטה
47 בירושלים לא יקבלה הימנו לתדיא אלא בשוקה
48 ויש מזולזלן בדמיה יותר מקדי פחתה כך שכבא
49 לחללה מחללה בשוקה דמים פחותים: בתורת
50 יפה. משחלל עליה כפי דמים ודאין שלח כפי
51 דהוי לחלל על זו אלא בדמים ודאין שלה: דתרי
52 זילי **אין פולזלין ביה.** דאע"ג דתנן נותן למעשר
53 שני חד יחזקא אשמועינן דמתחלה על סלע
54 חסידה ולא אמרין תרי הוא באסימון או כמעות
55 דתיענות באסימון אכל תרי זילי לחלל עליה
56 מעשר בדמי סלע יפה לא: **ביבורים.** הוקשו
57 לתרומה דקרינורו לחמנא תרומה דאמר מר
58 (מכות דף יז) ותרומת ירך אלו בבורים: תיבין עליהן מיתה. ור' אבון טמא האוכלו כמזיד: וחופשו. ור' האובלן בשוגג דכתיב (ויקרא כב) ואישי כי יאכל קדש בשגגה וגו':
ואסורים

מכוח דף יז) ותרומת ירך אלו בבורים: תיבין עליהן מיתה. ור' אבון טמא האוכלו כמזיד: וחופשו. ור' האובלן בשוגג דכתיב (ויקרא כב) ואישי כי יאכל קדש בשגגה וגו':
ואסורים

56 שנינו במשנה: ואם היה מוכרה אפילו לאחר שנים עשר הדין כו'
 57 מקבלה הימנו, ואין לו עליו אלא תרעומת:
 58 שואלת הגמרא: היכא - באיזה מקום מדובר, אי בכרכין, הא אמרת
 59 שהזמן הוא רק עד שיראה לשולחני. ואי בכפרים, הא אמרת עד
 60 ערבי שבתות. משיבה הגמרא: אמר רב תיבא, דין זה נאמר בכל
 61 מקום, ומידת חסידות שנו כאן, שאם היה הנותן חסיד ומכיר את
 62 המטבע, יקבלנה אפילו אחרי שנים עשר חודש.
 63 מקשה הגמרא: אי הכי שמדובר בחסיד, אימא סיפא, דאין לו עליו
 64 אלא תרעומת, וקשה, למאן - למי יש תרעומת, אי לחסיד, לא
 65 קבולי ליקבלה מיניה, ולא תרעומת תיחוי ליה - שלא יקבל את
 66 המטבע, ולא יתרעם עליו על שהחזירה לו, ואלא לבאורה
 67 התרעומת היא להאיך דקבלה מיניה - למקבל שמחזיר את
 68 המטבע, וגם זה קשה, וכי לכתר דמקבלה מיניה - אחרי שקיבלה
 69 החסיד ממנו, תרעומת תיחוי ליה - תהיה לו תרעומת עליו, והרי
 70 אדרבה, נהג עמו החסיד לפניו משורת הדין.
 71 מתרצת הגמרא: הכי קאמר התנא, שרק חסיד מקבלה אחר הזמן,
 72 הא אחר - שאינו חסיד, אף על פי שאין מקבלה הימנו אחר הזמן,
 73 אין לו - למקבל עליו אלא תרעומת, אך אינו יכול לתובעו בדין,
 74 שהרי הפסיד לעצמו בכך שלא החזירה בזמן.
 75 שנינו במשנה: ונותנה למעשר שני ואינו חושש, שאינו אלא נפש
 76 רעה:
 77 אמר רב פפא, שמע מינה - יש ללמוד ממשנתנו שכינתה את מי
 78 שלא מקבל מטבע חסידה כ'נפש רעה', דהאי מאן דמוקים איזוי -
 79 שאדם שמעמיד עצמו מלקבל מטבע שיש בה פגם, מיקרי והוא
 80 מכונה נפש רעה. מוסיף רב פפא. והני מילי, הוא דסני להו - והיינו
 81 דווקא כשיכול לסחור בה בדוחק, אבל בלא זה אינו צריך לקבלה
 82 ואינו מכונה נפש רעה.
 83 הגמרא מביאה ראייה ממשנתנו לדין שאמר חזקיה. אומרת
 84 הגמרא: דין זה האמור במשנתנו, שאפשר לחלל מעשר שני על
 85 מטבע חסידה, מסייע ליה לחזקה, דאמר חזקיה, אדם שיש לו סלע
 86 שנחסרה כדי אונאה, אם בא להוריקה אצל חבירו, פורקה בשונה
 87 עתה, לפי חסרונה, אך אם בא לחללה - לחלל עליה מעשר שני,
 88 מחללה ביה - כאילו היא שלימה.
 89 הגמרא מבררת את הידוש בדינו הראשון של חזקיה. שואלת
 90 הגמרא: מאי קאמר - מה חידש חזקיה במה שאמר שפורטה
 91 בשויה, והרי כבר אמרה המשנה (נא): שאם נחסרה כדי אונאה,
 92 אסור למוכרה כאילו היא שלימה.
 93 משיבה הגמרא: הכי קאמר חזקיה, מותר לחלל פירות של מעשר
 94 שני על מטבע חסידה, ואף על פי ששקבא להוריקה בירושלים אצל
 95 השולחני כדי לקנות בה סעודת מעשר, על כרחו פורקה בשונה
 96 בחסרונה, מכל מקום פשוה מחללה - כשמחלל עליה את
 97 המעשר שני, מחללה ביה - כאילו היא שלימה, וחידש בזה חזקיה
 98 שכוונת התנא שאמר 'נותנה למעשר שני', היינו כאילו היא
 99 שלימה, כיון שמי שאינו לוקח כך אינו אלא נפש רעה.
 100 מקשה הגמרא: למי קאמר - האם יש לומר לפי זה דסבר חזקיה,
 101 דמוללין - שאפשר לזולל כך במעשר שני, ולפדותו בדיוק בשויו
 102 המצומצם, שאם שויו סלע יחללנו על סלע בדיוק, שהרי לדבריו
 103 מותר לחללו על סלע פגומה אף שכשיפרטנה יקבל פחות מסלע,
 104 וכל שכן שיתיר לפדותה על סלע מצומצמת, והאמר חזקיה, מעשר
 105 שני שאין בו שנה פרוקה, ואי אפשר לחללו בפני עצמו על מטבע,
 106 יכול לחללו על מעות שחילל עליהם מעשר שני אחר, ואמר
 107 המחלל, הוא וחמשו מחולל על מעות הראשונות שכבר חילל
 108 עליהם וכן בידו. והטעם שיכול לעשות כן, לפי שאי אפשר לו
 109 לאדם כשמחלל פירות מעשר שני לצמצם מעותיו, ולחלל בכל
 110 שווי המעות, כיון שהוא חושש ששווי המעות הוא פחות משווי

1 שנינו בברייתא (ע"א) אחרי שהובאו דעות התנאים בשיעורי
 2 האונאה בסלע, יתר על כן, מוכרה בשונה, מאי לאו - האם לא
 3 מדובר שפחתה הסלע יותר מברי אונאתה, ואף שלא פחתה
 4 למחצית שויה אמר התנא שמוכרה בשויה בחסרונה, והיינו שלא
 5 כדברי רב הונא האוסר לקיים סלע שנפחתה יותר מכדי אונאה
 6 ושוה עדיין יותר ממחצית.
 7 מתרצת הגמרא: לא - אין זו כוונת התנא, אלא יתר על כן היינו
 8 שאם הסלע יתירה על שיעורים אלו שאמרו התנאים, דאפתי
 9 ושיעדיין לא פחתה כברי אונאתה, מוכרה בשונה כאילו היא
 10 שלימה.
 11 מוסיפה הגמרא להקשות על רב הונא: מיתבי, שנינו בברייתא
 12 (ע"א), עד כמה תפחת ויהא רשאי לקיימה, כסלע עד שקל, מאי
 13 לאו - האם לא מדובר פחתית פוחתא פוחתא - שנפחתה הסלע
 14 מעט מעט, מסלע ועד שקל, וגם על הזמן שהיא שוה פחות מכדי
 15 אונאה אך יותר משקל אמר התנא שמותר לקיימה, ושלא כדברי
 16 רב הונא האוסר לקיימה כשהיא שוה יותר משקל.
 17 מתרצת הגמרא: לא - אין זו כוונת התנא, אלא מדובר באופן
 18 הנפיל לנורא, ואפחות פחדא וימנא - שנפלה הסלע לאש ונפחתה
 19 בבב אחת עד חציה, אך אם נפחתה מעט מעט, אינו רשאי לקיימה
 20 כשהיא יותר משקל.
 21 הגמרא מקשה סתירה בין הברייתא שהובאה לעיל (ע"א)
 22 לברייתא אחרת: אמר רבי בברייתא (ע"א), שסלע שנפחתה יותר
 23 מחציה, אסור לקיימה, אלא יקנה ויתלנה בצואר בנו או בצואר
 24 בתו. ורמינהו, שנינו בברייתא אחרת לגבי מטבע שנפסלה, לא
 25 יעשה משקל בין משקלותיו, ולא יורקנה בין רומותיו - שברי כלי
 26 כסף שלו, ולא יקנה ויתלנה בצואר בנו ובצואר בתו, אלא או
 27 ישחוק - יטחן אותה, או יתוף - יתיכנה עד שתאבד צורת מטבע,
 28 או יקין - יחתכנה, או יולף לים תלמה, ומבואר שאסור לעשות
 29 בה חור ולתלותה כתכשיט.
 30 מתרצת הגמרא: אמר רבי אלעזר, ואמרי לה רב הונא אמר רבי
 31 אלעזר, לא קשיא, אלא כאן - בברייתא הראשונה שהתירה
 32 לנוקבה ולתלותה כתכשיט, מדובר שניקבה באמצע, ואי אפשר
 33 להשתמש בה כמטבע, וכאן - בברייתא השנייה שאסרה, מדובר
 34 שניקבה מן הצד, וחששו שימצאנה רמאי ויחתכנה מצידה עד
 35 שלא יראה הנקב, וישתמש בה כבשקל:
 36 שנינו במשנה (ע"א): עד מתי מותר להחזיר, בכרכים עד שיראה
 37 לשולחני, בכפרים עד ערבי שבתות:
 38 הגמרא מבררת האם גם בהחזרת חפץ יש חילוק בין כרכים
 39 לכפרים. שואלת הגמרא: מאי שנא כסלע, דמפליג - שחילק התנא
 40 בין כרכים לכפרים, ומאי שנא בטלית, דלא מפליג, שהרי שנינו
 41 לעיל (מט): רק שיעור אחד בהחזרת חפץ, בכדי שיראה לתגר או
 42 לקרובו.
 43 משיבה הגמרא: אמר אביי, כי תנן נמי מתניתין בטלית - גם מה
 44 שנתנה המשנה לגבי טלית, שזמן החזרה הוא עד כדי שיראה
 45 לתגר או לקרובו, רק בכרכין תנן, אך באמת בכפרים יש זמן אחר.
 46 רבא אמר, לעולם המשנה לעיל נשנתה אף בכפרים, ויש חילוק בין
 47 טלית למטבע, טלית, כל איניש קים ליה בגנה - כל אדם בקי
 48 בשויה, ואף בכפרים ימצא הלוקח מי שיאמר לו אם התאנה, ולכן
 49 הזמן הוא עד שיראה לתגר או לקרובו, אבל סלע, בין דלאו כל
 50 איניש קים ליה בגנה - אין כל אדם בקי בשויה, אלא רק שולחני
 51 שאומנותו החלוקי מעות, הלכך יש בה חילוק, בכרכים דאימא
 52 שולחני, זמן החזרה הוא עד שיראה לשולחני, אך בכפרים דליכא
 53 שולחני מחזיר עד ערבי שבתות, והטעם לכת, דבערב שבת סלקין
 54 לשוקא - הלכיים האנשים לשוק לקנות צורכי שבת, ויראה אם
 55 מקבלים ממנו את המטבע בשווי סלע:

53 רבי יהודה הנשיא אומר, יד מוכר על העליונה, רוצה אומר לו תן
 54 לי מקחי, או תן לי מה שאניתי.
 55 הגמרא מבררת מי הוא התנא ששנה את משנתו. תמחה הגמרא:
 56 מני מתניתין, והרי לכאורה אין זה לא רבי נתן, ולא רבי יהודה
 57 הנשיא, ומבארת הגמרא את תמיהתה, אי רבי נתן, אם כן קשה,
 58 שהרי במתניתין קתני 'רצה', שהדבר תלוי ברצונו של המתאנה,
 59 ואילו בברייתא בדעת רבי נתן לא קתני 'רצה', אלא אם היתה
 60 האונאה שתות, על כרחו 'קנה ומחיר אונאה'. ואי רבי יהודה
 61 הנשיא, הרי במתניתין קתני דין זה לגבי לוקח שהתאנה, שהדבר
 62 תלוי ברצונו, ומשמע שבאונאת המוכר אין הדין כן, ואילו
 63 בברייתא קתני בדברי רבי יהודה הנשיא דין זה לגבי מוכר, ומשמע
 64 שאם התאנה הלוקח אין ידו על העליונה.
 65 (הגמרא מביאה שלשה דרכים שאמרו האמוראים על קושיא זו,
 66 וסימן לשמות האמוראים הוא ו"ב ר"ש).
 67 א. אמר רבי אלעזר, אונאה זו השנויה במשנתנו, שיד הלוקח על
 68 העליונה, איני יודע מי שנאה, שאינה כדברי רבי נתן ולא כדברי
 69 רבי יהודה הנשיא, אלא דעת תנא שלישי היא, ולא ידוע מי הוא.
 70 ב. רבה אמר, לעולם משנתנו רבי נתן היא, והני נמי בברייתא
 71 בדברי רבי נתן לשון 'רצה', שביטול המקח או קיומו תלוי ברצונו
 72 של המתאנה, כמבואר במשנה.
 73 ג. רבא אמר, לעולם משנתנו רבי יהודה הנשיא היא, ואף שלא
 74 נשנה בה דין המוכר אין זה מחמת שדינו שונה, אלא מאי דשייר
 75 במתניתין, והיינו דין המוכר, קא מפריש רבי יהודה בברייתא, שאף
 76 מוכר שהתאנה ידו על העליונה.
 77 מסייע דהא אשי לרבא: אמר רב אשי, דיקא נמי - יש לדייק גם
 78 ממשנתנו שאף בלוקח הדין כן, דקתני ברישא של המשנה 'אחד
 79 הלוקח ואחד המוכר יש להן אונאה', ואילו בסיפא מפריש ליה התנא
 80 רק לדינו של הלוקח, ומכך שהשמיט התנא בסיפא את דין המוכר
 81 שמע מינה דשיריה שיריה למוכר, ומפרשו בברייתא, שאם
 82 התאנה ידו על העליונה, שמע מינה.
 83 הגמרא דנה במקח שנעשה בתנאי שלא ינהגו בו דיני אונאה:
 84 איתמר, האומר לחבירו הריני מוכר לך או קונה ממך חפץ זה על
 85 מנת שאין לך עלי טענת אונאה, רב אמר, תנאו בטל ויש לו עליו
 86 אונאה, ושמואל אמר, אין לו עליו טענת אונאה.
 87 מבררת הגמרא את סברות מחלוקתם: ליבא - האם אפשר לומר
 88 שרב, דאמר שתנאו בטל סובר כרבי מאיר, ושמואל דאמר כרבי
 89 יהודה. מביאה הגמרא את מחלוקתם, דתניא בברייתא, האומר
 90 לאשה, הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי תביעת שאר -
 91 חיוב מוזנות, פסות - חיוב בגדים, ועונה - חיוב תשמיש, הרי זו
 92 מקודשת, ותנאו פסול, כיון שאי אפשר להתנות ולבטל שום חיוב
 93 הכתוב בתורה, דכרי רבי מאיר. רבי יהודה חולק ואומר שאפשר
 94 לבטל חיוב ממוני הכתוב בתורה, ולכן דכרי שבממוני, והיינו חיוב
 95 מוזנות ובגדים, כיון שמחלה לו האשה תנאו קיים, ורק לגבי חיוב
 96 עונה לא חל תנאו כיון שאינה יכולה למחול על צער גופה.
 97 ולכאורה רב סובר כרבי מאיר שאין התנאי חל אף בדבר שבממוני,
 98 ושמואל סובר כרבי יהודה שהתנאי חל בדבר שבממוני.
 99 דוחה הגמרא: אמר לך רב, אנה דאמר - אני אומר את דיני, שאין
 100 התנאי מועיל לבטל את דין האונאה, אפילו לרבי יהודה, כיון שעדי
 101 כן לא קאמר רבי יהודה את דינו הקם, לגבי מקדש אשה בתנאי
 102 שלא יתחייב לה בשאר וכסות, אלא כיון דרעה האשה שהיא
 103 מוותרת על שאר וכסות, וקא מחלה - והתרתה למחול על כך,

1 'וכי תמכרו ממכר לעמיתך' וסיום הפסוק הוא 'אל תנו', אין לי
 2 ללמוד מפסוק זה אלא איסור אונאה באופן שנתאנה הלוקח, שהרי
 3 לשון הפסוק היא ציווי על המוכר, אך אם נתאנה המוכר, מנין שגם
 4 בזה יש איסור, תלמוד לומר - נאמר בתוך הפסוק 'או קנה', שזהו
 5 ציווי על הלוקח, וגם עליו נאמר סיום הפסוק 'אל תנו'.
 6 מבארת הגמרא את הצורך לפרש את האיסור בשניהם: ואיצטרף
 7 למכתב שיש איסור על הלוקח, ואיצטרף למכתב איסור על
 8 המוכר, כיון דאי כתב רחמנא רק איסור על המוכר, היינו סוברים
 9 שזהו משום דקים ליה בובינתיה - שהוא בקי במחיר סחורתו, שהרי
 10 יודע כמה שילם עליו, ומאנתו במידה, אבל הלוקח, דלא קים ליה
 11 בובינתיה, אימא - היה אפשר לומר דלא אזהריה רחמנא בלא
 12 תנו.
 13 וכן להיפך, אי כתב רחמנא רק איסור על הלוקח, היינו סוברים
 14 שזהו משום דקא קני - שהרי הנאת המקח היא שלו, דאמרי אינשי
 15 - שרגילים בני אדם לומר, 'יבנית, קנית', כלומר, אם קנית חפץ
 16 המתקיים, יש לך רווח בכך, שלא הוצאת את מעותיך על דברים
 17 המתכלים מהר, ולכן הזהירנו התורה שלא יאנה את המוכר, אבל
 18 המוכר, דאמרי קא מוכדי - שהוא מאבד ומפסיד, דאמרי אינשי,
 19 'יבין, אוכדי', כלומר, אם מכרת חפץ יש לך הפסד ואבידה בכך,
 20 כיון שתכלה את המעות שקיבלת, בהוצאותיך, וכיון שכך אימא
 21 לא אזהריה רחמנא בלא תנו, כיון שאף אם יטול מהלוקח מחיר
 22 גבוה, עדיין עיקר הרווח וההנאה הם של הלוקח, צריבא - לכן
 23 הוצרכה התורה לפרש את האיסור בשניהם:
 24 שנינו במשנה: ובש שאונאה להדיח כן אונאה לתגר, רבי יהודה
 25 אומר אין אונאה לתגר:
 26 הגמרא מבררת מהו טעמו של רבי יהודה. מקשה הגמרא: וכי
 27 משום שהוא תגר, אין לו אונאה, ומה הסברא לחלק בינו לבין סתם
 28 אדם. מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן, אמר רב, בתגר פסוק שנו -
 29 משנתנו עוסקת בסוחר שהוא ספסר, שדרכו תמיד לקנות סחורה
 30 ולמוכרה מיד, ומאי טעמא דאין בו אונאה, כיון דמידע ידע ובביתיה
 31 כפה שניא - שבדאי הוא יודע מה שווי הסחורה, שהרי עתה
 32 קאנא, ובין שהסכים לקבל מחיר נמוך בודאי אחולי אחיל גביה -
 33 מחל ללוקח על אונאתו, והאי דרבנא קבי - והטעם שהסכים לכך,
 34 משום דארתמיא ליה וביתא אחריתי - שכנראה הזדמן לו מקח
 35 אחר שיש בו רווח גדול, והתרצה למכור את סחורתו בזול כדי
 36 שיהיו לו מעות לאותו מקח, והשתא מיהא קא קדר ביה - ועתה
 37 שכבר קנה את המקח האחר, הוא רוצה לחזור בו מהמכירה
 38 הקודמת, וכיון שבשעת המכירה מחל, סובר רבי יהודה שאינו
 39 יכול לחזור.
 40 מביאה הגמרא ביאור אחר: רב אשי אמר, מאי - מה כוונת רבי
 41 יהודה שאמר 'אין לתגר אונאה', שאינו בתורת ודיני אונאה
 42 כשאר בני אדם, שאם התאנו בפחות משישית המקח אינם יכולים
 43 לחזור בהם (לעיל מט:), אלא דינו שונה, שאפילו אם התאנה
 44 בפחות מכדי אונאה, חוזר, כיון שפרנסתו וחיייו תלויים בסחורתו,
 45 ותיקנו חכמים שיוכל לחזור בו מהמקח אפילו בשיעור אונאה קטן.
 46 מביאה הגמרא ראייה לפירוש הראשון: תניא בנותיה דרב נחמן, רבי
 47 יהודה אומר, תגר אין לו אונאה, מפני שהוא בקי במחיר הסחורה,
 48 ומוכח שטעמו כיון שהוא ספסר ובקי במחירי הסחורה:
 49 שנינו במשנה: מי שהפיל עליו ידו על העליונה וכו' רצה אומר לו
 50 תן לי מעות, רצה אומר לו תן לי מה שאניתי:
 51 בברייתא לעיל (ב:) שנינו 'אונאה, פחות משתות, נקנה מקח. יתר
 52 על שתות, בטל מקח. שתות. קנה ומחיר אונאה, דברי רבי נתן.

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

ח אסור לקנח בחרס לחו אפלו בחל, משום סכנה, שלא ינתק שני הפרפשתא לחו. ואפלו אם היא חרס חלקה, פגון מאנגי כלים לחו שהם חלקים ואינם מקרעים את הבשר - אין לקנח בה בחל, מפני שיש לחוש לכשפים. וכבר נתבאר בסימן ג' שבזמן הזה אין חוששים לכשפים. אבל בשבת אם יש לפניו חרס חלקה וצורר - יקנח בהחרס, אף בזמן שהיה בה חיש כשפים, מפני שיש תורת פלי עליה שראויה לכסות בה פי הכלים לחו. ולא יקנח בהצורר, שהוא מקצה, שלא התירו לקנח בצורר ואכן אלא בשאין לו דבר אחר המתיר במלטול לקנח בו לחו:

חלק ב סימן שיב, הנצרך לנקביו במה מקנח בשבת, סעיף ח:

ביאורי הלכה

לח[בחרס - שאינו חלק²⁸. לח[פי הכלים - שבר כלי שעדיין ראוי לשימוש, לא לחו שיני הכרכשתא - השרירים או העצמות המחוברות לפי הטבעת. לח[מאונגי כלים - שפה רחבה שנותנים או מלבישים על פי הכלי.

צינונים והוספות

28) כדמשמע להלן, וכן הוא בסימן ג (הובא בצינונים). כלי עד שייחדוה לכך (סי' שח סל"ב).
29) משא"כ אבן שמעולם לא שימשה ככלי, אין לה תורת (30) לעיל מהדרות סי' ג ס"ח.

~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות סוכה ~

חלק ד סימן תרכז דין הישן בסוכה:

א צריך לישב תחת אויר הסכך שלא יהא אהל אחר מפסיק בינו להסכך כדי שיהיה יושב בצל סוכה ולא בצל אהל ואינו נקרא אהל אלא דבר שהוא גבוה עשרה טפחים מן הארץ ואע"פ שאין לו דפנות אסור לישב תחתיו לפיכך הישן תחת המטה בסוכה אם היא גבוה[ה] עשרה טפחים לא יצא ידי חובתו:

ב וכן הישן תחת הכילה הפרוסה סביבות המטה בשיפוע אם יש לה גג מפת דהיינו שרוחב מפת ממנו פרום ביושר על גבי המטה ולא בשיפוע כגון שהכלונס שהוא תלוי בו

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תרכו העושה סוכה תחת האילן או תחת הגג:

ב ואם יש לדלת זו צירים שסוגר ופותח בהם הרי היא כפתח גמור ומותר לסגרה ולפתחה בשבת ויו"ט ואין בזה משום איסור סתירה ובנין:

בא וצריך שיהיה שלא ישב תחתיה לשם מצות סוכה כשהיא סגורה שאז היא פסולה ואינו יוצא ידי חובתו בישיבה זו:

להסכך ואז הן בטליון אצלו אבל אם הם מופלגין ממנו ארבעה מפחים אינן בטליון אצלו ופוסלין את הסוכה כדין סכך פסול ועל דרך שיתבאר בס' תרל"ב.

ומכל מקום אע"פ שסכך פסול אינו פוסל את הסוכה אלא אם כן יש בו ארבעה מפחים אבל אם אין בו ארבעה מפחים מותר אפילו לישב תחתיו אעפ"כ יש לזוהר שלא להרחיק נויי הסוכה מן הסכך ארבעה מפחים אע"פ שאין בהן ארבעה מפחים גזירה שמא יהיה בהן ארבעה מפחים שאז אסור לישב תחתיהן:

ז וכל זה בנויי הסוכה אבל אם פירס תחת הסכך דבר שאינו נוי לסוכה יתבאר בסימן תרכ"ט ע"ש:

~ יום שלישי ~

חלק ד סימן תרכח דיני סוכה שתחת סוכה :

א סוכה שעל גבי סוכה שסככה של תחתונה היא קרקעיתה של עליונה אם יש בין סכך התחתון לסכך העליון עשרה מפחים שזהו שיעור הכשר גובה הסוכה כמו שיתבאר בסימן תרל"ג ויכול להשתמש בעליונה בכרים וכסתות ולא תפול בסוכה התחתונה העליונה כשרה והתחתונה פסולה שנאמר בסכת תשבו וגו' חסר וא"ו שניה משמע סוכה אחת ולא תחת שני סככים.

אבל אם אינו יכול להשתמש בכרים וכסתות בעליונה אפילו ע"י הדחק כיון שהעליונה אינה ראויה כלל אפילו לדירת ארעין שהיא אפילו ע"י הדחק אינו יכול להשתמש בה בכרים וכסתות אינה נקראת סוכה כלל ואינה פוסלת את התחתונה משום סוכה שתחת סוכה.

וכן אם העליונה אינה גבוהה עשרה מפחים או שחמתה מרובה מצילתה אינה נקראת סוכה כלל לפסול את התחתונה:

ב לפיכך אם התחתונה היא צלתה מרובה מחמתה בלי צירוף צל סכך העליונה אז היא כשרה בכל ענין אפילו אם סכך העליונה גבוה יותר מעשרים אמה מקרקעית התחתונה ואע"פ שסכך העליונה הוא פסול לסוכה התחתונה מפני שהוא למעלה מעשרים אמה ונמצא שסכך פסול מיצל על התחתונה וכבר נתבאר בסימן תרכ"ו שכל סכך פסול פוסל סכך כשר שתחתיו אעפ"כ התחתונה כשרה אפילו אם סכך העליון צלתה מרובה מחמתה שלא אמרו שסכך פסול פוסל סכך כשר שתחתיו אלא בסכך שפסולו הוא מחמת עצמו כגון מחובר או דבר שראוי לקבל טומאה אבל סכך שכשר מחמת עצמו אלא שדבר אחר גורם לו לפסול כגון שמונה למעלה מעשרים אמה אינו פוסל סכך כשר שתחתיו כיון שהוא בעצמו ראוי לסייך בסוכה שתחתיו:

ג אבל אם התחתונה אין צלתה מרובה מחמתה אלא ע"י

ופרוסה על גביו יש בו רוחב טפח ויש עשרה מפחים מן גג טפח זה עד הארץ אע"פ שממנו עד המטה שישן עליה אין שם עשרה מפחים אעפ"כ לא יצא ידי חובתו שכל גג טפח הגבוה עשרה מפחים מן הארץ נקרא אהל ונמצא שאינו ישן בצל סוכה אלא בצל אהל:

ג ואפילו אין לה גג טפח אם יש בפחות משלשה מפחים סמוך לגג רוחב טפח דהיינו לאחר שירדה מעל הכלונס מכאן ומכאן ונתרחבו טפח אין שם מן טפח זה עד הכלונס שלשה מפחים ביושר אסור לישן תחתיו אפילו שלא כנגד טפח זה (עין סוף סי' תרל"א) לפי שכל פחות משלשה מפחים הוא כלבוד וכאלו יש כנגה רוחב טפח וכל דבר שיש לו גג רחב טפח כולו נקרא אהל ונמצא אהל מפסיק בינו להסכך:

ד מי שפירס סדין על גבי קינוף דהיינו ארבעה קונדסין הבולטין מארבעת רגלי המטה ומניח כלונסות מזה לזה ופורס עליהן סדין אסור לישן תחתיו מדברי סופרים אפילו אם ראשי קונדסין אלו אינן גבוהין עשרה מפחים מן הארץ כיון שיש להם גג רחב טפח ביושר דהיינו הסדין שפרוס על גביו מלמעלה:

~ יום שני ~

ה אבל אם קונדס אחד בולט באמצע המטה מראשותיה והשני בולט כנגדו במרגלותיה ומניח כלונס מזה לזה ופורס עליו סדין כיון שהסדין פרוס בשיפוע ואין לו גג רחב טפח ביושר מותר לישן תחתיו והוא שאין הכלונס גבוה עשרה מפחים מן המטה אבל אם הוא גבוה עשרה מפחים מן המטה * אסור לישן תחת הסדין:

ו * הג"ה: ומה שבכילה מודדין העשרה מפחים מן הארץ וכאן מודדין אותן מן המטה היינו לפי שהכלונס שהכילה פרוסה על גבה איננו קבוע במטה ואם תנטל המטה לא תנטל הכילה אבל כאן הכלונס קבוע בקונדסין הבולטין מן המטה ואם תנטל המטה ינטל הסדין וטעם לחילוק זה יתבאר בסוף סי' תר"ל עיין שם הטעם:]

ז מותר לפרוס בסוכה קרמים המצוירים וסדינים המצוירים כדי לנאותה בין סביב הכתלים בין תחת הסכך ואע"פ שהן מקבלין טומאה ופסולין לסייך כמו שיתבאר בסימן תרכ"ט אעפ"כ אין פוסלין את הסוכה בארבעה מפחים כדין סכך פסול וכמו שיתבאר בסימן תרל"ב.

זא ועוד אלא שמותר אפילו לישב תחתיהן ממש אף על פי שהן גבוהין עשרה מפחים מן הארץ אינן חשובין אהל להפסיק בינו להסכך לפי שהן בטליון לגבי הסכך כיון שנעשו לצורך הסכך דהיינו לנאותו ועוד שכל שלא נעשה לצל אין שם סכך עליהם ולכך אין פוסלין את הסוכה משום סכך פסול ומותר לישב תחתיהן לפי שהן בטליון לגבי הסכך.

במה דברים אמורים כשהן סמוכין בתוך ארבעה מפחים

~ יום חמישי ~

חלק ד סימן תרכט ממה צריך להיות הסכך:

א אין מסכנין אלא בדבר שהוא צומח מן הארץ והוא תלוש מן הקרקע ואינו מקבל טומאה אבל אם אינו צומח מן הארץ אע"פ שאינו מקבל טומאה כגון עורות בהמה שלא נעבדו שאינן מקבלין טומאה או עפר או מיני מתכות אע"פ שלא עשה מהן כלים שאינן מקבלין טומאה. וכן כל דבר שראוי לקבל טומאה אע"פ שהוא צומח מן הארץ כגון כל מיני אוכלין אע"פ שלא הוכשרו וכל מיני כלים אפילו של עץ שיש להן בית קבול שהן מקבלין טומאה אין מסכנין בהן שנאמר חג הסכת תעשה לך באספך מוגרנד ומיקבך בפסולת גורן ויקב הכתוב מדבר דהיינו קשין או שבולת וקנין שאוספים אותן מן הגורן והיקב ומתן וכיוצא בהן שצומחין מן הארץ ואינו מקבל טומאה תעשה לך סוכות ולא מדברים אחרים:

ב כל דבר שהיה ראוי לקבל טומאה שעה אחת אע"פ שאחר כך נטהר מלקבל טומאה כגון כלים שנשברו ואין בשבריהן כשיעור הראוי לקבלת טומאה וכן ממלניות שבלו ולא נשתייר בהן שלש אצבעות על שלש אצבעות ששוב אין מקבלין טומאה וכן בית יד של כלי שנשבר מן הכלי שבעודו מחובר לכלי היה מקבל טומאה כמוהו ועכשיו נטהר מלקבל שום טומאה כל אלו כיון שפעם אחת היו ראויין לקבלת טומאה גזרו חכמים עליהם שלא לסכך בהן לעולם ואם עבר וסיכך סוכתו פסולה כמו המסכך בסכך שהוא פסול מן התורה:

ג הבית יד של חצים יש עושין אותן זכרים דהיינו שאין נוקבין בהן שום נקב אלא עושין בחץ כעין בית קבול ותוחבין את הבית יד לשם ויש עושין אותן נקיבות דהיינו שעושין נקב בראשן והחץ עשוי כמרצע ונכנס לתוך הנקב והזכרים אין מקבלין טומאה לפי שאין להם בית קבול ולפיכך מותר לסכך בהן אם עדיין לא היו קבועין בהחץ מעולם אבל הנקיבות כיון שיש בהן בית קבול אע"פ שהבית קבול עשוי למלאות ע"י החץ מלוי עולם שלא להתרוקן עוד אע"פ"כ הוא מקבל טומאה ולפיכך אם סיכך בהן סוכתו פסולה:

~ יום שישי ~

ד קנים הנבראים חלולים אע"פ שיש להן בית קבול אין מקבלין טומאה לפי שלא נעשה לקבלה ולפיכך מותר לסכך בהם וכן מותר לסכך בצניור לפי שלא נעשה לקבלה:

ה סיככה בפשתי העץ שלא דרך אותן במכתשת ולא ניפץ אותן במסרק כשרה שעדיין ניכרים שהן עץ אבל אם דרך אותן במכתשת אע"פ שלא ניפץ אותן במסרק פסולה מדברי סופרים לפי שנשנתנית צורתן וכאלו אינן] מגידולי קרקע והוא הדין צמר גפן או קנבוס שניפץ אותן אין מסכנין בהם וכן נעורת של פשתן הנידק מן הפשתן אין מסכנין בו:

צירוף צל סכך העליונה אם סכך העליונה הוא למעלה מעשרים אמה מקרקעית התחתונה התחתונה פסולה שאין סכך פסול מצטרף לסכך כשר להשלים לכשיעור:

~ יום רביעי ~

ד העושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה אם אינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה פסולה והיושב בה אפילו בשעה שאין שם רוח כלל לא יצא ידי חובתו לפי שאינה דירה כלל אבל אם יכולה לעמוד ברוח מצויה דיבשה אע"פ שאינה יכולה לעמוד ברוח מצויה דים כשרה והיושב בה אפילו בשעה שהספינה מהלכת יוצא ידי חובתו שהסוכה אינה צריכה להיות דירת קבע (שתהא ראויה לימים הרבה) אלא דירת עראי:

ה העושה סוכתו בראש הנמל או בראש האילן שראש האילן הוא קרקעית סוכתו ועשה שם מחיצות וסיכך על גביהן כשרה ואין עולין לה בשבת ויו"ט שאסור להשתמש בבעלי חיים ובמחומר לקרקע בשבת ויום טוב כמ"ש בסימן של"ו ואין דוחין אפילו שבות של דברי סופרים מפני קיום מצות סוכה מטעם שנתבאר בסימן תקפ"ו ע"ש:

ו ואפילו אם הסוכה היא על הארץ אלא שהקנים של סכך מסומכין על האילן אסור לכנוס לתוכה בשבת ויו"ט גזירה שמה ישתמש בהסכך שיניח שם חפציו או יתלה בו שום דבר ונמצא משתמש בצדדי האילן דהיינו הסכך שסמוך על האילן נקרא צדדי האילן ואסור להשתמש בו בשבת ויו"ט כמ"ש בס"י של"ו:

ז כמה דברים אמורים בימים הראשונים שהיו רגילים להשתמש בסכך להניח ולתלות שם חפציהם אבל עכשיו שאין רגילין בכך אין חוששין לכך ולפיכך יש להתיר ליכנס לתוכה בשבת ויו"ט.

ומכל מקום לכתחלה אין לסמוך את הסכך על האילן שאין מעמידין את הסכך לכתחלה אלא בדבר הראוי לסכך כמו שיתבאר בס"י תרכ"ט עיין שם הטעם:

ח ואם ראשי הקנים של הסכך נסמכים על ראש הנמל אפילו בדיעבד פסולה לפי שאין לה קבע שהרי הנמל סופו לילך מכאן ויפול הסכך ולא הכשירו סוכה בראש הנמל אלא אם כן סיכך על גבי מחיצות שעל גבי הנמל שהסוכה מטלמלת עם הנמל:

ט העושה מקצת קרקעית סוכתו ומקצת דפנותיה על ראש האילן ומקצת קרקעיתה ומקצת דפנותיה על דבר אחר וסיכך על גבי הדפנות אם היא עשויה בענין שאם ינמל האילן תשאר היא עומדת על הדבר אחר ולא תפול מותר לעלות לה בשבת ויו"ט בסולם שלא על דרך האילן ואם לאו אין עולין לה בשבת ויו"ט דכיון שסמכותה על האילן נמצא כשנכנס לתוכה משתמש בצדדי האילן כמו שבארנו למעלה:

מחצלת קטנה אלא אם כן ידוע שנעשים לשכיבה ובמקום שמנהג רוב בני העיר להשתמש במחצלות גדולות לשכיבה כמו שהמנהג הוא במקומות האלו אין מסככין במחצלת גדולה ואפילו אם ידוע שמחצלת זו נעשית לסיכוך אין לסכך בה מפני מראית העין שאין הכל יודעין בזה ויאמרו שנעשית לשכיבה כמו שהוא מנהג רוב בני העיר:

י וכן במקום שנוהגים לקבוע מחצלות כנגדן כעין תקרה אין מסככין בהן אפילו נעשו לסיכוך שאינן מקבלין טומאה גזירה שמא ישב תחת תקרת הבית העשויה ממחצלות שיאמר מה בין מחצלות אלו למחצלות אלו ומחצלות של תקרת הבית פסולין מן התורה שלא הוקבעו שם לשם צל אלא לשם דירה:

יא הסולם יש להסתפק בו אם הוא מקבל טומאה לפי שאין בו בית קבול והרי הוא כשאר כל פשוטי כלי עץ שאינן מקבלין טומאה או אפשר שהנקבים שהשליבות תקועות בהן הן דומין לבית קבול ולפיכך אין לסכך בו.

ולכתחילה יש ליוהר שלא להניחה על גבי הגג כדי להניח עליו הסכך וכן שלא להניחו על גבי הסכך כדי להחזיקו שלא יפורנו הרוח והוא הדין שאין מחזיקין ואין מעמידין את הסכך לכתחלה בכל דבר שראוי לקבל טומאה כגון כסא וספסל גורה שמא יסכך בהן:

יב במה דברים אמורים כשהסיכוך בעצמו מונח על גבי דבר שמקבל טומאה או שדבר המקבל טומאה מונח על גבי הסכך ממש ומחזיקו אבל אם הסכך מונח על גבי כלונסאות או על גבי יתדות והן מונחים על גבי דבר המקבל טומאה אין בכך כלום ומותר לעשות כן לכתחלה ואע"פ שדבר המעמיד ומחזיק את הסכך נסמך על גבי דבר הפסול לסיכוך אין בכך כלום שהרי כל סוכה שבעולם מעמידו הסכך הן נסמכים על גבי קרקע עולם הפסולה לסיכוך:

ו מסככין בחבלים של גמי ושל סיב לפי שהחבלים אין מקבלין טומאה שאין להם בית קבול אבל חבלים של פשתן ושל קנבוס אין מסככין בהן מפני שנשתנה צורתו וכאלו אינו מגידולי קרקע:

ז מחצלת של קנים ושל קש ושל גמי ושל שיפה בין שהיא חלקה שראויה לשכיבה בין שאינה חלקה אם היא קטנה דהיינו שאין בה אלא כדי שכיבה סתמא עומדת לשכיבה וראויה לקבל טומאה אם ישכב עליה הוב ולפיכך אין מסככין בה אפילו עדיין לא שכב עליה הוב אלא אם כן עשאה לסיכוך או שלקחה מן האומן כדי לסכך בה שהאומן עושה בסתם למכרן למו שצריך להן כל אחד ואחד לפי צרכו וא"כ יש לילך אחר דעת הלוקח בעת קנייתו ואם דעתו לסיכוך אע"פ שיש לה שפה בענין שראויה לקבלה אע"כ אינה מקבלת טומאה וקיבול זה אינו חשוב כלום כיון שהמחצלת אינה עשויה לקבלה:

ח אבל אם היא גדולה יותר מכדי שכיבה סתמא עומדת לסיכוך ואפילו אם ישכב עליה הוב אינה מקבלת טומאה כיון שאינה מיוחדת לשכיבה ולכן מסככין בה במה דברים אמורים כשאין לה שפה מקפת אבל אם יש לה שפה מקפת (מארבע רוחותיה) בענין שראויה לקבלה אין מסככין בה לפי שסתמא עשויה גם לתשמיש ליתן פירות על גבה (ואפילו אם ניטל שפתה אין מסככין בה כמו שאין מסככים בשברי כלים כמו שנתבאר):

~ שבת קודש ~

ט וכל זה במקום שאין מנהג מבורר בתשמישי המחצלות אבל במקום שהמנהג של רוב בני העיר להשתמש במחצלות קטנות לסיכוך מותר לסכך בהן אפילו בסתם

~ 'לקוטי תורה' פרשת מצורע - הפרשה החסידית ~

זאת תהיה תורת המצורע¹

השוב פְּמַת³, וְכָתִיב (אי"ב ד, כא): "יְמוֹתָיו וְלֹא בְּחֻבָּה" כו'. עֵינַי שָׁם.

וְלִהְיוּ זֶה קֶצֶת, צְרִיד לְהִבִּין עֵינַי מִזְחִירֵי אֵימָא וּמִזְחִירֵי אַבָּא:

"זאת תהיה תורת המצורע ביום טהרתו וגו'" (פְּרָשְׁתִּי יד, ג):

הִנֵּה מְבוֹאֵר בְּ"עֵץ חַיִּים" שֶׁעַר ל"ז², פֶּרֶק ז': שְׁפִיבַת הַנְּנֻעִים הוּא מִחַמַּת הַסְּתֻלָּקוֹת אֹר הַחֻבָּה, פִּי "מְצוֹרַע"

1. באמר שבת פרשת תזריע, שבת מקריבים החי'ש וערב חי'ש ניסן, כ"ט אדר

ב' תקס"ה).

3. (נדרים סד, ב).

2. (בדפוס שקלוב תק"ס. בדפוסים שלפנינו שער לאה ורחל (שער לח). וראה

ולכן התהוות ב' בחינות אלו נמשך על ידי התגלות מוחין דאבא דייקא, שהוא הביטול שמנה נמשך השוב, והוא המושקה בבחינת כלים ואותיות כו'. מה שאין בן מבחינת מוחין דאימא, שמהם נמשך הרצוא, שהוא אדרבה ההסתלקות מהכלים והאותיות⁸.

ולכן, מחמת הסתלקות מוחין דאבא, שנהו ענין צרעת, דתרגומו⁹ "סגירו", מנה נסתעף שאין נבנים פרצופי לאה ורחל, ויוצאים תמורתם הנגעים – "שאת" נגד לאה כו'. דהיינו, מחמת שאין נמשך בחינת שוב בכלים ואותיות דקדושה, אזי מבחינת הרצוא לכד ויכל להסתעף וניקת החיצונים. כמו שאחר ההתלהבות בתפלה, אם אינו עוסק בתורה¹⁰ יוכל להתהוות מהתלהבות בחינת דינים, קפידא וכעס. ומנה נסתעף גם בן יש וגפות כו', או תאוות רעות.

[והו שכתב ב"עין חיים" שם: "שאת – כנגד לאה, ספחת, בהרת – כנגד רחל, כי לאה יש לה אור אחר, ורחל ב', והם ג' אלפין כו"¹¹].

והענין, כי לאה היא בחינת מחשבה, ורחל היא בחינת דיבור, וגם בחינת מעשה, עשייה שבאצילות, היא המלכות¹². והם ג' לבושים: מחשבה, דיבור ומעשה, ונמשכים ממוחין דאבא. והו ענין האלפין: שהאל"ף הוא יו"ד ויו"י¹³, ובהסתלקות אוראבא יוצאין תמורתן הנגעים – אותיות שמהם נמשך וניקה לחיצונים].

כי הנה מוזכר דאימא הוא כמו שכתוב (תהלים קיג, ט): "אם הבנים שמחה", שעל ידי ההתבוננות נולד האהבה והשמחה ורשפי אש, והוא בחינת הרצוא להסתלק ולפלל בעצמותו ותפודה.

אך יש עוד בחינה, שלמעלה מהאהבה ברשפי אש, דהיינו מוחין דאבא, שאור אינסוף ברוך הוא שורה בחכמה עילאה, ועל ידי זה נמשך הביטול, עד שאין בו כח ויכולת להגביה את עצמו בבחינת רצוא שהוא בחינת 'יש מי שאוהב'. והו ענין ההשתחוואות שבשמונה עשרה. וכמו שנתבאר מנה בדוכתי טובא¹⁴.

והו "אם רץ לבד שוב לאחד"¹⁵: כי על ידי הביטול ממוחין דאבא נמשך בחינת שוב, והוא המשכת אלהות למטה. ולהמשכה זו צריך להיות הרחבת הכלים, והן אותיות התורה שבכתב ותורה שבעלפה.

והו שכתב ב"עין חיים", שער לאה ורחל פרק ז', וזה לשונו:

וזכור כלל זה: שאין נעשה ב' פרצופים אלו לאה ורחל כאן, אלא אחר התגלות מוחין דאבא ב'א. עד כאן לשונו.

פי "לאה" היא אותיות המחשבה. והיא בחינת תורה שבכתב, פי ס' רבוא אותיות התורה¹⁶ היינו אותיות המחשבה¹⁷. ו"רחל" היא אותיות הדיבור – תורה שבעלפה.

7. הרי שהנקודה שתחתיה באה במקום אות, כאלו כתוב אל"ף או ה"א. וכן ב'יו"ד. ולכן עם חשבון אותיות אלו שהיו צריך להיות, רק שנקודות באו במקומן, יש ששים רבוא אותיות בתורה, ואילו מהנקודות הוא? – אינו ידוע לנו.

8. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ויצד" [את האדם] (בראשית ב', ז) בפרשת בראשית (תורה אור בראשית ד', ג), אך שהאותיות נמשכים דייקא מהכמה עילאה, שלמעלה מהבינה. ענין שם באריכות.

9. (אנגלוס מצודע יד, לב. ובוהר פרשתנו דף מט, א) הובא בעין חיים (שם): "צרעת – סגירו מנה דאמת, סגירו דהורא עילאה, סגירו דשיבו עילאה".

10. (בעין חיים שם: "פי והו ענין אומרו" זאת תהיה תורת המצדע", פי כל בחינת היותו מצודע, הוא לסבת הסתלקות מוחין דמצד אבא, חכמה, הנקרא תורה בנודע, ואם בן, אין תסונו אלא על ידי עסק התורה, כמאמר ר"ל, לכן אמר "תורת המצדע" ולא אמר "זאת תהיה המצדע" או ביצא).

11. (ש"ש האלפין שששם מ"ה, שם הנה"ה במלוי אלפין: יו"ד, ה"א, ו"א, ה"א – בנימטריא מ"ה).

12. וענין מה שנתבאר בפרשת שלח, בענין דור המדבר כו', מענין לאה ורחל (לקמן לו, ב).

13. (כמו שנתבאר בדבור המתחיל "מראיהם ופשיהם" (תורה אור יתרו סט, ג) ובדבור המתחיל "להבין ביאור ענין האבות כו" (שם עב, ד). ענין שם).

4. וענין מה שנתבאר: על פסוק "כאשר השמים החדשים" (תורה אור בראשית א, ד). ועל פסוק "וכל העם רואים את הקולות" (תורה אור יתרו עג, ד). ועל פסוק "זאת חוקת התורה" (לקמן חקת נג, ב). ובדבור המתחיל "ועבד הלוי הוא" (לקמן קרה נה, ב). ובדבור המתחיל "מצה זו כו" (לעיל צו יא, ד). ובדבור המתחיל "צאניה וראינה", בענין "ויזון ושפח כו' להצחיל פנים משמן" (לקמן שיר השירים כו, ב). ועל פסוק "פי תבואו אל ארץ מושבותיכם כו", בפרשת נסכים (לקמן שלח מ, ד).

5. (ספר יצירה פרק א משנה ה. תסוני ותר בהקדמה ג, א).

6. (מצלה עמקות אפן קפו: יש ששים רבוא אותיות לתורה).

7. כמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "את שבתותי תשמרו" (לקמן בחר מא, ב, מג, ד): אף שבתורה אין נמצא ס' רבוא אותיות, תינו מפני 'אותיות המשך, שהם אותיות אחר', שבכלל הנקודות, שאינן בקהב אבל ישנן במחשבה, שהקמין הוא א', והחירק – י' כו' (וכדפירש רש"י סוף פרק ו' דכתובות גבי איוב כט, כח): "נחם" כתיב, כאלו כתיב "נאחם"), אך אינו מהנקודות הם – אינו ידוע.

'פירוש: שהוא על דרך דאיתא בנמרא בכתובות דף ס"ט, עמוד ב': 'נחם' כתיב, ופירש רש"י: "אין לך לומר פ"ח כשום אות, אלא אם בן אל"ף או ה"א סמוכין לו, או על פי הנקודה שתחתיה, והיא באה במקום אות כאלו כתיב 'נאחם". עד כאן לשונו.

"והוא אל הכהן" (תוריע יג, ט). פי הפהן הוא המְמַשֵּׁד אור-אבא²⁰. ועל ידי המשכת מוחין דאבא בן א, או יסוד-אבא בוקע יסוד-אימא, והוא המשכת בחינת השוב. והוא ענין זיווג יעקב עם לאה ורחל: יעקב אותיות יבקע²¹, ש'יסוד-אבא בוקע יסוד-אימא, ומשם נמשך ההשפעה פאותיות המושבה והדבור, לאה ורחל, "עור בעד עור כו"²², בחינת לבושים – מחשבה ודבור ומעשה. וכמו שכתוב (תהלים צג, א): 'ה' מלך גאות לבש כו'.

וזהו ענין "זאת תהיה תורת המצורע", וכמו שכתב ב"עץ חיים" שם זה לשונו:

פי זהו ענין אומרו 'זאת תהיה תורת המצורע', פי כל בחינת היותו מצורע הוא לסבת הסתלקות מוחין דמצורע אבא – חכמה, הנקרא תורה. ואם בן, אין תיקונו אלא על ידי עסק התורה, כמאמר רז"ל²³. לכן אמר 'תורת המצורע' ולא 'טהרת המצורע' או פיוצא. עד כאן לשונו. ועל דרך זה איתא בתנחומא (פרשתנו ב), ובילקוטא (שמעוני רכז תנחומא):

"מ'רפא לשון – עץ חיים" (משלי מו, ד), שהתורה – "עץ חיים היא" (שם ג, יח), והיא רפואתו של המצורע שהוציא שם רע כו'. עיין שם.

והיינו, משום שעל ידי התורה ממשד מוחין דאבא. וזהו "טוב שם משמן טוב" (קהלת ג, א): שעל ידי התורה, שהיא בחינת "שמן הטוב" (תהלים קלג, ב) – חכמה-עילאה, כמנהג נמשך "טוב שם", שהוא 'המטבת השם' על דרך 'המטבת הנזרות'²⁴. והיינו על ידי התורה ומצות, שהם המשכת "שמן הטוב", "שמן משחת קרש" (תשא ל, כה), הפך בחינת שם רע הנ"ל²⁵.

וזהו ענין 'מצורע' – מוציא שם רע¹⁴, וכמו שכתב ב"עץ חיים", שלאה ורחל נקראים "שם":

והיינו כמאמר רז"ל¹⁵: "כל התורה פולה היא שמוותיו של תקדוש ברוד-הוא", והם בחינת "שם טוב". והמדבר לשון הרע, שהוא הפך הטוב – פאותיות וכלים דקדושה, גורם שגם למעלה במקום "שם טוב", שהם האותיות והפלים דקדושה, יצאו המורתן אותיות הנקראים "שם רע", דהיינו שכתוב שם ההוא ואותיות אלו הוא מקור חיות הרע. והיינו כמו שכתב ב"עץ חיים", ש"מהנעשים נמשך יניקת הקליפות"¹⁶.

והענין הוא: על דרך מה שכתוב בדור הפלגה (נח יא, ד): "ונעשה לנו שם"; ועל דרך זה נאמר (בראשית ג, ד): "הנפלים היו בארץ כו' אנשי השם"; וכן בעדת קרח קתיב (קרח מו, ב): "אנשי שם". והיינו, מפני שמהלוקת קרח על אהרן, הוא גם פן שלא רצה שיהיו הלויים טפלים ונכנעים לבחינת המשכת מוחין דאבא, שזהו בחינת אהרן הכהן, פי אם להיות הלויים דבר בפני עצמו, שהוא להיות בבחינת רצוא לבד. וכמו שכתוב בזהר ריש פרשת קרח: "שמאלא אתפליל תדיר בימינא, קרח בעי לאחלא כו"¹⁷.

ומזה נמשך יניקת הקליפות הנקרא שם "רעו" (נח יא, יח), כמו שכתוב ברבה פרשת בראשית, סוף פרשה כו': "נאמר פאן 'אנשי השם', ונאמר להלן (קרח שם) 'קראי מועד אנשי שם' כו"¹⁸.

וגם מלשון שם, וכמו שכתוב (דמיה מו, יז): "קראו שם פרעה כו". וזהו "שם ימותו" (שלה יד, לה). ו"מצורע חשוב כמת"¹⁹.

ב. והנה, התיקון של הנעשים ורפואתן הוא על ידי

14. (ערכין טו, ב). תנחומא מצורע א. וקרא רבה פרשה טו, ב. ו. וירושלמי סוטה פק ב הלכה א.
15. (זהר חלק ב יתרו פו, א. משפטים קכד, א. הקדמת הרמב"ן לפרושו על התורה).
16. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "לסוסי ברכבי", ש"פרעה העמיד תהלה סוסיים נקבות כו". עיין שם (תורה אור בשלח מ, ד)).
17. (השמאל נכלל תמיד בזיווג קרח רצה להחליף).
18. (מה 'אנשי השם' שנאמר להלן – מהלכת, אף 'אנשי שם' שנאמר פאן – מהלכת").
19. ועיין מה שנתבאר מענין "שם" בדבור המתחיל "חוקת התורה" (לקמן חקת נז, ד): "שהוא מקום המורה ושבירת הפלים כו'. וזהו 'ובקשתם משם את ה' אלוקי ומצאת כו', פי לית אחר פניו מנייה, ולכן גם מבחינת 'שם' יוכלו למצוא את ה' על ידי 'ובקשתם את ה'', לצעק אל ה' בצר לו, מעומקא דליבא וכו' (ערכין טו, ב).
20. וכמו שנתבאר במקום אחר, בדבור המתחיל "ואלה שמות", בענין "לאחקא רזא דשמייה" (תורה אור שמות ממ, ד). ובדבור המתחיל "משה ודבר כו'" (תורה אור יתרו טו, ד).
21. ועיין [בזהר] בפרשת יתרו, דף פ"ו, סוף עמוד ב', בענין "טוב שם משמן טוב". וכמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "שמן תורק שמך כו'" (ראה לקמן שיר השירים ג, א ואלוקיך).
22. (ראה זהר חלק ג אמור קד, א. עץ חיים שער הארת המוחין (שער לב) פרק א. שער הפללים פרק י).
23. (איוב ב, ד. ראה עין חיים שער לאה ורחל (שער לח) פרק ב).
24. (ערכין טו, ב).
25. ועיין [בזהר] בפרשת יתרו, דף פ"ו, סוף עמוד ב', בענין "טוב שם משמן טוב". וכמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "שמן תורק שמך כו'" (ראה לקמן שיר השירים ג, א ואלוקיך).

14. (ערכין טו, ב). תנחומא מצורע א. וקרא רבה פרשה טו, ב. ו. וירושלמי סוטה פק ב הלכה א.
15. (זהר חלק ב יתרו פו, א. משפטים קכד, א. הקדמת הרמב"ן לפרושו על התורה).
16. (ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "לסוסי ברכבי", ש"פרעה העמיד תהלה סוסיים נקבות כו". עיין שם (תורה אור בשלח מ, ד)).
17. (השמאל נכלל תמיד בזיווג קרח רצה להחליף).
18. (מה 'אנשי השם' שנאמר להלן – מהלכת, אף 'אנשי שם' שנאמר פאן – מהלכת").
19. ועיין מה שנתבאר מענין "שם" בדבור המתחיל "חוקת התורה" (לקמן חקת נז, ד): "שהוא מקום המורה ושבירת הפלים כו'. וזהו 'ובקשתם משם את ה' אלוקי ומצאת כו', פי לית אחר פניו מנייה, ולכן גם מבחינת 'שם' יוכלו למצוא את ה' על ידי 'ובקשתם את ה'', לצעק אל ה' בצר לו, מעומקא דליבא וכו' (ערכין טו, ב).
20. וכמו שנתבאר במקום אחר, בדבור המתחיל "ואלה שמות", בענין "לאחקא רזא דשמייה" (תורה אור שמות ממ, ד). ובדבור המתחיל "משה ודבר כו'" (תורה אור יתרו טו, ד).
21. ועיין [בזהר] בפרשת יתרו, דף פ"ו, סוף עמוד ב', בענין "טוב שם משמן טוב". וכמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "שמן תורק שמך כו'" (ראה לקמן שיר השירים ג, א ואלוקיך).
22. (ראה זהר חלק ג אמור קד, א. עץ חיים שער הארת המוחין (שער לב) פרק א. שער הפללים פרק י).
23. (איוב ב, ד. ראה עין חיים שער לאה ורחל (שער לח) פרק ב).
24. (ערכין טו, ב).
25. ועיין [בזהר] בפרשת יתרו, דף פ"ו, סוף עמוד ב', בענין "טוב שם משמן טוב". וכמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "שמן תורק שמך כו'" (ראה לקמן שיר השירים ג, א ואלוקיך).

לחזין וחזור ונכנס ומתדבק במקורו, ועל ידי כן לא יהיה
כח אל החיצונים להתאחד בהם כו'. עד כאן לשונו.

וביאר הענין בעבודת ה':

דהנה, עם היות שפיכת הצרעת והנגעים הוא מחמת
הסתלקות מוחין דאבא, שהוא בחינת הביטול והשוב,
שמהמת זה נמשך יניקת החיצונים מבחינת הרצוא
וההתלקבות דמוחין דאימא; והיה עולה על הדעת,
שתיקון המעוות הוא די על ידי העבודה בהמשכת
מוחין דאבא לבד – דהיינו בחינת השוב בעסק התורה,
שהיא המשכת מוחין דאבא בהאותיות ותפלים כנ"ל,
שעל ידי החזרת מוחין דאבא בן"א כמקדם יתוקן הדבר,
כי אוראבא דוחה יניקת החיצונים כנ"ל;

אך באמת, אי אפשר להמשיך המוחין דאבא בן"א
בלתי שיתחיל מתחלה לתקן המעוות בפנים שהיה
במוחין דאימא. כי "תשובה – באותו מקום"²⁸, ואז אחר
כך ימשיך המוחין דאבא. והיינו, שצריך לעורר בחינת
הרצוא וההתלקבות הנמשך ממוחין דאימא, ואחר כך
יתחברו לבחינת הביטול דמוחין דאבא, בחינת "ואם רץ
לבך – שוב לאחד".

וזהו ענין תשובה – "תשובה" לגבי יו"ד²⁹: כי
הה"א-עילאה היא בינה, שבתמא פנים בה – שנפרדה
מן הי"ד, שהוא הביטול דהכמה-עילאה, ועל ידי זה
נמשך יניקת החיצונים ממוחין דאימא, שזהו ענין הנגעים
כנ"ל. ועל ידי שמתעורר בתשובה מעומקא דליבא,
"ממעמקים קראתיד" (תהלים קל, א) – ב' עומקים דיסודות
אבא-אימא יחד³⁰, דהיינו בבחינת רצוא ושוב, שהוא
בחינת אהבה-רבה והביטול שלמעלה מהאבה – על
ידי זה נעשה "תשובה" לגבי יו"ד".

אבל קודם התעוררות הרצוא שמוחין דאימא, אי
אפשר להמשיך המוחין דאבא³¹.

ועל דרך זה נאמר (קרח יח, כג): "ועבד הלוי הוא",
שעבודת הלויים – להמשיך מוחין דאימא, וזהו ענין
השיר. ועל ידי זה אחר כך ימשיך מוחין דאבא, והוא

וזהו גם כן ענין "ביום טהרתו", וכמו שכתוב (פיהר)
בפרשת קדושים, דף פ', עמוד ב':

ותא חזי, לא אתדפי בר נש לעלמין אלא במילין
דאורייתא. בגין כך מילין דאורייתא לא מקבלין טומאה,
בגין דאיהי קיימא לדפאה לאלין מסאבי, ואסוותא –
באורייתא אשתפח כו'²⁶.

ועיין שם בפירוש הרמ"ו, שהוא לפי שהתורה שרשה
ממוחין דאימא, שבה מלוכש גבורה-דעתיק, והיא מקור
המתקת הדינים, שמשם נמשך קרע שמן' כו'. עיין שם.

ועיין מה שנתבאר לעיל (כב, ג) פרשת תזריע, בענין
התנאים ואמוראים בעסקם בתורה, שעל ידי זה היה להם
כח לעשות נסים גדולים כו'.

ועם כל זה והורבא אל הכהן": כי עיקר עסק התורה
צריך להיות בבחינת ביטול, וכנ"ל בענין "שוב לאחד".
מה שאין כן "האומר אין לו אלא תורה" (יבמות ק"ט,
עמוד ב') – "לו" – בבחינת יש, אפילו תורה אין לו".

ג. והנה להבין פירוש אמרו "והורבא אל הכהן",
שמשמעו שביאו את המצורע אל מקום הכהן – והלא
סמוך מיד אמר (פרשת יד, ג): "ויצא הכהן אל מוחין
למחנה", דמשמע להפך – שהכהן יצא אליו הוצה²⁷!
גם ענין "זאת תקיחה תורת המצורע", דתיבת "תקיחה"
מיותרת לכאורה, וכמו שכתב באלשיך.

אך הענין יוכן, על פי מה שכתוב בזהר דף מ"ט,
עמוד ב', בפירוש: "והורבא אל הכהן" – "והועלה מיפעי
ליה כו'".

וביאר דבריו ב"עין חיים" (שם), והביאם הרמ"ו סוף
פרשת תזריע:

כי על ידי "הראותו אל הכהן" (תזריע יח, ג) – התחתון,
גורם למעלה, שאותם האורות דמצד אימא שבן"א
היוצאים לחוץ, ושאו שם נעשים בחוץ בחינת נגעים,
ועל ידי "הראותו אל הכהן", גורם למעלה שאותם
האורות יחזרו למקומן כו', בבחינת 'מטי ולא מטי', ויצא

31. ועיין כמה שנתבאר בדבור המתחיל "צאניה וראניה", בענין "ויין ושפח
כו' להצחיל פנים משמן" (לקמן שיר השירים כו, ג): "כי כל עיקר השמחה
ברשפי אש התשוקה בתחלה בבחינת "רצוא" . . הוא רק כדי שיתקח אחר כך
בחינת ה"שוב", והוא בחינת התמשכה וגיילוי אור הבא על ידי התקמה . . נמצא,
שהמקוון העקרי הוא בחינת השוב . . כי גוה נש קיים יותר. אך בחינת שאי
אפשר שיבא לבחינת שוב אלא אם כן קדם לו בחינת הרצוא ברשפי אש דוקא,
והיינו כדי לצאת ממאסר הנפש, שזהו על ידי ההתבוננות ורשפי אש".

26. (תרגום: ובא ראה, לא נמחר אדם לעולמים אלא בדברי תורה. משום כך
דברי תורה לא מקבלים טומאה, משום שהיא עומדת לטהר את אלו הממאים,
ורפואה – נמצאת בתורה).

27. (ראה ש"ד על התורה, כלי יקר וצורר המור כאן, וראה גם רמב"ן כאן).

28. (יומא פו, ב).

29. (זהר חלק ג נשא רעיא מהיקנא קכב, א).

30. (זהר חלק ג בשלח סג, ב).

ועל דרך זה יובן גם פן עגנון "זאת תהיה תורת המצודע": היינו שבאשר "והובא אל הכהן כו", בחינת תשובה - "תשוב ה' לגבי יו"ד", או אחר כך תהיה תורתו שלימה, שהיא המשכת יו"ד לגבי ה' - וגם בו"ה - מלמעלה למטה, מה שאין פן מקודם התשובה.

והנה, לזאת עיקר עבודת האדם - להיות אחר הרצוא בחינת שוב, שהרצוא אינו אלא התחלה לעורר הנפש, אבל העיקר הוא ההמשכה בכלים רבים דאותיות התורה ובמצות³⁵.

וזהו שאמרו רז"ל סוף פרק קמא דעבודה זרה (יט, א): "לעולם ליגרם אינש, ואף על גב דמ'שכת, ואף על גב דלא ידע מאי קאמר³⁶, שנאמר (תהלים קיט, ט): 'גרסה נפשי לתאבה'³⁷."

והיינו, משום שעיקר העבודה - לעשות כלים רבים לגילוי והמשכת האור, והם אותיות של התורה שיגרום וילמוד כו', ואז מפילא יומ'שך וותקיים האור³⁸.

ובכל זה יובן מה שכתוב (משלי לא, כא): "לא תירא לביתה משלג, כי כל ביתה לבוש שנים":

פירוש: כי "בהרת - ענה בשלג"³⁹, והוא עגנון הסתלקות ועיוב התפשטות הדם באותו מקום הבהרת. שבהדום מלובש חיות הנפש, וכשמסתלק נהפך לחנור בשלג. והוא עגנון הסתלקות מוחין דאבא, כי ו"החכמה תתירה" (קהלת ג, יב), ובה מלובש אור אין-סוף. וזהו עגנון הדפסק⁴⁰.

והנה תורה שבמעלה נקרא "חוט השני"⁴¹, והיא

עגנון הפניה. מה שאין פן פניה בלא לזים אי אפ'שר כו'.

וזהו שכתב ב"עין חיים": "שאותן האורות יחזרו למקומן כו', בבחינת מטי ולא מטי כו'" - שהוא בחינת רצוא ושוכ³².

ובזה יש לפרש פירוש "והובא אל הכהן" ואחר כך "ויצא הכהן":

"והובא אל הכהן" היינו עגנון התעוררות הרצוא הנמשך ממוחין דאימא, ושיבוא הרצוא ויכלל בבחינת ביטול דמוחין דאבא, על דרך "תשוב ה' לגבי יו"ד".

וזהו עגנון "שמע ישראל"³³: שם - גימטריא ב"ן ורפ"ח - יחזור ויכלל לשרשו - ע' רבתי, ו' תחתונות דאימא, ויכלל ב' ישראל סבא' כו'.

ואחר כך "ויצא הכהן": היינו המשכת השוכ להתלבש בכלים ואותיות. והוא בחינת שישוד-אבא בוקע יסוד-אימא ונמשך ומתפשט לחוץ. וכנודע³⁴ מעגנון "אף יצא יצא יעקב כו'" (תולדות כו, ל).

ועוד יובן עגנון זה, ממה שנתבאר במקום אחר, בדבור המתחיל "ראה אנכי" (לקמן פרשת ראה יח, א), בעגנון "נחל איתן" (שופטים כא, ד) - היינו חיבור בחינת י"ה - "תרון רעיון". ונחל איתן הוא ההמשכה מבחינת "איתן", שנמשך ומתפשט בו"ה, שהוא בחינת המדות והלבושים - מהשכה, דבור ומעשה כו'. ועל דרך זה יובן כאן עגנון "והובא אל הכהן" ואחר כך "ויצא הכהן כו'", ועל ידי זה (פרשתנו שם): "והנה נרפא כו'".

32. ועינון מה שנתבאר מעגנון רצוא ושוכ, בדבור המתחיל "וכל העם רואים את תקולות כו'" (תורה אור יתרו עג, ד).

32. ועינון מה שנתבאר מעגנון רצוא ושוכ, בדבור המתחיל "וכל העם רואים את תקולות כו'" (תורה אור יתרו עג, ד).

33. (ואתחנן ג, ה) שער הפגנות דרוש ג, דבור המתחיל "פירוש תיבת שמע", "פירוש תיבות 'ישראל השם אלקינו השם'".

34. עגן חיים שער תפלים פרק י, שער הארת המוחין זו"ן (שער לב) פרק א).

35. ועינון מה שנתבאר בדבור המתחיל "כי כאשר השמים החדשים" (תורה אור גראשית ב, א), דכמו שהארץ אינה רק פנרניו תרדל לגבי השמים, כך ערך בחינת הרצוא לגבי השוכ כו' עינון שם.

36. (לעולם ישנה אדם ואפילו שוכה תלמודו, ואפילו שאינו מבין מה שאומר; "שאינו רבו יודע לפרש לו כלום" - רש"י).

37. (וברש"י: גרסה - לשון "גרש וברקל" (תקרא ב, יד). שלא היה טוחן הדק, אלא בריחים של ריבוסות המחלקין חיטה לשנים או לארבע [לצורך] מאכל. גרסה נפש לתאבה - מרוב תאוות לתורה היתיה שובר לפי היכולת אף על פי שאינו מוחנה דק - ליקנם בעומקה).

38. ועינון מה שנתבאר מזה בפיאור על פסוק "קבל היהודים כו'" (תורה אור מגלת אסתר זג, א): "שהמצות שהם תפלים הם הוגרמים שיבואו האורות

39. (פרשתנו יג, ב, ג) נעיים פרק א, א).

40. וכמו שנתבאר במקום אחר על פסוק "קול דודי דופק" (לקמן שיר השירים לה, ב).

41. וכמו שנתבאר סוף דבור המתחיל "נאוו לחייה בתורים" (לקמן שיר השירים ג, ג): "חוט השני שפתותיו ומדברך נאוה" (שיר השירים ד, ג), "פירוש מדברך", היינו הדבור בדברי תורה... אך בעגנון "חוט השני" צריך עינון: דהנה איתא בוהר וקרא (דף כג, ב, ידף כה, סוף עמוד א ועמוד ב), שעל ידי עסק התורה נמשך עליו חוט של חסד. עינון שם. וכמו שכתוב בנקרא. והרי חוט השני משמע בחינת גבורה, כמו שכתוב בוהר חלק א' בפרשת וחי (דף רלח, ב), על פסוק "כי כל ביתה לבוש שנים"?

אך בוהר תרוכה (דף קלט, א), בעגנון "תולעת שני", לפירוש "מקדש מלך" שם - היינו בחינת חסד. וגם אתי שפיר דקאי על עסק התורה, שזהו בחינת תולעת, ש"אין בחו אלא בפיו". וכמו שנתבאר במקום אחר, על פסוק "את חקת התורה כו'", ושם נתבאר דהוא גבורה שבחסד כו'.

שפכת ב' עין חיים": ש"לא תיךא" מהתהוות בחינה זו, מפני "כי כל ביתה לבדש וטניס" – תורה שב'עלפה, שפמ'שיד גילוי חכמה עילאה, "אבא יסד ברתא"⁴³, ועל ידי זה אין שום מקום להתהוות בחינת ב'הרת הנ"ל⁴⁴:

המשכת אור וחיית החכמה עילאה. ו'חוט השני" – אדם, זהו כמשל התפשטות דם הנפש – הפך ב'הרת שהיא עיבוב סיבוב הדם כו'⁴².

ועל פן נאמר על פנסת ישראל – שהיא בחינת רחל, שפנגדה הקליפה הנקרא "ב'הרת ענה בשלג", כמו

43. (לשקע" (לקמן בפ'רד יג, א), בענין שהתורה נקראת אדם – א'דס, שהוא הממשיך חיית לכל תרמ"ח איברים שהם המצוות.

44. (זר חלק ג פנחס רנו, ב).

44. (ענין ב'הרת) בפ'רשת ו'חי דף רל"ח, עמוד ב', על פסוק "לא תיךא כו'". ובפ'רשת ח'פת דף קפ"ד, עמוד א'.

ואפ'ר – משום דמלכות היא תורה שב'עלפה, שבנגינה מן הגבורות, וזהו ענין 'דקדוקי סופרים', והם גם פן ודאי בחינת גבורה שב'פסד. ולכן נקרא "פחוט השני כו'").

וענין מה שנתבאר בענין "תולעת שני", על פסוק "זאת ח'פת התורה" (לקמן ח'פת נו, ב: "ד'הוא גבורה שב'פסד").

42. וענין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ב'שעה שהקדימו ישראל נעשה

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

~ תורת חיים ~

ויהי כל הארץ שפה אחת

שאינו ערך ויחוס כלל ביניהן כמו שא"א לומר שהנפש תשכיל שכל גשמי ותראה ראייה גשמית כו' כנ"ל מפני שהן מושללים מכל תוארים הללו ועכ"ו מתקשרים ומתחברים להאיר מן העולם לגילוי באמצעות בחי' הממוצע כנ"ל רק שבא בדילוג הערך ובשינוי המהות כנ"ל בענין אדם א' דם כמ"ש כי הדם הוא הנפש ממש עד שיש קשר וחבור לרצון הנעלם בעצמות הנפש להגיע ידו והגלו בחיצוניות פעולת האיברים שהן כבר בהגשמה בבחי' אדם חיצוני כו' לפי שבכל פרט ופרט של יו"ד כחות הנפש מאירים מן העולם לגילוי בכל פרט ופרט בכחות האברים הגשמיים כו' וכך הוא למעלה באדם העליון כמו חסד דרועא ימינא דכתיב אף ידי יסדה ארץ כפ"מ זהו בא מכח הרצון העליון הגנון ונעלם בעצמות המאציל ממש שבא מן העולם לגילוי באו"כ דחסד העליון שברועא ימינא דקדוב"ה שהוא בחי' ז"א כידוע וכן מ"ש כל אשר חפץ ה' בעצמותו ממש עשה בשמים כו' וכח"ג וד"ל:

(כב) ונמצא מובן עכ"פ דאע"פ שאין ערך כלל לע"ם הגלויים באצילות לגבי בחי' ע"ם הגנונות בעצמות המאציל שמושללים מכל תוארים הללו ונק' ע"ם בלי מה בלי מהות וכמא' ולא בחכ' ידיעא כו'. מ"מ יש להן מספר יו"ד דוקא מאחר שע"ם הגלוי' הן נודעי' ונגלים במספר יו"ד והן נמצאו מכח העולם דע"ם הגנונות ע"י ממוצע כנ"ל א"כ בהכרח שאותו המספר עצמו ישנו בעולם

(כ) וזהו מאמר הג' דאנת הוא חכים ולא בחכמה ידיעא כלל מבין ולא בבניה ידיעא כו' לפי שהן חו"ב הגנונות בעצמות המאציל כשלחבת כו' שאינן באים בגלוי מן העולם באו"כ כלל (והוא כמו בחי' העקודים שע"ם עקודים בכלי א' בהתכללות א' כו' והוא בחי' נקודה של הרשימו שנשאר אחר הצמצום הראשון שלפני הקו כו' כנ"ל שבנקודה זו כלול בעולם דוקא כל הע"ם ולא באו מן הנקודה בהתגלות מן העולם כלל רק בקו"ח כו'). ואמנם מדרגה הב' דקו"ח שוהו בחי' המשכות ע"ם שבעולם לגילוי באו"כ ע"י הקו"ח הוא כמו בחי' נקודים שהן מספר יו"ד שבא בהתחלקות לי' כלים כאו"א כפ"ע כמו גילוי האור דחכ' במוחא כו' ומדריגה הג' דבחי' הכלים עצמן שבהן האורות דע"ם בשינוי המהות כראיה בעין כו' (שנק' אדם חיצוני כנ"ל זהו בחי' התיקון דפרצוף אדם שנק' ברודים שז"ש במאמר הא' אפיק' יו"ד תקונין כו' כנ"ל):

(כא) ובכל זה הרי יתורץ הקושיא הנ"ל איך ימצא מספר י"ם בי"ם הגנונות כו' אחר שהן גנונות בעצמות ממש ובאור העצמות לא יתכן בחי' מספר כלל כו' דודאי יש להם מספר יו"ד גם בעודם כלולים בעולם העצמות מאחר שנגלה אורם למטה באו"כ בהתחלקות ניכרת ואם לא היה להם מספר כלל בעצמות איך ימצאו במספר למטה וכמו יו"ד כחות הנגלים בנוף מי' כחות שבעולם עצמות הנפש אע"פ

הי' כחות הנעלמים בה משלילת הי' כחות הנעלמים על הכחות הגלויים שבהן יתכן ענין העלם וגילוי עכ"פ שמן ההעלם יכול לבא לגילוי גם בדרך פרט כמו כח השכל הנעלם שבא לגילוי להיותו במציאות מיוחדת בבחי' שכל עכ"פ אבל בעצם הנפש ממש אין שם מציאות שכל אף בהעלם (ומה שנק' נפש השכלית זה בא ע"י העלמת אור העצמות דבחי' יחידה כו') וע"כ גם בהתהוות יו"ד כחות שבה בהעל' יאר עליהם אור עצם הנפש בבחי' מקיף א' בהשוואה אח' ממש לכח הרצון וכח השכל ולכח הראיה ושמיעה כו' עד בחי' מדו"מ שבהעלם הוא מקיף לכולם יחד מבלי יתרון מעלה וקדימה לא' על זולתו כלל באור א' פשוט ועצמי מעצמות הנפש שמושלל מהם לגמרי (וכמו שאנו רואים כזה ממש גם באו"כ שבבחי' אדם חיצוני שיש כח א' פשוט מעצמו' הנפש שמרגיש א"ע בסקירה אח' ובבת אחת ממש מתחלת הרצון שבמוח עד תנועת הרגל) וכך יובן למעלה בעצמות אור הא"ס שלפני הצמצום הראשון שהוא בבחי' אח"פ בתכלית שלמעלה מציאות ע"ס בפרט ומספר דע"ס לגמרי ומה שנק' חכים או מכין הגם שהוא הכל בבחי' א"ס כמו לחבונתו אין מספר וכה"ג בבחי' החסד דא"ס כנ"ל זהו אחר הצמצום הראשון (שזהו מ"ש גליף גליפו בטח"ע שהוא הרשימו הנ"ל והוא מה ששיער בעצמו בכח והעלם כל מה שיומשך אח"כ בקו"ח להיות מקור לע"ס דאצילות כנ"ל) וזהו שא' לפני א' מה אתה סופר שאין שם בחי' מספר ד"ס כלל וכמו שמסיים במאמר דאליהו ולאו מכל אינון מדות כלל אפי' בכח והעלם להיותו בחי' אור אחד פשוט בתכלית הפשיטות וד"ל:

ג"כ מאחר שע"ס הגנוזות אע"פ שהן מתכללי' יחד בעצמות עכ"ז נעשים בחי' מקורים לע"ס הגלויות ומתקשרים בהן והיו לאחדים ממש (וכמאמר דאיהו וחיותי חד ואיהו וגרמוהי חד ממש וידוע דחיותי הן אורות דע"ס דאצילות שבאו מן ההעלם ע"י הקו"ח וגרמוהי הן בחי' הכלים כולל חד ממש וד"ל):

(כג) אך הנה עכ"ז עדיין הקושיא הנ"ל במקומה עומדת מאחר שע"ס הגנוזות הן כלולים בעצמות המאציל ממש אך ימצא בהן מספר יו"ד מעצמות המאציל שהוא אור פשוט א' בתכלית שהוא למעלה מבחי' מספר והתחלקות כלל דאיך ימצא המספר שהוא הגבול מלמעלה מן המספר ובלתי בע"ג כו'. אמנם הנה באמת זהו כל עיקר ענין הצמצום הראשון שנק' מק"פ כו' שצמצום והעלים לעצמות אור הא"ס שהוא למעלה מבחי' מספר ד"ס לגמרי אפי' בבחי' ההעלם כנ"ל במא' שקדם דאנת הוא חד ולא בחושבן י"ס כלל לפי שאין שם בחי' מספר כלל וכלל כו' ואחר הצמצום הראשון הוא שהאיר בבחי' רשימו הנשאר שיהיה כלול מע"ס בהעלם עכ"פ (שהוא כמו בחי' העקודים כנ"ל שהן במספר יו"ד עכ"פ רק שהן בהעלם והתכללות א') כמו שיו"ד כחות כלולים הן בעצמות הנפש אבל עצמות הנפש כמו שהיא ממש הרי היא מושלל' לגמרי מכל תואר ומציאות רצון או שכל אף בבחי' ההעלם להיות בחי' אור אחד פשוט ועצמי שנק' יחידה שלא יתכן לומר בה ענין תואר מציאת כח פרטי כמציאת כח הרצון הנעלם או כח השכל הנעלם שהוא עכ"פ באופן איזה מציאת בפרט ועצם הנפש ממש הוא בחי' כח ואור היולי א' פשוט בתכלית כו' ויותר היא מושללת מתואר

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר הצמח צדק - אחרי ה"א תלכו

(ומבואר הפי' במ"א שאינו חפץ בבחי' עמך מקור חיים רק למהו"ע ית' ממש, א"כ לפ"ז הפי' כאן בענין אחרי ה' תלכו דבחי' אחרי הוא בחי' עמך מקור חיים הנ"ל ומהו נתעורר ההליכה והאהבה ע"י התבוננות זו איך שמקור חיים נק' עמך ונק' אחרי ה' כו' אבל האהבה היא למהו"ע ית' ממש) ולהיות בחי' הליכה באהבה זו ממדרגה למדרגה שכמה דרגין על דרגין עד אין חקר לאהבה זו גדולה ונפלאה לאין קץ ותכלית להתענג על ה' ממש תענוג נפלא ועצום מאחר

ה. וזהו אחרי ה' בחי' אחריים ומהו נמשך תלכו היא בחי' אהבה שנק' בשם הליכה כמ"ש הלוך ונסוע שכאשר יתבונן ויעמיק בשכלו ותבונתו מקרב איש ולב עמוק שכל השתלשלות העולמות (והתהוותם מאין ליש) אינן אלא מבחי' זיו כו' וכנ"ל (שאפי' מקור חיים בחי' סכ"ע שמוזה הוא התהוות העולמות מאין ואפס המוחלט ממש, הוא רק בחי' זיו ואין ממש לגבי מהו"ע ית' ונק' עמך), ממילא יומשך לאהבה ה' לבדו וכמ"ש מי לי בשמים ועמך לא חפצתי כו'

עונים באימה ואומרים ביראה כו' והאופנים וחיות הקדש ברעש גדול כו', שמוזה מקבלים ישראל ג"כ בחי' יראה זו כמשל הרואה שרים משתחווים לפני המלך כו' וכמ"ש במ"א, והנה יראה זו קודמת לבחי' אהבה שע"ז שמקבלין יראה זו נמשך מדרגת האהבה האמורה באהבת עולם אהבתנו כו' ויחד לבנינו לאהבה כו' הבחור בעמו ישראל באהבה עד שבק"ש נמשכה מדת האהבה העליונה לקיים ואהבת את ה' אלקיך כו', ועל בחי' יראה ואהבה זו נאמר אכלתי יערי עם דבשי יער הוא שבו כל עץ ועצי שטים עומדים הם המלאכים, שרפים עומדים, וזהו בברכת יוצר אור ששם נאמר ענין המלאכים שעומדים ומשמיעים ביראה והאופנים ברעש גדול כו', ודבשי היינו מתיקות ותענוג היא האהבה בתענוגים שנמשכה בק"ש ואהבת בכל לבבך שגם תוכיות הלב שהוא בהעלם והסתר האהבה המסותרת יהי' גם תוכו רצון אהבה בהתגלות ובכל נפשך מחשבה במחשבה כו' ובכל מאדך בלי שיעור והפסק שהאהבה בתענוגים אין לה קץ וסוף שיש להתענג מרוב כל כנ"ל (וכמ"ש עיני האדם לא תשבענה כו' דקאי על אהבה בתענוגים דבחי' לאסתכלא ביקרא דמלכא הנק' דבשי וכמו שיש אהבה מאדך בלי שיעור בבחי' צעק לבם אל ה' כך יש ג"כ בלי שיעור בבחי' האהבה בתענוגים וכמ"ש בכל יום יהיו בעיניך כחדשים, בעיניך היינו בחי' לאסתכלא הנ"ל שהוא כחדשים בכל יום כו'), ומבחי' אהבה זו יבא ויגיע למדרגת יראה פנימית בחי' ביטול במציאות ממש, והיינו בחי' השתחווה שבתפלת י"ח כי בחי' יוצר אור היא מדרגת המלאכים ויראתם והשתחואתם שהיא בבחי' חיצוני' משא"כ תפלת י"ח היא בחי' ביטול והשתחווה הנשמות שהם בבחי' פנימית דהיינו להיות בחי' ביטול במציאות ממש מפני אור א"ס ב"ה בעצמו וכבודו דלמת"ב בחי' סכ"ע והקדוש בשמים ובארץ שאין לפניו ית' בחי' שמים ולא בחי' ארץ שמעלה ומטה שוין אצלו ואין תופס מקום לפניו ית' גשמיות כמו רוחניות ממש ולכן יכול להיות נמשך בחי' ביטול גם בגשמיות כי הכל רק בבחי' באורך נראה אור באורך ג"ע העליון ונראה אור ג"ע התחתון וכולם אינם רק אור וזו כו' וכנ"ל:

שבאמת כל העולמות אינן אלא זיו כו' וכת' הודו על ארץ ושמים וירם קרן לעמו לבנ"י עם קרובו שהם קרוביו ממש כי חלק ה' ממש עמו לזאת מה מאד תהי' שמחת הנפש גדולה לאלקים ואהבה בתענוגים וע"ז נאמר עבדו את ה' בשמחה היא שמחת הנפש המשכלת ומתבוננת בה' חיי החיים ב"ה וארז"ל יפה שעה א' בתומע"ט בעה"ז מכל חיי העה"ב לפי שחיי העה"ב אינן אלא זיו ממנו ית' משא"כ תשובה ומע"ט שענין תשובה הוא להשיב את הנפש ולדבקה בו ית' מקורא ושרשא דכולא (וכמ"ש במ"א ע"פ ובכואה לפני המלך כו' בענין שמות בארץ) וזהו ג"כ בשמחה ובטוב לבב מרוב כל דהיינו יותר מהעה"ב שנק' כל, יום שכולו ארוך כו' (וזהו ענין קשר הפסוק כי מנסה לדעת כו' אחרי ה' אלקיכם תלכו שע"י שעומד בנסיון יתגלה הדעת את ה' בנפש אך אם אין בינה אין דעת וההתבוננות הוא בענין אחרי ה' כנ"ל ולפי האמת ענין הביורורים שע"י הנסיונות יש להם שייכות לבחי' אחרי ה' דוקא כי הביורורים הוא ממה שנפל בשבה"כ וידוע ע"פ שמע שם ע' דרפ"ח עם ב"ן גימ' שם לפי ששבה"כ הוא רק בבחי' שמות בלבד שאין שייך לא"ס ב"ה ממש כמשל השם שאינו נוגע לעצם האדם כו' ע"כ ע"י ביורור שע"י הנסיון עולים הניצוצות ונכלל' בשרשן וזהו בבחי' אחרי ה', וענין תלכו כי הביורור' שמלמטה למעלה יש בהם עליות רבות כו' כמ"ש במ"א, וענין אם אין דעת [אין] בינה היינו כי יש ד"ע המקשר חו"ב וע"ז נאמר אם אין דעת אין בינה ובחי' ד"ת הוא התקשרות הבינה במדות והוא הדעת המתפשט במדות וע"ז נאמר אם אין בינה אין דעת): ואותו תיראו, היא בחי' שוב כי תלכו הוא בחי' רצוא הלך ונסוע ממדרגה למדרגה באהבה כנ"ל, והשוב הוא להיות תיראו יראה בושתי היא יראה פנימית מפני גדולת א"ס ב"ה בעצמו וכבודו דלית מחשבה תפיסא ב' וכל נהוראן מתחשכאן כו' כי אית יראה ואית יראה, יראה חיצונית היא מפני התפשטות גדולת מלכותו ית' כמורא מלך ב"ו מפני התפשטות גדולת מלכותו על ריבוי עם ומדינות כו' וכך כת' אלף אלפין כו', ועד"ז תקנו ברכת יוצר אור ששם נאמרה ונשנית יראה זו יוצר משרתים ואשר משרתי עומדים ומשמיעים ביראה כו' כולם כאחד

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

אדם כי יקריב

(ד) וזהו אדם כי יקריב, כי אדם פי' אלף דבור מעשה פי' מחדומ"ע של התומ"צ, ונק' המחשבה אלף ע"ד אאלף

ומחבר, ועד"ז יובן בעבודת נפש האדם שהו"ע העלאת המדות בשכלו, כי כשהם נפרדות מן השכל הם נחשבים לדבר בפ"ע, ולכן יש לך אדם שמתעורר לבו בשעת התפלה וכיוצא בה שאז הוא שעת גדלות המוחין ואח"כ חולפת ועוברת האהבה ופונה לדרכו מוהיפך להיפך באין מבין שהם שני הפכים, והיינו מפני שהמדות נפרדים מהשכל, משא"כ כשמתכללים יחד הרי אז הוא עילוי המדות ביתר שאת שנעשו בחי' מוחין, וזהו בכל נפשך בכל כחות הנפש כו', וכדי שיוכל להיות עילוי זה הוא ע"י הצדקה שהיא תרומם בחי' גוי. (וי"ל שכשמרומם בחי' המדות להתכלל עם המוחין אז לא יש מבחי' מדות שום יניקה כלל, כדכתי' ימותו ולא בחכמה, ואז ממילא לא יהי' שום קטרוג על תפלתו, וזהו וצדקה תציל שממילא היא מצלת מן הקטרוגי' שמתעוררים מן המקטרגים שנק' מות שרוצים בבחי' שבה"כ ומאן דנפיל מדרגי' אקרי מית, מאחר שהיא תרומם גוי כו'. וז"ע הצדקה שכל מעשה המצות נק' בשם צדקה כמו"ש וצדקה כו' לעשות את כל המצות, ובפרט היא מצות הצדקה בעצמה, ולכן ר"א יהיב פרוטה כו' לבוא על ידו לבחי' פניך כו' הוא בחי' יאר ה' פניו אלך כו', והיינו כי כלליות המצות הם בבחי' מל' מצות המלך, ושרשם הוא בכתר תר"ך עמודי אור וכן היא מצות הצדקה בפרט ג"כ צדקה צדק ה', ושיעורה חומש בחי' והחמישית לפרעה, ולכן כדי להיות אני מדבר שימושך מבחי' אני בחי' אוא"ס ב"ה דכי לא אדם בבחי' אדם שנק' מדבר זהו ע"י הצדקה).

חכמה ובינה וגם ל' פלא ומכוסה שהמחשבה היא בחי' העלם לגבי הדבור כנודע מענין יוצר אור ובורא חשך כו' ומחדומו"ע הן בי"ע ושרשן משלשים כלים דז"א פנימי אמצעי תיכון היינו מחדומו"ע כו'. והכח ע"ז שיתלבש בחי' אוא"ס שהוא כי לא אדם בבחי' אדם תדומו"צ זהו מ"ש וידבר הוי' אליו שהוא ש' הוי' שלפני האצי' נדבר ונמשך אליו למטה בחי' מ"ה ונחנו מ"ה, וזהו אני מדבר בצדקה פי' אני א"ס ב"ה שלמעלה מבחי' אדם (כמ"ש בלק"ת כד"ה את שבתותי תשמורו ס"ה ובהביאור ס"ה בענין ומקדשי תיראו אני הוי') ולהיות אני מדבר שיתלבש בבחי' אדם שהוא מדבר זהו ע"י צדקה כו'.

ולכן ארו"ל ר"א יהיב פרוטה לעני והדר מצלי שנא' אני בצדק אחזה פניך, שכדי שיוכל להיות בתפלה בבחי' אדם כי יקריב לבוא לבחי' אחזה פניך צריך צדקה קודם כמש"נ מזה בלק"ת בסוף ד"ה תחת אשר לא עבדת בפ' תבא, להיות כי יש כמה קטרוגים על האדם ודנים אותו אם ראוי ליכנס להיכל ממה"מ הקב"ה בתפלה (וי"ל דהיינו לבוא לבחי' היכל הוי' המה כו') וצדקה תציל כו'. וכת' וצדקה תרומם גוי שנת' בת"א פ' בראשית כד"ה השמים כסאי בענין והארץ הרום רגלי פי' תרומם ממה"מ למעלה והגבהה והעלאת זו היא בבחי' גוי שהם אותיות ג' ו' דהיינו העלאת המדות שנחלקים דרך כלל לג' בחי' חסד דין רחמים (כי נה"י אינם אלא התפשטות הג' וענפיהם) והתעלותם לבחי' יו"ד שהוא בחי' החכ' הוא ע"י הו"ו שהוא הממשך

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המשך תער"ב ~

שיר המעלות, יום ב' דר"ה, תרד"ע

בכל לבי דרשתך למ"ש ממעמקים קראתיך שזהו מעקרא דכל עקרין כו'. גם צ"ל מ"ש דומינין כל בני עלמא למימר דתנא דמאן דמצלי כו' מעומקא דלבא כו', וכי משו"ז זמינין כל בני עלמא למימר דא כו'. ולהבין זה ילה"ק משנת"ל דהכתר הוא בחי' ממוצע בין המאציל לנאצלים דלהיות שהנאצלים הן באין ערוך לגבי העצמות, וע"כ בכדי שיהי' חבור ושייכות להנאצלים אל עצמו' זהו ע"י הממוצע שכלול מבחי' עצמו' המאציל ומבחי' הנאצלים כו'.

קצו) אמנם עדיין אינו מובן איך הכתר הוא בבחי' ממוצע, מאחר דבחי' עליונה שבו שהיא בחי' תחתונה שבמאציל והוא בחי' עתיק או כשב"כ, דעתיק הוא בחי'

שיר המעלות ממעמקים קראתיך הוי', הנה מזמור זה תקנו לאומרו בעשי"ת, וצ"ל מהו"ע דבכ"י מעשי"ת צ"ל מזמור זה דשיר המעלות ממעמקים כו'. ובוהר בשלח דס"ג סע"א אי' ר' חזקי' פתח שיר המעלות ממעמקים, שיר המעלות סתם ולא פי' מאן אמרו, אלא שיר המעלות דומינין כל בני עלמא למימר כו' ומאי הוא ממעמקים קראתיך, הכי תאנא כל מאן דמצלי צלותא קמי' מלכא קדישא צריך למבעי בעותי' ולצלאה מעומקא דלבא כו', ומי אמר דוד הכי והא כתי' בכל לבי דרשתך (ופי' במק"מ וא"כ מה הי' צריך לו' עוד ממעמקים קראתיך כו'), אלא דבעי לכוונא דעתי' ורעותי' מעקרא דכל עקרין כו'. וצ"ל מהו הפרש בין מ"ש

שא"ז בחי' עצמות המאציל ולא בחי' האצ"י כ"א מדר' ממוצעת בו, ומ"מ א"ז מספיק עדיין שהרי מ"מ בחי' עתיק הוא בבחי' העתקה והכדלה מהאצ"י שאינו ממהותו כלל בו, ונק' לא ידע שבעצמותו אינו מהות ידוע כלל וממילא לא אתיידע כלל בו, וזהו מה שמובדל לגמרי מהנאצלים דמאחר שאינו בבחי' מהות ידוע כלל גם בעצמו ממילא ה"ה מובדל לגמרי מהנאצלים (שהן בבחי' מהות ידוע בו). וע"ה שא"ז כמו העצמות ממש היינו שבעצמות אינו שייך לו' כלל ענין ההעקקה מן הנאצלים, וכמו שבא בבחי' כתר ה"ה בבחי' העתקה בו, וע"ד המכו' כמ"א בענין ההפלאה דאוא"ם שמופלא מן הגילויים (והו"ע ידיעת השלילה בו), דזה שייך בהאוא"ם שבבחי' שייכות עכ"פ אל הגילויים, אבל מה שאינו בבחי' שייכות כלל הרי אינו שייך לומר כלל שהוא מופלא מן הגילוי בו, וכמו"כ הוא בענין ההעקקה דדוקא כאשר העצמות בא בבחי' כתר ועתיק שייך לומר בו ענין ההעקקה בו. אבל סכ"ס ה"ה בבחי' העתקה לגמרי מהנאצלים בו, ובחי' אריך מאחר שזהו בבחי' מקור לנאצלים ונודע ומורגש בעצמו ובנאצלים בו, ה"ז באין ערוך דבחי' עתיק בו. ועוד זאת דגם לגבי הנאצלים הרי בחי' אריך עם היותו מקורם א"ז ממהותם בו, דהרי הנאצלים עיקרם הוא בחי' חכ' (דגם המדות דאצ"י הן דוקא המדות שע"פ החכ' בו), ובחי' אריך ה"ז בחי' הרצון שלמע' מהחכ' בו, הרי א"ז ממהות הנאצלים בו, ואיך יהי' זה בבחי' ממוצע ושיהי' עי"ז חבור ושייכות הנאצלים אל העצמות בו, מאחר דבחי' העליונה הוא בחי' עצמות שבבחי' הכדלה לגמרי מהנאצלים, ומדר' התחתונה הוא באין ערוך לגבי המדר' העליונה והיא גופא ג"כ אינו ממהות הנאצלים בו. אלא מוכרח לומר דמה שהכתר נק' ממוצע היינו דאותה מדר' עצמה שנק' בחי' אחרונה שבעצמות הוא עצמו שנעשה כתר לנאצלים בו והיא ממהות הנאצלים בו, וזה אא"ל בב' מדר' שבכתר בחי' עתיק ואריך דבחי' עתיק מובדל בערך ואינו יורד מעולם להיות בבחי' מקור בו, ובחי' אריך שנעשה מקור לנאצלים א"ז בחי' ומדר' עתיק בו (וג"ז אינו ממהות הנאצלים ואיך יהי' עי"ז חבור הנ"ל כנ"ל). וא"כ צ"ל בהכרח דעיקר הממוצע הוא בחי' ח"ם, דבכללותו הוא בחי' חכ' והיינו שזהו כמהות הנאצלים שהן בחי' חכ' בו, רק דבחי' ח"ם ה"ז למע' מע' מבחי' חכ' דאצ"י וכמא' אנת הוא חכים ולא כחכ' ידיעא בו, דחכ' דאצ"י נק' חכ' ידיעא להיותה בבחי' מהות ומדר' החכ' בו, משא"כ בחי' ח"ם היא לא ידיעא שאינה בבחי' מהות חכ' עדיין בו עד שהיא למע' מן החכ' לגבי החכ' וכמא' שתוק כך עלה במח' בו וכמשנת"ל בכ"ד, רק שהיא בבחי' מקור לחכ' וכמו כח המשכיל שהוא מקור השכל ואינו בבחי' מהות שכלי בו וכך ח"ם היא רק בחי' מקור לחכ' בו, ועם היותה בחי' מקור לנאצלים הנה לפעמים עולה ונכלל בבחי' עצמות ואינו נמנה

העתקת העצמו' ה"ז בחי' עצמות המאציל ממש בו, וגם בחי' כשב"כ שזהו בחי' רצון העצמי כנ"ל פקצ"ה ה"ז בחי' עצמות א"ם ב"ה, הרי בחי' ומדר' זו אינו בבחי' שייכות כלל אל הנאצלים ואינו נמנה עמם, וא"כ ה"ה לעולם למע' כמו בבחי' עצמות המאציל בו. ובחי' התחונה שבו שזהו בחי' ח"ם בפרט וא"א בכלל לעולם נמנה עם הע"ם שזהו בבחי' מקור להם בו, הרי שהן ב' מדר' נבדלות שזה במדר' העצמות וזה במדר' הנאצלים בו, ואיך הוא בבחי' ממוצע בו. דכשם דעצמו' המאציל והנאצלים הן באין ערוך, כמו"כ הוא בהב' מדר' שבהממוצע מאחר שזה בבחי' העצמות ממש וזה בבחי' שרש לנאצלים בו, ובפרט לפמשנת"ל פקצ"ד דענין הממוצע שיהי' חבור ושייכות אל הנאצלים עם עצמות המאציל, ואיך יהי' זאת ע"י ממוצע כזה שהמדר' העליונה מובדלת לגמרי מהנאצלים והמדר' התחתונה שייכה להנאצלים ואינה בערך המדר' העליונה בו, והיינו שבהממוצע גופא המדר' התחתונה שבו באין ערוך לגבי המדר' העליונה שבו, כי המדר' העליונה שהיא בבחי' העתקה והכדלה לגמרי מן הנאצלים כמו"כ הוא גם לגבי שרש ומקור הנאצלים בו, ואיך יהי' החיבור והשייכות ע"י בחי' ממוצע כזה בו. כ"א זה יכול להיות רק כאשר הממוצע הוא מדר' אחרת שאינו לא העליון ממש ולא התחתון ויש בו מן העליון והתחתון בו, והיינו דע"ה שאינו העצמות מ"מ יש בו מבחי' העצמות ממש, וכמו"כ ע"ה שאינו התחתון דהיינו הנאצלים יש בו ממש מבחי' התחתון בו, ובממוצע כזה שייך לומר דלפעמים הוא נמנה ולפעמים אינו נמנה דע"ה נמנה כמנין הספ' מצד מדר' הנאצלים שבו, לפעמים הוא עצמו אינו נמנה כמנין הספ' מצד בחי' העצמות שבו בו, וע"י ממוצע כזה יכול להיות חבור ושייכות הנאצלים אל העצמות מפני שהמדר' התחתונה שבו ה"ה ממש כמו הנאצלים (ע"ה שא"ז בחי' הנאצלים ממש כמובן), ובחי' העליונה שבו היא ממש כמו העצמות ומ"מ אינו עצמות ממש בו, והכל הוא במהות א' בו, וע"כ עי"ז אפ"ל חבור ושייכות הנאצלים עם העצמות בו, וזה אא"ל בבחי' עתיק ואריך שהן ב' מדר' מובדלות בו כנ"ל. והנה כמ"א מבואר דבחי' עתיק ע"ה שזהו העתקת העצמות מ"מ כאשר בא בבחי' כתר אינו כמו בבחי' המאציל עצמו בו, וכמו בחכ' דאצ"י דפנימו' אבא הוא פנימו' עתיק ממש ומ"מ אינו כמו בחי' פנימו' עתיק דלא ידע ולא אתיידע כלל, וכמו שבא בבחי' פנימו' אבא אפשר להגיע לזה ע"י בחי' השלילה דמצות ל"ת דלאו קודם להן בו וכמ"ש במ"א, וכמו"כ בחי' עתיק ע"ה שזהו בחי' העצמות מ"מ הרי נעשה בבחי' ממוצע דעצמות המאציל אינו בגדר ממוצע בו. וי"ל דזהו דבע"ה שמ"א ספ"ג כשמדבר בענין הממוצע שבכתר שיש בה בחי' מאצילות ובחי' נאצלות כ' ושניהם נק' כתר, די"ל הכוונה

כו', מ"מ מאחר שבכללות ה"ז בחי' החכ' (שזהו כמהות הנאצלים כו') והחיצוני' מזה נעשה בבחי' מקור לנאצלים ע"כ יש לנאצלים שייכות גם לבחי' העצמות שבהמוצע כו', ועי"ז יכולים לבוא גם לבחי' עצמות המאציל כו'.

קיצור. אמנם בחי' עתיק הגם שזהו העתקת העצמית ולא כמו העצמית ממש, מ"מ ה"ז בבחי' העתקה והבדלה לגמרי מן הנאצלים (ובעצמות אינו שייך גם הבדלה), ואינו נמנה עמהם, ואריך הוא מקור הנאצלים ונמנה עמהם, שהן עצמן מובדלים זמ"ז, וגם אריך בעצם מהותו אינו כמהות הנאצלים, ואיך יהי' עי"ז שייכות הנאצלים אל העצמות, ובהכרח שהמוצע הוא מדר' שאינו העליון והתחתון, ויש בו מן העליון ממש ומן התחתון ממש, ולפעמים נמנה עמהם ולפעמים אינו נמנה, והוא בחי' ח"ס שזהו חכ' כמהות הנאצלים ומובדל מחכ' דאצ'י, ופנימיותו הוא בחי' העצמות שבא בבחי' חכ', ולכן לפעמים עולה ואינו נמנה ולפעמים יורד בבחי' חיצונית שבו להיות מקור לנאצלים ונמנה עמהם, ועי"ז שייכות הנאצלים אל העצמות שבהמוצע שהוא מ"מ בחי' חכ' יש להם שייכות אל העצמות ממש.

עם הע"ם (ואז הרעת נמנה שהוא הממושך מבחי' העצמות דמו"ם כו'), ולפעמים יורד למטה להיות מקור וכתר לנאצלים כו', ופי' שעולה ונכלל היינו דהעצמות שלו הוא כמו העצמות והוא שיש בו מבחי' העצמות ממש כמשי"ת דמו"ז אינו נמנה עם הספ' כו', ובחי' חיצוני' שבו הוא בבחי' מקור לנאצלים כו', ולכך נק' ממוצע שיש בו מבחי' העליון והתחתון דהיינו דפנימו' שבו עולה למע' (והיינו שזהו בחינת העצמות שבו כו'), וחיצוני' שבו יורד למטה שנעשה בחי' מקור כו', והוא עצמו כולל ב' המדר' כו', והיינו דח"ס עצמה היא מדר' בפ"ע שאינו העליון והתחתון שא"ז בחי' העצמו' (דעצמות אינו בגדר חכ' כו') ולא בחי' הנאצלים, וכולל ב' המדר' שיש בו מבחי' העצמות ממש והוא הפנימו' שבו ויש בו מהתחתון היינו בחי' החיצוני' שלו שנעשה מקור כו', וכלותו הוא בחי' חכ' ועי"ז יהי' החבור כו'. ולפ"ז מובן כללות הענין איך שע"י הממוצע יהי' חבור ושייכות הנאצלים אל העצמות שהן באין ערוך לגמרי כו', והיינו שהשייכות שלהם הוא בבחי' העצמות שבמוצע, דע"ה שזהו בחי' העצמות ממש ה"ז כמו שבא בבחי' חכ' כו', דבחי' ומדר' זו היא ג"כ אינו כלל בבחי' מקור לנאצלים רק בחי' החיצוני'

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

ועבדתם את הוי' אלקיכם - ש"פ תרומה תרפ"ט

הענין הוא דהנה ודאי שהע"ם דאצ'י היו כלולים באוא"ם ויצאו מההעלם אל הגילוי ואינם בבחי' התחדשות, ומעם הדבר מה שחכ' דאצ'י לגבי בחי' הכתר הוא ע"ד יש מאין הוא לפי שהע"ם כמו שהם כלולים בהאוא"ם דכתר הרי אינם בבחי' מציאות כלל וכדאי' בוח"א דס"ה ע"א אר"ש ארימת ידא בצלותין לעילא (ואי' באור החמה דאמר ידא, המורה על יד אחת שהיא ימין, שהיא תפלה לבחי' עתיק דכולא ימין וכמאמר לית שמאלא בהאי עתיקא) דכר רעותא עילאה (א"ם ב"ה (מק"מ) ולכן אמר) לעילא לעילא, קיימא על ההוא רעותא דלא אתידע (שרש האצ'י דבחי' א"ק ומבאר כמה ענינים גם בחי' רדל"א פנימיות עתיק, עד) ואתעבידו תשע היכלין, והיכלין לאו אינון נהורין ולא אינון רוחין ולא אינון נשמתין ולא אית מאן דקיימו בהו רעותא (רעותא הוא בחי' רצון, ואמר תחלה הל' רעותא, לפי שהרצון הוא היותר נעלה שבהשגת הנבראים, ואח"כ אמר ולא אית מאן דקיימו בהו רעותא, להורות שאינו רצון ממש

אמנם לכאורה הרי יש סתירה בדבר זה מה שהחכ' מבחי' כתר הוא כמו יש מאין, שהו"ע התחדשות, מהא דידוע דאבא מקננא באצ'י ואימא עילאה מקננא בכורסאי, דכורסאי שהיא עולם הבריאה כסא הכבוד הנה הוא עולם ההשגה, ומעם הדבר הוא לפי שבינה דאצ'י מאירה בבריאה ולכן עולם הבריאה הוא עולם ההשגה, ובאצ'י מקננא אבא עילאה שהוא בחי' חכ' דאצ'י, וידוע דאצ'י הוא גילוי ההעלם דזהו הפרש בין אצ'י לבריאה, דבריאה הוא התחדשות דבר ואצ'י אינו בבחי' התחדשות כ"א הוא גילוי ההעלם, דאצ'י הוא מל' ויאצל מן הרוח כו' שהו"ע האצלה והפרשה בלבד, וכן אצ'י אצלו וסמוך לפי שאינו התחדשות והוא רק גילוי ההעלם וכמ"ש בס"י ע"ס בלי מה כשלהבת הקשורה בנחלת שהיו כלולים באוא"ם ב"ה בהעלם, וכדאי' בפרד"ס אצילות הוא התגלות כח הכמוס והתתום שבאוא"ם ב"ה, הרי דאצ'י הוא רק גילוי ההעלם א"כ היר זה סותר להא דוהחכ' מאין תמצא כמו יש מאין שהו"ע התחדשות. אך

בחינה תחתונה שבמאציל שהוא בחי' עתיק ע"כ הנה גם בבחי' א"א לאו אינון נשמתין, וכמו כח המשכיל הגם שהוא המקור דשכל, מ"מ הרי אינו במציאות שכל כלל, הנה כמו"כ בחי' חכ' שבכתר הרי אינו במציאות חכ' כו' וכ"ש בעצמות המאציל ב"ה שלא יש מציאות דספירות וכמאמר ולפני אחד מה אתה סופר, וכמא' אתה הוא חד ולא בחושבן בחי' חד ממש, ולכן הנה החכ' מהכתר הוא כמו יש מאין מאחר דחכ' שבכתר אינו בבחי' מציאות חכ' ע"כ הנה החכ' מאין תמצא ע"ד יש מאין.

קיצור. יקשה מהמאמר דאבא עילאה מקנא באצילות, והחכ' היא בהתחדשות, וידוע דאצי' הוא גילוי ההעלם, ויבאר דע"ס כלולים באו"ס ב"ה, ושם אינם בבחי' מציאות כלל וכמא' לאו אינון נשמתין, ולכן החכ' מהכתר הוא כמו יש ע"ד מאין.

כ"א ע"ד שם המושאל, ומבאר המעם) דכל תשעה נהורין דקיימו כולה במחשבה וידוע דנשמתין הוא בחי' חכ' ורעותין הוא בחי' כתר, ובאו"ס ב"ה לאו אינון נשמתין ורעותין, ופי' בע"ה שער א"א פ"ב שזהו המ' אורות הכלולים בא"א שאינן בחי' נשמתין, אמנם לכאורה א"מ דהלא א"א הוא ריש ומקור לנאצלים וא"כ איך הם לאו אינון נשמתין, אך הענין דהנה ידוע דכתר הוא בחי' ממוצע בין או"ס המאציל אל הנאצלים, וכל ממוצע ה"ה כלול מב' המדר' דעליון ותחתון שהוא הממוצע ביניהם, והיינו בחי' תחתונה שבעליון שהוא מדר' העליונה שבממוצע, ובחי' עליונה שבתחתון שהוא בחי' תחתונה שבממוצע, וכן הוא באמצעית בחי' הכתר בין או"ס המאציל אל הנאצלים הרי יש בה ב' מדר' עתיק ואריך, דעתיק הוא בחינה תחתונה שבמאציל ב"ה וא"א הוא שרש הנאצלים, ולפי שיש בה

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

שיחת שמחת תורה, תרצ"ה

החסיד ר' אהרן סיפר, שהיה ב"יחידות" אצל אבי שאמר לו: על הפסוק "כי בגלגל הדבר הזה" – אומרת הגמרא "גלגל הוא החזור בעולם". גלגל למרות שהוא עגול – יש בו חלק עליון וחלק תחתון.

ישנו זמן שהאדם הוא למעלה על הגלגל, וישנו זמן שהאדם הוא למטה מתחת לגלגל.

מטבע בני אדם, כשנמצאים למעלה על הגלגל, רוחו של האדם גבוהה עליו והוא צוחק כפה מלא מרוב טוב, וכאשר נמצאים ח"ו למטה מתחת לגלגל, נופלים ברוחם ובוכים ממרירות וכאב לב.

אך, לאמיתו של דבר, הרי שניהם, זה שנמצא למעלה על הגלגל וצוחק, וזה שנמצא למטה מתחת לגלגל ובוכה – הם טפשים.

זה שנמצא למטה מתחת לגלגל והוא נפול ברוחו ובוכה מרות, צריכים לומר לו, מה אתה בוכה, הרי זה רק גלגל, וגלגל מסתובב, השי"ת יעזור ואתה תשוקם.

ולזה שנמצא למעלה על הגלגל ורוחו גבוהה עליו, צריכים לומר, מה אתה גבה רוח כל כך, הרי זה רק גלגל, וגלגל – מסתובב.

יד. "וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו" – יהודים חוזרים מירושלים ומבית המקדש לבתיהם הטובים, בשמחה גדולה ובלבכות טובים, טוב להם על הלב. לכאורה, בהיותם בבית המקדש, הרי ראו שהעיקר

יג. היה זה בשנת תרנ"ט, לש"ק פרשת לך הגיע אחד מזקני חסידיו של הסבא, הגביר והסוכן החסיד ר' אהרן חזנוב מפאציפ.

באותה שבת אמר אבי המאמר "פקדת הארץ", המשך למאמר "יו"ט של ר"ה". למרות שהמאמר הוא די קשה, ידעו אותו תלמידי ה"תמימים" היטב וחזרו עליו ברבים. הגביר ר' אהרן היה יהודי שידע ללמוד די טוב, והיה לומד חסידות, אך מאמרם עמוקים כמו ה"פקדת" היו קשים לו להבין, והיה מאד שבע רצון כשתלמידי ה"תמימים" חזרו בפניו על המאמר והסבירו לו אותו.

ר' אהרן חזנוב היה אז זקן מופלג ואת עסקיו ניהלו בניו וחתנו.

באותו זמן היו עסקיו במצב לא טוב, הוא נשאר חייב סכום כסף גדול, אלא בגלל שהיו לו הזמנות ממשלתיות גדולות, לא ידעו ממצבו הרע.

ביום חמישי פרשת וירא, בא לליובאוויטש אחד מחסידיו הקשישים של הסבא, ר' יעקב מסעבעז, שבשבע-שמונה השנים האחרונות גדל מאד בעשירות, ובהסכמת אבי עבר לגור מהעיררה סעבעז לעיר הגדולה ריגא.

בבואו לריגא גדלה עשירותו עוד ויתר ובמשך זמן קצר תפס מקום מכובד בין חסידיו ריגא ופני העדה.

שני חסידים קשישים וגבירים אלה כיבדוני בביקור, התוועדו קצרות וסיפרו סיפורים שונים מזמנו של הסבא.

כשהיה עדיין נסתר והיה מבקר בערים ובעיירות שונות. באותם ימים, היו עדיין הזכרונות מהרציחות הגדולות – ל"ע ול"ע – של שנות ת"ח ות"ט טריים מאד, ובאותה סביבה כמעט ולא היתה משפחה אחת שלא תוכל לספר, בקבלה איש מפי איש, אלו קרבנות היו לה באותן גזירות. סיפורים שהיו מטילים אימה ופחד.

בין המגידיים שהיו משוטטים בימים ההם ממקום למקום, להטיף מוסר לקהל, היו סוגים שונים:

(א) מגידיים שהשתמשו במאמרי וסיפורי חז"ל המדברים על גדלות העם היהודי באמונה, בטחון, מסירות נפש על תורה וקידוש השם, ובדרך זו היו מעוררים בקהל השומעים כוחות עמוקים, להתחזקות באמונה בהש"ת ובמדה ידועה עודדו וחיזקו אותם ברוחם.

(ב) מגידיים שהיו מוכיחים ומייסרים את קהל שומעיהם, חיפשו והשתדלו להפחיד את הקהל, היו מדברים בהרחבה על עונשי העבירות, ובדברי מוסרם היו מתארים את הרבש"ע כאל קנא ונוקם, המעניש קשות על כל חטא ועוון, קטן כגדול.

הפסוק²² "והאלקים עשה שיראו מלפניו" ושאר פסוקים ומאמרי חז"ל בדומה לו, ופסוקי התוכחה, היו הבסיס לדרשותיהם של מגידיים אלה, וקרה שבשטף דיבורם היו פולטים מפייהם ביטויי קללות, שעל דבר זה וזה ישלח עליהם הקב"ה ח"ו כל מיני פורעניות – דברים שהיו משפילים את רוחם של השומעים.

המגידיים בדרך כלל היו יראי שמים ותלמידי חכמים, הם בטח התכוונו לטובתם של כלל ישראל, שייטיבו מעשיהם, אבל לא כל פעם מצאו את המלים הנכונות המתאימות לכך, ועל ידי ביטויי עונשים כבדים נקבע בעיני רוחם של בני ובנות ישראל הפשוטים, שהקב"ה שהוא אל רחום וחנון טוב ומטיב לכל, הוא למעשה ח"ו אל קנא, מייסר ונוקם.

במדה מסויימת השפיע על כך – עצם מהות טבעו של המגיד והמוכיח. "מגיד" שהיה במדותיו הטבעיים טוב עין ובעל רחמים – היה מבטא גם את ביטויי המוסר החריפים ביותר, בעדינות ובמושגי רחמנות.

ואילו כשהמגיד בעצמו היה בטבעו אדם קשה ובעל מדות קשות – היה מבטא את ביטויי המוסר בחריפות רבה ובהתרגזות מרה, כל מלה היתה פוגעת, חורכת, קולו הרועם והמאויים בלבד היה מטיל אימה ופחד.

הוא רוחניות, גשמיות איננה בבחינת "בית", העולם הזה הוא הרי מעבר זמני בלבד, וזה דבר שמוכן היטב, שהרי הנשמה לפני ירידתה בגוף היתה למעלה, ולאחר מאה ועשרים שנות היותה בגוף, תחזור שוב למעלה, הרי שהגוף הוא מעבר זמני בלבד, מה היא, איפוא, השמחה וממה היה להם טוב כל כך על הלב?

אלא, השמחה הגדולה היתה מהכרת האמת. כשמכירים את האמת, הרי דבר זה עצמו גורם לשמחה גדולה בלתי מוגבלת ושהיה טוב על הלב, זה היה ה"שמחים וטובי לב" של בני ישראל כשחזרו מירושלים ומבית המקדש.

בני ישראל באו לירושלים עם נשותיהם וילדיהם, הביאו אתם את מעשרותיהם, יש שהביאו פירות ויש שהביאו כסף, שמחו בכל הטוב, עד שהגיעו להבנה האמיתית שרוחניות היא העיקר, ובכל זאת כששבו לבתיהם הגשמיים – היו שמחים וטובי לב.

השמחה וטוב הלב הבלתי מוגבלים שהיו לבני ישראל, בשובם מעיר הקודש ירושלים ומבית המקדש, עם משפחותיהם לבתיהם הגשמיים, היו מחמשה טעמים: (א) מפני שהבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת. תורת אמת – האמת לכשעצמה היא תורה שלמה. לבד זאת שתורה לכשעצמה היא אמת, היא גם מביאה אותנו לאמת, שנוכל להשיג את האמת ולהבינה.

(ב) מפני שבחר בנו מכל העמים – חסד גדול זה שהש"ת בחר בנו לעמו וצאן מרעיתו, וקורא לנו בנים, "בנים אתם לה' אלקיכם"¹⁹. בחירה זו באה מצד האהבה העצמית, ככתוב²⁰: "אהבתי אתכם אמר ה'".

(ג) בגלל ה"ונפלינו כו' מכל העם אשר על פני האדמה"²¹ – השראת השכינה שאנו, עם אלקי אברהם, זכינו לה, שתשרה עלינו, ושנהיה כלים טובים להשיג ולהרגיש אותה.

(ד) מפני שהש"ת נתן לנו את האפשרות להכיר את האמת, ואת הזכות שכאשר אנו מכירים את האמת היא תשפיע עלינו.

(ה) מפני שבאותו רגש והכרה שהכירו והרגישו שהעיקר הוא אלקות ורוחניות – הכירו את האמת, שהגשמיות שיש להם היא מתנת אלקים, מתנתו של הקב"ה, וזאת כדי שמהגשמיות יעשו רוחניות ויעבדו את הש"ת מתוך הרחבת הדעת.

טו. ישנו סיפור מהוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע

(21) שמות לג, טז.

(22) קהלת ג, יד.

(19) דברים יד, א.

(20) מלאכי א, ב.

~ רשימת הרבנית רבקה ~

דברי* ימי הרבנית רבקה, זכותה יגן עלינו, נשמתה בגנזי מרומים^א

כבוד קדושת אמי זקנתי, מרת רבקה בת חיה שרה בת רבינו האמץ זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא, נולדה י"ד מר חשון תקצ"ה², נפטרה י"ד שבט תרע"ד, תהא נשמתה צרוכה בצרור החיים. ובכן משף ימי חיה שבעים ותשע שנה ושלשה חדשים מיום ליום.

(א) ב"ה.

כהיום הנני מרגיש התסרון הנורא אשר עשיתי במשך שנים רבות, אשר חנני ה' ותברך וזכיתי בזכות רב להפיר את כבוד אמי זקנתי הרבנית הצדקנית המפורסמת, אשר כאיש גבורתה³ ברחמים וחסד ודעת מופלגה, בעלת לב עדינה שאין כמוה מופלגה במדותיה הנעימים ובענותנותה הבלתי משוער, מרת רבקה בת הרב רבי אהרן⁴ נשמתה ע"ן, אשת כבוד קדשת אאמור"ר הרב הקדוש מוהר"ש זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא, נשמתו בגנזי מרומים, זכותו יגן עלינו.

במשך עשרים שנים כמעט רצופים⁵ (כי כמעט אשר תמיד היינו יחד), מני אז בוא אלי מורי ורבי רבי שמואל בצלאל ברבי שלום שבתי זכרנו לברכה שעפ"ל⁶ (ממשפחת השל"ה⁷) – המכונה בין החסידים בשם המקוצר ושב"ץ – שהוא היה הראשון אשר פקח עיני ולבי לשום לב על מהלך והנהגת הנפש העדינה הלזו, ואשר ספר לי אודותה המון מעשיות מני קדם, מאז בואו לליובאוויטש בשנת תר"ט⁸, ומלבדן הענינים שזכרתי אודותה בתכונות היתירה שהלך לה כבוד חזונה כבוד קדשת אאמור"ר הרב הקדוש הרב 'צמח צדק' זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא, נשמתו בגנזי מרומים, זכותו יגן עלינו אמן, דע ענינים הפנימים יותר ויותר. ומלבד כל אלה היה בר דעת נפלא אשר ידע מה שראוהו והבין והשפיל בדעה צלולה וצנוקה מה לראות, והוא הפיח לי ובי רוח טהרה להבין ולהשפיל בפני שעיני ראות.

אמנם רבות מחשבות בלב איש⁹, בכל שהייתי שומע ממנה – מאת כבוד אמי זקנתי הרבנית הנזכרה, עליה השלום זכותה הרב יגן עלינו – היה רצוני לנשמו בכתב, אבל מסבות שונות דחיתי זאת מזמן לזמן. רק לעתים רחוקים ובזמנים בודדים הייתי רושם מה, אשר בטח נמצאו בין פתבי ורשימותיי, אשר כהיום פזורים המה ולא אדע מקומם איה הם¹⁰.

ועתה הנני דואג על זה במאד, כי מי כמוני היה על פני תבל שיהיה למו אוצר בלום מפרחים ושושנים ומעשיות ומקרי בני משפחתנו – העשירים ומופלאים בענינים, והעניים בזכרונם להיות רשומים בכתב אמת¹¹ מדויק הענינים כמו שהם – כפי אשר שמעתי ממנה, אשר רבות ראתה בעיני ימי נשיאות כבוד חמיה הרב הקדוש¹², ואת אשר שמעה מכבוד חמותה¹³ בת רבינו האמץ, ומכבוד

(* ההערות בשו"ג באותיות אל"ף-בי"ת הם הקטעים שנכתבו ע"י רבינו בשנת תרד"ע ונשמטו על ידו כשניטנו להמעתיק (ראה "סקירה קצרה" לקמן ע' מז ואילך).

- 3) ע"פ ספר שופטים ח, כא.
- 4) אודותו בארוכה לקמן בפנים ע' ב ואילך.
- 5) עשרים שנה: תרנ"ד-תרד"ע – בין כסא לעשור שנת תרנ"ד התחיל רבינו ללמוד אצל הרשב"ץ (ספר השיחות תרצ"ז ע' 185. וראה ספר השיחות תרצ"ו ע' 120. קיץ הש"ת ע' 161. תש"א ע' 98. תש"ד ע' 16).
- 6) ראה תולדותיו ב"התמים" חוברת א ע' סז [לה, א] ואילך.
- 7) ספר השיחות קיץ הש"ת ע' 91 ואילך. תש"ז ס"ע 136 ואילך.
- 8) תר"ט: בכ"מ כתוב שהגיע לליובאוויטש בשנת תר"ח – ראה "התמים" שם. חוברת ח ע' ח ואילך (ושם, שהרשב"ץ ראה את הר' חיים אברהם בן רבינו הזקן בליובאוויטש שנפטר בשנת תר"ח – ספר השיחות קיץ ת"ש ע' 52. בית רבי ח"א פכ"ד (נו, רע"א)). אגרות-קודש ח"ג ע' תה (הועתק ב"היום יום" ל שבט). ספר השיחות תש"א שם. בשיחת ש"ק קדושים, ר"ח אייר תרצ"ה (תורת מנחם רשימת היומן ע' שט) שהגיע "שנה לפני הסתלקות ר' ישראל מרוזין נ"ע תר"ח או תר"ט" (נסתלק ג' מרחשון תרי"א (ספר השיחות תש"ב ע' 105)).
- 9) משלי יט, כא.
- 10) ע"ד רשימות ויומנים של רבינו – ראה גם ספר "ספריית ליובאוויטש" (קה"ת, תשנ"ג) ע' פ ואילך.
- 11) ע"פ דניאל י, כא.
- 12) כ"ק אדמור"ר הצ"צ.
- 13) הרבנית הצדקנית מרת ח' מושקא. ראה אודותה לקמן ע' יא הערה 61.
- 14) הרבנית הצדקנית מרת שיינא. ראה אודותה ברשימה שבהערה 56.

הערות המוספרות הם מהמח"ל.

- 1) ח' שרה: שמה המלא: חנה ח' שרה – ראה החתימה במכתב בתה: "ברכה צבי גיטל בת חנה ח' שרה" (נרפס באגרות-קודש אדמור"ר מהורש"ב ח"א ע' שמו בהערה).
- 2) ראה גם "ואלה תולדות הרבנית" ב"הא"ח* גליון 18 מיום כ"ח שבט שנה זו (תרד"ע): "הרבנית המפורסמת בצדקתה ובמעשי הטובים מרת רבקה ז"ל אשר נפטרה ביו"ד שבט העבר, נולדה בפה ליובאוויטש בשנת תקצ"ה ביו"ד בחשון". ובסידרת הזכרונות (נמצא ברפוס) "פון ליבאוויטשער רבין'ס הויף" שנרפס בעיתון "מארגען זשורנאל" ניו יארק, תר"ץ – הועתק לקמן הערה 141, שהרבנית צפתה מראש שהיא תסתלק מהעולם בשנת השמונים (מרחשון תקצ"ה – שבט תרד"ע). ב"הקריאה והקדושה" (שבט תש"א ע' ו. ועוד) ש"נולדה בשנת תקצ"ג בעיר ליובאוויטש והיא בת השני להורי נ"ע". וכ"ה ("תקצ"ג") ב"היום יום" י שבט (הועתק לקמן הערה 141): "פתח-דבר" להמשך והחרים תרל"א (קה"ת, תש"ה) ע' 7 הערה ה. ספר התולדות אדמור"ר מהר"ש (קה"ת, תשנ"ז) ע' 12 הערה 13.

(* שבעון "הא"ח – כתבעת לילדים, יצא לאור – ע"פ הוראת כ"ק אדמור"ר מהורש"ב נ"ע (ראה "חזון לנער" ע' 15) – ע"י המוסד "תומכי תמימים" בליובאוויטש בין השנים תרע"א-תרד"ת. העורך – הרה"ח ר' משה ראזענבלום מזכ"ר ישיבת תומכי-תמימים ליובאוויטש. – דפוס צילום של חוברות "הא"ח" יצא לאור בספר ע"י מכן "אהלי שם" – אה"ק, תשע"ב.

כבוד קדושת אביה, הרב הגאון הרב החסיד רבי אהרן בן רבי משה בן רבי סנדר בן רבי הירש משקלאוו, נולד בשנת תקס"ט¹⁵, והיה חתן כבוד קדושת אדמו"ר האמצעי שלקח את בתו הרבנית מרת חיה שרה. נסתלק כ"ד אייר תקצ"ז¹⁶.

סדר יחוסו הוא, הרב רבי אהרן היה בן הרביעי²⁰ לאביו החסיד והלמדן רבי משה²¹, שהיה מופלג בתורה וינאות ד' והיה מתמיד גדול בלימודו, ואף שהיה רבי משה בעל עסק גדול ועשיר, בכל-זאת היה עיקר התעסקותו בתורה בשקיפה גדולה, ובבואו מחנונו לא היה מספיק להניח הפגד עליון שלו, היה מתחיל ללמוד²².

הרבנית זקנה¹⁴ אשת רבינו האמצעי, ומזקני משפחתנו אשר הפירו את רבינו הגדול ונדעו כל העניינים הדיועים והמקובלים בין החסידים, ואת אשר לא ידעו הכל כפי-אם יחידים סגולה מן החסידים, וכן מבני המשפחה הזקנים, ומה גם מקרי וענייני ההנהגה בימי נשיאות כבוד קדושת אדמו"ר – כבוד קדושת חותנה – הרב הקדוש הרב 'צמח צדק' זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא, נשמתו בגני מרומים, וכותו יגן עלינו. והרבה הרבה מאד שמעתי ממנה במשך העשרים שנה, משנת תרנ"ד – תרע"ד.

אף חקמתי לא עמדה לי, ואבדתי הטובה המופלאה הליו בנדיים ממש, אשר גדלה דאגתי עליהם במאד. והנה באשר נשקע שמשה אמתית אלקט החומר הדרוש ונאבה עלי בנגן זה אף נעים [...]. תולדתה ואת אשר עבר עליה, פי חליפות¹⁵ נוראות וקאת בימי חיה צער ויסורים שונים ומופלאים, אשר לא יקרה לאדם בינוני, שגם הם אות ומופת על מהות נשמתה הזכה והטהורה.

מני אז (י"ד שבט)¹⁶ עד היום (ב' שופטים ב' אלול), עברו מאה תשעים ותשע יום, ואנכי עוד טרם קבצתי החומר הדרוש, והנני ירא כי לא יעלה בידי חס-ושלום מהמון הטרדות והסיבות שהנני שוכן בהם תמיד, וביני לביני יוכלו להשתפח מלבי, גם השארית שחנני ה' התברך לזכרם קהיים. אמתית טוב מלא כף נחת וענג נפשי מהמון רוח שאשאף בחפני, וארשום את המעט הלזה ויהיה למזכרת ברכה לנו יוצאי חלציה, למען גדע את השאר אשר נשאנו¹⁷, ויוצאי חלצינו ינדעו הם מי היתה אם זקנתם, והם יודיעו להבאים אחריהם, ובה יישמר טהרת משפחתנו.

היה אם יעורני ה' התברך ואאסוף את החומר המקוה ויהיה ביכלתי להתעסק בו, יהיה כעין הוספה על העקר הלזה, וזכותה הגדול תעמד לנו כפלנו בכל עניינינו ברוחניות ונשמיות, בכני חיי ומזונא רויחא.

(ב) והיום בכירור לא אדע. והחשבון שנוול בשנת תקס"ט הוא נקי: אשתו הרבנית חיה-שרה בת רבינו האמצעי נפטרה בשנת תר"ו¹⁸ ובעלה הרב רבי אהרן עוד תשעה שנים מקודם, והיה זה בשנת תקצ"ז והוא אז בן עשרים ושמנה שנה, חרי שנוול בשנת תקס"ט.

שנדפסה בקאפוסט בשנת תקצ"ז: "הובא לבית הדפוס ע"י חתן אדמו"ר הרב הגדול המפורסם מוהר"ר רוב בער נ"ע, ה"ה כבוד מוהר"ר אהרן במוהר"ר חיים משה אלכסנדר נ"י".

(20) ראה לקמן ע' ט.

(21) חיים משה (כנ"ל בנוסח שער ה"תורה אור" שהועתק בהערה 19).

(22) ראה גם ספר השיחות תש"ג ע' 133: "הוד כ"ק אדמו"ר ה"צ"צ האט געהאט א מחותן, ר' הירש איז געווען זיין נאמען. דער ר' הירש איז געווען דער זיידע פון ר' אהרן***, און ר' אהרן איז געווען דער איידעם פון הוד כ"ק אדמו"ר האמצעי און דער שווער פון הוד כ"ק אדמו"ר מוהר"ש. בעת דעם שידוך מיט אדמו"ר מוהר"ש, האט שוין ר' אהרן ניט געלעבט. ר' הירש איז געווען בקי אין כבלי און ירושלמי, און די זקני ת"ח פון שקלאוו האבען זיך געוואונשען צו האבען א מקצת פון זיין העמקה. ר' הירש איז געווען א סוחר, ד.ה. ער איז געוועסען אין קראם – סטאר – לשמירה, כמאמר*** ישכור פועלים ויעמוד עמהם, איז ער געוועסען אין קראם און געלערנט".

(*** ר' הירש איז געווען דער זיידע פון ר' אהרן: לעיל: ר' אהרן ב"ד משה ב"ד סנדד ב"ד הירש, ואולי נקרא "זקנו", ע"פ מ"ש לקמן (ס"ע ח ואילך) שר' סנדד נפטר בצעירותו ובנו ר' משה גודל בבית זקנו ר' הירש ולכן הי' נקרא "ר' משה ר' הירש"ס.

(****) ראה ב"מ כט, טע"ב.

(15) = תמורות.

(16) יום הסתלקותה בשנת תרד"ע.

(17) ע"פ ירמ' מב, ב. ועוד.

(18) בספר השיחות קיין ה"ש"ת ע' 172 משמע שהיתה בחיים בעת חתונת בתה הרבנית רבקה (ושם בע' 173 שהי' זה בתר"ו*). וראה רשימת הימים של רבינו כ"ה מנחם אב שנה זו (ספר השיחות תורת שלום ע' 207. לעיל ע' 000).

(19) ברשימת "משפחות ק"ק שקלאב" (על-פי פנס הנפטרים דחברה גמילות חסד של אמת של קהילת שקלאב – נדפס ב"קבץ על יד" ירושלים תרצ"ו ספר א (יא) ע' קסב) איתא: "תקצ"ה. ב' כ"ד אייר (2). אהרן בר' משה ר"ס [= משפחת ר' סנדר"ס"]. סימן השאלה ליד תאריך הפטירה מציין** שבשנת תקצ"ה חל כ"ד אייר בשבת, ויום ב' שלאחרי – בכ"ו בחודש. הקביעות המתאימה לתאריך הנזכר היתה בשנת תקצ"ז (ולאחרי בשנת תר"ד). בשער שני של מהדורה הראשונה של "תורה אור"

(* ראה לקמן ע' כד ובהערה 123.

(** נח"ש בהקדמה ל"משפחות ק"ק שקלאב": "רושמי שמות הנפטרים בשקלאב לא דקדקו בקביעות השנים, וכפי הנראה היה דרכם לרשום את שם הנפטר בפנסק ימים רבים אחרי הקבור וכתבו עפ"י זכרונם, וע"כ לא יתאימו ימי השבוע אל ימי החודש בהרבה מקומות מאד, לכן בכל מקום שנמצאתי טעות כזאת הצבתי סימן השאלה, אך לא יתקנתיה, כי אי אפשר לדעת אם טעה הרושם ביום השבוע או ביום החודש".

ולעת זקנותו התלמד ששה סדרי משנה בעל-פה, באמרו בהגיעי מי זקנה – וכבר היה זקן – מי יודע אם לא יתקלקל הראיה, ומה יכולים לעשות, ואז אפשר יהיה ביטול תורה רב, פי לפעמים אפשר האיש שיהיה אצלו יהיה לו איזה מניעה מללמוד עמו. וכן היה שהתלמד כל הששה סדרי משנה בעל-פה, וכן תנ"ך, ועוד איזה מסכתות אגדה.

לאחר שהתלמד הנזכר לעיל היה לומד בעל-פה [ב]שבת-קודש בין מנחה למערבי. ובכל יום היה מנהגו ללמוד בשעה מאוחרת בלילה, וכאשר ראשו עליו יכבד, פסק מללמוד הלימודים העיוניים בגמרא ופוסקים, והיה לומד משניות בעל-פה עד שהיה מתנמנם מתוך הלימוד²³.

מיר האט ער (כן ספרה כבוד אמי זקנתי עליה השלום²⁴) ויפיל מאל גיזאגט איה האב זאך גאר מחיה געווען מיטין לימוד משניות בעל-פה, דער זמן ווערט מער נשמר און די מחשבות זיינען אסך ריינער [=הוא אמר לי (כן ספרה כבוד אמי זקנתי עליה השלום) תכופות: לימוד המשניות בעל-פה החיה אותי מאוד, הזמן נשמר יותר והמחשבות טהורות הרבה יותר].

הוא היה חשוב גדול אצל כבוד קדושת אאזמו"ר הרב 'צמח צדק' זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא, נשמתו בגנזי מרומים, זכותו יגן עלינו אמן, פי מלבד גדלו בתורה ויראה היה בר דעת גדול ועמקן, והיה חכם במילי דעלמא עם דעה תקיפה.

ומקום מגורו, שקלאוו, בימים ההם היתה בירת חכמי הנגב הזה, שהיו בה חכמים גדולים בתורה מצד המתנגדים, וכמו-כן גבורי הלב ואדירי התורה מצד החסידים, וגבירים עצומים אשר כולם היו מנוסעי אשכנז להעיר לאייפציג למפור ולקנות סחורה. ולזאת כל ענייני הפלל והעצות היו נחתכים על-פי עצת והשתתפות חכמי וגבירי שקלאוו. והיה הוא – הרב משה זכרוננו לברכה – אחד המיוחד בדורו ביניהם אשר היו לו תורה וגדולה יחד.

כבוד קדושת אאזמו"ר הרב 'צמח צדק' זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא, נשמתו בגנזי מרומים, זכותו יגן עלינו, היה מתחשב עם עצת ודעת הרב משה זכרוננו לברכה. כבוד אמי זקנתי הרבנית נשמתה-עדין, ספרה לי אשר כבוד קדושת אאזמו"ר מוהר"ש זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא, נשמתו בגנזי מרומים, זכותו יגן עלינו, האט איהר א מאהל גיזאגט, עס איז מיר זייער גישמאק הערין ויא דיין זיידע רבי משה רעט א ענין אפילו אין מילי דעלמא, איז דאס וואס ער זאגט איז זייער שכל'דיק טיף קורץ און זייער קלוג, ער האט זייער הויכע חושים.

דער טאטע (דבר הלאה כבוד קדושת אאזמו"ר הנזכר לעיל) האט מיר אסך מאהל גילייבט דעם שווער, דיין טאטין, אין קאפ.

ער (כה אמר אאזמו"ר הצמח צדק' לכבוד קדושת אאזמו"ר מוהר"ש הנזכר לעיל) פלעגט

הוד כ"ק אאזמו"ר הצ"צ געענטפערט: איך בין אינגער און עס טרעפט ביי מיר ארץ, די עצה איז חזרין משניות בע"פ, משנה איז גילוי הנשמה.

ר' הירש, הגם ער איז געווען בקי אין בבלי וירושלמי, האט ער זיך אבער געכאפט צו 93 יאהר, אז בדיוק דעם לשון המשניות איז ער גיט קלאר, און האט אנגעהויבען חזרין משניות בע"פ.

(24) = כבוד אמי זקנתי עלי השלום.

(23) ראה גם ספר השיחות שם: "אמאל איז ר' הירש געקומען צו הוד כ"ק אאזמו"ר הצמח צדק, האט ער איהם זעהר מקרב געווען. אין א געוויסען טאג זיינען הוד כ"ק אאזמו"ר הצ"צ מיט ר' הירש ארויס אביסל אויפן הויף, וואו עס זיינען געווען בויער און בענק צום זיצן, האבן זיי זיך צוגעזעצט און פארפירט א שמועס. צווישען די רייד האט זיך ר' הירש פארקלאגט פאר'ן צ"צ, אז עס איז איהם שווער צו טראכטען ענינים עמוקים, און האט געפרעגט א עצה אויף דעם. האט איהם

פארשטיין א ענגן אמת טיף איידער ער האט אים נאך בענומען, נאך דעם פלעגין מיר זעך ביידע מאטערין, אין דעם וואס און ווי אזוי האט ער פארשטאנען, עס פלעגט אן קומען שווער צוקומען צוא דעם, אבער דאך פלעגין מיר אייף דעם קומען, און עס פלעגט זיין אמת'ר ריינער שכל.

זיי פלעגין (סיפר אאזמו"ר לאמי זקנתי) לערנען אין איינעם אסך יאהרען, האט דער טאטע מיר געזאגט אז די חושים דאין טאטנס איז געווען מורא'דיק. איצט פארשטיי איך דאס פון זיין זיידען, רבי משה (פי היה אז בהתפעלות גדולה ממנו באיזה ענין, כה דברה), אז ער האט אזא גרייסע קאפ, איז וואס איז שוין דער יפה כח הבן²⁵, איך בין זאך באמת מצטער וואס איך האב [איש] ניט גיקענט. פון דעם טאטנס ניט קענען אפשייבן²⁶ זאין קאפ קען מען פארשטיין וויא הייך ער איז גיווען.

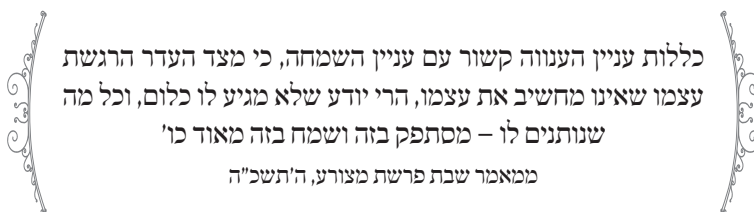
[=כבוד קדושת אאזמו"ר הרב 'צמח צדק' זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא, נשמתו בגנזי מרומים, זכותו יגן עלינו, היה מתחשב עם עצת ודעת הרב משה זכרוננו לברכה. כבוד אמי זקנתי הרבנית נשמתה ערן, ספרה לי אשר כבוד קדושת אאזמו"ר מוהר"ש זכר צדיק וקדוש לברכה לחיי העולם הבא, נשמתו בגנזי מרומים, זכותו יגן עלינו, אמר לה בהזדמנות: נעים לי מאוד לשמוע ביצד סבך רבי משה מדבר ענין, אפילו במילי דעלמא. דבריו מאוד שכליים, עמוקים, קצרים ומביעים חכמה. הוא חונן בחושים נעלים מאוד.]

אבי (דבר הלאה כבוד קדושת אאזמו"ר הנזכר לעיל) שיבח בפני פעמים רבות את שכלו של חותני, אביך.

דרכו היתה (כה אמר אאזמו"ר ה'צמח צדק' לכבוד קדושת אאזמו"ר מוהר"ש הנזכר לעיל) להבין ענין לאמיתו ולעמקו טרם קיבל אותו (הערת המתרגם: משמעות המלים האחרונות איננה ברורה). לאחר מכן היינו שנינו מתייגעים במה ובאופן שהבין. היה קשה להגיע לקף, אף היינו מגיעים לקף והיה זה שכל אמיתי טהור.

הם נהגו (ספר אאזמו"ר לאמי זקנתי) ללמוד יחד במשך שנים רבות. אבי אמר לי שהחושם של אביך היו מופלאים. עתה הנני מבין זאת מסבך רבי משה (פי היה אז בהתפעלות גדולה ממנו באיזה ענין, כף אמרה) שיש לו גאונות כה גדולה, והרי "יפה כח הבן". הנני באמת מצטער שלא הפרתי אותו. מכך שלא ניתן לשער את גאונותו של אביך ניתן להבין כמה נעלה הוא היה].

25) שבועות מח, סע"א. וש"נ. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 222. = לשער. וש"נ.

~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

בי"ה י"א כסלו רפ"ח

ריגא

היותר אפשרי הכתבים כתבי יד קדש שלי המונחים אצלו, וישלחם ע"י פאצט בחבילה טובה פאר סטראחיטט אשר בעזרתו יתברך יבואו בטח, וישלח זאת על שמי, ויודיע במכתב בטוח תומ"י.

ידידי הרה"ג ווי"ח אי"א מוהר"ר

שניאור זלמן שי

דידו הדו"ש ומברכו

שלום וברכה,

יוסף יצחק

בזה הנני לבקשו אשר יואיל נא לשלוח לי בהקדם

המשך ביאור למזמור קנג מתוך "תהילות מנחם" מעמוד 3

ובפרטיות יותר, "אליך נשאתי את עיני הישבי בשמים" – היא תנועה ראשונה שיהודי עושה (כדמוכח מזה שזהו הפסוק הראשון במזמור), אף אל פי שהקב"ה נמצא בכל מקום, כמ"ש¹ "את השמים ואת הארץ אני מלא", "מלא כל הארץ כבודו"², ואם כן למה צריך ל"נשאתי את עיני הישבי בשמים"?

יתירה מזו, הרי "השמים ושמי השמים לא יכלכלוך ואף כי הבית הזה"³ – בניחותא, שדוקא בבית המקדש הנמצא בארץ הגשמית – הוא כלי להשראת השכינה. ועל דרך זה בנוגע לכללות ענין התורה, ש"לא בשמים היא"⁴, וניתנה למטה בארץ דוקא⁵, ואם כן מהו הענין ד"נשאתי את עיני הישבי בשמים"?

והביאור בזה, הפסוק מדגיש שלפני פנייתו אל הקב"ה כפי שהוא "יושב בשמים", הוא פונה "אליך נשאתי את עיני" – שהרמת עיניו אל הקב"ה היא כפי שהוא למעלה משמים וארץ, ורק אחר כך אל הקב"ה כפי שהוא "היושבי בשמים", ובלשון חז"ל "את השמים ואת הארץ (בשווה) אני מלא" (כמבואר בחסידות⁶ עה"פ "את – מלא", שדוקא מצד "אני" יכול להיות הענין ד"מלא, בשמים ובארץ ביחד), ועל ידי זה גם בארץ יורגש ש"אני מלא", ויתקשר עם אביו "בשמים".

ולפי זה מובן גם שהענין ד"נשאתי את עיני הישבי בשמים", אינו בסתירה למ"ש בגמרא⁷ "המתפלל צריך שיתן את עיניו למטה", כי מפורש בגמרא שם, שביחד עם זה, צריך ליתן את "לבו למעלה". היינו, שביחד עם זה ש"עיני הישבי בשמים", "לבו למעלה", "צריך שיתן עינו למטה". שזהו ענין יחוד שמים וארץ⁸, שהתפילה ב"ארץ" חדורה (מצד הגדרים שלה) שאין אפשרות יותר לאריכות הגלות, וכבר הגיע זמן סיום וקץ הגלות, "שמים", "לבו למעלה"⁹.

(1) ירמ' כג, כד.

(2) ישעי' ו, ג.

(3) מלכים-א ח, כז.

(4) כי תבוא ל, יב.

(5) שבת פט, א.

(6) ראה לקו"ת נשא כד, א. ובכ"מ.

(7) יבמות קה, ב.

(8) וראה תו"א מג"א צא, ב.

(9) בשיחה כאן דובר בהרחבה על חיבור "שמים" – רוחניות, ו"ארץ" – גשמיות, כפי שזה בא לידי ביטוי בתורה גופא: נגלה וחסידות, ומעלתה של ישיבת תומכי תמימים באיחוד ב' המעלות. עיי"ש.

הנה הנה משיחת בא

המצרע זה מִיִּשְׁהוּ שְׁדַבֵּר לְשׁוֹן הָרַע וְלָכֵן מוֹפִיעִים לְפִתַּע כְּתָמִים (נְגָעִים) שֶׁל צָרַעַת עַל הַבְּגָדִים וְעַל הַגּוּף שְׁלוֹ. הַגְּמָרָא אוֹמֶרֶת שֶׁהַמְּשִׁיחַ נִקְרָא בְּשֵׁם 'מְצָרַע'. אִיךָ זֶה יְכוּל לְהִיטֵת? הֲרֵי הַמְּשִׁיחַ הוּא צָדִיק גָּדוֹל וְאִיךָ אֶפְשָׁר לְקַרְא לוֹ מְצָרַע?

שאלה מעניינת מאוד. התשובה היא שלא כל אדם שדבר לשון הרע לוקה בצרעת. להפך: רק אדם שהוא צדיק, עם הרבה מעשים טובים, שנכשל ודבר לשון הרע, נותנים לו משמים סימן להפסיק לדבר לשון הרע. הסימן זה הצרעת.

את זה לומד אדמו"ר הזקן מפה שכתוב בפירושו: "אדם פי יהיה בעור בשרו נגע צרעת". אדם זה פנוי שנותנים בתורה רק למישהו חשוב.

ולכן המשיח נקרא בשם מצרע. כי הוא בא אחרי שבני ישראל עשו תשובה וקימו מצוות במשך כל השנים של הגלות. נשאר להם רק לסדר את הדברים הקטנים האחרונים... זה בדיוק כמו המצרע, שהוא 'בגדול בסדר', רק נשאר לו לתקן את החטא של לשון הרע. כך גם המשיח לוקח על עצמו לתקן את הדברים האחרונים שנשארו לבני ישראל לעשות לפני הגאולה.

(מעובד ע"פ לקו"ש חל"ז, עמ' 33. מתוך 'נשמתא דאורייתא')

המשך ביאור למס' בוא מציעא ליום שבת קודש עמ' א

22 וּפְתָחָא – והברייתא שנשנתה בסתם בלא שם התנא, כרבי מאיר
 23 היא הסובר שזהו שיעור האונאה, כמבואר בברייתא ובמשנתינו.
 24 הגמרא מביאה משנה שגם בה נכתב הדין של קיום מטבע
 25 שנפסלה: הֲנֵן הָתָם (כלים פ"ב מ"ז), אף שסתם מטבע אינו מקבל
 26 טומאה, מכל מקום סלע שנפסלה, והתקנה שיהא שוקל בה
 27 משקלות, מְמָאָה – מקבלת טומאה, כיון שעשאה כלי. דין נוסף:
 28 עַד כְּמָה תִּפְתַּח הַמֵּטְבַּע וְיֵהָא רִשְׁאֵי לְקִיּוּמָה כְּדִי לְמוּכְרָה כְּשׁוּיָה
 29 בַּחֲסֻרוּנָה. לְסַלַּע, עד שתיפתח בשני דינרים, והיינו בשיעור חציה,
 30 אבל פחות מִכֵּן – אם מחמת החסרון שזה פחות משני דינרים,
 31 יְקִיץ – יתכנה לשנים, מחשש שירמו בה וישתמשו בה כשקל,
 32 שהוא שני דינרים.
 33 הגמרא מביאה מחלוקת בדין סלע שנפתח, אך שזה יותר מחציו.
 34 מבררת הגמרא: 'יתר על כן מאי' – מה הדין אם אחרי הפחת שזה
 35 המטבע יותר משני דינרים. אָמַר רַב הוּנָא כִּשְׁם שְׁפָחוֹת מִכֵּן – משני
 36 דינרים, יְקִיץ, מחשש שישתמשו בו כשקל, כך יתר על כן – על שני
 37 דינרים, יְקִיץ, מחשש שישתמשו בו כסלע. רַבִּי אֲמִי אָמַר, רַק
 38 בְּפָחוֹת מִכֵּן יְקִיץ, כיון שאפשר לטעות בו ולסבור שזהו שקל, אבל
 39 יֵתֵר עַל כֵּן, יְקִיץ וימכרנו כשויי בחסרונו, כיון שניכר שנפתח
 40 מסלע.
 41 הגמרא מקשה מהברייתא על דעת רב הונא: מִיִּתְיָב,

1 היא מטבע רחבה, ואף אחרי שנפתחה לשווי דינר אפשר לטעות
 2 ולסבור שהיא מטבע של שקל, הווה שני דינרים, וכיון שאפשר
 3 לטעות ולרמות בה, אסור לקיימה אפילו בתורת דינר:
 4 שנינו בברייתא: עד כמה תיפתח ויהא רשאי לקיימה, בסלע עד
 5 שקל, בדינר עד רובע, פחות מִכֵּן אִיסָר אִיסוּר (להוציאה):
 6 מבררת הגמרא: מאי קאמר – מה הביאור בסיום דברי התנא, הרי
 7 אין לומר כמשמעות דבריו שרק אם פחתו הסלע או הדינר יותר
 8 מחציים בשיעור 'איסור' אסור לקיימם, שהרי בתחילת הברייתא
 9 מבואר שהשיעור הוא 'עד שקל' ו'עד רובע', ואם פחתו אפילו
 10 בפרוטה נוספת, אסור לקיימם.
 11 מבאר הגמרא: אָמַר אֲבִי, דין זה נאמר לגבי מחלוקת התנאים
 12 שברישא מהו שיעור האונאה במטבע, והכי קאמר, אם פתחה
 13 הסלע יותר מִכֵּן שיעור אונאה שנקטו התנאים, בשיעור אִיסָר,
 14 אִיסוּר למוכרה כאילו היא שלימה.
 15 מקשה הגמרא: אָמַר לִיה רַבָּא לאבבי, אי הָכִי, מדוע יש צורך
 16 שתפתח המטבע בשיעור איסור, והרי אפילו אם פחתה במשהו
 17 משיעור אונאה שאמרו התנאים נמי – גם כן אסור למוכרה כאילו
 18 היא שלימה, שהרי יש בה אונאה.
 19 רבא מבאר את סיום הברייתא באופן אחר: אֵלָא אָמַר רַבָּא, כִּךְ
 20 היא כוונת התנא, אם פתחה הסלע בשיעור אִיסָר לְכַל דִּינָר
 21 שבסלע, והיינו שנפתחה בארבעה איסורים, אִיסוּר להוציאה,

חומש לקריאה בציבור

פרשת מצורע

והרע יתפכו לאור וטוב. כף גם בנוגע למצרע, בזמן הגלות מצורע הוא משג שליילי. אבל לעתיד-לבוא התשובה של המצרע תהיה בבחינת 'זדונות נעשות לו פזכיות', כף שהמשג מצורע יתפך להיות דבר חיובי. בדורות הראשונים לא קראו בשם מצורע כי לא רצו להשתמש בדבר שליילי, לכן השתמשו בשם 'זאת תהיה' רמז לכף שלעתיד-לבוא יהיה המצרע דבר חיובי. אך בדורות האחרונים, הקרובים לביאת המשיח שאז יתפך המצרע לדבר חיובי, קוראים לפרשה מצורע על-שם העתיד הקרוב, שבו המצרע יהיה רק דבר של קדשה ואור.

(לקוטי שיחות, חלק ז, ע' 100. ע"פ ביאורי החומש)

שני י' ושתט את-הכבש במקום אשר ישחט את-החטאת ואת-העלה במקום הקדש פי כחטאת האשם הוא לכהן קדש קדשים הוא: י' ולקח הכהן מדם האשם ונתן הכהן על-תנוך און המטהר הימנית ועל-כהן ידו הימנית ועל-כהן רגלו הימנית: י' ולקח הכהן מלוג השמן ויצק על-כף הכהן השמאלית: י' וטבל הכהן את-אצבעו הימנית מן-השמן אשר על-כפו השמאלית והזה מן-השמן באצבעו שבע פעמים לפני יהוה: י' ומיתר השמן אשר על-כפו יתן הכהן על-תנוך און המטהר הימנית ועל-כהן ידו הימנית ועל-כהן רגלו הימנית על דם האשם: י' והנותר בשמן אשר על-כף הכהן יתן על-ראש המטהר וכפר עליו הכהן לפני יהוה: י' ועשה הכהן את-החטאת וכפר על-המטהר מטמאתו ואחר ישחט את-העלה: י' והעלה הכהן את-העלה ואת-המנחה המזבחה וכפר עליו הכהן וטהר: ם

~ נקודות משיחות קודש ~

שהנגעים באין על לשון הרע. על גסות הרוח (רש"י יד, ד) לשון הרע, שהוא חטא חיצוני, המתבטא בדבור בלבד (פסוטי דברים) – מביא נגעי עור הבשר, המופיעים בחלקי

יד « וידבר יהוה אל-משה לאמר: זאת תהיה תורת המצרע ביום טהרתו והובא אל-הכהן: ויצא הכהן אל-מחויץ למחנה וראה הכהן והנה גרפא נגע-הצרעת מן-הצרוע: ויצוה הכהן ולקח למטהר שתי-צפרים חיות טהרות ועץ ארו ושני תולעת ואזב: ויצוה הכהן ושתט את-הצפור האחת אל-בלי-חרש על-מים חיים: ואת-הצפר החיה יקח אתה ואת-עץ הארו ואת-שני התולעת ואת-האזב וטבל אותם ואת | הצפר החיה בדם הצפר השחטה על המים החיים: והזה על המטהר מן-הצרעת שבע פעמים וטהרו ושלח את-הצפר החיה על-פני השדה: ויכבס המטהר את-בגדיו ויגלח את-כל-שעריו ורחץ במים וטהר ואחר יבוא אל-המחנה וישב מחויץ לאהלו שבעת ימים: והיה ביום השביעי ויגלח את-כל-שעריו ואת-ראשו ואת-זקנו ואת-גבת עיניו ואת-כל-שעריו ויגלח וכבס את-בגדיו ורחץ את-בשרו במים וטהר: ויביום השמיני יקח שני-כבשים תמימים וכבשה אחת בת-שנתה תמימה ושלשה עשרנים סלת מנחה בלילה בשמן ולג אחד שמן: והעמיד הכהן המטהר את האיש המטהר ואתם לפני יהוה פתח אהל מועד: ולקח הכהן את-הכבש האחד והקריב אתו לאשם ואת-לוג השמן והניף אתם תנופה לפני יהוה:

~ נקודות משיחות קודש ~

שמה של הפרשה - מצורע

בדורות הראשונים נקראת פרשת מצורע – פרשת זאת תהיה, ורק בדורות האחרונים התקבל השם 'פרשת מצורע'. וטעם הדבר בפנימיות הענגים: ידוע שלעתיד-לבוא החשוך

הבטחתו. אמר הרבי, שהחלטה זו פתחה לו למעלה צנורות חדשים של פרנסה. ואף כאן: כאשר עני יוצא מגדרו ומשתדל עבור חברו העשיר - עוזרים לו מלמעלה לקיים את הבטחתו בעשירות.

(לקוטי שיחות, חלק כו, עמ' 105)

רביעי: **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:**
כִּי תָבֹאוּ אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְכֶם
לְאַחֲזָה וְנִתְּחִי נֶגַע צְרַעַת בְּבֵית אֶרֶץ אֲחֻזַּתְכֶם:
וְכֹבֵא אֲשֶׁר־לוֹ הַבַּיִת וְהַגֵּיד לַפֶּהן לֵאמֹר כְּנָעַן
נִרְאָה לִי בְּבֵית: ^א וְצִוְהָ הַכֹּהֵן וּפְנֵו אֶת־הַבַּיִת
בְּטָרִם יָבֵא הַכֹּהֵן לְרֹאֹת אֶת־הַנֶּגַע וְלֹא יִטְמָא
כָּל־אֲשֶׁר בְּבֵית וְאַחַר כֵּן יָבֵא הַכֹּהֵן לְרֹאֹת
אֶת־הַבַּיִת: ^ב וְרָאָה אֶת־הַנֶּגַע וְהֵנִיחַ הַנֶּגַע
בְּקִירַת הַבַּיִת שְׁקַעְרֹרֶת וְיִקְרַקֵּת אוֹ אֲדָמָדָמַת
וּמִרְאִיתוֹ שִׁפָּל מִן־הַקִּיר: ^ג וַיֵּצֵא הַכֹּהֵן מִן־הַבַּיִת
אֶל־פֶּתַח הַבַּיִת וְהִסְגִּיר אֶת־הַבַּיִת שִׁבְעַת יָמִים:
וְשֵׁב הַכֹּהֵן בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי וְרָאָה וְהֵנִיחַ פֶּשֶׁה
הַנֶּגַע בְּקִירַת הַבַּיִת: ^ד וְצִוְהָ הַכֹּהֵן וְחִלְצוּ אֶת־
הָאֲבָנִים אֲשֶׁר בָּהֵן הַנֶּגַע וְהִשְׁלִיכוּ אֹתָהֶן אֶל־
מַחֲוִיץ לְעִיר אֶל־מְקוֹם טָמֵא: ^ה וְאֶת־הַבַּיִת יִקְצַע
מִבַּיִת סָבִיב וְשִׁפְכוּ אֶת־הַעֲפָר אֲשֶׁר הִקְצִו אֶל־
מַחֲוִיץ לְעִיר אֶל־מְקוֹם טָמֵא: ^ו וְלִקְחוּ אֲבָנִים
אַחֲרָיו וְהִבִּיאוּ אֶל־פֶּתַח הָאֲבָנִים וְעָפָר אַחַר
יָקַח וְטַח אֶת־הַבַּיִת: ^ז וְאִם־יָשׁוּב הַנֶּגַע וּפְרַח
בַּבַּיִת אַחַר חִלְצֵן אֶת־הָאֲבָנִים וְאַחֲרֵי הַקְּצוֹת
אֶת־הַבַּיִת וְאַחֲרֵי הַטּוּחַ: ^ח וְכֹבֵא הַכֹּהֵן וְרָאָה
וְהֵנִיחַ פֶּשֶׁה הַנֶּגַע בְּבֵית צְרַעַת מִמְאֲרַת הוּא
בְּבֵית טָמֵא הוּא: ^ט וְנִתְּחֵן אֶת־הַבַּיִת אֶת־אֲבָנָיו
וְאֶת־עֲצָיו וְאֵת כָּל־עֵפֶר הַבַּיִת וְהוֹצִיא אֶל־מַחֲוִיץ
לְעִיר אֶל־מְקוֹם טָמֵא: ^י וְהִבֵּא אֶל־הַבַּיִת כָּל־יְמֵי
הַסְּגִיר אֹתוֹ וְיִטְמָא עַד־הָעֶרֶב: ^{יא} וְהִשְׁכַּב בְּבֵית
יְכַסֵּם אֶת־בְּגָדָיו וְהֵאֱכַל בְּבֵית יְכַסֵּם אֶת־בְּגָדָיו:
וְאִם־יָבֵא יָבֵא הַכֹּהֵן וְרָאָה וְהֵנִיחַ לֹא־פֶשֶׁה
הַנֶּגַע בְּבֵית אַחֲרֵי הַטּוּחַ אֶת־הַבַּיִת וְטַח הַכֹּהֵן

הגוף החיצוניים והנחותים יותר. גסות הרוח, שמקומה פנימי ועמק יותר בגפש האדם - מביאה נגעים המופיעים בראש (או בזקן). האבר החשוב ביותר בגוף האדם. (לקוטי שיחות, חלק כו, עמ' 97)

שלישי: **כֹּא וְאִם־יָדַל הוּא וְאִין יָדוֹ מִשְׁנֵת וְלָקַח כְּבֶשׂ**
אֶחָד אֲשֶׁם לַתְּנוּפָה לְכַפֵּר עָלָיו וְעִשְׂרוֹן סֹלֶת
אֶחָד בְּלוֹל בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה וְלֹג שֶׁמֶן: ^א וְשִׁתִּי
תָּרִים אוֹ שְׁנֵי בְנֵי יוֹנָה אֲשֶׁר תִּשְׁיֹג יָדוֹ וְהָיָה אֶחָד
חֲטָאת וְהָאֶחָד עֹלָה: ^ב וְהִבִּיא אֹתָם בַּיּוֹם
הַשְּׁמִינִי לְמִטְהָרָתוֹ אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל־
מוֹעֵד לִפְנֵי יְהוָה: ^ג וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־כְּבֶשׂ
הָאֲשֶׁם וְאֶת־לֹג הַשֶּׁמֶן וְהִנִּיף אֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה
לִפְנֵי יְהוָה: ^ד וְשָׁחַט אֶת־כְּבֶשׂ הָאֲשֶׁם וְלָקַח
הַכֹּהֵן מִדָּם הָאֲשֶׁם וְנָתַן עַל־תְּנוּף אוֹזֵן־הַמִּטְהָר
הַיְמָנִית וְעַל־בָּהֶן יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בָּהֶן רִגְלוֹ
הַיְמָנִית: ^ה וּמִן־הַשֶּׁמֶן יִצַק הַכֹּהֵן עַל־כַּף הַכֹּהֵן
הַשְּׁמָאלִית: ^ו וְהֵנִיחַ הַכֹּהֵן בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית מִן־
הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּפוֹ הַשְּׁמָאלִית שִׁבְעַת פְּעָמִים
לִפְנֵי יְהוָה: ^ז וְנָתַן הַכֹּהֵן מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר
עַל־כַּפוֹ עַל־תְּנוּף אוֹזֵן הַמִּטְהָר הַיְמָנִית וְעַל־בָּהֶן
יָדוֹ הַיְמָנִית וְעַל־בָּהֶן רִגְלוֹ הַיְמָנִית עַל־מְקוֹם דָּם
הָאֲשֶׁם: ^ח וְהַנּוֹתֵר מִן־הַשֶּׁמֶן אֲשֶׁר עַל־כַּף הַכֹּהֵן
יִתֵן עַל־רֹאשׁ הַמִּטְהָר לְכַפֵּר עָלָיו לִפְנֵי יְהוָה:
וְעִשָּׂה אֶת־הָאֶחָד מִן־הַתָּרִים אוֹ מִן־בְּנֵי הַיּוֹנָה
מֵאֲשֶׁר תִּשְׁיֹג יָדוֹ: ^ט אֵת אֲשֶׁר־תִּשְׁיֹג יָדוֹ אֶת־
הָאֶחָד חֲטָאת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה עַל־הַמִּנְחָה
וְכַפֵּר הַכֹּהֵן עַל הַמִּטְהָר לִפְנֵי יְהוָה: ^י וְאֵת
תּוֹרַת אֲשֶׁר־בוֹ נֶגַע צְרַעַת אֲשֶׁר לֹא־תִשְׁיֹג יָדוֹ
בְּמִטְהָרָתוֹ: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

עני שאמר קרבנו של מצרע זה עלי, והיה מצרע עשיר .
 . מביא . . קרבנות עשיר (רמב"ם)
 כ"ק מו"ח אדמו"ר הצייע פעם ליהודי אחד לנדב את
 הוצאות ההקפסה של שו"ת ה'צמח צדק'. היהודי הכטיח,
 אף שלפי מצבו לא היה זה ביכלתו, ואז נתעשר וקיים

מִבְּשָׂרוֹ זָכוּ טָמֵא הוּא: וְזֹאת תְּהִיָּה טְמֵאתוֹ
 בְּזָכוֹ רַר בְּשָׂרוֹ אֶת־זָכוֹ אוֹת־הַחֲתִים בְּשָׂרוֹ מִזָּכוֹ
 טְמֵאתוֹ הוּא: וְכָל־הַמְּשַׁכֵּב אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עָלָיו
 הַזָּב יִטְמָא וְכָל־הַפְּלִי אֲשֶׁר יֵשֵׁב עָלָיו יִטְמָא:
 ה וְאִישׁ אֲשֶׁר יִגַּע בְּמִשְׁכַּבּוֹ יִכַּסּ בְּגָדָיו וְרַחֵץ
 בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב: וְהִישֵׁב עַל־הַפְּלִי אֲשֶׁר
 יֵשֵׁב עָלָיו הַזָּב יִכַּסּ בְּגָדָיו וְרַחֵץ בַּמַּיִם וְטָמֵא
 עַד־הָעֶרֶב: וְהַנֹּגֵעַ בְּבִשָׂר הַזָּב יִכַּסּ בְּגָדָיו וְרַחֵץ
 בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב: ה וְכִי־יִרְק הַזָּב בַּתְּהוֹר
 וְכַסּ בְּגָדָיו וְרַחֵץ בַּמַּיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב:
 ט וְכָל־הַמְּרַכֵּב אֲשֶׁר יִרְכַּב עָלָיו הַזָּב יִטְמָא:
 וְכָל־הַנֹּגֵעַ בְּכָל אֲשֶׁר יִהְיֶה תַּחְתָּיו יִטְמָא עַד־
 הָעֶרֶב וְהַנּוֹשֵׂא אוֹתָם יִכַּסּ בְּגָדָיו וְרַחֵץ בַּמַּיִם
 וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב: ט וְכָל אֲשֶׁר יַעֲבֹב הַזָּב וְיָדָיו
 לֹא־שִׁטְף בַּמַּיִם וְכַסּ בְּגָדָיו וְרַחֵץ בַּמַּיִם וְטָמֵא
 עַד־הָעֶרֶב: ט וְכָל־יִחַרְשׁ אֲשֶׁר־יַעֲבֹב הַזָּב יִשְׁבֵּר
 וְכָל־כְּלִי־עֵץ יִשְׁטַף בַּמַּיִם: ט וְכִי־יִטְהַר הַזָּב
 מִזָּבוֹ וְסָפַר לוֹ שִׁבְעַת יָמִים לְטִהַרְתּוֹ וְכַסּ
 בְּגָדָיו וְרַחֵץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם חַיִּים וְטָהַר: י וּבַיּוֹם
 הַשְּׁמִינִי יִקְחֵלוּ שְׁתֵּי תָרִים אוֹ שְׁנֵי בָּנֵי יוֹנָה
 וְבָא | לִפְנֵי יְהוָה אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּתְּנֶם
 אֶל־הַכֹּהֵן: ט וַעֲשֵׂה אֹתָם כִּפְתָן אֶחָד חֲטָאת
 וְהָאֶחָד עֹלָה וְכֹפֵר עָלָיו כִּפְתָן לִפְנֵי יְהוָה

מזובו: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

וּלְצַרְעַת הַבְּגָד וְלִבְּרִית (יד, נה) כְּתַב הַסְּפֹרְנוֹ: "אֵין זְכָרֹן
 לְרֵאשׁוֹנִים שְׁנִמְצָאוּ לְעוֹלָם נִגְעֵי בְּתִים, עַד שְׁאִמְרוּ קִצְתָם ז' ל'
 שְׁלֵא הָיוּ לְעוֹלָם". וְיֵשׁ לְבָאָר, דְּהִנֵּה מִבְּאָר ב' לְקוּטֵי תוֹרָה'
 שְׁנַגַּע רוּמֹז לְאָדָם שְׁפָנִימִיתוֹ טוֹבָה בְּתַכְלִית, וְהִרַע הוּא רַק
 בְּחִיצוֹנִיתוֹ (בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ), וְלָכֵן כַּיּוֹם, שְׁאֵין אֲנָשִׁים כְּאֵלֶּה,
 אֵין הַנֹּגֵעַ מְצוּי. לְפִי זֶה מוֹכָן, שְׁנַגַּע בְּפִית מִסְמֵל רַע חִיצוֹנִי
 בְּתַכְלִית; וְלָכֵן הָיָה נָדִיר גַּם בַּיָּמִים הָהֵם, שְׁכָן אִישׁ לֹא הִגִּיעַ
 לְדַרְגָּה זוֹ.

(לקוטי שיחות, חלק כב, עמ' 68)

אֶת־הַבֵּית כִּי נִרְפָּא הַנֹּגֵעַ: ט וְלָקַח לְחֹטֵא אֶת־
 הַבֵּית שְׁתֵּי צִפְרִים וְעֵץ אֲרֹז וּשְׁנֵי תוֹלַעַת וְאוֹב:
 וְשָׁחַט אֶת־הַצִּפֹּר הָאֶחָת אֶל־כְּלִי־חֶרֶשׁ עַל־
 מַיִם חַיִּים: ט וְלָקַח אֶת־עֵץ־הָאֲרֹז וְאֶת־הָאוֹב
 וְאֶת | שְׁנֵי הַתוֹלַעַת וְאֶת הַצִּפֹּר הַחַיָּה וְטָבַל
 אֹתָם בְּדָם הַצִּפֹּר הַשְּׁחוּטָה וּבַמַּיִם הַחַיִּים וְהִזָּה
 אֶל־הַבֵּית שִׁבְעַת פַּעַמִּים: ט וְחֹטֵא אֶת־הַבֵּית
 בְּדָם הַצִּפֹּר וּבַמַּיִם חַיִּים וּבַצִּפֹּר הַחַיָּה וּבְעֵץ
 הָאֲרֹז וּבְאוֹב וּבְשְׁנֵי הַתוֹלַעַת: ט וּשְׁלַח אֶת־
 הַצִּפֹּר הַחַיָּה אֶל־מַחוּץ לְעִיר אֶל־פְּנֵי הַשְּׂרָה
 וְכֹפֵר עַל־הַבֵּית וְטָהַר:

~ נקודות משיחות קודש ~

כִּי תִבְאוּ אֶל אֶרֶץ כְּנָעַן . . וְנִתְתִי נֹגַע צַרְעַת בְּבֵית אֶרֶץ
 אֲחֵזְתְּכֶם (יד, לה)

בְּשׂוֹרָה הִיא לָהֶם שֶׁהַנֹּגֵעִים בָּאִים עֲלֵיהֶם, לְפִי שֶׁהַטְּמִינִי
 אֲמֹרִיִּים מְטַמְּנִיּוֹת שֶׁל זָהָב בְּקִירוֹת בְּתִיָּהֶם כָּל אַרְבַּעִים שָׁנָה
 שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר, וְעַל־יְדֵי הַנֹּגַע נִוְתַן הַבֵּית וּמוֹצָאן
 (רש"י)

פְּרוּשׁוֹ שֶׁל רַש"י מוֹבָא מִן הַמְּדַרְשׁ, אֲךָ שֵׁם נִכְתַּב
 בְּצוּרָה שׁוֹנָה. בְּמִדְרַשׁ גָּאֹר שֶׁהַנֹּגֵעִים הַטְּמִינִי "מְמוֹנֵם",
 וְאֵלוֹ רַש"י כְּתַב "מְטַמְּנִיּוֹת שֶׁל זָהָב". עוֹד נִכְתַּב בְּמִדְרַשׁ
 שְׁכַנְעֲנִיִּים הַטְּמִינִי "בְּבִתִּים וּבְשִׂדוֹת", וְאֵלוֹ רַש"י צִיָּן
 "קִירוֹת בְּתִיָּהֶם" בְּלִבָּר. וְהַהִסְבֵּר לְחִלּוּק: רַש"י עוֹסֵק אֲךָ
 וְרַק בְּפִרוּשׁ הַתְּכוּבִים, וְלֹא בְּסִפּוּרֵי חו"ל שְׁאֵינִם מְפָרְשִׁים
 אֶת הַתְּכוּב. וְהִיּוֹת שֶׁהַפְּסוּק כָּאֵן עוֹסֵק רַק בְּעִנְיַי נִגְעֵי
 הַבְּתִים, רַש"י לֹא מְזַכֵּר כָּלֵל אֶת הַטְּמִנַת הַמְּמוֹן בְּשִׂדוֹת.
 לָכֵן גַּם רַש"י מְדַגֵּישׁ שֶׁהַטְּמִינִי "מְטַמְּנִיּוֹת שֶׁל זָהָב" וְלֹא
 שְׁאָר מְמוֹנֵם, שְׁכָן קִירוֹת הַבֵּית הֵם מְקוֹם מְצַמְצָם מְפָדֵי
 לְהַטְמִין מְמוֹן מְסוּג נְחוּת, כְּכַמוֹת שֶׁמְצַדִּיק אֶת הַטְּרַחָה.

(לקוטי שיחות, חלק לב, עמ' 91. ע"פ ביאורי החומש)

חִמְשֵׁי נה וְזֹאת הַתּוֹרָה לְכָל־נֹגֵעַ הַצַּרְעַת וְלִנְתָן:
 נה וּלְצַרְעַת הַבְּגָד וְלִבְּרִית: ט וּלְשֵׂאת וְלִפְסַחַת
 וְלִבְהַרַת: ט לְהוֹרֹת בְּיוֹם הַטָּמֵא וּבְיוֹם הַטְּהוֹר
 זֹאת תּוֹרַת הַצַּרְעַת: פ טו וְיִדְבֵּר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: כ דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתֶּם אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה זָב

שביעי כ וביום השמיני תקח־לה שתי תרים או שני בני יונה והביאה אותם אליה־הכהן אל־פֶתַח אהל מועד: וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־הָאֶחָד חֲפָאֵת וְאֶת־הָאֶחָד עֹלָה וּכְפַר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה מִזֶּבֶח מִזְבֵּחַ־הַטָּהוֹר: וְהִזְרִיתֶם אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִטְּמֵאֹתָם וְלֹא יִמְתּוּ בְּטְמֵאֹתָם בְּטְמֵאִם אֶת־מִשְׁפְּנֵי אֲשֶׁר בְּתוֹכָם: וְזֹאת תֹּרַת הַזֶּבֶחַ וְאֲשֶׁר תֵּצֵא מִמֶּנּוּ שִׁבְכַת־זֹרַע לְטְמֵאֵה־בָּהּ: וְהִדְוָה בְּנִדְתָּהּ וְהִזֵּב אֶת־זִבְוֹ לְזָכָר וְלַנְּקֵבָה וְלֹא־אִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם־טְמֵאָה: פפפ

חצי קדיש

וּתְגַדֵּל וּתְקַדֵּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אַמֵּן בְּעֶלְמָא דִּי בְרָא כְרַעוּתָהּ וְיַמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ, וְיַצְמַח פִּוּרְקָנָהּ וְיַקְרֵב מְשִׁיחָהּ. אַמֵּן בְּחַיִּיכוּן וּבְיוֹמֵיכוּן וּבְחַיֵּי דְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל, בְּעֶגְלָא וּבְכוֹמֵן קָרִיב וְאֶמְרוּ אַמֵּן: אַמֵּן יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא מְכַד לְעַלְמֵי וְלְעַלְמֵי עַלְמַי. יתברך: יְהִי שְׁמֵהּ רַבָּא מְכַד לְעַלְמֵי וְלְעַלְמֵי עַלְמַי. יתברך, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר, וְיִתְרוֹמַם, וְיִתְנַשֵּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלֶּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְרִיךְ הוּא. אַמֵּן לְעֵלְא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירְתָּא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחְמְתָא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאֶמְרוּ אַמֵּן: אַמֵּן

~ נקודות משיחות קודש ~

פי תבאו אל ארץ כנען . . ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אֲחֻזְתְּכֶם (יד, לד)
בשורה היא להם שהנגעים באים עליהם, לפי שהטמינו אמורים מטמוניות של זהב בקירות בתיהם כל ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר, ועל־ידי הנגע נותץ הבית ומוצאן (רש"י)

מבאר בחסידות שהמלה "אמורי" היא מלשון אמירה ודבור. לכן מצינו שדווקא בבתי האמורים הופיעו נגעי צרעת, הבאים על עון דבור לשון־הרע. אף עם זאת, דווקא בבתיהם היו טמונים "מטמוניות של זהב": ללמדנו שפח הדבור יכול להיות מנצל לדברים רעים, אף באותה מדה נתן לנצלו לדברים טובים. זוהי מטרת הנגעים, לא רק לבטל את הדבור הרע, אלא גם לגלות שאפשר להשתמש עם הדבור לדברים טובים (מטמוניות של זהב).

(לקוטי שיחות, חלק ל"ב ע' 97. ע"פ ביאורי החומש)

שישי כ וְאִישׁ מִמֶּנּוּ שִׁבְכַת־זֹרַע וְרַחֵץ בְּמַיִם אֶת־כָּל־בְּשָׂרוֹ וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב: וְכָל־בְּנֵי־עֹרֹר אֲשֶׁר־יְהִיָּה עָלָיו שִׁבְכַת־זֹרַע וְכַבֵּם בְּמַיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב: וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אִישׁ אִתָּהּ שִׁבְכַת־זֹרַע וְרַחֲצוּ בְּמַיִם וְטָמְאוּ עַד־הָעֶרֶב: פ וְאִשָּׁה כִּי־תְהִיָּה זֹכָה דָּם יְהִיָּה זֹכָה בְּבִשְׂרָהּ שִׁבְעַת יָמִים תְּהִיָּה בְּנִדְתָּהּ וְכָל־הַנֶּגַע כֹּהֵ יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב: וְכָל־אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו בְּנִדְתָּהּ יִטְמָא וְכָל־אֲשֶׁר־תִּשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא: כ וְכָל־הַנֶּגַע בְּמִשְׁכַּבְּהָ וְכַבֵּם בְּגִדָיו וְרַחֵץ בְּמַיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב: וְכָל־הַנֶּגַע בְּכָל־כְּלֵי אֲשֶׁר־תִּשְׁכַּב עָלָיו וְכַבֵּם בְּגִדָיו וְרַחֵץ בְּמַיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב: וְאִם עַל־הַמְּשָׁכָב הוּא אוֹ עַל־הַכְּלֵי אֲשֶׁר־הוּא יִשְׁכַּב עָלָיו בְּנִגְעוֹ־בּוֹ יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב: וְאִם שִׁכַּב יִשְׁכַּב אִישׁ אִתָּהּ וְתְהִי נִדְתָּהּ עָלָיו וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים וְכָל־הַמְּשָׁכָב אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב עָלָיו יִטְמָא: ס וְאִשָּׁה כִּי־יִזְוֹב זֹבֵב דָּמָה יָמִים רַבִּים בְּלֹא עֵת־נִדְתָּהּ אוֹ כִּי־תִזְוֹב עַל־נִדְתָּהּ כָּל־יְמֵי זֹבֵב טְמֵאָתָהּ כִּי־מִי נִדְתָּהּ תְּהִיָּה טְמֵאָה הוּא: וְכָל־הַמְּשָׁכָב אֲשֶׁר־תִּשְׁכַּב עָלָיו כָּל־יְמֵי זֹכָה בְּמִשְׁכַּב נִדְתָּהּ יְהִיָּה־לָּהּ וְכָל־הַכְּלֵי אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו טָמֵא יְהִיָּה כְּטָמֵאת נִדְתָּהּ: וְכָל־הַנֶּגַע בָּם יִטְמָא וְכַבֵּם בְּגִדָיו וְרַחֵץ בְּמַיִם וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב: כ וְאִם־טָהַר מִזֹּכָה וְסִפְּרָה לָּהּ שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר תִּטְהַר:

~ נקודות משיחות קודש ~

שבַעַת יָמִים תְּהִיָּה בְּנִדְתָּהּ (טו, יט) דָּם נִדָּה הִיא מִן הַקָּלִלוֹת שֶׁנִּתְקַלְלָה תְּנָה אַחֲרֵי חֲטָא עֵץ הַדַּעַת, וְהִגְנוּ שֶׁחֲטָא יֵצֵר כֹּה מְצִיאֹת שֶׁל רַע, הַמִּתְבַּשֵּׂא בְּדָם נִדָּה, דָּם טָמֵא. וְלִפִּי זֶה יִמְתַּק מֵה שְׂאִיתָא בְּמִדְרַשׁ תְּהִלִּים (קמו, ד) שְׁלַעֲתִיד־לְבוֹא גַּר אֲסוּר נִדָּה - כִּי אִזְ קַבֵּם הִיעִיד "וְאֵת רוּחַ הַשְּׂמָאָה אֲעִבִיר מִן הָאָרֶץ" וְיִתְבַּרַר הַעוֹלָם מִן הַשְּׂמָאָה וְהִזְהֵמָה שֶׁל חֲטָא עֵץ הַדַּעַת.

(לקוטי שיחות, חלק יד, עמ' 27)

~ נקודות משיחות קודש ~

וְהִדְוָה בַּנְּדָתָהּ (טו, לג) בַּיּוֹם אָמְרוּ, שְׂדֵם נְדָה הִיא מִן הַקְּלָלוֹת שֶׁנִּתְקַלְלָה תְּנֵה אַחֲרֵי חֶטָּא עֵץ הַדַּעַת, וְהִינֵי שֶׁהַחֶטָּא יֵצֵר בָּהּ מְצִיאוֹת שֶׁל רַע, הַמִּתְבַּטֵּא בְּדָם נְדָה, דָּם טָמֵא. וְלִפִּי זֶה יֵשׁ לְבָאָר טַעַם הַדַּעוֹת שֶׁאֲסוּר לְאִשָּׁה לַעֲמֹד בְּטַמְאָתָהּ אֶפְלוּ אֵין בְּעֵלָה בְּעִיר (אף לִפִּי מֵאֵי דְקַיִמָא-לֶן שֶׁשְׂבִילָה בְּזַמְנָה לֹאוּ מְצוּהָ) – כִּי זֶה מוֹרָה עַל הַטְּהָרָה מִהָרַע וְהַזְהָמָא שֶׁל חֶטָּא עֵץ הַדַּעַת.

(לקוטי שיחות, חלק יד, עמ' 26)

מַפְטִיר לֹא וְהִזְרַתְּם אֶת-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל מִטַּמְאָתְּם וְלֹא יָמְתוּ בְּטַמְאָתְּם בְּטַמְאָם אֶת-מִשְׁכַּנִּי אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם: לֵב זֹאת תּוֹרַת הַזֵּב וְאֲשֶׁר תִּצְאָ מִמֶּנּוּ שִׁכְבַּת-זֹרַע לְטַמְאָה-בָּהּ: לֵב וְהִדְוָה בַּנְּדָתָהּ וְהַזֵּב אֶת-זוֹכְוֹ לְזָכָר וְלְנִקְבָהּ וְלֵאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם-טַמְאָה: פַּפֵּה

צ' פסוקים, עיר"י סימן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר-שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ-חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיךָ דְרָכֵי-נֶעַם, וְכָל-נִתְיַבְחֶיךָ שְׁלוֹם. אַרְבֵּי יָמִים בִּמְיֻנָּה, בְּשִׂמְאֻלָּה עֵשֶׂר וְכַבֹּד. יֵי חַפֵּץ לְמַעַן צְדָקוֹ, וְגִדִיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחויץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּבְנֵי־אִיִּם טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְבְנֵי־אֵי אֵמַת וְצָדִק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

ג) וְאַרְבַּעַה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצַרְעִים, אָמְרוּ ר"ל, שֶׁהֵם הָיוּ יִחְזִיו וְשִׁלְשַׁת בְּנָיו, שֶׁדָּבָקָה בָּהֶם צְרַעַת נִצְמָו, בְּעִבּוֹר שֶׁלֶחַח מִמֶּנּוּ אֵת הַכֶּסֶף וְהַבְּגָדִים. פֶּתַח הַשְּׁעָר, שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּפֶתַח הַשְּׁעָר, בְּדִין הַמְצַרְעִי, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "מִחוּץ לַפֶּתַח מוֹשְׁבוֹ" (ויקרא יג.טז). עַד מִתְּנֵהוּ, עַד שֶׁנִּמּוֹת בְּרָעֵב. ד) וְנִפְלְתָה, נִסְגִּיר

הפטרה לפרשת מצורע לקריאה בציבור

ולשמו"ת כמלכים ב פרק ז

ז ג וְאַרְבַּעַה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצַרְעִים פֶּתַח הַשְּׁעָר וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יוֹשְׁבִים פֹּה עַד-מָתְנֵנוּ: ד אִם-אֲמַרְנוּ נְבוֹא הָעִיר וְהָרַעֵב בְּעִיר וּמָתְנוּ

עטרת מרים

ג וְאַרְבַּעַה אֲנָשִׁים הָיוּ מְצַרְעִים גִּחְזוּ וְשִׁלְשַׁת בְּנָיו וְהֵם הָיוּ יוֹשְׁבִים בְּפֶתַח הַשְּׁעָר בְּדִין הַמְצַרְעִי (ויקרא יג.טז) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יוֹשְׁבִים פֹּה עַד-מָתְנֵנוּ בְּרָעֵב: ד אִם-אֲמַרְנוּ נְבוֹא הָעִיר וְהָרַעֵב בְּעִיר וּמָתְנוּ שֵׁם וְאִם-יִשְׁכְּנוּ פֹה וּמָתְנוּ וְעָתָה לְכֹו וְנִפְלְתָה אֶל-מִתְנֵה אֲרָם אִם-יִחְיֵנוּ

את עצמנו לשמן אהם. ה) בְּנִשְׁפָּהּ, בערב. ו) וְה' הַשְּׂמִיעַ וגו', הסבה על שלא מצאו שם איש, היתה כי ה' השמיע באזניהם קולות של רכב וגו'. ט) לא כן, לא טוב וישר. מחשבים, שותקים מלבשה. י) שער העיר, שומר שער העיר. אסור, קשור. יא) ויקרא השוערים, היא קרא לשומרי שערי בית המלך. יג) אֲשֶׁר נִשְׁאָרוּ בָהּ, שנשארו בעיר ולא מתו ברעב. ונשלחה ונראתה, ונשלח אותם ארץ-על-פי שיש סנהה בדרך, ונראה מה יהיה בהם.

נחיה ושם נמצא להם ואם ימיתנו ומתנו: ה ויקמו בנשף בערב לבוא אל-מחנה ארם ויבאו עד-קצה מחנה ארם והנה אינישם איש: ויאדני השמיע. ו את-מחנה ארם היה נדמה להם כאלו שמעין קול רכב קול סוס קול חיל גדול ויאמרו איש אל-אחיו הנה שְׂכַרְעֵלְנוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת־

מלכי החתים ואת-מלכי מצרים לבוא עלינו: ז ויקומו וינסו בנשף ויעובו את-אהליהם ואת-סוסיהם ואת-חמריהם המחנה כאשר היא וינסו אל-נפשותם להציל נפשם: ח ויבאו המצרעים האלה עד-קצה המחנה ויבאו אל-אהל אחד ויאכלו וישתו וישאו משם כסף וזהב ובגדים וילכו ויטמנו וישבו ויבאו אל-אהל אחר וישאו משם וילכו ויטמנו: ט ויאמרו איש אל-רעהו לא-כן לא טוב וישר אנתנו עשים כי היום הנה יום-בשרה הוא ואנתנו מחשים שותקים מלבשר וחבינו עד-אזר הפקר ובינתים ידעו זה ישראל ומצאנו עוון על אשר לא בשרנו הבשרה הזאת ועתה לכו ונבאה ונגידה בית המלך: י ויבאו ויקראו אל-שער העיר שומר שער העיר ויגידו להם לאמר באנו אל-מחנה ארם והנה אינישם איש וקול אדם פי אים-הסוס אסור קשור אל האבוס בדרבו והחמור אסור ואהלים כאשר המה לא הוציאו מה שבתוכם: יא ויקרא שוער העיר אל השוערים שומרי שערי בית המלך ויגידו בית המלך פנימה מקום מושב המלך: יב ויקם המלך לילה ויאמר אל-עבדיו אנדה-נא לכם את אשר-עשו לנו ארם הערמה והתחבולה אשר עשו ידעו פירעבים אנתנו ותאבוס לצאת אל השלל ואל המזון, ויצאו ארם מן המחנה להחכה להסתמר בשדה לאמר פירעאו תהיו וימנו מן-העיר ונתפשם חיים ואל-העיר נבא: יג ויען אחד מעבדיו ויאמר

שָׁם וְאִם־יִשְׁבְּנוּ פֶה וּמִתְנוּ וְעֵתָה לְכוּ וּנְפֹלָה אֶל־מַחֲנֵה אֲרָם אִם־יִחַיְנוּ נַחֲיָה וְאִם־יָמִיתְנוּ וּמִתְנוּ: ה ויקמו בנשף לבוא אל-מחנה ארם ויבאו עד-קצה מחנה ארם והנה אינישם איש: ו ויאדני השמיע. ו את-מחנה ארם קול רכב קול סוס קול חיל גדול ויאמרו איש אל-אחיו הנה שְׂכַרְעֵלְנוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת־מַלְכֵי מִצְרַיִם לְבֹא עֲלֵינוּ: ז ויקומו וינסו בנשף ויעובו את-סוסיהם ואת-חמריהם המחנה כאשר היא וינסו אל-נפשותם: ח ויבאו המצרעים האלה עד-קצה המחנה ויבאו אל-אהל אחד ויאכלו וישתו וישאו משם כסף וזהב ובגדים וילכו ויטמנו וישבו ויבאו אל-אהל אחר וישאו משם וילכו ויטמנו: ט ויאמרו איש אל-רעהו לא-כן אנתנו עשים היום הזה יום-בשרה הוא ואנתנו מחשים וחינו עד-אזר הפקר ובינתים ידעו זה ישראל ומצאנו עוון על אשר לא בשרנו הבשרה הזאת ועתה לכו ונבאה ונגידה בית המלך: י ויבאו ויקראו אל-שער העיר ויגידו להם לאמר באנו אל-מחנה ארם והנה אינישם איש וקול אדם פי אים-הסוס אסור קשור אל האבוס בדרבו והחמור אסור ואהלים כאשר המה לא הוציאו מה שבתוכם: יא ויקרא שוער העיר אל השוערים שומרי שערי בית המלך ויגידו בית המלך פנימה מקום מושב המלך: יב ויקם המלך לילה ויאמר אל-עבדיו אנדה-נא לכם את אשר-עשו לנו ארם הערמה והתחבולה אשר עשו ידעו פירעבים אנתנו ותאבוס לצאת אל השלל ואל המזון, ויצאו ארם מן המחנה להחכה להסתמר בשדה לאמר פירעאו תהיו וימנו מן-העיר ונתפשם חיים ואל-העיר נבא: יג ויען אחד מעבדיו ויאמר

יד) שְׁנֵי רֶכֶב, אף עַל־פִּי שְׁהַעֲבֵד הַצִּיעַ לַקַּחַת הַמִּשָּׁה מִן הַסּוּסִים הַנְּשָׂאִים, לא רצו להעמיד בסכנה יותר משנים. טו) אֲשֶׁר הַשְּׁלִיכוּ אֲרָם בַּחֲפֹזִים, בגלל שמתרו לגוס, השליכו מעצמם בגדים וכלים כדי להקל מפשאים. יז) הַפְּקִיד, מנה. אֶת הַשְּׁלִישׁ, את השר. אֲשֶׁר נִשְׁעַן עַל יָדוֹ, אשר אחמול היה נשען על ידו כשפא לביתו של אלישע הנביא. על הַשְּׁעַר, המלך מנה אותו להיות שומר השער. וַיִּרְמָסְהוּ, מרב הדחק של ההולכים לשלל שלל, ורמסוהו בגלגיהם.

אֲשֶׁר־תִּמְזוּ וְנִשְׁלַחַה וְנִרְאָה: יד וַיִּקְחֹו שְׁנֵי רֶכֶב סוּסִים וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחֲרֵי מַחְנֵה־אֲרָם לֵאמֹר לְכוּ וּרְאוּ: טו וַיִּצֵּא הָעָם וַיִּבְזּוּ אֶת מַחְנֵה אֲרָם וַיְהִי סָאֵה־סֵלַת בְּשֶׁקֶל וְסָאֵתִים שְׁעָרִים בְּשֶׁקֶל בְּדָבָר יְהוָה: יז וַתִּמְלֹךְ הַפְּקִיד אֶת־הַשְּׁלִישׁ אֲשֶׁר נִשְׁעַן עַל־יָדוֹ עַל־הַשְּׁעַר וַיִּרְמָסְהוּ הָעָם בְּשֶׁעַר וַיָּמָת כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּרַדְתַּת הַמֶּלֶךְ אֵלָיו: יח וַיְהִי כְּדִבַּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סָאֵתִים שְׁעָרִים בְּשֶׁקֶל וְסָאֵה־סֵלַת בְּשֶׁקֶל יִהְיֶה כַּעַת מֵאֵר בְּשֶׁעַר שְׁמֶרוֹן: יט וַיַּעַן הַשְּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר וְהִנֵּה יְהוָה עֹשֶׂה אַרְבּוֹת בְּשָׁמַיִם הִיְתִיָּה כְּדָבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר הִנֵּה רֹאֵה בְּעֵינַיִךְ וּמִשָּׁם לֹא תֹאכַל: כ וַיְהִי־לֹו בֶן וַיִּרְמָסוּ אֹתוֹ הָעָם בְּשֶׁעַר וַיָּמָת:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנְּאֻמָּן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁפָל דְּבָרָיו אַמֶּת וְצַדִּיק: נְאֻמָּן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנְאֻמָּנִים דְּבָרֶיךָ, וּדְבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזוֹר לֹא יֵשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נְאֻמָּן וּרְחֻמָּן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנְּאֻמָּן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּכַנְיָה:

וַיִּקְחוּ־נָא הַמִּשָּׁה מִן־הַסּוּסִים אף אם האויב ימית את הרוכבים, אין הזקן כדבר, כי יהיו ככל המון ישראל הנשארים בעיר אשר נשארו בה הַנָּסִים כְּכֹל־הַמּוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר נִשְׂאָרוּ בְּהַ הַנָּסִים כְּכֹל־הַמּוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כָּבַר־תִּמְזוּ קוֹדֵם לָהֶם, כי פולגו מיועדים למות ברעב, ונשלחה ונראה:

יד וַיִּקְחֹו שְׁנֵי רֶכֶב סוּסִים שְׁלֹא לִסְפוֹ הַמִּשָּׁה אֲנָשִׁים וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אַחֲרֵי מַחְנֵה־אֲרָם לֵאמֹר לְכוּ וּרְאוּ: טו וַיִּצֵּא הָעָם וַיִּבְזּוּ אֶת מַחְנֵה־אֲרָם עַד־הַיַּרְדֵּן וְהִנֵּה כָּל־הַיַּרְדֵּן מְלֹאָה בְּגָדִים וּבְכֹלִים אֲשֶׁר־הִשְׁלִיכוּ אֲרָם לְהִקַּל מִשָּׂאֵם בַּחֲפֹזִים כַּעֲבוּר מַהֲרַת הַיָּם וַיִּשְׁבּוּ הַמְּלֹאָכִים וַיָּגִדוּ לַמֶּלֶךְ: טז וַיִּצֵּא הָעָם וַיִּבְזּוּ אֶת מַחְנֵה אֲרָם וַיְהִי סָאֵה־סֵלַת בְּשֶׁקֶל וְסָאֵתִים שְׁעָרִים בְּשֶׁקֶל בְּדָבָר יְהוָה: יז וַתִּמְלֹךְ הַפְּקִיד מֵנָּה אֶת־הַשְּׁלִישׁ אֲשֶׁר נִשְׁעַן עַל־יָדוֹ לְהוֹיֹת שׁוֹמֵר עַל־הַשְּׁעַר וַיִּרְמָסְהוּ הָעָם בְּשֶׁעַר מְרֹב דַּחַק הָעָם הַהוֹלְכִים לְשַׁלֵּל שְׁלָל וַיָּמָת כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּרַדְתַּת הַמֶּלֶךְ אֵלָיו: יח לָמָּה דִּבֶּר הַנְּבִיא שְׁמֹיֹת הַשְּׁלִישׁ, לִפִּי וַיְהִי כְּדִבַּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סָאֵתִים שְׁעָרִים בְּשֶׁקֶל וְסָאֵה־סֵלַת בְּשֶׁקֶל יִהְיֶה כַּעַת מֵאֵר בְּשֶׁעַר שְׁמֶרוֹן: יט וַיַּעַן וַיֹּא שְׁלִישׁ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר וְהִנֵּה עֹשֶׂה אַרְבּוֹת בְּשָׁמַיִם הִיְתִיָּה כְּדָבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר הִנֵּה רֹאֵה בְּעֵינַיִךְ וּמִשָּׁם לֹא תֹאכַל: כ וַיְהִי־לֹו בֶן וַיִּרְמָסוּ אֹתוֹ הָעָם בְּשֶׁעַר וַיָּמָת:

**שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְהֵינוּ הַנְּבִיאַ עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהְרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לַפָּנּוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד
אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לּוֹ, שְׁלֹא יִכְפֹּה נִרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
כְּרוּךְ אַתָּה יי, מִגֵּן דָּוִד:**

**עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וְלִתְפָּאֲרָת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְפָּרֵךְ שְׁמֶךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: כְּרוּךְ
אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:**

"אין אומרים הפמרת "וערבה" רק כשחל ערב פסח בשבת קודש. אבל ביחידות אומרים ב' ההפטרות. וכן בשבת ראש חודש וכהאי גוונא.

רשימות היומן/ עמ' שצו, מב' ניסן תרח"צ, פארוי:

<p>עטרת מרים</p> <p>ד א וְעֲרֵבָה תִּעְרַב לַיהוָה מִנְחַת תְּשׁוּרַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם כִּימֵי עוֹלָם הם ימי משה וּבְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת הם ימי שלמה שקבל המקום קרבנותיהם כְּרוּךְ וַיְרַדֵּה אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְאָכְלָתֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ: ה וְקִרְבָּתִי אֲלֵיכֶם הַיּוֹד שִׁיחָה בַיּוֹם הַזֶּה הוּא אֶקְרַב לְמִשְׁפַּטְי לְשֵׁלֶם נְמוּל מַעֲשֵׂה כָּל אִישׁ וְהִיִּיתִי אֵינִי בְּעֵצְמוֹ אֲהִיָּה עַד מְמַהֵר בְּמִכְשָׁפִים וּבְמִנְאָפִים מֵה עֲשֵׂה בְּמִכְשָׁפִים וּבְמִנְאָפִים וּבְנִשְׁבָּעִים לְשַׁקֵּר וּבְעֲשָׂקִי גוֹלֵל שְׂכָרִי אֶלְמָנָה וַיְתוֹם וּמִטְּוִי מִשְׁפַּט הַגֵּר וְלֹא יִרְאוּנִי אֶמֶר יְהוָה צָבָאוֹת: ו כִּי אֵינִי יְהוָה לֹא שְׁנִיתִי מְעוֹלִים אֶת דְּבָרִי וּבְכַתְּחִי בִל אֶכְלֵה אֶתְכֶם, לִכֵּן וְאַתֶּם בְּגִיִּיעֵקֵב לֹא כְלִיתֶם אֵינְכֶם כְּלַיִם מִלִּפְנֵי: ז לְמִימֵי אֲבֹתֵיכֶם סִרְתֶּם מַחְפָּי וְלֹא שְׁמַרְתֶּם שׁוּבוּ אֵלַי לְשִׁמּוֹר מִצִּוְתִי וְאֲשׁוּבָה אֲלֵיכֶם לְחַיִּיב עֲמַקֶּם כִּמְאֵן אֶמֶר יְהוָה צָבָאוֹת וְהִנֵּה תַעֲזוּוּ פְּנֵיכֶם וְאַמְרַתֶּם בְּפִהָ נְשׁוּבִי כְּעֹבֵר מֵה נְשׁוּבִי בְּפִהָ כְּמֵת: ח הַיּוֹקֵבֵעַ הָאֵם הַגֵּן שִׁיעֵשֶׁק אֲדָם</p>	<p>שי למורא</p> <p>ד וְעֲרֵבָה לָהּ, כִּימֵי הַנְּאֻלָּה, עֲרַב לָהּ וְקַבֵּל כְּרוּךְ מִנְחַת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם, הַמְּנַחֵת וְהַקְּרִבָּת שֶׁקִּרְבּוּ בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלַם שְׂבִיחָה. כִּימֵי עוֹלָם, הם ימי משה רבנו וּבְשָׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת, הַשָּׁנִים הַקְּדוּמוֹת שֶׁל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁבָּנָה שְׁלֹמֹה, שְׁקַבֵּל הַקִּב"ה קַרְבְּנוֹתֵיהֶם כְּרוּךְ וַיְרַדֵּה הָאֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם וְאָכְלָה עַל הַמִּזְבֵּחַ. ה וְקִרְבָּתִי אֲלֵיכֶם, לְדוֹר שִׁיחָה בַיּוֹם הַזֶּה. וְכֵן הַיּוֹדוֹת שֶׁכְּרוּ בְּכָה, אִם לֹא קָבְלוּ דִינָם בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְקָבְלוּ בְּעוֹלָם הַבָּא. וְהִיִּיתִי עַד מְמַהֵר, כְּלוּמֵר, לֹא יִתְמַהַמֵּה הַמִּשְׁפָּט עַד שֶׁחֲקוּרוּ אֶת הַעֲדִים, כִּי אֵינִי בְּעֵצְמוֹ אֲהִיָּה עַד מְמַהֵר לְחַיִּד הַדְּבָרִים. וּמִטְּוִי גֵר, מִטִּים מִשְׁפַּט הַגֵּר לְחַיִּבֵי הַבָּתִּים. ו כִּי אֵינִי ה' לֹא שְׁנִיתִי, אֶפְעִילִי שְׁאֵנִי מֵאֲרִיךְ אִפִּי, לֹא הַשְׁמַנְתָּה דַעְתִּי מִבְּרִאשׁוֹנָה לְאַהֵב אֶת הָרַע וּלְשַׂנֵּא אֶת הַטוֹב. וְאַתֶּם בְּגִיִּיעֵקֵב לֹא כְלִיתֶם, אֶפְעִילִי שֶׁהַרְשָׁעִים שֶׁבְכֶם מֵתִים בְּרַשָּׁעִים וְלֹא קָבְלוּ עֲנֵשׁ בְּחַיִּיהֶם, הֲרִי לֹא כְלִיתֶם מִלִּפְנֵי וְאֹכְלֵי לֶבֶבֹת דִּינִי מִתְנַפְּשׁוֹת בְּגִיחָתֶם. וְרַ"ל פְּרִשׁוֹ, "אֵינִי ה' לֹא שְׁנִיתִי", לֹא הִפְתִּי אֶמֶת וְשִׁנִּיתִי לְהַבֹּת בָּהּ. אֲבָל "אַתֶּם בְּגִיִּיעֵקֵב לֹא</p>
--	---

**אֵלַי וְאֲשׁוּבָה אֲלֵיכֶם אֶמֶר יְהוָה צָבָאוֹת וְאַמְרַתֶּם בְּפִהָ נְשׁוּבִי: ח הַיּוֹקֵבֵעַ
כְּלִיתֶם, כִּי אֲחֵר הַפְּרַעְנוֹת הַעַמּוּדִית אֶתְכֶם הַרְבֵּה, וְחַצִּי כְּלַיִם וְאַתֶּם אֵינְכֶם כְּלַיִם. ז שׁוּבוּ אֵלַי, לְשִׁמּוֹר מִצִּוְתִי. וְאֲשׁוּבָה אֲלֵיכֶם, לְחַיִּיב עֲמַקֶּם כִּמְאֵן. וְאַמְרַתֶּם
בְּפִהָ נְשׁוּבִי, וְתַעֲזוּוּ פְּנֵיכֶם לִימֵר, כְּעֹבֵר מֵה נְשׁוּבִי, בְּפִהָ כְּמֵת. ח הַיּוֹקֵבֵעַ אֲדָם אֲלֵהֶם, הָאֵם הַגֵּן הַדְּבָר שִׁיעֵשֶׁק אֲדָם אֶת אֱלֹהִים. כִּי אַתֶּם לְכַעֲסִים**

אותי, שהייתם עושים אותי. ואמרתם בפה קבענו, ואם תאמרו בפה עשקנו אותך. המעשר והתרומה, מה שאינכם נוהגים את המעשר ללזים ואת התרומה לפתנים, והו העשק שאתם עושים אותי. (ט) במארה אתם נארים, הלא בעבור זה אתם מקללים בקללה, כי אין הארץ נוהגת וכולה. ואותי אתם קבעים, ועם כל זה לא תקחו מוסר ואתם עושים אותי. הגוי כלו, כל העם, כי אין אחד מכם שיזון המעשר והתרומה. (י) הביאו את כל המעשר אל בית האוצר, מעתה הביאו את כל המעשר אל בית האוצר העשוי לכד בבית המקדש, כמו שכתוב "את מעשר המעשר לבית אלהינו אל הששכות לבית האוצר..." (נחמיה יג:ט). ויהי מרף בביתו, כדי שיהיה חפזו מצוי לאנשי ביתו, הם הפתנים והלזים. ובחנוני נא בזאת, בחנוני אותי במצוה הזאת אם אני משלם גמול המצוה. אם לא אפתח לכם את ארבות השמים, ענין שבועה הוא, הרי תראו אם לא יהיה דבר זה שאפתח לכם את ארבות השמים. "ארבות", חלונות, כמו "ארבות השמים נפתחו" (בראשית זיא). והריקתי לכם ברכה עד גלי דן, ואשפך לכם ברכה עד שלא יתנה די מקום פגרות להחזיק את הכל. פרוש אחר פרוש רז"ל, עד שיכלו שפתותיכם מלומר די. (יא) ונערתו לכם באכל, בעבורכם אנער בארבה האוכל את התבואה, ולא ישחית וגו'. ולא תשפל לכם הגפן, כלומר, לא תחסר את פרוה. (יב) ואשרו אתכם כל הגוים, כל הגוים ואשרו שאני חפץ בכם

ובארככם. כי תהיו אתם ארץ חפץ, שתהיו אתם יושבים בארץ חפץ שחפץ ה' להשרות שכנתו בה, ותעשו בה רצוני. (יג) חזקו עלי דברכם, כאן שב הנביא מלאכי להוכיחם על מה שהיו אומרים שאין דין ואין דין. ואמר, דברכם חזקים וקשים עלי. שוא עבד אלהים, על חנם נעבדנו, כי לא נקבל שכר. קדרנית, בשפל רוח ותכנונה מפני ה' (טו) ועתה אנחנו מאשרים זדים, הנה עכשיו אנחנו משבחים את האנשים הנדים שלא חששו על משמרת התורה. גם נבנו עושי רשעה, כלומר, טובה פולח היתה להם, שהם קמים בבנו, ו"גם בחנו אלהים וימלטו", בחנו לדעת אם יוכל לתת ענש על עון, והנה נמלטו מן הענש ולא השיגו. (טז) אז נדברו וגו' אני משיב על דבריהם, שאו נדברו ראי ה' שלא להדבק במעשיהם הרעים. ויכתב ספר זכרון לפניו, אף-על-פי שאינו ממהר להשיב גמול, צויתי

אלהים כי אתם קבעים גזלים אתי ואמרתם בפה קבענו ומשיבים לו. הלא הוא המעשר והתרומה שאתם גזלים מן הפתנים ומן הלזים: ט בעבור זה במארה חולי בתבואה ובמעוים אתם נארים מקוללים ואותי אתם קבעים הגוי כלו לא יחידים לך: י לכן הביאו מעתה

את-כל-המעשר אל-בית האוצר בבית המקדש ויהי מרף מיון בביתו לפתנים ולזלים ובחנוני נא בחנו אותי בזאת המצוה אמר יהוה צבאות אם-לא אפתח לכם את ארבות חלונות השמים והריקתי ואשפוך לכם ברכה עד בלידי לגמול מצוה זאת: יא ונערתו לכם אנוף בשבילכם באכל בארבה האוכל את התבואה ולא-ישחת לכם את-פרי האדמה ולא-תשפל לא תחסר לכם הגפן בשדה מפרוה אמר יהוה צבאות: יב ואשרו ושבחו אתכם כל-הגוים לפי מרבית ההצלחה כיי-תהיו אתם ארץ חפץ ארץ שחפץ ה' בה לברך אותה ולהשגיח עליה אמר יהוה צבאות: יג חזקו קשים עלי דברכם ואתם מתחזקים ביופיה לסחור את דברי אמר יהוה ואמרתם מה-נדברנו עליך: יד אשיב לכם כי מה שאמרתם שוא בחנם עלינו לעבד אלהים כי לא נקבל שכר ומה-בצע תועלת כל לנו כי שמרנו משמרתו וכי הלכנו קדרנית שחוח ובהכנוה מפני יהוה צבאות לרץ יגענו בעבודתנו ואין לנו שכר כל מאומה: טו ועוד הואיל ועתה ראינו שאין תועלת לשמור משמרת המקום, הנה אנחנו מאשרים משבחים הזדים

שהם אינם יגיעם לעבוד את ה', ובכל זאת גם-נבנו עשי רשעה וקמים בבנו, ולא תחסרו מאומה גם בחנו אלהים לדעת אם יוכל להעניש אותם והנה וימלטו כי לא נעשה להם מאומה רע: טז אז כששמעו ראי ה' דבר הרשעים שהם המעוררים ספיקות ותלנות נדברו וראי יהוה המשפילים איש אל-רעהו נושאים בהם עד שימצאו בשכלם כי כל דרכיו משפט, אל אמונה ואין עול ויקשב יהוה וישמע והוא להם שדרם בזה ויכתב ספר זכרון

לכתב להם ספר זכרון, וזו והיו לי, והיו לי דבריהם מקומים, ליום אשר אני עושה סגלה, ליום אשר אציתי כמו באוצר והנחתי לשלם בו גמולי, וחמלתי עליהם וגו'. ולחשבי שמו, הם חכמי לב יודעי סוד שמו הנקבד והנורא. (אבן עזרא). על בנו העובד אותו, על בנו הנקבד בעבודתו. (יה) ושבבתם וראיתם וגו', הנה או תשובו ותראו ההפרש בין צדיק לרשע. (יט) היום בא, יום המשפט בא. שרש ועגרת, כלומר, גנים וגני גנים. (כ) שמש צדקה, כלומר, הצדקה ששעשיתם תאיר לכם כשמש. שמצות הצדקה בעצמתה תשלם לכם גמול טוב. ומרפא בכנפיה, בנרחתה תהיה לכם רפואה ותענוג. ויצאתם ופשתם, ככל אשר תצאו ותבאו תפרו ותרגו. "ופשתם", ענין רבוי, כמו "ופשו פרשיו" (חבקוק ח.א). כעגלי מרבק, כעגלים הנקבדים לדיר לפסמם. (כא) ועפותם רשעים, ותכבשו את הרשעים. "ועפותם", ענין מעוד וכבוש, מלשון "מעפים רמון" (שיר השירים ב.ח). ביום אשר אני עושה, ביום המשפט שאני שופטם. (כב) זכרו תורת משה עבדי, זכרו ושמרו לקמה, כי היא תלמדכם דרך וראת ה', וכבוא היום הנקבד תמלטו. הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא וגו', נוכח לפנוד וקיום התורה, אשלח לכם את אליהו הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא. (כד) והשיב לב אבות על בנים, והוא ישיב את לב האבות להקב"ה על ידי בנים, שיאמר לבנים דרך אהבה ורצון "לכו ודברו אל אבותיכם לאחו בדרכי הקב"ה". וכן לב בנים על אבותם, שיאמר לאבות וכו'. ורז"ל דרשוהו, שאלהו ובוא לשום שלום בעולם. פן אבוא והפיתי את הארץ חרם, ולכן אשלח את אליהו הנביא לפני בוא יום ה', שאם אבוא ביום ההוא לשלם גמול ועדון לא שבו, אפה את כל יושבי הארץ בתרם ואבדו, לכן אשלח את אליהו קדם לכן להשיב אותם אלי להיות נכונים לקבל הגמול הטוב.

וַיִּשְׁמַע וַיִּכְתֹּב סֵפֶר זִכְרוֹן לַפְּנֵי לְיִרְאֵי יְהוָה
וְלַחֲשָׁבֵי שְׁמוֹ: ז' וְהָיוּ לִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת
לְיוֹם אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה סִגְלָה וְחַמְלָתִי עֲלֵיהֶם
כְּאֲשֶׁר יַחְמַל אִישׁ עַל-בְּנוֹ הַעֲבֹד אֹתוֹ:
יֵה וְשִׁבְתֶּם וְרֵאִיתֶם בֵּין צַדִּיק לְרָשָׁע בֵּין עַבְדֵי
אֱלֹהִים לְאֲשֶׁר לֹא עֲבָדוּ: יט בִּי-הִנֵּה הַיּוֹם בָּא
בְּעַר פִּתְגוּר וְהָיוּ כָל-יְוָדִים וְכָל-עוֹשֵׂה רִשְׁעָה
קָשׁ וְלֹהֵט אֹתָם הַיּוֹם הַבֹּא אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת אֲשֶׁר לֹא-יַעֲזֹב לָהֶם שֶׁרֶשׁ וְעַנְיָ:
כ וּזְרָחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמוֹ שִׁמְשׁ צְדָקָה וּמְרַפָּא
בְּכַנְפֶיהָ וַיִּצְאֲתֶם וּפִשְׁתֶּם כְּעַגְלֵי מְרַבֵּק:
כא וְעַפּוֹתֶם רִשְׁעִים כִּי-יִהְיוּ אַפְרַח תַּחַת פְּפוֹת
רְגְלֵיכֶם בַּיּוֹם אֲשֶׁר-אֲנִי עוֹשֶׂה אָמַר יְהוָה
צְבָאוֹת: כב זְכֹרוּ תוֹרַת מוֹשֶׁה עַבְדִּי אֲשֶׁר
צִוִּיתִי אוֹתוֹ בְּחֶרֶב עַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל חֻקִּים
וּמִשְׁפָּטִים: כג הִנֵּה אֲנִכִּי שֹׁלַח לָכֶם אֶת אֱלִיָּה
הַנְּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא:
כד וְהָשִׁיב לְכִי-אָבוֹת עַל-בָּנִים וְלֹכְ בָנִים עַל-
אָבוֹתָם פֶּן-אֲבֹא וְהִפִּיתִי אֶת-הָאָרֶץ חֶרֶם:
כה הִנֵּה אֲנִכִּי שֹׁלַח לָכֶם אֶת אֱלִיָּה הַנְּבִיא
לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְהוָה הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא:

עטרת מרים
 לפננו להיות זכרון לפני ליראי יהוה הם הצדיקים, ולחשבי שמו הם חכמי לב יודעי סוד השם הנקבד והנורא: ז' והיו לי אומר יהוה צבאות אני עושה סגלה אוצר נהמד לשלם לכל איש כמפעלו או וחמלתי עליהם כאשר יחמל איש על-בנו העבד אותו מאהבה: יח עם פי עתה רואים היום בשלום ושבבתם וראיתם, ותראו התבול בין צדיק לרשע בין עבד אלהים מאהבה לאשר לא עבדו מאהבה אלא מתוקות גמול וראת עונש: יט כי הנה היום המשפט בא בער פתגור אש והיו כל-יודים וכל-עושה רשעה נחים להשרף כלש ולהט ולהט אתם היום הבא אומר יהוה צבאות עד אשר לא-יעזב לא ישאר להם שרש וענין זכרון מה: כ אכל וזרחתה לכם יראי שמו שמש נוכח הצדקה ומעשים טובים שעשו ומרפא בכנפיה של השמש הפרושים על הארץ, ויהיה לכם לרפואה ותענוג, ויצאתם בכל מקום שתצאו ותבואו ופשתם תתענוגו בטוב ותתרכו בכשר ושון כעגלי כעגלים המפסמים במרבק פדיר שלהם: כא ועפותם אתם תמעכו ותכתשו את הרשעים כיהיו לאפר מניח תחת פפות רגליכם ותרכסו אותם ביום המשפט אשר-אני עושה שופטם לכיון אומר יהוה צבאות: כב הואיל ותקבלו גמול טוב, לכן בכל חור ודור זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחרב על-כל-ישראל כי בשמירת חקים ומשפטים תקבלו הגמול: היא הנביאה האחרונה שאחריו לא יבא עוד נביא ותורה עד עת קץ: כג הנה נוכח התורה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יהוה הגדול והנורא הוא יום הנמול: כד והשיב לבי-אבות להקדוש ברוך הוא על ידי בנים ולב בנים על עם אבותם פן-אבוא והפיתי את-הארץ חרם ולכן קדים לשלוח מלאך תהיה להשיבם בתשובה ולהיות נכונים לפני ה' בבואו לשפוט את הארץ ותהיה לה' המלוכה: כה הנה אנכי שלח לכם את אליה הנביא לפני בוא יום יהוה הגדול והנורא:

קריאת התורה למנחת שבת קודש

יהוה לכפר עליו לשלח אתו לעזאזל המדבֵּר:
 י והקריב אהרן את־פַּר החטאת אשר־לו וכפר
 בעֲדוֹ ובעֲד ביתו ושחט את־פַּר החטאת אשר־
 לו: (ישראל) י ולקח מִלֵּאֵי הַמַּחְתָּה גְּחִיל־אֵשׁ מֵעַל
 הַמִּזְבֵּחַ מִלִּפְנֵי יְהוָה וּמִלֵּא חֲפָזוֹ קִטְרַת סַמִּים
 דָּקָה וְהִבִּיא מִבַּיִת לַפָּרֹכֶת: י ונתן את־הַקְּטֹרֶת
 עַל־הָאֵשׁ לִפְנֵי יְהוָה וְכִפָּה א עַנְן הַקְּטֹרֶת
 אֶת־הַכֹּפֶרֶת אֲשֶׁר עַל־הַעֲדוּת וְלֹא יָמוּת:
 י ולקח מִדָּם הַפָּר וְהִזָּה בְּאֶצְבָּעוֹ עַל־פְּנֵי
 הַכֹּפֶרֶת קִדְמָה וּלְפָנֵי הַכֹּפֶרֶת יוֹזֵה שְׁבַע־פְּעָמִים
 מִן־הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ: י ושחט את־שְׁעֵיר החטאת
 אֲשֶׁר לָעֵם וְהִבִּיא אֶת־דָּמֹו אֶל־מִבַּיִת לַפָּרֹכֶת
 וַעֲשֵׂה אֶת־דָּמֹו בְּאֲשֶׁר עָשָׂה לְדָם הַפָּר וְהִזָּה
 אֹתוֹ עַל־הַכֹּפֶרֶת וּלְפָנֵי הַכֹּפֶרֶת: י וכפר על־
 הַקֹּדֶשׁ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְּשָׁעֵיהֶם לְכֹל־
 חַטָּאתָם וְכֵן יַעֲשֵׂה לְאַהֲל מוֹעֵד הַשִּׁבְעָן אֹתָם
 בַּתּוֹד טְמֵאתָם: י וְכֹל־אֲדָם לֹא־יְהִיֶּה א בְּאַהֲל
 מוֹעֵד בְּבָאוֹ לְכַפֵּר בְּקֹדֶשׁ עַד־צֵאתוֹ וְכַפֵּר בְּעֲדוֹ
 וּבְעֲד בֵּיתוֹ וּבְעֲד פְּלִקְהֵל יִשְׂרָאֵל:

מזו » וידבר יהוה אל־מֹשֶׁה אַחֲרֵי מוֹת שְׁנֵי בְנֵי
 אֶהֱרֹן בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי־יְהוָה וַיֹּמְתוּ: ג וַיֹּאמֶר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה דַּבֵּר אֶל־אֶהֱרֹן אַחִידֶךָ וְאֶל־יָבִיא בְּכֹל־
 עַת אֶל־הַקֹּדֶשׁ מִבַּיִת לַפָּרֹכֶת אֶל־פְּנֵי הַכֹּפֶרֶת
 אֲשֶׁר עַל־הָאֹרֶן וְלֹא יָמוּת כִּי בְּעֵינָי אֲרָאָה
 עַל־הַכֹּפֶרֶת: ג בְּזֹאת יָבִיא אֶהֱרֹן אֶל־הַקֹּדֶשׁ בְּפָר
 בֶּן־בָּקָר לַחַטָּאת וְאֵיל לְעֹלָה: ד כִּתְנֵת־בֶּד קֹדֶשׁ
 יִלְבָּשׁ וּמְכַנְסֵי־בֶד יִהְיוּ עַל־בְּשׂוֹוֹ וּבִאֲבָנָי בֶּד
 יִחַזַר וּבְמִצְנֵפֶת בֶּד יִצְנַף בְּגֵדֵי־קֹדֶשׁ הֵם וְרַחֲוֹן
 בְּמִים אֶת־בְּשׂוֹוֹ וּלְבָשָׁם: ה וּמֵאת עֵדֶת בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל יִקַּח שְׁנַיִשְׁעִירֵי עִזִּים לַחַטָּאת וְאֵיל
 אֶחָד לְעֹלָה: ו והקריב אהרן את־פַּר החטאת
 אֲשֶׁר־לוֹ וְכַפֵּר בְּעֲדוֹ וּבְעֲד בֵּיתוֹ: ז ולקח
 אֶת־שְׁנֵי הַשְּׁעִירִים וְהִעֲמִיד אֹתָם לִפְנֵי יְהוָה
 פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד: ח ונתן אהרן על־שְׁנֵי
 הַשְּׁעִירִים גִּרְלוֹת גֹּזֶל אֶחָד לַיהוָה וְגֹזֶל אֶחָד
 לְעֹזָאוֹל: ט והקריב אהרן את־הַשְּׁעִיר אֲשֶׁר עָלָה
 עָלָיו הַגֹּזֶל לַיהוָה וַעֲשָׂהוּ חַטָּאת: י וְהַשְּׁעִיר
 אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגֹּזֶל לְעֹזָאוֹל יַעֲמִד־חֵי לִפְנֵי

המשך ביאור למס' בבא מציעא ליום שבת קודש עמ' ב

15 זה הוא כיוון דתרי וזלי לא מולולין ביה – שאין לזלזל במעשר שני
 16 בשני ולזולים, גם לחללו על סלע חסירה, וגם לחלל עליה כאילו
 17 היא שלימה, אלא די בכך שזוללו בו לחללו על סלע פחותה.
 18 הגמרא מביאה את דברי חזקיה לגבי חילול מעשר שני שאינו
 19 שוה פרוטה, ודנה בהם: גופא, אמר חזקיה, מעשר שני שאין בו
 20 שוה פרוטה, מחללו על סלע שכבר חילל עליה מעשר שני אחר,
 21 ואומר, הוא וחומשו מחולל על מעות הראשונות, לפי שאי אפשר
 22 לו לאדם לצמצם מעותיו, וכשחילל הוסיף בשווי המעות יותר
 23 משווי הפירות, ועל עודף זה הוא מחלל עתה את המעשר שאינו
 24 שוה פרוטה.
 25 מקשה הגמרא: מיתבי, שנינו במשנה (ביכורים פ"ב מ"א),
 26 התרוקה והביבורים שאכלום זר או כהן טמא במזיד, חייבין עליהן
 27 מיתה בידי שמים, זר שאכלם בשוגג מוסיף חומשו על הקרן שהוא
 28 נוטף לכהן.

1 הפירות, ואם לא יחול החילול נמצא שהוא אוכל פירות מעשר
 2 שני מחוץ לירושלים, ולכן מחללם תמיד על מטבע ששוה יותר
 3 מהמעשר, ובעודף הנשאר במטבע מהחילול הראשון, יפרה את
 4 המעשר שאין בו שוה פרוטה. ומוכח מדברי חזקיה שאין אדם
 5 מחלל על מטבע מצומצמת כשווי הפירות, וכל שכן שאינו מחלל
 6 על מטבע פגומה, שלא יוכל להוציאה בירושלים בשויה אלא
 7 בפחות.
 8 הגמרא חוזרת בה ומבארת את דברי חזקיה באופן אחר. מתרצת
 9 הגמרא: מאי 'מחללה פיפה' שאמר חזקיה, שמחללה בתורת יפה
 10 – כדין מטבע יפה, שהתבאר בדברי חזקיה האחרונים שאין
 11 מחללים על כל שויה אלא מעט פחות, כך במטבע זו שנחסרה אין
 12 מחללים על ערכה כאילו היתה שלימה, ואף לא כשויה הפחות
 13 שיתנו עברה חלק מהאנשים, אלא כשויה הפחות ביותר שיתנו
 14 עברה האנשים הקפדנים ביותר שממעטים בשויה, והטעם לדין

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצאת שבת
			מג"א		אדמו"ר								
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	
באר שבע (ק)	06:07	06:14	08:46	08:50	10:21	10:25	10:29	10:32	13:12	13:13	19:35	19:40	18:52
חיפה (ק)	06:04	06:11	08:43	08:48	09:20	09:24	10:27	10:31	13:12	13:13	19:37	19:41	18:43
ירושלים (ק)	06:05	06:11	08:43	08:48	09:19	09:23	10:27	10:30	13:11	13:12	19:34	19:39	18:36
תל אביב (ק)	06:06	06:13	08:45	08:50	09:21	09:25	10:29	10:32	13:13	13:13	19:37	19:41	18:51
אוסטריה, וינה (ק)	05:55	06:06	08:32	08:40	09:22	09:29	10:34	10:39	13:28	13:29	19:53	20:19	19:34
אוסטריה, מלבורן (ח)	06:51	06:46	08:56	08:54	09:33	09:31	10:30	10:29	12:49	12:50	17:47	18:15	17:30
אוקראינה, אודסה (ק)	06:01	06:12	08:38	08:46	09:27	09:33	10:38	10:42	13:31	13:31	19:52	20:18	19:33
אוקראינה, דוניצ'ק (ק)	05:29	05:41	08:07	08:15	09:03	09:03	10:13	10:09	13:02	13:03	19:27	20:02	19:07
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	05:40	05:51	08:17	08:25	09:07	09:14	10:24	10:19	13:14	13:14	19:39	20:05	19:19
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	06:01	06:13	08:37	08:46	09:31	09:38	10:44	10:49	13:39	13:40	20:08	20:35	19:49
אוקראינה, קייב (ק)	05:53	06:06	08:29	08:38	09:30	09:30	10:36	10:41	13:32	13:32	19:52	20:28	19:42
ארה"ב, אמריקות, אבו דאבי (ח)	05:56	06:02	08:34	08:38	09:07	09:10	10:16	10:16	12:53	12:54	18:44	19:09	18:26
איטליה, מילאנו (ק)	06:29	06:39	09:07	09:14	09:54	09:59	11:05	11:09	13:57	13:57	20:19	20:42	19:57
אקוודור, קיטו (ח)	06:10	06:11	08:40	08:42	09:09	09:11	10:12	10:13	12:43	12:44	18:17	18:40	17:58
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	07:17	07:17	09:28	09:30	10:05	10:03	11:02	11:01	13:24	13:24	18:31	18:58	18:06
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	08:21	08:15	10:22	10:20	11:01	10:58	11:56	11:55	14:14	14:15	19:15	19:45	18:49
ארה"ב, בולטימור (ק)	06:22	06:30	09:01	09:06	09:42	09:47	10:51	10:55	13:39	13:40	19:44	20:13	19:31
ארה"ב, ברוקלין (ק)	06:09	06:18	08:48	08:54	09:30	09:35	10:40	10:43	13:28	13:29	19:41	20:05	19:22
ארה"ב, גרינס סיטי (ק)	06:09	06:18	08:48	08:54	09:30	09:35	10:40	10:44	13:29	13:30	19:42	20:06	19:22
ארה"ב, דטרויט (ק)	06:43	06:52	09:21	09:28	10:05	10:10	11:15	11:19	14:05	14:06	20:13	20:45	20:01
ארה"ב, האוסטון (ק)	06:49	06:55	09:27	09:32	10:06	10:06	11:10	11:13	13:53	13:54	19:49	20:14	19:33
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	06:14	06:22	08:53	08:58	09:31	09:35	10:39	10:42	13:24	13:25	19:28	19:50	19:09
ארה"ב, מיאמי (ק)	06:53	06:58	09:31	09:35	10:04	10:08	11:11	11:14	13:52	13:53	19:47	20:09	19:28
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	06:04	06:13	08:43	08:49	09:25	09:31	10:35	10:39	13:24	13:25	19:31	20:02	19:19
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	06:33	06:42	09:12	09:18	09:54	09:59	11:04	11:08	13:52	13:53	19:59	20:29	19:46
ארה"ב, שיקגו (ק)	06:02	06:11	08:41	08:47	09:24	09:29	10:34	10:38	13:23	13:24	19:31	20:02	19:19
בוליביה, לה-פס (ח)	06:42	06:41	09:04	09:05	09:35	09:35	10:35	10:35	13:01	13:03	18:24	18:48	18:03
בלגיה, אנטוורפן (ק)	06:36	06:49	09:11	09:21	10:07	10:14	11:20	11:25	14:17	14:17	20:38	21:15	20:28
בלגיה, בריסל (ק)	06:37	06:49	09:13	09:22	10:07	10:14	11:20	11:25	14:17	14:17	20:37	21:14	20:27
ברזיל, סאן פאולו (ח)	06:23	06:20	08:40	08:40	09:12	09:11	10:11	10:11	12:35	12:37	17:57	18:17	17:31
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	06:10	06:08	08:28	08:28	09:00	08:59	09:59	09:59	12:25	12:25	17:42	18:06	17:20
בריטניה, לונדון (ק)	05:53	06:06	08:28	08:38	09:25	09:32	10:38	10:43	13:35	13:35	19:58	20:08	19:50
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	05:57	06:11	08:30	08:41	09:31	09:38	10:45	10:50	13:44	13:44	20:09	20:49	20:03
גרמניה, ברלין (ק)	05:57	06:10	08:31	08:41	09:29	09:37	10:43	10:48	13:41	13:41	20:06	20:43	19:55
גרמניה, פרנקפורט (ק)	06:21	06:34	08:58	09:06	09:51	09:58	11:04	11:09	13:59	14:00	20:19	20:55	20:08
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	06:26	06:23	08:42	08:41	09:14	09:13	10:13	10:12	12:36	12:37	17:58	18:17	17:29
הודו, מומבאי (ח)	06:17	06:22	08:54	08:57	09:25	09:28	10:31	10:33	13:09	13:10	18:58	19:20	18:39
הדרו, פונה (ח)	06:14	06:18	08:51	08:54	09:22	09:25	10:27	10:29	13:05	13:06	18:51	19:15	18:35
הונגריה, בודפשט (ק)	05:45	05:56	08:23	08:30	09:12	09:18	10:24	10:28	13:17	13:18	19:32	20:07	19:21

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	05:13	05:22	07:52	07:58	08:34	08:40	09:44	09:48	12:33	12:34	18:46	18:39	18:27	19:29
יוון, אתונה (ק)	06:43	06:51	09:22	09:27	10:01	10:06	11:10	11:14	13:57	13:58	20:06	20:00	19:47	20:47
מולדובה, קישינב (ק)	06:07	06:18	08:45	08:52	09:34	09:40	10:45	10:50	13:38	13:39	20:01	19:52	19:41	20:50
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	06:14	06:19	08:51	08:54	09:22	09:25	10:28	10:30	13:06	13:07	18:55	18:54	18:37	19:29
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	07:20	07:13	09:09	09:06	09:52	09:48	10:45	10:43	12:57	12:58	17:33	17:43	17:17	18:19
נפאל, קטמנדו (ח)	05:34	05:40	08:12	08:16	08:46	08:50	09:53	09:56	12:35	12:36	18:32	18:28	18:13	19:08
סין, בייג'ין (ח)	05:29	05:38	08:08	08:14	08:49	08:54	09:59	10:03	12:47	12:48	18:58	18:52	18:37	19:40
סינגפור, סינגפור (ח)	06:59	07:01	09:30	09:32	09:59	10:01	11:02	11:03	13:34	13:35	19:08	19:09	18:50	19:39
פולין, ורשא (ק)	05:27	05:40	08:02	08:11	08:59	09:07	10:13	10:18	13:10	13:11	19:44	19:33	19:24	20:40
פרו, לימה (ח)	06:14	06:13	08:39	08:39	09:08	09:09	10:09	10:10	12:37	12:38	18:00	18:03	17:43	18:32
צרפת, ליון (ק)	06:45	06:56	09:24	09:31	10:11	10:17	11:22	11:26	14:14	14:15	20:34	20:27	20:15	21:22
צרפת, פריז (ק)	06:49	07:01	09:26	09:35	10:18	10:24	11:30	11:35	14:24	14:25	20:52	20:43	20:31	21:42
קולומביה, בוגוטה (ח)	05:48	05:50	08:20	08:22	08:50	08:51	09:53	09:54	12:26	12:27	18:03	18:03	17:45	18:34
קנדה, טורונטו (ק)	06:26	06:36	09:04	09:11	09:49	09:55	11:00	11:04	13:50	13:51	20:10	20:03	19:48	20:53
קנדה, מונטריאול (ק)	05:59	06:10	08:37	08:45	09:24	09:30	10:35	10:40	13:27	13:28	19:49	19:41	19:28	20:35
קפריסין, לינקה (ק)	06:07	06:15	08:46	08:51	09:24	09:28	10:35	10:35	13:17	13:18	19:22	19:17	19:03	20:01
רוסיה, לובבוביטש (ח)	05:41	05:55	08:12	08:24	09:16	09:24	10:36	10:36	13:31	13:31	20:11	19:59	19:51	21:11
רוסיה, מוסקבה (ח)	05:12	05:26	07:42	07:54	08:48	08:56	10:09	10:09	13:05	13:05	19:50	19:38	19:27	20:49
רוסיה, רוסובט על-הדון (ח)	05:23	05:34	08:01	08:09	08:50	08:56	10:01	10:06	12:55	12:55	19:18	19:09	18:58	20:07
שווייץ, ציריך (ק)	06:28	06:39	09:05	09:13	09:54	10:01	11:06	11:11	13:59	14:00	20:27	20:19	20:03	21:12
תאילנד, בנגמוק (ח)	06:02	06:06	08:37	08:40	09:08	09:10	10:12	10:14	12:48	12:49	18:32	18:31	18:14	19:05

* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התועודיות תשמ"ח ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתולכינו לשלום ותצעדנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל אויב וכל ארוב ולסמים וחיית רעות בדרך ומכל פורענות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

פשוט 'דבר מלכות' בעמדות נדרים פלוס

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב